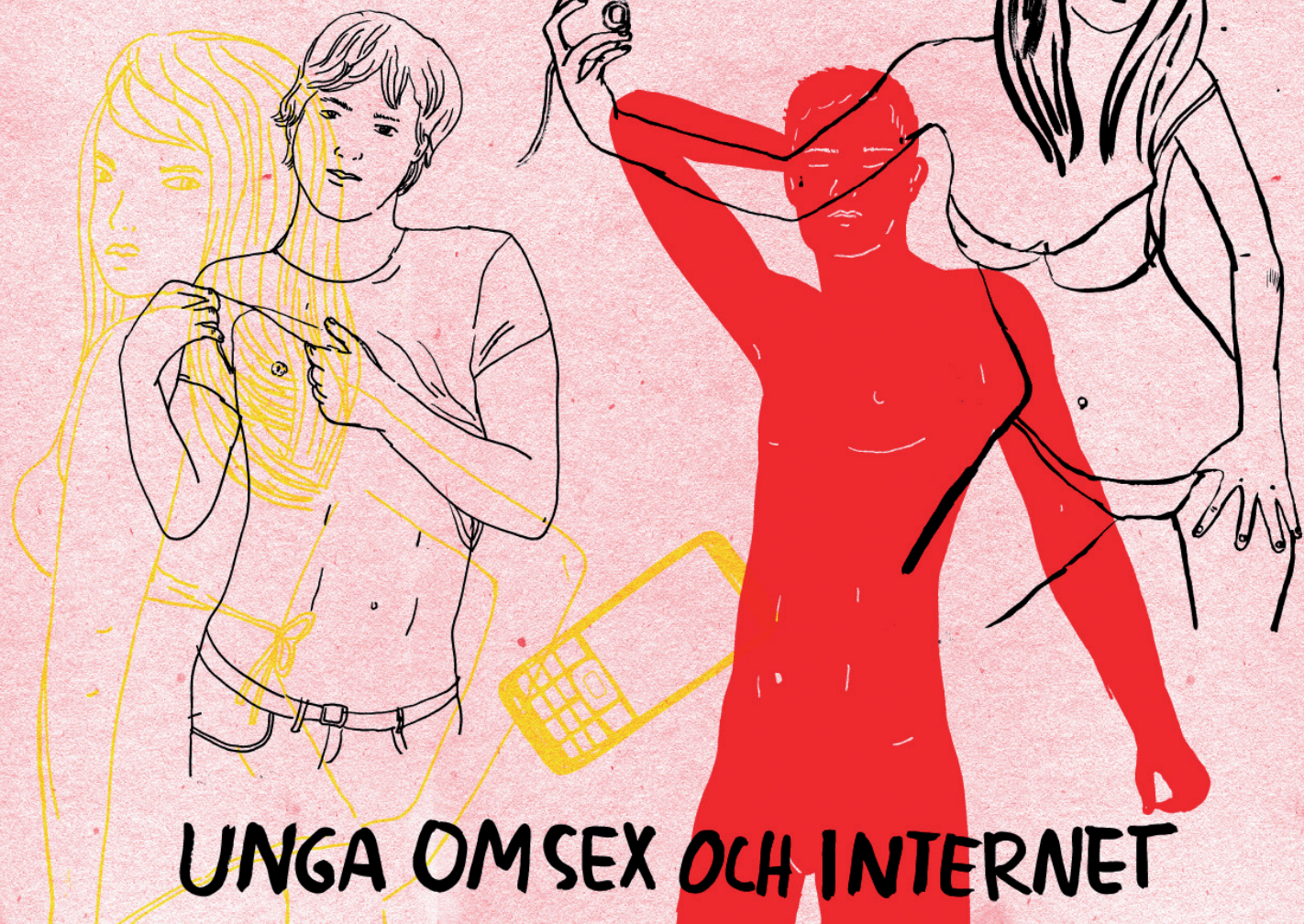

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

SE MIG

UNGA OMSEX OCH INTERNET

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

SE MIG

UNGA OMSEX OCH INTERNET

UNGDOMSSTYRELSENS
2009:9
SKRIFTER

Ungdomsstyrelsen

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor.
Vi ger stöd till föreningsliv och kommuner samt till internationellt samarbete.

© Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:9

I S S N 1651-2855

I S B N 978-91-85933-20-4

projektledare Maria Nyman

textredigering Ingrid Bohlin

grafisk form Christián Serrano

illustration Erica Jacobson

tryck ???

distribution Ungdomsstyrelsen, Box 17 801, 118 94 Stockholm

tfn 08-566 219 00, *fax* 08-566 219 98

e-post: info@ungdomsstyrelsen.se

webbplats: www.ungdomsstyrelsen.se

Förord

Internet och andra interaktiva medier är en naturlig del av många människors vardag. Sedan 1990-talets mitt kan utvecklingen av informations- och kommunikationsteknik (IKT) i det närmaste betraktas som explosionsartad. Inte minst unga har införlivat interaktiv teknik som internet och mobiltelefoni i sina liv och utvecklingen har medfört väldigt mycket positivt. Dessa medier erbjuder stora möjligheter att knyta kontakter med ett stort antal människor.

Internets expansion har alltså skapat en ny och i det närmaste oöverskådlig kontaktyta mellan barn och vuxna, något som dock inte alltid är av godo. De senaste åren har rubriker i medierna förmedlat bilden av unga som via internet har farit illa eller riskerar att göra det. Det har handlat om att nakenbilder sprids mot den unges vilja med hjälp av internet och mobiltelefoner. Men också om att vuxna personer etablerar en förtroendefull kontakt med ett barn i syfte att senare kunna begå sexuella övergrepp mot barnet, ett beteende som brukar benämnas grooming. Barn och unga är ofta beroende av vuxna och är därför särskilt sårbara för utnyttjanden av olika slag.

Regeringen har gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra en kartläggning av barns och ungas erfarenheter av och attityder till att exponera sig sexuellt och sexuellt utnyttjande via interaktiva medier samt deras erfarenheter av och attityder till att sälja sexuella tjänster. Ungdomsstyrelsen ska även studera om de nya digitala uttrycksformerna kan ha bidragit till en förändrad attityd bland unga när det gäller sexuell exponering samt att sälja sexuella tjänster. Ambitionen har dock varit att ta ett brett grepp med olika infallsvinklar, perspektiv och metoder för att ringa in såväl omfattning som betydelse av den interaktiva teknikens baksidor.

Arbetet med rapporten har samordnats av Maria Nyman (projektledare), Rikard Ambumsgård och Fabian Sjö. Arbetsgruppen har haft en referensgrupp med följande personer: Margareta Forsberg, Socialstyrelsen; Karin Engberg, Barnombudsmannen; Åsa L. Mattsson, Stiftelsen Allmänna Barnhuset; Leif Stenström, Datainspektionen; David Shannon, Brottsförebyggande rådet; Suzann Larsdotter, Riksförbundet för homo-sexuella, bisexuella och transpersoners rättigheter (RFSL); Elza Dunkels, Umeå universitet; Cecilia Löfberg, Stockholms universitet. Vi tackar för intressanta diskussioner och värdefulla synpunkter. Sist men inte minst vill vi rikta ett stort tack till alla som delat med sig av sina synpunkter och erfarenheter genom att skriva ner sina tankar, svara på enkäter och ställa upp i intervjuer.

Per Nilsson,
generaldirektör, Ungdomsstyrelsen

Innehåll

6 **KAPITEL 1**
INLEDNING

14 **KAPITEL 2**
SAMMANFATTNING

32 **KAPITEL 3**
UNGA, SEX OCH INTERNET
Författare: Carl Göran Svedin och Gisela Priebe

148 **KAPITEL 4**
ERFARENHETER AV SEXUELL EXPONERING
OCH SEX MOT ERSÄTTNING
Författare: Ungdomsstyrelsen

182 **KAPITEL 5**
KÄRLEK OCH SEXUALITET PÅ INTERNET 2009
Författare: Kristian Daneback och Sven-Axel Månsson

238 KAPITEL 6

INTERNET UTANFÖR HETERONORMEN

Författare: Mina Gärdedal och Hedvig Nathorst-Böös

292 KAPITEL 7

FRIVILLIG SEXUELL EXPONERING PÅ INTERNET

Författare: Pernilla Nigård

354 KAPITEL 8

OM DET PRIVATA I PUBLIKA OCH DIGITALA RUM

Författare: Eva Ikonomidis Svedmark och Annakarin Nyberg

384 KAPITEL 9

AVSLUTANDE DISKUSSION

KAPITEL 1

Inledning

Uppdraget

Regeringen gav i september 2008 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att göra en studie bland unga i åldern 13–25 år. Studien ska belysa erfarenheter av och attityder till exponering av sexuell natur och sexuellt utnyttjande via interaktiva medier som internet samt om erfarenheter av och attityder till sexuella tjänster mot ersättning. I uppdraget ingick även att analysera om den digitala tekniken och dess möjligheter kan ha påverkat attityderna till sexuell exponering och att sälja sexuella tjänster bland unga. Särskilt fokus skulle läggas på situationen för unga homo- och bisexuella samt unga transpersoner.

Ambitionen är att öka kunskapen om erfarenheter av sexuellt utnyttjande via digitala interaktiva medier samt om dessa medier har bidragit till en förändrad attityd bland unga. Det finns en oro för att internet och andra interaktiva medier kan användas för att ofrivilligt exponera unga på ett sexuellt kränkande sätt, att internet, webbkameror och mobiltelefoni kan ha inneburit nya inkörsportar till prostitution för unga. Uppdraget att kartlägga ungas erfarenheter av och attityder till sexuell exponering och exploatering via internet och andra interaktiva medier utgör en del i *Handlingsplanen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål* (skr. 2007/08:167) och ska avrapporteras senast den 15 september 2009.

Disposition

Rapporten inleds med en genomgång av bakgrunden till uppdraget och internets roll i ungas liv. I kapitel 3 till 8 presenteras de delstudier som ligger till grund för rapporten. Delstudierna är självständiga studier och författarna står för sina egna slutsatser.

I kapitel 3 presenterar Carl-Göran Svedin vid Linköpings universitet och Gisela Priebe vid Lunds universitet en nationell enkätstudie bland elever i gymnasieskolans år 3 och bland RFSL:s medlemmar. Studien är en uppföljning av rapporten *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter* (Priebe & Svedin 2004).

I kapitel 4 presenterar Ungdomsstyrelsen resultat från kvantitativa studier riktade till unga mellan 13 och 25 år: en rikstäckande urvalsundersökning och två webbaserade undersökningar. Dessutom presenteras lokala erfarenheter av sex mot ersättning. Avsnittet baseras på intervjuer med prostitutionsenheterna i Malmö, Göteborg och Stockholm, samt ett antal kommunala enheters svar på frågor via e-post och aktuella regionala rapporter om erfarenheter av sex mot ersättning.

I kapitel 5 skriver Sven-Axel Månsson och Kristian Daneback om internets betydelse för ungas kärleks- och sexualliv. Studien bygger på en icke urvalsbaserad enkät riktad till unga åldern 18–25 år på en ungdomssajt, till en äldre jämförelsegrupp samt till studenter på Malmö högskola. Författarna är verksamma vid Malmö högskola respektive Göteborgs universitet.

I kapitel 6 presenterar Hedvig Nathorst-Böös och Mina Gäredal vid RFSL ungdom en kvalitativ studie genomförd bland förbundets med-

lemmar som ger en inblick i deras erfarenheter av och attityder till exponering, exploatering och sex mot ersättning bland unga icke-heterosexuella.

Pernilla Nigård vid Malmö högskola presenterar i kapitel 7 en kvalitativ studie bland unga kvinnor och unga män med erfarenhet av att exponera sig sexuellt. Studien belyser hur informanterna resonerar kring sina handlingar och sin hälsosituation samt hur de sätter gränser och hanterar risker i samband med sexuell exponering.

I kapitel 8 skriver Annakarin Nyberg och Eva Ikonomidis Svedmark vid Umeå universitet om en kvalitativ studie. Ambitionen med kapitlet är att belysa teknikens betydelse för exponering och risktagande bland unga på nätet.

I kapitel 9 för Ungdomsstyrelsen ett avslutande resonemang kring studiernas samlade beskrivning av unga, sex och internt.

Bakgrund

På såväl ett nationellt som ett internationellt plan har sexuell exploatering av barn och unga uppmärksamats i olika sammanhang. Här följer en kort summering av några uppmärksammade händelser som ägt rum under de senaste två decennierna.

1990-talet

Rädda Barnen drev i början av 1990-talet en kampanj för att fästa uppmärksamheten på barnsexhandeln i världen och i synnerhet den barnsexturism som förekom i flera av länderna i Sydostasien. Bakgrunden var bland annat att ett antal barnpornografihärvor hade uppdagats i Sverige vid denna tid.¹ Organisationen ECPAT Sverige bildades 1996 och tillsammans med Rädda Barnen spelade de en viktig roll vid till-

komsten av den första världskongressen mot kommersiell sexuell exploatering av barn 1996, där den svenska regeringen och UNICEF stod som värdar.

Delegater från 120 länder samlades i Stockholm och syftet var att tillsammans med regeringar och organisationer inleda ett samarbete för att motarbeta sexuellt utnyttjande av barn. Under kongressen, som fått namnet Stockholmskongressen, enades delegaterna om en rad åtaganden för att värna barn och skydda dem mot kommersiell sexuell exploatering. Ett sådant åtagande var antagandet av en deklARATION som ålade länderna att upprätta nationella handlingsplaner mot kommersiell sexuell exploatering av barn. Senast 1999 skulle respektive land kunna presentera en handlingsplan och påbörja arbetet mot sexuell exploatering. Bland annat skulle länderna anslå resurser, öka samarbetet och skärpa den nationella lagstiftningen.

I samband med detta tillsatte regeringen en arbetsgrupp med uppdrag att utarbeta den första nationella planen för åtgärder mot kommersiell sexuell exploatering av barn. Planen presenterades i augusti 1997 (SOU 2004:71). Arbetsgruppen konstaterade att barn i Sverige hade ett gott skydd genom lagstiftningen som värnade om barnets värde som individ och rätt till egen integritet. Sexuell exploatering av barn ansågs därmed inte vara något större problem i Sverige. Regeringen antog 1998, i enlighet med kongressens beslut, Sveriges första handlingsplan mot kommersiell sexuell exploatering av barn. Handlingsplanen riktade sig i första hand till myndigheter och kommunala instanser som kom i kontakt med barn, myndigheter med ansvar för turismutbildningar, resebranschen och frivilligorganisationer som arbetade med

frågorna. Handlingsplanen fick dock kritik för att den ansågs förminska problemet med sexuell exploatering (Ecpat 2005, <http://www.bo.se/Kronika.aspx?pageid=3063>).

2000-talet

Inför den andra världskongressen i december 2001 mot kommersiell exploatering i Yokohama i Japan uppdaterades den svenska handlingsplanen. Utgångspunkten denna gång var att se kommersiell sexuell exploatering av barn som ett sammansatt problem med ett stort antal bakomliggande orsaker, på både ett samhälleligt och individuellt plan. Ingen yrkesgrupp, organisation, myndighet eller land ansågs ensam kunna komma tillrätta med problemet (SOU 2004:71).

För att stoppa kommersiell sexuell exploatering av barn och unga krävdes samverkan mellan olika yrkesgrupper, mellan frivillig och ofentlig sektor och över nationsgränser. Kunskapen hos dem som i sin yrkesroll möter barn och unga i Sverige skulle öka. Vuxna skulle lära sig att se och tyda signaler hos barn och unga som far illa och åtgärder skulle riktas mot förövarna.

Handlingsplanen skulle också följas upp regelbundet i anslutning till att Sverige rapporterar till FN:s barnrättskommitté om hur genomförandet av FN:s konvention om barnets rättigheter – barnkonventionen – fortskrider. Den senaste periodiska rapporten till barnrättskommittén lämnades i november 2007 (Socialdepartementet 2007).

År 2003 tillsattes en statlig utredning (Dir. 2003:54) med uppdrag att inventera och sammanställa kunskap om sexuell exploatering av barn i Sverige. Något som lyftes fram i utredarens betänkande (SOU 2004:71) var bland an-

nat hur användandet av internet exploderat, inte minst bland barn och unga, och hur unga i och med detta utsätts för ökad risk för sexuellt ofredande och riskerar att lockas till sexuell exponering.

Bortsett från sporadiska nyhetsinslag var det först i maj 2006 som debatten om barns utsatthet på internet kom igång på bred front i Sverige i samband med rättegången mot den så kallade Alexandramannen. I Malmö anhölls 2005 en då 29-årig man, misstänkt för att ha våldtagit två minderåriga flickor. I utredningen som följde nystades den hittills största nätsexhärvan i Sverige upp och den följande rättsliga processen involverade 58 målsägare, samtliga unga tjejer.

I maj 2006 publicerade Dagens nyheter en rad artiklar om vuxna som på chattsidor och mötesplatser på internet, communities, etablerar kontakt med unga på internet i syfte att inleda en sexuell relation eller förgripa sig sexuellt på dem. Fenomenet grooming blev en del av det svenska vokabuläret. Begreppet kommer ur det engelska uttrycket för att förbereda, trimma (to groom) och syftar på hur förövaren snärjer offret, ofta ett barn, genom att upparbeta en vänskaplig relation för att komma känslomässigt nära och därmed lättare kunna förgripa sig sexuellt på barnet. På senare år har det publicerats en mängd rapporter och utredningar som behandlar ämnet. Det skrivs många artiklar om unga och internet i dagspressen och Sverige har medverkat i flera internationella samverkansorgan² för att belysa och förhindra sexuell exploatering av barn och unga.

FN:s kommitté för barnets rättigheter – Barnrättskommittén – framförde 2005 kritik mot Sverige för att det saknas statistik över det totala antalet barn som utsätts för sexuell exploate-

ring (Förenta nationerna 2005). Även Barnombudsmannen ansåg i sin rapport till FN:s barnrättskommitté (Barnombudsmannen 2004) att Sverige borde anstränga sig hårdare för att precisera antalet barn som utsätts för sexuell exploatering i Sverige.

I februari 2006 beslutades att den svenska lagstiftningen återigen skulle ses över och den dåvarande riksåklagaren fick av Justitiedepartementet i uppdrag att utreda om och hur gällande strafflagstiftning kunde tillämpas på vuxnas kontakter med barn i sexuella syften samt överväga om lagstiftningen var tillräcklig för att skydda barn mot grooming. Den 1 juli 2009 trädde den nya "groominglagen" i kraft och avser fall där en vuxen person tar kontakt med ett barn som är under 15 år, exempelvis via internet, *i syfte* att sedan träffa barnet och utsätta det för sexuella övergrepp. Något faktiskt övergrepp eller möte behöver alltså inte ha skett.

Regeringen överlämnade den tredje nationella handlingsplanen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Skr. 2007/08:167) till riksdagen i juli 2008. Handlingsplanen innehåller särskilda åtgärder som riktas till barn och unga och omfattar olika politikområden som preciseras i de uppdrag som regeringen avser att ge berörda myndigheter. Ett sådant uppdrag är det som nu getts till Ungdomsstyrelsen

En tredje världskongress mot sexuell exploatering av barn hölls i slutet av november 2008 i Rio de Janeiro i Brasilien. Nära 3 000 deltagare från ett hundratal länder deltog i kongressen som arrangerades av UNICEF tillsammans med den brasilianska regeringen, Ecpat och NGO-gruppen för barnkonventionen.³ Konferensens deltagare beslutade om ett antal åtgärder för att upprätta och implementera kraftfulla åtgärder för att skydda barn och unga från alla former av

sexuellt utnyttjande via digital teknik. Alla stater uppmanades att vidta riktade insatser för att förebygga och förhindra användning av internet och annan nyare digital teknik i groomingssammanhang. Bland annat ska utbildnings- och informationskampanjer genomföras. Alla former av sexuell exploatering av barn och unga ska förbjudas och kriminaliseras i enlighet med gällande internationella mänskliga rättigheter oavsett ålder, samtycke, äktenskap eller kulturell praxis, även då förövaren är omedveten om barnets ålder (Ecpat 2009).

I juni 2009 gav regeringen Riksförbundet för sexuell likaberättigande (RFSL) i uppdrag att undersöka omfattningen av och situationen för personer som köper och säljer sexuella tjänster inom grupperna homosexuella, bisexuella och transpersoner samt vilken kunskap som finns inom sjukvården, socialtjänsten och andra aktörer som möter målgruppen (IJ2009/1225/DISK). Vidare kommer handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn att uppdateras under 2009 (<http://www.regeringen.se/sb/d/1919/a/94058>).

Internet i ungas liv

Ungas internetvanor har en relativt kort historia. Under andra halvan av 1990-talet spred sig internet relativt snabbt i befolkningen. Detta var den *primära fasen* för internet i Sverige (Findhahl 2008a). Under en femårsperiod fick halva den vuxna svenska befolkningen tillgång till internet i hemmet. Under den *sekundära fasen* började tillväxttakten att mattas av men fortfarande tillkommer nya användare. Under de senaste åren har omkring tre procent nya användare tillkommit varje år, vilket motsvarar cirka 200 000 individer. Utbyggnaden av bredbandet har spelat en stor roll för utvecklingen.

Med internet har det skapats helt nya möjligheter att skapa kontakt och utveckla relationer med personer som man med stor sannolikhet inte skulle ha kommit i kontakt med annars. Man kan relativt enkelt stifta bekantskap med ett i princip obegränsat antal människor utan geografiska begränsningar. Samtidigt innebär också internet stora möjligheter att agera anonymt eller med falsk identitet och man kan utan större risk för upptäckt ljuga eller frisera uppgifterna om sig själv så att de bättre stämmer överens med den bild man vill framställa (Ds 2007:13). Dessa förhållanden medför att internet, utöver att fungera som ett redskap för etablering av kontakter och relationer av positivt slag, också är en arena för vuxna som med sexuella motiv vill komma i kontakt med barn och unga.

Enligt World internet Institute (Findahl 2008b) har i princip alla barn i Sverige idag tillgång till internet i hemmet och åldern när man börjar bekanta sig med datorn och internet blir allt lägre. År 2008 hade var femte 3-åring (21 procent) använt internet och bland 5-åringarna var andelen drygt hälften (51 procent). Vid 9 år är andelen internetanvändare över 90 procent och från 11 år och uppåt är det svårt att hitta någon som inte använder internet.

Enligt Medierådets senaste rapport om unga och medier (Medierådet 2008) är den i särklass vanligaste aktiviteten på internet att chatta med vänner man redan känner. Att begreppet IT (informationsteknik) har ersatts av IKT (informations- och kommunikationsteknik) blir tydligt när traditionell informationsinhämtning, till exempel för skolarbete, först kommer på femte plats, efter aktiviteter med interaktiva inslag som att spela spel, chatta och diverse sociala communities, när unga mellan 12 och 16 år själva rangordnar vad man oftast gör på internet.

Bland användare i åldern 15–17 år har en fjärdedel en egen blogg, något som är mer sällsynt bland personer över 30 år (Findahl 2008b). Det är unga tjejer som i störst utsträckning medverkar i communities och skriver bloggar. De som bloggar och använder communities bidrar också i högre grad än andra till att publicera, till exempel digitala fotografier och videoklipp, på internet.

Det konstateras ofta att unga har anammat den "nya" tekniken på ett helt annat sätt än många äldre. Den som idag är 25 år har i princip levt med internet i halva sitt liv. Unga upp till 25 år kallas ibland för *digitalt infödda* och de som är äldre för *digitala invandrare* (Dunkels 2007).

Många äldre som i sitt arbete möter unga har ofta bristande kunskaper kring informations- och kommunikationsteknik (IKT) och vilken betydelse det har i ungas liv. Inte bara teknisk kunskap, *hur* man gör, utan även *varför* det är så kul, spännande och givande att "hänga" på nätet är viktigt för förståelsen av ungas vardag. Den digitala tekniken med internet i spetsen har på kort tid förändrat spelreglerna för social interaktion på ett dramatiskt sätt. Tekniken har möjliggjort en masskommunikation som saknar motstycke i historien. De flesta unga idag har kunskap – något som många unga betraktar som självklart – om hur de kan dokumentera sig själva eller andra och sprida detta över hela världen, på bara några sekunder. En väsentlig skillnad sedan tidigare mediala former är också den varaktighet agerandet får. Det är i praktiken omöjligt att göra en publicering ogjord och man förfogar inte längre över materialet. Internet får på så sätt stor betydelse i såväl ungas som äldres liv.

Varför studera unga, sex och internet?

Frågeområdet unga, sex och internet har på senare år blivit alltmer uppmärksammat. Ämnet är aktuellt i den mediala och politiska sfären och bland forskare. Digital teknik har på drygt ett decennium revolutionerat kommunikation, informationsspridning, marknadsföring och försäljning av varor och tjänster. Därför är det inte oväntat att internet i kombination med sexuell exponering är ett område som är värt att belysa. Både unga och äldre använder internet för att framställa sig själv på ett sexuellt attraherande sätt. Inte nödvändigtvis för att sälja, utan för att locka, attrahera eller tänja på gränser. De långsiktiga konsekvenserna av ett mer avslappnat förhållningssätt till kommunikation på internet (och via mobiltelefon) är möjligen för tidigt att säga något om men det är viktigt att följa utvecklingen.

Referenser

Barnombudsmannen (2004). Observations of the Children's Ombudsman with respect to the written replies of the Government of Sweden concerning the list of issues (CRC/C/Q/SWE/3) raised by the Committee on the Rights of the Child in relation to the consideration of the third periodic report of Sweden. Dnr. 3.9:0958/0222. Ställd till: FN:s Barnrättskommitté 2004-12-22.

Dir. 2003:54 Kommittédirektiv. Kunskaper om sexuell exploatering av barn i Sverige. Stockholm: Socialdepartementet.

Ds 2007:13 Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften. Stockholm: Justitiedepartementet.

Dunkels, E. (2007). Bridging the Distance – Children's Strategies on the internet. Umeå: Umeå universitet.

Ecpat (2005). Kommersiell sexuell exploatering av barn i Sverige.

Ecpat (2009). The Rio de Janeiro Declaration and Call for Action to Prevent and Stop Sexual Exploitation of Children and Adolescents.

Findahl, O. (2008a). Svenskarna och internet 2008. World Internet Institute.

Findahl, O. (2008b). Unga svenskar och internet 2008. World Internet Institute.

Förenta nationerna (2005). Kommittén för barns rättigheter. Behandling av rapporterna som konventionsstaterna överlämnar enligt artikel 44 i konventionen.

Medierådet (2008). Ungar och medier. Fakta om barns och ungas användning och upplevelser av medier.

Priebe, G. & Svedin, C-G. (2004). Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter. Lund: Lunds universitet.

Skr. 2007/08:167. Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

Socialdepartementet (2007). Sveriges fjärde periodiska rapport till FN:s barnrättskommitté om arbetet med barnkonventionen under 2002-2007. Stockholm: Socialdepartementet.

SOU 2004:71 Sexuell exploatering av barn i Sverige. Betänkande av Utredningen om kunskap om sexuellt exploaterade barn i Sverige. Stockholm: Fritzes förlag.

Internet

<http://www.regeringen.se/sb/d/1919/a/94058> (2009-08-26)

<http://www.bo.se/Kronika.aspx?pageid=3063> (1998-09-03)

Noter

¹ Till exempel i Huddinge 1992 och Norrköping 1993.

² Till exempel EU Kids Online, Nordiska ministerrådet (NOVA) och Östersjösamarbetet.

³ NGO-gruppen för barnkonventionen är ett samverkansorgan för ett antal ideella barnrättsorganisationer som inrättades i samband med arbetet med Barnkonventionen.

KAPITEL 2

Sammanfattning

detta avsnitt sammanfattar vi rapportens huvudresultat. I arbetet med rapporten har ett antal delstudier genomförts av Ungdomsstyrelsen samt av externa forskare och utredare. De presenteras i rapportens olika kapitel. Skribenterna ansvarar för och står bakom sina egna resultat och slutsatser. I denna sammanfattning redogör vi för innehållet i respektive delstudie och därefter redogör vi kortfattat för Ungdomsstyrelsens samlade bedömning.

Delstudierna

Kapitel 3

Unga, sex och internet

Gisela Priebe och Carl-Göran Svedin

Avdelningarna för barn- och ungdomspsykiatri vid Linköpings respektive Lunds universitet har i samarbete genomfört en kvantitativ studie i två delar. Det är dels en studie bland unga i gymnasieskolans år 3 (skolundersökningen), dels en studie bland Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheters (RSFL) medlemmar i åldern 18–25 år (medlemsundersökningen). Priebe och Svedin analyserar ungas attityder till och erfarenheter av exponering och exploatering av sexuell natur via internet och andra interaktiva medier. I analysen relaterar de även till utvecklingen sedan 2004 då författarna publicerade en studie om ungdomars sexualitet (Priebe & Svedin 2004).

För skolundersökningen genomfördes datainsamlingen av Statistiska centralbyrån som en postenkät. Etthundrafemtio gymnasieskolor valdes ut att ingå i undersökningen och i varje skola valdes ett eller två gymnasieprogram ut

för att delta. Samtliga elever på dessa program hade möjlighet att delta i undersökningen. Slutligen deltog 3 503 elever, motsvarande 60 procent, från 119 skolor i undersökningen. Medlemsundersökningen som gjordes i samarbete med RFSL genomfördes som postenkät. Enkäten skickades till 650 medlemmar i åldern 18–25 år. Totalt deltog 362 personer i undersökningen vilket innebär en svarsfrekvens på 56 procent.

Författarna gör en översiktlig beskrivning av aktuell forskning om försäljning av sexuella tjänster och sexuell exponering i digitala medier. Forskningen om försäljning av sexuella tjänster, men också om ungas användning av internet i allmänhet och internetrelaterad mobbing, sexuella trakasserier och övergrepp har ökat på senare år. Däremot har få studier genomförts som belyser frivillig sexuell exponering i digitala medier.

I skolundersökningen uppgav 1,5 procent av eleverna i gymnasieskolans år 3 att de någon gång fått ersättning för sex. Av killarna hade 1,7 procent sådana erfarenheter medan andelen tjejer som sålt sex var 1,2 procent. Såväl förekomsten som könsfördelningen var i stort sett samma som i 2004 års undersökning där 1,4 procent hade sålt sex (1,8 procent av killarna och 1,0 procent av tjejerna). Andelen ungdomar som sålt sex fler än fem gånger var 0,3 procent, vilket ska jämföras med 0,4 procent i 2004 års undersökning. Inget tyder alltså på att andelen ungdomar som sålt sex har ökat under den gångna femårsperioden.

Undersökningen visar också att 57 procent träffat någon som de lärt känna på nätet och att 5 procent av dessa hade upplevt att personen försökt övertala honom eller henne till att ha sex när de träffades, 3 procent att personen pressade eller tvingade honom eller henne till sex och 2 procent uppgav att de fått pengar eller gåvor för att ha sex.

Ett intressant resultat bland de unga som sålt sex mot ersättning var att det går att se förändringar i hur de kom i kontakt med köparen. För det första var kontaktytorna fler mellan köpare och säljare 2009 jämfört med 2004 och för det andra hade kontakterna via internet mer än tredubblats sedan 2004 till 57 procent.

Det råder inget tvivel om att internet och mobiltelefoner blivit viktiga för att söka och förmedla information samt för att skapa kontakter. Författarna finner dock inget stöd för att internet i sig bidrar till att unga i större utsträckning säljer sex mot ersättning. Mediet används för att skapa kontakter mellan köpare och säljare men är inte orsaken till att unga säljer sex.

Den grupp ungdomar som säljer sex har ofta problem med psykisk ohälsa, ett sexualiserat beteende och gränsöverskridande handlingar.

Detta visades tydligt i studien 2004 och verifieras i 2009 års studie. Studierna visar också att det finns ett starkt samband mellan tidigare erfarenheter av sexuella övergrepp och att sälja sex mot ersättning.

Sedan föregående undersökning har tillgången till internet fortsatt att öka liksom rapporter om risker för barn och unga på nätet. Undersökningen visar att i stort sätt alla 18-åringar har tillgång till internet och att de dessutom är ute på nätet dagligen. Vidare visar undersökningen att 18 procent hade uppmanats av en person de bara känt via internet att skicka sexuella bilder eller filmer av sig själva under de senaste 12 månaderna. Av dessa hade 17 procent också sänt bilder eller filmer (motsvarande 3 procent av samtliga i undersökningen), 17 procent hade uppmanats av en person de bara känt via internet att ha sex med honom eller henne under de senaste 12 månaderna och av dessa hade 19 procent haft sex med den personen (motsvarande 3 procent av samtliga i undersökningen).

En stor andel unga träffar andra på nätet och bestämmer senare möten utanför nätet. Endast 2 procent av dessa har erfarenhet av att den de träffat försökt övertala dem till sex, tvingat dem till sex eller erbjudit dem pengar eller gåvor för att ha sex. Det mönster man kan se är att de unga som exponerar sig frivilligt genom att lägga ut sexuella bilder av sig själva på internet eller via mobiltelefon och som haft problematiska träffar i verkligheten efter kontakter över nätet, mår sämre, har lägre självkänsla samt sämre relationer med sina föräldrar under uppväxten.

Undersökningen ger stöd till tidigare forskning som visar att det vanligen inte är barn och unga generellt som på grund av naivitet och oerfarenhet riskerar att utsättas för internetrelaterade sexuella trakasserier och övergrepp.

Särskilda riskgrupper är unga som har erfarenhet av sexuella eller fysiska övergrepp, dålig kontakt med sina föräldrar och problematiska sociala relationer samt de som har svårt med gränssättning.

Respondenterna, såväl i skolundersökningen som i medlemsundersökningen, är generellt flitiga användare av internet, men deltagarna i medlemsundersökningen använde internet under längre tid varje dag och det var också vanligare att de använde internet i sexuella syften eller för att möta en partner. Samtidigt verkar det också som om riskerna för problematiska möten utanför internet är större för hbt-personer som i högre grad använder internet i sexuella syften än icke-hbt-personer. Till exempel uppgav 6 procent i medlemsundersökningen jämfört med knappt 2 procent i skolundersökningen att de någon gång upplevt att de blivit pressade eller tvingade till sex av den man träffade i verkligheten efter att ha mötts på nätet.

Författarna betonar vikten av att professionella som möter unga har kunskap om ungas exponering och exploatering via internet och andra digitala medier för att kunna ge rätt stöd. För ungdomar och unga vuxna är digitala medier en självklar del i vardagen, också för kärlek och sexualitet. För det mesta handlar det om positiva erfarenheter, men en mindre grupp är i stort behov av stöd. Många unga väljer att i första hand prata med jämnåriga om sina problem. Vuxna i medelåldern och äldre kan uppleva sig som "invandrare" i den digitala världen och dra sig för att prata med unga eller vara helt omedvetna om både positiva och negativa erfarenheter som unga kan ha.

Kapitel 4

Erfarenheter av sexuell exponering och sex mot ersättning

Ungdomsstyrelsen

I kapitel 4 presenteras Ungdomsstyrelsens egna undersökningar. Först redogör vi för en statistisk kartläggning som främst baseras på Ungdomsenkäten som Ungdomsstyrelsen återkommande genomför. Undersökningen är en riktäckande urvalsundersökning som skickades till 6 000 ungdomar i åldern 16–25 år under vintern 2008/2009. Denna enkätundersökning kompletterades med en undersökning på webbplatsen Bilddagboken som riktades till användare i åldern 13–19 år. Ungdomsstyrelsen har även gjort en undersökning i samarbete med Ungdomsbarometern. Ungdomsbarometern är en återkommande undersökning som riktar sig till unga mellan 15 och 25 år och genomförs som en enkät på internet.

Ungdomsstyrelsen besökte också landets tre kommunala prostitutionsenheter och fick ta del av deras erfarenheter av unga i prostitution. Ett fyrtiotal socialtjänstenheter och ungdomsmottagningar kontaktades och ombads att berätta om sina lokala erfarenheter kring unga prostituerade. Vi har också träffat och samtalat med personer verksamma inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP) och Rädda Barnen.

Ungdomsenkäten visar att 1,7 procent av unga i åldern 16–25 år har tagit emot ersättning för sex. Även om andelen som har tagit emot ersättning är förhållandevis liten verkar aktiviteten att ta emot någon form av ersättning för sex inte vara främmande för unga. Drygt en av tio uppger att de känner någon i sin egen ålder som har tagit emot ersättning för sex. För unga betyder dock inte ett sådant utbyte nödvändigtvis pengar. I begreppet ingår en rad olika former av

ersättning och gränsen för vad som är ömsesidigt utbyte och vad som kan räknas som någon form av prostitution är för många flytande. Att 43 procent av de unga tycker att det är okej att andra har sex mot ersättning, om båda är med på det, och att drygt 10 procent kan tänka sig att ta emot ersättning för sex visar också att unga generellt har en liberal attityd till sex mot ersättning. Liknande resultat ser vi även i den webbaserade Ungdomsbarometern.

Ungdomsstyrelsens Ungdomsenkät visar också hur unga med erfarenhet av sex mot ersättning, såväl givare som tagare samt unga som *kan tänka sig* att ta emot respektive ge ersättning för sex, skiljer sig markant från övriga då de har sämre social förankring, sämre ekonomisk situation, sämre psykisk och fysisk ohälsa, sämre självbild och högre alkohol- och drogkonsumtion.

Yrkesverksamma inom socialtjänst och kommunala behandlingsenheter för utsatta unga, liksom BUP och Rädda Barnen, bekräftar att det inte är "vem som helst" som hamnar i prostitutionsliknande förhållanden. Social bakgrund, dålig hälsa, bristfälliga kontakter med familj och kompisar och svårigheter att sätta gränser generellt, men kanske i synnerhet i samband med sex, är faktorer som ökar risken. De yrkesverksamma menar att gruppen unga som erbjuder sex mot ersättning inte skiljer sig nämnvärt från hur motsvarande grupp såg ut innan internet kom. De unga som prostitutionsenheterna uppger att de möter är "fortfarande" unga med en längre social problematik med sig i bagaget och där erfarenheter av sex mot ersättning bara är en del i en sedan tidigare komplex social problematik.

Den samlade uppfattningen hos de kommunala enheterna är att det i kommuner generellt finns brister i kunskapen om unga som erbjuder sex mot ersättning. Det är viktigt att utbildningen för dem som möter unga ger god kunskap om och förståelse för fenomenets karaktär och att de lär sig att använda begrepp som unga kan identifiera sig med.

Kapitel 5

Kärlek och sexualitet på internet 2009

Kristian Daneback och Sven-Axel Månsson

Författarna är verksamma vid Göteborgs universitet och Malmö högskola och har genomfört en kvantitativ undersökning om människors erfarenheter av sex och kärlek på internet. Studien är delvis en uppföljning av en studie som genomfördes av samma författare 2003 (Månsson, Daneback 2003). Båda studierna är webbaserade och den senast genomförda bygger på svar från totalt 855 personer mellan 18 och 65 år. Fokus ligger dock på unga vuxna i åldern 18–25 år. De som besvarat enkäten har rekryterats från ungdomswebbplatsen Playahed och Malmö högskola och resultaten från undersökningen är därför inte representativa för hela målgruppen.

Internet är ett kraftfullt medium som på ett dramatiskt sätt påverkar mänskliga relationer och sexualiteten. Komplexiteten i sexualiteten synliggörs också genom de olika former som uppstår, framställs och används på nätet. Undersökningen visar att en överväldigande andel unga vuxna använder internet för kärlekssyften och sexuella syften. Internet är en kunskapskälla dit man vänder sig för att få råd och

information i sexuella frågor. Det handlar dels om den egna kroppen, dels om hur man gör när man har sex. Särskilt unga kvinnor använder internet som kunskapskälla. Författarna noterar också den stora andelen unga män som tittar på pornografi och som gör det för att bli upphetsade och tillfredsställa sig själva. Men det framkommer också att en relativt stor andel kvinnor tittar på pornografi. Det en större andel unga kvinnor som anger att de tittar på pornografi idag jämfört med i undersökningen 2002.

Utbudet har ökat lavinartat, inte bara den kommersiella pornografin utan också webbfora och communityn, där unga människor kan interagera kring pornografi, diskutera och visa upp sig själva i mer eller mindre explicita sexuella situationer. Att som de flesta unga människor idag växa upp med "sex överallt" förefaller leda till en förhållandevis avdramatiserad syn på sexualitet och inte minst på pornografi. Kvinnorna förefaller vara orienterade mot informationssökande, framför allt om den egna kroppen, och interaktion med andra. Männerna är i större utsträckning orienterade mot sex och sexuell upphetsning.

Överhuvudtaget visar studien på stor variation i hur man använder internet, något som förmodligen beror på att man känner sig förhållandevis bekväm med mediet. Internet är en integrerad del av vardagslivet och ingår helt enkelt naturligt i ens kärleks- och sexliv. En förhållandevis liten andel anger att de har erfarenhet av att publicera sexuella bilder eller filmer av sig själva eller av andra eller att andra har spridit bilder eller filmer av en själv. Undersökningen visar däremot att en stor andel unga har blivit tillfrågade om eller uppmanade

att skicka sexuella filmer och bilder av sig själva eller om att ha sex med någon de enbart haft kontakt med genom internet, men den absoluta majoriteten av dessa har inte gjort det.

Resultaten pekar på att kvinnorna är klart mer negativa till att köpa och sälja sex än männen. Även om det är cirka 7 procent av kvinnorna och 10 procent av männen i studien som har fantiserat om att sälja sex är det en liten andel, cirka 1 respektive 2 procent, som fått ersättning för sex.

Det saknas fortfarande kunskap om hur internet påverkar olika individers sexualitet. I ett samhälle där allt större krav ställs på perfektion och kroppsideal, vilket i sin tur pressar individer att förändra, påverka och ständigt arbeta med förbättringar av kroppen, växer nu parallellt fram en annan "spelplan" med möjlighet att attrahera och attraheras av andra faktorer än bara det yttre.

Personliga egenskaper som charm och humor är viktiga faktorer liksom gemensamma intressen och värderingar. Samtidigt utkristalliserar sig också nya möjligheter att på ett rakt och konkret sätt uttrycka sexuella önskemål eller mötas sexuellt på nätet. Här behövs inga utdragna förförelseritualer eller stegvisa närmanden, utan båda parter är överens om de spelregler som gäller.

Vidare finns det tecken som tyder på att kontakter via nätet för sexuella syften även minskar den traditionella risken som framför allt kvinnor utsätts för i sexuella möten. Här kan man istället hemifrån och på förhållandevis säkert fysiskt avstånd ta kontakt med främmande personer och ha ett sexuellt utbyte på egna villkor. Internet är således ett revolutionerande medium där både sexualitetens fria möjligheter,

maktaspekter och lockelser existerar parallellt.

Men det finns också en baksida. Studien visar att trots att internet i allmänhet beskrivs i positiva ordalag finns det en del problem, framför allt för en mindre grupp användare. Förhållanden bryts, nya sexuella problem uppstår och redan existerande svårigheter förvärras. Samspelet på nätet speglar dominansmönster och hierarkier i samhället i övrigt, vilket i vissa fall betyder att under skenet av öppenhet och ärlighet också frodas manipulation, medveten bedräglighet och känslomässigt bondfångeri.

Vad internet egentligen betyder, på ett djupare plan, i unga människors liv förblir tills vidare en obesvarad fråga. Vad innebär till exempel medvetenheten om den stora gruppen "potentiella partners" på nätet, eller nyfikenheten inför oupptäckta sexuella fantasier eller upplevelser för den enskilde i det sociala vardagslivet? Kommer de samhälleliga restriktionerna kring sexualiteten att minska, tabun att brytas och normer att förlora sitt värde i ännu större utsträckning än hittills? Eller är uppståndelsen kring sex på nätet bara en storm i ett vattenglas – är det inte så att nya uttrycksformer och kommunikationsmöjligheter kring kärlek och sexualitet alltid skapat oro och ängslan i tider av förändring?

Kapitel 6

Internet utanför heteronormen

Mina Gäredal och Hedvig Nathorst-Böös

Denna studie som genomförts av RFSL ungdom belyser erfarenheter och upplevelser av internet i kärlekssyften och sexuella syften utifrån intervjuer med 17 unga hbt-personer mellan 14 och 22 år. Med hbt menas här personer som definierar sig som homosexuella, bisexuella eller transpersoner samt personer som definierar sig som queer eller på något annat sätt som icke-hetero. Begreppet hbt är dock så etablerat att det ansetts som relevant att använda det som ett paraplybegrepp för alla sexuella identiteter och könsidentiteter som faller utanför heteronormen.

Syftet med studien är inte att ge en heltäckande bild av unga hbt-personers upplevelser av internet i sex- och kärlekssammanhang, utan att lyfta fram och analysera de erfarenheter som de unga hbt-personer som medverkat i studien har gjort.

Det insamlade materialet visar på den komplexa roll internet har i ungas liv. Många är kritiska mot den förenklade bild av internet som enbart farligt eller enbart positivt som de upplever förs fram i den allmänna debatten. Det är viktigt att belysa unga hbt-personers erfarenhet och upplevelse av sexuell exponering, exploatering och utsatthet i anslutning till internet. Det har varit en ambition att fokusera på såväl positiva erfarenheter och möjligheter som negativa upplevelser och hinder. Detta är viktigt för att se sexuell exponering, exploatering och utsatthet i anslutning till internet i ett större sammanhang. Inte minst för att ha som underlag då metoder och strategier för att minska den sexuella utsattheten via internet utformas.

För unga hbt-personer har internet i regel en mer central roll än för ungdomar och unga vuxna överlag. Användningen av internet för att träffa såväl vänner som att inleda kärleks- och sexuella relationer är utbredd. Intervjupersonerna berättar om hur de använder internet för att komma i kontakt med andra unga hbt-personer, för att komma underfund med vad de själva tänder på genom konsumtion av pornografi eller annat erotiskt material eller för att hitta information om hbt-frågor som de upplever sig sakna i till exempel skolans sex- och samlevnadsundervisning. Internet erbjuder sammanhang där heteronormen inte är självklar, där man kan flirta utan att vara rädd för negativa reaktioner och en känsla av att inte vara ensam.

Samtidigt som internet har en mängd positiva aspekter berättar de unga också om baksidor med att använda internet i kärleks- och samsammanhang. De negativa aspekterna handlar framförallt om att bli kontaktad av äldre killar eller män som kommer med oönskade sexuella förslag. Även om man upplever dessa kontakter på väldigt olika sätt – från relativt opproblematiske till mycket obehagliga – är det tydligt att de är en del av tillvaron på internet och något som man helst skulle slippa. Vissa berättar också om hur de har eller har haft svårt att säga nej till denna typ av kontakter.

Av rapporten framgår också hur vissa av de intervjuade kan utveckla eller upprätthålla ett destruktivt sexuellt beteende som har sin grund i låg självkänsla och svårighet att sätta gränser, såväl utanför som på internet. I deras berättelser blir det tydligt att de tillfällen då de hamnat i jobbiga situationer eller gjort saker de i efterhand ångrar sällan handlar om att de inte haft kunskap om de risker som finns. Istället handlar det ofta om bekräftelsebehov eller svag självkänsla.

De unga i studien vittnar om en rad strategier de använder sig av för att undvika negativa situationer och för att säkerställa att personer de har kontakt med verkligen är de som de utger sig för att vara. Författarna menar att det är viktigt att beakta dessa strategier när man utarbetar metoder för att förebygga att barn och unga råkar illa ut på internet. Råd eller uppmaningar som inte tar hänsyn till målgruppens erfarenheter och värderingar riskerar att ignoreras eller till och med leder till att förtroendet för denna typ av råd minskar. För de flesta av de som intervjuats i denna studie fyller exempelvis byte av telefonnummer en viktig roll, både som en säkerhetsstrategi och som ett steg i utvecklingen av en relation. För dessa blir rådet som ibland ges att aldrig ge ut sitt telefonnummer till personer man enbart haft kontakt med över nätet orealistiskt.

Trots att unga pratar mycket om risker med att använda internet i kärleks- och samsammanhang är det tydligt att många har svårt att känna igen sig i den bild av unga och internet som förmedlas genom medierna. Flera tycker att det finns en tendens att ensidigt måla upp internet som en farlig plats. En risk författarna ser med att förmedla en bild av internet som ensidigt farligt är att de unga själva tar på sig ansvaret om de blir utsatta för något obehagligt. Om det beskrivs som ett risktagande att dejta någon från nätet kan det ge en känsla av att man får skylla sig själv om man skulle råka illa ut. Möten med personer man träffat via internet är en central del i informanternas sociala liv, inte minst kärleksliv, och att upphöra med denna typ av träffar är inte ett alternativ. Därför kan budskap som att det är ett riskfyllt beteende att dejta personer man träffat över internet resultera i skuldbeläggande av de fåtal ungdomar som trots allt råkar illa ut.

Kapitel 7

Frivillig sexuell exponering på internet

Pernilla Nigård

Rapporten är framtagen vid Malmö högskola och bygger på samtal med 18 unga mellan 18 och 25 år som har exponerat sig sexuellt på internet. De unga fick själva välja hur intervjuerna skulle genomföras – genom möte ansikte mot ansikte, över telefon eller via instant messenger (msn messenger) eller e-post.

Författaren resonerar kring hur koder och uttryck som unga använder på internet kan te sig främmande för många äldre, inte minst uttryck som anspelar på sexualitet.

Studien visar hur i synnerhet tjejerna i samspel med jämnåriga kamrater socialiseras in i en sexuell exponeringsvärld, där internet är en viktig arena. Killarna har något andra vägar att gå mot den sexuella exponeringen, vilka inte sällan innebär att surfa på pornografiska sidor. Gemensamt för tjejerna och killarna är att de exponerar sig sexuellt på webbplatser som Porrigt, Klubb6 och BodyContact och att de poängterar och värdesätter webbplatsernas sociala funktion. I samspelet med andra medlemmar odlas och skapas social gemenskap. Sexuell exponering på dessa webbplatser uppfattas inte som något avvikande.

Under 2000-talet har allt fler börjat att använda virtuella mötesplatser och communityn. Tidigare var det vanligare att chatta med okända människor, som man kanske aldrig utvecklade en relation med, men idag har man mest kontakt med personer som man har befintliga relationer med. Genom de sexuella exponeringswebbplatserna skapas också nya kontakter. Idag tycks syftet mer vara socialt, även då man pra-

tar med okända. På de sexuella exponeringswebbplatserna finns också möjlighet att utveckla sina relationer. Att man visar privata bilder är ett bevis på att man känner tillit och förtroende för den andra parten.

För att förstå ungas sexuella exponering måste man enligt författaren beakta de stora förändringar som skett inom ungdomssexualiteten på senare år. Idag anses det vara normalt bland många unga att titta på pornografi. Dess tillgänglighet och utbredning har ökat dramatiskt. Pornografien finns också ständigt närvarande i olika medieprodukter och vi ser dess avtryck i ungdomarnas uttryck. En viktig förändring är just internets expansion och dess betydelse för sexualiteten.

De intervjuade unga kvinnorna kan anses vara typiska kvinnor i vårt samhälle idag. Jämställdheten "bara existerar" och det är därför ingen fråga som intresserar dem. Med denna utgångspunkt exponerar sig unga kvinnor sexuellt på till exempel Klubb6 eller Porrigt och förväntar sig att ha samma förutsättningar som killarna. Men kvinnors och mäns sexuella historia ser helt olika ut och en del mönster dröjer sig kvar. Tjejernas bilder har många gånger traditionella pornografiska förtecken. Det kan röra sig om allt från "förföriska blickar" till en fokusering på kroppsdelar som underliv eller bröst. Då den traditionella pornografien uppfattas som gjord av män och för män, innebär det också att tjejerna automatiskt internaliserar "the-male in-the-head". Man betraktar sig alltså utifrån, med "manliga glasögon", medvetet eller omedvetet. Detta innebär att webbplatserna i större utsträckning än man tänker sig styrs av manliga spelregler.

En metod som kvinnor har haft genom tiderna för att försäkra sig om att de uppfattas som respektabla är att uttrycka ett måttfullt sexuellt intresse. Intervjupersonerna anser att det idag borde vara möjligt att både ge uttryck för sexuella behov och uppfattas som respektabla. Några av informanterna betraktade inte sina bilder som sexuella, andra försökte att tona ner det sexuella eller pornografiska i avsikt att uppfattas som respektabla. Att ha en utgångspunkt som inte är sexuell och sedan befinna sig i ett sammanhang som av andra kan uppfattas som sexuellt eller pornografiskt kan vara förenat med risk, särskilt vid ett möte. För det första riskerar man att uppfattas som slampig, för det andra att man behandlas som att man är det och för det tredje att man riskerar att bli våldtagen. Det här aktualiserar frågor om hur mycket det egentligen är möjligt för kvinnorna att använda sig av pornografi, utan att riskera att råka illa ut.

Ytterligare ett tema som framkommer i studien är ett stort behov av att synas och av att få bekräftelse. En del exponerar sig sexuellt för att "fylla på" sitt självförtroende. Vid tillfällen då man upplever att vardagen inte förser en med tillräckligt mycket uppmärksamhet kan man lägga ut bilder av sig själv för att råda bot på detta. Genom att få positiva kommentarer är man åter tillbaka i rampljuset. Andra lider av svåra kroppskomplex och uttrycker en avsky över sin kropp men genom att exponera sig upplever de att de, med hjälp av bekräftelsen, kan hantera komplexen bättre.

Slutligen konstaterar författaren att tjejerna överlag är tydligare i sina gränssättningar än killarna, då de i annat fall löper risk att bli betraktade som icke-respektabla, som slampiga.

Beteendet ställs på sin spets då tjejernas bilder sprids och hamnar i oönskade sammanhang som på rena pornografiska webbplatser. Den sexuella dubbelstandarden, att kvinnor och män etiketteras med olika sexuella kvaliteter och förhållningssätt – kvinnor bör vara återhållsamma och passiva och män bör vara aktiva – är fortfarande närvarande, även om man på olika sätt värjer sig mot den och kräver att bli behandlade som likvärdiga personer som de killar som exponerar sig sexuellt.

Intervjuerna visar också att även om den egna avsikten inte varit att exponera sig sexuellt kan det bli en konsekvens om andra uppfattar ens bilder på det sättet. Samtidigt framgår att såväl killarna som tjejerna upplever att de har kontroll över sin sexuella exponering och det är få som nämner att de har ångrat något av det de gjort, något som författaren anser vara ett av studiens viktigaste resultat.

Kapitel 8

Om det privata i publika och digitala rum

Eva Ikonomidis Svedmark
och Annakarin Nyberg

Studien har genomförts vid institutionen för informatik vid Umeå universitet och belyser teknikens betydelse för sexuell exponering och risktagande bland unga på nätet. Utgångspunkt är doktorsavhandlingen *Att studera digitala artefakter i människors vardagsliv* (Nyberg 2008) där människors förhållningssätt till informationsteknik problematiseras. Syftet är att undersöka teknikens betydelse för ungas sexuella exponering och risktagande på nätet. Studien har pågått under sex månader och omfattar observationer av cirka 100 bloggar och webbplatser där privatpersoners bilder och filmer finns samlade samt skrivna berättelser av ungdomar och unga vuxna i åldern 13–25 år.

Studien bygger på antagandet att det är viktigt att inte separera teknik från användaren för att förstå hur unga lever sina liv på nätet. Det krävs ett helhetsgrepp som möjliggör studier av såväl teknik som upplevelser av teknik. En sådan kunskap skapar bättre förståelse för en del av ungas handlingar som idag upplevs som motsägelsefulla och som upprör, fascinerar eller förbryllar.

I berättelserna uttrycker de unga sina personliga erfarenheter och upplevelser av sexuell exponering och risktagande på nätet. Studien visar att samtidigt som många unga uppvisar en medvetenhet om risker med exponering på nätet i allmänhet och sexuell exponering i synnerhet, och kan utveckla resonemang om genomtänkta handlingsberedskaper inför olika typer av riskfyllda situationer, så utsätter de sig något motsägelsefullt ändå för risker. Studien belyser teknikens utformning och förmåga att

skapa en känsla av kontroll som en möjlig förklaring till detta. Många av de programvaror som används är idag förhållandevis enkla att bemästra. De är designade på ett sätt som skapar en känsla av kontroll och minskar upplevelsen av att det man gör på till exempel sin blogg är publikt och att man använder en teknik med globala spridningsmöjligheter. Följden blir att man trots sin medvetenhet om möjliga negativa konsekvenser kan riskera att hamna i utsatta och riskfyllda situationer.

Många unga fyller sin tid på nätet med att dokumentera sitt liv i bilder. Det finns över 245 miljoner bilder uppladdade av drygt en miljon användare i åldern 13–25 år. Många av de bilder som figurerar i detta sammanhang har utmanande och sexuella undertoner.

Det finns idag ett flertal kvalitativa studier som belyser just ungas medievänor och otvungna förhållningssätt till informationsteknik. De ledande rösterna inom dessa studier är relativt överens. Ungas förhållandevis oproblematiska och naturliga förhållningssätt till teknik i allmänhet och internet i synnerhet medför att de rör sig hemtamt i digitala miljöer. Studierna visar även att det finns en generationsklyfta att ta hänsyn till. Till exempel visar forskning på en slags kulturkrock eller kunskapsmässig distans mellan de som har upplevt internetsamhällets framväxt och de som föddes in i en redan uppkopplad värld. Författarna menar att vi inte bör förblindas av det annorlunda och möjligen även provocerande i ungas nätvanor, utan att vi bör sträva efter att förstå de unga.

Studien belyser även frågan om vem som bär ansvaret för hur tekniken används. Idag florerar till exempel ett mycket omfattande bild- och filmmaterial som i sin ursprungliga kontext inte nödvändigtvis betraktas som sexuell exponerande. Om materialet återanvänds i an-

dra sammanhang och med andra syften kan det däremot bli fråga om exploatering och ut-satthet. Den centrala frågan är vem som bär ansvaret för hur tekniken utforskas och används, det vill säga, är det i detta fall de unga som relativt frikostigt väljer att lägga ut filmer, bilder och text om sig själva på nätet eller är det de personer som missbrukar materialet?

Rapportens huvudresultat

Andelen unga som sålt sexuella tjänster har inte ökat

År 2004 publicerades en studie, *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter*, av forskarna Carl-Göran Svedin och Gisela Priebe. Studien baserades på en enkät bland elever i gymnasieskolans år 3 och presenterades 2004. Ett resultat som rönt en del uppmärksamhet var att 1,4 procent av eleverna uppgav att de någon gång sålt sexuella tjänster. I kapitel 3 presenterar Svedin och Priebe en uppföljande studie som genomfördes under våren 2009. Denna visade i stort samma siffror som den förra, 1,5 procent uppgav att de någon gång tagit emot sex mot ersättning. Det handlar dock om så små förändringar att det inte går att tala om någon reell ökning i gruppen som helhet.

Både killar och tjejer säljer sex

Delstudierna bekräftar delvis den tes som på senare år lyfts fram i ett flertal rapporter, att det är en större andel killar och unga män som har erfarenheter av sex mot ersättning än tjejer och unga kvinnor. Bland elever i gymnasieskolans år 3 uppgav 1,7 procent av killarna och 1,2 procent av tjejerna att de någon gång erbjudit sex mot någon form av ersättning. Sedan studien

2004 är det endast marginella förändringar. Andelen killar som uppgav denna typ av erfarenhet har minskat medan den har ökat bland tjejer, från 1,8 procent 2004 till 1,7 procent 2009 bland killar och från 1,0 procent till 1,2 procent bland tjejer.

I Ungdomsstyrelsens Ungdomsenkät, riktad till unga mellan 16 och 25 år från 2009, uppgav 1,7 procent, bland såväl tjejer som killar, att de hade tagit emot ersättning för sex. Undersökningen visar också att andelen ökar med stigande ålder, vilket inte torde vara så anmärkningsvärt. En betydligt större andel unga vuxna jämfört med ungdomar mellan 16–19 år uppgav denna erfarenhet och även med denna uppdelning fördelar sig killar och tjejer jämt.

Responsen från landets tre prostitutionsenheter och ytterligare ett antal kommunala enheter visar dock att de har få kontakter med tonåringar som säljer sex och särskilt med unga killar. En förklaring kan vara att internetrelaterade sexuella tjänster är en svåråtkomlig företeelse. Det handlar ju dels om att prostitution-grupperna länge inriktat sig på uppsökande verksamhet i gatuprostitution och på etablerade escortwebbplatser, arenor där unga traditionellt sett sällan återfunnits. Dels kan det dröja ytterligare några år innan vi ser eventuella konsekvenser av internetrelaterat sex.

Problematisk livssituation bland unga som säljer sex

Den mindre grupp unga som har erfarenheter av sex mot ersättning är till stor del unga som har en problematisk livssituation inom flera områden. Många har en negativ självbild, psykisk ohälsa, ett sexualiserat beteende och har problem med att sätta gränser. Gruppen utmärks också av att i större utsträckning ha utsatts för

hot och våld i familjen och att konsumera alkohol och droger. Det finns också ett starkt samband mellan sexuella övergrepp och att i ett senare skede sälja sexuella tjänster.

Tekniken inte orsak till att sälja sexuella tjänster

Den digitala tekniken har på bara drygt ett decennium vuxit fram och genomsyrar idag hela vårt samhälle och i stort sätt alla människors liv, och då särskilt ungas. Unga har i regel ingen erfarenhet av ett internet- eller mobiltelefonöst samhälle. Dessa medier är en oerhörd effektiv arena för sociala kontakter, såväl för att skapa nya som för att upprätthålla befintliga relationer. Det är dock ett faktum att den digitala tekniken som för stora delar av vuxensamhället är ny, innebär en ökad risk för obehagliga upplevelser för användaren i form av oönskade kontakter, mobbning etcetera. Det finns dock inget stöd för att tekniken i sig bidrar till att unga i större utsträckning säljer sex mot ersättning. Tekniken används för att skapa kontakter mellan köpare och säljare men är inte orsaken till att unga säljer sex. Gator är inte orsaken till gatuprostitution och internet är inte förklaringen till varför unga är involverade i sex mot ersättning på nätet.

Under de senaste sex åren har antalet dagliga internetanvändare i det närmaste fördubblats, men andelen 18-åringar som uppger att de någon gång fått ersättning i utbyte mot sex har inte ökat nämnvärt (0,1 procentenhet). Det finns heller inget som tyder på att unga som spenderar mycket tid på internet, i större utsträckning än de som inte gör det, har erbjudit eller blivit erbjudna sex mot ersättning.

Acceptansen till sex mot ersättning har ökat

Generellt framstår det som att acceptansen för att sälja sex är högre än för köpa sex. Killar är mer positivt inställda än tjejer. Sedan 2004 har andelen positiva till sex mot ersättning ökat bland elever i gymnasieskolans år 3. Acceptansen för att andra har sex mot ersättning är betydligt större än tron på att man själv skulle komma att ha det. Unga som har erfarenheter av att ha sålt sex är i större utsträckning positiva till handlingen jämfört med unga som inte har sålt sex.

Många sexuella inslag i ungas internetvardag

Unga konfronteras med många sexrelaterade inslag på internet. Privata bilder, kommentarer och förfrågningar som anspelar på sex är relativt vanligt förekommande. Till exempel uppger 18 procent bland elever i gymnasieskolans år 3 att en person under de senaste 12 månaderna, som de enbart kände via internet, bett dem att skicka sexuella bilder av sig själva. På nätet kan unga också få negativa upplevelser. I åldergruppen 16–25 år uppger 30 procent att någon försökt få dem att prata om sex, skicka bilder eller göra något framför en webbkamera mot deras egen vilja och 2,4 procent har fått sexiga bilder eller filmklipp spridda på nätet mot deras vilja. Bland eleverna i gymnasieskolans år 3 har 13,9 procent blivit kränkta av grovt sexuellt språk när de chattat med en främmande person och 2,5 procent har vid mötet offline med någon som de först lärt känna på nätet pressats eller tvingats till sex. I de flesta fall uppger tjejer i betydligt större utsträckning dessa typer av erfarenheter.

Även om detta är inslag som unga själva inte tycker är önskvärda har många accepterat situationen, man har helt enkelt vant sig och lärt sig att hantera frågorna. Det är alltså en liten andel som besvarar denna typ av förfrågningar och det är företrädesvis unga killar som gör det.

Unga som spenderar mycket tid framför datorn, fem timmar eller mer, uppger i betydligt större utsträckning än de som spenderar mindre tid, att de fått förfrågningar eller uppmaningar om sex. Mycket tid vid datorn ökar alltså risken för dessa kontakter. Det är dock mindre än en femtedel (av 18-åringarna) som spenderar mer än fem timmar per dag på internet.

De flesta unga exponerar sig inte

Det går inte att säga att det är särskilt vanligt att unga lägger ut sexuellt material av sig själva. Många populära ungdomswebbplatser har visserligen ett rikt utbud av bilder som kan verka utmanade för en utomstående men när vi frågar unga själva är det 90–95 procent, beroende på undersökning, som uppger att de aldrig lagt ut sexuellt utmanande bilder av sig själva på internet. Huruvida det är vanligare bland killar än bland tjejer i den grupp som faktiskt uppger att de har lagt ut egna bilder spretar resultaten något. En riksrepresentativ studie bland 16–25-åringar visar att det är något vanligare bland tjejerna medan en studie bland 18-åringar inte visar på några skillnader mellan könen. Vidare visar observationer av särskilda webbplatser med uttalat sexuellt fokus att det är vanligare med bilder på killar och män än på tjejer och kvinnor.

Återigen vill vi dock betona att den absoluta majoriteten uppger att de inte har lagt ut "sexiga" bilder på internet eller via mobiltelefon.

Flera förklaringar till exponering

I rapporten återkommer några teman där unga som exponerar sig sexuellt utvecklar varför de gör det. Att få bekräftelse för att stärka sitt självförtroende är en förklaring. Man kan antingen förstärka och fylla på ett självförtroende eller använda positiv respons till att bearbeta ett dåligt självförtroende och olika kroppskomplex. Den sexuella exponeringen blir ett enkelt och snabbt sätt att få uppskattning som kan te sig främmande för många vuxna.

För att förstå ungas önskan att exponera sig sexuellt bör man också sätta in dessa aktiviteter i ett strukturellt sammanhang. Ungas sexuella exponering är ett exempel på hur man under ungdomstiden provar sig fram inom en mängd områden, bland annat på det sexuella planet. Genom internet har möjligheten för dagens unga att nå ut till fler och få kontakt med andra sexuellt intresserade, utan att nödvändigtvis behöva träffa dem ansikte mot ansikte, underlättats.

Trygg med tekniken

Det finns inget som tyder på att unga är omedvetna eller naiva inför det faktum att digital teknik kan användas av andra på ett för dem själva icke önskvärt sätt. Tvärtom är medvetenheten om risker hög. En del av bakgrunden till detta har att göra med teknikens utformning. Den programvara som ofta används för sociala kontakter, uppladdning och spridning av bilder och annat digitalt material är förhållandevis enkla att lära sig och visuellt inbjudande. Denna kombination skapar en känsla av kontroll och möjligen även en känsla av kontroll över det material man skapar och lägger ut. Det verkar också vara vanligt att blogga och interagera från privata och trygga miljöer som till exempel hemmet.

Att befinna sig i en privat och trygg miljö och att använda en teknik som man behärskar och känner kontroll över kan alltså påverka upplevelsen av teknikens egenskaper. I ett sådant sammanhang framstår teknikens spridningseffekter inte fullt så omfattande och globala, vilket innebär att det privata därmed inte upplevs fullt lika publikt. Detta kan vara en del av förklaringen till varför unga väljer att utsätta sig för potentiella risker trots sin kunskap och medvetenhet om teknikens baksidor.

Det är viktigt att förstå att "ny" digital teknik inte är ny om den varit ett naturligt inslag i vardagen hela eller stora delar av ens liv. Tekniken är inte främmande och inte skrämmande. Att dela med sig av privata bilder är för många en självklar del i kontakten med andra och ett sätt att visa vem man är. Internet och mobiltelefoni handlar mycket om bilder och utvecklingen av intresset för bildhantering och de tekniska möjligheterna går hand i hand. Fotografierandet tycks ha blivit en del av ungas vardag och Nigård berättar i kapitel 7 att det inte sällan är vänner som tagit bilderna.

Frivillig exponering bland såväl tjejer som killar

Det är viktigt att belysa eventuella skillnader i tjejers och killars erfarenheter av och attityder och förhållningssätt till det egna internetanvändandet. Bilden är inte entydig men det framstår som att killar både i större utsträckning har egna erfarenheter av och ett mer avslappnat förhållningssätt till internetrelaterade sexuella inslag än tjejer. Tjejer å sin sida tenderar att i betydligt större utsträckning konfronteras med kontakter med innehåll av sexuell karaktär där de själva initialt inte spelat en aktiv roll. Såväl killar som tjejer publicerar egna bilder på internet. Beroende på åldersgrupp varierar skill-

naderna något mellan könen, från inga skillnader alls bland 18-åringar till en tendens till överrepresentation bland tjejer i gruppen 16–26-åringar. Observationer av olika webbplatser har dock visat på en dominans av bilder på män. Dessa observationer har dock i regel gjorts på webbplatser med social-sexuell prägel.

De som spenderar mycket tid på internet är också de som är mest aktiva när det gäller frivillig exponering. Mer än en fjärdedel av killarna i gymnasieskolans år 3 är frekventa användare av internet jämfört med en tolfedel bland tjejerna.

Nätet viktigt men riskfyllt för unga hbt-personer

Det förefaller som om internet spelar en särskilt stor roll för unga homo- och bisexuella samt transpersoner. På internet kan man söka kontakt med andra unga med likartade erfarenheter och livssituation eller stödjande organisationer. Man kan också i avskildhet skaffa sig information utan påtaglig risk för obehagliga konsekvenser. Att få bekräftat att man inte är ensam är viktigt för självkänslan och det egna hälsotillståndet i övrigt.

Samtidigt framkommer baksidor med internet i kärleks- och samsammanhang. Det handlar framförallt om oönskade kontakter, där sexuella uppmaningar är vanliga. Det är betydligt vanligare bland homosexuella, bisexuella och transpersoner att någon gång upplevt sig ha blivit pressad eller tvingad till sex i samband med en internetkontakt.

Unga homosexuella, bisexuella och transpersoner har en mer positiv attityd till sex mot ersättning och i större utsträckning egna erfarenheter av den karaktären än unga heterosexuella. Annat internetrelaterat riskbeteenden är också vanligare i denna grupp, till exempel att

publicera sexiga bilder på sig själv, fått kontakt med någon via internet och sen träffats för sex utan att omständigheterna kring detta preciseras. Däremot framstår problematiska möten med internetkontakter (försökt övertala den unge att ha sex mot dennes vilja eller pressat eller tvingat den unge till sex) som mer vanliga bland unga hbt-personer jämfört med bland unga som inte definierar sig som homosexuella, bisexuella eller transpersoner.

Unga icke-heterosexuella, framför allt killar, tenderar att löpa en större risk att utsättas för internetrelaterade sexuella övergrepp, ha egna erfarenheter av sex mot ersättning samt att löpa större risk att bli mobbade eller hotade via internet och mobiltelefon jämfört med unga heterosexuella personer.

Information om säkert internet ingen garanti

Cirka hälften av eleverna i gymnasieskolans år 3 uppgav att de fått information om "säkert internet" och hälften av dessa tyckte inte att informationen varit värdefull. En betydande större andel killar än tjejer upplevde att informationen varit värdefull. Skiljer sig då unga som fått information om ett säkert internetanvändande från de som säger sig inte fått någon sådan information? Innehållet, tidpunkten eller formen för denna information vet vi inget om, det kan säkert se väldigt olika ut, men i studien bland elever i gymnasieskolans år 3 finns inget som tyder på att de som fått information har ett mer restriktivt internetbeteende eller i mindre utsträckning har negativa erfarenheter. Däremot finns det ett klart samband mellan problematiska internetrelaterade kontakter och träffar och en sämre psykisk hälsa och lägre självkänsla. Om den upplevda sämre hälsan och

självkänslan är ett resultat av eller orsak (helt eller delvis) till de negativa erfarenheterna av internetrelaterade kontakter finns det anledning att titta vidare på.

Rätt information till rätt grupp

Unga, sex och internet är ett ämne som intresserar. Egentligen är det tre separata beståndsdelar som i sig inte är särskilt uppseendeväckande men i kombination är det lätt att uppröras eller möjligen oroas. Sex har alltid varit föremål för nyfikenhet och diskretion. Ungas sexualitet har under de senaste femtio åren gått från i princip tabubelagt till något väldigt vardagligt i det offentliga samtalet. Unga idag är inte bara konsumenter, där den sexuella aktiviteten och utsattheten begränsas till individer i deras närmaste omgivning, utan med digitalteknikens hjälp är de även producenter med en i stort sätt obegränsad kontaktyta. Detta behöver i sig inte vara något problem, det är inte olagligt att vara sig frivilligt exponera sig, ta del av andras frivilliga exponering eller i samtycke ha sexuella utbyten. Problemet uppstår när frivilligheten sätts ur spel och att den digitala tekniken gör detta möjligt.

Det totala intrycket i denna rapport är att de flesta unga är medvetna om möjliga negativa konsekvenser men kalkylerar med att inte själva råka illa ut. Faktum är att de flesta inte gör det heller. För de flesta ungdomar och unga vuxna är den nya tekniken en naturlig del i vardagen och förenat med positiva upplevelser, men det finns en grupp med tråkiga erfarenheter som är i behov av stöd. Många av dem väljer att i första hand prata med jämnåriga kamrater om upplevda problem, och det kan givetvis vara bra, men det räcker kanske inte alltid. Därför är det viktigt att professionella som möter ung-

domar och unga vuxna har kunskap om deras medievardag för att kunna ge adekvat stöd. Likaså är det viktigt att förstå att unga med internetrelaterade problem ofta har andra problem i sina liv som kan vara viktiga att synliggöra och ta itu med.

Det är också viktigt att i den allmänna debatten tala om ett sunt förhållningssätt. Många unga upplever riskerna med internet i sex- och kärleksammanhang som överdrivna och känner inte igen sig i den bild av unga och internet som förmedlas i medierna. Visst är det så att det finns negativa aspekter men i ljuset av den totala användningen av internet upplevs dessa som jämförelsevis små. Beskrivningar som inte stämmer med de egna upplevelserna riskerar att nonchaleras. En av de intervjuade beskriver också hur ett överdrivet fokus på faror med nätet riskerar att osynliggöra den kompetens att undvika risker som unga faktiskt besitter. Dessutom kan ett överdrivet fokus på risker leda till ett onödigt skuldbeläggande hos den som trots allt råkar illa ut. Det ger en känsla av att man får skylla sig själv, vilket riskerar att göra det svårare att söka stöd när man faktiskt behöver.

Så vad kan man göra för att generellt minska risken för utsatthet? Förutom en god beredskap bland dem som i sin profession möter unga som har råkat illa ut eller riskerar att göra det, är det viktigt att nå den faktiska riskgruppen i ett tidigt skede. Tidiga insatser är centrala. Framstående forskare på området föreslår att preventiva åtgärder i första hand bör fokusera på de unga och inte på föräldrarna eller andra vuxna. Detta eftersom unga i riskgruppen

många gånger inte har någon god relation till vuxna i sin närhet och därmed inte är mottagliga för råd från dem. De förordar riktade förebyggande insatser mot de unga som kan antas tillhöra riskgruppen samt att förebyggande insatser bör fokusera mer på teknikens interaktiva aspekter, vad den innebär på såväl kort som lång sikt, och mindre på riskerna med att sprida personlig information.

Ungdomsåren är behäftade med nyfikenhet och ett och annat gränsöverskridande är inget nytt fenomen i sig. Internet och mobiltelefoni är ypperligt för information och för att skapa och upprätthålla sociala relationer. Det finns dock en risk för att vårt förhållningssätt inte överensstämmer med teknikens möjligheter att dokumentera, spara och sprida information, bilder och annat, på ett sätt som inte är önskvärt. Man kan således exploateras utan att man själv vet om det eller kan göra någonting åt det. Det är också viktigt att åtgärder för att minimera utsatthet inte enbart handlar om att begränsa ungas användande utan insatser måste också riktas mot förövare, ung som gammal. Den som kränker andra eller försätter andra i obehagliga situationer som kan leda till men, kanske för lång tid framåt, bör ställas till ansvar för detta.

KAPITEL 3

Unga, sex och internet

Bakgrund och uppdrag

Avdelningarna för barn- och ungdomspsykiatri vid Linköpings respektive Lunds universitet fick i uppdrag av Ungdomsstyrelsen att i samarbete genomföra en kvantitativ studie bland unga i gymnasieskolans år 3 samt bland Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheters (RFSL) medlemmar i relevant ålder.

Analysen skulle fokusera på ungas attityder till och erfarenheter av exponering och exploatering av sexuell natur via internet och andra interaktiva medier. Situationen för homo- och bisexuella ungdomar samt unga transpersoner skulle särskilt studeras. Analysen skulle även belysa utvecklingen sedan den studie som vi tidigare publicerat: *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter* (Svedin & Priebe 2004). Vi ska i den mån det är möjligt belysa utvecklingen i Sverige i ett internationellt perspektiv.

Denna rapport består av två studier. Den första är en enkätundersökning bland elever i år 3 på gymnasiet (skolstudien) och den andra är en enkätundersökning bland medlemmar i RFSL i åldersgruppen 18–25 år (medlemsstudien). I resultatdelen presenteras de två studierna var för sig och rapporten avslutas sedan med en gemensam diskussion av resultaten och kunskapsläget.

Introduktion

Här ger vi en överblick av forskningen om försäljning av sexuella tjänster och sexuell exponering i digitala medier. I ett eget avsnitt uppmärksammas hbt-personers situation: dels aktuell forskning om hälsa och utsatthet, dels om försäljning av sexuella tjänster och sexuell exponering i digitala medier. Fokus ligger på forskning om ungdomar och unga vuxna. Inom ramen för denna introduktion är det dock inte möjligt att ge en heltäckande överblick.

Eftersom studierna som ligger till grund för denna rapport bygger på en tidigare studie om unga som säljer sexuella tjänster (Svedin et al.) har vi delat upp redovisningen av forskningen om att sälja sexuella tjänster i ett avsnitt om forskningen före 2004, en sammanfattning av resultaten från den tidigare studien och en överblick över forskningen efter 2004.

Framförallt på senare år har forskningen om försäljning av sexuella tjänster, men också om ungas användning av internet i allmänhet och internetrelaterad mobbning, sexuella trakasserier och övergrepp, varit livaktig. Färre studier har genomförts om frivillig sexuell exponering i digitala medier och forskning inom området ur ett hbt-perspektiv.

Sälja sex mot ersättning Forskning före 2004

Före 2004 fanns relativt få undersökningar om barn och unga som sålt sex mot ersättning. De flesta undersökningar har gällt vuxna. Några befolkningsstudier kan nämnas i detta sammanhang. Cottler, Helzer och Tipp (1990) rapporterade, baserat på ett populationsbaserat urval i Saint Louis, att 4 procent av männen och 2

procent av kvinnorna uppgav att de någon gång under sitt liv hade prostituerat sig. I den befolkningsbaserade studien *Sex i Sverige* som genomfördes 1996 bland personer i åldern 16–74 år uppgav 0,5 procent av männen och 0,3 procent av kvinnorna att de någon gång hade tagit emot betalning för att vara sexuellt tillsammans med någon (Lewin 1998). Folkehälsa (1993) frågade 1992 ett representativt urval av den norska befolkningen (18–60 år) om de under sitt liv hade sålt sexuella tjänster. Svarefrekvensen var 53 procent bland männen och 44 procent bland kvinnorna. Av de 4 760 som svarade uppgav 0,8 procent att de någon gång sålt sexuella tjänster. Bland männen svarade 1,0 procent att de sålt sexuella tjänster medan motsvarande frekvens bland kvinnorna var 0,6 procent. Åttio procent uppgav att det skett före 20 års ålder.

I intervjuundersökningar med kvinnor som prostituerat sig har man ofta kunnat konstatera att debuten som till exempel gatuprostituerad skedde redan under barndomen. Till exempel fann Skidmore (2000) att den vanligaste debutåldern för gatuprostitution låg mellan 12 och 15 år.

I en stor nordamerikansk kartläggning uppskattades att mellan 300 000 och 400 000 amerikanska barn och unga utsätts för sexuell exploatering varje år (Estes & Weiner 2001). Den största riskgruppen identifierades som barn som rymt hemifrån, rymt från olika institutioner, blivit utkastade hemifrån eller på andra sätt var hemlösa. Dessa barn hamnar oftast i "survival sex" – att sälja sex för sin överlevnad. På så sätt kan de få mat, skydd, kläder och annat de behöver. En annan relativt stor grupp bodde

hemma men sålde sex mot pengar eller för dyrare kläder eller andra konsumtionsvaror. I denna grupp var köparna ofta andra relativt jämnåriga ungdomar. Familjebakgrunden för dessa ungdomar beskrevs som mycket brokig med en högre förekomst av familjevåld, missbruk, psykisk sjukdom och sexuell promiskuitet. Att vara hemlös som barn och ung ökade dramatiskt risken för psykisk och fysisk ohälsa, missbruk, våld och kriminalitet. Ett antal undersökningar visar att 13–54 procent av ungdomarna som rymt hemifrån eller är hemlösa har sålt sex för att överleva (Johnson, Aschkenasy, Herbers & Gillenwater 1996, Kipke, O'Connor, Palmer & Mac Kenzie 1995, Kirby 1995, Lee & O'Brian 1995, McCarthy & Hagan 1992, Roy, Haley, Leclerc, Lemire, Boivin, Frappier & Claessens 2000).

Undersökningar av unga flickor som prostituerat sig visar att riskfaktorer förknippade med prostitution är tidigare sexuella övergrepp (Bagley & Young 1987, Earls & David 1989, Foti 1994), fysisk misshandel (Bagley & Young 1987, Foti 1994, Nadon, Koverola & Schluderman 1998), dysfunktionella familjer (MacVicar & Dillon 1980), familjevåld (Bagley & Young 1987) och alkoholproblem i familjen (Bagley & Young 1987, Black, Bucky & Wilder-Padilla 1986).

En första kartläggning av förekomsten av kommersiell sexuell exploatering av barn i Sverige gjordes av ECPAT Sverige (ECPAT 2001). Man skickade enkäter till myndigheter och organisationer och intervjuade både de personer som själva är eller har varit utsatta och kontaktpersoner med särskild kännedom om fenomenet. Kartläggningen visade att deltagarna hade

kännedom om cirka 400 barn som hade blivit utsatta för kommersiell sexuell exploatering. Samtidigt efterlyste man en mer heltäckande studie i Sverige.

I andra nordiska länder fanns vid denna tidpunkt redan ungdomsundersökningar. I en norsk representativ skolundersökning från Trondheim (Thoresen 1995) uppgav 1,3 procent av ungdomarna i åldern 13–17 år att de sålt sexuella tjänster mot betalning de senaste 12 månaderna.

År 2000 genomfördes en representativ undersökning av 8 898 (71 procents svarsfrekvens) isländska ungdomar (Ásgeirsdóttir 2001, publicerade data). I den isländska undersökningen svarade 1 procent av flickorna och 3,5 procent av pojkarna att de hade erfarenhet av att sälja sexuella tjänster en eller flera gånger.

I Bakkens (1998) undersökning av skolungdomar i Oslo finns en fråga om de har utfört sexuella tjänster mot betalning – resultaten belyses av Hegna och Pedersen (2002). I undersökningen deltog 11 425 ungdomar i åldern 14–17 år (svarsfrekvens 94,3 procent) och av dessa svarade 0,6 procent av flickorna och 2,1 procent av pojkarna ja på frågan *Har du under lop-pet av de sista 12 månaderna utfört sexuella tjänster mot betalning?* Åldern när ungdomarna sålde sex för första gången var 14,1 år för flickorna och 13,5 år för pojkarna. Medianvärdet för hur många gånger det hade skett var 14 gånger. Hegnans och Pedersens undersökning visade inga skillnader i socioekonomisk bakgrund mellan de ungdomar som sålt sex och de som inte gjort det och inte heller såg de någon skillnad mellan gruppernas skolbetyg. Pojkar i undersökningen hade i högre grad en lägre social kom-

petens och gav i högre grad uttryck för mer ensamhet och inåtriktad mental ohälsa. Det fanns ett starkt samband med att vara i centrala Oslo kvällstid och att sälja sex. Ungdomarna som uppgav att de sålt sex hade också en högre nivå av asocialitet och missbruk. De var också i större utsträckning offer för våld. Ungdomarnas sexuella debut låg tidigare och de hade i högre grad fler sexuella partners än gruppen som inte sålt sex.

I en undersökning av Mossige (2001) ställdes samma fråga till 710 ungdomar i åldern 18 till 20 år (svarsfrekvens 78 procent). Nitton ungdomar (2,7 procent), 12 pojkar (3,9 procent) och 7 flickor (1,7 procent), svarade att de hade sålt sexuella tjänster mot betalning. Av de 710 ungdomarna uppgav 31 procent av flickorna och 7 procent av pojkarna att de blivit tvingade till sexuella handlingar. Detta hade skett genom stark press, fysiskt tvång eller våldtäkt. Sju procent av pojkarna och 1 procent av flickorna uppgav att de tvingat andra till sexuella handlingar.

Före 2004 fanns alltså endast ett fåtal internationella och nordiska studier om kommersiell sexuell exploatering. År 2003 fanns ingen svensk studie bland unga som undersökt förekomsten av att *sälja sexuella tjänster mot ersättning*.

Sammanfattning av Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter

Undersökningen *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter* var den första undersökningen i Sverige som försökte närma sig fenomenet och förekomsten att sälja sex mot ersättning i en normalpopulation bestående av ungdomar i år 3 på gymnasiet (Svedin & Priebe 2004). I studien deltog 4 339 ungdomar i 18-årsåldern från fem olika kommuner (Stock-

holm, Malmö, Falköping, Luleå och Haparanda). De svarade på en enkät under lektionstid. Undersökningen genomfördes under april 2003 till januari 2004. Svarsfrekvensen var drygt 77 procent.

Undersökningen godkändes av dåvarande Forskningsetikkkommittén vid Medicinska Fakulteten, Lunds universitet (LU 938-02).

I undersökningen svarade 60 ungdomar eller 1,4 procent att de någon gång sålt sex mot ersättning. Av dessa var 23 flickor och 37 pojkar, vilket motsvarade 1,0 procent av flickgruppen och 1,8 procent av pojkgruppen. Första gången ungdomarna sålde sex mot ersättning var de i medeltal 15,9 år. Ungdomarna rapporterade att de hade genomfört en rad olika typer av sexuella tjänster. Att sälja samlag, analsex eller att ställa upp och bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer var signifikant vanligare bland pojkar än bland flickor. Den vanligaste ersättningen var pengar, men även mat, boende, saker, aktiviteter och narkotika förekom. Oftast fick man kontakt med köparen via kamrater, på krogen eller via internet. Av de ungdomar som svarade på frågan hur ofta de hade sålt sexuella tjänster, uppgav knappt 40 procent att det hade skett en gång, cirka 20 procent att det hade skett 2–5 gånger och ytterligare knappt 40 procent att det hade skett fler än 5 gånger.

Gruppen som rapporterade att de hade sålt sex mot ersättning är en grupp med många särdrag och svårigheter. Jämfört med ungdomarna som inte hade sålt sex hade de till exempel i större utsträckning invandrabakgrund (gäller pojkar), var i betydligt högre grad belastade med asocialitet i olika former, upplevde i högre grad sämre psykisk hälsa och svårigheter i relationen till föräldrarna (pojkar), hade i större utsträckning varit utsatta för sexuella övergrepp av vuxna och av jämnåriga, hade i större ut-

sträckning sett på pornografi och prövat sexuella handlingar som man fått idéer till genom porr samt hade liberalare attityd till att sälja sex för egen del i framtiden eller att acceptera att andra gör det.

Framför allt kan man se två mönster hos dessa ungdomar

Det första mönstret är att dessa ungdomar har levt och lever ett påtagligt sexualiserat liv. Det visar sig genom tidig sexualdebut, intensivare sexualliv med fler partners och större erfarenhet av olika sexuella aktiviteter inklusive i en del fall en ökad andel ungdomar som uppvisar sexuella förövarbeteenden. En del av detta kan sannolikt kopplas till erfarenheter av egna sexuella övergrepp och traumatiska upplevelser under uppväxten.

Det andra mönstret kännetecknas av ett utagerande, prövande och gränsöverskridande beteende som kommer till uttryck i en påtagligt ökad förekomst av rökning, alkoholkonsumtion och olika regelbrott som stölder, inbrott (framför allt bland pojkar) och missbruk (framför allt bland flickor).

Den undersökning som låg närmast till hands att jämföra med var Hegnas och Pedersens undersökning från Oslo (2002).

Hegna och Pedersen (2002) fann överraskande få sammanhang mellan försäljning av sexuella tjänster och sociodemografiska kännetecken och olikheter i familjebakgrund. Det verkade också som om unga med dessa erfarenheter klarade sig relativt bra i skolan. Eftersom det är en undersökning som genomfördes i skolan ingår de elever som skolkar i minst utsträckning, samtidigt som man kan förvänta sig att det är de som i störst utsträckning har erfarenhet av att sälja sexuella tjänster.

Dessa fynd stämmer tämligen väl med resultaten i 2004 års undersökning som inte heller visar några påtagliga socioekonomiska skillnader mellan grupperna (Svedin & Priebe 2004). Den skillnad som är mest tydlig jämfört med Hegnas och Pedersens undersökning är den ökade andelen av unga med invandrarbakgrund. I det stora hela är likheterna i resultaten mellan de två studierna betydligt fler än skillnaderna.

Vad som först och främst i bägge studierna kännetecknade unga som har erfarenhet av att sälja sexuella tjänster var en mycket tidigare samlagsdebut, fler sexualpartners, att de rapporterade beteendeproblem inklusive kriminalitet, psykiska problem, alkoholproblem och användning av narkotika i en helt annan utsträckning än andra ungdomar.

Studien *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter* ingick i The Baltic Sea Regional Study on Adolescents' Sexuality, där samma enkät genomfördes i flera länder. Åldersfördelningen i undersökningsgrupperna skilde sig något mellan de olika länderna och i den jämförande studien (Mossige, Ainsaar & Svedin 2007) inkluderades enbart unga som var 18 år vid tidpunkten för undersökningen. Andelen unga som uppgav att de sålt sexuella tjänster var i Sverige 0,5 procent för flickor och 0,7 procent för pojkar, i Norge 0,1 för flickor och 0,7 procent för pojkar, i Litauen 0,2 procent för flickor och 0,8 procent för pojkar, i Estland 1,2 procent för flickor och 0,0 procent för pojkar och i Polen 0,5 procent för flickor och 1,0 procent för pojkar. I alla länder utom Estland hade en signifikant större andel pojkar än flickor erfarenhet av att sälja sex.

Forskning under senare år

Enkäten från studien *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter* har med vissa ändringar använts i ytterligare svenska studier. Abellsson och Hulusjö (2008) genomförde en webbaserad studie med 876 ungdomar över 18 år från Västra Götalands län. Totalt uppgav 9,1 procent (11,4 procent av männen och 7,4 procent av kvinnorna) att de hade sålt sexuella tjänster. Luppen kunskapscenter genomförde en studie med 246 ungdomar från Jönköpings kommun födda 1987, där 4,1 procent (5,2 procent av pojkarna och 3,3 procent av flickorna) svarade att de hade sålt sexuella tjänster (Näslund & Ahlgren 2006).

Studien följdes upp med en ny studie 2009 som vände sig till samtliga elever i år 3 på gymnasiet i Eksjö, Jönköping, Nässjö och Vaggeryds kommuner, där 957 elever deltog (Näslund, Ahlgren & Rosander 2009). Denna gång svarade 1,9 procent (2,9 procent av pojkarna och 0,7 procent av flickorna) att de hade utfört sexuella tjänster mot ersättning. Dessutom uppgav 9 procent (5 procent av pojkarna och 13 procent av flickorna) att de hade blivit erbjudna ersättning för sexuella tjänster. Ett annat enkätformulär användes i en dansk webbaserad studie med 2 367 deltagare i åldern 14 till 24 år, där 9,1 procent (10,2 procent av de manliga och 8,0 procent av de kvinnliga deltagarna) svarade att de hade sålt sexuella tjänster (Cyberhus 2008). Andelen ungdomar som uppgav att de har sålt sexuella tjänster skiljer sig något mellan de olika undersökningarna, vilket kan bero på skillnader i urval och metodik.

I samtliga ovan nämnda kvantitativa anonyma ungdomsstudier är det en större andel manliga än kvinnliga ungdomar som uppger att de har sålt sexuella tjänster. Samtidigt framkommer i

kvalitativa intervjustudier med yrkesverksamma huvudsakligen uppgifter om flickor som har sålt eller bytt sexuella tjänster (Abellsson & Hulusjö 2008, Grytbakk & Borgestrand 2004, Scott & Harper 2006, Sørensen & Nørrelykke 2006, Thomsen 2004). Abellsson och Hulusjö (2008) föreslår två alternativa tolkningar till detta. Den ena är att det faktiskt är en större andel pojkar än flickor som säljer sexuella tjänster, men att detta osynliggörs på grund av traditionella, könsbundna förståelser av fenomenet prostitution. Den andra tolkningen är att flickor inte har samma definition av byte eller försäljning av sexuella tjänster som pojkar eftersom de har internaliserat den sexism som går ut på att kvinnan besitter ett sexuellt kapital som kan användas för att uppnå materiella fördelar. Detta skulle kunna leda till en underrapportering från flickornas sida i enkätundersökningar.

Internet och mobiltelefoner är en viktig kontaktarena vid försäljning av sexuella tjänster (Abellsson & Hulusjö 2008, Cyberhus 2008, Eriksson & Knutagård 2005, Grytbakk & Borgestrand 2004, Sørensen & Nørrelykke 2006). Till exempel hade 54 procent av de ungdomar som uppgav att de hade sålt sex i Abellssons och Hulusjös studie kommit i kontakt med köparen via internet. Brottsförebyggande rådet (Brå 2007) har genomfört en studie om vuxnas sexuella kontakter med barn via internet, där även förekomsten av erbjudanden om betalning för sexuella tjänster redovisas (se avsnittet Sexuell exponering på internet).

Olsson (2007) har genomfört en enkätundersökning med ett självselekerat urval av 429 ungdomar som rekryterades via ungdomsmottagningar och Centrum för sexuell hälsa i Malmö. Av de 174 respondenter som var äldre

än 21 år (58 procent män och 42 procent kvinnor) svarade sex procent att de via internet hade fått erbjudanden om ersättning för sexuella tjänster. Av de 255 deltagare som var yngre än 21 år (24 procent män och 76 procent kvinnor) uppgav 23 procent att de via internet fått erbjudande om ersättning för sexuella tjänster. Bland dem som var äldre än 21 år kunde majoriteten (85 procent) inte tänka sig att få eller ge ersättning för sexuella tjänster där kontakt tagits via internet, medan 15 procent kunde tänka sig det. Motsvarande siffror för dem som var yngre än 21 år var 87 procent och 9 procent (resterande procent var bortfall) och i båda åldersgrupperna var en betydligt större andel beredda att få betalt än att ge betalt.

I en nyligen genomförd svensk enkätstudie med 1 134 vuxna i åldern 18–74 år ställdes bland annat frågan om man hade sålt sexuella tjänster (Kuosmanen 2008). Av de 732 personer som svarade på frågan rapporterade 9 personer (1,2 procent), 4 män (1,4 procent av männen) och 5 kvinnor (1,2 procent av kvinnorna) att de hade gjort det. Ytterligare 2 män och 2 kvinnor svarade på följdfrågor kring försäljning av sexuella tjänster, även om de svarat nej på den direkta frågan. Räknar man in dessa personer, har 2 procent av männen och 1,6 procent av kvinnorna sålt sex. Det framgår inte hur gamla personerna var när de sålde sexuella tjänster.

Sexuell exponering i digitala medier

Unga, medier och sexualitet

Internet och andra digitala medier har blivit en integrerad del i ungas vardag på ett sätt som skiljer sig från många vuxnas användning av dessa medier. De unga beskrivs som digitala infödingar och vuxna som digitala invandrare (Dunkels 2007) och det talas om en "digital generationsklyfta" (Carlsson/Unesco International Clearinghouse on Children, Youth and Media, Medierådet 2005). I Sverige gör Medierådet återkommande undersökningar om barns och ungas användning och upplevelser av medier (Medierådet 2005, 2006, 2008). Flera undersökningar visar att många unga har utvecklat olika strategier för att använda internet på ett säkert sätt och skydda sig från övergrepp och att de kan vara kritiska till den information om säker internetanvändning som de får av vuxenvärlden (Larsen & Pedersen 2005, Nyman 2006, Redd Barna 2004).

Användningen av internet och andra digitala medier har förändrat ungas syn på sexualitet jämfört med tidigare generationers. Larsen och Pedersen (2005) beskrev i en norsk intervjustudie med unga hur mobiltelefon, msn och chatt möjliggör ett större socialt nätverk och är betydelsefulla både för att etablera och för att upprätthålla kontakt. Tröskeln för att ta kontakt, att visa intresse och att prata om sex sänks och det upplevs ofta som positivt av ungdomarna. Genom internet har också pornografi blivit lättillgänglig för unga. Flera studier visar att nästan alla unga någon gång har tittat på pornografi, pojkar i större utsträckning än flickor, och att många påverkas av det men att inte alla är okritiska (Knudsen, Löfgren-Mårtensson & Månsson 2007, Löfgren-Mårtensson & Månsson 2006, Sørensen & Knudsen 2006a,b).

Sexuell exponering på internet

Unga använder internet även för sexuella aktiviteter. I Olssons (2007) enkätundersökning svarade 32 procent av deltagarna som var yngre än 21 år och 25 procent av dem som var äldre än 21 år, att de hade erfarenhet av möten via internet som resulterat i sexuella aktiviteter via webbkamera (gjort saker, visat upp sig, tittat). Det är sannolikt att flertalet av dessa möten har varit frivilliga, men detta specificerades inte i frågan och Olsson hänvisar också till att möten kan ha skett mer eller mindre under tvång.

Nigård (2009) har i en kvalitativ studie intervjuat 20 ungdomar, 10 tjejer och 10 killar i åldern 18–25 år, som har exponerat sig sexuellt på internet. Exponeringen har skett på olika virtuella mötesplatser som främst vänder sig till unga och där olika uttryck för sexualitet är ett framträdande tema och gemensamt intresse för medlemmarna. Syftet med studien var att närmare undersöka hur de unga själva resonerar kring att exponera sig sexuellt, hur de har tagit beslutet, vilka gränser de har kring exponeringen, hur de ser på positiva och negativa konsekvenser av exponeringen och hur de mår, särskilt i relation till konsekvenserna av risktagande och stigmatisering.

Det finns idag ett relativt stort antal studier som belyser riskerna för att bli utsatt för mobbing, sexuella trakasserier eller övergrepp med koppling till digitala medier. Trakasserierna eller övergreppen kan ske direkt via mediet – online – eller så kan kontakten mellan offer och förövare etableras via digitala medier, oftast internet, medan själva övergreppet sker vid ett möte i verkligheten – offline. Ett exempel är så kallad grooming, där främst vuxna söker kontakt med barn och unga via internet i sexuella syften (Brå 2007, Ds 2007:13). Forskning och övrig kunskapsutveckling under senare år

pekar på att internet och andra interaktiva medier har stor betydelse när det gäller sexuell exploatering av barn och unga (för en översikt av forskningen mellan 2004 och 2008, se Priebe 2008).

Brottsförebyggande rådet (Brå 2007) har gjort en undersökning av vuxnas sexuella kontakter med barn via internet. Undersökningen består av tre delstudier. I en av dessa har 315 polisanmälningar undersökts där det av gärningsbeskrivningen framgick att gärningsmannen och offret varit i kontakt via internet. I drygt 70 procent av fallen var offren under 15 år och i 32 procent av fallen under 13 år. I 92 procent av fallen var offren flickor medan alla misstänkta gärningsmän var av manligt kön. I över 50 procent av fallen (179 personer) begränsades kontakten till internet. Vanligast var kontakter där gärningsmannen

- ställt sexuella frågor, gjort sexuellt kränkande uttalanden eller liknande.
- försökt förmå eller förmått barnet att, helt eller delvis avklädd, visa upp sig framför en webbkamera.
- blottat sig för offret via en webbkamera.

I nästan 40 procent av de anmälda fallen (114 personer) lyckades en tidigare okänd gärningsman utvidga kontakten med offret utanför internet. Ofta hade offret i dessa fall lämnat ut sitt telefonnummer och gärningsmannen hade försökt att förmå barnet att delta i telefonsexsamtal eller ofredat barnet med sexuella sms-meddelanden eller genom att skicka sexuella meddelanden till barnets mobil. I mer än hälften av de anmälda fallen då en tidigare okänd gärningsman hade lyckats utvidga kontakten

med offret utanför internet hade det skett ett sexualbrott mot offret vid en träff med gärningsmannen i det verkliga livet (69 personer). I 13 av dessa fall var gärningsmannen en relativt jämnårig person. Slutligen avser 7 procent (22 personer) av de polisanmälda brotten fall där en vuxen person, som sedan tidigare var bekant med barnet utanför nätet, använde internet för att sexualisera eller upprätthålla ett sexuellt inslag i den redan befintliga relationen.

I vissa fall hade gärningsmannen redan före internetkontakten utsatt barnet för sexualbrott i det verkliga livet. I 9 av de 69 polisanmälda fall där gärningsmannen kommit i kontakt med offret via internet och därefter begått ett sexualbrott mot offret vid en träff utanför nätet har gärningsmannen erbjudit offren pengar för sexuella tjänster. Erbjudanden om betalning för sexuella tjänster förekom också i polisanmälda fall där kontakten begränsades till internet eller där kontakten utvidgades utanför internet utan att ett sexualbrott mot offret vid en träff utanför nätet kunnat styrkas.

I den andra delstudien från Brå (2007) genomfördes under 2005 en representativ enkätundersökning där 7 500 skolungdomar i årskurs nio deltog. Deltagarna fick frågan om en person de inte känner och som de tror eller vet är vuxen under de senaste 12 månaderna hade

- kontaktat den unge med sexuella förslag via internet (25 procent svarade att det hade skett minst en gång).
- bett den unge om sexuella tjänster via internet, till exempel att visa sexiga bilder av sig själv (25 procent).
- kontaktat den unge med sexuella förslag via mobiltelefon (9 procent).

- kontaktat den unge med sexuella förslag på annat sätt än via internet eller mobiltelefon (10 procent).

För de första tre frågorna uppgav flickor i tre till fyra gånger så stor utsträckning som pojkar att så hade skett, för kontakter utanför nätet var det ungefär två gånger så stor andel flickor som pojkar. Det var relativt ovanligt att ungdomarna uppgav att de hade blivit kontaktade med sexuella förslag av okända vuxna endast utanför nätet (2 procent). Bland de unga som blivit föremål för sexuella kontakter från vuxna fanns en överrepresentation av dem som uppgav umgängesmönster och beteenden som ofta anses ingå som en del i ett generellt risktagande beteende under ungdomsåren, till exempel berusningsdrickande, att ha provat narkotika och att umgås med äldre personer. Också problem inom familjen och i skolan samt utsatthet för mobbning och för stöld- och våldsbrott var betydligt vanligare bland dessa ungdomar.

I Brås tredje delstudie (2007) svarade 1 019 ungdomar i åldern 15–17 år som ingick i en webbundersökningspanel på frågor om sexuella kontakter via internet. Över hälften av flickorna och närmare 35 procent av pojkarna svarade att de någon gång haft erfarenhet av en sexuell internetkontakt med någon som de trodde eller visste var minst 5 år äldre än de själva. På frågan om var på internet kontakten hade skett svarade de flesta att den hade skett på internetchattsidor eller communityn eller via msn-messenger. Av ungdomarnas egen beskrivning av kontakternas innehåll framgår tydligt att webbkameran har fått stort genomslag bland män som använder internet för att ta kontakt med barn i sexuell syfte. I vissa fall har de vuxna försökt att få barnen att visa upp sig i webbkameran eller att delta i webbkamerasex. Det

finns beskrivningar där gärningsmannens främsta syfte tycks ha varit att ofreda barnet med sexuellt kränkande chattmeddelanden. I andra fall har ungdomar fått erbjudanden om pengar för sexuella tjänster. I ett fåtal beskrivningar framgår att ungdomar har träffat, eller varit på väg att träffa, den vuxne utanför nätet.

Redan under 1999/2000 genomfördes i USA telefonintervjuer om internetrelaterad viktimering (oönskad exponering för sexuellt material, sexuella förslag, mobbning) bland 1 501 barn och unga i åldern 10–17 år som var internetanvändare (YISS-1). År 2005 följdes studien upp med 1 500 internetanvändare i samma åldersgrupp (YISS-2) (Wolak, Mitchell & Finkelhor 2006).

I YISS-2 uppgav 34 procent av barnen att de utan att vilja det exponerats för sexuellt material jämfört med 25 procent i YISS-1. Av dem som uppgett oönskad exponering för sexuellt material i YISS-2 var 76 procent i åldern 14–17 år och 9 procent upplevde exponeringen som obehaglig. Exponeringen skedde oftast när de unga gjorde online-sökningar, men också när de klickade på länkar till andra webbplatser, stavade webbadresser fel eller genom pop-ups.

I YISS-1 uppgav 19 procent av deltagarna att de hade fått sexuella förslag (definierat som förslag att delta i sexuella aktiviteter eller sexuella samtal eller att ge sexuell information där förslaget var oönskat eller där förslaget gjordes av en vuxen, vare sig det var oönskat eller inte) och 3 procent uppgav att de hade fått så kallade aggressiva sexuella förslag (definierat som sexuella förslag som inkluderade offline-kontakt med förövaren i form av vanlig post, telefon eller genom personliga möten, vare sig förslaget genomfördes eller inte). Motsvarande siffror för YISS-2 var 13 procent och 4 procent.

Enligt resultaten från YISS-2 var aggressiva och obehagliga sexuella förslag vanligare bland äldre ungdomar, 79 procent av de aggressiva sexuella förslagen och 74 procent av de obehagliga sexuella förslagen kom till de som var 14 år eller äldre. Ingen av deltagarna i YISS-1 eller YISS-2 hade utsatts för sexuella övergrepp offline till följd av sexuella förslag online. Jämfört med YISS-1 ökade andelen förövare som deltagarna hade känt offline i YISS-2 från 3 procent till 14 procent och många av dessa förövare var andra ungdomar. Samtidigt inträffade 41 procent av de oönskade sexuella förslagen när offren var tillsammans med vänner eller andra jämnåriga. I de fall då förövarna tog eller försökte ta kontakt offline gav 12 procent pengar, presenter eller annat till offret och 3 procent köpte resebiljetter till offret (YISS-2).

En ny företeelse jämfört med YISS-1 var att 27 procent av de sexuella förslagen inkluderade en önskan om att få sexuella bilder av barnet eller den unge. I YISS-2 uppgav 4 procent av deltagarna att de hade nära relationer med vuxna som de hade träffat online och 29 procent av dessa deltagare hade också träffat den vuxne offline. I de flesta fall verkade dessa relationer vara godartade, men hos 8 av de 58 ungdomar som hade nära online-relationer hade relationen också sexuella aspekter. Slutligen uppgav 7 (0,4 procent) av deltagarna i YISS-1 och 13 (0,9 procent) av deltagarna i YISS-2 att de under det gångna året av någon på internet hade blivit uppmuntrade att rymma. I tre fall hade de unga uppmuntrats till det av en vuxen. Två av dessa unga svarade inte på förslaget, men i det tredje fallet hade en 15-årig flicka rymt för att vara tillsammans med en man i 30-årsåldern.

I en norsk skolbaserad studie med cirka 7 000 elever i 18-årsåldern (svarsfrekvens 78 procent) undersöktes förekomsten av sexuella förslag och kränkningar på internet, möten i verkligheten med personer ungdomarna hade träffat på internet och övergrepp i samband med dessa möten (Suseg, Skevik, Grødem, Valset & Mossige 2008). Av flickorna hade 41 procent av någon de inte kände fått förslaget att skicka sexuella bilder av sig själva (av pojkarna var det 18 procent), 25 procent av flickorna hade fått förslaget att ha sex med personen (av pojkarna var det 13 procent) och 6 procent av flickorna hade fått erbjudanden om pengar eller gåvor för att ha sex med personen (av pojkarna var det 2 procent).

En fjärdedel, 26 procent, av flickorna och en dryg tredjedel, 35 procent, av pojkarna hade mött någon i verkligheten som de hade lärt känna på internet. Av dessa ungdomar rapporterade 4 procent att mötet hade lett till någon form av sexuellt trakasserier eller övergrepp. Bland flickorna uppgav 4,6 procent att personen de mötte hade försökt att övertala dem att ha sex mot deras vilja (av pojkarna var det 1,8 procent), 1,5 procent av flickorna upplevde att personen de mötte pressade eller tvingade dem till sex (av pojkarna var det 0,7 procent) och 0,7 procent av flickorna hade fått pengar eller gåvor för att ha sex med personen de mötte (av pojkarna var det 1,2 procent). Ungdomar med en dålig relation till sina föräldrar, som hade upplevt en förälder berusad eller båda föräldrarna berusade eller som bedömde familjeekonomin som dålig hade ökad risk att bli utsatta.

I flera studier har man försökt att identifiera internetbeteende hos barn och ungdomar som ökar risken för olika former av sexuella trakasserier, övergrepp och exploatering. Med utgångspunkt i intervjuer med behandlare som är specialiserade på sexuella övergrepp och en genomgång av litteraturen i ämnet beskriver Nyman (2006) en "trappa" där risken att utsättas för övergrepp och exploatering gradvis ökar:

1. ge ut personliga uppgifter om sig själv
2. sexchatta med okända
3. publicera sexiga bilder på sig själv och kompisar
4. delta i webbkamerasex med okända
5. dejta offline
6. dejta offline med vuxna
7. skicka bilder mot ersättning
8. webbkameraposing/webbkamerasex mot ersättning
9. dejta offline och gå med på sex mot ersättning
10. erbjuda sex offline och online mot betalning.

Alla steg behöver inte tas i den ordning som beskrivs (Nyman 2006). Ofta vill den unge experimentera och testa gränser och är inte alltid medveten om den ökande risken.

Ybarra, Mitchell, Finkelhor och Wolak (2007) har undersökt internetbeteenden som enligt många program för internetsäkerhet är kopplade till ökad risk för viktimisering på internet. Viktimisering innebär här att få oönskade sexuella förslag på internet eller att bli utsatt för online-mobbning. Nio olika potentiellt riskfyllda beteenden inom fem områden undersöktes (procentsiffrorna anger andelen unga som uppgett att de har gjort detta minst en gång under det gångna året).

1. Avslöja personliga uppgifter:

- online lägga ut personlig information om minst ett av följande – sitt verkliga namn, telefonnummer, skolans namn, ålder eller födelseår, bilder som föreställer en själv (56 procent).
- skicka personlig information (samma som ovan) till en person man har träffat online (26 procent).

2. Mobba andra via internet:

- online lägga ut elaka eller slippriga kommentarer om någon annan (28 procent).
- använda internet för att mobba eller störa någon som man var arg på (9 procent).

3. Kommunicera med någon man enbart känner online:

- ha kontakt med någon man enbart känner online (43 procent).
- ha någon man enbart känner online på sin kompislista på en hemsida (35 procent).

4. Sexuellt beteende:

- avsiktligt besöka en porrsida (13 procent).
- prata om sex med någon man enbart känner online (5 procent).

5. Andra online-aktiviteter:

- ladda ner bilder, videor eller filmer genom fildelningsprogram (15 procent).

Tre fjärdedelar, 75 procent, av de unga i studien angav att de hade gjort minst ett av dessa nio beteenden och 20 procent rapporterade viktimisering under det senaste året. Att ha gjort alla nio potentiellt riskfyllda beteenden ökade risken för online-viktimisering signifikant. De beteenden där riskökningen var störst var att:

- prata om sex med någon man enbart kände online, minst 3 tillfällen (nästan niofaldigt ökad risk för viktimisering jämfört med dem som inte har gjort det).
- använda internet för att mobba eller störa någon som man var arg på, minst 3 tillfällen (nästan åttafaldigt ökad risk för viktimisering).
- ha kontakt med personer man enbart känner online och där kontakterna har kommit till stånd på flera olika sätt (till exempel dejting-sidor, msn) (nästan åttafaldigt ökad risk för viktimisering).

Ju fler potentiellt riskfyllda beteenden de unga hade varit engagerade i, desto större var risken för viktimisering. För dem som hade ägnat sig åt fyra olika riskbeteenden ökade risken för viktimisering mer än elvafaldigt jämfört med dem som inte hade gjort något av de nio riskbeteendena. Forskarna konstaterar att många riskfyllda internetbeteenden är vanliga bland unga och att försök att enbart förbjuda dessa är dömda att misslyckas. Istället rekommenderas att prata med de unga om vad de kan göra för att reducera riskerna, till exempel olika sätt att dölja sin identitet eller att avbryta obehagliga kontakter (Ybarra et al. 2007).

Med utgångspunkt i egen och andras forskning understryker samma forskargrupp ytterligare att det inte är barn och unga generellt som

på grund av naivitet och oerfarenhet riskerar att utsättas för internetrelaterade sexuella trakasserier och övergrepp utan att särskilda riskgrupper kan identifieras (Wolak, Finkelhor, Mitchell & Ybarra 2008). Enligt forskarna kan ungdomar med en bakgrund av sexuella eller fysiska övergrepp också vara speciellt sårbara för internetrelaterad sexuell viktigmisering eftersom tidigare övergrepp kan sätta igång ett riskfyllt sexuellt beteende såväl online som offline. Andra ungdomar i risk kan vara de som har dålig kontakt med eller är i konflikt med sina föräldrar, är deprimerade, ägnar sig åt regelbrott eller kämpar med problem i den sociala interaktionen. Också pojkar som är homosexuella eller osäkra kring sin sexuella läggning eller unga som ägnar sig åt sexuellt risktagande beteende kan enligt Wolak et al. (2008) tillhöra riskgrupper.

Hbt-personers situation

Hbt är ett samlingsbegrepp som står för homosexuella, bisexuella och transpersoner. Även om hbt-personers livssituation och självbild kan se mycket olika ut har de gemensamt att de på olika sätt överskrider de traditionella genus- eller könsrollsnormerna i samhället. Forskning visar entydigt att unga hbt-personers hälso- och livssituation är betydligt sämre än unga heterosexuellas situation. Hittills finns endast lite forskning om olika former av sexuell utsatthet bland unga hbt-personer. Resultaten talar för att unga hbt-personer kan vara mer sexuellt utsatta än andra.

Statens folkhälsoinstitutet har haft ett regeringsuppdrag att utreda hälsosituationen för hbt-personer som resulterade i två rapporter (Larsson, Lilja & Fossum 2008a,b, Roth, Boström & Nykvist 2006). Roth et al. (2006) har undersökt hbt-personers hälsa och livsvillkor i en enkät-

studie med personer i åldern 16–64 år, dels från 2005 års folkhälsoenkät med cirka 40 000 deltagare, dels från en internetbaserad enkät på webbplatser som vänder sig till hbt-personer (drygt 3 600 deltagare). Här redovisas endast resultaten från deltagarna i åldern 16–29 år.

I folkhälsoenkäten rapporterade homo- och bisexuella i större utsträckning än övriga befolkningen nedsatt självskattat psykiskt välbefinnande, svår ångslan, oro eller ångest, en känsla av att vara mycket stressade, självmordstankar och självmordsförsök. I webbenkäten framkom att bisexuella i högre grad än homosexuella upplevde nedsatt psykiskt välbefinnande, svår ångslan, oro, ångest eller mycket stress. Cirka hälften av de homo- och bisexuella hade någon gång övervägt att ta sitt liv. En större andel bisexuella än homosexuella hade någon gång försökt att ta sitt liv. Jämfört med homo- och bisexuella rapporterade transpersoner i regel ännu högre värden för de ovan nämnda faktorerna, till exempel hade 65 procent av transpersonerna någon gång övervägt att ta sitt liv. Jämfört med övriga befolkningen rapporterade en större andel homo- och bisexuella i folkhälsoenkäten att de hade blivit utsatta för kränkande behandling eller bemötande samt hot om våld eller fysiskt våld. Framför allt homo- och bisexuella män rapporterade i större utsträckning att de hade utsatts för fysiskt våld (46 procent).

Enligt webbenkäten hade en större andel homosexuella än bisexuella blivit utsatta för trakasserier eller våld på grund av sexuell läggning eller könsidentitet/könsuttryck. Cirka en tredjedel av transpersonerna hade blivit utsatta för detta. En större andel homo- än bisexuella uppgav i webbenkäten att de någon gång hade blivit diskriminerade på grund av sin sexuella läggning, andelen för transpersoner låg ytterligare

något högre. Sammanfattningsvis framträder bilden av att transpersoner i störst utsträckning är utsatta för nedsatt psykisk hälsa, erfarenhet av kränkande behandling, hot, våld och trakasserier samt brist på emotionellt stöd och att bisexuella i högre grad är utsatta än homosexuella, som i sin tur i högre grad är utsatta än den övriga befolkningen.

Hälsosituationen för homo- och bisexuella i åldern 16–29 år följdes sedan upp i en ny rapport där data från både 2005 års och 2008 års folkhälsoenkät med svar från 13 645 personer användes (Statens folkhälsoinstitut 2009). Även situationen för dem som var osäkra på sin sexuella läggning studerades. Studien visar att unga sexuella minoriteter har en fördubblad och i vissa fall trefaldig riskökning för nedsatt psykiskt välbefinnande, stress, svår ångslan, oro, ångest och självmordstankar. Unga homo- och bisexuella rapporterade i signifikant större utsträckning än andra att de hade blivit utsatta för fysiskt våld, hot om våld och kränkande behandling. Resultaten om utsatthet stämmer överens med en norsk studie med 11 519 ungdomar i åldern 14–16 år (Moseng 2007) som visade att lesbiska, bisexuella och homosexuella ungdomar var särskilt utsatta för daglig mobbning, systematiska hot och våld. Fergusson, Horwood och Beautrais (1999) fann i en studie med över 1 000 personer som vid tidpunkten för undersökningen var 21 år att homo- och bisexuella unga hade en tre- till sexfaldig ökad risk för depression, ångest, beteendeproblem och självmordstankar eller självmordsförsök.

I rapporten från Statens folkhälsoinstitut (2009) diskuteras också hur man kan förstå den jämförelsevis sämre hälsan hos unga bi- och homosexuella. Man framhåller att tonårstiden är en viktig period i identitetsutvecklingen och

att det kan vara svårt för unga bi- och homosexuella att finna en positiv identitet när grupptricket att passa in i givna sociala mönster är stort. Tonårstiden sammanfaller också ofta med komma-ut-processen, som kan medföra egna svårigheter. Olika former av diskriminering och att inte bli bekräftad i sin sexuella identitet tycks bidra till en negativ hälsoutveckling bland unga vuxna.

Larsson, Lilja och Fossum (2008b) har skrivit en utförlig kunskapsmanställning utifrån både svensk och internationell forskning om transpersoners psykosociala situation och psykiska hälsa samt en kortare introduktion (Larsson, Lilja & Fossum 2008a). Författarna fokuserar på manlig transvestism och transsexualism eftersom dessa grupper dominerar inom forskningslitteraturen om transpersoner. De framhåller att gruppen transpersoner är utpräglad heterogen, vilket gör forskning och kunskapssökande komplicerat. Författarna refererar till studier där transvestiter beskrivs ha en i allt väsentligt harmonisk familje- och utbildningsbakgrund och en välordnad psykosocial situation, en majoritet är föräldrar och har förmåga att skapa varaktiga och stabila förhållanden. Jämfört med transvestiter beskrivs transsexuella i litteraturen som personer med en mer problematisk familjebakgrund och man hänvisar också till att själva könsbytesprocessen kan vara påfrestande (Larsson et al. 2008a, b).

Larsson et al. (2008b) redovisar också forskning som antyder att det är problematiken kring öppen-dold identitet som kan vara en viktig orsak till psykisk belastning och därmed till psykiska besvär. Innan personen kommer ut finns alltid rädslan att bli avslöjad och känslan av att leva ett icke-autentiskt liv, medan andra anledningar till oro och psykisk belastning uppstår efter att man har kommit ut. De redovisar

även forskning om hbt-personer som ger bilden av en särskilt sårbar grupp: hbt-personer lämnar hemmet oftare, använder mer droger, löper stor risk att utveckla bristande självkänsla och självförtroende och har i högre grad psykiska problem än andra ungdomar. Andra ungdomar som också söker sin identitet och som har bristande kunskaper inom hbt-området kan visa homofobiska reaktioner (yngre mer än något äldre ungdomar), vilket kan leda till att hbt-personer i större utsträckning än vuxna utsätts för homofobiska reaktioner (Larsson et al. 2008a,b). Rädslan för socialt avståndstagande kan leda till att ungdomar väljer att dölja eller ta avstånd från den identitet som han eller hon har utvecklat – så kallad internaliserad homofobi. Det kan försvåra möjligheten att utveckla en positiv personlig identitet samtidigt som många hbt-personer saknar positiva förebilder.

I en nordamerikansk studie med drygt 900 homo- och bisexuella vuxna män rapporterade 16 procent av deltagarna erfarenhet av sexuella övergrepp under barndomen (Brennan, Hellerstedt, Ross & Welles 2007). Jämfört med icke-utsatta deltagare hade sexuellt utsatta en trefaldig ökad risk att vara hiv-positiva och en sjufaldig ökad risk att ha sålt sex. En nordamerikansk befolkningsstudie med drygt 63 000 kvinnor visade signifikant ökad utsatthet för sexuella övergrepp under barndomen för bisexuella och lesbiska kvinnor jämfört med för heterosexuella kvinnor (Austin, Jun, Jackson, Spiegelman, Rich-Edwards, Corliss & Wright 2008). Studier med homo- och bisexuella vuxna talar således för att det finns en ökad risk för sexuella övergrepp i denna grupp.

Några studier pekar på att homo- och bisexuella ungdomar kan vara överrepresenterade när det gäller att sälja sexuella tjänster. I en stu-

die som bygger på datamaterialet från *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter* är homo- och bisexuella överrepresenterade bland pojkar som har sålt sex (11 procent och 14 procent) jämfört med homo- och bisexuella pojkar som inte har sålt sex (3 procent och 7 procent) medan bisexuella flickor är överrepresenterade bland flickor som har sålt sex (52 procent) jämfört med bisexuella flickor som inte har gjort det (16 procent) (Svedin & Priebe 2007). I Cyberhus (2008) undersökning var 19 procent av dem som hade sålt sex bisexuella, 16 procent homosexuella, 61 procent heterosexuella och 4 procent visste inte vilken sexuell läggning de hade (jämfört med hela undersökningsgruppen: 7 procent, 5 procent, 86 procent respektive 2 procent). Cyberhus redovisar också att 28 procent av de homosexuella som deltog i studien rapporterade att de hade sålt sex. Studien var webbaserad och man hade bland annat gått ut i Boyfriend.dk, Danmarks största online-community för homo-, bi- och transsexuella.

I den norska studien med gymnasieungdomar (Suseg et al. 2008) uppgav betydligt fler homo- och bisexuella än heterosexuella ungdomar att de på internet av någon de inte kände hade fått förslag att skicka sexuella bilder eller ha sex med personen eller fått erbjudanden om gåvor eller pengar för att ha sex med personen. Forskarnas slutsats är att homo- och bisexuella ungdomar drar till sig eller söker efter mer sexuell uppmärksamhet på internet än andra. Homo- och bisexuella ungdomar hade också oftare än heterosexuella mött någon i verkligheten som de hade lärt känna på internet.

Undersökningens upplägg

Avdelningarna för barn- och ungdomspsykiatri vid Linköpings respektive Lunds universitet (professor Carl Göran Svedin respektive Ph.D. Gisela Priebe) utarbetade enkäten medan enheten för statistik om utbildning och arbete vid Statistiska centralbyrån (SCB) under perioden januari till april 2009 genomförde själva enkätundersökningen på uppdrag av Ungdomsstyrelsen. Datafilen överlämnades därefter till forskarna.

Undersökningen genomfördes i två grupper, dels i ett representativt urval av gymnasieelever i år 3, dels bland RFSL-medlemmar födda 1984–1991. Att urvalet av gymnasieelever är representativt innebär att resultaten från undersökningsgruppen ger en tillförlitlig bild av förhållandena i hela gruppen gymnasieelever i år 3 i Sverige. Gymnasieundersökningen gjordes i samma åldersgrupp som undersökningen från 2004 (Svedin & Priebe 2004) för att möjliggöra jämförelser av resultaten. Undersökningen bland RFSL-medlemmar gjordes eftersom ett av studiens syften är att belysa situationen för homo- och bisexuella ungdomar samt unga transpersoner. Hbt-personer ingår också i gymnasiegruppen, men gruppen är relativt liten och det är vanskligt att dra slutsatser enbart utifrån den.

Skolstudien – urval, svarsfrekvens och bortfall

Urvalsdesign

Urvalsramen skapades utifrån skolregistret, det vill säga att undersökningsgruppen valdes med ledning av information från Skolregistret som bland annat innehåller uppgifter om antalet

elever i olika årskurser och studievägar på varje skola. Ramen avgränsades till elever som höstterminen 2007 fanns i skolor med minst 10 elever i år 2 på gymnasiet.

Totalt fanns 123 725 elever i år 2 fördelat på 789 skolor. Avgränsningen till skolor med minst 10 elever medförde att ramen kom att innehålla 123 551 elever i år 2 fördelat på 754 skolor.

Undersökningen genomfördes som en postenkät med telefonpåminnelser. Populationen utgjordes av elever i gymnasieskolans år 3 och 150 gymnasieskolor valdes ut att ingå i undersökningen. För varje utvald skola valdes ett eller två gymnasieprogram. Samtliga elever på dessa program erbjöds att delta i undersökningen (så kallat klusterurval). I undersökningen deltog 3 503 elever från 119 skolor.

Ett antal elever föll dock bort, vilket innebär att urvalet i praktiken har behandlats som ett tvåstegs klusterurval: i steg 1 väljs skolor och i steg 2 behandlas svarande elever som ett urval av elever från skolan. De uppgifter om elever som fanns tillgängliga gällde höstterminen 2007. Därför fick gymnasieskolor med elever i år 2 höstterminen 2007 ingå i urvalsramen. Eftersom det exakta antalet elever i år 3 var okänt vid urvalstillfället blev antalet elever en uppskattning utifrån de elever som gick i år 2 hösten 2007.

Urvalsramen hämtades från Skolregistret (alla aktiva gymnasieskolor med minst 10 elever i år 2). Urvalsramen stratifierades efter skolstorlek. Det innebär att skolorna delades in i tre olika grupper (så kallade strata) beroende på antalet elever på respektive skola (tabell 3.1).

Tabell 3.1 Urval av skolor

Stratum	Skolstorlek	Antal skolor	Utvalda skolor	Antal elever totalt åk 2 hösten 2007
1	10–190	518	103	41 372
2	191–360	150	30	40 722
3	361–	86	17	41 457
Totalt		754	150	123 551

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Uppgifter om antal elever i de utvalda programmen vårterminen 2009 samlades in. Denna uppgift saknades dock för de 31 skolor som inte skickade in några enkäter alls till SCB. Uppgiften saknades även för en relativt stor del av de skolor som skickade in enkäter till SCB. Därför har vi istället använt uppgifter från Skol-

registret om antal elever för att beräkna den slutliga urvalsstorleken. Uppgifter om antal elever i år 3 hösten 2008 användes eftersom de fanns tillgängliga när datainsamlingen avslutades. Den slutliga urvalsstorleken blev 7 700 elever. Varje utvald skola deltog med 1–2 program (tabell 3.2).

Tabell 3.2 Slutlig urvalsstorlek och antal svarande elever efter gymnasieprogram

	Slutlig urvalsstorlek	Antal svarande elever
Barn och fritid (BF)	227	125
Bygg (BP)	60	43
El (EC)	567	263
Energi (EN)	87	21
Estetiska (ES)	810	229
Fordon (FP)	223	79
Handel och adm (HP)	227	151
Hotell och restaurang (HR)	85	36
Hantverk (HV)	151	71
International Bacc (IB)	61	12
Industri (IP)	223	66
Individuella (IV)	278	72
Livsmedel (LP)	53	0
Medie (MP)	362	186
Naturbruk (NP)	607	365
Naturvetenskap (NV)	887	459
Omvårdnad (OP)	233	154
Specialutformat (SM)	472	166
Samhällsvetenskap (SP)	1 975	919
Teknik (TE)	112	86
Totalt	7 700	3 503

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Cirka 45 procent av alla elever som ingick i det slutliga urvalet svarade på enkäten (så kallad ovägd svarsfrekvens där även elever på skolorna som inte deltog i undersökningen inkluderades). Om man istället utgår från antalet elever på de skolor som medverkade i undersökningen och där eleverna hade en faktisk möjlighet att delta, var svarsfrekvensen 60,5 procent (se bortfallsanalysen nedan). För vägda svarsandelar efter program, skolstorlek, huvudman och region hänvisas till kalibreringsrapporten avsnitt 3 från SCB (SCB 2009).

Datainsamling – genomförande

Frågeblanketterna sändes till skolorna med post. Ett första informationsbrev skickades till rektorerna 27 januari 2009. Enkäter med informationsbrev till rektorer och lärare skickades 13 februari 2009. Telefonpåminnelser genomfördes vecka 10–11. Insamlingen avslutades vecka 15.

Bortfallsanalys

Hösten 2008 fanns 1 908 elever i de utvalda programmen i de 31 skolor som inte alls svarade på enkäten. I de 119 skolor som deltog i undersökningen fanns 5 792 elever i de utvalda

programmen. Dessa elever fick alltså möjlighet att delta i studien. Av dessa besvarade 3 503 (60,5 procent) enkäten (tabell 3.3).

I genomgången av datamatrixen bedömdes 5 enkäter som helt igenom oseriösa, varför dessa uteslöts. De kvarvarande 3 498 (60,4 procent) eleverna utgör den slutliga undersökningsgruppen.

Orsaken till att 31 skolor inte deltog berodde på att 19 skolor inte hörde av sig trots påminnelser, 5 skolor lovade att skicka enkäter men gjorde inte det, en skola hade praktik hela perioden och 6 skolor avböjde att medverka.

Om de som deltog i undersökningen skiljer sig från de som inte deltog med avseende på de variabler som undersöks kan resultaten bli missvisande (skeva). I undersökningsgruppen var elever från mindre skolor, storstadskommuner och övriga program (specialutformade och individuella programmet) underrepresenterade. För att korrigera skevheten som kan uppstå på grund av detta har vikter beräknats där antal elever, region och program ingick i den så kallade hjälpvektorn (SCB 2009). Vid statistiska beräkningar i rapporten redovisas såväl ett okorrigerat som ett korrigerat värde (p^k).

Tabell 3.3 Medverkande skolor, program och elever

	Antal skolor	Antal program	Antal elever	Andel elever
Urval	150	20	7 700	100,0
Möjliga svar*	119	20	5 792	75,2
Medverkande av 5 792	119	20	3 503	60,5
Oseriösa (5st)	119	20	3 498	60,4

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*Elever som fått möjlighet att svara.

Medlemsundersökningen – urval, svarsfrekvens och bortfall

Undersökningen genomfördes som postenkät. Personal vid RFSL-kontoret i Stockholm tog fram adressuppgifter för samtliga RFSL-medlemmar födda 1984–1991 och gjorde i ordning ett utskick som innehöll enkäten, ett informationsbrev från forskarna med uppgifter om studiens syfte, bakgrund och genomförande och ytterligare ett informationsbrev från RFSL. Utskicket innehöll också ett frisvarskuvert adresserat till Linköpings universitet.

Personuppgifter ur RFSL-medlemsregistret hanterades alltså endast av RFSL-personal medan de ifyllda anonyma enkäterna skickades direkt av deltagarna till forskargruppen. I februari 2009 var antalet RFSL-medlemmar i denna åldersgrupp 687 och det första utskicket skickades till alla. Av dessa brev kom 14 i retur utan att den nya adressen kunde spåras. RFSL-medlemmar som inte vill få post av RFSL har möjlighet att tacka nej till det. Ändå skickades enkäten av misstag till 23 medlemmar som hade tackat nej till att få post. Om man utgår från att dessa inte ville medverka i undersökningen kan antalet personer som var aktuella för deltagande i undersökningen beräknas till 650.

Det första utskicket gjordes under vecka 6 år 2009. I de fall då brev kom i retur eftersom adressen var inaktuell gjordes om möjligt ett nytt utskick till den aktuella adressen. Under vecka 12 skickades ett påminnelsebrev tillsammans med en ny enkät. Eftersom enkäten besvarades anonymt fick även de som redan hade besvarat enkäten påminnelsebrevet.

Sammanlagt deltog 362 personer i undersökningen, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 55,7 procent. Två deltagare har inte uppgett sitt

kön och ingår inte i dataanalysen. Den slutliga undersökningsgruppen består därmed av 360 personer.

Svarsfrekvensen ligger i linje med eller möjligen något högre än motsvarande postenkäter som har genomförts under senare år. Det har funnits en trend att färre individer än tidigare väljer att medverka i denna typ av undersökningar. Till exempel har Herlitz (2008) genomfört sju postenkätundersökningar om allmänhetens kunskaper, attityder och beteenden i fråga om hiv/aids under perioden 1987–2007 i åldern 16–44 år, där svarsfrekvensen var högst under 1980-talet med omkring 70 procent, varierade mellan 60 och 64 procent i undersökningarna 1994, 1997, 2000 och 2003 och sjönk till drygt 51 procent 2007. I 2007 års undersökning låg svarsfrekvensen för män i åldern 16–24 år mellan 37 och 46 procent och för kvinnor i samma åldersgrupp mellan 45 och 55 procent (Herlitz 2008).

För att se om RFSL-medlemmar som svarade på enkäten skiljde sig från dem som inte gjorde det, gjordes en bortfallsanalys. Personal på RFSL-kontoret tog fram uppgifter om kön, födelseår och bostadsort ur medlemsregistret för medlemmar födda mellan 1984 och 1991. Endast 20 procent hade uppgett sitt kön till medlemsregistret och därför var det inte möjligt att göra en bortfallsanalys utifrån den variabeln. Man kan dock anta att kvinnor är överrepresenterade bland deltagarna i undersökningen, eftersom 61 procent angav att de var kvinnor och 33 procent att de var män (7 procent markerade svarsalternativet *den indelningen passar inte för mig*). Deltagarna i undersökningen var i genomsnitt 21,4 år, medan medelåldern i medlemsregistret var 22,1 år. Att medelåldern för undersökningsdeltagarna är något lägre kan bero på att dessa har angett sin faktiska ålder och undersök-

ningen genomfördes under våren då de flesta ännu inte hade fyllt år medan uppgifterna från medlemsregistret är baserade på födelseår. I medlemsregistret hade 80 procent uppgett sin bostadsort.

Bostadsorten klassificerades enligt Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning (SKL 2009) och delades sedan in i tre kategorier. I undersökningen ställdes ingen fråga om på vilken ort man bodde utan endast en allmän fråga om storleken på bostadsorten i Sverige eller om man bodde i annat land. Enligt uppgifterna i medlemsregistret bodde 24 procent i en storstad (Göteborg, Malmö eller Stockholm) eller i en förortskommun, 71 procent i en annan svensk stad eller större ort och 5 procent i en mindre svensk ort eller i glesbygd. Bland undersökningsdeltagarna svarade 30 procent att de bodde i en storstad eller förortskommun, 54 procent bodde i annan svensk stad eller större ort och 16 procent bodde i en mindre ort eller i glesbygd. En procent svarade att de bodde utanför Norden eller att de hade svårt att precisera bostadsort. Sammanfattningsvis är kvinnor och personer som bor i storstad/förortskommun eller på en mindre ort/glesbygd något överrepresenterade bland deltagarna i undersökningen, medan de som bor i andra städer eller i större orter är underrepresenterade. Undersökningsdeltagarna skiljer sig inte från övriga RFSL-medlemmar i ålder.

Man kan inte utgå från att RFSL-medlemmar är representativa för alla hbt-personer i Sverige. Dels är inte alla RFSL-medlemmar homo-, bi- eller transsexuella, dels är RFSL-medlemmar förmodligen mer aktiva och medvetna kring hbt-frågor än andra.

Metod

Enkät

Enkäten består av 88 frågor och de flesta frågor har delfrågor så att det totala antalet variabler är cirka 500. Enkäten är en uppdaterad och reviderad version av den enkät som användes i studien *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter* (Svedin & Priebe 2004). I den reviderade versionen har frågan om kön fått tre svarsalternativ (man/kvinna/den indelningen passar inte för mig) och nya frågor har lagts till som handlar om sexuell läggning, om man skulle beskriva sig själv som transperson (samma fråga som i folkhälsoenkäten 2005), erfarenhet av psykiska och fysiska övergrepp (samma frågor som Barnmisshandelskommittén använde i sin enkätundersökning av 20-åringar, SOU 2001:72), och om man vid något tillfälle har sökt stöd eller hjälp med anledning av någon av de saker som tas upp i enkäten. Dessutom har nya frågor tagits med som handlar om användning av internet generellt och om internetrelaterade sexuella erfarenheter som har varit frivilliga eller ofrivilliga. Flera av frågorna om internetanvändning och internetrelaterade sexuella erfarenheter har med samma eller liknande ordalydelse använts i andra nordiska studier som har genomförts under senare år. Dessa studier är *Ungar och medier 2008* (Medierådet 2008), *Ungdomars attityder och beteende när det gäller att köpa och sälja sex* (som också bygger på den ursprungliga enkäten) (Näslund et al. 2009) och en undersökning om ungdomars erfarenhet och attityder till sexuella möten via internet (Olsson 2007) i Sverige, LUVU i Norge (Mossige & Stefansen 2007, Suseg et al. 2008), *Unges trivsel*

år 2008 (Helweg-Larsen, Schütt & Larsen 2009) och *Unge – køb og salg af sex på nettet* (Cyberhus 2008) i Danmark samt en finsk studie om våld mot barn och unga (Ellonen, Kääriänen, Salmi & Sariola 2008).

I sin slutliga utformning täcker enkäten följande områden:

- bakgrundsfaktorer (ålder; könsidentitet; sexuell läggning; skolsituation; familjestruktur och ekonomi; föräldrarnas sysselsättning och utbildning; invandrarbakgrund)
- livsstil och hälsa (rökning; alkohol; regelbrott; upplevelse av föräldrarna under uppväxten; självkänsla; psykisk hälsa; kroniska hälsoproblem)
- egen sexualitet – frivilligt sex
- erfarenhet av psykiska och fysiska övergrepp
- sexuella övergrepp (både erfarenhet av att bli utsatt och att utsätta andra)
- användning av internet och mobiltelefon
- internetrelaterad mobbning, sexuella trakasserier och övergrepp
- erfarenhet av att sälja sex mot ersättning
- erfarenheter av pornografi
- att söka stöd.

RFSL-medlemmarna fick frågor om boendeort, sysselsättning (om man inte längre gick i skolan) och könsidentitet som inte ingick i skolenkäten. I övrigt var frågorna till skolelever och RFSL-medlemmar identiska.

Enkäten innehåller också flera standardiserade mätinstrument som har utvecklats och använts i andra sammanhang. Dessa är SCL-25 (Nettelblatt, Hansson, Stefansson, Borgquist & Nordström 1993), Rosenbergs "Self-esteem"-skala (Rosenberg 1989), KASAM-13 (Antonovsky 1991), Parental Bonding Instrument, PBI (Parker 1990), Illinois Rape Myth Acceptance Scale, IRMA (Payne, Lonsway & Fitzgerald 1999). Samtliga instrument förutom IRMA har använts i analyserna för denna rapport och beskrivs nedan.

SCL- 25 (Nettelblatt et al. 1993, Strand, Dalgard, Tambs & Rognerud 2003) är ett formulär som mäter förekomst av psykiska symtom, huvudsakligen depression och ångest under den senaste veckan och kommer ursprungligen från SCL-90 (Derogatis 1977). Varje fråga har fyra svarsalternativ från 1=inte alls till 4=extremt mycket. Ett totalvärde beräknas som kan variera mellan 25 och 100. Höga poäng indikerar hög förekomst av symptom. Cronbach's alpha, var .93. både i skolmaterialet och i medlemsmaterialet. Ett gränsvärde sattes vid 80:e percentilen så att en problematisk hälsa motsvarande e"53 poäng i skolmaterialet och e"57 poäng i medlemsmaterialet.

Rosenbergs "Self-esteem" – skala (Rosenberg 1989) består av 10 frågor som mäter individens självkänsla. Varje fråga har fyra svarsalternativ från 0=helt och hållet till 3=inte alls. Totalvärdet varierar mellan 0 och 30. Höga värden motsvarar god självkänsla. Cronbach's alpha var .89 i

skolmaterialet och .91 i medlemsmaterialet. Ett gränsvärde sattes vid 20:e percentilen så att en låg självkänsla motsvarande ≤ 16 poäng i skolmaterialet och ≤ 14 poäng i medlemsmaterialet.

KASAM (känsla av sammanhang) är den svenska versionen av the Sense of Coherence Scale (SOC) som utvecklades av Antonovsky (1991). KASAM är ett formulär som mäter människans upplevelse av sammanhang i sitt liv och byggs upp av tre komponenter nämligen begriplighet (comprehensibility), hanterbarhet (manageability) och meningsfullhet (meaningfulness). En stark känsla av sammanhang anses öka förutsättningarna att hantera stressiga livssituationer och vara starkt relaterad till upplevd hälsa, inte minst psykisk hälsa (Eriksson & Lindström 2006). Olika versioner av formuläret har använts i olika studier (Eriksson 2007). Versionen som använts i denna studie består av 13 frågor (KASAM-13) som skattas på en 7-gradig skala från 1=mycket sällan eller aldrig till 7=mycket ofta. En totalpoäng som baseras på alla frågorna varierar alltså mellan 13 och 91. Höga värden anger en hög känsla av sammanhang. I denna studie var en svag känsla av sammanhang definierad som värden under 25:e percentilen motsvarande ≤ 50 poäng i skolmaterialet och ≤ 46 i medlemsmaterialet. Cronbach's alpha var .86 i skolmaterialet och .87 i medlemsmaterialet.

Parental Bonding Instrument (PBI) (Parker 1990, Parker, Tupling & Brown 1979) användes för att mäta ungdomarnas upplevelse av sin relation till mamma och pappa under uppväxten. PBI består av 25 frågor som fördelas på två fundamentala föräldradimensioner, omsorg (12 frågor) och kontroll (13 frågor). Varje fråga har fyra svarsalternativ från 0="stäm-

mer helt" till 3="stämmer inte alls". Totalpoängen kan variera mellan 0 och 36 för omsorg och mellan 0 och 39 för kontroll. Höga poäng ger hög nivå av omsorg respektive kontroll. Ungdomarna svarade separat om sin upplevelse av relationen till modern respektive fadern. Vid beräkningar användes gränsvärden där ett värde under 20:e percentilen motsvarar låg omsorg (i skolmaterialet ≤ 25 poäng för mor och ≤ 21 poäng för far och i medlemsmaterialet ≤ 20 poäng för mor och ≤ 14 poäng för far) och ett värde över 80:e percentilen motsvarar hög kontroll (i skolmaterialet ≥ 18 poäng för mor och ≥ 17 poäng för far och i medlemsmaterialet ≥ 18 poäng för mor och ≥ 15 poäng för far). Cronbach's alpha var i skolmaterialet .87 i omsorgsdimensionen för mor (för far .89) och .80 i dimensionen kontroll för både mor och far. I medlemsmaterialet var Cronbach's alpha .93 i omsorgsdimensionen för mor (far .92) och .85 i dimensionen kontroll av mor (far .84).

Sexuell läggning mäts på olika sätt i olika kvantitativa studier och ibland på flera sätt i samma studie. Ett sätt är att ställa en direkt fråga kring om man själv definierar sin sexuella läggning som homosexuell, bisexuell eller heterosexuell med eventuellt ytterligare alternativ (Fergusson et al. 1999, Moseng 2007, Roth et al. 2006). Icke-heterosexuella ungdomar kan dock ha svårt att definiera sig själva på detta sätt eftersom de kan vara tveksamma om vilken sexuell läggning de har innan de har sexuella erfarenheter. De föredrar bredare kategorier som queer eller eftersom de inte vill låsa sig vid en viss sexuell läggning (Austin, Conron & Patel 2004, se även Moseng 2007). Ett annat sätt att mäta sexuell läggning är genom att fråga om man är känslomässigt eller sexuellt attraherad av personer av samma eller av motsatt kön (Moseng 2007,

Svedin & Priebe 2007). Ytterligare ett sätt är att fråga efter sexuell praktik med personer av samma eller motsatt kön (Fergusson et al. 1999, Moseng 2007). Olika sätt att mäta sexuell läggning leder till att andelen personer med hetero-, homo- eller bisexuell läggning kan variera mellan olika studier. Stefansen, Hegna, Valset, von Soest och Mossige (2009) visar också att förekomsten av utsatthet för våld och kränkningar i relation till sexuell läggning kan variera beroende på hur sexuell läggning mäts.

I den här undersökningen mäts sexuell läggning genom en direkt fråga om hur man själv definierar sin sexuella läggning samt frågor om känslomässig och sexuell attraktion och frågor kring sexuell praktik. När resultaten redovisas utifrån sexuell läggning sker det dock i regel med utgångspunkt i den direkta frågan om hur man själv definierar sin sexuella läggning. Till denna fråga gavs svarsalternativen heterosexuell, homosexuell, bisexuell, osäker och inget av dessa. Eftersom få personer valde något av de två sista svarsalternativen har dessa ofta lagts ihop i redovisningen. Några personer kan ha valt det sista svarsalternativet eftersom de inte vill tillhöra någon kategori. Detsamma kan vara fallet för frågan om könsidentitet, där det fanns tre svarsalternativ – man, kvinna och den indelningen passar inte för mig. Eftersom det ingick i uppdraget att studien skulle innehålla könsuppdelad statistik och fokusera på hbt-frågor har det dock varit nödvändigt att göra kategoriseringar av könsidentitet och sexuell läggning.

I december 2008 genomfördes en pilotundersökning i tre klasser i år 3 på gymnasiet i två sydsvenska städer. Syftet med pilotundersökningen var att kvalitetssäkra frågeformuläret. Elever från två olika gymnasieprogram fyllde i enkäten i närvaro av en person ur fors-

kargruppen. Eleverna gav också muntliga kommentarer på enkäten i sin helhet och på enskilda frågor och formuleringar både medan de fyllde i enkäten och efteråt. Vi var särskilt intresserade av hur eleverna upplevde att svara på en så lång enkät som innehöll många känsliga frågor och om det fanns frågor eller formuleringar som var oklara eller svåra att förstå. Vi var speciellt intresserade av hur eleverna reagerade på frågan om könstillhörighet som innehöll tre alternativ (pojke/man, flicka/kvinna och den indelningen passar inte för mig). Intrycket från pilotundersökningen var att enkäten i stort sett fungerade bra. Det fanns stor variation i hur lång tid det tog för eleverna att fylla i enkäten, men variationen verkade inte vara relaterad till om eleverna hade kunnat hoppa över många av följdfrågorna. Efter drygt 50 minuter hade samtliga elever lämnat in enkäten. Efter besöket på skolorna gicks de ifyllda enkäterna igenom med fokus på om de var fullständigt och konsekvent ifyllda och om det fanns skriftliga kommentarer. Kunskapen från pilotundersökningen togs sedan tillvara i den fortsatta revisionen av enkäten.

Bearbetning av data

Bearbetning av data har skett med hjälp av SPSS 15.0 for Windows (Statistical Package for the Social Sciences). Resultaten redovisas med frekvenser (antal=n, procent=%) och medelvärden (M). För att analysera förekomsten av signifikanta skillnader mellan grupper har såväl icke-parametriska (χ^2 -test, Fisher's Exact Test) som parametriska tests (T-test, Oneway ANOVA) använts. Signifikanser anges med p-värden. Vanligen anses att ett p-värde $<.05$ indikerar signifikanta skillnader mellan grupper. P-värdet $>.05$ anges ibland som n.s. (non-signifikanta). P-värdets storlek är beroende av under-

sökningsgruppens storlek. I större undersökningsgrupper är det mer sannolikt att skillnader mellan grupper blir signifikanta. I vissa analyser redovisas också odds ratio med 95 procent konfidensintervall (OR, CI 95 procent).

Resultaten redovisas i regel uppdelade efter könsidentitet (pojke/man, flicka/kvinna, den indelningen passar inte för mig) eller sexuell läggning (homosexuell, bisexuell, heterosexuell, osäker, inget av dessa). Indelningen i undergrupper leder ofta till att några grupper blir mycket små, särskilt om det finns fler än två svarsalternativ i en fråga. Detta gäller framför allt medlemsundersökningen och undergrupperna den indelningen passar inte för mig och osäker, inget av dessa. I vissa fall har det därför inte varit möjligt eller meningsfullt att analysera eventuella skillnader mellan grupperna genom signifikansprövningar.

I skolundersökningen redovisas frekvenser, medelvärden, standardavvikelse och medianvärden som oviktade värden, medan parametriska och icke-parametriska test även har gjorts och redovisas utifrån viktade data. I tabellerna visas p-värden som baserar på oviktade data som p medan p-värden som baserar på viktade data visas som p^k .

Alla deltagare har inte svarat på samtliga frågor, eftersom vissa frågor inte var relevanta för dem (till exempel följdfrågor om sexuella övergrepp om man inte har varit utsatt för övergrepp) eller för att de inte har kunnat eller velat besvara enskilda frågor. Antalet deltagare som redovisas i resultaten kan därför variera mellan olika frågor.

Etik

Deltagarna i såväl skolundersökningen som medlemsundersökningen fick skriftlig information om vart de kunde vända sig om de efter att ha fyllt i enkäten kände ett behov av att prata med någon. Informationsbladet innehöll kontaktuppgifter till bland annat BRIS, Brottsofferjouren, RFSU Ungdom och RFSU Brottsofferjour. Undersökningen blev godkänd vid Regionala Etikprövningsnämnden i Linköping, dnr 220-08.

Definitioner och begrepp

Eftersom detta är en enkätundersökning och respondenterna gör sina egna val av svar och svarsalternativ så blir det ur en mening den svarandes definition utifrån hur svaranden uppfattat frågan. Det kan till exempel gälla om man fått ersättning när man blivit utsatt för ett sexuellt övergrepp eller om man tagit betalt för en sexuell handling. Nedan följer några definitioner eller klargöranden om vad författarna menat med en del begrepp och definitioner.

Att sälja sexuella tjänster

När det gäller barn och ungdomar används i litteraturen parallellt med begreppet *att sälja sexuella tjänster (mot ersättning)* även *sexuell exploatering mot ersättning* och barnprostitution. Det ingår som en del i det mer generella begreppet *sexuell exploatering av barn och ungdomar* som även omfattar barnpornografi och handel med barn för sexuella ändamål (Priebe 2008, SOU 2004:71). I den här rapporten använder vi begreppen *att sälja sexuella tjänster (mot ersättning)* eller *att sälja sex (mot ersättning)*. Vi använder inte begreppet prostitution, eftersom det leder tankarna till en regelbunden verksamhet som det oftast inte är fråga om för unga. Det finns också en gråzon mellan frivillig sexualitet och försäljning av sexuella tjänster. Vi utgår här från ungdomarnas eget ställningstagande till frågan om de har sålt sexuella tjänster. En från början frivillig sexuell exponering via internet kan övergå i sexuell exploatering när andra sprider texterna, bilderna eller filmerna på ett sätt som personen inte önskar.

Sexuell exponering via digitala medier

I denna studie används begreppet *sexuell exponering via digitala medier* dels i en aktiv, dels i en passiv betydelse. Att exponera sig själv genom en aktiv handling innebär att man lägger ut sexuella bilder, filmer eller texter om eller av sig själv på internet. Det kan finnas olika grader av frivillighet i detta, från att själv ta initiativet till att bli övertalad eller ibland tvingad. Att bli exponerad i passiv betydelse innebär att man exponeras via sexuella bilder, filmer eller texter av andra på internet. Exponeringen kan vara frivillig eller ofrivillig. Det innebär att någon annan, till exempel en före detta pojkvän, lagt ut bilder eller filmer på nätet eller sänt dem via mobiltelefon. Denna form av passiv exponering har ingen skarp gräns mot sexuell exploatering i form av pornografi.

Begreppet sexuell exponering via digitala medier används inte direkt i enkätfrågorna utan har brutits ner i frågor efter konkreta beteenden, till exempel om man någon gång har onanerat och visat det via webbkamera eller mobiltelefon.

Könsidentitet och könsuttryck

Begreppet könsidentitet syftar på vilket kön man själv upplever att man har, medan könsuttryck avser hur man uttrycker kön med kläder, frisyra, kroppsspråk och så vidare (Darj & Nathorst-Böös 2008). Könsidentitet eller könsuttryck överensstämmer inte alltid med det biologiska könet. Det finns också personer som inte alls vill definiera sig som antingen man

eller kvinna. Begreppet *intergender* används för personer som definierar sig som att befinna sig mellan, i båda, eller bortom de traditionella könsrollerna (RFSL 2009a).

Begreppet *transperson* är ett paraplybegrepp för personer som på olika sätt överskrider eller identifierar sig med och uttrycker sig som den motsatta könsrollen (Larsson et al. 2008b). Enligt Larsson et al. (2008b) saknas en entydig definition av begreppet transperson, men det finns en samstämmighet i att det inkluderar dem som klär sig i det motsatta könets kläder, så kallad crossdressing. I den senare litteraturen används också begreppet transidentitet, som kan innebära allt från att vara obekvämlig eller bryta mot de traditionella könsrollerna, vara queer, manifesterar ett behov av tillfällig eller varaktig crossdressing, leva i den motsatta könsrollen eller genomgå könsbyte (Larsson et al. 2008a). Det finns ett flertal begrepp som används för att beskriva transpersoner och en transperson kan använda ett eller flera av dessa för att beskriva sig själv.

Transvestism innebär att en person tidvis, ofta eller alltid klär sig i eller använder sig av det motsatta könets kläder eller andra attribut i syfte att uppnå välbehag eller i vissa fall sexuellt behag (Larsson et al. 2008b, RFSL 2009a). Begreppet *dragking* beskriver en kvinna som klär sig som man för att det är roligt, till exempel inför en fest eller ett uppträdande, motsvarande begrepp för män är *dragqueen* (RFSL 2009a). *Boychick* är en beskrivning av kvinnliga transvestiter som klär om till män (RFSL 2009b).

Transsexualism är en medicinsk diagnos och innebär att en person upplever sig vara av motsatt kön jämfört med sitt biologiska kön, vilket kan leda till ett behov av könsbytesoperation (Larsson et al. 2008b, RFSL 2009a). För transsexuella personer finns också beskrivningarna *Male to Female=man till kvinna* (MtF) respektive *Female to male=kvinna till man* (FtM) som uppger vilket kön en person har eller hade biologiskt och vilket kön personen känner sig som eller anser sig ha (Larsson et al. 2008b; RFSL 2009a).

Transgenderism definieras av Larsson et al. (2008b) som att en person lever på heltid i den motsatta könsrollen utan att genomgå könsbyte. Enligt RFSL (2009a) är en transgenderist en person som inte är transsexuell, transvestit, dragqueen eller dragking men som ändå har en upplevelse av att inte vara kvinna eller man i traditionell bemärkelse, det kan också vara en person som har helt andra definitioner på kön eller genus och dess relevans för personligheten eller personens liv.

Ett flertal av de ovannämnda begreppen användes i enkätfrågorna. Det är deltagarnas egen tolkning av begreppen och hur de ser på sig själva i förhållande till dem som återspeglas i resultaten. Vi är medvetna om att samma begrepp kan ha uppfattats olika av olika deltagare.

Resultat skolundersökningen

Resultaten kommer först att beskriva undersökningsgruppen med sociala bakgrundsdata och med gruppens svarsmönster på frågeformulären om psykosocial hälsa (SCL-25), självkänsla (Rosenberg), känsla av sammanhang (KASAM) och relationer till föräldrar (PBI). Därefter följer i tur och ordning avsnitt om olika former av sexuell exponering som frivillig sexualitet, sexuella övergrepp, sexuell exploatering (sälja sex), exponering över internet, sexuell läggning och stödinsatser. I varje avsnitt redovisas relevanta följdfrågor. Vi presenterar också den redovisade gruppens svar på de olika frågeformulären samt utsatthet och risk.

Bakgrundsdata

Ålder och kön

Av samtliga svarande var de flesta i år 3 i gymnasieskolan 18–19 år och medelåldern var 18,3 år (tabell 3.4). Vid bara en jämförelse mellan dem som svarat man eller kvinna ser man en statistiskt säkerställd skillnad på så sätt att männen är något yngre än kvinnorna i år 3. Männen är samtidigt färre än kvinnorna i undersökningen – 46 procent jämfört med 53 procent.

Tabell 3.4 Ålder och kön

	Man		Kvinna		Passar inte		Totalt	
	n	%	n	%	n	%	n	%
16–17 år	36	2,3	65	3,6	0	0,0	101	3,0
18 år	1 098	71,2	1 290	72,3	17	63,0	2 045	71,7
19 år	345	22,4	377	21,1	8	29,6	730	21,8
20–23 år	63	4,1	51	2,9	2	7,4	116	3,5
Totalt	1 542	100	1 783	100	27	100	3 352	100
Fördelning	1 542	46,0	1 783	53,2	27	0,8	3 352	100
Medelvärde	18,29		18,24		18,56		18,26	

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Statistik: Fisher's Exact Test, $p=,049$ ($p^* < ,001$)

Utbildningsprogram

Av deltagarna gick 47,9 procent i ett studieförberedande program (ES, IB, NV, SP, TE), 45,3 procent i ett yrkesförberedande program (BF, BP, EC, EN, FP, HP, HR, HV, IP, LP, MP, NP, OP) och 6,8 procent i övriga program (SM, IV) (tabell 3.5).

I en jämförelse mellan män och kvinnor kunde man konstatera att kvinnor i större utsträckning gick i studieförberedande program medan män i något högre grad gick i yrkesförberedande och övriga program. Av samtliga elever hade 12,2 procent någon gång under gymnasietiden gått i det individuella programmet, varav 12,7 procent av de manliga eleverna, 11,9 procent av de kvinnliga eleverna och 7,1 procent av de övriga.

Boende

Majoriteten av de svarande bor fortfarande hemma med åtminstone en av sina föräldrar (89,3 procent) men bara 58,6 procent med bägge sina föräldrar. De kvinnliga eleverna och de som uppgav att könsindelningen inte passade bodde i större utsträckning själva eller på annat sätt än de manliga eleverna (tabell 3.6). Skillnaden mellan manliga och kvinnliga elever var statistiskt säkerställd. Skillnaden mellan grupperna när man jämförde vilka som bor kvar med bägge sina föräldrar var också signifikant.

Tabell 3.5 Utbildningsprogram

	Man		Kvinna		Passar inte		Totalt	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Studieförberedande	725	45,5	915	49,8	15	53,6	1 655	47,8
Yrkesförberedande	734	46,0	825	44,9	11	39,3	1 570	45,4
Övriga program	135	8,5	98	5,3	2	7,1	235	6,8
Totalt	1 594		1 838		28		3 460	

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
 Statistik: Fisher's Exact Test, $p=.002$ ($p^k<.001$)

Tabell 3.6 Boende

	Man		Kvinna		Passar inte		Totalt	
	n	%	n	%	n	%	n	%
En förälder	332	21,0	390	21,6	6	21,4	728	21,3
Bägge föräldrarna	978	61,7	1 012	56,1	11	39,3	2 001	58,6
Växelvis	159	10,0	158	8,8	4	14,3	321	9,4
Bor själv	71	4,5	111	6,2	3	10,7	185	5,4
Annat	44	2,8	133	7,4	4	14,3	181	5,3
Totalt	1 584		1 804		28		3 416	

*Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Statistik: Chi², p<.001, (p^k<.001)*

Föräldrarnas sysselsättning

Majoriteten av elevernas föräldrar var yrkesverksamma (tabell 3.7) (84,4 procent av papporna och 82,8 procent av mammorna). Av föräldrarna var 5,8 procent av papporna och 8,3 procent av mammorna långtidssjukskrivna eller pensionerade.

Andelen hushåll där bägge föräldrarna var förvärvsarbetande var 73,7 procent med en högre andel bland de manliga eleverna (76,9 procent) jämfört med såväl bland de kvinnliga eleverna (71,8 procent) som bland de som uppgav att könsindelningen inte passade (50,0 procent).

Tabell 3.7 Pappas och mammas sysselsättning

	Man n	Kvinna n	Passar inte n	Totalt n
Pappa				
Arbetar	1 388	1 546	19	2 953
Långtidssjukskriven/pensionär	77	123	2	202
Studerar	14	20	0	34
Arbetslös/arbetsökande	49	63	3	115
Hemma	11	7	0	18
Död pappa	30	36	1	67
Vet inte	34	53	2	89
Mamma				
Arbetar	1 350	1 529	19	2 898
Långtidssjukskriven/pensionär	117	169	4	290
Studerar	53	70	2	125
Arbetslös/arbetsökande	65	69	1	135
Hemma	35	45	0	80
Död mamma	16	21	1	38
Vet inte	10	3	2	15

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

6.1.5. Utländsk bakgrund

Drygt en femtedel av eleverna i år 3 på gymnasieskolan hade någon förälder som var född utomlands och hade flyttat till Sverige. Ungefär 7 procent var själva födda utomlands och hade senare kommit till Sverige som invandrare eller flykting. Det fanns ingen signifikant skillnad mellan könen (tabell 3.8).

Hälsa

Eleverna fick beskriva sin upplevda hälsa enligt SCL-25. Den upplevda hälsan var signifikant bäst bland manliga elever och sämst bland dem som uppgav att könsindelningen inte passade dem (tabell 3.9).

Tabell 3.8 Utländsk bakgrund

	Man		Kvinna		Passar inte		Totalt	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Någon av föräldrarna invandrat*	332	20,9	413	22,6	6	22,2	751	21,9
Själv född utomlands**	107	6,8	134	7,4	2	7,7	243	7,1
Med utländsk bakgrund***	357	22,4	429	23,4	7	25,0	793	22,9

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Kommentar: Med utländsk bakgrund menas en person som invandrat själv eller med en förälder med utländsk bakgrund.

*Statistik: Chi², p=.483, (p^k=.046)

**Statistik: Fisher's Exact Test p=.727, (p^k=.877)

***Statistik: Chi², p=.776, (p^k=.220)

Tabell 3.9 Upplevd hälsa senaste veckan. Medelvärde

	Man (a) n = 1 520	Kvinna (b) n = 1 792	Passar inte (c) n = 24
SCL-25	38,6	45,9	58,9

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: Oneway ANOVA: <.001, Scheffe: a/b <.001, a/c <.001 & b/c =.001

Självkänsla

Eleverna svarade på Rosenbergs formulär som mäter självkänsla. Såväl kvinnliga elever som gruppen där könsindelningen inte passade hade signifikant sämre självkänsla jämfört med de manliga eleverna (tabell 3.10).

Känsla av sammanhang

Även när det gällde elevernas känsla av sammanhang (KASAM) så rapporterade de manliga eleverna en bättre känsla av sammanhang än både de kvinnliga eleverna och övriga (tabell 3.11).

Tabell 3.10 Självkänsla. Medelvärde

	Man (a) n = 1 559	Kvinna (b) n = 1 805	Passar inte (c) n = 26
Rosenberg	23,3	20,5	17,4

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: Oneway ANOVA: $<.001$, Scheffe: $a/b <.001$, $a/c <.001$ & $b/c = .035$

Tabell 3.11 Känsla av sammanhang. Medelvärde

	Man (a) n = 1 517	Kvinna (b) n = 1 791	Passar inte (c) n = 25
KASAM	59,7	56,5	47,5

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: Oneway ANOVA: $<.001$, Scheffe: $a/b <.001$, $a/c <.001$ & $b/c = .002$

6.1.9. Upplevelse av relationen till föräldrarna under uppväxten

Eleverna besvarade frågeformuläret Parental Bonding Instrument (PBI), som mäter två dimensioner: omsorg och kontroll. Generellt var det inga större skillnader mellan manliga och kvinnliga elevers upplevelse av sina föräldrar, medan gruppen där könsindelningen inte passade skiljde ut sig med signifikant lägre upplevelse av omsorg och signifikant högre känsla av kontroll (tabell 3.12).

Tabell 3.12 Relation mellan barn och föräldrar (Parental Bonding Instrument – PBI). Medelvärde

	Man (a) n = 1 517	Kvinna (b) n = 1 791	Passar inte (c) n = 25
Omsorg			
Mamma	29,2	29,7	23,8
Pappa	27,3	27,0	21,3
Kontroll			
Mamma	11,4	11,7	17,4
Pappa	9,8	11,2	14,8

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Kommentar: Antalet varierar för manliga elever 1 472–1 534, för kvinnliga elever 1 702–1 799 samt för passar inte 25–27.

Statistik: Oneway ANOVA: <.001

Scheffe: Omsorg Mamma: a/b = .101, a/c & b/c <.001. Omsorg Pappa: a/b = .513, a/c <.001, b/c = .001

Scheffe: Kontroll Mamma: a/b = .472, a/c & b/c <.001. Kontroll Pappa: a/b <.001, a/c = .004, b/c = .090

6.2. Frivillig sexualitet

Ungdomarna i undersökningen fick svara på en rad frågor om förälskelse och sexuella erfarenheter av fri vilja. De allra flesta hade någon gång varit förälskade eller haft en pojkvän/flickvän. Beträffande sexuella aktiviteter var majoriteten av aktiviteterna av heterosexuell natur bland manliga och kvinnliga elever. Till exempel uppger 69,8 procent av de manliga eleverna och 74,1 procent av de kvinnliga eleverna att de haft heterosexuella vaginala samlag med det motsatta könet. Homosexuella handlingar hade några procent av eleverna erfarenhet av, vanligast var att flickor haft oralsex med någon annan flicka/kvinna (4,8 procent). För utförligare redovisning av homosexuella och bisexuella handlingar hänvisas till avsnittet om sexuell läggning. För gruppen som uppgav att könsindelningen inte passade dem var bilden som förväntat betydligt mer blandad (tabell 3.13).

Det vanligaste var att de ungdomar som samlagsdebuterat haft samlag med 2–5 partners (34,1 procent).

En tidig sexuell debut kan ibland ses som en tidig exponering av individens sexualitet samtidigt som individen kanske inte alltid är psykologiskt mogen att handskas med sina känslor och erfarenheter. En tidig debut kan också innebära ett riskbeteende där andra utnyttjar den tidiga sexualiteten för att tillfredsställa sina behov.

Vid tidpunkten för undersökningen hade 75,8 procent av de medverkande eleverna debuterat sexuellt i form av samlag (genitala, orala eller anala samlag). Uppdelat på kön så hade 73,5 procent av de manliga eleverna, 77,9 procent av de kvinnliga eleverna och 67,9 procent av de övriga eleverna debuterat.

I denna undersökning svarade de manliga eleverna som debuterat sexuellt att de i genomsnitt var 15,4 år när de hade samlag första gången, medan de kvinnliga elevernas samlagsdebut var 15,3. I gruppen som uppgav att könsindelningen inte passade var åldern för samlagsdebut något lägre samtidigt som spridningen inom gruppen var större (M=14,5).

Tabell 3.13 Frivilliga sexuella aktiviteter

	Man*		Kvinna*		Passar inte*	
	n	%	n	%	n	%
Har du varit förälskad i en flicka/kvinna?	1 430	90,6	109	7,0	18	64,3
Har du varit förälskad i en pojke/man?	53	3,4	1 692	92,6	12	42,9
Har du haft någon flickvän?	1 279	81,3	52	2,9	17	68,0
Har du haft någon pojkvän?	24	1,5	1 532	83,9	9	33,3
Har du haft oralsex med en flicka/kvinna?	967	61,7	86	4,8	15	55,6
Har du haft oralsex med en pojke/man?	41	2,6	1 271	70,0	9	33,3
Har du haft analsex med en flicka/kvinna?	325	20,8	7	0,4	4	14,3
Har du haft analsex med en pojke/man?	25	1,6	482	26,7	7	25,9
Har du haft vaginalt samlag med en flicka/kvinna?	1 088	69,8	48	2,7	14	50,0
Har du haft vaginalt samlag med en pojke/man?			1 345	74,1	6	21,4

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*n varierar för manliga elever 1 547–1 579, för kvinnliga elever 1 759–1 828 samt för passar inte 25–28.

Tabell 3.14 Sexuell debut

	Man (a) n = 1 105		Kvinna (b) n = 1 364		Passar inte (c) n = 19	
Ålder vid samlagsdebut, medelvärde*	15,4		15,3		14,5	
Debut före 14 års ålder**	n	%	n	%	n	%
	114	10,3	144	10,6	5	26,3

Källa: Enkätundersökning, *Unga, sex och internet 2009*.

*Statistisk signifikans: Oneway ANOVA: <.001

*Scheffe: a/b =.437, a/c =.044 & b/c =.074

**Fisher's Exact Test p=.095

Av de svarande ungdomarna hade 263 (10,6 procent) debuterat sexuellt före 14 års ålder. Dessa ungdomar beskrivs i det följande som gruppen med tidig debut (tabell 3.14).

Manliga elever med tidig sexuell debut (<14 år) hade en signifikant sämre psykisk hälsa (SCL-25), sämre självkänsla (Rosenberg) och en svagare känsla av sammanhang (KASAM) (tabell 3.15). De beskrev också relationerna till föräldrarna (PBI) som fyllda med mindre omsorg och mer kontrollerande än de manliga elever som debuterade senare sexuellt.

Även om samma mönster fanns bland de kvinnliga eleverna som debuterat tidigt sexuellt så var bilden inte lika entydig (tabell 3.15). Det mest framträdande var en svagare känsla av sammanhang än hos de kvinnliga elever som debuterat sexuellt senare.

Sammanfattningsvis ser vi att vid en jämförelse med den tidigare undersökningen (SOU 2004:71, Svedin et al. 2004) så har något större andel elever i gymnasieskolans år 3 debuterat sexuellt i form av samlag, 75,8 procent jämfört med 70,5 procent. På samma sätt visar undersökningen att debutåldern för det första samla-

get är tämligen stabilt mellan 2004 och 2009. I denna undersökning var debutåldern för samlag 15,4 år för de manliga och 15,3 år för de kvinnliga eleverna medan motsvarande siffror i 2004 års undersökning var 15,6 år för bägge könen.

För sexuella aktiviteter är bilden tämligen stabil. De flesta aktiviteter hade ökat några procentenheter medan till exempel kvinnor i något mindre utsträckning rapporterade oralsex med män än tidigare (67,0 procent jämfört med 70,0 procent 2004).

Det var 10,6 procent som hade debuterat sexuellt före 14 års ålder och 26,6 procent som hade debuterat före 15 års ålder. I undersökningen från 2004 (Priebe & Svedin 2009, SOU 2004:71) var 15,3 procent 14 år eller yngre, det vill säga ungefär ytterligare 10 procent har debuterat före de fyllt 15 år. Å andra sidan hade 24,1 procent debuterat vid 14 års ålder och 24,9 procent när de var 15 år i Rogalas och Tydéns undersökning (1999) av 1 000 kvinnor i åldern 14–24 år som kontaktat RFSU-kliniken i Stockholm.

Tidig sexuell debut verkade i större utsträckning vara kopplat till ohälsa etcetera hos poj-

Tabell 3.15 Tidig sexuell debut. Medelvärde

Sexuell debut <14 år	Man*		Kvinna**	
	Ja n=106	Nej n=955	Ja n=142	Nej n = 1 195
SCL-25	44,1	38,5	48,4	46,4
Rosenberg	22,0	23,7	19,9	20,5
KASAM	55,6	59,6	54,0	56,3
PBI Omsorg				
Mamma	26,6	29,3	28,9	29,7
Pappa	23,3	27,3	26,0	26,8
PBI Kontroll				
Mamma	13,6	11,6	12,3	11,7
Pappa	11,4	10,0	11,7	11,3

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*Statistik män: T-test	**Statistik kvinnor: T-test
SCL-25: $p < .001$ ($p^k < .001$)	SCL-25: $p = .109$ ($p^k = .023$)
Rosenberg: $p = .007$ ($p^k < .001$)	Rosenberg: $p = .263$ ($p^k = .211$)
KASAM: $p = .002$ ($p^k < .001$)	KASAM: $p = .047$ ($p^k = .009$)
PBI: Omsorg	PBI: Omsorg
Mamma $p < .001$ ($p^k < .001$)	Mamma $p = .177$ ($p^k = .021$)
Pappa $p < .001$ ($p^k < .001$)	Pappa $p = .231$ ($p^k = .144$)
PBI: Kontroll	PBI: Kontroll
Mamma $p = .004$ ($p^k < .001$)	Mamma $p = .295$ ($p^k = .018$)
Pappa $p = .034$ ($p^k = .002$)	Pappa $p = .422$ ($p^k = .066$)

kar än hos flickor. Detta kan bero på att pojkar är senare köns mogna än flickor och att detta kan innebära att tidigt debuterande pojkar har en annan bakgrund, anknytning och anpassning än äldre pojkar. Något som kan undersökas vidare i framtida studier.

Sexuella övergrepp

I enkäten ställdes frågan *Det händer att människor övertalas, pressas eller tvingas till sexuella handlingar som de inte kan värja sig mot. Har du varit utsatt för något av följande mot din vilja?*

Följdfrågorna (tabell 3,16) var samma som 2004 bortsett från frågan *Någon har berört dina könsdelar eller försökt klä av dig för att ha sex med dig* som omformulerats för att undvika "kladd" eller det som brukar rubriceras som lindrigt sexuellt ofredande. I undersökningen 2004 var frågan formulerad *Någon har kladdat eller tafsat på dig*.

Av eleverna uppgav 7,1 procent av de manliga och 25,4 procent av de kvinnliga att de utsatts för någon form av sexuell handling mot sin vilja. I gruppen som uppgav att könsindelningen inte passade uppgav 32,1 procent att de

Tabell 3.16 Erfarenheter av sexuella övergrepp

	Man n = 1 594		Kvinna n = 1 838		Passar inte n = 28		Totalt	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Någon form av övergrepp	113	7,1	466	25,4	9	32,1	588	17,0
Någon har blottat sig för dig	40	2,5	168	9,1	7	25,0	215	6,2
Någon har berört dina könsdelar eller försökt klä av dig för att ha sex med dig	50	3,1	269	15,7	7	25,0	346	10,0
Du har onanerat åt någon	30	1,9	59	3,2	3	10,7	92	2,7
Du har haft vaginalt samlag*	42	2,6	149	8,1	4	14,3	195	5,6
Du har haft oralsex*	28	1,8	77	4,2	4	14,3	109	3,2
Du har haft analsex*	16	1,0	32	1,7	4	14,3	52	1,5
*Någon form av penetrerande sex	49	3,1	183	10,0	6	21,4	238	6,9
Korrigerade värden		3,0		9,6		24,6		6,8

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

varit utsatta för sexuella handlingar mot sin vilja. Skillnaderna mellan grupperna var signifikanta. Alla enskilda handlingar följde samma mönster att det var 2–5 gånger vanligare bland kvinnliga elever än bland manliga elever.

Av de mer allvarliga övergreppen som innebar någon form av penetration så hade 3,1 procent av de manliga eleverna denna erfarenhet medan motsvarande siffra för de kvinnliga eleverna var 10,0 procent och i gruppen som uppgav att könsindelningen inte passade dem var andelen ändå större, nämligen 21,4 procent. Skillnaden var statistiskt signifikant.

Av de 588 som beskrev att de någon gång under uppväxten varit utsatta för ett sexuellt övergrepp svarade 550 på hur många gånger det skett. Hälften, 50,8 procent, svarade att det hänt en gång medan 36,0 procent beskrev att det hänt 2–5 gånger och 13,2 procent att det hänt mer än 5 gånger.

Därefter fick respondenterna beskriva omständigheter kring det första övergreppstillfället.

Av de 588 eleverna besvarade 530 frågan om vid vilken ålder övergreppet skett första gången. Medelåldern vid första övergreppstillfället var 14,1 år (spridning 3–21 år) men med en signifikant lägre ålder (11,6 år) för dem som uppgav att könsindelningen inte passade dem.

Av de 588 eleverna besvarade 541 frågan om vilka handlingar som hade skett vid första tillfället. Den vanligaste handlingen var att någon berört deras könsdelar följt av blottning och genitila samlag.

Av de manliga eleverna uppgav 15,4 procent att det var flera personer som tillsammans utsatte honom för övergreppet medan motsvarande siffra för de kvinnliga eleverna var 5,4 procent. I gruppen som inte upplevde att könsindelningen passade dem svarade 44,4 procent att de varit utsatta av flera personer samtidigt.

I 496 av 588 fall fanns uppgift om offrets eller förövarens ålder vid första övergreppet. Med en traditionell uppdelning med en åldersskillnad på under 5 år kom 57,5 procent att vara jämnåriga det vill säga inom +/-4 års skillnad medan

i 42,5 procent av fallen så var förövaren 5 år äldre eller mer. Här kunde man se en skillnad på så sätt att det var vanligare att de manliga eleverna hade blivit utsatta av jämnåriga (79,7 procent) än att de kvinnliga eleverna hade blivit utsatta av jämnåriga (53,8 procent). För dem där könsindelningen inte passade var 44,4 procent av förövarna jämnåriga. Om man istället utgår från samtliga 588 fall var förövaren i 48,7 procent av fallen jämnårig med den som utsattes för övergreppen, i 35,8 procent av fallen var förövaren 5 år äldre eller mer och i 15,6 procent av fallen saknas uppgift om offrets eller förövarns ålder vid första övergreppet.

Förövaren var i 99,1 procent av fallen en pojke/man om offret var en kvinnlig elev medan 68,6 procent av de manliga eleverna uppgav en kvinnlig förövar. För dem där könsindelningen inte passade var 88,9 procent av förövarna av manligt kön.

Av ungdomarna som besvarat frågan om vilken relation de hade till förövaren uppgav 4,6 procent att det var en familjemedlem och 29,2

procent att det var en helt okänd person. Det vanligaste var dock att det var någon som den unge på olika sätt kände sedan tidigare, till exempel pojkvän eller flickvän (inklusive före detta pojk- eller flickvän), 18,6 procent, eller annan ungefär jämnårig, 20,2 procent (tabell 3.17).

De vanligaste formerna för att tilltvinga sig sex var att den som utsatte den unge använde sig av fasthållning eller slog/gjorde illa (166 av de utsatta, 11 män och 148 kvinnor uppgav detta), utnyttjade sin position (163 fall, 17 män och 144 kvinnor) eller använde övertalning (159 fall, 25 män och 132 kvinnor).

Av de 588 eleverna som utsatts för sexuella övergrepp svarade 526 på frågan *Hände det vid något tillfälle att du blev fotograferad/filmad?* Sammanlagt 38 elever (7,2 procent) svarade att de blivit fotograferade eller filmade i samband med övergreppen. Av dessa uppgav 8 stycken att bilderna eller filmerna spridits, till exempel via internet.

Tabell 3.17 Relation till förövaren

	Man n=79		Kvinna n=415		Passar inte n=6		Totalt n=500	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Förälder	3	3,8	13	3,1	1	16,7	17	3,4
Syskon	1	1,3	5	1,2	0		6	1,2
Annan släkting	1	1,3	13	3,1	0		14	2,8
Fosterförälder	1	1,3	1	0,2	2	33,3	4	0,8
Vän/bekant till familjen	1	1,3	18	4,3	0		19	3,8
Pojkvän/flickvän inkl f.d.	19	24,1	74	17,8	0		93	18,6
Annan ung jämnårig som du kände	20	25,3	80	19,3	1	16,7	101	20,2
Någon för dig helt okänd person	11	13,9	134	32,3	1	16,7	146	29,2
Annan	13	16,5	64	15,4	0		77	15,4
Oläsbart svar	9	11,4	13	3,1	1		23	4,6

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

I 26 fall (5,2 procent) uppgav de som varit utsatta att de fått olika typer av ersättning i samband med övergreppen. Den vanligaste ersättningen var pengar, men även mat, telefonkort, kläder och någonstans att sova kunde vara kompensation efter övergreppet. Fem elever svarade på denna fråga att de hade fått skadestånd efter rättegång.

Vaginalt samlag, oralsex eller analsex som genomförts mot personens vilja sammanfattas ofta under begreppet penetrerande övergrepp. Eftersom dessa, bland annat med stöd i den tidigare studien (Priebe & Svedin 2009; SOU 2004:71; Svedin & Priebe 2004), är den form av sexuella övergrepp som riskerar att mest traumatisera offret valde vi att studera penetrerande övergrepp och relationen till psykisk

hälsa, självkänsla, känsla av sammanhang och föräldrarelationer under uppväxten.

Av tabell 3.18 framgår att framför allt kvinnliga elever som utsatts för penetrerande övergrepp generellt har ett mer problematiskt utfall på samtliga skalor. De manliga elevernas bild är lite mer mångfacetterad, med försämrad psykisk hälsa (SCL-25) och upplevelse av mer kontroll från föräldrarna under uppväxten (PBI). Hälsan var för de manliga eleverna som utsatts för penetrerande sexuella övergrepp nästan trefaldigt försämrad jämfört med för övriga elever och för kvinnliga elever drygt trefaldigad.

En viktig fråga för dem som arbetar med barn och ungdomar är om den unge har kunnat prata med någon om de sexuella övergrepp som den varit med om. I denna undersökning ställdes

Tabell 3.18 Penetrerande sexuella övergrepp och hälsa med mera. Medelvärde

Penetrerande sexuella övergrepp*	Man**		Kvinna***	
	Ja n = 49	Nej n = 1 510	Ja n = 182	Nej n = 1 624
SCL-25	45,8	38,4	54,7	44,9
Rosenberg	23,1	23,3	17,3	20,9
KASAM	56,3	59,8	48,5	57,4
PBI Omsorg	Mamma	27,5	29,3	26,1
	Pappa	25,3	27,3	23,2
PBI Kontroll	Mamma	13,9	11,4	13,9
	Pappa	12,8	9,7	13,2

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*n varierar för manliga elever 44–49/1 428–1 510 och kvinnliga elever 172–182/1 530–1 624.

**Statistik män: T-test

SCL-25: $p=.006$ ($p^k < .001$)
 Rosenberg: $p=.851$ ($p^k = .774$)
 KASAM: $p=.052$ ($p^k = .001$)
 PBI: Omsorg Mamma $p=.059$ ($p^k = .036$)
 Pappa $p=.057$ ($p^k = .042$)
 PBI: Kontroll Mamma $p=.010$ ($p^k < .001$)
 Pappa $p=.001$ ($p^k < .001$)

***Statistik kvinnor: T-test

SCL-25: $p<.001$ ($p^k < .001$)
 Rosenberg: $p<.001$ ($p^k < .001$)
 KASAM: $p<.001$ ($p^k < .001$)
 PBI: Omsorg Mamma $p<.001$ ($p^k < .001$)
 Pappa $p<.001$ ($p^k < .001$)
 PBI: Kontroll Mamma $p<.001$ ($p^k < .001$)
 Pappa $p<.001$ ($p^k < .001$)

frågan *Har du kunnat prata med någon om det som hänt?* följt av 9 följdfrågor om vem man hade kunnat prata med. Sjuttiotre av de 113 manliga eleverna och 419 av de 488 kvinnliga eleverna som rapporterat någon form av övergrepp under uppväxten besvarade frågan. Ungefär 60–70 procent av ungdomarna hade kunnat prata med någon om sina erfarenheter och det var ingen statistisk skillnad mellan könen.

Det vanligaste för såväl manliga som kvinnliga elever var att man pratat med någon jämnårig vän eller flickvän/pojkvän (tabell 3.19). Endast 11,6 procent hade pratat med en professionell person och i 9 procent av fallen hade ärendet blivit anmält till de sociala myndigheterna eller polisen.

Sammanfattningsvis hade 10 procent av de kvinnliga eleverna och drygt 3 procent av de manliga eleverna erfarenhet av penetrerande sexuella övergrepp i denna undersökning. Detta ska jämföras med 13,5 procent av de kvinnliga

eleverna och 5,5 procent av de manliga eleverna i undersökningen från 2004 (Priebe & Svedin 2009, SOU 2004:71, Svedin & Priebe 2004). Denna minskning motsvaras inte av en nedgång i antalet polisanmälda fall i Sverige.

Hälften, 50,8 procent, av eleverna rapporterade att det bara hade hänt vid ett tillfälle, jämfört med 41 procent i 2004 års undersökning.

Många av så kallade övergreppsrelaterade faktorer var för övrigt jämförbara med 2004 års undersökning. Till exempel hade 7,7 procent blivit utsatta av fler än en förövare (gruppövergrepp) vid första övergreppstillfället, jämfört med 9,1 procent 2004. Den största skillnaden är sannolikt att en större andel rapporterar att de utsatts av jämnåriga, denna gång 48,7 procent jämfört med 37,2 procent 2004, medan de som utsatts av någon som var 5 år äldre eller mer var 35,8 procent i 2009 års undersökning jämfört med 37,2 procent 2004. Bortfallet på frågan kan i viss mån förklara skillnaderna (15,6

Tabell 3.19 Har du kunnat prata med någon om det som hänt?

	Man n=73		Kvinna n=419		Passar inte n=9		Totalt n=501	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ja	45	61,6	290	69,2	6	66,7	341*	68,1
Jag har kunnat prata med:								
mamma	12	16,4	118	28,2	1		131	26,1
pappa	11	15,1	66	15,8	0		77	15,4
syskon	15	20,5	75	17,9	1		91	18,2
flickvän/pojkvän	18	24,7	121	28,9	1		140	27,9
jämnårig vän	30	41,1	213	50,8	1		244	48,7
vuxen släkting el. vän	6	8,2	38	9,1	1		45	9,0
vuxen professionell	7	9,6	49	11,7	2		58	11,6
annan person	9	12,3	26	6,2	0		35	7,0
blev anmält till soc. myndigheter/polis	2	2,7	41	9,8	2		45	9,0

Källa: Enkätundersökning, *Unga, sex och internet 2009*.

*Fisher's Exact Test: $p=.411$

respektive 27,9) men det är ändå värt att observera att en så stor del av övergreppen sker mellan jämnåriga.

Tydligt i denna studie är att psykisk ohälsa är starkt associerad till erfarenheter av penetrerande övergrepp för såväl manliga som kvinnliga elever. I studien från 2004 var detta mest framträdande för manliga elever men då användes ett annat formulär (SDQ) som också mäter uppförandeproblem, hyperaktivitet och kamratproblem, där pojkarna i större utsträckning hade problem. Denna studies mätmetod (SCL-25) är mer jämförbar med delskalan emotionella svårigheter i SDQ och i jämförelse med denna delskala finns en relativt god överensstämmelse.

En mindre andel i denna studie rapporterade att de haft någon att prata med om vad som hänt (61,6 procent av de manliga eleverna jämfört med 69,1 procent 2004 och 69,2 procent av de kvinnliga eleverna jämfört med 81,4 procent 2004, Priebe & Svedin 2008). En jämnårig var nu liksom då den vanligaste mottagaren av den unges berättelse, vilket bör leda till eftertanke om förebyggande och stödjande insatser. Dessutom är det en liten andel ärenden som enligt elevernas uppgifter blivit anmälda till

socialtjänsten eller polisen. I denna undersökning är det 2,7 procent av de manliga eleverna och 9,8 procent av de kvinnliga eleverna vars ärende har blivit anmält, jämfört med 4,4 respektive 7,3 procent 2004.

Sexuell exploatering (sälja sex mot ersättning)

Förekomst

Samma fråga som i undersökningen 2004 ställdes i denna undersökning: *Har du någon gång sålt sexuella tjänster?*

I undersökningen hade 51 elever eller 1,5 procent någon gång sålt sex mot ersättning. Detta motsvarade 1,7 procent bland de manliga eleverna och 1,2 procent bland de kvinnliga eleverna. I gruppen som upplevde att könsindelningen inte passade dem var det 20,8 procent som uppgav att de sålt sex under uppväxten. Genomsnittsåldern var 14,9 år när man sålde sex första gången (15,3 år för män, 15,4 år för kvinnor och 11,7 för personer där könsindelningen inte passade) (tabell 3.20).

Det vanligaste bland de manliga eleverna var att de sålt sex mot ersättning 2–5 gånger (56,5 procent) medan det vanligaste bland de kvinnliga eleverna var 1 gång (59,1 procent). Endast

Tabell 3.20 Sålt sex mot ersättning

Har du någon gång sålt sexuella tjänster?	Man		Kvinna		Passar inte		Totalt	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Nej*	1 480	98,3	1 763	98,8	19	79,2	3 262	98,5
Ja*	25	1,7	21	1,2	5	20,8	51	1,5
Ja, korrigerad*	53	1,7	44	1,1	16	26,8	113	1,6
Ålder första gången: medelvärde**	15,3		15,4		11,7		14,9	

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*Statistik: Fisher's Exakt Test $p < .001$, ($p^{\dagger} < .001$)

**Statistik: Oneway ANOVA, $p = .067$, Scheffé n.s.

10 elever hade sålt sex mot ersättning fler än 5 gånger. Här fanns 80 procent av dem som upplevde att könsindeningen inte passade dem. Skillnaden mellan könen var statistiskt säkerställd.

De handlingar som ungdomarna utfört mot ersättning var varierande. Det vanligaste bland de manliga studerande var dock att man utfört oralsex mot ersättning medan samlag var den

vanligaste handlingen som de kvinnliga eleverna utfört mot ersättning (tabell 3.21).

Av de 51 ungdomar som sålt sex mot ersättning hade mer än hälften (56,9 procent) mött sin köpare via någon internetbaserad teknik. Eftersom det rör sig om få individer i en uppdelad statistik har inga statistiska beräkningar gjorts, men av tabell 3.22 framgår att den största skillnaden mellan manliga och kvinnliga elever

Tabell 3.21 Sålt sex mot ersättning: Antal utförda handlingar

Har du utfört något av följande? (Flera alternativ möjliga)	Man n=25	Kvinna n=21	Passar inte n=5	Totalt* n=51
Visa sitt könsorgan för någon mot ersättning	12	8	3	23
Låtit dig fotograferas eller filmas naken mot ersättning	7	7	4	18
Onanerat åt någon mot ersättning	12	8	3	23
Haft oralsex mot ersättning	15	7	4	26
Haft samlag mot ersättning	12	13	3	28
Haft analsex mot ersättning	8	2	3	13
Blivit fotograferad eller filmad i sexuella situationer mot ersättning	9	5	4	18

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

* χ^2 =ns. En χ^2 beräkning har gjorts för varje rad bakom siffran i varje rad i kolumnen totalt.

Tabell 3.22 Sålt sex mot ersättning: Antal kontaktsätt

Hur kom du i kontakt med köparen? (Flera alternativ möjliga)	Man n=25	Kvinna n=21	Passar inte n=5	Totalt n=51
På krogen, diskotek eller annat uteställe	9	2	1	12
Genom kompisar	7	5	1	13
Genom vuxen/vuxna	5	1	0	6
Genom eskortverksamhet	4	2	0	6
På gatan	4	2	1	7
Genom internet	14	11	4	29
Via öppet chattforum	5	6	2	13
Via en community, där jag är medlem	8	7	0	15
Via msn eller liknande program	7	4	4	15
Via min hemsida	3	2	0	5
På annat sätt via internet	3	1	0	4
På annat sätt	4	3	1	8

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

var att fler män än kvinnor träffar köparen på en restaurang eller ett diskotek.

Den absolut vanligaste ersättningen var pengar (58,8 procent) för såväl de manliga (64,0 procent) som de kvinnliga eleverna (61,1 procent). Därefter följde mat, boende och droger (män) och alkohol, cigaretter, kläder, musik och smycken (kvinnor). I 5 fall erbjöds modelljobb som ersättning.

Köparen var, för de manliga eleverna som sålt sex, i 39,1 procent av fallen en man och i 52,2 procent en kvinna. Köparen av sexuella tjänster från kvinnliga elever var till 87,5 procent en man och till 9,5 procent en kvinna. Resten hade sålt sex till både en man och en kvinna. Den vanligaste köparen var unga vuxna, det vill säga yngre än 25 år, bland såväl män som kvinnor som sålt sex (48,1 procent). Näst vanligast var

en köpare som var 26–35 år (manliga säljare 22,2 procent och kvinnliga säljare 33,3 procent).

Sälja sex och hälsan

Erfarenheten av att ha sålt sex någon gång under uppväxten var associerat med signifikant försämrad psykisk hälsa (SCL-25), sämre självkänsla (Rosenberg) och svagare känsla av sammanhang (KASAM) jämfört med dem som inte hade haft denna erfarenhet under uppväxten. Detta gällde såväl manliga som kvinnliga elever (tabell 3.23). Även för omsorg och kontroll (PBI) var de som sålt sex i högre grad "belastade" på så sätt att de beskrev en sämre omsorg och högre känsla av att vara kontrollerade av sina föräldrar jämfört med andra elever.

Tabell 3.23 Sålt sexuella tjänster mot ersättning och hälsa med mera. Medelvärde

Sålt sex mot ersättning*	Man**		Kvinna***	
	Ja n = 23	Nej n = 1 470	Ja n = 21	Nej n = 1 746
SCL-25	49,2	38,2	60,8	45,7
Rosenberg	19,8	23,4	16,7	20,6
KASAM	47,6	60,1	42,1	56,7
PBI Omsorg	Mamma	23,1	29,4	27,1
	Pappa	23,0	27,4	20,8
PBI Kontroll	Mamma	16,6	11,4	15,7
	Pappa	13,3	9,7	16,9

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*n varierar för manliga elever 19–23/1395–1470 och kvinnliga elever 18–21/1647–1746.

**Statistik män: T-test

SCL-25: $p=.003$ ($p^k < .001$)

Rosenberg: $p=.003$ ($p^k = .007$)

KASAM: $p < .001$ ($p^k < .001$)

PBI: Omsorg Mamma $p < .003$ ($p^k < .001$)

Pappa $p < .007$ ($p^k = .005$)

PBI: Kontroll Mamma $p < .001$ ($p^k < .001$)

Pappa $p = .085$ ($p^k = .013$)

***Statistik kvinnor: T-test

SCL-25: $p < .001$ ($p^k < .001$)

Rosenberg: $p = .008$ ($p^k < .001$)

KASAM: $p < .001$ ($p^k < .001$)

PBI: Omsorg Mamma $p = .186$ ($p^k = .025$)

Pappa $p = .015$ ($p^k = .001$)

PBI: Kontroll Mamma $p = .009$ ($p^k = .001$)

Pappa $p < .001$ ($p^k < .001$)

Sälja sex och erfarenheter av sexuella övergrepp

Av de 51 elever som någon gång sålt sex mot ersättning hade 40 elever (78,4 procent) också varit utsatta för någon form av sexuella övergrepp och 26 elever (51,0 procent) hade varit utsatta för penetrerande sexuella övergrepp. Detta går också att formulera som att av dem som varit utsatta för sexuella övergrepp (alla former) hade 6,9 procent också sålt sex, vilket ska jämföras med 0,4 procent bland unga som inte varit utsatta för något sexuellt övergrepp. Detta innebär att det var drygt 18 gånger så stor risk att unga som varit utsatta för sexuella övergrepp även hade erfarenhet av att sälja sex.

Bland dem som varit utsatta för penetrerande sexuella övergrepp hade 11,1 procent också sålt sex jämfört med 0,8 procent bland dem som inte varit utsatta för penetrerande sexuella övergrepp. I 37 fall gick ordningsföljden att fastställa, det vill säga det fanns uppgift om hur gammal individen var både när han eller hon blev utsatt för det första sexuella övergreppet och när han eller hon sålde sex för första gången. I 24 fall av 37 (64,9 procent) kom det första sexuella övergreppet före det första tillfället av sexförsäljning. Om man inkluderar de 5 fall där både det sexuella övergreppet och att individen sålde sex för första gången skedde under samma år, skulle knappt 80 procent av fallen kunna ses som ett reaktivt beteende på det sexuella övergreppet.

Attityder till att sälja sexuella tjänster

Respondenterna fick också frågor om sin inställning till att sälja sex och attityder till om andra säljer sex (tabell 3.24). Mellan en tredjedel och nästan hälften av alla som sålt sex kunde tänka sig att sälja olika sexuella tjänster i framtiden. I gruppen ungdomar som inte sålt sex kunde cirka 5–15 procent tänka sig att göra det. Det var alltså 3–9 gånger vanligare att de ungdomar som tidigare sålt sex kunde tänka sig att göra det igen än att ungdomar som inte sålt sex kunde tänka sig att göra det. Bägge dessa grupper tyckte det var lite mera okej om andra gjorde det än att de gjorde det själva. Detta var tydligast för dem som aldrig sålt sex.

Deltagarna ombads också att ta ställning till några allmänna påståenden om att sälja sexu-

ella tjänster (tabell 3.25). Personer som hade sålt sex instämde i signifikant högre grad än de som inte hade gjort det i påståendena.

Sammanfattningsvis ser vi att andelen 18-åringar som uppger att de någon gång sålt sex mot ersättning under uppväxten ligger på samma nivå som i undersökningen 2004. I denna undersökning uppger 1,5 procent av ungdomarna att de sålt sex, jämfört med 1,4 procent 2004. Könsmönstret, det vill säga att unga män (i denna undersökning 1,7 procent jämfört med 1,8 procent 2004) i större utsträckning än unga kvinnor (1,2 respektive 1,0 procent) sålt sex är också i linje med den tidigare undersökningen och samtliga tidigare publicerade undersökningar om ungdomar. I en jämförelse med undersökningen 2004 kan vi dock

Tabell 3.24 Attityder till att sälja sexuella tjänster

	Kan tänka mig att göra det i framtiden*						Kan acceptera att någon annan gör det**					
	Sålt sex n=46–50		Inte sålt sex n=3190–3212		Totalt n=3237–3261		Sålt sex n=38–44		Inte sålt sex n=3094–3115		Totalt n=3138–3156	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
visa könsorgan för någon mot ersättning	22	44,0	329	10,2	351	10,8	14	36,8	803	25,8	817	25,9
låta dig fotograferas eller filmas naken mot ersättning	21	38,5	300	16,8	321	18,4	20	46,5	982	31,5	1002	31,7
onanera åt någon mot ersättning	22	46,8	173	5,4	195	6,0	20	47,6	684	22,0	704	22,3
ha oralsex mot ersättning	22	47,8	212	6,6	234	7,2	20	47,6	685	22,0	705	22,4
ha vaginalt samlag mot ersättning	18	37,5	305	9,5	323	9,9	22	52,4	713	22,9	735	23,3
ha analsex mot ersättning	19	40,4	163	5,1	182	5,6	18	41,9	635	20,5	653	20,8
bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer mot ersättning	18	38,3	187	5,9	205	6,3	21	47,7	790	25,5	811	25,8

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Kan tänka mig att göra i framtiden: Sålt sex: n=46–50, Inte sålt: n=3 190–3 212 & Totalt: n=3 237–3 261.

Kan acceptera att någon annan gör det: Sålt sex: n=38–44, Inte sålt: n=3 094–3 115 & Totalt: n=3 138–3 156.

*Chi²/Fisher's Exact Test, p=<.001

**Chi²/Fisher's Exact Test, p: visa könsorgan för någon mot ersättning p=.122, låta dig fotograferas eller filmas naken mot ersättning p=.036, onanera åt någon mot ersättning p<.001, ha oralsex mot ersättning p<.001, ha vaginalt samlag mot ersättning p<.001, ha analsex mot ersättning p=.001 & bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer mot ersättning p=.001.

Tabell 3.25 Attityder till att sälja sexuella tjänster. Medelvärde

Ta ställning till nedanstående påståenden om att sälja sexuella tjänster*	Sålt sex n=47-48	Inte sålt sex n=3 180-3 210	Totalt n=3 227-3 258
Det är helt OK – man bestämmer ju själv**	3,4	2,7	2,7
Så länge det är med någon man känner är det OK***	3,3	2,3	2,3

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*Skala mellan 1 och 5 där 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt.

**Statistik: T-test, $p < .001$ & ***Statistik: T-test, $< .001$

Tabell 3.26 Jämförelse: Hur kom du i kontakt med köparen?

Hur kom du i kontakt med köparen? (Flera alternativ möjliga)	2004 Procent av n=60	2009 Procent av n=51
På krogen, diskotek el annat uteställe	18,3	23,5
Genom kompisar	33,3	25,5
Genom vuxen/vuxna	3,3	11,8
Genom eskortverksamhet	1,7	11,8
På gatan	10,0	13,7
Genom internet	16,7	56,9
Via öppet chattforum		25,5
Via en community, där jag är medlem		29,4
Via msn eller liknande program		29,4
Via min hemsida		9,8
På annat sätt via internet		7,8
På annat sätt	11,7	15,7

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

notera att genomsnittsåldern är lägre för när man sålde sex för första gången. År 2004 var genomsnittsåldern 15,9 år (15,7 år för män och 16,1 år för kvinnor), vilket innebär att även om förekomsten av att sälja sex är relativt stabil så har debutåldern sjunkit med i genomsnitt ett år.

En viktig fråga att besvara var om det har blivit vanligare att sälja sex och om detta har att göra med en större vana med och tillgång till internet. Vi menar att den första frågan kan besvaras

med att så inte är fallet – ungdomar som har erfarenhet av att sälja sex mot ersättning är en relativt liten grupp och omfattningen mätt via självsvarsformulär tycks vara tämligen stabil under perioden. Däremot har internet inneburit andra mönster för hur kontakter mellan den unge och köparen av sexuella tjänster kommer till stånd. Som tabell 3.26 visar så har kontakterna via internet mer än tredubblats. Kontakttyperna är betydligt fler jämfört med 2004 och här står internet för en stor del av ökningen.

Ett starkt samband mellan sexuella övergrepp och att sälja sex mot ersättning konstaterades, något som kanske var ännu tydligare än i undersökningen 2004. Detta understryker vikten av att tidiga insatser ges till barn och unga som utsatts för sexuella övergrepp. En terapeutisk bearbetning av traumatiska erfarenheter kan möjligen (utöver humanitära skäl och att det är i enlighet med FN:s barnkonvention) förebygga en del av senare försäljning av sex mot ersättning. Ett av problemen är dock att få barn och ungdomar att berätta om sina erfarenheter och att få omgivningen att förstå, se och bemöta barn och ungdomar som varit utsatta för sexuella övergrepp.

Intressant är att jämfört med elever som varit utsatta för sexuella övergrepp (tabell 3.18), så hade de som sålt sex (tabell 3.23) sämre värden på i stort sett samtliga variabler för psykisk hälsa, självkänsla, känsla av sammanhang och föräldrarnas omsorg och kontroll under uppväxten.

Exponering över internet

Användning av internet och sms

Nästan alla elever, 98,8 procent, använder sig av internet och av dem så använder 91 procent internet dagligen. Manliga elever lägger signifikant mer tid per dag på internet jämfört med kvinnliga elever (tabell 3.27). Störst andel som ägnade mer än 3 timmar dagligen åt nätet var dock de elever där könsindelningen inte passade (60 procent). Studerar man sexuell läggning så ägnade också en lika stor andel av de som uppgav en bisexuell läggning mer än 3 timmar dagligen åt nätet, medan transpersoner och homosexuella låg i nivå med manliga elevers användning.

Det vanligaste var att man befann sig hemma vid sin egen dator när man var ute på internet, 83,7 procent av de manliga eleverna och 69,4 procent av de kvinnliga gjorde detta. Näst vanligast var att man använde en gemensam dator i hemmet, vilket 12,7 procent av de manliga och 25,9 procent av de kvinnliga eleverna gjorde. Endast ett en liten andel använde sig av datorer utanför hemmet, till exempel hemma hos en kompis, i skolan, på ett bibliotek eller ett internetcafé.

Tabell 3.27 Internetanvändning

Hur länge använder du internet en vanlig dag?	Man n = 1 494		Kvinna n = 1 786		Passar inte n = 25		Totalt* n = 3 305	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Använder aldrig internet	36	2,4	3	0,2	1	4,0	40	1,2
Använder inte internet varje dag	69	4,6	188	10,5	1	4,0	258	7,8
Mindre än 1 timme	108	7,2	260	14,6	1	4,0	369	11,2
1–3 timmar	490	32,8	839	47,0	7	28,0	1 336	40,4
3–5 timmar	379	25,4	347	19,4	5	20,0	731	22,1
Mer än 5 timmar	412	27,6	149	8,3	10	40,0	571	17,3

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*Statistik: χ^2 , $p < .001$, ($p^k < .001$)

Majoriteten av alla ungdomar var oftast ensamma när de använde internet (89,3 procent av männen och 90,6 procent av kvinnorna). En lite större andel av de manliga eleverna använde internet ihop med kamrater (8,5 procent) jämfört med av de kvinnliga eleverna (5,4 procent).

En större andel kvinnliga elever (86,8 procent) än manliga elever (77,0 procent) hade en egen internetprofil i en community som till exempel Lunarstorm, Qruiser eller Facebook. För dem som könsindelningen inte passade var denna andel lägst, 76,0 procent. Nästan samtliga elever oavsett kön använde msn eller liknande program (94,5 procent).

Av eleverna i skolstudien uppgav 46,4 procent att de fått information om "säkert internet" tidigare. Det fanns inga könsskillnader i denna fråga om information men det var en tydlig skillnad om man tyckte att informationen hade varit användbar. Av de manliga eleverna tyckte 52,8 procent att informationen inte hade varit användbar medan motsvarande siffra för de kvinnliga eleverna var 32,9 procent. Lägst användbarhet uppgav de som upplevde att könsindelningen inte passade dem (63,6 procent). Skillnaderna var signifikanta. Endast 20–30 procent av ungdomarna hade alltså nåtts av information om säkert internet och tyckte att den var värdefull. Det fanns ingen statistiskt säkerställd skillnad mellan de olika formerna av sexuell läggning, inklusive transpersoner, vare sig för om man fått information om säkert internet eller för om de som fått information tyckte att den var användbar.

Endast ett en liten andel elever (2,7 procent) skickar inte några sms-meddelanden under en vanlig vecka, vilket innebär att de allra flesta elever är ganska aktiva, det vill säga skickar 1–9 sms per vecka (18,7 procent) eller 10–50 stycken per vecka (78,7 procent). Det var skill-

nader mellan grupperna i könsindelningen, där de kvinnliga eleverna skickade fler sms per vecka jämfört med de manliga eleverna. Homosexuella sänder ett mindre antal sms per vecka (53,3 procent sänder 10–50 stycken per vecka), liksom transpersoner (66,7 procent sänder 10–50 stycken per vecka).

Aktiviteter på internet eller via mobiltelefon

Drygt 50 procent av eleverna hade lämnat ut sin e-postadress och 30 procent hade lämnat ut sitt telefonnummer till någon de enbart kände via internet. Något större andel, 58 procent, hade chattat via msn med någon som de från början lärde känna någon annanstans på internet. I alla dessa fall var det signifikanta skillnader mellan könen på så sätt att manliga elever och gruppen där könsindelningen inte passade hade gjort det i betydligt större utsträckning än de kvinnliga eleverna, bortsett från frågan om att lägga ut sexuella bilder av sig själv på nätet, där det inte var någon signifikant skillnad mellan manliga och kvinnliga elever (tabell 3.28).

Av eleverna var det 83 som hade lagt ut sexuella bilder av sig själva på internet eller mobiltelefon vid ett tillfälle och ytterligare 60 hade gjort det vid flera tillfällen.

Att frivilligt lägga ut sexuella bilder av sig själv på internet eller via mobiltelefon kan ses som ett riskbeteende (tabell 3.29). Detta beteende var associerat med en sämre hälsa (SCL-25) och en sämre självkänsla (Rosenberg), men även en svagare känsla av sammanhang (KASAM) och en upplevelse av mindre omsorg och mer kontroll (utom pappans kontroll av kvinnliga elever) (PBI).

Tabell 3.28 Aktiviteter på internet eller via mobiltelefon. Procent

Har du gjort/upplevt följande under de 12 senaste månaderna?	Man n = 1 451		Kvinna n = 1 780		Passar inte n = 25		Totalt n = 3 305	
	1ggr	flera ggr	1 gång	flera ggr	1 gång	flera ggr	1 gång	flera ggr
Gett ut din e-postadress till någon du enbart kände via internet	17,6	39,5	20,5	25,0	16,0	48,0	19,2	31,6***
Gett ditt telefonnummer till någon du enbart kände via internet	16,2	18,5	16,7	9,1	12,0	36,0	16,5	13,5***
Chattat med någon via msn som du från början lärde känna någon annanstans på internet	19,5	43,9	22,5	31,4	16,0	48,0	21,1	37,1***
Lagt ut sexuella bilder av dig själv på internet el mobiltelefon	2,4	2,1	2,5	1,6	12,0	8,0	2,6	1,8**
Blivit kränkt av grovt sexuellt språk, när du chattat med en person som du enbart kände via internet	3,4	6,9	8,2	8,4	16,7	16,7	6,1	7,8***

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: χ^2 /Fisher's Exact Test * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tabell 3.29 Lagt ut sexuella bilder av sig själv på internet/mobiltelefon och hälsa med mera. Medelvärde

Lagt ut sexuella bilder av sig själv på internet/mobiltelefon*	Man**		Kvinna***	
	Ja n = 64	Nej n = 1 381	Ja n = 72	Nej n = 1 686
SCL-25	47,6	37,9	51,4	45,6
Rosenberg	21,1	23,5	18,0	20,6
KASAM	52,0	60,3	48,6	56,9
PBI Omsorg	26,3	29,5	26,9	29,9
	24,9	27,7	23,9	27,2
PBI Kontroll	15,4	11,1	13,7	11,6
	12,8	9,5	12,4	11,1

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*n varierar för manliga elever 53–64/1 313–1 381 och för kvinnliga elever 64–72/1 590–1 686.

**Statistik män: T-test

SCL-25: $p < .001$ ($p^k < .001$)
 Rosenberg: $p = .001$ ($p^k < .001$)
 KASAM: $p < .001$ ($p^k < .001$)
 PBI: Omsorg Mamma $p < .001$ ($p^k < .001$)
 Pappa $p = .006$ ($p^k < .001$)
 PBI: Kontroll Mamma $p < .001$ ($p^k < .001$)
 Pappa $p < .001$ ($p^k < .001$)

***Statistik kvinnor: T-test

SCL-25: $p < .001$ ($p^k < .001$)
 Rosenberg: $p = .001$ ($p^k < .001$)
 KASAM: $p < .001$ ($p^k < .001$)
 PBI: Omsorg Mamma $p = .001$ ($p^k < .001$)
 Pappa $p = .009$ ($p^k < .001$)
 PBI: Kontroll Mamma $p < .001$ ($p^k < .001$)
 Pappa $p = .121$ ($p^k = .018$)

Att bli kränkt av grovt sexuellt språk när man chattat med en främmande person över nätet hade 13,9 procent av eleverna erfarenhet av. Detta var signifikant vanligare bland kvinnliga elever och elever där könsindelningen inte passade.

Kärlek och frivillig sex på nätet

Ungdomarna fick besvara en rad frågor om internetrelaterade frivilliga sexuella aktiviteter. En del av dessa aktiviteter, som att lägga ut bilder på sig själv i sexuella situationer eller visa upp sig via webbkamera eller mobiltelefon, kan ses som en tydligt frivillig och sexuellt lustfylld handling i relation till eller tillsammans med sin partner eller någon annan person. Samtidigt kan det vara ett riskbeteende. Andra som bilderna inte var avsedda för kan utnyttja situationen eller bilderna på ett sätt som från början inte var avsett.

Av eleverna uppgav 10 procent att de någon gång lagt ut bilder eller filmer på sig själva på nätet när de varit lättklädda. En större andel, 11,9 procent, av de manliga eleverna och 16,4 procent av de kvinnliga eleverna, uppgav att de någon gång blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon. Vanligast var det (34,6 procent) bland dem som uppgav att könsindelningen inte passade dem och skillnaden mellan grupperna var signifikant, liksom mellan manliga och kvinnliga elever. Något färre (6,1 procent av männen, 4,9 procent av kvinnorna och 23,1 procent av övriga) uppgav att de någon gång onanerat och visat det via webbkamera eller mobiltelefonen. Skillnad fanns på gruppnivå, vilket huvudsakligen förklaras av gruppen övriga medan det inte var någon skillnad mellan manliga och kvinnliga elever. Av männen hade

3,4 procent någon gång haft sex med någon och visat det via webbkamera eller mobiltelefon, av kvinnorna var det 1,2 procent och av övriga 26,9 procent. Denna skillnad var statistiskt signifikant på såväl gruppnivå som mellan manliga och kvinnliga elever.

Det var betydligt vanligare att man någon gång själv tittat på när någon blottat sig, onanerat, eller haft sex med någon via webbkamera eller mobiltelefon. Av de manliga eleverna hade 36,8 procent en sådan erfarenhet och av de kvinnliga eleverna 27,7 procent medan andelen bland de övriga eleverna var 50 procent. Skillnaden mellan manliga och kvinnliga elever var också signifikant.

Om man anser att frivillig sexuell exponering över webbkamera eller mobiltelefon är problematisk, även om det är i relation till den man är förälskad i, är det av intresse att se hur dessa elevers hälsa, självkänsla etcetera ter sig. Vi valde därför att studera dem som blottat sig framför en webbkamera eller mobiltelefon, vilket var något vanligare bland de kvinnliga eleverna, och bland dem som onanerat framför en webbkamera eller mobiltelefon, vilket var något vanligare bland de manliga eleverna.

Bland de manliga eleverna som blottat sig framför en webbkamera eller mobiltelefon var den psykiska hälsan (SCL-25) och känslan av sammanhang (KASAM) signifikant sämre än hos dem som inte exponerat sig (tabell 3.30). De upplevde dessutom i högre grad signifikant mindre omsorg och mer kontroll av både mamma och pappa (PBI). Samma mönster, närmast något accentuerat, framkom då det gällde manliga elever som onanerat inför en webbkamera eller mobiltelefon (tabell 3.31).

Tabell 3.30 Blottat sig framför webbkamera/mobiltelefon och hälsa med mera. Medelvärde

Blottat sig framför webbkamera/mobiltelefon*	Man**		Kvinna***	
	Ja n = 180	Nej n = 1 317	Ja n = 293	Nej n = 1 476
SCL-25	42,2	38,0	48,6	45,4
Rosenberg	22,7	23,4	20,0	20,6
KASAM	55,7	60,3	57,1	53,3
PBI Omsorg	27,8	29,4	28,5	29,9
	25,1	27,5	25,6	27,2
PBI Kontroll	13,7	11,2	13,1	11,5
	12,6	9,4	12,3	11,0

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*n varierar för manliga elever 166–180/1 253–1 317 och för kvinnliga elever 271–293/1 395–1 476.

**Statistik män: T-test

SCL-25: $p < .001$ ($p^k < .001$)

Rosenberg: $p = .106$ ($p^k = .060$)

KASAM: $p < .001$ ($p^k < .001$)

PBI: Omsorg Mamma $p = .002$ ($p^k < .001$)

Pappa $p < .001$ ($p^k < .001$)

PBI: Kontroll Mamma $p < .001$ ($p^k < .001$)

Pappa $p < .001$ ($p^k < .001$)

***Statistik kvinnor: T-test

SCL-25: $p < .001$ ($p^k < .001$)

Rosenberg: $p = .133$ ($p^k = .054$)

KASAM: $p < .001$ ($p^k < .001$)

PBI: Omsorg Mamma $p = .004$ ($p^k < .001$)

Pappa $p = .002$ ($p^k < .001$)

PBI: Kontroll Mamma $p < .001$ ($p^k < .001$)

Pappa $p = .002$ ($p^k < .001$)

Bland de kvinnliga eleverna kunde man se samma mönster, det vill säga att de som exponerat sig framför en webbkamera eller mobiltelefon genom blottning eller onani hade i större utsträckning en signifikant sämre psykisk hälsa (SCL-25) och en sämre känsla av sammanhang (KASAM) (tabellerna 3.30 och 3.31). Även mönstret med signifikant mindre omsorg och mer kontroll (PBI) fanns bland de kvinnliga eleverna. Vare sig manliga eller kvinnliga elever som exponerat sig sexuellt via en webbkamera eller mobiltelefon hade sämre självkänsla (Rosenberg) än andra elever.

Eleverna fick också mer specifikt besvara om de lärt känna någon via internet de senaste 12 månaderna som de blivit kära i, 607 elever (18,4

procent) uppgav att detta hade hänt under senaste året och majoriteten, 81,4 procent, hade träffat vederbörande i verkligheten. De manliga eleverna hade i störst utsträckning träffat någon som var yngre eller jämnårig medan de kvinnliga eleverna i störst utsträckning träffat någon som var jämnårig eller äldre.

Eleverna tillfrågades också om erfarenheter det senaste året och 151 elever (3,1 procent) uppgav att de lärt känna någon på internet de senaste 12 månaderna som de haft sex med online. Manliga elever hade gjort detta i signifikant högre grad än kvinnliga elever.

Tabell 3.31 Onanerat framför webbkamera/mobiltelefon och hälsa med mera. Medelvärde

Onanerat framför webbkamera/mobiltelefon*	Man**		Kvinna***	
	Ja n = 91	Nej n = 1 403	Ja n = 87	Nej n = 1 681
SCL-25	44,1	38,1	50,5	45,7
Rosenberg	22,2	23,4	19,8	20,6
KASAM	60,0	55,4	56,7	51,8
PBI Omsorg	Mamma	27,7	29,4	27,8
	Pappa	24,6	27,4	25,0
PBI Kontroll	Mamma	14,6	11,3	13,7
	Pappa	13,2	9,6	12,8

Källa: Enkätundersökning, *Unga, sex och internet 2009*.
*n varierar för manliga elever 84–91/1 332–1 317 och för kvinnliga elever 77–87/1 588–1 476.

**Statistik män: T-test	***Statistik kvinnor: T-test
SCL-25: $p < .001$ ($p^k < .001$)	SCL-25: $p = .004$ ($p^k < .001$)
Rosenberg: $p = .063$ ($p^k = .006$)	Rosenberg: $p = .260$ ($p^k = .203$)
KASAM: $p < .001$ ($p^k < .001$)	KASAM: $p < .001$ ($p^k < .001$)
PBI: Omsorg	Mamma $p = .004$ ($p^k < .001$)
	Pappa $p = .003$ ($p^k < .001$)
PBI: Kontroll	Mamma $p < .001$ ($p^k < .001$)
	Pappa $p < .001$ ($p^k < .001$)

Uppmaningar via nätet

Eleverna fick svara på frågan: *Har en person under de senaste 12 månaderna, som du enbart kände via internetbett dig att skicka sexuella bilder av dig?* Av de som svarade hade 8,4 procent upplevt detta vid ett tillfälle och 9,6 procent vid flera tillfällen, sammanlagt 18 procent (582 elever). Att bli ombedd att skicka sexuella bilder var betydligt vanligare bland kvinnliga elever (22,7 procent) och bland de där könsindelningen inte passade (33,3 procent) jämfört med bland de manliga eleverna (12,0 procent). Skillnaden mellan manliga och kvinnliga elever var signifikant – kvinnor hade fått dessa uppmaningar både i högre grad och mer frekvent.

Av dem som fått denna förfrågan hade 16,8 procent (98 elever) sänt sexuella bilder av sig själva. Detta var vanligare bland manliga elever (27,0 procent) och bland dem där könsindelningen inte passade (37,5 procent) än bland de kvinnliga eleverna (10,4 procent). Skillnaden mellan manliga och kvinnliga elever var signifikant – män hade sänt bilder i större utsträckning.

Eleverna fick också svara på frågan *Har en person, under de senaste 12 månaderna, som du enbart kände via internet uppmanat dig att ha sex med honom/henne?* Av de svarande hade 7,9 procent upplevt detta vid ett tillfälle och 8,8 procent vid flera tillfällen, sammanlagt 16,7 procent (544 elever). Detta var lika vanligt bland

manliga som bland kvinnliga elever (16,5 respektive 16,7 procent) men betydligt vanligare bland dem som ansåg att könsindelningen inte passade (37,5 procent). Av dem som fått denna förfrågan hade 18,8 procent (107 elever) haft sex med den personen. Detta var återigen vanligare bland manliga elever (31,2 procent) och bland dem där könsindelningen inte passade (33,3 procent) än bland de kvinnliga eleverna (8,6 procent). Skillnaden mellan manliga och kvinnliga elever var signifikant – män hade i större utsträckning haft sex.

Möten i verkligheten

Mer än hälften (56,9 procent) av alla som lärt känna någon på internet har också träffat vederbörande i verkligheten. Manliga elever och de där könsindelningen inte passade hade i större utsträckning träffat personer i verkligheten än de kvinnliga eleverna. Skillnaden mellan manliga och kvinnliga elever var signifikant (tabell 3.32).

Deras upplevelse av dessa möten var att det var roligt (1 317 elever), inget särskilt vi bara träffades (605 elever), jag ångrade mig och gick därifrån (45 elever), det var trist och misslyckat (n=100), jag skulle köpa eller sälja något, till exempel via Blocket (203 elever), medan 125 inte kom håg vad som hände eller vad de kände.

Av eleverna hade 379 (11,6 procent) lärt känna någon på internet under det senaste året och träffat vederbörande offline och haft sex. Återigen hade en signifikant större andel manliga än kvinnliga elever haft denna erfarenhet. Återigen hade de manliga eleverna i högre grad träffat någon som var yngre eller jämnårig medan de kvinnliga eleverna i högre grad träffat någon som var jämnårig eller äldre. Det var både när det gällde kärlek och när det gällde sex tämligen ovanligt (6–8 procent) att den som eleven träffat var mer än 5 år äldre.

Tabell 3.32 Lära känna på nätet – träffa någon i verkligheten

Har du någon gång träffat någon i verkligheten som du först har lärt känna via internet?	Man n = 1 466		Kvinna n = 1 782		Passar inte n = 24		Totalt* n = 3 272	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ja, en person	230	15,7	421	23,6	1	4,2	652	19,9
Ja, 2–10 personer	541	36,9	526	29,5	9	37,5	1 076	32,9
Ja, fler än 10 personer	87	5,9	42	2,4	5	20,8	134	4,1
Nej	608	41,5	793	44,5	9	37,5	1410	43,1

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*Statistik: χ^2 , $p < .001$, ($p^* < .001$)

6.5.6. Problematiska möten i verkligheten

I samband med träffen uppgav 101 elever (5,4 procent) att den de mötte försökte övertala dem att ha sex med dem mot deras vilja. Fyrtiosex elever (2,5 procent) hade upplevt att den de träffade hade pressat eller tvingat dem till sex. Slutligen hade 36 elever (2 procent) upplevt att den de träffade gav dem pengar eller gåvor för att ha sex (tabell 3.33).

Det var ingen skillnad om man varit med om något av de tre problematiska mötena enligt tabell 3.33 eller inte och om man fått information om säkert internet eller inte. Däremot var alla de tre olika problematiska mötena förknippade med en sämre hälsa mätt med SCL-25 och lägre självkänsla enligt Rosenberg.

Sammanfattningsvis var det i denna undersökning nytt att fokusera på internetrelaterade frågor jämfört med i undersökningen 2004.

Undersökningen visar att nästan alla elever i gymnasieskolans år 3 har tillgång till internet och att nästan alla är ute på nätet dagligen. Man surfar oftast ensam och omkring 80 procent har en egen internetprofil.

”Eleverna svarade också på frågor om de hade fått information om ‘säker internet’ och om de som hade fått sådan information tyckte att den varit användbar. Mellan 20 och 30 procent av samtliga elever i undersökningsgruppen hade både fått information om hur man använder internet på ett säkert sätt och tyckt att den var användbar. Cirka hälften av eleverna hade inte fått någon information och av dem som nåtts av information tyckte ungefär hälften att den var användbar.” Detta är givetvis något som man måste ta hänsyn till när man informerar barn och unga om säkert surfande på internet. Kanske behöver unga människor hjälpa till och själva utforma informationen. Man får heller inte glömma att det också finns ett inslag av nyfikenhet, spänning och gränsöverskridande i att utforska nya områden och att träffa främmande människor på nätet.

De ungdomar som hade lärt känna någon på nätet och därefter varit med om en problematisk träff i verkligheten skiljde sig inte från andra ungdomar i om de fått information om säkerhet på nätet eller inte. Däremot hade de som

Tabell 3.33 Lära känna på nätet – problematiska träffar i verkligheten. Procent

Om du träffat någon i verkligheten som du först har lärt känna via internet. –Har du någon gång upplevt att...	Man n = 850		Kvinna n = 981		Passar inte n = 15		Totalt n = 3 305	
	1ggr	flera ggr	1 gång	flera ggr	1 gång	flera ggr	1 gång	flera ggr
...den/de du mötte försökte övertala dig att ha sex med honom/henne mot din vilja när ni träffades?	2,6	2,0	4,8	1,3	13,3	0,0	3,8	1,6*
...den/de du mötte pressade eller tvingade dig till sex	1,1	1,1	2,2	0,4	14,3	0,0	1,8	0,7**
...den/de du mötte gav dig pengar eller gåvor för att ha sex med dig	1,5	1,1	0,8	0,5	7,1	0,0	1,2	0,8***

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Statistik: Chi²/Fisher's Exact Test, *p<.05, **p<.01, ***p<.001

hade blivit utsatta för olika typer av obehagliga meddelanden eller mobbning över nätet eller via mobiltelefonen i signifikant större utsträckning än andra fått information om säkert internet. Det förefaller alltså som om bristande information om säkerheten på nätet är mer associerat till riskbeteende än att vara offer för obehagliga meddelanden över nätet, där informationen uppenbarligen nått fram i större utsträckning.

En stor andel ungdomar träffar andra på nätet och bestämmer senare möten i verkligheten med den de lärt känna utanför nätet. Endast 2 procent av dessa har upplevt att den de träffat försökt övertala dem till sex, tvingat dem till sex eller erbjudit dem pengar eller gåvor för att ha sex.

Undersökningen innehöll frågor om frivilliga sexuella aktiviteter över internet eller dokumentering och spridning av bilder eller filmer på sig själv via webbkamera eller mobiltelefon. En del ungdomar beskriver att de lagt ut bilder av sig själva på nätet där de är lättklädda (10,0 procent), att de har blottat sig framför en webbkamera eller mobiltelefon (14,5 procent), att de har onanerat (5,6 procent) eller haft sex med någon (2,4 procent) inför webbkamera eller mobiltelefon.

Det mönster man kan se är att de mindre grupper ungdomar som exponerar sig själva frivilligt som ovan (har lagt ut sexuella bilder av sig själva på internet eller mobiltelefon och haft problematiska träffar i verkligheten efter kontakter över nätet) är grupper av unga människor som mår sämre, har sämre självkänsla, svagare känsla av sammanhang och har upplevt sämre relationer med sina föräldrar under uppväxten.

Internet är ett modernt och ovärderligt medium för information och samvaro. Det är samtidigt oroande att unga människor medvetet och ibland omedvetet utsätter sig för obehagligheter och risker över nätet. Om och hur de nya medierna bidrar till detta eller om det, som antyds i de sämre föräldrakontakterna i undersökningen, mer förklaras av andra bakgrundsfaktorer så behöver detta analyseras ytterligare.

Sexuell läggning

Sexuell läggning kan definieras på olika sätt beroende på vad man lägger in i begreppet. Det kan utgå från handlingar, det vill säga sexuella aktiviteter. Men innebär det automatiskt att till exempel en man som haft samlag med både kvinnor och män är bisexuell? Var går gränsen mellan experimenterande i sexuella handlingar och sexuell läggning? Om man istället får beskriva attraktioner till olika människor, innebär det till exempel att en kvinna som känner sig sexuellt attraherad av en annan kvinna automatiskt är homosexuell till sin läggning? Det är rimligt att låta individen själv avgöra vilken läggning eller identitet den har, men det för med sig den osäkerhet det ibland kan vara att unga människor ännu inte har format sin identitet eller formulerat den för sig själv eller omgivningen (kommit ut). Vi har valt att i detta avsnitt beskriva enkätsvaren utifrån sexuella handlingar, sexuella attraktionsmönster och sexuell identitet. Vid de avslutande analyserna utgår vi från hur den unge själv har identifierat sig och sin identitet.

Sexuella handlingar

Tabell 3.34 är en kopia av tabell 3.13 från avsnittet frivillig sexuell aktivitet men nu med betoningen på homo- eller bisexuella handlingar. Olika sexuella handlingar (förälskelse eller att ha haft pojk- eller flickvän är inte inräknade) varierade mellan 1,6 procent (analsex mellan män) och 4,8 procent (oralsex mellan kvinnor).

Känslomässig eller sexuell attraktion

Eleverna fick på en skala uppge vilken attraktion de kände till personer av motsatt respektive samma kön. Skalan för bägge frågorna gick från ingen attraktion (1) till stark attraktion (5). Genom att kombinera svaren kan man dela in eleverna i fyra grupper, heterosexuell attraktion (4 eller 5 på attraktion till det motsatta könet och 1 eller 2 på attraktion till det egna könet), homosexuell attraktion, bisexuell attraktion och en grupp som inte gick att gruppera på detta sätt.

Tabell 3.34 Frivilliga sexuella handlingar

	Man*		Kvinna*		Passar inte*	
	n	%	n	%	n	%
Har du varit förälskad i en flicka/kvinna?	1 430	90,6	109	7,0	18	64,3
Har du varit förälskad i en pojke/man?	53	3,4	1 692	92,6	12	42,9
Har du haft någon flickvän?	1 279	81,3	52	2,9	17	68,0
Har du haft någon pojkvän?	24	1,5	1 532	83,9	9	33,3
Har du haft oralsex med en flicka/kvinna?	967	61,7	86	4,8	15	55,6
Har du haft oralsex med en pojke/man?	41	2,6	1 271	70,0	9	33,3
Har du haft analsex med en flicka/kvinna?	325	20,8	7	0,4	4	14,3
Har du haft analsex med en pojke/man?	25	1,6	482	26,7	7	25,9
Har du haft vaginalt samlag med en flicka/kvinna?	1 088	69,8	48	2,7	14	50,0
Har du haft vaginalt samlag med en pojke/man?			1 345	74,1	6	21,4

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Kommentar: Färgmarkeringarna visar homo- eller bisexuella handlingar.

Tabell 3.35 Känslomässig eller sexuell attraktion

	Man		Kvinna		Passar inte		Totalt*	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Som heterosexuell	1 322	89,7	1 364	79,4	10	38,5	2696	83,8
Som homosexuell	74	5,0	80	4,7	3	11,5	157	4,9
Som bisexuell	60	4,1	245	14,3	12	46,2	317	9,9
Osäker/inget av dessa	17	1,2	28	1,6	1	2,2	46	1,4

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*Statistik: $\chi^2, p < .001$

Av tabell 3.35 framgår att knappt 90 procent av de manliga eleverna och knappt 80 procent av de kvinnliga eleverna uppvisar ett heterosexuellt attraktionsmönster. Ett homosexuellt attraktionsmönster visade omkring 5 procent av båda könen medan ett bisexuellt attraktionsmönster var betydligt vanligare bland de kvinnliga eleverna (14,3 procent) jämfört med bland de manliga eleverna (4,1 procent). Gruppen som inte ansåg att den sedvanliga könsindelningen passade visade inte oväntat ett annat mönster.

Sexuell identitet

Eleverna fick svara på en direkt fråga om de ser på sig själv som heterosexuell, homosexuell (lesbisk/bög), bisexuell eller om de var osäkra eller om inget av alternativen passade.

Andelen heterosexuella ökade då bland såväl manliga som kvinnliga elever jämfört med resultaten om attraktionsmönster (tabell 3.36). Även andelen osäkra ökade, inte minst i gruppen där könsindelningen inte passade.

Det var en tämligen god överensstämmelse mellan de två mätmetoderna för sexuell läggning.

Tabell 3.36 Sexuell identitet

Hur länge använder du internet en vanlig dag?	Man n = 1 578		Kvinna n = 1 827		Passar inte n = 28		Totalt* n = 3 433	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Som heterosexuell	1478	93,7	1603	87,7	9	32,1	3090	90,0
Som homosexuell	11	0,7	6	0,3	2	7,1	19	0,6
Som bisexuell	26	1,6	91	5,0	5	17,9	122	3,6
Osäker/inget av dessa	63	4,0	127	7,0	12	42,9	202	5,9

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*Statistik: χ^2 , $p < .001$

Tabell 3.37 Överensstämmelse mellan attraktionsmönster och sexuell identitet

Attraktion	Heterosexuell		Homosexuell		Bisexuell		Osäker		Totalt	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Heterosexuell	2 598	89,6							2690	83,8
Homosexuell			14	77,8					159	5,0
Bisexuell					100	83,3			316	9,8
Osäker/inget av dessa							17	9,9	46	1,4
Totalt	2 901	90,3	18	0,6	120	3,7	172	5,4	3 211	100

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: Spearman rho .485, $p < .001$

Sexuell läggning och hälsa

I den allmänna debatten och i sparsam nationell forskning har man observerat att hbt-personer är en sårbar grupp och har en försämrad hälsa i olika avseenden. Vid en analys av tabell 3.38 kan man se att samtliga grupper har en sämre psykisk hälsa mätt med SCL-25 jämfört med heterosexuella ungdomar. Samtliga grupper har en sämre självkänsla (Rosenberg), men denna skillnad var bara signifikant för bisexuella och elever med osäker sexuell läggning. En känsla av sammanhang (KASAM) visade samma mönster, det vill säga lägre värden jämfört med de heterosexuella eleverna men denna skillnad var bara statistiskt säkerställd för de bisexuella eleverna och de osäkra.

De heterosexuellas uppfattning av sina relationer till såväl modern som fadern var bättre på så sätt att den präglades av mer omsorg och mindre kontroll jämfört med övriga grupper.

Sammanfattningsvis ser vi att hbt-personer har en betydande överrisk för psykisk ohälsa och sämre självkänsla. Detta gäller inte minst gruppen bisexuella. Om man till exempel adderar de tre grupperna homosexuell läggning, bisexuell läggning och osäkra till en grupp så är risken för att ha en psykisk ohälsa drygt tre gånger större för denna grupp jämfört med för de elever som uppger en heterosexuell läggning. På samma sätt var förekomsten av låg självkänsla (Rosenberg) drygt dubbelt så vanlig.

Tabell 3.38 Sexuell läggning och hälsa med mera. Medelvärde

	Heterosexuell (a) n = 3 049	Homosexuell (b) n = 18	Bisexuell (c) n = 122	Osäker (d) n = 197
SCL-25	41,9	51,7	50,7	50,1
Rosenberg	22,1	20,5	18,2	18,9
KASAM	58,6	56,1	49,9	52,3
PBI Omsorg Mamma	29,7	27,3	26,9	27,5
PBI Omsorg Pappa	27,4	25,5	23,0	13,1
PBI Kontroll Mamma	11,5	14,5	13,4	24,4
PBI Kontroll Pappa	10,4	10,8	11,1	12,4

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: Oneway ANOVA: $p < .001$

SCL-25: $p < .001$, Scheffe: a/b $p = .017$ & a/c o a/d $p < .001$

Rosenberg: $p < .001$, Scheffe: a/c o a/d $p < .001$

KASAM: $p < .001$, Scheffe: a/c o a/d $p < .001$

PBI: Omsorg Mamma $p < .001$, Scheffe: a/c o a/d $p < .001$ & Pappa $p < .001$, Scheffe: a/c o a/d $p < .001$

PBI: Kontroll Mamma $p < .001$, Scheffe: a/c $p = .017$ och a/d $p = .007$ & Pappa $p = .001$, Scheffe: a/d $p = .001$

Sexuell läggning och utsatthet

Vi studerade några variabler som fick representera utsatthet som unga människor kan ha erfarenhet av. Dessa var erfarenhet av någon form av sexuella övergrepp, penetrerande sexuella övergrepp, erfarenheten av att någon gång ha sålt sex mot ersättning och om den unge blivit mobbad eller hotad genom sms-meddelanden över mobiltelefonen. Samtliga grupper hade signifikant större erfarenhet av samtliga former av utsatthet jämfört med eleverna med heterosexuell läggning (tabell 3.39).

Elever med homosexuell läggning verkade vara de som var mest utsatta för såväl mobbning som hot över mobiltelefonen med den reservationen att gruppen var liten.

Transpersoner

Eleverna fick också svara på en separat fråga som var skild från frågan om sexuell läggning. Frågan löd *Skulle du beskriva dig själv som transperson* med exempel på vad begreppet transperson kan omfatta.

Sjuttiofyra elever (2,1 procent), varav 32 manliga elever (2,0 procent) och 31 kvinnliga elever (1,7 procent) uppgav att de skulle beskriva sig själva som transpersoner. Inte förvånande var andelen betydligt större (n=11, 39,3 procent) i gruppen elever där könsindelningen inte passade.

Transpersonerna fördelade sig över samtliga grupper av sexuell läggning och utgjorde 1,5 procent av de heterosexuella, 26,3 procent av de homosexuella, 6,8 procent av de bisexuella och 6,0 procent av de osäkra.

De som uppfattade sig som transpersoner uppvisade en signifikant sämre psykisk hälsa (SCL-25), lägre självkänsla (Rosenberg) och en svagare känsla av sammanhang (KASAM) (tabell 3.40). De hade också haft sämre relationer till sina föräldrar under uppväxten (PBI).

Tabell 3.39 Sexuell läggning och utsatthet. Procent

	Heterosexuell n = 3 107	Homosexuell n = 18	Bisexuell n = 122	Osäker n = 197
Sexuella övergrepp (alla former)	15,1	36,8	47,2	25,5
Penetrerande övergrepp	5,8	26,3	26,0	9,3
Sålt sex	0,9	26,7	8,3	4,7
Blivit mobbad via sms	3,6	50,0	7,5	11,1
Tagit emot hot på mobilen	8,7	50,0	10,9	10,6

Källa: Enkätundersökning, *Unga, sex och internet 2009*.

Statistik: Fisher's Exact Test: $p < .001$

Kommentar: Det har gjorts en beräkning för varje rad.

Tabell 3.40 Transpersoner och hälsa med mera. Medelvärde

	Transpersoner* n = 71	Alla andra* n = 3 276
SCL-25	49,7	42,5
Rosenberg	19,9	21,8
KASAM	51,7	58,1
PBI Omsorg Mamma	26,3	29,5
Pappa	23,4	27,2
PBI Kontroll Mamma	15,0	11,5
Pappa	13,3	10,5

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*n varierar för transpersoner 60–71 och alla andra 3 098–3 276.

Statistik: T-test

SCL-25: $p=.001$ ($p^k < .001$)

Rosenberg: $p=.012$ ($p^k < .001$)

KASAM: $p<.001$ ($p^k < .001$)

PBI: Omsorg Mamma $p<.001$ ($p^k < .001$) & Pappa $p<.001$ ($p^k < .001$)

PBI: Kontroll Mamma $p<.001$ ($p^k < .001$) & Pappa $p=.009$ ($p^k < .001$)

Elever som identifierar sig som transpersoner hade något större erfarenhet av sexuella övergrepp, men framför allt hade de i signifikant högre grad erfarenhet av att sälja sex och av att ha blivit mobbade med sms-meddelanden och hotade via mobiltelefonen. Som grupp hade de en ökad utsatthet men inte så utpräglad som till exempel gruppen homosexuella.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att ungdomar med en annan än heterosexuell läggning utgör cirka 5 procent av åldersgruppen och att ytterligare cirka 5 procent är osäkra på sin sexuella läggning eller tycker att en sedvanlig indelning inte passar dem.

I 2004 års undersökning frågades inte om sexuell läggning, däremot om attraktionsmönster. I

Tabell 3.41 Transpersoner och utsatthet. Procent

	Transpersoner* n = 74	Alla andra* n = 3 340
Sexuella övergrepp (alla former)	25,7	16,9
Penetrerande övergrepp	10,8	6,8
Sålt sex	17,1	1,2
Blivit mobbad via sms	15,5	4,2
Tagit emot hot på mobilen	18,3	8,8

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*n varierar för transpersoner 70–74 och alla andra 3 203–3 340.

Statistik: Chi²/Fisher's Exact Test: Sexuella övergrepp (alla former): $p=.046$, Penetrerande övergrepp: ns,

Sålt sex: $p<.001$, Blivit mobbad via sms: $p<.001$ & Tagit emot hot på mobilen: $p=.003$.

en jämförelse mellan de två undersökningarna så är mönstret stabilt (heterosexuell attraktion 83,8 procent 2009 och 82,3 procent 2004, homosexuell attraktion 4,0 respektive 5,0 procent, bisexuell attraktion 9,8 respektive 12,0 procent och gruppen osäkra/asexuella 1,4 respektive 1,7 procent).

Att vara hbt-person var förenat med en signifikant sämre psykisk hälsa och för bisexuella och transpersoner även försämrade självkänsla och känsla av sammanhang. Bisexuella och transpersoner rapporterade också i större utsträckning sämre relationer till sina föräldrar under uppväxten i form av upplevd mindre omsorg och mer kontroll.

Att vara hbt-person innebar också en ökad utsatthet i form av en ökad risk för sexuella övergrepp, men även för att under uppväxten sälja sex mot ersättning samt för att vara utsatt för mobbning och hot över mobilen. I de senare avseendena förefaller gruppen homosexuella vara den mest utsatta i denna undersökning.

Den grupp av elever som inte upplevde att den sedvanliga könsindelningen i män och kvinnor passade är en grupp som är svåranalyserad, men ett mönster som återkommer i hela undersökningen är att detta är en grupp som avviker i de flesta analyser i jämförelse med både manliga och kvinnliga elever. Detta gör sammantaget med analyserna för hbt-personer att könsidentitet och sexuell läggning verkar ha stor betydelse för psykosocial hälsa och utsatthet. Stöd till unga om deras könsidentitet och sexuella läggning behöver utvecklas tillsammans med en ökad acceptans för den sexuella läggning en ung person har.

Söka stöd

Avslutningsvis tillfrågades eleverna om de saker som listas i tabell 3.42. Generellt har de där könsindelningen inte passade i större utsträckning än både manliga och kvinnliga elever sökt hjälp med olika frågor och problem. Kvinnliga

Tabell 3.42 Har du vid något tillfälle sökt stöd eller hjälp med anledning av någon av de saker som tas upp nedan? Procent

	Man n = 1 485	Kvinna n = 1 771	Passar inte n = 23	Totalt n = 3 279
Problem med föräldrarna	7,4	19,1***	39,1	14,0
Frågor kring sexuell läggning	2,0	3,8**	34,8	3,2
Utsatthet för psykiska övergrepp	3,9	8,6***	36,4	6,7
Utsatthet för fysiska övergrepp	3,9	5,4	33,3	4,9
Utsatthet för sexuella övergrepp	1,2	4,7***	18,2	3,2
Utsatt andra för sexuella övergrepp	1,1	1,0	21,7	1,2
Psykiska problem	9,0	20,4***	47,8	15,4
Sålt sexuella tjänster	0,9	0,3*	17,4	0,7
Internetrelaterade problem	3,2	2,0*	21,7	2,7
Annat	7,4	15,5***	31,8	11,9

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Kommentar: n varierar för manliga elever 1 443–1 485, för kvinnliga elever 1 673–1 771 och för passar inte 21–23.

Statistisk signifikans: Chi², Skillnader mellan män och kvinnor: *p<.05, **p<.01 & ***p<.001.

Statistik: Fisher's Exact Test: p<.001

elever hade å andra sidan i större utsträckning sökt stöd eller hjälp än de manliga eleverna bortsett från *sålt sex* och *internetrelaterade problem*, där manliga elever var i majoritet (tabell 3.42).

Psykiska problem var det vanligaste man sökte hjälp för i alla grupper. Näst vanligast var problem med föräldrarna.

Har då de som kan identifieras som elever med problem eller svårigheter sökt hjälp?

- För unga med *psykiska problem* så varierade odds ratio, det vill säga om man hade psykiska problem så hade man sökt stöd eller hjälp för olika andra problem i signifikant högre grad än andra. Odds ratio anger i det här fallet hur mycket risken att man behöver söka stöd ökar, till exempel betyder OR=3 att man har en tredubblig ökad risk/sannolikhet. Odds ratio varierade mellan 2,6 för internetrelaterade problem till 6,2 för om man utsatt någon annan för sexuella övergrepp. Odds ratio för att söka stöd och hjälp för psykiska problem om man hade psykiska problem enligt SCL-25 var 5,8.

- För unga som varit utsatta för *penetrerande sexuella övergrepp* varierade odds ratio mellan 3,3 (internetrelaterade problem) och 6,9 då man sålt sexuella tjänster. Odds ratio för att söka stöd för att man varit utsatt för sexuella övergrepp var 15,8 för dem som varit utsatta för penetrerande sexuella övergrepp.

- För unga som *sålt sex mot ersättning* varierade odds ratio för att söka hjälp med "annat" från 4,1 till 60,5 för om man utsatt andra för sexuella övergrepp. Odds ratio för att söka stöd för att man sålt sex var 121,7 för dem som sålt sex mot ersättning.

- För unga som *lärt känna en person på nätet under de senaste 12 månaderna som de träffat offline och haft sex* med varierade odds ratio mellan 2,0 för att man sökt för psykiska problem till 9,9 för att man sålt sexuella tjänster.

Att söka stöd bland dessa riskgrupper var alltså betydligt vanligare än för ungdomar i allmänhet men orsaken till att man sökt stöd och hjälp varierade. Störst odds ratio hade vanligtvis att

Tabell 3.43 Var har eleven sökt stöd eller hjälp?

(Flera alternativ möjliga)	Man n	Kvinna n	Passar inte n	Totalt n
Professionell (t.ex. psykolog)	128	435	8	571
Jämnårig (partner, vän, syskon)	107	347	6	460
Förälder	95	250	2	347
Äldre släkting eller vän	41	85	1	127
Via internet	36	52	5	93
Hjälptelefon till exempel BRIS	8	33	1	42
Frivilligorganisation	10	14	0	24
Annat	57	123	3	183

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

man sökt för det problem man hade, det vill säga var man identifierad som riskgrupp för att man sålt sex så var det störst sannolikhet att man sökt för detta problem även om man dessutom sökt för andra problem och svårigheter.

Av de 902 elever (25,8 procent) som svarat på frågan var de sökt stöd eller hjälp var det vanligaste att de sökt stöd hos någon professionell som till exempel en psykolog (tabell 3.43). Andra vanliga svarsalternativ var jämnåriga och föräldrar. Nittiotre elever hade använt sig av internet, men det framgår till exempel inte om kontakter med jämnåriga har skett i möten i verkligheten eller om stödet förmedlats över nätet.

Av samtliga 3 498 ungdomar i studien var det bara 42 elever (1,2 procent) som haft kontakt med en hjälptelefon som till exempel BRIS.

Av dem som sökt stöd eller hjälp så var kvinnliga elever mest nöjda (2,3 på en skala från 1=ja, mycket bra till 5=nej, jag fick ingen hjälp). De som angav att könsindelningen inte passade var minst nöjda (3,4 på skalan). Skillnaden var statistiskt signifikant mellan denna grupp och både kvinnor och män.

Sammanfattningsvis visar undersökningen att drygt var fjärde elev i gymnasieskolans år 3 sökt stöd eller hjälp någon gång under uppväxten för olika frågor och problem. Inte förvånande var det i störst utsträckning kvinnliga elever.

Ungdomar med psykiska problem, som utsatts för penetrerande sexuella övergrepp, sålt sex mot ersättning och ungdomar som lärt känna en person på nätet under de senaste 12 månaderna som de sedan träffat offline och haft sex med, hade alla sökt hjälp i större omfattning än ungdomar utan dessa problem. Visserligen var det vanligast att man sökt för det problem man hade, men det var närmast ett mönster att man även sökt stöd av många andra skäl.

Professionella, jämnåriga och föräldrar var helt dominerande bland dem man vänt sig till för att få stöd och hjälp, medan frivilligorganisationer och hjälptelefoner inte hade någon framträdande roll.

Resultat medlemsundersökningen

Bakgrundsdata

Ålder och bostadsort

Deltagarna i undersökningen var 17–25 år med en medelålder på 21,4 år. Av deltagarna var 21,8 procent 17–19 år, medan 41,9 procent var 20–22 år och 36,3 procent var 23–25 år.

Som bostadsort uppgav 29,7 procent storstad eller förortskommun, 53,7 procent annan svensk stad eller större ort, 15,8 procent mindre ort och 0,9 procent att de bodde utanför Norden eller hade svårt att precisera sin bostadsort.

Könsidentitet och sexuell läggning

Av deltagarna uppgav 60,8 procent att de var kvinnor, 32,5 procent att de var män och 6,7 procent att den indelningen inte passar för dem. Sammanlagt 48 personer beskrev sig själva som transpersoner. Av dessa uppgav 29,2 procent att de var kvinnor, 27,1 procent att de var män och 43,8 procent att den indelningen inte passar för dem.

I den här undersökningen mättes sexuell läggning med ledning av tre olika variabler: individens självdefinition av sin sexuella läggning, känslomässig eller sexuell attraktion av personer av samma eller motsatt kön och sexuell praktik. I tabell 3.44 redovisar vi resultaten för alla tre variabler.

Tabell 3.44 Sexuell läggning

	Man n=116–117		Kvinna n=214–219		Passar inte n=23–24		Totalt n=353–360	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Hur ser du på dig själv?								
– som heterosexuell	6	5,2	17	7,9	1	4,3	24	6,8
– som homosexuell	86	74,1	100	46,7	6	26,1	192	54,4
– som bisexuell	15	12,9	72	33,6	6	26,1	93	26,3
– osäker	1	0,9	11	5,1	1	4,3	13	3,7
– inget av dessa	8	6,9	14	6,5	9	39,1	31	8,8
Känslomässigt eller sexuellt attraherade av personer av ...								
– ... motsatt kön	6	5,2	14	6,5	3	12,5	23	6,5
– ... samma kön	94	81,0	124	57,7	9	37,5	227	63,9
– ... både motsatt och samma kön	16	13,8	77	35,8	12	50,0	105	29,6
Haft samlag (oralt, analt eller vaginalt)								
– med kvinna	45	38,5	160	73,1	17	70,8	222	61,7
– med man	108	92,3	152	69,4	14	58,3	274	76,1

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: χ^2 /Fisher's Exact Test, p: Hur ser du på dig själv? p ingen signifikansprövning, Känslomässigt eller sexuellt attraherade av personer av ... : p<.001 & Haft samlag (oralt, analt eller vaginalt): p<.001

Vissa kombinationer av de tre variablerna är mer vanligt förekommande, till exempel att personer som definierar sig själva som homosexuella är känslomässigt eller sexuellt attraherade av personer av samma kön och har haft samlag med personer av samma kön. Det förekommer även andra kombinationer, framför allt för sexuell praktik (tabell 3.45).

Majoriteten av deltagarna (94,5 procent) var hbt-personer, det vill säga att de beskrev sig själva som homosexuella, bisexuella, osäker/inget när det gäller sexuell läggning eller transpersoner. Av 24 deltagare som uppgav att de hade heterosexuell läggning beskrev sig 4 som transpersoner. Det innebär att 20 personer (5,5 procent) var heterosexuella icke-transpersoner.

Tabell 3.45 Sexuell läggning: kombination av variablerna självdefinition, känslomässig eller sexuell attraktion och sexuell praktik.

	Självdefinition			
	Heterosexuell	Homosexuell	Bisexuell	Osäker/ inget av dessa
	n	n	n	n
Kvinnor				
attraherad av motsatt kön:				
haft sex med man	11	1	0	2
haft sex med kvinna	1	1	0	0
attraherad av samma kön:				
haft sex med man	2	52	9	6
haft sex med kvinna	1	79	11	9
attraherad av båda könen:				
haft sex med man	3	4	49	7
haft sex med kvinna	0	4	42	6
Män				
attraherad av motsatt kön:				
haft sex med man	2	0	0	1
haft sex med kvinna	4	0	1	1
attraherad av samma kön:				
haft sex med man	1	79	2	6
haft sex med kvinna	1	25	1	3
attraherad av båda könen:				
haft sex med man	0	3	11	1
haft sex med kvinna	0	0	8	1

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Sysselsättning

Av deltagarna gick 13,4 procent på gymnasieskola medan 86,6 procent hade annan huvudsaklig sysselsättning.

Av de 47 personer som fortfarande gick på gymnasieskola hade 21,3 procent någon gång under skoltiden gått individuella programmet, varav 21,4 procent av männen, 24,1 procent av kvinnorna och ingen av dem där könsindelningen inte passar. Det fanns inga signifikanta skillnader mellan könsidentiteterna utifrån om man hade gått individuella programmet.

De flesta som inte längre gick i skolan (n=305) studerade på folkhögskola, universitet, högskola eller liknande (44,6 procent) eller hade ett helt eller deltidsarbete (33,9 procent). Ytterligare 14,1 procent var arbetslösa, 3,4 procent var långtidssjukskrivna, enstaka personer var värnpliktig, föräldraledig eller sjuk-/förtidspensionär och 3,0 procent angav att de hade annan sysselsättning.

Boende

Deltagarna svarade också på frågan om de bodde själva eller tillsammans med någon (tabell 3.46). Knappt hälften (45,9 procent) rapporterade att de bodde själva medan 21,8 procent bodde tillsammans med en partner. Knappt en fjärdedel (24,3 procent) bodde tillsammans med en eller båda föräldrarna. Av de deltagare som fortfarande gick på gymnasieskola bodde 78,7 procent med en eller båda föräldrarna. Slutligen svarade 7,9 procent av deltagarna att de hade ett annat boendealternativ, till exempel att de bodde med syskon, på familjehem eller institution.

Tabell 3.46 Boende

Bor du själv eller tillsammans med någon?	Man n=113		Kvinna n=216		Passar inte n=24		Totalt n=353	
	n	%	n	%	n	%	n	%
bor själv	58	51,3	96	44,4	8	33,3	162	45,9
med partner	23	20,4	50	23,1	4	16,7	77	21,8
båda föräldrar tillsammans	16	14,2	27	12,5	8	33,3	51	14,4
en förälder	10	8,8	17	7,9	2	8,3	29	8,2
växelvis ibland hos den ene, ibland hos den andre föräldern	1	0,9	4	1,9	1	4,2	6	1,7
annat, t.ex. med syskon, på familjehem eller institution	5	4,4	22	10,2	1	4,2	28	7,9

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Statistik: Ingen signifikansprövning.

Utländsk bakgrund

På frågan om någon av deras föräldrar hade invandrat till Sverige svarade 16 procent av deltagarna ja (tabell 3.47). Bland män och personer där könsindelningen inte passar är andelen större än bland kvinnor (skillnaden mellan grupperna är signifikant). Cirka 8,5 procent uppgav att de själva inte var födda i Sverige och även här är andelen signifikant större bland män och personer där könsindelningen inte passar än bland kvinnor.

Hälsa och upplevelse av föräldrarna under uppväxten

Deltagarna svarade på frågor i flera mätinstrument om ångest och depression (SCL-25), självkänsla (Rosenberg), känsla av sammanhang (KASAM) och upplevelse av föräldrarna under uppväxten (PBI) (tabell 3.48). Det fanns inga signifikanta skillnader mellan män, kvinnor och personer där könsindelningen inte passar om man jämför gruppernas medelvärden för dessa variabler, med undantag för upplevelsen

Tabell 3.47 Utländsk bakgrund

	Man n=113		Kvinna n=216		Passar inte n=24		Totalt n=353	
	n	%	n	%	n	%	n	%
någon av föräldrarna har invandrat till Sverige* själv född utomlands**	28 14	24,3 12,1	25 12	11,7 5,6	4 4	16,7 17,4	57 30	16,1 8,5

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Statistik: Fisher's Exact Test: *p=.011 & **p=.027

Tabell 3.48 Hälsa och upplevelse av föräldrarna under uppväxten, uppdelad efter könsidentitet. Medelvärde

	Man n=115-117	Kvinna n=207-219	Passar inte n=22-24	Totalt n=345-360
SCL-25	44,5	46,9	50,6	46,4
Rosenberg	21,3	20,2	20,3	20,6
KASAM	57,1	56,4	53,3	56,4
PBI Omsorg Mamma	27,1	27,1	23,5	26,9
PBI Omsorg Pappa	22,1	24,3	20,5	23,3
PBI Kontroll Mamma	12,2	11,0	12,8	11,5
PBI Kontroll Pappa	10,6	9,9	11,0	10,2

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Statistik: Oneway ANOVA
SCL-25: p=.072
Rosenberg: p=.401
KASAM: p=.411
PBI: Omsorg Mamma p=.110 & Pappa p=.030
PBI: Kontroll Mamma p=.254 & Pappa p=.645

Tabell 3.49 Hälsa och upplevelse av föräldrarna under uppväxten, uppdelad efter sexuell läggning. Medelvärde

	Heterosexuell (a) n=22-24	Homosexuell (b) n=186-192	Bisexuell (c) n86-93	Osäker (d) n=42-44	Totalt n=338-353
SCL-25	46,4	44,5	47,5	52,2	46,4
Rosenberg	21,9	21,6	19,4	17,5	20,5
KASAM	59,1	57,8	54,7	52,6	56,4
PBI Omsorg Mamma	29,0	27,5	26,7	24,3	27,0
Omsorg Pappa	25,4	23,6	23,6	21,6	23,3
PBI Kontroll Mamma	11,2	11,5	11,9	11,4	11,5
Kontroll Pappa	11,6	9,5	10,9	11,0	10,2

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: Oneway ANOVA

SCL-25: $p=.004$, Scheffe: $b<d$

Rosenberg: $p=.001$, Scheffe: $b>d$

KASAM: $p=.027$

PBI: Omsorg Mamma $p=.056$, & Pappa $p=.360$

PBI: Kontroll Mamma $p=.966$ & Pappa $p=.260$

av pappans omsorg under uppväxten som uppfattades som något lägre av personer där könsidentiteten inte passar.

Analyserar man resultaten med utgångspunkt i sexuell läggning finner man signifikanta skillnader i medelvärden för hetero-, homo- och bisexuella när det gäller ångest och depression (SCL-25), självkänsla (Rosenberg) och känsla av sammanhang (KASAM). Bilden är dock inte helt entydig och endast skillnaderna mellan homosexuella och personer som angett osäker/inget är signifikanta såtillvida att personer som angett osäker/inget har mer ångest och depression och sämre självkänsla än homosexuella. Upplevelsen av föräldrarna under uppväxten skiljer sig inte åt mellan grupper med olika sexuell läggning.

Frivillig sexualitet

Deltagarna besvarade ett antal frågor om förälskelse och sexuella erfarenheter som båda var med på av egen fri vilja (tabell 3.50). De flesta hade någon gång varit förälskade (99,1 procent) eller haft en pojkvän eller flickvän (92,4 procent). Drygt hälften hade varit förälskade i både pojke/man och flicka/kvinna (55,8 procent) medan 44,3 procent hade varit förälskade i antingen pojke/man eller flicka/kvinna. Knappt hälften (46,3 procent) hade haft både pojkvän och flickvän och nästan lika många (46,0 procent) hade haft antingen pojkvän eller flickvän. Majoriteten (91,4 procent) hade haft oralt, analt eller vaginalt samlag med antingen pojke/man eller flicka/kvinna eller både pojke/man och flicka/kvinna (se även avsnittet om sexuell läggning). Det vanligaste bland dem som hade haft samlag var att man hade haft samlag med fler än 10 personer (33,5 procent). Mellan 6

och 10 samlagspartners rapporterades av 25,0 procent och 2–5 samlagspartners av 27,7 procent.

Medelåldern för första samlaget var 16,2 år. Fyrtio personer (12,6 procent av dem som svarade på frågan) hade haft sitt första samlag före 14 års ålder. Dessa beskrivs i det följande avsnittet som gruppen med tidig samlagsdebut. Det fanns inga könsskillnader i ålder vid samlagsdebut eller andel som hade debuterat före 14 års ålder (tabell 3. 51).

Män och kvinnor med tidig samlagsdebut skilde sig inte signifikant från dem med senare samlagsdebut för hälsorelaterade faktorer som ångest och depression (SCL-25), självkänsla (Rosenberg), känsla av sammanhang (KASAM) och upplevelse av föräldrarnas omsorg och mammans kontroll under uppväxten (PBI) (tabell 3.52)). Män och kvinnor med tidig samlagsdebut upplevde pappan som mer kontrollerande under uppväxten än de med senare samlagsdebut. Hos män med tidig samlagsdebut

Tabell 3.50 Frivilliga erfarenheter av sexualitet och kärlek

	Man n=110–117		Kvinna n=216–219		Passar inte n=22–23	
	n	%	n	%	n	%
har någon gång varit förälskad i en flicka/kvinna	54	46,2	196	89,5	21	87,5
har någon gång varit förälskad i en pojke/man	109	93,2	155	70,8	17	70,8
har haft någon flickvän	61	52,1	139	63,5	18	75,0
har haft någon pojkvän	93	79,5	144	65,8	15	62,5
har någon gång haft oralsex med en flicka/kvinna*	33	28,2	151	68,9	16	66,7
har någon gång haft oralsex med en pojke/man*	107	91,5	134	61,2	13	54,2
har någon gång haft analsex med en flicka/kvinna*	6	5,1	29	13,2	5	20,8
har någon gång haft analsex med en pojke/man*	97	82,9	66	30,1	5	20,8
har någon gång haft vaginalt samlag med en flicka/kvinna*	34	29,1	141	64,4	16	66,7
har någon gång haft vaginalt samlag med en pojke/man*			149	68,0	11	45,8
*haft någon form av samlag enligt ovan	113	96,6	195	89,0	20	83,3

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Tabell 3.51 Sexuell debut

	Man n=108	Kvinna n=189	Passar inte n=20
ålder vid samlagsdebut, medelvärde*	15,9	16,3	16,1
debut före 14 års ålder**	18 (16,7)	20 (10,6)	2 (10,0)

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Kommentar: Värdet i parentes anges i procent.

*Statistik: Oneway ANOVA, $p=.413$

**Statistik: Fisher's Exact Test: $p=.319$

Tabell 3.52 Tidig sexuell debut och hälsa. Medelvärde

			Man n=106–108		Kvinna n=179–189	
			Ja	Nej	Ja	Nej
SCL-25			50,6	43,0	50,4	46,8
Rosenberg			19,1	21,9	20,8	20,4
KASAM			56,6	57,8	55,7	56,3
PBI Omsorg	Mamma		24,1	27,6	24,6	27,4
	Pappa		20,5	22,1	24,7	24,2
PBI Kontroll	Mamma		15,3	11,6	14,4	10,8
	Pappa		15,3	9,6	14,6	9,6

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

**Statistik män: T-test	***Statistik kvinnor: T-test
SCL-25: p=.071	SCL-25: p=.274
Rosenberg: p=.077	Rosenberg: p=.793
KASAM: p=.684	KASAM: p=.859
PBI: Omsorg Mamma p=.158	PBI: Omsorg Mamma p=.175
Pappa p=.492	Pappa p=.847
PBI: Kontroll Mamma p=.050	PBI: Kontroll Mamma p=.104
Pappa p=.002	Pappa p=.046

fanns en tendens till mer ångest och depression, lägre självkänsla och upplevelse av mer kontroll från föräldrarna under uppväxten. Kvinnor med tidig samlagsdebut upplevde pappan som mer kontrollerande under uppväxten. För personer där könsindelningen inte passade gjordes inte motsvarande analyser eftersom gruppen är liten.

Sammanfattningsvis hade en stor majoritet (91,4 procent) av deltagarna i medlemsundersökningen haft oralt, analt eller vaginalt samlag. Cirka en tredjedel hade haft samlag med fler än 10 personer. Medelåldern för första samlaget var 16,2 år och 12,6 procent av dem som hade haft samlag debuterade före 14 års ålder.

Tidig samlagsdebut hos män tenderade att vara relaterat till mer ångest och depression, lägre självkänsla och upplevelse av mer kontroll från föräldrarnas sida under uppväxten.

Sexuella övergrepp

Deltagarna fick frågor kring om de någon gång hade blivit övertalade, pressade eller tvingade till sexuella handlingar som de inte kunnat värja sig emot. Av deltagarna i undersökningen uppgav 42,8 procent att de hade blivit utsatta för någon form av sexuellt övergrepp (41,9 procent av männen, 42,5 procent av kvinnorna och 50,0 procent där könsindelningen inte passade). Det fanns inga signifikanta könsskillnader (tabell 3.53).

Vanligast var att någon hade berört personens könsdelar eller försökt att klä av personen för att ha sex (30,8 procent). Det framkom inga skillnader mellan grupper med olika könsidentitet utom för vaginalt samlag, där kvinnor och personer där könsindelningen inte passar i större utsträckning var utsatta än män, och analsex, där en större andel bland männen än bland kvinnorna och personer där könsindelningen inte passar uppgav att de hade blivit utsatta.

Vaginalt samlag, oralsex eller analsex som genomförts mot personens vilja sammanfattas ofta som vi nämnt tidigare under begreppet penetrerande övergrepp. En femtedel av deltagarna (22,2 procent) rapporterade någon form av penetrerande övergrepp (24,8 procent bland männen, 21,0 procent bland kvinnorna och 20,8 procent bland dem där könsindelningen inte passar). Könsskillnaderna var inte signifikanta. Däremot framkom signifikanta skillnader mellan grupper med olika sexuell läggning där personer som uppgett osäker/inget var mest utsatta för penetrerande övergrepp (38,6 procent), medan motsvarande siffror för homosexuella var 21,9 procent, för bisexuella 18,3 procent och för heterosexuella 8,3 procent.

Av de 154 personer som någon gång hade varit utsatta för sexuella övergrepp svarade 151 på frågan om hur ofta det hade skett. Av dessa svarade 37,7 procent att det hade skett 1 gång, 37,7 procent uppgav 2–5 gånger och 24,5 procent uppgav att det hade skett fler än 5 gånger.

Tabell 3.53 Erfarenheter av sexuella övergrepp

	Man n=117		Kvinna n=219		Passar inte n=24		Totalt n=360	
	n	%	n	%	n	%	n	%
någon form av övergrepp	49	41,9	93	42,5	12	50,0	154	42,8
någon har blottat sig för dig	13	11,1	32	14,6	6	25,0	51	14,2
någon har berört dina könsdelar eller försökt att klä av dig för att ha sex med dig	34	29,1	67	30,6	10	41,7	11	30,8
du har onanerat åt någon	15	12,8	20	9,1	4	16,7	39	10,8
du har haft vaginalt samlag*	2	1,7	39	17,8	4	16,7	45	12,5
du har haft oralsex*	20	17,1	27	12,3	3	12,5	50	13,9
du har haft analsex*	18	15,4	11	5,0	1	4,2	30	8,3
*någon form av penetrerande övergrepp enligt ovan	29	24,8	46	21,0	5	20,8	80	22,2

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: *Chi²/Fisher's Exact Test*: någon form av övergrepp: $p=.756$, någon har blottat sig för dig: $p=.183$, någon har berört dina könsdelar eller försökt att klä av dig för att ha sex med dig: $p=.473$, du har onanerat åt någon: $p=.323$, du har haft vaginalt samlag: $p<.001$, du har haft oralsex: $p=.479$, du har haft analsex: $p=.005$ & någon form av penetrerande övergrepp enligt ovan: $p=.719$.

Därefter fick deltagarna frågor om första övergreppstillfället. Av de 154 sexuellt utsatta svarade 152 på frågan om hur gamla de var vid första övergreppstillfället. Medelåldern var 14,2 år (spridning 3–22 år). Personer där könsindelningen inte passar hade en signifikant lägre medelålder vid första övergreppstillfället (11,3 år) än män (15,4 år) medan kvinnornas medelålder var 13,9 år.

Samtliga 154 besvarade frågan om vad som hade skett vid första övergreppstillfället. Det var möjligt att markera flera svarsalternativ. Vanligast var att någon hade berört deras könsdelar eller försökt att klä av dem för att ha sex med dem (59,1 procent), följt av blottning (22,1 procent) och oralsex (21,4 procent).

I 148 fall fanns uppgifter om åldersdifferensen mellan offer och förövare vid första övergreppstillfället. Sammanlagt hade 57,4 procent blivit utsatta av någon som var minst 5 år äldre medan 42,6 procent blivit utsatta av en jämnårig person som var något yngre eller högst 4 år äldre.

Det var något vanligare bland männen att de hade blivit utsatta av en äldre förövare (71,7 procent), motsvarande siffror var 50,0 procent bland kvinnorna och 58,3 procent bland personer där könsindelningen inte passar.

Av 154 utsatta för sexuella övergrepp uppgav 151 förövarens kön och i 94,7 procent var förövaren en man. Personer med olika könsidentitet hade i samma utsträckning blivit utsatta av män.

Vid första övergreppstillfället hade 6,5 procent blivit utsatta av en familjemedlem (tabell 3.54). Sammanlagt uppgav 34,7 procent att de hade blivit utsatta av en pojkvän/flickvän eller före detta pojkvän/flickvän eller av någon annan jämnårig som de kände. För 23,5 procent hade förövaren varit en helt okänd person.

Den vanligaste formen av press eller tvång som användes i samband med första övergreppstillfället var att förövaren utnyttjade sin position (42,2 procent) och i 34,4 procent av fallen blev offret övertalat eller lurad (20,8 procent).

Tabell 3.54 Relation till förövaren

	Man n=49		Kvinna n=92		Passar inte n=12		Totalt n=153	
	n	%	n	%	n	%	n	%
förälder	0		2	2,2	0		2	1,3
syskon	2	4,1	4	4,3	2	16,7	8	5,2
annan släkting	2	4,1	3	3,3	1	8,3	6	3,9
fosterförälder	0		0		0		0	
vuxen vän eller bekant till familjen	5	10,2	2	2,2	1	8,3	8	5,2
pojkvän/flickvän eller f.d. pojkvän/flickvän	3	6,1	11	12,0	2	16,7	16	10,5
annan ungefär jämnårig som du kände	7	14,3	26	28,3	4	33,3	37	24,2
någon för dig helt okänd person	11	22,4	23	25,0	2	16,7	36	23,5
någon som du lärt känna via internet	13	26,5	6	6,5	0		19	12,4
annan	6	12,2	15	16,3	0		21	13,7

Källa: Enkätundersökning, *Unga, sex och internet 2009*.
Statistik: ingen signifikansberäkning.

Fysiskt våld användes genom att förövaren höll fast den utsatte (35,1 procent) eller slog eller gjorde den utsatte illa (5,2 procent) (tabell 3.55).

Av de 154 personer som rapporterade sexuell utsatthet uppgav 9 (5,8 procent) att övergreppen vid något tillfälle blev fotograferade eller filmade. På frågan om bilderna eller filmerna hade spridits, till exempel via internet, svarade 2 av dessa 9 personer nej och 7 svarade att de inte visste.

Av de 154 utsatta personerna svarade 145 på frågan om de hade fått någon ersättning. Av dessa uppgav 9 (5,8 procent) att de hade fått ersättning. Denna hade oftast bestått av pengar, men också av boende, mat, kläder, alkohol, dator eller telefon eller saker som ett barn önskar sig (fribiljetter, godis, läsk med mera). I något fall hade ersättningen bestått i att man fick någon att prata med och i ytterligare ett fall hade personen fått skadestånd.

Sambanden mellan erfarenhet av penetrerande övergrepp och en rad hälsorelaterade faktorer undersöktes också (tabell 3.56). Utsatta för penetrerande övergrepp uppgav jämfört med övriga deltagare signifikant mer ångest och

depression (SCL-25), sämre självkänsla (Rosenberg), svagare känsla av sammanhang (KASAM) och upplevelse av mindre omsorg och mer kontroll från föräldrarna under uppväxten (PBI).

Slutligen fick sexuellt utsatta deltagare frågan om de hade kunnat prata med någon om det som hänt (tabell 3.57). Majoriteten hade kunnat prata om det (72,5 procent) – män och personer där könsindelningen inte passar i mindre utsträckning än kvinnor. Det var vanligast att man hade pratat med en jämnårig vän (50,0 procent) eller flickvän/pojkvän (31,2 procent). Relativt många hade också pratat med någon vuxen professionell, till exempel en lärare, kurator eller annan person som arbetar med barn och ungdomar (29,9 procent). Elva procent uppgav att händelsen hade blivit anmäld till sociala myndigheter eller polis.

Sammanfattningsvis rapporterade en mycket stor andel av deltagarna i undersökningsgruppen att de någon gång hade blivit utsatta för någon form av sexuella övergrepp (42,8 procent) eller mer specifikt för penetrerande sexuella övergrepp (22,2 procent) och många hade blivit utsatta flera gånger. Utsatta för penetrerande sexu-

Tabell 3.55 Former av övertalning, press eller tvång

	Man n=49		Kvinna n=93		Passar inte n=12		Totalt n=154	
	n	%	n	%	n	%	n	%
(Flera alternativ möjliga)								
lurade dig	17	34,7	14	15,1	1	8,3	32	20,8
utnyttjade sin position	22	44,9	38	40,9	5	41,7	65	42,2
övertalade dig	19	38,8	31	33,3	3	25,0	53	34,4
hotade med att avvisa dig	5	10,2	4	4,3	2	16,7	11	7,1
höll fast dig	12	24,5	38	40,9	4	33,3	54	35,1
slog dig eller gjorde dig illa	1	2,0	5	5,4	2	16,7	8	5,2
gav dig alkohol, narkotika eller tablett	7	14,3	9	9,7	0		16	10,4
annat	14	28,6	33	35,5	4	33,3	51	33,1

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Statistik: ingen signifikansberäkning.

Tabell 3.56 Penetrerande sexuella övergrepp och hälsa med mera. Medelvärde

	Utsatta för penetrerande sexuella övergrepp	
	Ja n=75-80	Nej n=270-279
SCL-25	52,3	44,7
Rosenberg	19,0	21,0
KASAM	50,7	58,0
PBI Omsorg Mamma	22,6	28,1
PBI Omsorg Pappa	19,5	24,3
PBI Kontroll Mamma	14,1	10,8
PBI Kontroll Pappa	12,6	9,5

*Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Statistik: T-test
SCL-25: p<.001, Rosenberg: p=.018 & KASAM: p<.001
PBI: Omsorg Mamma: p<.001 & Pappa: p<.001
PBI: Kontroll Mamma: p.002 & Pappa: p=.005*

ella övergrepp hade jämfört med icke-utsatta klart sämre psykiskt välbefinnande och hade upplevt mindre omsorg och mer kontroll från föräldrarnas sida under uppväxten. Tre fjärde-

delar av de sexuellt utsatta hade kunnat prata med någon om vad som hade hänt och en tredjedel hade sökt professionellt stöd.

Tabell 3.57 Har du kunnat prata med någon om det som hänt?

(Flera alternativ möjliga)	Man n=117		Kvinna n=219		Passar inte n=24		Totalt n=360	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ja	30	62,5	71	79,8	7	58,3	108	72,5*
Jag har kunnat prata med:**								
mamma	10	20,4	22	23,7	3	25,0	35	22,7
pappa	4	8,2	8	8,6	1	8,3	13	8,4
syskon	6	12,2	12	12,9	1	8,3	19	12,3
flickvän/pojkvän	13	26,5	31	33,3	4	33,3	48	31,2
jämnårig vän	19	38,8	53	57,0	5	41,7	77	50,0
vuxen släkting el. vän	8	16,3	7	7,5	1	8,3	16	10,4
vuxen professionell	11	22,4	32	34,4	3	25,0	46	29,9
annan person	8	16,3	7	7,5	2	16,7	17	11,0
blev anmänt till soc. myndigheter/polis	6	12,2	10	10,8	1	8,3	17	11,0

*Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Kommentar: Vuxen professionell specificerades som lärare, kurator, socialsekreterare, sjuksköterska eller annan person som arbetar med barn och ungdomar.
*Statistik: Fisher's Exact Test, p=.049
**Statistik: ingen signifikansberäkning.*

Sexuell exploatering (sälja sex mot ersättning)

Erbjudanden om att utföra sexuella handlingar mot ersättning när man är på internet

Deltagarna ombads att svara på frågan om de hade blivit erbjudna eller själva erbjudit att utföra sexuella handlingar mot betalning när de var ute på internet. Cirka en tredjedel (30,8 procent) svarade att de hade blivit erbjudna ersättning för sexuella handlingar medan 3,3 procent själva hade erbjudit att utföra sexuella handlingar mot ersättning. Det var signifikant vanligare att män hade blivit erbjudna ersättning för sex eller själva erbjudit sex mot ersättning jämfört med övriga (tabell 3.58). Det är viktigt att notera att frågan endast syftade på erbjudanden som gjordes på internet och att siffrorna kan vara högre om man också tar med erbjudanden som gjordes i andra sammanhang.

Förekomst

Av deltagarna uppgav 26 personer eller 7,2 procent att de någon gång sålt sexuella tjänster, 17 män, 8 kvinnor och 1 person där könsindelningen inte passar. Det motsvarar 14,5 procent av männen bland deltagarna, 3,7 procent av kvinnorna och 4,2 procent av dem där könsindelningen inte passar. Skillnaden mellan dessa grupper är statistiskt säkerställd. Analyserar man svaren utifrån sexuell läggning uppgav 19 homosexuella, 3 bisexuella, 4 som angett *inget av dessa* och ingen heterosexuell att de hade sålt sexuella tjänster. Det motsvarar 9,9 procent av de homosexuella bland deltagarna, 3,2 procent av de bisexuella och 9,1 procent av dem som angett osäker/inget (inga statistiskt signifikanta skillnader mellan dessa grupper). Av de homosexuella som hade sålt sexuella tjänster var 15 män och 4 kvinnor, av de bisexuella var 1 man och 2 kvinnor och av dem som hade svarat inget av dessa var 1 man, 2 kvinnor och 1 där könsindelningen inte passar.

Tabell 3.58 Har du fått erbjudanden om eller själv erbjudit någon att utföra sexuella handlingar mot någon form av ersättning när du varit ute på internet?

	Man n=117		Kvinna n=219		Passar inte n=24		Totalt n=360	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Har blivit erbjuden ersättning/ betalning för att utföra sexuella handlingar.*	51	43,6	53	24,2	7	29,2	111	30,8
Har själv erbjudit att utföra sexuella handlingar mot ersättning/ betalning.**	8	6,8	4	1,8	0		12	3,3

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Statistik: Chi²/Fisher's Exact Test, *p=.001 & **p=.054

Till detta kommer att 9 deltagare uppgav att de i samband med sexuella övergrepp också har fått någon typ av ersättning. Vi har utgått från deltagarnas egen uppfattning om de har sålt sex mot ersättning eller om de har fått något som ersättning, muta eller tröst i samband med sexuella övergrepp. Därför ingår inte dessa 9 deltagare i redovisningen. Samtidigt hade 5 av de 17 personer som både hade sålt sex och blivit utsatta för sexuella övergrepp fått någon ersättning i samband med övergreppen. Alla 5 hade fått pengar i samband med övergreppen och några hade även fått annat. Det var mycket vanligare att de som sålt sex hade fått någon ersättning i samband med sexuella övergrepp än andra som utsatts för övergrepp.

Deltagarna svarade i enkäten på frågan vid vilken ålder de för första gången hade sålt sex mot ersättning (tabell 3.59). Tio personer (38,5 procent) var under 18 år första gången de sålde sex. Medelåldern var 17,8 år, 18,6 år för män, 16,8 år för kvinnor och 13 år för den (1) person där könsindelningen inte passade.

Vanligast var att man hade haft oralsex mot ersättning (79,2 procent), följt av onani (69,6 procent), att visa sitt könsorgan mot ersättning (65,2 procent), analsex (50,0 procent), vaginalt samlag (26,1 procent), att bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer (21,7 procent) och att låta sig fotograferas eller filmas naken mot ersättning (13,0 procent) (tabell 3.60). Det fanns inga signifikanta skillnader i relation till könsidentitet utom för vaginalt samlag, som en större andel kvinnor än övriga hade gjort mot ersättning. Det kan bero på att alternativet vaginalt samlag är uteslutet för män som säljer sex till män. Bisexuella rapporterade i signifikant större utsträckning än övriga att de har genomfört vaginala samlag mot ersättning. I övrigt framkom inga signifikanta skillnader i relation till sexuell läggning.

Tabell 3.59 Ålder första gången man sålde sex

Ålder	n	%
13	1	3,8
14	3	11,5
15	2	7,7
16	1	3,8
17	3	11,5
18	4	15,4
19	6	23,1
20	3	11,5
21	1	3,8
22	2	7,7
Totalt	26	100

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Tabell 3.60 Sål sex mot ersättning: Utförda handlingar

	Man n=15-17		Kvinna n=6-8		Passar inte n=0-1		Totalt n=23-24	
	n	%	n	%	n	%	n	%
visat ditt könsorgan för någon mot ersättning	9	56,3	5	83,3	1	100	15	65,2
låt dig fotograferas eller filmas naken mot ersättning	2	12,5	0		1	100	3	13,0
onanerat åt någon mot ersättning	11	68,8	4	66,7	1	100	16	69,6
haft oralsex mot ersättning	13	76,5	5	83,3	1	100	19	79,2
haft vaginalt samlag mot ersättning	0		6	75,0	-		6	26,1
haft analsex mot ersättning	9	52,9	2	33,3	1	100	12	50,0
blivit fotograferad eller filmad i sexuella situationer mot ersättning	3	18,8	1	16,7	1	100	5	21,7

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Statistik: Ingen signifikansberäkning.

De 26 personer som uppgav att de hade sålt sex beskrev också vilken ersättning de hade fått (tabell 3.61). Det var möjligt att ge flera svar. Över 90 procent (92,3) rapporterade att de hade fått pengar som ersättning. Näst vanligast var

alkohol/cigaretter, mat/boende eller saker, omkring en fjärdedel av dem som hade sålt sex uppgav något av dessa alternativ. En person nämnde tabletter under svarsalternativet "annat".

Tabell 3.61 Sål sex mot ersättning: typ av ersättning

Typ av ersättning (Flera alternativ möjliga)	Man n=17	Kvinna n=8	Passar inte n=1	Totalt n=26	
	n	n	n	n	%
pengar	17	6	1	24	92,3
mat, boende	4	2	-	6	23,1
saker, t.ex. kläder, skivor, smycken med mera	3	2	1	6	23,1
aktiviteter, t.ex. resor, biobesök, restaurangbesök m.m.	2	1	1	4	15,4
telefonkort	1	1	-	2	7,7
mobiltelefon	1	8	1	2	7,7
alkohol, cigaretter	4	2	1	7	26,9
droger	-	2	1	3	11,5
modelljobb	-	-	-	0	
gemenskap, tillhörighet	3	1	-	4	15,4
annat	-	2	-	2	7,7

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
Statistik: Ingen signifikansberäkning.

Det vanligaste sättet att komma i kontakt med köparen var via en community på internet där säljaren var medlem (61,5 procent) (tabell 3.62). Knappt en fjärdedel hade kommit i kontakt med köparen via ett öppet chattforum på internet (23,1 procent) respektive via msn eller liknande program (23,1 procent). Det var betydligt mindre vanligt att man använde en egen hemsida på internet eller andra internetrelaterade sätt att komma i kontakt med köparen. Sammanlagt uppgav 18 personer (69,2 procent) av de 26 som hade sålt sexuella tjänster att de hade kommit i kontakt med köparen via internet.

Andra sätt att komma i kontakt med köpare var genom kompisar (23,1 procent), genom vuxen/vuxna (15,4 procent) eller på krogen/diskotek/uteställe (11,5 procent). Under kategorin *på annat sätt* uppgavs festival och porrklubb.

På frågan hur många gånger man hade sålt sexuella tjänster uppgav 10 personer (38,5 procent) 1 gång, 7 personer (25,9 procent) 2–5 gånger och 9 personer (34,6 procent) fler än 5 gånger. Av de 17 män som hade sålt sexuella tjänster svarade 8 (47,1 procent) att de hade sålt sex 1 gång, 6 (35,3 procent) att de hade gjort det 2–5 gånger och 3 (17,6 procent) att det hade skett fler än 5 gånger. Av de 8 kvinnor som hade sålt sexuella tjänster hade 2 (25,0 procent) gjort det 1 gång, 1 (12,5 procent) 2–5 gånger och 5 (62,5 procent) fler än 5 gånger. Personen där könsindelningen inte passar hade sålt sex fler än 5 gånger.

Av de 19 homosexuella som hade sålt sex hade 8 (42,1 procent) gjort det 1 gång, 6 (31,5 procent) 2–5 gånger och 5 (26,3 procent) fler än 5 gånger. Av de 3 bisexuella som hade sålt sex hade 2 gjort det 1 gång och 1 fler än 5 gånger. Av de 4

Tabell 3.62 Sålt sex mot ersättning: kontaktsätt

Typ av kontakt (Flera alternativ möjliga)	Man n=17	Kvinna n=8	Passar inte n=1	Totalt n=26	
	n	n	n	n	%
På krogen, diskotek eller annat uteställe	1	1	1	3	11,5
Genom kompisar	3	2	1	6	23,1
Genom vuxen/vuxna	1	2	1	4	15,4
Genom eskortverksamhet	1	-	-	1	3,8
På gatan	1	-	1	2	7,7
Genom internet	13	4	1	18	69,2
Via öppet chattforum	3	2	1	6	23,1
Via en community, där jag är medlem	11	4	1	16	61,5
Via msn eller liknande program	3	2	1	6	23,1
Via min hemsida	1	-	-	1	3,8
På annat sätt via internet	-	-	1	1	3,8
På annat sätt	-	2	-	2	7,7

Källa: Enkätundersökning, *Unga, sex och internet 2009*.
Statistik: Ingen signifikansberäkning.

personer som hade angett inget av dessa på frågan om sexuell läggning och som hade sålt sex hade 1 gjort det 1 gång och 3 fler än 5 gånger.

De 26 personer som hade sålt sexuella tjänster svarade även på frågor om köparens eller köparnas kön och ålder. Tjugotre personer (88,5 procent) hade sålt sex enbart till en man/män. Av dessa var 16 män och 7 kvinnor; 18 var homosexuella, 3 bisexuella och 2 hade angett inget av dessa.

Tre personer (en kvinna, en man och en person där könsindelningen inte passar) eller 11,5 procent hade sålt sex till både män och kvinnor. Samtliga hade sålt sex fler än 5 gånger.

Om någon hade sålt sex vid flera tillfällen kan köparna ha varit i olika åldrar. På frågan om köparens ålder var det därför möjligt att ge flera svar. Av de 26 personer som hade sålt sexuella tjänster svarade 8 (30,7 procent) att köparen hade varit 15–25 år gammal, 12 (46,2 procent) att köparen hade varit 26–35 år gammal, 13 (50,0 procent) att köparen hade varit 36–45 år gammal och 13 (50,0 procent) att köparen hade varit 46 år gammal eller äldre.

Sälja sex och hälsa

Personer som har sålt sexuella tjänster rapporterade signifikant mer ångest och depression (SCL-25), lägre självkänsla (Rosenberg) och svagare känsla av sammanhang (KASAM), upplevelse av mindre omsorg från föräldrarna och mer kontroll från pappa under uppväxten (PBI) jämfört med dem som inte har sålt sexuella tjänster (tabell 3.63).

Sälja sex och erfarenhet av frivillig sex

Deltagarna fick svara på en serie frågor om egna sexuella erfarenheter av frivillig karaktär. Alla som hade sålt sexuella tjänster mot ersättning och 90,4 procent av dem som inte hade gjort det hade haft samlag (tabell 3.64). Som samlag definierades här oralsex, analsex eller vaginalt samlag med man eller kvinna. Personer som hade sålt sex var signifikant yngre än de som inte hade sålt sex första gången de hade haft samlag. De som hade sålt sex rapporterade i signifikant större utsträckning att de haft samlag med fler än 10 personer än de som inte hade sålt sex, 84,6 procent jämfört med 27,0 procent.

Tabell 3.63 Sålt sex mot ersättning och hälsa med mera. Medelvärde

		Sålt sex n=25–26	Inte sålt sex n=327–329	Totalt n=352–255
SCL-25		54,2	45,7	46,4
Rosenberg		18,0	20,8	20,6
KASAM		47,2	57,1	56,4
PBI	Omsorg	21,2	27,3	26,9
	Mamma	17,4	23,7	23,3
PBI	Kontroll	14,6	11,3	11,5
	Mamma	12,7	10,0	10,2

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: T-test

SCL-25: $p=.015$, Rosenberg: $p=.046$ & KASAM: $p<.001$

PBI: Omsorg Mamma: $p=.003$ & Pappa: $p=.026$

PBI: Kontroll Mamma: $p=.001$ & Pappa: $p=.069$

Nio av tio, 92,0 procent, av de som hade sålt sex uppgav att de, när de själva var yngre än 15 år, någon gång känt sig sexuellt attraherad av någon som var minst 5 år äldre och 39,1 procent uppgav att det hade lett till en sexuell kontakt. Motsvarande siffror för dem som inte hade sålt

sexuella tjänster var signifikant lägre (62,0 procent och 15,8 procent).

En liten andel av dem som hade sålt sex trodde att de hade mindre sexuell erfarenhet än de flesta i deras ålder (7,7 procent) medan 50,0 procent trodde att de hade större sexuella erfa-

Tabell 3.64 Sålt sex mot ersättning: frivilliga sexuella erfarenheter

	Sålt sex n=25-26		Inte sålt sex n=327-329		Totalt n=352-355	
	n	%	n	%	n	%
Haft samlag	26	100	301	90,4	327	91,1
Antal personer man haft samlag med						
ingen	0		33	10,1	33	9,4
1	0		37	11,3	37	10,5
2-5	1	3,8	90	27,6	91	25,9
6-10	3	11,5	78	23,9	81	23,0
fler än 10	22	84,6	88	27,0	110	31,3
Har du när du var yngre än 15 år någon gång känt dig sexuellt attraherad av någon som var minst 5 år äldre än du?	23	92,0	206	62,0	229	64,1
- Om ja: har detta lett till en sexuell kontakt? (n=226)*	9	39,1	32	15,8	41	18,1
Tror du att du har större eller mindre sexuell erfarenhet än de flesta ungdomar i din ålder?						
mindre erfarenhet	2	7,7	102	30,9	104	29,2
ungefär som de flesta	11	42,3	164	49,7	175	49,2
större erfarenhet	13	50,0	64	19,4	77	21,6
Hur ofta känner du sexuell lust?						
aldrig	0		3	0,9	3	0,8
sällan	1	4,0	25	7,6	26	7,3
ibland	5	20,0	108	32,6	113	31,7
ofta	17	68,0	171	51,7	188	52,8
nästan hela tiden	2	8,0	24	7,3	26	7,3
Debutålder vid samlag (medelvärde)	14,8		16,3		16,2	

Källa: Enkätundersökning, *Unga, sex och internet 2009*.

Kommentar: Samlag definierades som oralsex, analsex eller vaginalt samlag med man eller kvinna.

Statistik: Haft samlag: Fisher's Exact Test, $p=.149$. Antal personer man haft samlag med: Fisher's Exact Test, $p<.001$.

Har du när du var yngre än 15 år någon gång känt dig sexuellt attraherad av någon som var minst 5 år äldre än du? Chi^2 , $p=.003$; Om ja: har detta lett till en sexuell kontakt? Fisher's Exact Test, $*p=.018$. Tror du att du har större eller mindre sexuell erfarenhet än de flesta ungdomar i din ålder? Chi^2 , $p=.001$. Hur ofta känner du sexuell lust? Fisher's Exact Test, $p=.573$ & Debutålder vid samlag: T-test, $p=.002$.

renheter än andra. Bland dem som inte hade sålt sexuella tjänster trodde en tredjedel att de hade mindre sexuell erfarenhet än andra och en femtedel att de hade större erfarenhet. Skillnaderna mellan grupperna var signifikanta. Däremot framkom inga signifikanta skillnader mellan dem som hade sålt sex och dem som inte hade gjort det för hur ofta man känner sexuell lust.

Sälja sex och erfarenheter av sexuella övergrepp

Av de 26 personer som någon gång sålt sexuella tjänster hade 17 personer eller 65,4 procent också blivit utsatta för någon form av sexuella övergrepp (inklusive penetrerande övergrepp) och 13 personer eller 50,0 procent hade blivit utsatta för penetrerande övergrepp. Bland dem som hade blivit utsatta för någon form av sexuella övergrepp hade 11,0 procent också sålt sexuella tjänster jämfört med 4,4 procent bland dem som inte hade blivit utsatta för sexuella övergrepp. Med andra ord hade de som varit utsatta för någon form av sexuella övergrepp en nästan trefaldig riskökning för att också ha sålt sexuella tjänster. Bland dem som hade blivit utsatta för penetrerande övergrepp hade 16,3 procent sålt sexuella tjänster jämfört med 4,7 procent av dem som inte blivit utsatta för penetrerande övergrepp. De som var utsatta för penetrerande sexuella övergrepp hade en fyrfaldig riskökning att också ha sålt sexuella tjänster.

Med ledning av deltagarnas svar på frågan hur gamla de var när de första gången blev sexuellt utsatta respektive när de första gången sålde sexuella tjänster gick det i de flesta fall att fastställa tidsföljden för dessa händelser. Av de 17 personer som både hade sålt sexuella tjänster och blivit utsatta för någon form av sexuell övergrepp hade samtliga utom en blivit sexu-

ellt utsatta innan de för första gången sålde sex. I ett fall hade övergreppet och försäljningen av sexuella tjänster skett under samma levnadsår och det var därför inte möjligt att avgöra vad som hade inträffat först.

Attityder till att sälja sexuella tjänster

Undersökningsdeltagarna fick frågan om de själva kunde tänka sig att utföra sexuella tjänster mot ersättning och om de kunde acceptera att andra gjorde det (tabell 3.65). Av de sexuella tjänster man kunde tänka sig att själv utföra i framtiden nämndes i störst utsträckning att visa sitt könsorgan mot ersättning (18,7 procent) och att låta sig fotograferas eller filmas naken mot ersättning (18,4 procent). För alla typer av sexuella handlingar mot ersättning gäller att personer som hade sålt sex i signifikant större utsträckning kunde tänka sig att göra det i framtiden än personer som inte hade sålt sex.

Det var vanligare att man kunde acceptera att andra gjorde sexuella handlingar mot ersättning än att man själv kunde tänka sig att göra det. Nästan hälften av deltagarna som inte sålt sex kunde acceptera att någon annan låter sig fotograferas eller filmas naken mot ersättning (45,6 procent) och när det gäller andra sexuella handlingar mot ersättning accepterade mellan 29,6 procent och 37,4 procent att andra gjorde det. Bland dem som själva hade sålt sexuella tjänster accepterade mellan 53,8 procent och 69,2 procent att andra gjorde det, alltså större andelar än för dem som inte hade sålt sexuella tjänster.

Deltagarna ombads också att ta ställning till några allmänna påståenden om att sälja sexuella tjänster (tabell 3.66). Personer som hade sålt sex instämde i signifikant högre grad än de som inte hade gjort det i påståendena.

Tabell 3.65 Attityder till att sälja sexuella tjänster

	Kan tänka mig att göra i framtiden*						Kan acceptera att någon annan gör det**					
	Sålt sex n=24-26		Inte sålt sex n=322-328		Totalt n=346-353		Sålt sex n=316-319		Inte sålt sex n=25-26		Totalt n=342-345	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
visa könsorgan för någon mot ersättning	18	69,2	48	14,7	68	18,7	119	37,4	18	69,2	137	39,8
låta dig fotograferas eller filmas naken mot ersättning	10	38,5	55	16,8	65	18,4	144	45,6	18	69,2	162	47,4
onanera åt någon mot ersättning	17	65,4	35	10,7	52	14,7	109	34,2	17	65,4	126	36,5
ha oralsex mot ersättning	18	72,0	28	8,6	46	13,1	99	31,0	14	56,0	13	32,8
ha vaginalt samlag mot ersättning	10	41,7	13	4,0	23	6,6	94	29,6	14	53,8	108	31,4
ha analsex mot ersättning	14	53,8	20	6,1	34	9,6	96	31,1	15	57,7	111	32,2
bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer mot ersättning	7	26,9	28	8,6	35	9,9	119	37,3	15	57,7	134	38,8

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*Statistik: χ^2 /Fisher's Exact Test: Kan tänka mig att göra i framtiden: visa könsorgan för någon mot ersättning: $p < .001$, låta dig fotograferas eller filmas naken mot ersättning: $p = .014$, onanera åt någon mot ersättning: $p < .001$, ha oralsex mot ersättning: $p < .001$, ha vaginalt samlag mot ersättning: $p < .001$, ha analsex mot ersättning: $p < .001$ & bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer mot ersättning: $p = .009$.

**Statistik: χ^2 /Fisher's Exact Test, p : Kan acceptera att någon annan gör det: visa könsorgan för någon mot ersättning: $p < .001$, låta dig fotograferas eller filmas naken mot ersättning: $p = .020$, onanera åt någon mot ersättning: $p = .001$, ha oralsex mot ersättning: $p = .010$, ha vaginalt samlag mot ersättning: $p < .010$, ha analsex mot ersättning: $p = .004$ & bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer mot ersättning: $p = .040$.

Tabell 3.66 Attityder till att sälja sexuella tjänster. Medelvärde

Ta ställning till nedanstående påståenden om att sälja sexuella tjänster*	Sålt sex n=327-329	Inte sålt sex n=25-26	Totalt n=352-355
Det är helt OK – man bestämmer ju själv	2,7	4,0	2,8
Så länge det är med någon man känner är det OK	2,2	3,3	2,3

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Kommentar: Det har genomförts en beräkning för varje rad.

Statistik: T-test, $p < .001$

*Skala mellan 1 och 5 där 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt.

Sammanfattningsvis uppgav 26 personer eller 7,2 procent av deltagarna att de vid något tillfälle har sålt sexuella tjänster, 14,5 procent bland männen, 3,7 procent bland kvinnorna och 4,2 procent där könsindelningen inte passerar. Medelåldern första gången var 17,8 år (spridning 13–22 år). En tredjedel av dem som sålt sex hade gjort det fler än 5 gånger. Det vanligaste var att man haft oralsex, onanerat åt någon eller visat sitt könsorgan mot ersättning. Nästan tre fjärdedelar av dem som sålt sex hade kommit i kontakt med köparen via internet. Köparen var oftast en man. De som hade sålt sex var generellt mer aktiva sexuellt än de som inte hade gjort det. De hade också i högre grad varit utsatta för sexuella övergrepp och rapporterade sämre psykiskt välbefinnande och sämre relation till föräldrarna under uppväxten. Personer som sålt sex kunde i högre grad tänka sig att sälja sex i framtiden eller acceptera att andra sålde sex än de som inte hade sålt sex.

Exponering över internet Användning av internet och sms

Deltagarna ombads att svara på flera frågor om internetanvändning. Alla deltagare i undersökningen använde internet. Det fanns stora könsskillnader i hur länge man använde internet en vanlig dag. Totalt 8,9 procent använde inte internet varje dag (6,0 procent bland männen, 9,6 procent bland kvinnorna och 16,7 procent bland dem där könsindelningen inte passade), 45,9 procent använde internet upp till 3 timmar en vanlig dag (33,3 procent av männen, 54,1 procent av kvinnorna och 33,3 procent bland dem där könsindelningen inte passade) och 45,2 procent använde internet mer än 3 timmar under en vanlig dag (60,7 procent bland männen, 36,3 procent bland kvinnorna och 50,0 procent där könsindelningen inte passade).

Männen använde alltså internet under längre tid varje dag jämfört med kvinnorna, medan personer där könsindelningen inte passade intog en mellanställning.

Vanligast var att man använde sin egen dator hemma för att använda internet, 76,9 procent av männen, 76,3 procent av kvinnorna och 87,5 procent där könsindelningen inte passade gjorde detta. Näst vanligast var att man använde en gemensam dator hemma, vilket 10,3 procent av männen, 13,2 procent av kvinnorna och 8,3 procent av dem där könsindelningen inte passade gjorde. En dator i skolan användes oftast av 9,4 procent av männen, 8,2 procent av kvinnorna och 8,3 procent av dem där könsindelningen inte passade medan 10,3 procent av männen och 5,0 procent av kvinnorna oftast använde datorn på jobbet. Bara enstaka personer använde oftast datorn hos en kompis, på biblioteket eller på ett internetcafé.

Majoriteten (93,2 procent) uppgav att de oftast var ensamma när de använde internet, medan 4,2 procent oftast använde internet tillsammans med en vän eller vänner och 2,5 procent oftast med någon ur familjen. Här förekom inga könsskillnader. De flesta hade en internetprofil i en community som Lunarstorm, Qruiser eller Facebook (95,6 procent) eller använde msn eller liknande program (89,2 procent). Inte heller här förekom några könsskillnader.

Knappt hälften (45,0 procent) uppgav att de hade fått information om säkert internet och av dem som hade fått sådan information svarade 61,5 procent att informationen hade varit användbar för dem. Det innebär också att drygt en tredjedel (38,5 procent) av dem som fått information om säkert internet inte hade funnit informationen användbar.

Den övervägande majoriteten av deltagarna i medlemsundersökningen använder sms under en vanlig vecka (98,7 procent). Av de 312 personer som svarade på frågan om hur många sms de skickar en vanlig vecka uppgav 79,5 procent att de skickade mellan 10 och 50 sms, medan 19,2 procent skickade färre än 10 sms och 1,3 procent inget sms.

Aktiviteter på internet eller via mobiltelefon

Majoriteten av deltagarna hade under de senaste 12 månaderna en eller flera gånger gett sin e-postadress eller sitt telefonnummer till någon de enbart kände via internet (69,5 procent respektive 53,7 procent) eller chattat med någon via msn som de från början lärde känna någon annanstans på internet (73,6 procent). Det var vanligare att man hade gjort det flera gånger än bara en gång. Det fanns signifikanta skillnader mellan grupper med olika könsidentitet, där männen var de som oftast uppgav att de hade gjort något av ovannämnda medan kvinnorna var de som oftast uppgav att de inte hade gjort det (tabell 3.67). Homosexuella och de som angett osäker/inget uppgav i störst utsträckning att de en eller flera gånger under de senaste 12 månaderna hade gett sin e-postadress eller sitt telefonnummer till någon de enbart kände via internet eller att de hade chattat med någon via msn som de från början lärde känna någon annanstans på internet. Heterosexuella uppgav i minst utsträckning att de hade gjort det och bisexuella intog en mellanposition i jämförelse med övriga grupperna.

Knappt en femtedel (17,5 procent) uppgav att de en eller flera gånger under de senaste 12 månaderna hade lagt ut sexuella bilder av sig själv på internet eller mobil (tabell 3.67). Skillnaden mellan grupper med olika könsidentitet var signifikant; bland männen var det flest som uppgav att de hade gjort det (34,5 procent) medan det var 8 procent av kvinnorna och 20,8 procent bland personer där könsidentiteten inte passar. Det fanns inga signifikanta skillnader mellan grupper med olika sexuell läggning.

Personer som hade lagt ut sexuella bilder av sig själva på internet eller via en mobiltelefon skilde sig inte från dem som inte hade gjort det med avseende på ångest och depression (SCL-25), självkänsla (Rosenberg), känsla av sammanhang (KASAM) och upplevelse av omsorg och kontroll hos mamma och pappa under uppväxten (PBI) (tabell 3.68).

Drygt en fjärdedel (27,1 procent) uppgav att de under de senaste 12 månaderna en eller flera gånger hade blivit kränkta av grovt sexuellt språk när de chattade med en person som de enbart kände via internet. Det fanns en tendens att män hade upplevt detta något oftare (34,4 procent) jämfört med kvinnor (23,5 procent) och personer där könsidentiteten inte passar (25,0 procent) (tabell 3.67). Det fanns inga signifikanta skillnader mellan grupper med olika sexuell läggning.

Tabell 3.67 Aktiviteter på internet eller via mobiltelefon

Har du gjort eller upplevt något av följande under de senaste 12 månaderna?	Man n=115–116		Kvinna n=216–217		Passar inte n=24		Totalt n=356–357	
	n	%	n	%	n	%	n	%
... gett din e-postadress till någon som du enbart kände via internet?								
ja, en gång	8	6,9	45	20,7	2	8,3	55	15,4
ja, flera gånger	94	81,0	82	37,8	17	70,8	193	54,1
nej, aldrig	14	12,1	90	41,5	5	20,8	109	30,5
... gett ditt telefonnummer till någon som du enbart kände via internet?								
ja, en gång	21	18,1	57	26,4	8	33,3	86	24,2
ja, flera gånger	63	54,3	33	15,3	9	37,5	105	29,5
nej, aldrig	32	27,6	126	58,3	7	29,2	165	46,3
... chattat med någon via msn som du från början lärde känna någon annanstans på internet?								
ja, en gång	7	6,1	43	19,8	4	16,7	54	15,2
ja, flera gånger	91	79,1	102	47,0	15	62,5	208	58,4
nej, aldrig	17	14,8	72	33,2	5	20,8	94	26,4
... lagt ut sexuella bilder av dig själv på internet eller mobil?								
ja, en gång	16	13,8	10	4,6	2	8,3	28	7,9
ja, flera gånger	24	20,7	7	3,2	3	12,5	34	9,6
nej, aldrig	76	65,5	199	92,1	19	79,2	294	82,6
... blivit kränkt av grovt sexuellt språk, när du har chattat med en person som du enbart kände via internet?								
ja, en gång	12	10,3	21	9,7	0		33	9,2
ja, flera gånger	28	24,1	30	13,8	6	25,0	64	17,9
nej, aldrig	76	65,5	166	76,5	18	75,0	260	72,8

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: *Chi²/Fisher's Exact Test*: ... gett din e-postadress till någon som du enbart kände via internet? $p < .001$, ... gett ditt telefonnummer till någon som du enbart kände via internet? $p < .001$, ... chattat med någon via msn som du från början lärde känna någon annanstans på internet? $p < .001$, ... lagt ut sexuella bilder av dig själv på internet eller mobil? $p < .001$ & ... blivit kränkt av grovt sexuellt språk, när du har chattat med en person som du enbart kände via internet? $p = .055$.

Tabell 3.68 Lagt ut sexuella bilder av sig själv på internet/mobiltelefon och hälsa med mera. Medelvärde

		Totalt n=341–356	
		Ja	Nej
SCL-25		47,0	46,3
Rosenberg		20,5	20,5
KASAM		53,9	56,9
PBI Omsorg	Mamma	26,8	26,8
	Pappa	24,5	23,0
PBI Kontroll	Mamma	13,0	11,2
	Pappa	10,4	10,1

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: T-test:

SCL-25: $p=.721$, Rosenberg: $p=.995$ & KASAM: $p=.092$

PBI: Omsorg Mamma: $p=.947$ & Pappa: $p=.167$

PBI: Kontroll Mamma: $p=.082$ & Pappa: $p=.739$

Kärlek och frivillig sex på nätet

En del frågor om förälskelse och sexuella erfarenheter som båda var med på var relaterade till sexuella aktiviteter via internet eller mobiltelefon. Vanligast var att man hade blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon (43,5 procent) eller tittat på när någon annan eller några andra blottat sig, onanerat eller haft sex med någon via webbkamera eller mobiltelefon (42,1 procent) (tabell 3.69). Knappt en tredjedel hade lagt ut bilder eller filmer av sig själva när de var lättklädda (28,7 procent) eller onanerat och visat det via webbkamera eller mobiltelefon (28,7 procent). Ett fåtal (5,6 procent) hade haft sex med någon och visat det via webbkamera eller mobiltelefon. Skillnaderna mellan grupper med olika könsidentitet var signifikanta – samtliga aktiviteter rapporterades i störst utsträckning av männen utom att ha haft sex med någon och visat det via webbkamera eller mobiltelefon som rapporterades i något större utsträckning av personer där könsindelningen

inte passade. Samtliga aktiviteter rapporterades i minst utsträckning av kvinnor (tabell 3.69).

Det fanns inga signifikanta skillnader mellan grupper med olika sexuell läggning när det gäller att ha lagt ut bilder av sig själv när man var lättklädd på nätet, att ha haft sex med någon och visat det via webbkamera eller mobiltelefon eller att ha tittat på när någon annan blottat sig, onanerat eller haft sex med någon via webbkamera eller mobiltelefon. Övriga aktiviteter var vanligast bland homosexuella. Att ha blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon rapporterades i högre grad av homosexuella (50,5 procent) än av bisexuella (41,3 procent), personer som angett osäker/inget (32,6 procent) och heterosexuella (20,8 procent). Också att ha onanerat och visat det via webbkamera eller mobiltelefon uppgavs i högre grad av homosexuella (37,4 procent) än av bisexuella (20,7 procent), personer som angett osäker/inget (18,6 procent) och heterosexuella (8,3 procent).

Tabell 3.69 Kärlek och frivillig sex på internet

Har någon gång...	Man n=115–116		Kvinna n=216–217		Passar inte n=24		Totalt n=356–357	
	n	%	n	%	n	%	n	%
... lagt ut bilder/filmer av sig själva när de var lättklädda på nätet	61	53,0	35	16,1	6	27,3	102	28,7
... blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon	76	66,1	70	32,1	9	39,1	155	43,5
... onanerat och visat det via webbkamera eller mobiltelefon	68	59,1	29	13,3	5	21,7	102	28,7
... haft sex med någon och visat det via webbkamera eller mobiltelefon	12	10,4	5	2,3	3	13,0	20	5,6
... tittat på när någon annan eller några andra blottat sig, onanerat eller haft sex med någon via webbkamera eller mobiltelefon	78	67,8	62	28,4	10	43,5	150	42,1

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: *Chi²/Fisher's Exact Test*: ... lagt ut bilder/filmer av sig själva när de var lättklädda på nätet: $p<.001$, ... blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon: $p<.001$, ... onanerat och visat det via webbkamera eller mobiltelefon: $p<.001$, ... haft sex med någon och visat det via webbkamera eller mobiltelefon: $p=.002$, & ... tittat på när någon annan eller några andra blottat sig, onanerat eller haft sex med någon via webbkamera eller mobiltelefon: $p<.001$.

För att undersöka om de som frivilligt har exponerat sig via webbkamera eller mobiltelefon skiljer sig från dem som inte har gjort det, avseende hälsorelaterade faktorer som ångest och depression (SCL-25), självkänsla (Rosenberg), känsla av sammanhang (KASAM) och upplevelse av omsorg och kontroll hos föräldrarna under uppväxten, valde vi att närmare analysera resultaten för dem som blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon (tabell 3.70), och dem som onanerat framför webbkamera eller mobiltelefon (tabell 3.71). Personer som hade blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon skiljde sig inte signifikant från dem som inte hade gjort det förutom att de under sin

uppväxt hade upplevt mamman som mer kontrollerande (PBI). Personer som uppgav att de hade onanerat och visat det via webbkamera och mobiltelefon skiljde sig inte från dem som inte hade gjort det.

Andra frågor om kärlek och sexualitet där kontakten mellan parterna hade uppstått via internet avsåg händelser under de senaste 12 månaderna.

Något mindre än hälften av deltagarna (42,4 procent) uppgav att de en eller flera gånger hade lärt känna någon på internet som de blivit kära i. Det var betydligt vanligare bland männen (62,9 procent) än bland kvinnorna (31,0 procent) och personer där könsidentiteten inte

Tabell 3.70 Blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon och hälsa med mera. Medelvärde

				Totalt n=341-356	
				Ja	Nej
SCL-25				46,8	45,9
Rosenberg				20,7	20,5
KASAM				55,7	57,2
PBI	Omsorg	Mamma	26,6	27,2	
		Pappa	22,8	23,8	
PBI	Kontroll	Mamma	12,5	10,6	
		Pappa	10,8	9,6	

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
 Statistik: T-test
 SCL-25: $p=.545$, Rosenberg: $p=.755$ & KASAM: $p=.259$
 PBI: Omsorg Mamma: $p=.445$ & Pappa: $p=.308$
 PBI: Kontroll Mamma: $p=.020$ & Pappa: $p=.114$

Tabell 3.71 Onanerat och visat det via webbkamera eller mobiltelefon och hälsa med mera. Medelvärde

				Totalt n=342-356	
				Ja	Nej
SCL-25				46,5	46,2
Rosenberg				20,8	20,5
KASAM				55,8	56,8
PBI	Omsorg	Mamma	26,6	27,1	
		Pappa	22,9	23,6	
PBI	Kontroll	Mamma	12,4	11,1	
		Pappa	10,9	9,8	

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.
 Statistik: T-test
 SCL-25: $p=.868$, Rosenberg: $p=.677$ & KASAM: $p=.511$
 PBI: Omsorg Mamma: $p=.613$ & Pappa: $p=.512$
 PBI: Kontroll Mamma: $p=.137$ & Pappa: $p=.183$

passar (45,9 procent) (tabell 3.72). Bland männen var det också en större andel än bland kvinnor och personer där könsidentiteten inte passar som uppgav att det hade hänt flera gånger. Bland homosexuella var det 49,2 procent som en eller flera gånger hade blivit kära i någon de hade lärt känna på internet jämfört med 42,0 procent bland bisexuella, 39,6 procent bland dem som uppgett osäker/inget och 12,5 procent bland heterosexuella.

Av dem som hade blivit kära i någon som de hade lärt känna på internet hade majoriteten (86,0 procent) träffat personen i verkligheten. Det fanns inga signifikanta skillnader mellan grupper med olika könsidentitet. Däremot fanns det signifikanta skillnader mellan grupper med olika sexuell läggning – bland dem som hade blivit kära i någon de hade lärt känna på internet hade 91,5 procent av de homosexuella träffat personen i verkligheten jämfört med 81,6 procent av de bisexuella, 75,0 procent av dem som angett osäker/inget och 33,3 procent av de heterosexuella. Män och personer där

könsindelningen inte passade hade i störst utsträckning träffat någon som var jämgammal eller yngre och kvinnor hade i störst utsträckning träffat någon som var jämgammal eller äldre.

Drygt en femtedel av deltagarna (22,3 procent) uppgav att de under de senaste 12 månaderna en eller flera gånger hade haft sex online med någon som de hade lärt känna på internet. Detta var signifikant vanligare bland männen än bland kvinnorna och personer där könsidentiteten inte passar (tabell 3.72). Bland männen var det vanligare att uppges att man hade gjort det flera gånger jämfört med bland kvinnor och personer där könsidentiteten inte passar. Det fanns inga skillnader mellan grupper med olika sexuell läggning. Männen hade i störst utsträckning träffat någon som var jämgammal eller lite äldre än de själva, kvinnorna hade i störst utsträckning träffat någon som var äldre, och personer där könsindelningen inte passar hade träffat både yngre, jämgamla och äldre personer i samma utsträckning.

Tabell 3.72 Kärlek och frivillig sex på nätet

Har du lärt känna någon på internet under de senaste 12 månaderna?	Man n=116–117		Kvinna n=213–217		Passar inte n=24		Totalt n=354–357	
	n	%	n	%	n	%	n	%
... som du blivit kär i?								
ja, en gång	50	43,1	53	24,2	10	41,7	113	31,5
ja, flera gånger	23	19,8	15	6,8	1	4,2	39	10,9
nej, aldrig	43	37,1	151	68,9	13	54,2	207	57,7
... som du hade sex med online?								
ja, en gång	15	12,8	12	5,6	1	4,2	28	7,9
ja, flera gånger	36	30,8	11	5,2	4	16,7	51	14,4
nej, aldrig	66	56,4	190	89,2	19	79,2	275	77,7

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Kommentar: Det har genomförts en beräkning för varje rad.

Statistik: Fisher's Exact Test, $p < .001$

Uppmaningar via nätet

Deltagarna fick också frågor om det under de senaste 12 månaderna hade hänt att någon som de enbart kände via internet hade bett dem att skicka sexuella bilder eller filmer av sig själva eller uppmanat dem att ha sex med honom eller henne. Av deltagarna uppgav 41,4 procent att en person som de enbart kände via internet hade bett dem att skicka sexuella bilder eller filmer av sig själva. Män uppgav detta i signifikant större utsträckning (68,4 procent) än kvinnor (26,9 procent) eller personer där könsindelningen inte passar (41,7 procent) och det var också vanligare bland männen att de uppgav att det hade hänt flera gånger (tabell 3,73). Det var vanligast bland homosexuella att rapportera att någon hade bett dem att skicka sexuella bilder eller filmer av sig själva (46,6 procent), följt av personer som angett osäker/inget (40,9 procent), bisexuella (38,7 procent) och heterosexuella (16,7 procent).

Av de 148 personer som uppgett att de har fått en förfrågan hade 31,5 procent också skickat sexuella bilder eller filmer av sig själva. Det fanns inga signifikanta skillnader mellan grupper med olika könsidentitet eller olika sexuell läggning.

Nästan hälften (46,1 procent) av deltagarna rapporterade att en person som de enbart kände via internet hade uppmanat dem att ha sex med honom eller henne (tabell 3,73). Bland männen var det dubbelt så stor andel (71,8 procent) som hade denna erfarenhet jämfört med bland kvinnorna (33,8 procent) och personer där könsindelningen inte passar (33,3 procent) och det var även vanligare att männen hade fått flera förfrågningar. Även här rapporterades erfarenheten i störst utsträckning bland homosexuella (51,5 procent), medan 45,5 procent av de personer som angett osäker/inget, 43,0 procent bland bisexuella och 16,7 procent bland heterosexuella uppgav att de har fått en eller flera

Tabell 3.73 Uppmaningar via nätet

Har en person, under de senaste 12 månaderna, som du enbart kände via internet ...	Man n=117		Kvinna n=216-219		Passar inte n=24		Totalt n=357-360	
	n	%	n	%	n	%	n	%
... bett dig att skicka sexuella bilder/filmer av dig?								
ja, en gång	15	12,8	17	7,9	6	25,0	38	10,6
ja, flera gånger	65	55,6	41	19,0	4	16,7	110	30,8
nej, aldrig	37	31,6	158	73,1	14	58,3	209	58,5
... uppmanat dig att ha sex med honom/henne?								
ja, en gång	13	11,1	25	11,4	3	12,5	41	11,4
ja, flera gånger	71	60,7	49	22,4	5	20,8	125	34,7
nej, aldrig	33	28,2	145	66,2	16	66,7	194	53,9

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Kommentar: Det har genomförts en beräkning för varje rad.

Statistik: Fisher's Exact Test, $p < .001$

uppmaningar att ha sex med en person som de enbart kände via internet. Av de 163 personer som fått minst en förfrågan uppgav 25,2 procent att de också haft sex med personen. Av männen som hade fått en förfrågan svarade 37,3 procent att de hade haft sex med personen medan 8,3 procent av kvinnorna och 50,0 procent av personerna där könsidentiteten inte passar som hade fått en förfrågan hade haft sex med personen. Skillnaden mellan grupper med olika könsidentitet var signifikant, medan det inte fanns signifikanta skillnader mellan grupper med olika sexuell läggning.

Enkäten innehöll inga frågor om hur man hade upplevt att få förfrågningarna, i vilket sammanhang man fick dem och hur man har upplevt att skicka sexuella bilder eller filmer eller ha sex (i den mån man har gjort det). De rapporterade erfarenheterna kan alltså spegla situationer där man själv har uppsökt en community med sexuell tema i syfte att få sexuella kontakter eller förfrågningar, men också situationer där förfrågningarna har varit ovälkomna och man har känt sig mer eller mindre tvingad eller övertalad att skicka sexuella bilder eller filmer av sig själv eller ha sex.

Möten i verkligheten

Majoriteten av deltagarna (87,4 procent) har någon gång träffat någon i verkligheten som de först hade lärt känna via internet. Det är vanligast att man har träffat mellan 2 och 10 personer (54,0 procent), medan 22,0 procent hade träffat fler än 10 personer. Det fanns signifikanta skillnader mellan grupper med olika könsidentitet, kvinnor hade i större utsträckning än män och personer där könsindelningen inte passar bara träffat 1 person och i minst utsträckning träffat fler än 10 personer (tabell 3.74).

De 314 personer som hade träffat någon i verkligheten som de först hade lärt känna via internet fick också en fråga om hur de hade upplevt första mötet (tabell 3.75). Majoriteten (80,3 procent) rapporterade att det hade varit roligt och nästan hälften (45,2 procent) uppgav att det inte hade varit något särskilt. Knappt en femtedel (17,5 procent) hade upplevt det som trist och misslyckat och ett fåtal (5,1 procent) hade ångrat sig och gått därifrån. Några möten (15,0 procent) gick ut på att man skulle köpa eller sälja något. Det fanns signifikanta könsskillnader – kvinnor beskrev i mindre utsträckning än andra att det inte var något särskilt, medan män i högre grad än andra upp-

Tabell 3.74 Lära känna på nätet – träffas i verkligheten

Har du någon gång träffat någon i verkligheten som du först har lärt känna via internet?	Man n=117		Kvinna n=218		Passar inte n=24		Totalt* n=359	
	n	%	n	%	n	%	n	%
ja, en person	2	1,7	39	17,9	0		41	11,4
ja, 2–10 personer	64	54,7	119	54,6	11	45,8	194	54,0
ja, fler än 10 personer	46	39,3	24	11,0	9	37,5	79	22,0
nej	5	4,3	36	16,5	4	16,7	45	12,5

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*Statistik: Fisher's Exact Test, $p < .001$

Tabell 3.75 Upplevelse av mötet i verkligheten

Vad hände när du träffade personen/ personerna första gången? (flera svar kunde markeras)	Man n=117		Kvinna n=218		Passar inte n=24		Totalt n=359	
	n	%	n	%	n	%	n	%
det var roligt	90	80,4	144	79,1	18	90,0	252	80,3
inget särskilt, vi bara träffades	62	55,4	69	37,9	11	55,0	142	45,2
jag ångrade mig och gick därifrån	9	8,0	6	3,3	1	5,0	16	5,1
det var trist och misslyckat	31	27,7	21	11,5	3	15,0	55	17,5
jag skulle köpa eller sälja något (t.ex. via Blocket)	14	12,5	28	15,4	5	25,0	47	15,0
kommer inte ihåg	7	6,3	9	4,9	0		16	5,1

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: Fisher's Exact Test: det var roligt: $p=.593$, inget särskilt, vi bara träffades: $p=.009$, jag ångrade mig och gick därifrån: $p=.164$, det var trist och misslyckat: $p=.002$, jag skulle köpa eller sälja något (t.ex. via Blocket): $p=.296$ & kommer inte ihåg: $p=.643$.

levde mötet som trist och misslyckat (tabell 3.75).

En tredjedel (31,9 procent) av deltagarna hade under de senaste 12 månaderna en eller flera gånger haft sex offline med någon de hade lärt känna på internet. Det var signifikant vanligare bland männen (56,4 procent) än bland kvinnorna (19,4 procent) och personer där könsidentiteten inte passar (25,0 procent) (tabell

3.76). Det var också vanligare att män uppgav att de hade gjort det flera gånger jämfört med kvinnor och personer där könsidentiteten inte passar.

Bland homosexuella uppgav 40,6 procent att de hade haft sex offline med någon de hade lärt känna på internet, vilket var en betydligt större andel än bland bisexuella (23,7 procent), personer som angett osäker/inget (22,7 procent)

Tabell 3.76 Sex offline med någon man träffat på internet

Har du lärt känna någon på internet under de senaste 12 månaderna?	Man n=116-117		Kvinna n=213-217		Passar inte n=24		Totalt* n=354-357	
	n	%	n	%	n	%	n	%
... som du träffade offline och hade sex med?								
ja, en gång	17	14,5	24	11,1	3	12,5	44	12,3
ja, flera gånger	49	41,9	18	8,3	3	12,5	70	19,6
nej, aldrig	51	43,6	174	80,6	18	75,0	243	68,1

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

*Statistik: Fisher's Exact Test, $p<.001$

eller heterosexuella (13,0 procent). Männen och kvinnorna hade i störst utsträckning träffat någon som var jämngammal eller lite äldre, medan personer där könsindelningen inte passade hade träffat yngre, jämngamla och äldre i samma utsträckning.

Problematiska möten i verkligheten

Några frågor handlade om möten på internet som hade resulterat i problematiska möten i verkligheten. Av dem som hade träffat någon de först lärt känna via internet svarade knappt en femtedel (17,6 procent) att personen eller personerna de mötte försökte övertala dem att

ha sex mot deras vilja. Det var signifikant vanligare att män hade upplevt detta jämfört med kvinnor och personer där könsindelningen inte passar (tabell 3.77).

Vidare svarade 6,1 procent att den eller de som de hade mött i verkligheten hade pressat eller tvingat dem till sex och 4,5 procent uppgav att den eller de som de hade mött hade gett dem pengar eller gåvor för att ha sex med dem. Också här var det vanligare att män rapporterade att de hade varit med om det, men könsskillnaderna var inte signifikanta (tabell 3.77).

Det förekom inga signifikanta skillnader mellan grupper med olika sexuell läggning när det

Tabell 3.77 Lära känna på nätet – problematiska träffar i verkligheten

Har du någon gång upplevt att...	Man n=110-111		Kvinna n=181		Passar inte n=20		Totalt n=311-312	
	n	%	n	%	n	%	n	%
... den/dem du mötte försökte övertala dig att ha sex med honom/henne/dem mot din vilja när ni träffades?*								
ja, en gång	22	19,8	11	6,1	2	10,0	35	11,2
ja, flera gånger	14	12,6	6	3,3	0		20	6,4
nej, aldrig	75	67,6	164	90,6	18	90,0	257	82,4
... den/dem du mötte pressade eller tvingade dig till sex?*								
ja, en gång	8	7,2	4	2,2	1	5,0	13	4,2
ja, flera gånger	4	3,6	2	1,1	0		6	1,9
nej, aldrig	99	89,2	175	96,7	19	95,0	293	93,9
... den/dem du mötte gav dig pengar eller gåvor för att ha sex med dig?***								
ja, en gång	3	2,7	6	3,3	0		9	2,9
ja, flera gånger	4	3,6	0		1	5,0	5	1,6
nej, aldrig	103	93,6	175	96,7	19	95,0	297	95,5

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: Fisher's Exact Test, p: *p<.001, **p=.105 & ***p=.055

gäller dessa problematiska möten i verkligheten.

Sammanlagt 20,1 procent av de personer som hade träffat någon i verkligheten som de först hade lärt känna på internet, hade antingen varit med om försök att övertala dem till sex mot deras vilja, press eller tvång till sex eller att få pengar eller gåvor för att någon skulle ha sex med dem. Det var vanligast att man hade varit med om en typ av händelse (13,4 procent av dem som hade träffat någon i verkligheten uppgav detta), men 5,4 procent hade varit med om två typer av problematiska träffar och 1,3 procent hade upplevt alla tre typer av händelser.

Personer som hade fått information om säkert internet hade i lika stor utsträckning som de som inte fått information varit med om ett möte i verkligheten där den andre hade försökt att övertala dem att ha sex mot deras vilja, presat eller tvingat dem till sex eller gett dem pengar eller gåvor för att få ha sex med dem. Det verkar alltså inte finnas något samband mellan att ha fått information om säkert internet och minskad sannolikhet för problematiska möten i verkligheten.

De 63 personer som uppgav att de hade varit med om något problematiskt möte i verkligheten fick också frågor om var på internet de hade träffat den andre eller de andra och hur gamla de själva och den andre/de andra var första gången de träffades.

Det var vanligast att man hade träffats i ett chattcentrum som kräver lösenord (49,2 procent). Vidare uppgav 39,7 procent att de hade träffats på msn eller liknande program, 27,0 procent uppgav i ett chattrum som inte kräver lösenord, 3,2 procent uppgav genom nätspel och 42,9 procent hade träffats någon annan-

stans på internet. Det var möjligt att markera flera svar.

De som hade varit med om ett problematiskt möte i verkligheten hade varit mellan 13 och 23 år första gången det hände (medelåldern var 17,3 år). Bland männen som hade varit med om ett problematiskt möte i verkligheten var det vanligast att de hade mött någon som var minst 5 år äldre och bland kvinnorna att de hade mött någon som var lite äldre eller jämn-gammal. Åtta personer (13,1 procent av dem som varit med om problematiska möten) uppgav att något av det som hände vid mötet hade blivit filmat eller fotograferat. På frågan om filmen eller bilderna lagts ut på internet eller skickats till andra personer svarade en person ja, tre personer nej och fyra personer att de inte visste om det hade skett.

Slutligen undersöktes eventuella samband mellan olika typer av problematiska möten i verkligheten och hälsorelaterade faktorer. De som någon gång hade upplevt att den de mötte försökte övertala dem att ha sex med honom eller henne mot deras vilja hade upplevt mindre omsorg och mer kontroll från sin mamma under uppväxten än de som inte hade upplevt detta (PBI) (tabell 3.78). För ångest och depression (SCL-25), självkänsla (Rosenberg) och kontroll från pappan under uppväxten (PBI) framkom inga signifikanta skillnader mellan de som hade upplevt den här typen av problematiska möten och dem som inte hade det. Det fanns en tendens till svagare känsla av sammanhang (KASAM) och upplevelse av mindre omsorg från pappan under uppväxten (PBI), även om dessa skillnader inte var signifikanta.

Tabell 3.78 Försök att övertala till sex och hälsa med mera. Medelvärde

			Totalt n=297-312	
			Ja	Nej
SCL-25			48,5	46,6
Rosenberg			20,2	20,4
KASAM			53,2	56,3
PBI	Omsorg	Mamma	22,9	27,4
		Pappa	21,0	23,5
PBI	Kontroll	Mamma	13,9	11,3
		Pappa	10,9	10,3

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: T-test

SCL-25: $p=.316$, Rosenberg: $p=.812$ & KASAM: $p=.062$

PBI: Omsorg Mamma: $p=.002$ & Pappa: $p=.062$

PBI: Kontroll Mamma: $p=.022$ & Pappa: $p=.641$

Personer som någon gång hade upplevt att den de mötte pressade eller tvingade dem till sex hade jämfört med dem som inte hade upplevt ett sådant möte mer ångest och depression (SCL-25), svagare känsla av sammanhang (KASAM) och en upplevelse av mindre omsorg

från mamma och mer kontroll av pappa under uppväxten (PBI) (tabell 3.79).

De som någon gång hade upplevt att den de mötte gav dem pengar eller gåvor för att ha sex med dem hade jämfört med dem som inte hade upplevt ett sådant möte i större utsträckning

Tabell 3.79 Press eller tvång till sex och hälsa med mera. Medelvärde

			Totalt n=297-312	
			Ja	Nej
SCL-25			58,0	46,2
Rosenberg			18,2	20,5
KASAM			50,0	56,2
PBI	Omsorg	Mamma	21,2	27,0
		Pappa	20,1	23,2
PBI	Kontroll	Mamma	14,7	11,6
		Pappa	13,9	10,2

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: T-test

SCL-25: $p=.010$, Rosenberg: $p=.159$ & KASAM: $p=.043$

PBI: Omsorg Mamma: $p=.023$ & Pappa: $p=.143$

PBI: Kontroll Mamma: $p=.086$ & Pappa: $p=.031$

ångest och depression (SCL-25), svagare känsla av sammanhang (KASAM) och en upplevelse av mindre omsorg från mamma och pappa under uppväxten (PBI) (tabell 3.80).

Sammanfattningsvis hade de som upplevt någon typ av problematiskt möte i mindre utsträckning upplevt omsorg från mamma under sin uppväxt. De hade också i större utsträckning en svagare känsla av sammanhang. De som hade blivit pressade eller tvingade till eller fått pengar eller gåvor för att ha sex rapporterade också i högre grad ångest och depression.

Sammanfattningsvis använde alla deltagare i undersökningen internet och många gjorde det mer än tre timmar dagligen. Många hade gett kontaktuppgifter till personer som de hade mött på internet eller träffat personerna i verkligheten. Det var också relativt vanligt att man använde internet i sexuella syften, till exempel att man någon gång hade blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon (43,5 procent) eller onanerat och visat det via webbkamera eller mobiltelefon (28,7 procent). Dessa aktiviteter

var inte relaterade till sämre psykiskt välmående.

Drygt 40 procent hade under de senaste 12 månaderna träffat någon på nätet som de hade blivit kära i och de flesta hade också träffat personen i verkligheten. Relativt många hade också under de senaste 12 månaderna träffat någon på internet som de sedan hade sex med online eller offline.

Uppgifterna tyder på att internet spelar en viktig roll för att möta kärleks- eller sexuella partners. En del möten i verkligheten med personer man hade träffat på internet hade varit problematiska, till exempel uppgav 17,6 procent att den andre hade försökt att övertala dem att ha sex, 6,1 procent att den andre pressade eller tvingade dem till sex och 4,5 procent att den andre gav dem pengar eller gåvor för att ha sex med dem. Av dessa mer problematiska upplevelser var det främst press eller tvång till sex och att få pengar eller gåvor för att ha sex som var relaterade till ångest och depression eller svagare känsla av sammanhang.

Tabell 3.80 Pengar eller gåvor för att ha sex och hälsa med mera. Medelvärde

			Totalt n=296-311	
			Ja	Nej
SCL-25			57,4	46,3
Rosenberg			17,5	20,5
KASAM			47,1	56,3
PBI	Omsorg	Mamma	20,1	26,9
		Pappa	15,2	23,4
PBI	Kontroll	Mamma	14,4	11,7
		Pappa	13,2	10,3

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: T-test

SCL-25: $p=.002$, Rosenberg: $p=.118$ & KASAM: $p=.008$

PBI: Omsorg Mamma: $p=.045$ & Pappa: $p=.001$

PBI: Kontroll Mamma: $p=.181$ & Pappa: $p=.307$

Erfarenheter av att söka stöd eller hjälp

Deltagarnas erfarenhet av att söka hjälp eller stöd för de frågor och problem som hade tagits upp i enkäten undersöktes med flera frågor i slutet av enkäten. Mer än hälften av deltagarna (52,6 procent) hade sökt hjälp för psykiska problem och cirka en tredjedel för problem med föräldrarna eller för frågor kring sexuell läggning (tabell 3.81). Drygt en femtedel, 22,3 procent, hade sökt stöd på grund av psykiska övergrepp och 13,0 procent respektive 11,0 procent på grund av fysiska eller sexuella övergrepp. Några personer hade sökt hjälp på grund av internetrelaterade problem (4,0 procent), efter att ha utsatt andra för sexuella övergrepp (2,8 procent) eller med anledning av att de hade sålt sexuella tjänster (1,4 procent). Det fanns inga signifikanta könsskillnader utom för frågor kring sexuell läggning, där män i större ut-

sträckning hade sökt stöd än kvinnor och för psykiska problem, där personer där könsindelningen inte passar har sökt hjälp i större utsträckning än män.

Av de 26 personer som har sålt sexuella tjänster har 4 (15,4 procent) sökt stöd (en person har inte tidigare uppgett att den har sålt sexuella tjänster, men har ändå sökt stöd för det). De som har sålt sexuella tjänster har i signifikant större utsträckning än andra sökt stöd på grund av utsatthet för psykiska, fysiska eller sexuella övergrepp eller att de har utsatt andra för sexuella övergrepp.

Av de 154 personer som har rapporterat någon form av sexuellt övergrepp har 151 svarat på frågan om de har sökt stöd med anledning av det och av dessa har 37 (24,5 procent) svarat att de har sökt stöd eller hjälp (ytterligare två personer som inte tidigare hade rapporterat att de hade blivit utsatta för sexuella övergrepp sva-

Tabell 3.81 Att söka stöd eller hjälp

Har vid något tillfälle sökt stöd eller hjälp med anledning av något av följande: (Flera alternativ möjliga)	Man n=110–117		Kvinna n=209–217		Passar inte n=23–24		Totalt n=342–357	
	n	%	n	%	n	%	n	%
problem med föräldrarna	38	32,5	74	34,3	8	33,3	120	33,6
frågor kring sexuell läggning	49	41,9	61	28,5	9	37,5	119	33,5
utsatt för psykiska övergrepp	19	16,4	52	24,2	8	33,3	79	22,3
utsatt för fysiska övergrepp	12	10,4	29	13,6	5	20,8	46	13,0
utsatt för sexuella övergrepp	8	6,8	29	13,6	2	8,3	39	11,0
utsatt andra för sexuella övergrepp	2	1,7	8	3,7	0		10	2,8
psykiska problem	46	39,7	126	58,1	15	62,5	187	52,4
sålt sexuella tjänster	3	2,6	2	0,9	0		5	1,4
internetrelaterade problem	7	6,1	6	2,8	1	4,2	14	4,0
annat	28	25,5	46	22,0	7	30,4	81	23,7

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: χ^2 /Fisher's Exact Test: problem med föräldrarna: $p=.947$, frågor kring sexuell läggning: $p=.044$, utsatt för psykiska övergrepp: $p=.106$, utsatt för fysiska övergrepp: $p=.363$, utsatt för sexuella övergrepp: $p=.161$, utsatt andra för sexuella övergrepp: $p=.655$, psykiska problem: $p=.003$, sålt sexuella tjänster: $p=.542$, internetrelaterade problem: $p=.239$ & annat: $p=.578$.

rade ändå att de har sökt hjälp på grund av det). Personer som har varit utsatta för sexuella övergrepp har i signifikant större utsträckning sökt hjälp eller stöd för problem med föräldrarna, utsatthet för fysiska eller psykiska övergrepp, att ha utsatt andra för sexuella övergrepp och att ha sålt sexuella tjänster.

Sammanlagt uppgav 261 personer (72,5 procent) att de vid något tillfälle har sökt stöd eller hjälp. De som vid något tillfälle hade sökt stöd fick också frågor om var de hade sökt stöd och om de har fått den hjälp som de behövde. De flesta (82,4 procent) hade vänt sig till en professionell, till exempel en psykolog (tabell 3.82). Nästan alla personer där könsindelningen inte passar (94,4 procent) hade gjort det. Näst vanligast var att man hade vänt sig till en jämnårig (67,4 procent) och 38,7 procent hade vänt sig till en förälder. En fjärdedel hade sökt stöd via internet. En tiondel (10,3 procent) hade sökt stöd hos en frivilligorganisation eller hjälptelefon. Man var ofta nöjd med det stöd man hade fått. På en skala från 1–5 där 1=ja, mycket bra

och 5=nej, jag fick ingen hjälp, låg medelvärdet på 2,2 (tabell 3.82).

Bland homosexuella hade 37,4 procent sökt stöd i frågor kring sexuell läggning, bland bisexuella var det 29,7 procent, bland dem som angett osäker/inget 37,2 procent och bland heterosexuella 8,3 procent. Bland dem som hade angett osäker/inget hade 63,6 procent sökt stöd på grund av psykiska problem, bland bisexuella var det 59,3 procent, bland homosexuella 46,6 procent och bland heterosexuella 41,7 procent. I övrigt framkom inga signifikanta skillnader mellan grupper med olika sexuell läggning när det gäller andelen som hade sökt stöd för olika problem.

Sammanfattningsvis uppgav tre fjärdedelar av deltagarna i undersökningen att de vid något tillfälle hade sökt stöd för något av de områden som togs upp i enkäten. Det var mycket vanligt att man hade sökt stöd för psykiska problem (52,4 procent) och en tredjedel hade sökt stöd i frågor kring sexuell läggning. Av dem som hade sökt stöd uppgav över 80 procent att de hade

Tabell 3.82 Var har man sökt stöd och har man fått den hjälp man behövde?

Har vid något tillfälle sökt stöd eller hjälp med anledning av något av följande: (Flera alternativ möjliga)	Man n=80		Kvinna n=163		Passar inte n=18		Totalt n=261	
	n	%	n	%	n	%	n	%
jämnårig (partner, vän, syskon)	48	60,0	114	69,9	14	77,8	176	67,4
förälder	35	43,8	58	35,6	8	44,4	101	38,7
äldre släkting eller vän	18	22,5	20	12,3	6	33,3	44	16,9
professionell (t.ex. psykolog)	65	81,3	133	81,6	17	94,4	215	82,4
via internet	30	37,5	32	19,6	5	27,8	67	25,7
frivilligorganisation	12	15,0	16	9,8	1	5,6	29	11,1
hjälptelefon, till exempel BRIS	11	13,8	16	9,8	0		27	10,3
annat	16	20,0	23	14,1	2	11,1	41	15,7
Fått det stöd eller den hjälp du behövde? (Medelvärde)	n=79 2,1		n=153 2,3		n=6 2,4		n=248 2,2	

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

vänt sig till en professionell person och 67 procent hade vänt sig till en jämnårig. De flesta var nöjda med hjälpen de hade fått.

Transpersoner

I undersökningsgruppen beskrev sig 48 personer som transpersoner. Av dessa var 27,1 procent män, 29,2 procent kvinnor och 43,8 procent menade att den indelningen inte passar för dem. Transpersonernas enkätsvar ingår i de resultat som redovisas i de föregående avsnitten för män, kvinnor och gruppen passar inte. I det följande visas svaren för några av huvudfrågorna också separat för gruppen transpersoner.

På frågan hur de skulle beskriva sig själva som transpersoner svarade 21,2 procent transsexuell, 21,2 procent FtM/MtF, 19,2 procent dragqueen/dragking, 8,5 procent transgenderist, 8,5 procent crossdresser, 4,3 procent boychick och 2,1 procent transvestit medan 12,5 procent svarade osäker/vet inte och 23,4 procent annan. Det var möjligt att markera flera svarsalternativ. I

kategorin annan fanns möjlighet att lägga till egna alternativ och här valde flera personer intergender.

Av transpersonerna beskrev sig 29,2 procent som homosexuella och lika många (29,2 procent) som bisexuella, 8,3 procent som heterosexuella och 4,2 procent var osäkra kring sin sexuella läggning. Knappt en tredjedel, 27,1 procent, uppgav att ingen av dessa beskrivningar passade för dem. En person svarade inte på frågan.

Transpersoner rapporterade signifikant mer ångest och depression (SCL-25) och svagare känsla av sammanhang (KASAM) än icke-transpersoner (tabell 3.83). De skilde sig däremot inte från icke-transpersoner med avseende på självkänsla (Rosenberg) och upplevelse av föräldrarnas omsorg och kontroll under uppväxten (PBI).

Av transpersonerna hade 87,2 procent haft oralt, analt eller vaginalt samlag jämfört med 92,2 procent bland icke-transpersonerna. De hade debuterat sexuellt vid en medelålder på

Tabell 3.83 Transpersoner och hälsa med mera

			Transperson	
			Ja n=46–48	Nej n=293–305
SCL-25			51,0	45,6
Rosenberg			20,8	20,5
KASAM			52,8	57,0
PBI	Omsorg	Mamma	26,2	27,0
		Pappa	22,3	23,4
PBI	Kontroll	Mamma	10,9	11,6
		Pappa	9,4	10,3

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: T-test

SCL-25: $p=.007$, Rosenberg: $p=.813$ & KASAM: $p=.034$

PBI: Omsorg Mamma: $p=.521$ & Pappa: $p=.408$

PBI: Kontroll Mamma: $p=.547$ & Pappa: $p=.422$

16,0 år medan icke-transpersoner som hade samlagsdebuterat i genomsnitt var 16,3 år. Skillnaderna var inte signifikanta.

Det framkom heller inga signifikanta skillnader mellan transpersoner och icke-transpersoner för internetrelaterade frivilliga sexuella aktiviteter, till exempel att blotta sig via webbkamera eller mobiltelefon (tabell 3.84).

Av transpersonerna uppgav 45,8 procent att de hade blivit utsatta för någon form av sexuellt övergrepp jämfört med 42,3 procent bland icke-transpersonerna (tabell 3.85). Vidare uppgav 22,9 procent av transpersonerna att de hade erfarenhet av penetrerande sexuella övergrepp jämfört med 22,1 procent av icke-transpersonerna. Skillnaderna mellan transpersoner och icke-transpersoner var inte signifikanta.

Tre transpersoner (11,5 procent) jämfört med 7,5 procent bland icke-transpersoner uppgav att de någon gång hade sålt sexuella tjänster. Skillnaden var inte signifikant. Av de 3 trans-

personerna som hade sålt sexuella tjänster hade 1 gjort det 2–5 gånger och 2 fler än 5 gånger. På frågan vilka sexuella tjänster de hade utfört mot ersättning svarade 3 att de hade visat sitt könsorgan för någon, 1 hade låtit sig fotograferas eller filmas naken, 3 hade onanerat åt någon, 3 hade haft oralsex, 1 hade haft vaginalt samlag, 2 analsex och 1 hade blivit fotograferad eller filmad i sexuella situationer mot ersättning.

Det var vanligare bland transpersoner än bland icke-transpersoner att ha blivit mobbad genom sms-meddelanden (10,4 procent respektive 2,9 procent). De hade även tagit emot hot i signifikant större utsträckning på mobilen än icke-transpersoner. När det gäller problematiska möten offline med någon man hade träffat på nätet hade transpersoner i mindre utsträckning än andra upplevt att den andre försökte övertala dem till sex (7,1 procent respektive 19,6 procent), men i övrigt framkom inga signifikanta skillnader.

Tabell 3.84 Transpersoner och frivillig sex på internet

Har någon gång ...	Transperson			
	Ja n=46-47		Nej n=304	
	n	%	n	%
... lagt ut bilder/filmer av sig själva när de var lättklädda på nätet	14	30,4	86	28,3
... blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon	16	34,0	136	44,7
... onanerat och visat det via webbkamera eller mobiltelefon	9	19,1	91	29,9
... haft sex med någon och visat det via webbkamera eller mobiltelefon	4	8,5	16	5,3
... tittat på när någon annan eller några andra blottat sig, onanerat eller haft sex med någon via webbkamera eller mobiltelefon	18	38,3	128	42,1

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: *Chi²/Fisher's Exact Test*: ... lagt ut bilder/filmer av sig själva när de var lättklädda på nätet: *p*=.764,

... blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon: *p*=.169, ... onanerat och visat det via webbkamera eller

mobiltelefon: *p*=.127, ... haft sex med någon och visat det via webbkamera eller mobiltelefon: *p*=.324 & ... tittat

på när någon annan eller några andra blottat sig, onanerat eller haft sex med någon via webbkamera

eller mobiltelefon: *p*=.622.

Tabell 3.85 Transpersoner och utsatthet

	Transperson			
	Ja n=48		Nej n=293-305	
	n	%	n	%
någon form av sexuellt övergrepp	22	45,8	130	42,3
penetrerande sexuellt övergrepp	11	22,9	68	22,1
sålt sex	3	11,5	23	7,5
blivit mobbad genom sms-meddelanden	5	10,4	9	2,9
tagit emot hot på mobilen	6	12,5	18	5,9
Problematiska möten offline med någon man träffat på nätet:				
den andre försökte övertala till sex	3	7,1	52	19,6
den andre pressade eller tvingade till sex	2	4,8	17	6,4
den andre gav pengar eller gåvor för att ha sex	3	7,1	11	4,2

Källa: Enkätundersökning, Unga, sex och internet 2009.

Statistik: Chi²/Fisher's Exact Test: någon form av sexuellt övergrepp: p=.650, penetrerande sexuellt övergrepp, p=.905, sålt sex: p=1.000, blivit mobbad genom sms-meddelanden: p=.029, tagit emot hot på mobilen: p=.115, den andre försökte övertala till sex: p=.050, den andre pressade eller tvingade till sex: p=1.000 & den andre gav pengar eller gåvor för att ha sex: p=.419.

Kommentar: Frågan om hur man skulle vilja beskriva sig själv som transperson fanns också med i Statens Folkhälsoinstituts webbenkät om hälsa och livsvillkor bland hbt-personer (Roth et al. 2006). Det svarsalternativet som valdes av flest personer i den undersökningen var transvestit, följd av FtM/MtF, transsexuell, transgenderist och crossdresser, medan få personer valde att beskriva sig som dragqueen/dragking. I vår studie var det bara någon enstaka person som beskrev sig själv som transvestit och relativt fler som valde dragqueen/dragking. Det innebär att yngre transpersoner som är RFSL-medlemmar beskriver sig själva på ett delvis annat sätt än transpersoner i åldern 16–64 år i Statens Folkhälsoinstitutets webbenkät.

Kommentar till resultatredovisningen i medlemsundersökningen

Resultaten har i regel redovisats uppdelade efter könsidentitet. Dessutom har resultat med uppdelning i grupper efter sexuell läggning redovisats. Det är viktigt att notera att könsfördelningen i den här undersökningsgruppen skiljer sig avsevärt i grupper med olika sexuell läggning (se tabell 3.44). Det kan vara så att skillnader mellan grupper med olika sexuell läggning helt eller delvis kan förklaras genom skillnader beroende på könsidentitet. För att se om det förhåller sig så behövs ytterligare analyser som dock sannolikt skulle kräva en större undersökningsgrupp.

Avslutande diskussion

Den aktuella rapporten är två undersökningar i en och med fokus på tre olika områden. Rapporten baseras dels på en skolundersökning med ett representativt urval av elever i gymnasieskolans år 3, dels en medlemsundersökning riktad till RFSL-medlemmar i åldern 18–25 år. I skolundersökningen deltog 3 503 elever från 119 skolor motsvarande en svarsfrekvens på 60,5 procent. I medlemsundersökningen deltog 362 personer motsvarande en svarsfrekvens på 55,7 procent. Bägge undersökningarna genomfördes med en anonym självsvarsenkät som eleverna i skolundersökningen fyllde i klassvis på lektionstid, medan medlemsundersökningen genomfördes som en postenkät. Enkäten är en uppdaterad och reviderad version av den enkät som användes i studien *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter* (Svedin & Priebe 2004).

Skolundersökningens svarsfrekvens var 60,5 procent, men då elever från mindre skolor, storstadskommun och övriga program (specialutformade och individuella programmet) var underrepresenterade viktades materialet för att ta hänsyn till bortfallet. De viktade resultaten skiljde sig dock marginellt från det oviktade materialet, varför resultaten oftast redovisas oviktade. I bortfallet kan man liksom i föregående undersökning 2004 räkna med att det i bortfallet sannolikt finns fler elever med skolproblem och diverse sociala problem. Dessutom ingår inte ungdomar som inte nås via skolorna eftersom de bor på olika institutioner och/eller är föremål för olika insatser från samhällets sida.

Svarsfrekvensen i medlemsundersökningen var 55,7 procent och är i nivå med eller möjligtvis något högre än motsvarande postenkäter som har genomförts under senare år (Herlitz 2008). Det har funnits en trend att färre individer än tidigare väljer att medverka i denna typ av undersökningar. Kvinnor och personer som bor i storstad/förortskommun eller på en mindre ort eller i glesbygd var något överrepresenterade bland deltagarna i undersökningen, medan de som bor i andra städer eller större orter är underrepresenterade. Undersökningssvaren skiljer sig inte från övriga RFSL-medlemmar i ålder.

Undersökningen täckte många frågor och alla redovisas inte i denna rapport. Områden som lämnats utanför är till exempel konsumtion av pornografi, erfarenheter av fysisk misshandel och sexuella övergreppsbedrägligheter. Dessa områden kommer liksom vidare bearbetning av rapportens resultat att presenteras i senare publikationer. Syftet med denna rapport var att

- studera förekomsten av företeelsen att sälja sex mot ersättning bland svenska ungdomar i år 3 i gymnasieskolan och att jämföra resultaten med 2004 års undersökning som redovisats i betänkandet *Sexuell exploatering av barn i Sverige* (SOU 2004:71).
- studera erfarenheten av sexuell exponering i digitala medier i mer generella termer.
- belysa situationen för homo- och bisexuella ungdomar samt unga transpersoner.

På frågan om könsidentitet uppgav 0,8 procent av deltagarna i skolundersökningen och 6,7 procent av deltagarna i medlemsundersökningen att indelningen i man eller kvinna inte passade dem. Gruppen som inte upplevde att den sedvanliga könsindelningen i män och kvinnor passade är en grupp som är svåranalyserad, men framför allt i skolundersökningen finns ett mönster att denna grupp avviker i de flesta analyser både i jämförelse med manliga deltagare och i jämförelse med kvinnliga deltagare. Detta gör sammantaget med analyserna för hbt-personer att könsidentitet och sexuell läggning verkar ha stor betydelse för psykosocial hälsa och utsatthet. Stöd till ungdomar om könsidentitet och sexuell läggning behöver utvecklas tillsammans med en ökad acceptans för den sexuella läggning en ung person har.

Sälja sex mot ersättning

Andelen 18-åringar som uppger att de någon gång under uppväxten sålt sex mot ersättning var i denna undersökning 1,5 procent. Av de manliga eleverna hade 1,7 procent denna erfarenhet medan andelen kvinnliga elever som sålt sex var 1,2 procent. Såväl förekomsten som könsfördelningen var tämligen identisk med 2004 års undersökning, där 1,4 procent hade sålt sex och (1,8 procent av de manliga och 1,0 procent av de kvinnliga eleverna). Andelen ungdomar som sålt sex fler än 5 gånger, och som närmar sig det som vi skulle kunna beskriva som prostitution var 0,3 procent i undersökningsgruppen, vilket ska jämföras med 0,4 procent i 2004 års undersökning. Mätt med samma metod och i stort sett samma metodik finns alltså fog för att konstatera att andelen svenska ungdomar som sålt sex inte ökat under den gångna femårsperioden. Andra svenska undersökningar som vänt sig till

samma åldersgrupp och med liknande metod ger i stort sett samma resultat (Näslund et al. 2009) liksom tidigare och aktuella studier från Norge och Östersjöländer (Hegna & Pedersen 2002, Mossige et al. 2007). Studier som har använt webbaserade metoder har dock visat högre förekomster men med samma könsfördelning (Abelsson & Hulusjö 2008, Cyberhus 2008). Denna skillnad, som till exempel kan bero på tekniken i sig eller vilka ungdomar som undersökts (urval), behöver analyseras vidare.

I de redovisade resultaten som berör unga som sålt sex mot ersättning fanns det bland annat en intressant skillnad mot 2004 års undersökning och den gällde hur de kom i kontakt med köparen. För det första var kontaktytorna fler mellan köpare och säljare och för det andra så hade kontakterna via internet mer än tredubbats sedan 2004 och nu hade 56,8 procent haft kontakt med köparen över nätet. Att internet och mobiltelefoner har blivit en viktig kontaktarena vid försäljning av sexuella tjänster har tidigare belysts i olika studier (Abelsson & Hulusjö 2008, Cyberhus 2008, Eriksson & Knutagård 2005, Grytbakk & Borgestrand 2004, Sørensen & Nørrelykke 2006) och i till exempel Abelssons och Hulusjös (2008) studie uppgav 54 procent av de ungdomar som hade sålt sex att de hade kommit i kontakt med köparen via internet.

Det råder inget tvivel om att internet och mobiltelefoner blivit viktiga tekniker för att söka och förmedla information och skapa kontakter. Det är ett faktum att den nya tekniken skapar risk för missbruk som leder till obehagliga upplevelser och konsekvenser för barn och ungdomar. Vi finner dock inget stöd för att internet i sig bidrar till att barn och ungdomar i större utsträckning säljer sex mot ersättning. Vår tolkning är att mediet utnyttjas för att skapa

kontakter mellan köpare och säljare men inte är orsaken till att barn och ungdomar säljer sex. Köparna utnyttjar den nya tekniken och i konsekvensens namn använder sig även ungdomarna av den.

Mer bekymmersamt är det faktum att den grupp ungasom säljer sex till stor del är de som har problem med psykisk ohälsa, ett sexualiserat beteende och gränsöverskridande handlingar. Detta visades tydligt i studien 2004 (Svedin & Priebe 2004, Svedin & Priebe 2007) och verifieras nu inte minst när det gäller den psykiska ohälsan. Studien visar också att det finns ett starkt samband mellan sexuella övergrepp och att sälja sex mot ersättning.

Dessa resultat bör tas på större allvar än vad som sker idag både för att identifiera barn och unga med problem, i synnerhet barn som far illa, och för att ge stöd och behandling till dem som är i behov av det. Denna ambition möts dock av två problem.

- Det första är att så få barn och unga som varit utsatta för sexuella övergrepp berättar så att det kommer till socialtjänstens eller polisens kännedom. I såväl denna undersökning som i undersökningen 2004 och i Edgardhs undersökning (2001) är det mindre än 10 procent av alla sexuella övergrepp som kommer till myndigheternas kännedom. Eftersom utsatta barn oftast vänder sig till andra kamrater och jämnåriga och berättar om sexuella övergrepp behöver nya metoder utvecklas för hur ett bra kamratstöd ska utformas. Hur kan man lyssna, stödja och förmedla hjälp så att övergrepp som redan skett kan anmälas och nya förhindras?
- Det andra är att samhället idag, inte minst den barn- och ungdomspsykiatriska vården, sviker dessa barn. Enligt FN:s barnkonvention

har varje barn som varit utsatt, till exempel för sexuella övergrepp eller sexuell exploatering, rätt till stöd och rehabilitering. En terapeutisk bearbetning av traumatiska erfarenheter kan möjligen (utöver humanitära skäl) förebygga en del av en senare utveckling mot försäljning av sex mot ersättning.

Exponering över internet

Sedan föregående undersökning som genomfördes 2003–2004 har tillgången till internet fortsatt att öka, liksom rapporter om risker för barn och unga på nätet. Med anledning av detta lade vi till ett stort antal frågor om användningen av internet i den här studien.

Undersökningen visar att alla eller nästan alla unga har tillgång till internet och att de dessutom är ute på nätet dagligen. Man surfar oftast ensam och omkring 80 procent har en egen internetprofil. Nästan alla skickar sms-meddelanden varje vecka och nästan 80 procent skickar 10–50 stycken under en vecka.

Undersökningen visar att

- 50,8 procent av ungdomarna har lämnat ut sin e-postadress till någon de enbart kände via nätet.
- 30,0 procent har lämnat ut sitt telefonnummer till någon de enbart kände via nätet.
- 58,2 procent har chattat med någon via msn som de från början lärde känna någon annanstans på internet.
- 4,4 har lagt ut sexuella bilder av sig själva på internet eller via mobiltelefon.
- 13,9 procent har blivit kränkta av grovt sexuellt språk när de chattat med en person som de enbart känt via internet.

- under de senaste 12 månaderna hade 18,4 procent lärt känna någon på nätet som de blivit kära i och 81,4 procent hade träffat vederbörande i verkligheten.

I relation till sin partner eller annan person hade

- 10,0 procent lagt ut bilder eller filmer av sig själva när de var lättklädda på nätet.
- 14,5 procent blottat sig via webbkamera eller mobiltelefon.
- 5,6 procent onanerat och visat det via webbkamera eller mobiltelefon.
- 2,4 procent haft sex med någon och visat detta via webbkamera eller mobiltelefon.

Dessutom hade

- 18,0 procent, (22,7 procent kvinnor och 12,0 procent män) under de senaste 12 månaderna uppmanats av en person de bara känt via internet att skicka sexuella bilder eller filmer av sig själv och av dessa hade 16,8 procent sänt bilder eller filmer.
- 16,7 procent (både män och kvinnor) hade under de senaste 12 månaderna uppmanats av en person de bara känt via internet att ha sex med honom eller henne och av dessa hade 18,8 procent haft sex i verkligheten med den personen.

De svenska siffrorna ligger lägre än i den tidigare nämnda norska studien (Suseg et al. 2008). I den uppgav 41 procent av flickorna att de fått förslaget att skicka sexuella bilder av sig själv (av pojkarna var det 18 procent), 25 procent av flickorna hade fått förslaget att ha sex med personen (av pojkarna var det 13 procent).

Dessutom hade

- 56,9 procent (58,5 procent män och 55,5 procent kvinnor) i verkligheten träffat någon som de lärt känna på nätet och av dessa hade
  - 5,4 procent upplevt att personen försökt övertala honom eller henne till att ha sex när de träffades.
  - 2,5 procent upplevt att personen pressade eller tvingade honom eller henne till sex.
  - 2,0 procent fått pengar eller gåvor för att ha sex.

En stor andel unga träffar andra på nätet och bestämmer senare möten i verkligheten med den de lärt känna. Endast 2 procent av dessa har erfarenhet av att den de träffat försökt övertala dem till sex, tvingat dem till sex eller erbjudit dem pengar eller gåvor för att ha sex.

Som en jämförelse så hade 26 procent av flickorna och 35 procent av pojkarna i den norska studien mött någon i verkligheten som de hade lärt känna på internet. Även om en mindre andel än i den svenska studien träffat någon i verkligheten så var andelen unga med erfarenheter av problematiska möten påfallande lika. Av de norska ungdomarna rapporterade 4 procent att mötet hade lett till någon form av sexuellt trakasserier eller övergrepp. Bland flickorna uppgav 4,6 procent att personen de mötte hade försökt att övertala dem att ha sex med dem mot deras vilja (av pojkarna var det 1,8 procent), 1,5 procent av dem uppgav att personen de mötte pressade eller tvingade dem till sex (av pojkarna var det 0,7 procent) och 0,7 procent uppgav att de hade fått pengar eller gåvor för att ha sex med personen de mötte (av pojkarna var det 1,2 procent). Unga med dåliga

relationer till sina föräldrar och som hade upplevt en förälder berusad eller båda föräldrarna berusade eller som bedömde familjeekonomin som dålig, hade ökad risk för att bli utsatta.

Det mönster vi kan se är att de mindre ungdomar som har exponerat sig själva frivilligt som ovan, lagt ut sexuella bilder av sig själva på internet eller via mobiltelefon och haft problematiska träffar i verkligheten efter kontakter över nätet är unga människor som mår sämre, har lägre självkänsla, en sämre känsla av sammanhang och sämre relationer med sina föräldrar under uppväxten.

Undersökningen ger stöd till tidigare forskning att det inte är barn och unga generellt som på grund av naivitet och oerfarenhet riskerar att utsättas för internetrelaterade sexuella trakasserier och övergrepp. Särskilda riskgrupper kan identifieras. Wolak et al. (2008) menar att unga med en bakgrund av sexuella eller fysiska övergrepp också kan vara speciellt sårbara för internetrelaterad sexuell viktimisering eftersom tidigare övergrepp kan sätta igång ett riskfyllt sexuellt beteende såväl online som offline.

Andra ungdomar i risk kan vara de som har dålig kontakt med eller är i konflikt med sina föräldrar, är deprimerade, ägnar sig åt regelbrott eller kämpar med problem i den sociala interaktionen. Också pojkar som är homosexuella eller osäkra kring sin sexuella läggning eller unga som ägnar sig åt sexuellt risktagande beteende kan tillhöra riskgrupper (Wolak et al. 2008).

”Eleverna svarade också på frågor om de hade fått information om ’säker Internet’ och om de som hade fått sådan information tyckte att den varit användbar. Mellan 20 och 30 procent av samtliga elever i undersökningsgruppen hade både fått information om hur man använder internet på ett säkert sätt och tyckt att den var användbar. Cirka hälften av eleverna hade inte fått någon information och av dem som nåtts av information tyckte ungefär hälften att den var användbar.”

De ungdomar som hade lärt känna någon på nätet och därefter varit med om en problematisk träff i verkligheten skiljde sig inte från andra ungdomar om de fått information om säkerhet på nätet eller inte. Däremot hade de som hade blivit utsatta för olika typer av obehagliga meddelanden eller mobbning över nätet eller mobiltelefonen i signifikant större utsträckning än andra fått information om ett säkert internet. Det förefaller alltså som om upplevelsen av bristande information om säkerheten på nätet var mer associerat till riskbeteende än att vara offer för obehagliga meddelanden över nätet där informationen uppenbarligen nått fram i större utsträckning.

Ybarra et al. (2007) konstaterar att många riskfyllda internetbeteenden är vanliga bland unga och att försök att enbart förbjuda dessa är dömda att misslyckas. Istället rekommenderas att prata med de unga om vad de kan göra för att reducera riskerna, till exempel olika sätt att dölja sin identitet och att avbryta obehagliga kontakter.

Wolak et al. (2008) föreslår liksom vi att

- preventiva åtgärder mer ska fokusera på de unga och mindre på föräldrarna, eftersom unga i risk ofta inte har någon god relation till föräldrarna och inte är mottagliga för råd från dem.
- preventiva insatser bör fokusera på funderingar som är relevanta för unga, bland annat självständighet, romantik/kärlek och sex.
- preventiva insatser bör vara anpassade till de ungas utvecklingsnivå och gärna ingå i större program om positiva aspekter av sexuell utveckling och hur man förebygger sexuell viktigmisering generellt.
- preventiva insatser bör fokusera mer på interaktiva aspekter av internetanvändning och mindre på riskerna med att sprida personlig information.
- utveckla preventiva insatser som särskilt är riktade mot de unga som tillhör riskgrupperna.

Ett bra exempel på ett lämpligt utbildningsmaterial för professionella är den norska vägledning som skrivits av Vedeler, Sasaoka och Mossige (2006) och som innehåller både en kunskapsöversikt och en praktisk del avsedd att skapa förutsättningar för ett bra möte med unga som är involverade i att sälja eller byta sexuella tjänster.

Kanske ska unga människor själva utforma information om säkert surfande på internet. Man får dock inte glömma att det också har ett inslag av nyfikenhet, spänning och gränsöverskridande att utforska mer spännande områden och att träffa främmande människor.

Avslutningsvis kan vi konstatera att internet är ett modernt och ovärderligt medium för in-

formation och samvaro. Det är samtidigt oroande att unga människor medvetet och ibland omedvetet utsätter sig för obehagligheter och risker över nätet. Om och hur de nya medierna bidrar till detta eller om det, som antyds om de sämre föräldrakontakterna i undersökningen, mer förklaras av andra bakgrundsfaktorer så behöver detta analyseras ytterligare.

Hbt-personers situation och utsatthet

Här diskuterar vi resultaten för hbt-personer från skolundersökningen och jämför dem med resultaten från medlemsundersökningen. Vid en jämförelse mellan skolundersökningen och undersökningen bland unga RFSL-medlemmar är det viktigt att ha i minnet att medlemsgruppen var äldre och hade en delvis annan livssituation än deltagarna i skolundersökningen. Deltagarna i medlemsundersökningen var i genomsnitt 21,4 år medan deltagarna i skolundersökningen i genomsnitt var 18,3 år. De flesta deltagare i medlemsundersökningen hade lämnat gymnasiet och gått vidare till fortsatta studier eller till ett arbete och majoriteten bodde ensamma eller tillsammans med en partner medan de flesta deltagare i skolundersökningen bodde tillsammans med en eller båda föräldrarna. Även om de flesta deltagare i medlemsundersökningen var hbt-personer (94,5 procent) var inte alla det. På motsvarande sätt var majoriteten i skolundersökningen heterosexuella, men cirka 10 procent beskrev sin sexuella läggning som homo- eller bisexuell, var osäkra kring sin sexuella läggning eller ansåg att indelningen inte passade dem. Två procent i skolundersökningen beskrev sig själva som transpersoner.

Hälsa och upplevelse av föräldrarna under uppväxten. I skolundersökningen framkommer att homo- och bisexuella och personer med osäker sexuell läggning, men också transpersoner, har en tydlig förhöjd risk för sämre psykisk hälsa än heterosexuella. Detta bekräftar resultaten från tidigare forskning ytterligare (Fergusson et al. 1999, Larsson et al. 2008 a,b, Roth et al. 2006, Statens folkhälsoinstitut 2009). Jämför man resultaten från skolundersökningen med medlemsundersökningen visar det sig att medlemmar i något mindre utsträckning rapporterar ångest och depression än elever i skolundersökningen och att homo- och bisexuella medlemmar i högre grad har bättre självkänsla och starkare känsla av sammanhang än hbt-elever. Det verkar finnas en tendens att medlemmar, framför allt homo- och bisexuella, i högre grad upplever bättre psykisk hälsa än elever med samma identifikation. En tänkbar förklaring skulle kunna vara att medlemmarna har kommit längre i sin identitetsutveckling. De är något äldre än eleverna och har dessutom valt att ansluta sig till en organisation som arbetar med hbt-frågor, vilket gör det troligt att många av dem är mer medvetna kring dessa frågor än deltagarna i skolundersökningen. I tidigare litteratur beskrivs ungdomstiden som en viktig period i identitetsutvecklingen som kan vara särskilt påfrestande (Larsson et al. 2008b, Statens Folkhälsoinstitut 2009). Våra resultat antyder att många mår något bättre när de väl har fått större klarhet kring sin sexuella läggning eller könsidentitet. Det behövs dock fortsatt forskning kring detta, gärna longitudinella studier.

Upplevelsen av föräldrarna under uppväxten var mer negativ hos hbt-personer i skolundersökningen jämfört med hos heterosexuella – framför allt bisexuella, osäkra och trans-

personer upplevde mindre omsorg och mer kontroll från föräldrarnas sida. Jämför man resultaten för hbt-personer i skolundersökningen och medlemsundersökningen så rapporterar hbt-elever framför allt mer kontroll från föräldrarnas sida, vilket kan bero på att de flesta elever fortfarande bor hemma medan många medlemmar har flyttat hemifrån.

I medlemsundersökningen framkommer inte lika tydliga skillnader mellan grupper med olika sexuell läggning eller mellan transpersoner och övriga som i skolundersökningen, förmodligen beroende på att RFSL-medlemmar är en mer homogen grupp i detta avseende än deltagarna i skolundersökningen, som är en befolkningsstudie.

Frivillig sexualitet. Fler av deltagarna i medlemsundersökningen hade haft samlag jämfört med i skolundersökningen. Det tyder på att hbt-gruppen är sexuellt mer aktiv, men deltagarna i medlemsundersökningen är också något äldre och har haft mer tid på sig för sexuella kontakter. Andelen personer med tidig samlagsdebut var något högre i medlemsundersökningen, men samtidigt var också medelåldern för första samlaget något högre än i skolundersökningen. En tänkbar förklaring är att det i hbt-gruppen finns såväl de som är sexuellt experimenterande och tidigt aktiva som de som är något äldre än genomsnittet i en heterosexuell grupp när de samlagsdebuterar eftersom de först genomgår en process kring att finna sin sexuella identitet.

Sexuella övergrepp. Skolundersökningen visar att homo- och bisexuella är i betydligt större utsträckning än heterosexuella utsatta för olika former av sexuella övergrepp eller mer specifikt för penetrerande sexuella övergrepp. Transpersoner var i skolundersökningen mer utsatta än andra för någon form av sexuellt över-

grepp, men inte penetrerande övergrepp. I medlemsundersökningen är siffrorna för sexuell utsatthet mycket höga jämfört med i skolundersökningen och fler har också uppgett flera övergreppstillfällen. Detta kan delvis förklaras av att deltagarna i medlemsundersökningen var äldre, och 14,5 procent hade för första gången blivit sexuellt utsatta efter 18 års ålder jämfört med 1,5 procent i skolundersökningen. Majoriteten i både skol- och medlemsundersökningen hade kunnat tala med någon om vad som hänt, men relativt fler i medlemsundersökningen hade sökt professionellt stöd. I både skol- och medlemsundersökningen rapporterade utsatta för penetrerande sexuella övergrepp sämre psykiskt välbefinnande än icke-utsatta. Tidigare forskning med vuxna pekar på att homo- och bisexuella är sexuellt mer utsatta än andra (Austin et al. 2008; Brennan et al. 2007). Oss veterligen är denna undersökning den första i Sverige, och möjligen också i ett nordiskt perspektiv, där unga hbt-personers sexuella utsatthet studeras.

Att sälja sex mot ersättning. Bland deltagarna i medlemsundersökningen rapporterade en större andel att de hade sålt sexuella tjänster än bland deltagarna i skolundersökningen, 7,2 procent jämfört med 1,5 procent. Skillnaden kan delvis förklaras av att åldersfördelningen är olika i de båda undersökningsgrupperna. Av 26 personer som i medlemsstudien har uppgett att de har sålt sexuella tjänster var 12 personer 19 år eller äldre när de gjorde det för första gången. För att bättre kunna jämföra de båda undersökningarna kan man beräkna andelen som har sålt sexuella tjänster i medlemsundersökningen genom att enbart utgå från dem som har sålt sexuella tjänster när de var 18 år eller yngre första gången de gjorde det. Man kommer då fram till att 3,9 procent i medlem-

sundersökningen har sålt sexuella tjänster, en siffra som är mer än dubbelt så hög som andelen i skolundersökningen.

Även tidigare forskning pekar på att relativt sett fler hbt-personer än icke-hbt-personer har sålt sexuella tjänster (Svedin & Priebe 2007). Dessa resultat är dock betydligt lägre än Cyberhus (2008) fynd i en webbaserad studie på bland annat Danmarks största internetcommunity för hbt-personer, där så många som 28 procent av de homosexuella deltagarna uppgav att de hade sålt sex.

Det kan finnas flera tänkbara förklaringar till varför andelen hbt-personer som säljer sexuella tjänster verkar vara något högre än andelen icke-hbt-personer. För ungdomar och unga vuxna som det här är frågan om kan det till en del handla om att pröva den egna sexuella identiteten. Larsen och Pedersen (2005) resonerar kring detta för pojkar som säljer sex, oftast sex till män. Det innebär inte nödvändigtvis att de själva är homosexuella, men de verkar vara positiva till homosexualitet och det kan finnas element av sexuell spänning och att pröva den egna sexuella identiteten (Larsen & Pedersen 2005). En annan aspekt kan vara att en del hbt-personer är sexuellt mycket aktiva och att steget från att ha ett stort antal tillfälliga sexuella kontakter till att sälja sexuella tjänster kan bli litet för en del personer. Det är den bilden som tonar fram i en intervjustudie med 6 homo- eller bisexuella män i åldern 18 till 28 år som säljer sex till män (Eriksson & Knutagård 2005). De var sexuellt spänningssökande, stora konsumenter av sex med olika partners och hade under sitt sökande efter sexkontakter på internet blivit erbjudna pengar för sex. Det är svårt att avgöra hur typiska dessa respondenter är för hbt-personer som säljer sex. Det har i flera studier beskrivits hur svårt det är att inom ramen för

intervjustudier komma i kontakt med personer som säljer sexuella tjänster (Abelsson & Hulusjö 2008, Olsson 2007) och kanske i synnerhet med personer som säljer sex till personer av samma kön (Eriksson & Knutagård 2005). Föreställningen att manlig prostitution i den homosexuella kulturen är en "blandning av affärsverksamhet och egen utlevd sexualitet" (Siring 2008) kan paradoxalt nog bidra till att osynliggöra denna form av prostitution. Siring (2008) visar i en studie om sexköpslagstiftning och myndighetsförståelse i Sverige att i de fall då myndigheterna får kännedom om män som köper sex av män verkar de inte uppfatta sexköpslagen som ett redskap att stävja sexhandel och tillämpar lagen i mindre utsträckning. I medlemsstudien uppgav också 8 kvinnliga hbt-personer att de har sålt sexuella tjänster. Denna grupp är ännu mer osynlig än män som säljer sex till män och vi kan inte referera till någon tidigare studie om denna grupp.

I medlemsundersökningen uppgav 69,2 procent bland dem som hade sålt sexuella tjänster jämfört med 56,9 procent i skolundersökningen att de hade kommit i kontakt med köparen via internet. Det tyder på att internet för hbt-personer kan ha något större betydelse som kontaktsätt.

Exponering över internet. Både deltagarna i skolundersökningen och i medlemsundersökningen är generellt flitiga användare av internet, men deltagarna i medlemsundersökningen använde internet under längre tid varje dag och det var också vanligare att man använde internet i sexuella syften eller för att möta en partner. Till exempel hade över 40 procent i medlemsundersökningen under de senaste 12 månaderna blivit kära i någon som de hade träffat på internet (18 procent i skolundersökningen) och 32 procent hade haft sex offline

med någon de träffat på internet (12 procent i skolundersökningen). Det förefaller som om internet för hbt-personer är en viktig kontaktarena för att hitta kärleks- och sexpartners. Internet kan göra det lättare för hbt-personer att hitta andra som motsvarar de egna sexuella preferenserna. Man kan också vara mer eller mindre anonym innan man väljer att gå vidare och lämna kontaktuppgifter eller träffa personen i verkligheten. Samtidigt verkar det som om också riskerna för problematiska möten i verkligheten är större för hbt-personer än för icke-hbt-personer. Till exempel uppgav 6,1 procent i medlemsundersökningen jämfört med 1,6 procent i skolundersökningen att de någon gång upplevt att ha blivit pressad eller tvingad till sex av den man träffade i verkligheten efter att ha mötts på nätet. Också utsatthet för olika typer av internetrelaterad mobbning var vanligare i medlemsundersökningen än i skolundersökningen.

Att söka stöd eller hjälp. Överraskande många deltagare i medlemsundersökningen uppgav att de hade sökt stöd eller hjälp för olika frågor eller problem. Både i skol- och i medlemsundersökningen var det vanligast att man sökte hjälp för psykiska problem eller problem med föräldrarna, men andelarna var mycket olika i grupperna. Till exempel hade mer än hälften i medlemsgruppen sökt stöd för psykiska problem jämfört med 15 procent i skolundersökningen. I medlemsgruppen var det också relativt vanligt att man hade sökt stöd kring frågor om sin sexuella läggning. Det var också överraskande att så många som 82 procent i medlemsundersökningen hade sökt professionell hjälp hos till exempel en psykolog jämfört med 26 procent i skolundersökningen. I båda grupperna var det också vanligt att man vände sig till jämnåriga för stöd. Att så många i medlem-

sundersökningen hade sökt stöd speglar att hbt-personer mår sämre än icke-hbt-personer, vilket har visats både i den här och i tidigare studier. Men det blir också tydligt att många aktivt söker hjälp och är nöjda med det stöd de har fått. Det verkar heller inte vara tabubelagt att söka stöd hos professionella. Det är dock svårt att säga om resultaten från RFSL-medlemmarna också är giltiga för hbt-personer i allmänhet. Medlemskapet i RFSL i sig skulle också kunna ses som ett sätt att söka stöd i frågor kring sin sexuella identitet och läggning.

För ungdomar och unga vuxna är digitala medier en självklar del i vardagen, också när det gäller kärlek och sexualitet. För det mesta är det positiva erfarenheter de gör, men en mindre grupp gör också erfarenheter som leder till att de är i behov av stöd. Många unga väljer att i första hand prata med jämnåriga om sina problem. Vuxna i medelåldern eller äldre kan uppleva sig som invandrare i den digitala världen och dra sig för att prata med de unga eller vara helt omedvetna om både positiva och negativa erfarenheter som unga kan göra. Samtidigt framkommer i både medlemsundersökningen och skolundersökningen att en relativt stor del har sökt hjälp hos någon professionell för något av de ämnen som tas upp i enkäten. Det är angeläget att professionella som arbetar med ungdomar och unga vuxna sätter sig in i de ungas exponering och exploatering via internet och andra digitala medier för att kunna ge relevant stöd.

Referenser

- Abelsson, J. & Hulusjö, A. (2008). *I sexualitetens gränstrakter – en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster*. Göteborg: Göteborgs Stad, Social resursförvaltning.
- Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ásgeirsdóttir, B. B. (opubl. data, 2001). *Survival sex in the youth population on Iceland*.
- Austin, S. B., Jun, H. J., Jackson, B., Spiegelman, D., Rich-Edwards, J., Corliss, H. L. & Wright, R. J. (2008). Disparities in child abuse victimization in lesbian, bisexual, and heterosexual women in the Nurses' Health Study II. *Journal of Women's Health, 17*, 597–606.
- Austin, S. B., Conron, K. J. & Patel, A. (2004). Measures of sexual orientation in epidemiologic surveys: Findings from a cognitive processing study with adolescents. *Journal of Adolescent Health, 34*, 113–114.
- Bagley, C., & Young, L. (1987). Juvenile prostitution and child sexual abuse: A controlled study. *Journal of Community Mental Health, 6*, 5–26.
- Bakken, A. (1998). *Ungdomstid i storbyn*. NOVA Rapport 7/98. Oslo: Norwegian Social Research (NOVA).
- Black, C., Bucky, S. & Wilder-Padilla, S. (1986). The interpersonal and emotional consequences of being an adult child of an alcoholic. *International Journal of Addictions, 21*, 213–231.
- Brennan, D. J., Hellerstedt, W. L., Ross, M. W. & Welles, S. L. (2007). History of childhood sexual abuse and HIV risk behaviors in homosexual and bisexual men. *American Journal of Public Health, 97*, 1 107–112.
- Brå (2007). *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet. Omfattning, karaktär, åtgärder*. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Carlsson, U./Unesco International Clearinghouse on Children, Youth and Media, Medierådet (2005). *Våld och pornografi i medierna. Åsikter om medieväldets och pornografins påverkan på unga människor*. Göteborg: International Clearinghouse on Children, Youth and Media, Nordicom, Göteborgs universitet.
- Cottler, L., Helzer, J. & Tipp, J. E. (1990). Lifetime patterns of substance use among general population subjects engaging in high risk sexual behaviours: Implications for HIV risk. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse, 16*, 207–222.
- Cyberhus (2008). *Unge – køb og salg af sex på nettet*. Århus: Århus Kommune.
- Darj, F. & Nathorst-Böös, H. (2008). "Är du kille eller tjej?" – En intervjustudie om unga transpersoners livsvillkor. Stockholm: RFSL Ungdom.
- Derogatis, L. R. (1977). *SCL-90. Administration, Scoring & Procedures Manual – I for the R(evised) version*. Baltimore: John Hopkins University School of Medicine.
- Ds 2007:13. *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Dunkels, E. (2007). *Bridging the distance – Children's strategies on the Internet*. Doktorsavhandling. Umeå universitet, Fakultet för lärarutbildning.
- Earls, C. M., & David, H. (1989). Early family and sexual experiences of male and female prostitutes. *Canada's Mental Health, 18*, 7–11.
- ECPAT Sverige (2001). *Kommersiell sexuell exploatering av barn i Sverige. En studie av kännedom om utnyttjandet av minderåriga i prostitution, pornografi och trafficking*. Stockholm: ECPAT Sverige.
- Edgards, K. (2001). *Adolescent sexuality and sexual abuse: A Swedish perspective*. Doktorsavhandling. Stockholm: Karolinska Institutet.
- Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. & Sariola, H. (2008). *Lasten ja nuorten. Väkivaltaklokkemukset [Våld mot barn och ungdomar i Finland]*. National Research Institute; Research of Legal Policy and Police College of Finland, 71.
- Eriksson, M. (2007). *Unravelling the mystery of salutogenesis. The evidence base of the salutogenic research as measured by Antonovsky's Sense of Coherence Scale. Doctoral dissertation*. Turku: Åbo Academy.
- Eriksson, M. & Lindström, B. (2006). Antonovsky's sense of coherence scale and the relation with health: A systematic review. *Journal of Epidemiology and Community Health, 60*, 376–381.

- Eriksson, N. & Knutagård, H. (2005). *Sexmänsäljer.se/x – nöje blir funktion*. RFSL Rådgivningen Skåne, Rapportserie 2005:1. Malmö: RFSL Rådgivningen Skåne.
- Estes, R. J. & Weiner, N. A. (2001). *The commercial sexual exploitation of children in the U.S., Canada and Mexico*. Philadelphia: University of Pennsylvania School of Social Work.
- Fergusson, D. M., Horwood, J. & Beautrais, A. (1999). Is sexual orientation related to mental health problems and suicidality in young people? *Archives of General Psychiatry*, 56, 876–880.
- Folkehälsa (1993). *Rapport fra seksualvaneundersøkelse i 1987 og 1992*. Oslo: Statens institutt for folkehälsa, Seksjon for epidemiologi.
- Foti, S. M. (1994). *Sexual abuse as a precursor to prostitution*. Doktorsavhandling Northwestern University. Dissertation Abstract International 1994: 3586, B5508. (CD-rom).
- Grytbakk, A. & Borgestrand, J. H. (2004). *Følelser i drift. Om ungdom under 18 år som selger/bytter seksuelle tjenester i Trondheim*. Trondheim kommune, Kirkens bymisjon,
- Hegna, K. & Pedersen, W. (2002). *Sex for overlevelse eller skyggebilder av kjærlighet*. NOVA Rapport 5/02. Oslo: Norwegian Social Research (NOVA).
- Helweg-Larsen, K., Schütt, N. M. & Larsen, H. B. (2009). *Unges trivsel. År 2008. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgrep og vold i barn- og tidlig ungdom*. København: Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Herlitz, C. (2008). *Hiv och aids i Sverige. Kunskaper, attityder och beteenden hos allmänheten 1987–2007*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Johnson, T. P., Aschkenasy, J. R., Herbers, M. R. & Gillenwater, S. A. (1996). Self-reported risk factors for AIDS among homeless youth. *AIDS Education and Prevention*, 8, 309–322.
- Kipke, M. D., O'Connor, S., Palmer, R., Mac Kenzie, R. G. (1995). Street youth in Los Angeles: Profile of a group at high risk for human immunodeficiency virus infection. *Archives of Pediatric Adolescence Medicine*, 149, 513–519.
- Kirby, P. A. (1995). *Word from the street. Young people who leave care and become homeless*. London: Centrepoint/Community Care/ Reed Business Publishing.
- Knudsen, S. V., Löfgren-Mårtensson, L. & Månsson, S-A. (2007). *Generation P? Youth, gender and pornography*. København: Danish School of Education Press.
- Kuosmanen, J. (2008). Tio år med lagen. Om förhållningssätt till och erfarenheter av prostitution i Sverige. I Holmström, Ch. & Skilbrei, M.-L. (Red.), *Prostitution i Norden. Forskningsrapport*. TemaNord 2008:604. København: Nordiska ministerrådet, 357–381.
- Larsen, C. J. & Pedersen, W. (2005). *Bytte, kjærlighet, overgrep. Seksualitet blant ungdom i randsonen*. NOVA rapport 10/05. Oslo: Norwegian Social Research (NOVA).
- Larsson, S., Lilja, J. & Fossum, B. i samarbete med Bergström-Walan, M-B. och Berg, M. (2008a). *En kort introduktion till rapporten: Vem får man vara i vårt samhälle? Om transpersoners psykosociala situation och psykiska hälsa*. Rapport R 2008:12. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Larsson, S., Lilja, J. & Fossum, B. i samarbete med Bergström-Walan, M-B. och Berg, M. (2008b). *Vem får man vara i vårt samhälle? Om transpersoners psykosociala situation och psykiska hälsa*. Rapport R 2008:25. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Lee, M. & O'Brian, R. (1995). *The game's up: Redefining child prostitution*. London: The Children's Society.
- Lewin, B. (Red.) (1998). *Sex i Sverige: Om sexuallivet i Sverige 1996*. 3. uppl. Folkhälsoinstitutet 1998:11. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Löfgren-Mårtensson, L. & Månsson, S-A. (2006). "Sex överallt, typ?" *Om unga och pornografi*. Stockholm: Gothia.
- MacVicar, K. & Dillon, M. (1980). Childhood and adolescent development of ten female prostitutes. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 19, 145–159.
- McCarthy, B. & Hagan, J. (1992). Surviving on the street, the experiences of homeless youth. *Journal of Adolescent Research*, 7, 412–430.
- Medierådet (2005). *Ungar och medier 2005. Fakta om barns och ungas användning och upplevelser av medier*. Stockholm: Utbildnings- och kulturdepartementet.

- Medierådet (2006). *Ungar och medier 2006. Fakta om barns och ungas användning och upplevelser av medier*. Stockholm: Utbildnings- och kulturdepartementet.
- Medierådet (2008). *Ungar och medier 2008. Fakta om barns och ungas användning och upplevelse av medier*. Stockholm: Utbildnings- och kulturdepartementet.
- Moseng, B. U. (2007). *Vold mot lesbiske og homofile tenåringer. En representativ undersøkelse av omfang, risiko og beskyttelse – Ung i Oslo 2006*. NOVA rapport 19/07. Oslo: Norwegian Social Research (NOVA).
- Mossige, S. (2001). *Ungdoms holdninger til seksuelle krenkelses og overgrep. Ungdommers oppfatninger av barn som legitime mål for seksuelle handlinger*. NOVA rapport 16/01. Oslo: Norwegian Social Research (NOVA).
- Mossige, S., Ainsaar, M. & Svedin, C. G. (Eds.) (2007). *The Baltic Sea Regional Study on Adolescents' Sexuality*. NOVA rapport 18/07. Oslo: Norwegian Social Research (NOVA).
- Mossige, S. & Stefansen, K. (Red.) (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. NOVA rapport 20/07. Oslo: Norwegian Social Research (NOVA).
- Nadon, S. M., Koverola, C. & Schluderman, E. H. (1998). Antecedents to prostitution. Childhood victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 13, 206–221.
- Nettelbladt, P., Hansson, L., Stefansson, C.-G., Borgquist, L. & Nordström, G. (1993). Test characteristics of the Hopkins Symptom Check List-25 (HSCL-25) in Sweden, using the Present State Examination (PSE-9) as a caseness criterion. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 28, 130–133.
- Nigård, P. (2009). *Sexuell exponering bland unga kvinnor och män på Internet – funktion, gränssättning och erfarenhet*.
- Nyman, A. (2006). *Drabbad online*. Linköping: BUP Elefanten och Landstinget i Östergötland.
- Näslund, J. & Ahlgren, T. (2006). *Att sälja sex mot ersättning. En kartläggning av ungdomars attityder och erfarenheter av att sälja sex*. Opublicerad manuskript. Luppen kunskapscenter Jönköpings län.
- Näslund, J., Ahlgren, T. & Rosander, M. (2009). *Ungdomars attityder och beteende när det gäller att köpa och sälja sex. En studie i Jönköpings län våren 2008*. FoU-rapport 2009:2. Jönköping: Luppen kunskapscentrum.
- Olsson, N. (2007). *När prostitutionen flyttade in i vardagsrummet. En kartläggning kring hur Internet används för att erbjuda/marknadsföra sexuella tjänster i Skåne/Öresundsregionen och som ger en bild av ungdomars attityder till och erfarenheter av fenomenet*. Malmö: Malmö Stad.
- Parker, G. (1990). The Parental Bonding Instrument. A decade of research. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 25, 281–282.
- Parker, B., Tupling, H. & Brown, L. B. (1979). A Parental Bonding Instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52, 1–10.
- Payne, D. L., Lonsway, K. A. & Fitzgerald, L. F. (1999). Rape myth acceptance: Exploration of its structure and its measurement using the Illinois Rape Myth Acceptance Scale. *Journal of Research in Personality*, 33, 27–68.
- Priebe, G. (2008). *Sexuell exploatering av barn och ungdomar. Sammanställning av aktuell kunskap och forskning 2004–2008*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Priebe, G. & Svedin, C. G. (2008). Child sexual abuse is largely hidden from the adult society. An epidemiological study of adolescents' disclosures. *Child Abuse & Neglect*, 32, 1 095–1 108.
- Priebe, G. & Svedin, C. G. (2009). Prevalence, characteristics and associations of sexual abuse with socio-demographics and consensual sex in a population-based sample of Swedish adolescents. *Journal of Child Sexual Abuse*, 18, 19–39.
- Redd Barna (2004). *Chattevenner er ikke som andre venner ... En rapport om barn og unges chattekompetanse*. Oslo: Redd Barna.
- RFSL (2009a). *Begreppslista – sexualitet och kön*. Hämtad den 26 januari 2009 från <http://www.rfsl.se/?p=410>.
- RFSL (2009b). *Kvinnliga transvestiter? Jomenvisst!* Hämtad den 26 januari 2009 från <http://www.rfsl.se/?p=1312>.

- Rogala, C. & Tydén, T. (1999). Unga kvinnors sexualvanor. Rapport till Folkhälsoinstitutet. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Rosenberg, M. (1989). *Society and the adolescent self-image*. Rev. edition. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Roth, N., Boström, G. & Nykvist, K. (2006). *Hälsa på lika villkor? Hälsa och livsvillkor bland HBT-personer*. Rapport R 2006:08. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut.
- Roy, E., Haley, N., Leclerc, P., Lemire, N., Boivin, J. P., Frappier, J. Y. & Claessens, C. (2000). Prevalence of HIV infection and risk behaviors among Montreal street youth. *International Journal of STD and AIDS*, *11*, 241–247.
- SCB (Statistiska Centralbyrån) (2009). Unga, sex och Internet – attityder och erfarenheter. Enkätundersökning våren 2009.
- Scott, S. & Harper, Z. (2006). Meeting the needs of sexually exploited young people: The challenge of conducting policy-relevant research. *Child Abuse Review*, *15*, 313–325.
- Siring, A. (2008). Sexhandel, sexköpslagstiftning och myndighetsförståelse. Ett svenskt exempel. I Ch. Holmström & M-L. Skilbrei (2008). *Prostitution i Norden. Forskningsrapport*. TemaNord 2008:604. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Skidmore, P. (2000). *Researching youth prostitution*. London: Guildhall University.
- SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) (2009). *Kommungruppsindelning fr.o.m. 1 januari 2005*. Hämtad den 26 juni 2009 från www.skl.se/artikel.asp?A=11248&C=445.
- Skr. 2007/08:167. *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.
- SOU 2001:72. *Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda*. Stockholm: Socialdepartementet.
- SOU 2004:71. *Sexuell exploatering av barn i Sverige*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Sørensen, A.D. & Knudsen, S.V. (Red.) (2006a). Unge, kön och pornografi i Norden. Kvalitativa studier. TemaNord 2006:545. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Sørensen, A. D. & Knudsen, S. V. (Red.) (2006b). Unge, kön och pornografi i Norden. Kvantitativa studier. TemaNord 2006:546. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Sørensen, M. H. & Nørrelykke, M. L. (2006). *Betalt seksuel udnyttelse af socialt udsatte unge. Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte og Kompetencecenter Prostitution*. Köpenhamn: VFC Socialt Udsatte.
- Statens folkhälsoinstitut (2009). *Livsvillkor och hälsa bland unga homo- och bisexuella – resultat från nationella folkhälsoenkäten*.
- Stefansen, K., Hegna, K., Valset, K., von Soest, T. & Mossige, S. (2009). *Vold mot "homofil" ungdom. Forekomst og fortolkninger*. Sosiologi i dag, nr 2 (2009).
- Strand, B. H., Dalgard, O. S., Tambs, K. & Rognerud, M. (2003). Measuring the mental health status of the Norwegian population: A comparison of the instruments SCL-25, SCL-10, SCL-5 and MHI-5 (SF-36). *Nordic Journal of Psychiatry*, *57*, 113–118.
- Suseg, H., Skevik Grødem, A., Valset, K. & Mossige, S. (2008). *Seksuelle krenkelses via nettet – hvor stor er problemet?* NOVA rapport 16/08. Oslo: Norwegian Social Research (NOVA).
- Svedin, C. G. & Priebe, G. (2004). *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter*. Avsnitt: sexuell exploatering. Att sälja sex mot ersättning/pengar. SOU 2004:71, bilaga 3.
- Svedin, C. G. & Priebe, G. (2007). Selling sex in a population-based study of high-school seniors in Sweden: Demographic and psychosocial correlates. *Archives of Sexual Behavior*, *36*, 21–32.
- Thomsen, C. (2004). *Anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer*. Danmark: Pro Vejle og Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte.
- Thoresen, M. (1995). *Ung fritid*. UNGforsk-rapport 2/95. Oslo: Ungforsk.

Vedeler, J. S., Sasaoka, K. & Mossige, S. (2006). *Ungdom som selger eller bytter sex – en faglig veileder til hjelpeapparatet*. Barne- og likestillingsdepartementet. Oslo: Norwegian Social Research (NOVA).

Wolak, J., Mitchell, K. J. & Finkelhor, D. (2006). *Online victimization of youth: Five years later*. National Center for Missing and Exploited Children Bulletin - # 07-06-025. Nerladdad den 28 januari 2008 från www.unh.edu/ccrc/second_youth_internet_safety_publications.html

Wolak, J., Finkelhor, D., Mitchell, K. J. & Ybarra, M. L. (2008). Online "predators" and their victims. Myths, realities, and implications for prevention and treatment. *American Psychologist*, 63, 111–128.

Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., Finkelhor, D. & Wolak, J. (2007). Internet prevention messages. Targeting the right online behaviors. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 161, 138–145.

KAPITEL 4

Erfarenheter av sexuell exponering och sex mot ersättning

Inledning

Internet har inneburit nya möjligheter för människor att utforska sociala kontakter och sexualitet. Unga som är i början av sin sexuella utveckling har genom internet fått nya och enklare vägar att få kontakt med andra och de har möjlighet att anonymt kunna prova sig fram sexuellt. Internet har också underlättat för äldre personer att söka kontakt med yngre i sexuella syften och nätet har gett nya kontaktvägar för personer som vill erbjuda och köpa sex.

Kombinationen unga, internet och sex bildar en lockande kombination för inte minst medierna och under de senaste åren har det publicerats en rad artiklar om de faror som kan lura på nätet. Hur vanligt är det då att unga exponerar sig sexuellt på nätet? Vilken erfarenhet av och vilka attityder till sex mot ersättning har unga och vilka är det som exponeras och som säljer och köper sex?

Metod

Detta kapitel bygger dels på kvantitativa undersökningar som genomförts eller gjorts på uppdrag av Ungdomsstyrelsen under 2009, dels på intervjuer med yrkesverksamma som arbetar med utsatta unga.

Statistiken är främst hämtad från Ungdomsstyrelsens Ungdomsenkät 2009. Undersökningen är en rikstäckande urvalsundersökning som skickades ut till 6 000 unga i åldern 16-25 år under vintern 2008/2009. Enkäten besvarades av 2 951 personer, vilket gav en svarsfrekvensen på knappt 50 procent. I enkäten, som omfattar en mängd områden som beskriver ungas levnadsvillkor, fick respondenterna 11 frågor som handlar om erfarenhet av och

attityder till sexuell exponering på internet och sex mot ersättning.

I urvalsundersökningar riskerar man att den andel som besvarar enkäten skiljer sig från hur den population man vill undersöka ser ut, i detta fall ungdomsgruppen. Sammansättningen på respondenterna och på populationen kan skilja sig åt med avseende på till exempel kön, socioekonomisk bakgrund och boenderegion, då vissa grupper i regel har mindre benägenhet att svara på enkäter. Därför har svaren från Ungdomsenkäten med hjälp av registervariabler viktats så att statistiken ger en representativ bild av hela ungdomsgruppen. Resultaten i Ungdomsenkäten visar dock att skillnaderna mellan de oviktade och de viktade svaren i regel är små.

I urvalsundersökningar, då alltså endast ett urval av hela populationen studeras, finns också en risk för urvalsfel. Risken är att det resultat man får av urvalsundersökningen inte är representativt för hela populationen. Om man dessutom delar upp urvalet i mindre grupper kan det bli än svårare att avgöra om resultaten är representativa för gruppen eller inte. Skillnaderna i beteende och attityder mellan olika grupper som man undersöker kan då riskera att inte vara statistiskt säkerställda. I kapitlet har vi i vissa fall delat upp ungdomsgruppen i mindre kategorier, till exempel utifrån sexuell läggning samt fysisk och psykisk hälsa. Antalet individer i dessa grupper blir i flera fall få och små procentuella skillnader mellan grupper bör i dessa fall tolkas med försiktighet. I flera fall har signifikansen på resultaten i studien beräknats utifrån de som har uppgett att de har

erfarenhet eller positiva attityder av olika slag och de som inte har gjort det. I tabellerna presenteras dock endast den andel med en specifik bakgrundsvariabel som har svarat ja på frågorna om sexuell exponering och sex mot ersättning samt hur stor andel som svarat ja i den totala undersökta ungdomsgruppen, detta för att underlätta läsbarheten i tabellerna.

I kapitlet används också statistik från två webbenkätundersökningar. Den ena är Ungdomsbarometern, en årlig undersökning som hösten 2008 besvarades av drygt 10 000 unga i åldern 15-24 år. Den andra är en undersökning som Ungdomsstyrelsen utförde på och med hjälp av Bilddagboken under våren 2009. I denna undersökning svarade drygt 4 700 unga i åldern 13-19 år. I Ungdomsbarometern ställdes samma frågor om exponering och sex mot ersättning som i Ungdomsstyrelsens egen Ungdomsenkät och vissa av frågorna fanns även med i Bilddagbokens webbenkät.

Att använda sig av webbenkäter där urvalet inte görs slumpmässigt utan genom självselektion innebär metodologiska problem för undersökningarnas representativitet. De som svarat på webbenkäterna har självmant gått in på en webbplats, klickat på en så kallad banner (en slags annons) om undersökningen och sedan besvarat enkäten. Därför går det inte att göra generaliseringar av hela ungdomsgruppen utifrån de svar webbenkäterna har gett. Svaren kan däremot fungera som ett jämförelsematerial och en komplettering till Ungdomsenkäten, inte minst för unga under 16 år som inte deltar i Ungdomsenkäten.

I texten relateras resultat från de ovan nämnda undersökningarna till resultat från andra kvantitativa undersökningar som Abelsson och Hulusjö (2008), Brå (2007), Priebe och Svedin (2004), Ahlgren, Näslund, och Rosander (2009)

samt till undersökningar som utförts på uppdrag av Ungdomsstyrelsen under 2008/2009 och som presenteras i kapitel 3 (Priebe och Svedin) och kapitel 5 (Månsson och Daneback).

Kapitlet innehåller även intervjuer med yrkesverksamma som arbetar med unga som har utsatts på nätet och som har erfarenhet av att sälja sex. Under våren 2009 genomfördes intervjuer med Åsa Landberg från Rädda Barnens centrum för barn och ungdomar i kris och Moa Mannheim från BUP Vasa, en specialenhet inom barn- och ungdomspsykiatri för konsultation och behandling vid misstänkta eller bekräftade sexuella övergrepp mot barn, samt med landets tre prostitutionsenheter (Göteborg, Stockholm och Malmö). Ungdomsstyrelsen skickade även ut ett antal frågor om förekomsten av unga som säljer sex till ett antal socialtjänstenheter och ungdomsmottagningar.

Sexuell exponering

Av unga i åldern 16-25 år uppgav knappt 8 procent att de någon gång *lagt upp "sexiga" bilder eller filmklipp på sig själva på internet*. Det är en större andel tjejer än killar som gjort det, 9 procent jämfört med 6 procent. Det är ingen signifikant skillnad mellan i vilken utsträckning den yngre åldersgruppen, 16-19-åringar, och den äldre, 20-25-åringarna har lagt ut sådana bilder (tabell 4.1). Det är vanligast att ha lagt ut bilder på sig själv bland 20- och 21-åringarna.

Att lägga upp sexiga bilder eller filmklipp av sig själv på nätet är en handling där individen själv gör ett aktivt val att exponera sig för andra. Bilder eller filmer med sextigt innehåll kan dock spridas på nätet utan att man själv är medveten om det eller vill det. Drygt 2 procent av 16-25-åringarna uppgav att de har *fått sexiga bilder/filmklipp spridda mot sin egen vilja på nätet*, medan cirka 1 procent angav att de *lagt ut sexiga*

bilder eller filmklipp på någon annan utan att hon eller han vetat om det. Det är små skillnader mellan könen och mellan åldersgrupperna för i vilken utsträckning man upplevt att någon har lagt ut sexiga bilder/filmklipp mot ens vilja på nätet respektive att man själv har lagt ut sexiga bilder på någon annan utan att denne vetat om det.

Att vara ute på nätet och chatta eller att ha en egen presentation på ett forum ger också möjlighet för andra användare att ta kontakt. I debatten kring ungas internetanvändande ges det ofta exempel på hur unga blir kontaktade av äldre män med sexuella avsikter. I en riksrepresentativ undersökning bland niondeklassare uppgav drygt 30 procent att de under det senaste året blivit föremål för en sexuell kontakt från en tidigare obekant person som de trodde eller visste var vuxen (Brå 2007). Endast 2 procent uppgav att de hade varit föremål för en sådan kontakt av en vuxen enbart utanför nätet. Undersökningen visade dock att sexuella kontakter inte bara tas av äldre utan även av jämnåriga.

I Ungdomsenkäten har respondenterna fått svara på om de har varit med om att *någon på nätet försökt att få dem att prata om sex eller skicka bilder med sexuellt innehåll när de inte har velat.* Drygt 30 procent uppgav att de har varit med om detta. Nästan hälften av tjejerna har upplevt det, jämfört med 13 procent av killarna. Det är vanligare att de yngsta tjejerna har blivit kontaktade på detta sätt än de äldre. Bland killarna är skillnaden mellan åldersgrupperna inte signifikant.

På internet förekommer en mängd så kallade spammeddelanden, meddelanden som skickas ut till ett stort antal internetanvändare från okända och som kan innehålla olika sexuella förslag. I en rapport från 2007 liknar Brottsförbyggande rådet, Brå, vuxnas sexuella kontaktsökande mot barn och unga vid en pyramid, där pyramidens bas utgörs av den stora mängd kontaktförsök som kräver en lägre grad av delaktighet av den utsatta, till exempel sexuella ofredanden via en chatt. Längre upp i pyramiden kommer kontakter som kräver mer av offret, till exempel att visa upp sig i webbkamera och att träffas utanför nätet och ha sex (Brå 2007).

Tabell 4.1 Andel som någon gång haft erfarenhet av följande händelser, 16–25 år. Procent

	Totalt	Tjejer	Killar	16–19 år	20–25 år
Lagt upp "sexiga" bilder/filmklipp av sig själv på nätet	7,8	9,4	6,3	7,0	8,5*
Fått "sexiga" bilder/filmklipp spridda på nätet mot ens vilja	2,4	2,5	2,4*	2,3	2,5*
Lagt ut "sexiga" bilder/filmklipp på någon annan utan dennes vetskap	1,1	0,8	1,5*	1,2	1,1*
Någon på nätet försökt få en att prata om sex/ skicka bilder/göra något framför webbkamera mot ens vilja	30,5	48,5	13,4	33,7	27,7
Kommit i kontakt med någon på nätet, sedan träffat och haft sex irl	17,4	16,2	18,6*	14,8	19,6

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

*Ej signifikant skillnad.

Den obegränsade möjlighet till kontakter som internet innebär medför att ju fler unga en kontaktskapande förövare tar kontakt med, desto större är risken att någon, som inte har förmågan eller viljan att säga nej, tillmötesgår kontaktförsöket. Att en knapp tredjedel av de unga svarat att de varit med om ofrivilliga sexuella kontakter på nätet kan tyda på att respondenterna i sina svar inte räknat med spammail och liknande, utan att de redogjort för mer privata kontakter som resulterat i ovälkomna sexuella förslag.

Att få förslag med sexuellt innehåll verkar hanteras olika av ungdomar. I en webbundersökning riktad till unga i åldern 15–17 år svarade knappt två tredjedelar att de upplevde kontakten som lite eller inte alls obehaglig (Brå 2007). Killar var särskilt obesvärade. Undersökningen visar dock att det även finns ungdomar som upplevt obehag av sådana kontakter.

Sex och kärlek på internet kan ta sig många olika uttryck. Enligt Månsson och Danebacks webbundersökning (kapitel 5) är de vanligaste aktiviteterna bland unga att söka kunskap om sex, flirta, chatta om sex och titta på pornografi. Sex på nätet mellan två eller flera personer kan ske genom till exempel så kallat webbkamerasex eller genom en chatt. Den kontakt man fått på nätet kan också resultera i att man träffas fysiskt, irl (in real life), och ha sex.

I Ungdomsenkäten svarar 17 procent att de *någon gång har kommit i kontakt med någon på nätet som man sedan träffat och haft sex med irl*. Det är vanligare att 20–25-åringarna har gjort det jämfört med 16–19-åringarna. Det är viktigt att poängtera att svaren på frågan inte bara kan innefatta de som först haft en uttalad sexuell kontakt på nätet och som sedan uttryckligen bestämt att man ska träffas för att ha sex. I gruppen kan även personer som till exempel

fått kontakt på mindre sexuellt inriktade webbplatser, som olika dejtingwebbplatser, ingå och som sedan träffats och haft sex. Dejtingwebbplatsernas ökade popularitet innebär att det ofta är just på detta sätt som relationer, såväl korta som långvariga, skapas. Siffrorna ger dock en bild av hur vanligt det faktiskt är bland unga att använda sig av internet som kanal för att träffa någon och ha sex offline.

Bilddagboken och Ungdomsbarometern

Den undersökning som Ungdomsstyrelsen utförde på Bilddagboken vände sig till åldersgruppen 13–19 år. Som tidigare beskrivits saknar denna undersökning ett representativt urval och det går därför inte att utifrån svaren dra några generella slutsatser kring hur vanligt det är med sexuell exponering och sex mot ersättning i den yngre åldersgruppen. Vi kan dock säga hur stor andel av de som besvarade enkäten som har sådan erfarenhet. Av dessa uppgav drygt en fjärdedel att de hade lagt ut sexiga bilder eller filmklipp på nätet. Jämför vi olika åldersgrupper har de äldsta, 18–19-åringarna, störst erfarenhet av att lägga ut sådana bilder. Bland 13–15-åringarna uppgav mellan 20 och 25 procent att de någon gång har lagt ut sexiga bilder eller filmklipp. Det är alltså en klart större andel jämfört med i Ungdomsenkäten.

Andelen som uppgav att de någon gång har fått sexiga bilder eller filmklipp på sig själva spridda på nätet mot sin vilja är också större i undersökningen på Bilddagboken än i Ungdomsenkäten, 11 procent. Den största andelen, 17 procent, finns bland 19-åringarna, men i övrigt är det små skillnader mellan de yngsta och de äldsta.

De stora skillnaderna i svaren mellan undersökningarna kan troligen förklaras med att

webbundersökningen riktade sig till just unga som är inne på Bilddagboken, en webbplats som bland annat bygger på att ungdomar skapar egna profiler med bilder på sig själva som andra kan besöka. Gruppen som svarat har troligen en annan erfarenhet av att till exempel vara ute på nätet och lägga ut bilder än det mer representativa urval som besvarade Ungdomsenkäten.

Drygt 60 procent av de som svarade på Bilddagboken uppgav att de någon gång har varit med om att en person på nätet som var äldre än dem själva velat prata om sex eller få dem att skicka bilder eller filmklipp när respondenten inte själv ville. Det är små skillnader mellan olika åldrar, vilket innebär att det till exempel i stort sett är lika stor andel bland 13-åringarna som bland 19-åringarna som har varit med om detta. Återigen bör det påpekas att resultaten inte kan sägas vara representativa för hela åldersgruppen utan bara beskriver situationen för de unga som besvarat enkäten.

Vid en jämförelse mellan könen i undersökningen på Bilddagboken ser vi att tjejerna i högre grad än killarna uppgav att de såväl har lagt ut sexiga bilder eller filmklipp på sig själva som att de har fått sådana bilder eller klipp spridda mot sin vilja. Skillnaden mellan könen är särskilt stor om man jämför hur stor andel som uppgett att de någon gång har varit med om att en äldre person på nätet velat prata om sex, skicka bilder eller göra något framför webbkameran när man inte själv ville. Medan 28 procent av killarna uppgav det var motsvarande andel bland tjejerna 80 procent.

Resultaten från den andra webbundersökningen, Ungdomsbarometern, liknar däremot i hög grad de från Ungdomsenkäten. Om man ser på andelen unga som uppgav olika erfarenhet av sexuell exponering på nätet är skill-

naderna mellan undersökningarna på flera av frågorna mindre än 1 procentenhet. Det var något högre andel unga som i Ungdomsbarometern uppgav att någon på nätet försökt få dem att prata om sex eller skicka bilder mot deras vilja och som uppgav att de träffat någon på nätet som de sedan haft sex med irl. Trots att Ungdomsbarometern är en webbundersökning som saknar ett representativt urval är alltså resultaten från de båda undersökningarna slående lika när det gäller ungas erfarenheter av sexuell exponering på nätet. Resultaten från Ungdomsbarometern stärker alltså den bild av ungas sexuella exponering som vi visat utifrån Ungdomsenkäten.

Sex mot ersättning

Internet har också inneburit en ny väg till att skapa kontakter för att söka och erbjuda sex mot ersättning. I Socialstyrelsens kartläggning av prostitution (Socialstyrelsen 2008) menar professionella aktörer att internet har inneburit att det blivit lättare att sälja och köpa sexuella tjänster. På internet förändras också kontaktsätten för prostitution och växlar, ofta i snabb takt, mellan till exempel webbplatser, hemsidor, forum, bloggar, chattar och kontaktsidor.

Det finns vissa svårigheter med att kartlägga unga som tar emot eller ger ersättning för sex. Prostitutionen är ofta dold, otillgänglig eller skambelagd. Många unga som har erfarenhet av prostitutionsliknande förhållanden ser sig inte heller som prostituerade. Övergången mellan en "vanlig" sexualitet som präglas av ömsesidighet och byte eller köp av sexuella tjänster kan för vissa unga vara glidande (Abelsson & Hulusjö 2008). Ofta handlar det om otydliga transaktioner, till exempel i form av att den som erbjudit sex får bo över hos köparen eller får en present. Då prostitution för

många är något skambelagt och stigmatiserande kan det också vara svårt att få unga att, även i anonyma enkäter, uppge om man har den erfarenheten.

I Ungdomsenkäten uppger 1,7 procent att de någon gång *har tagit emot ersättning för sex*. Andelen är liknande de 1,5 procent som uppger de hade sålt sexuella tjänster i Priebe och Svedins studie i årskurs 3 på gymnasiet (kapitel 3) och samma forskares liknande studie från 2004 då andelen var 1,4 procent. Andelen är även liknande de 1,9 procent bland tredje årets gymnasieelever i några småländska kommuner som i en studie från 2008 gjord av Ahlgren, Näslund och Rosander (2009) angav att de utfört sexuella tjänster mot någon form av ersättning. I exempelvis Abelssons och Hulusjös studie från 2008 var andelen unga sexsäljare betydligt högre, men den undersökningen var inte baserad på ett slumpmässigt urval utan på en självselekerande webbundersökning, vilket som tidigare nämnts försvårar möjligheten att ge en generell bild.

Det finns inte någon skillnad mellan i vilken utsträckning tjejer och killar uppger att de har tagit emot ersättning för sex i vår undersökning.

Svaren från Ungdomsenkäten skiljer sig här från flera andra studier. I Priebe och Svedins undersökning som redovisas i kapitel 3 har en något större andel killar än tjejer angett att de tagit emot ersättning för sex, ett mönster som även går igen i andra undersökningar (Priebe & Svedin 2004, Näslund, Ahlgren & Rosander 2009).

Abelsson och Hulusjö diskuterar i sin rapport från 2008 vad det kan bero på att killar i kvantitativa undersökningar i högre grad än tjejer uppger att de sålt sex medan yrkesverksamma som möter utsatta unga i intervjuer uppger att det är vanligare att de möter tjejer som säljer sex än att de möter killar som gör det. Antingen är det så att det är fler killar som säljer sex men att de på olika sätt osynliggörs genom könsbundna traditioner kring prostitution och inte når fram till professionella personer som kan ge stöd. Men det kan också vara så att de sexuella script som finns, där en kille med många sexpartners i regel ses på ett mer positivt sätt än en tjej som har det, även kan prägla hur killar och tjejer upplever sexuella kontakter som skulle kunna tolkas som prostitution och i vilken grad man väljer att uppge dessa i en under-

Tabell 4.2 Andel som har positiv attityd till och erfarenheter av sex mot ersättning, 16–25 år. Procent

	Totalt	Tjejer	Killar	16–19 år	20–25 år
Tycker det är ok att andra har sex mot ersättning om båda är med på det	43,3	37,1	49,2	43,6	43,0*
Känner någon i sin egen ålder som har tagit emot ersättning	11,4	12,7	10,2*	11,5	11,3*
Har någon gång gett ersättning	1,4	0,2	2,5	0,6	2,0
Kan tänka sig erbjuda ersättning	5,0	1,0	8,8	3,8	6,0
Har någon gång tagit emot ersättning	1,7	1,7	1,7*	1,0	2,3
Kan tänka sig ta emot ersättning	10,9	5,5	16,0	10,3	11,4*

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

*Ej signifikant skillnad.

sökning. Åldersmässigt ser vi att 20–25-åringarna har större erfarenhet av att ha tagit emot ersättning för sex än gruppen 16–19 år (tabell 4.2).

Trots att det inte råder några skillnader mellan könen för i vilken utsträckning man uppger att man tagit emot ersättning för sex är det stora skillnader mellan tjejer och killar på i vilken grad man *kan tänka sig att ta emot ersättning för sex*. Andelen killar som kan tänka sig att göra det är tre gånger så stor som andelen tjejer.

På frågan om man någon gång *har gett ersättning för att ha sex* svarade 1,4 procent att de hade gjort det. Det är klart vanligare bland killar än bland tjejer, och särskilt vanligt är det bland den äldre gruppen killar, där nästan 4 procent uppger att de har gett ersättning för sex. Den äldre gruppen killar är också den grupp som i störst utsträckning *kan tänka sig att ge ersättning för sex*. Skillnaden mellan hur stor andel som kan tänka sig ge ersättning är betydande mellan könen och nästan hälften av killarna uppger att de tycker att *det är okej att andra har sex mot ersättning om båda är med på det*. En dryg tredjedel av tjejerna tycker det.

Jämför vi resultaten i Ungdomsenkäten med Ungdomsbarometerns webbundersökning är

skillnaderna något större i frågorna om sex mot ersättning. Andelarna som uppger att de tycker att det är okej att andra har sex om båda är med på det och som kan tänka sig att ta emot ersättning för sex är cirka 5 procentenheter större i Ungdomsbarometern, medan andelen som känner någon i sin egen ålder som har tagit emot ersättning är något lägre i Ungdomsbarometern. I övriga frågor är skillnaderna i svaren mellan de båda undersökningarna små.

Exponering och exploatering

I kapitlet har vi hittills visat hur stora andelar unga som uppger att de har exponerats sexuellt på nätet och som har gett eller tagit emot sex mot ersättning. Är det då samma personer som exponerar sig sexuellt och som har erfarenhet av eller positiva attityder till sex mot ersättning och vice versa?

Ser vi på den grupp unga som någon gång har gett respektive tagit emot ersättning för sex och deras grad av sexuell exponering framgår det att unga med erfarenhet av att ge och ta emot ersättning för sex har betydligt större erfarenheter av sexuell exponering jämfört med den totala andelen unga i undersökningen (tabell 4.3).

Tabell 4.3 Andel unga med erfarenhet av sex mot ersättning som någon gång har gjort följande, 16–25 år. Procent

	Tagit emot ersättning n=43–46	Gett ersättning n=32–33	Samtliga 16–25 år
Lagt ut "sexiga" bilder	42,3	12,4*	7,8
Fått bilder spridda mot ens vilja	10,9	12,2	2,4
Lagt ut bilder på någon annan utan dennes vetskap	11,5	9,4	1,1
Någon på nätet försökt få en göra sexuella handlingar	51,3	33,9*	30,5
Kontakt med någon på nätet, sedan sex irl	56,4	48,0	17,4

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen
*Ej signifikant skillnad.

Tabell 4.4 Andel unga med erfarenhet av sex på nätet som har positiv attityd till och erfarenheter av sex mot ersättning, 16–25 år. Procent

	Lagt ut "sexiga" bilder/klipp på nätet n=232–235	Lagt ut "sexiga" bilder på någon annan utan dennes vetskap n=32–33	Kontakt med något på nätet sedan sex irl n=496–501	Samtliga 16–25 år
Tagit emot ersättning	9,1	17,1	15,6	1,7
Kan tänka sig att ta emot ersättning	23,4	51,2	22,2	10,9
Gett ersättning	2,2*	11,5	3,8	1,4
Kan tänka sig att ge ersättning	10,5	25,1	12,1	5,0
Tycker det är ok att andra har sex mot ersättning om båda är med på det	60,7	76,9	55,7	43,3

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

*Ej signifikant skillnad.

Internet har blivit den viktigaste arenan för att sälja sex, 54 procent av de unga som i Abellssons och Hulusjös studie uppgav att de sålt sex hade kommit i kontakt med köparen via nätet. Kompisar, krogen och gatan följde sedan som de viktigaste kanalerna för att nå kunder (Abellsson & Hulusjö 2008). Att sälja sex kan innebära att tjänsten utförs på internet genom att köparen betalar för till exempel webbkamerasex eller bilder/filmer och inte enbart fysiska möten.

Ser vi på unga med erfarenhet av sexuell exponering och deras erfarenhet av och attityder till sex mot ersättning är det även här stora skillnader i andelar mellan de som har erfarenhet av sexuell exponering och de som inte har det när det gäller grad av erfarenhet av och positiva attityder till sex mot ersättning. Särskilt stora andelar har gruppen som lagt ut sexiga bilder på någon annan utan dennes vetskap (tabell 4.4).

Bakgrundsfaktorer

Socioekonomisk bakgrund

En variabel som brukar ge utslag i ungas levnads-situation är ungas socioekonomiska bakgrund. Eftersom målgruppen för studien är unga i åldern 16–25 år och många fortfarande går på gymnasium, högskola eller motsvarande ger en beskrivning av de ungas egen utbildningsnivå eller sysselsättning inte så tydliga mönster. Om vi istället studerar föräldrarnas utbildningsnivå och sysselsättning finns det skillnader i vilken utsträckning man har erfarenhet av sexuell exponering och sex mot ersättning. Unga med föräldrar som inte yrkesarbetar uppger i större utsträckning erfarenheter av sex mot ersättning jämfört med unga med föräldrar som yrkesarbetar. Samma mönster framkommer om vi jämför föräldrarnas utbildningsnivå, där unga med lågutbildade föräldrar i större utsträckning än unga vars föräldrar är högutbildade är positivt inställda till och har erfarenhet av sex mot ersättning (tabell 4.5).

Ser vi på ungas sexuella exponering är det inte lika tydliga skillnader mellan grad av expone-

Tabell 4.5 Andel av unga med olika socioekonomisk bakgrund som har positiv attityd till och erfarenheter av sex mot ersättning, 16–25 år. Procent

	Båda föräldrar yrkesarbetar n=1 973–1 981	Ingen förälder yrkesarbetar n=140	Hög-utbildade föräldrar n=240–244	Låg-utbildade föräldrar n=1 235–1 237	Samtliga 16–25 år
Känner någon i sin egen ålder som har tagit emot ersättning	9,7	16,9	6,5	11,1	11,4
Har någon gång gett ersättning	1,1	2,5	0	0,9	1,4
Kan tänka sig erbjuda ersättning	4,4	9,7	3,0	4,5	5,0
Har någon gång tagit emot ersättning	1,3	3,1	0,5	1,5	1,7
Kan tänka sig ta emot ersättning	10,5	13,1	10,6	10,0	10,9

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

Tabell 4.6 Andel av unga med olika socioekonomisk bakgrund som någon gång haft erfarenhet av följande händelser, 16–25 år. Procent

	Båda föräldrar yrkesarbetar n=1 976–1 984	Ingen förälder yrkesarbetar n=139–140	Hög-utbildade föräldrar n=241–243	Låg-utbildade föräldrar n=1 230–1 239	Samtliga 16–25 år
Lagt upp "sexiga" bilder/filmklipp av sig själv på nätet	6,6	8,9	7,4	8,0	7,8
Fått "sexiga" bilder/filmklipp spridda på nätet mot ens vilja	1,9	1,5	2,8	2,2	2,4
Lagt ut "sexiga" bilder/filmklipp på någon annan utan dennes vetskap	1,1	0,0	3,0	1,2	1,1
Någon på nätet försökt få en att prata om sex/ skicka bilder/göra något framför webbkamera mot ens vilja	30,5	23,6	24,9	32,8	30,5
Kommit i kontakt med någon på nätet, sedan träffat och haft sex IRL	15,4	22,6	11,9	18,5	17,4

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

ring och nivå på föräldrarnas utbildning respektive om de yrkesarbetar. Unga som inte har någon yrkesarbetande förälder har i högre grad lagt upp sexiga bilder på nätet och haft sex med någon som de tidigare kommit i kontakt med på nätet, medan unga med föräldrar som yrkesarbetar i större utsträckning varit med om att någon försökt få dem att prata om sex. Föräldrarnas utbildningsnivå påverkar skillnaderna i erfarenhet av sexuell exponering på nätet relativt lite. Tydligast är skillnaden i andelen som varit med om att någon på nätet försökt få dem att prata om sex och i andelen som efter kontakt på nätet haft sex irl, där unga med lågutbildade föräldrar i båda fallen har en större andel än gruppen med högutbildade föräldrar (tabell 4.6).

Vid en jämförelse av socioekonomisk bakgrund bör man återigen tänka på att en uppdelning av de unga utifrån föräldrarnas yrkesarbete och utbildning innebär att antalet individer i vissa grupper, främst den där ingen förälder yrkesarbetar och den där båda föräldrarna är högutbildade, innehåller få individer (141 respektive 244 personer) i undersökningen. Därför bör resultaten av dessa gruppers erfarenheter och attityder tolkas med försiktighet.

Födelseland

Det finns vissa skillnader i erfarenheter och attityder mellan unga födda i Sverige och unga födda utomlands. Unga födda i Sverige har i något större utsträckning än unga födda utrikes varit med om att någon på nätet mot deras vilja försökt få dem att prata om sex, skicka bilder eller kommit i kontakt med någon som man sedan haft sex med irl. Det är också en större andel svenskfödda som tycker att det är okej att andra har sex mot ersättning om båda är med på det och som kan tänka sig att ta emot ersätt-

ning. Däremot har unga födda utrikes i något större utsträckning än svenskfödda såväl gett som tagit emot ersättning (3,2 och 3,7 procent jämfört med 1,1 respektive 1,4 procent bland svenskfödda). De kan också i högre grad tänka sig att erbjuda ersättning. I enkätstudien var gruppen utrikes födda förhållandevis liten, 252 personer. Detta innebär att resultaten bör tolkas med försiktighet.

Boenderegion

Internet har öppnat nya möjligheter för unga, oavsett var i landet man bor, att komma i kontakt med andra personer och utforska sin sexualitet. Kan man se några skillnader mellan ungas erfarenheter av sexuell exponering på internet och sex mot ersättning beroende på var de bor? Delar man utifrån H-regionerna¹ in landet i tre kommungrupper: storstäderna (Stockholm/Södertälje, Göteborg, Malmö/Lund/Trelleborg); större städer (städer med över 90 000 invånare); mindre kommuner (under 90 000 invånare), ser vi små skillnader mellan i vilken utsträckning unga har erfarenhet av och positiva attityder till sexuell exponering och sex mot ersättning. Den enda signifikanta skillnaden gäller frågan om man gett ersättning för sex, där storstäderna har en något större andel som anger detta jämfört med de två andra kommuntyperna.

Erfarenheter och attityder bland unga i hbt-gruppen

I Ungdomsstyrelsens regeringsuppdrag som ligger till grund för denna rapport framhålls särskilt vikten av att belysa situationen för unga homosexuella och bisexuella samt transpersoner. När respondenterna fick uppge vilken sexuell läggning de hade uppgav knappt 92 procent att de var heterosexuella, knappt 3 procent att de var bisexuella, 1,2 procent uppgav att de var homosexuella, 1,7 procent var osäkra på sin sexuella läggning eller visste inte och 2,3

procent uppgav annat eller ville inte definiera sin sexuella läggning. Av antalet respondenter i enkäten innebar detta att 234 personer uppgav en icke-heterosexuell läggning, varav 122 har uppgett att de antingen är homosexuella eller bisexuella. Framöver benämns denna grupp hbt-gruppen. Gruppen innefattar alltså även personer som inte uttalat uppfattar sig som homosexuella, bisexuella eller transpersoner, utan får i detta fall mer ses som ett begrepp för alla sexuella identiteter som inte ingår i heteronormen.

Tabell 4.7 Andel unga med olika sexuell läggning som har positiv attityd till och erfarenheter av sex mot ersättning, 16–25 år. Procent

	Heterosexuella	Hbt
Tycker det är ok att andra har sex mot ersättning om båda är med på det	42,7	54,1
Känner någon i sin egen ålder som har tagit emot ersättning	10,0	26,7
Har någon gång gett ersättning	1,3	2,0
Kan tänka sig erbjuda ersättning	4,5	9,4
Har någon gång tagit emot ersättning	1,2	7,1
Kan tänka sig ta emot ersättning	9,8	24,4

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

Tabell 4.8 Andel unga med olika sexuell läggning som någon gång haft erfarenhet av följande händelser, 16–25 år. Procent

	Heterosexuella	Hbt
Lagt ut "sexiga" bilder/filmklipp av sig själv på nätet	6,8	18,8
Fått "sexiga" bilder/filmklipp spridda på nätet mot ens vilja	2,1	4,5
Lagt ut "sexiga" bilder/filmklipp på någon annan utan dennes vetskap	1,0	2,2
Någon på nätet försökt få en att prata om sex/skicka bilder/ göra något framför webbkamera mot ens vilja	29,1	48,5
Kommit i kontakt med någon på nätet, sedan träffat och haft sex irl	16,3	31,9

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

Det råder stora skillnader mellan heterosexuella unga och unga som inte definierar sig som heterosexuella i såväl erfarenhet av som attityder till sexuell exponering och exploatering (tabell 4.7 och 4.8). Resultaten visar att unga i hbt-gruppen generellt har betydligt större erfarenhet av såväl sexuell exponering på internet som sex mot ersättning. De är också i regel mer positiva till att ta emot och ge ersättning för sex än heterosexuella unga. Det är främst unga som tillhör grupperna homosexuella, bisexuella och de som är osäkra på sin sexuella läggning som skiljer sig från heterosexuella unga. Skillnaderna mellan den heterosexuella gruppen och hbt-gruppen är signifikanta i alla fall utom resultaten som rör om man har gett ersättning för sex och om man har lagt ut sexiga bilder på någon annan utan dennes vetskap. I Ungdomsbarometern framkommer liknande stora skillnader mellan gruppen heterosexuella och hbt-gruppen.

Kön och sexuell läggning

Vid en jämförelse mellan kön och sexuell läggning är det inga signifikanta skillnader mellan könen i hbt-gruppen i frågorna om sexuell exponering, utom bland de som har varit med om att någon på nätet försökt få dem att prata om sex eller skicka bilder. En fjärdedel av de unga killarna i hbt-gruppen har den erfarenheten, en dubbelt så stor andel jämfört med bland heterosexuella killar. Det är också betydligt vanligare bland tjejerna i hbt-gruppen att ha varit med om detta jämfört med bland heterosexuella tjejer. En tredjedel av killarna i hbt-gruppen uppger vidare att de har haft sex med någon irl efter att de först har haft kontakt på nätet, en ungefär lika stor andel som bland tjejerna i hbt-gruppen, vars andel i sin tur är nästan dubbelt så stor jämfört med andelen heterosexuella tjejer med liknande erfarenhet (tabell 4.9).

Tabell 4.9 Andel unga med olika sexuell läggning som någon gång haft erfarenhet av följande händelser, 16–25 år. Procent

	Heterosexuell		HBT	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
Lagt ut "sexiga" bilder/filmklipp av sig själv på nätet	8,4	5,3	19,0	18,4
Fått "sexiga" bilder/filmklipp spridda på nätet mot ens vilja	2,3	2,0	3,7	5,6
Lagt ut "sexiga" bilder/filmklipp på någon annan utan dennes vetskap	0,7	1,3	0,7	4,3
Någon på nätet försökt få en att prata om sex/skicka bilder/göra något framför webbkamera mot ens vilja	47,1	12,6	65,9	24,9
Kommit i kontakt med någon på nätet, sedan träffat och haft sex IRL	14,7	17,8	31,3	32,8

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

Tabell 4.10 Andel unga med olika sexuell läggning som har positiv attityd till och erfarenheter av sex mot ersättning, 16–25 år. Procent

	Heterosexuell		HBT	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
Tycker det är ok att andra har sex mot ersättning om båda är med på det	36,6	48,2	46,0	65,3
Känner någon i sin egen ålder som har tagit emot ersättning	10,6	9,5	32,0	19,4
Har någon gång gett ersättning	0,2	2,3	0	4,8
Kan tänka sig erbjuda ersättning	0,5	8,2	4,7	15,9
Har någon gång tagit emot ersättning	1,2	1,2	6,6	7,9
Kan tänka sig ta emot ersättning	4,0	15,2	20,4	29,9

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

Jämför man vilka erfarenheter och attityder tjejer och killar i de båda grupperna har av sex mot ersättning har tjejerna i hbt-gruppen och heterosexuella killar ungefär lika stora andelar som är positivt inställda till sex mot ersättning om båda parter är med på det. Tjejerna i hbt-gruppen är den grupp där klart störst andel känner någon som tagit emot ersättning för sex. Killarna i hbt-gruppen är de som i störst utsträckning gett ersättning kan tänka sig att erbjuda och ta emot ersättning (där andelarna är dubbelt så stora jämfört med för heterosexuella killar) samt som någon gång har tagit emot ersättning. Av killarna i hbt-gruppen uppger 7,9 procent att de någon gång har tagit emot ersättning för sex (tabell 4.10). Skillnaden mellan killar och tjejer i hbt-gruppen är dock inte signifikant.

Trots att, som tidigare nämnts, flera undersökningar visar att killar i större utsträckning än tjejer sålt sex är det få yrkesverksamma inom socialtjänst som mött killar som sålt sex. Abelson och Hulusjö (2008) tolkar det som att det faktiskt är en större andel unga män som

säljer sex, men att killar på grund av gamla traditionella könsrollsmönster för prostitution oftast inte upptäcks.

Social förankring

Vad är det då som gör att vissa unga lägger ut bilder eller erbjuder sex mot ersättning när andra inte gör det? I intervjuer gjorda med Moa Mannheimer på BUP Vasa och Åsa Landberg på Rädda Barnens kriscentrum framkommer bland annat att de unga som blivit utsatta och som går på samtal hos dem ofta uppvisar svårigheter med den sociala förankringen, bland annat i form av dålig kontakt med föräldrar och kompisar.

Ser vi på hur stor andel som uppger att de är missnöjda med sin situation i arbetet eller i skolan, med sina kompisrelationer eller med sin familjerelation framkommer i flera fall klara skillnader mellan unga med erfarenhet av sexuell exponering och exploatering och samtliga unga som besvarat enkäten (tabell 4.11). Av unga som tagit emot ersättning för sex uppger en dubbelt så stor andel missnöje med

arbetet eller skolan och med kompisar jämfört med samtliga unga, medan skillnaderna mellan andelen missnöjda med familjen är mindre mellan grupperna. Vi ser också att skillnaderna är förhållandevis små mellan unga som har gett ersättning för sex och samtliga unga.

Det är en hög andel som är missnöjda med skola eller arbete och med familjerektionen bland dem som fått sexiga bilder och klipp spridda mot sin vilja, men också en hög andel missnöjda bland unga som själva lagt upp sexiga bilder av sig på nätet. Vad som är orsak och verkan i dessa samband är svårt att fastställa utifrån detta statistiska material, men studier har visat att unga som har problem, bland annat med konflikter med föräldrar, i större utsträckning riskerar att hamna i olika former av sexuell exploatering även på nätet (Finkelhor, Mitchell, Wolak & Ybarra 2007).

Att unga med erfarenhet av sexuell exponering och exploatering i högre grad än andra upplever problem i familjen visas även i tabell 4.12, där unga med erfarenhet av exponering och sex mot ersättning i betydligt större utsträckning än samtliga unga har upplevt att föräldrar eller någon annan vuxen i familjen någon gång utsatt dem för fysiskt våld, hotat om fysiskt våld eller kastat ut dem hemifrån.

Tabell 4.11 Andel av unga med erfarenhet av sexuell exponering och sex mot ersättning som uppger att de är missnöjda, 16–25 år. Procent

	Hur nöjd är du i största allmänhet med ditt liv?		
	Missnöjd med arbets-/skolsituation	Missnöjd med kompisrelationer	Missnöjd med familjerektion
Lagt upp "sexiga" bilder/klipp på nätet	24,8	9,7	10,2
Fått "sexiga" bilder/klipp spridda mot ens vilja	32,7	13,8	17,9
Någon på nätet försökt få en att prata om sex, skicka bilder mot ens vilja	20,9	10,1	7,1
Tagit emot ersättning för sex	34,8	15,2	8,2
Gett ersättning för sex	19,1	9,8	10,5
Samtliga 16–25 år	17,2	8,1	5,7

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

Kommentar: Andel som svarat att de är ganska eller mycket missnöjda.

Tabell 4.12 Andel av unga med erfarenhet av sexuell exponering och sex mot ersättning som uppger att de någon gång utsatts i familjen, 16–25 år. Procent

	Lagt ut "sexiga" bilder/klipp på nätet	Tagit emot ersättning för sex	Gett ersättning för sex	Samtliga 16–25 år
Hotat med att göra dig fysiskt illa				
Någon enstaka gång	16,4	27,7	18,2	8,1
Många gånger	2,2	7,7	7,5	1,8
Gjort dig fysiskt illa				
Någon enstaka gång	18,6	27,1	19,2	9,4
Många gånger	2,9	10,4	6,2	1,7
Kastat ut dig hemifrån				
Någon enstaka gång	7,9	18,8	15,1	3,2
Många gånger	2,4	5,3	0,0	0,6

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

Ekonomisk situation

Även om unga som tar emot ersättning för sex inte alltid får ersättning i just pengar är pengar dock den vanligaste ersättningen för sex (Abelsson & Hulusjö 2008). Hur ser den ekonomiska situationen ut för de unga som tagit emot ersättning för sex och ser man liknande tendenser bland unga som har erfarenhet av exponering?

Tabell 4.13 visar att en dryg tredjedel av unga som tagit emot ersättning för sex har haft svårt att klara utgifterna vid flera tillfällen de närmast föregående 12 månaderna och att drygt 87 procent av gruppen uppger att de den senaste tiden känt oro för den egna eller familjens ekonomi. Vi ser också stora skillnader mellan unga med erfarenhet av sexuell exponering på nätet och samtliga 16–25-åringar, där

Tabell 4.13 Andel unga med erfarenhet av sexuell exponering och sex mot ersättning som uppger ekonomiska problem och oro, 16–25 år. Procent

	Svårt att klara utgifterna vid flera tillfällen senaste 12 månaderna	Senaste tiden känt oro för den egna eller familjens ekonomi
Har någon gång tagit emot ersättning	34,9	87,4
Kan tänka sig ta emot ersättning	23,8	64,8
Gett ersättning	28,0	72,4
Lagt upp "sexiga" bilder/klipp på nätet	25,0	69,7
Fått "sexiga" bilder/klipp spridda mot ens vilja	27,6	62,1
Kontakt med någon på nätet, sedan sex irl	23,5	70,0
Samtliga 16–25 år	15,2	58,3

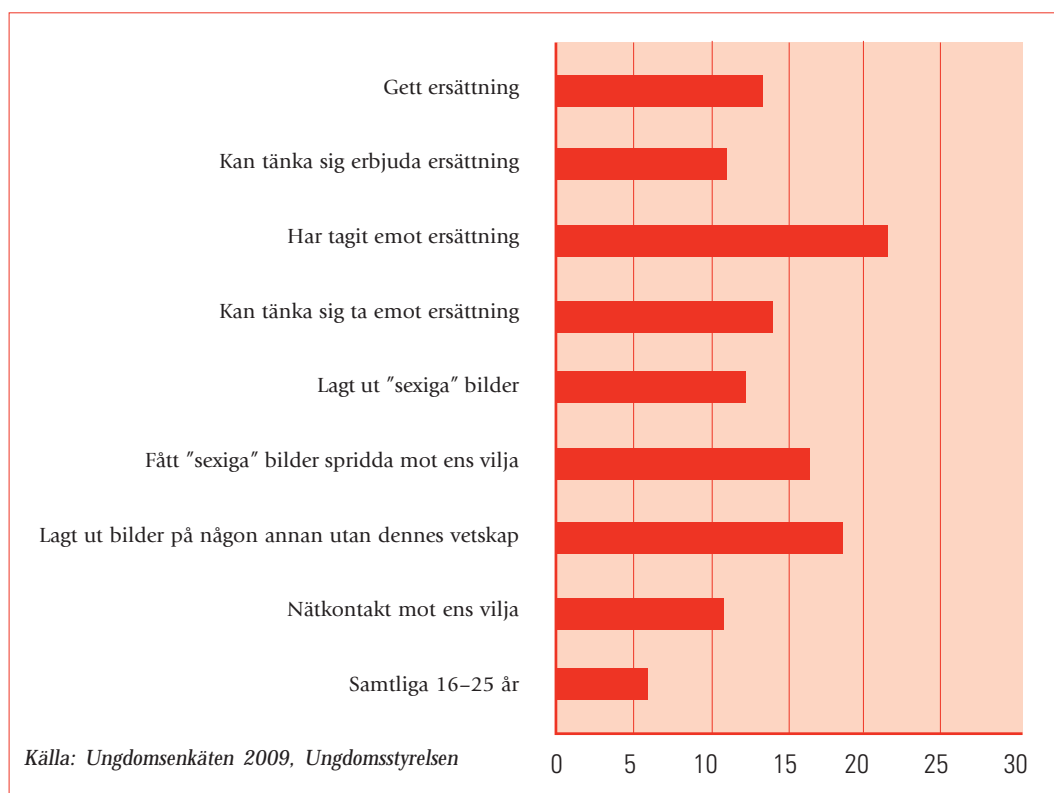
Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

andelen med ekonomiska svårigheter och oro för ekonomin generellt är högre bland unga med erfarenhet av sexuell exponering.

Hälsa

Hälsa är en annan variabel som ofta framkommer i studier som beskriver vilka unga som löper risk att bli utsatta för sexuell exploatering (Priebe 2008). När respondenterna bedömer sitt allmänna hälsotillstånd är andelen unga som bedömer hälsan som ganska eller mycket dålig

betydligt högre bland unga med erfarenhet av sexuell exponering och exploatering jämfört med bland samtliga unga. Unga som har tagit emot ersättning är den grupp som har störst andel som anser sig ha dålig hälsa, därefter följer gruppen som lagt ut sexiga bilder på någon annan utan dennes vetskap. Det är alltså inte bara de som utsatts för exponering och exploatering utan även sådana som exponerat andra utan deras vetskap som har bland de högsta andelarna som uppger dålig hälsa (figur 4.1).

Figur 4.1 Andel unga med positiva attityder till och erfarenhet av sex mot ersättning och sexuell exponering som bedömer sitt hälsotillstånd som ganska eller mycket dåligt, 16-25 år. Procent.

Även här kan man dock fundera på orsaksriktningen – är det ungas uppskattat dåliga hälsa som kan vara en del av förklaringen till exponering och exploatering eller är det exponeringen och exploateringen som resulterat i en försämrad hälsa?

Stressrelaterade symptom

Ett annat sätt att mäta hälsa är att undersöka i vilken utsträckning de som svarat uppger stressrelaterade symptom. Att ha ont i magen, huvudvärk eller problem med sömnen kan ha flera olika orsaker, men symptomen har ofta visat sig uppkomma som ett resultat av yttre påfrestningar och har därför betecknats som stressrelaterade (SOU 2006:77).

Tabell 4.14 beskriver antalet besvär som den enskilde individen lider av under en vecka och jämför de olika grupperna med erfarenhet av

och med positiva attityder till sex mot ersättning.

Enligt tabellen är det unga med erfarenhet av att ta emot ersättning för sex som är den grupp där störst andel uppger att de haft ett eller flera stressrelaterade symptom. Även unga som känner någon i sin egen ålder som har tagit emot ersättning har en större andel med stressrelaterade symptom jämfört med andra. Övriga grupper ligger på en liknande nivå som samtliga i åldersgruppen 16–25 år.

Skillnaderna i grad av stressrelaterade symptom är ännu större om man jämför gruppen unga med erfarenhet av sexuell exponering och samtliga 16–25-åringar. Särskilt stor andel har gruppen som fått sexiga bilder spridda på nätet mot sin vilja (tabell 4.15).

Tabell 4.14 Andel unga med positiv attityd till och erfarenheter av sex mot ersättning som uppger stressrelaterade symptom, 16–25 år. Procent

	Inget stressrelaterat symptom	Ett stressrelaterat symptom	Två eller flera stressrelaterade symptom
Tycker det är ok att andra har sex mot ersättning om båda är med på det	58,4	28,2	13,5
Känner någon i sin egen ålder som har tagit emot ersättning	44,1	31,2	24,7
Har någon gång gett ersättning	55,0	29,3	15,6
Kan tänka sig erbjuda ersättning	63,8	23,1	13,1
Har någon gång tagit emot ersättning	36,6	40,2	23,2
Kan tänka sig ta emot ersättning	58,5	26,8	14,7
Samtliga 16–25 år	60,4	27,3	12,3

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

Kommentar 1: De stressrelaterade symptom tabellen visar bygger på ett index som består av upplevd huvudvärk, ont i magen, svårigheter att somna och dålig nattsömn. Tabellen visar hur många gånger man upplevt något av dessa symptom minst flera gånger i veckan under det senaste halvåret.

Kommentar 2: Korrelation av indexet enligt Cronbach's Alpha: 0.753.

Tabell 4.15 Andel unga med erfarenhet av sex på nätet som uppger stressrelaterade symptom, 16–25 år. Procent

	Inget stressrelaterat symptom	Ett stressrelaterat symptom	Två eller flera stressrelaterade symptom
Lagt ut "sexiga" bilder/filmklipp av sig själv på nätet	40,6	37,7	21,6
Fått "sexiga" bilder/filmklipp spridda på nätet mot ens vilja	39,5	33,3	27,2
Lagt ut "sexiga" bilder/filmklipp på någon annan utan dennes vetskap	56,0	22,0	22,0
Någon på nätet försökt få en att prata om sex/ skicka bilder/göra något framför webbkamera mot ens vilja	46,9	31,6	21,5
Kommit i kontakt med någon på nätet, sedan träffats och haft sex irl	51,4	30,4	18,2
Samtliga 16–25 år	60,4	27,3	12,3

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

Kommentar 1: De stressrelaterade symptom tabellen visar bygger på ett index som består av upplevd huvudvärk, ont i magen, svårigheter att somna och dålig nattsömn. Tabellen visar hur många gånger man upplevt något av dessa symptom minst flera gånger i veckan under det senaste halvåret

Kommentar 2: Korrelation av indexet enligt Cronbach's Alpha: 0.753.

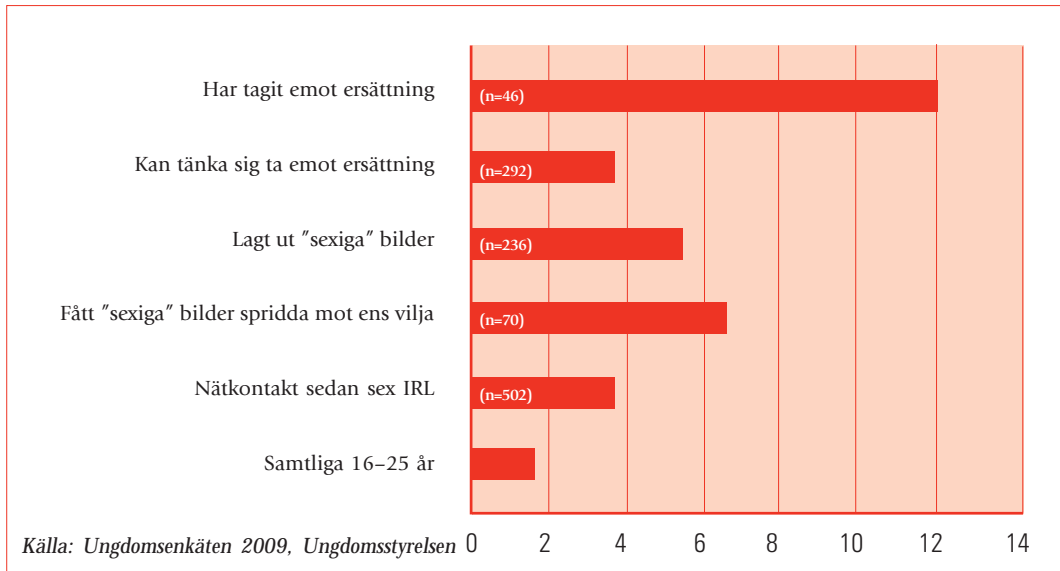
Sexuellt utnyttjande

I Priebes och Svedins studie från 2004 framkommer att unga som säljer sex i större utsträckning än andra unga lever ett sexualiserat liv som bland annat kännetecknas av tidig debutålder och flera sexpartners. Studier visar också att ett sexualiserat beteende är vanligare efter sexuella övergrepp (Kendall-Tackett 1993).

Figur 4.2 visar att gruppen som tagit emot ersättning för sex också är den grupp med klart störst andel som har blivit utsatta för sexuellt våld eller utnyttjande det senaste halvåret. En förklaring kan vara att de som tagit emot ersättning för sex också utsätter sig för större risker i situationer då de möter okända kunder. En annan kan vara att personer som blivit utsatta för olika former av övergrepp mår sämre, har

sämre självkänsla och därför har ett självdestruktivt beteende som leder till att de tar emot ersättning för sex. Dock har ingen i gruppen som har gett ersättning för sex blivit utsatt för sexuellt våld det senaste halvåret.

Antalet unga som i studien uppger att de har blivit sexuellt utnyttjande det senaste halvåret är förhållandevis litet, 45 individer. Ser man dessutom till hur stor andel av de unga som har erfarenhet av sexuell exponering och sex mot ersättning som har blivit sexuellt utnyttjade blir gruppen än mindre, vilket gör att man bör vara försiktig med att göra för långtgående tolkningar av resultatet. Skillnaderna i tabellen är dock signifikanta.

Figur 4.2 Andel unga med positiva attityder till och erfarenhet av sex mot ersättning och sexuell exponering som det senaste halvåret blivit utsatta för sexuellt våld/utnyttjande, 16–25 år. Procent.

Självbild

Enligt Moa Mannheimer på BUP Vasa beskrev flera av de personer som gick i gruppsamtal hos henne hur de genom att lägga ut bilder på sig själva på nätet kunde stärka ett dåligt självförtroende eller nedstämdhet. Ju mer lättklädda bilder, desto fler komplimanger från besökarna på de webbplatser där bilderna figurerade. Att lägga ut sexiga bilder på sig själv för allmän beskådan kan tyckas kräva mycket gott självför-

troende, men tabell 4.16 visar att unga med erfarenhet av exponering, såväl självvald som påtvingad, har en betydligt sämre självbild än gruppen unga i sin helhet. En extra negativ självbild verkar de som fått sexiga bilder spridda mot sin vilja och de som tagit emot ersättning för sex ha. I kapitel 6 beskrivs mer ingående hur unga som uppger att de har dåligt självförtroende ser exponeringen som en hjälp att öka detta.

Tabell 4.16 Andel unga med erfarenhet av sexuell exponering och sex mot ersättning som uppger att de är oroliga, 16–25 år. Procent

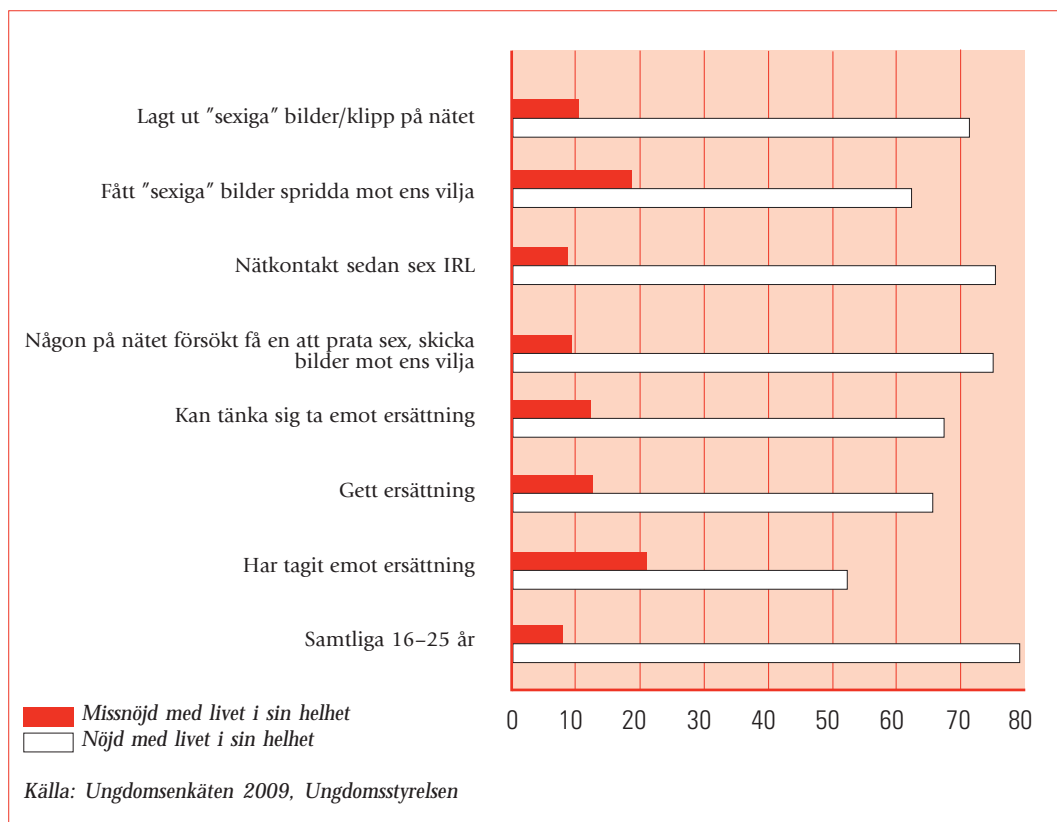
	Lagt ut "sexiga" bilder/klipp på nätet	Fått "sexiga" bilder/klipp spridda mot ens vilja	Någon på nätet försökt få en att prata om sex, skicka bilder mot ens vilja	Har någon gång tagit emot ersättning	Kan tänka sig ta emot ersättning	Samtliga 16–25 år
Att inte duga						
Aldrig	26,8	32,6	23,4	23,2	34,9	40,7
Då och då	41,3	26,9	43,9	43,4	39,5	39,6
Ja, ofta	31,9	40,5	32,5	33,3	25,9	19,5
Över sitt utseende						
Aldrig	29,7	38,3	24,2	23,3	37,5	42,2
Då och då	38,1	24,5	44,4	35,4	39,8	40,6
Ja, ofta	32,2	37,2	31,4	41,3	22,7	17,2
Över sin vikt						
Aldrig	33,7	39,5	28,3	31,7	45,1	46,5
Då och då	33,0	20,9	37,5	24,4	31,9	33,9
Ja, ofta	33,2	39,6	34,2	43,8	23,0	19,6

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

Nöjdhet med livet

En annan variabel som beskriver hur unga med erfarenhet av sexuell exponering och sex mot ersättning mår handlar om hur nöjd man är med livet i sin helhet. Mönstret upprepar sig, med störst andel missnöjda och lägst andel nöjda bland unga som tagit emot ersättning för sex och de som fått sexiga bilder spridda mot sin vilja, med andelar på omkring 20 procent

missnöjda. De som har gett ersättning har den tredje största gruppen missnöjda. Unga som uppger att de har träffat någon på nätet som de sedan haft sex med irl och de som upplevt att någon på nätet kontaktat dem mot deras vilja är de grupper som har störst andelar nöjda och minst andelar missnöjda (figur 4.3).

Figur 4.3 Andel unga med erfarenhet av sexuell exponering och sex mot ersättning som uppger att de är nöjda respektive missnöjda med livet i sin helhet, 16-25 år. Procent.

Alkohol- och drogkonsumtion

Tabell 4.17 visar att unga med erfarenhet av sexuell exponering, såväl självvald som mot ens vilja, också i högre grad angett att de har druckit sig berusade någon gång i veckan och provat droger. I flera fall är andelarna som angett att de har använt droger flera gånger större bland unga med erfarenhet av sex mot ersättning och sexuell exponering jämfört med i hela gruppen 16-25 år. Andelen som angav att de aldrig dricker sig berusade är också betydligt större i hela ungdomsgruppen än bland unga med erfarenhet av exponering och sex mot ersättning.

Det är förhållandevis små skillnader i konsumtion av alkohol och droger mellan samtliga unga som besvarat enkäten och de som har

erfarenhet av att någon på nätet försökt få dem att prata om sex eller skicka bilder mot deras vilja. Unga som utsätts för sådana personer på nätet uppvisar alltså inte samma riskbeteende när det gäller alkohol och droger som unga som har andra exponeringserfarenheter. Att just denna grupp inte har samma riskbeteende kan tyckas vara väntat, då alla ungdomar kan komma i kontakt med personer som vill få dem att utföra sexuella handlingar på nätet. I många fall stannar också försöket att få tjejen eller killen att utföra sexuella handlingar vid just ett försök. Å andra sidan hade denna grupp relativt stora andelar med stressrelaterade symptom, vilket skulle kunna tyda på att det även finns vissa kopplingar mellan psykisk hälsa och den formen av exponering.

Tabell 4.17 Andel unga med positiva attityder till och erfarenhet av sex mot ersättning och sexuell exponering som uppger alkoholberusning och droganvändande, 16–25 år. Procent

	Dricker så mycket alkohol att du känner dig berusad		Använt droger de senaste 12 månaderna	
	Aldrig	Någon gång i veckan	Hasch/marijuana	Andra droger än hasch/marijuana
Lagt upp "sexiga" bilder/klipp på nätet	9,7	14,2	20,2	9,7
Fått "sexiga" bilder spridda mot ens vilja	11,1	13,3	27,4	11,8
Lagt ut "sexiga" bilder på någon annan utan dennes vetskap	6,4	31,8	46,0	17,7
Någon på nätet försökt få en att prata om sex, skicka bilder mot ens vilja	15,0	9,1	12,9	4,5
Kontakt med någon på nätet, sedan sex irl	9,9	13,4	18,7	7,4
Har någon gång gett ersättning	12,5	26,8	38,1	29,1
Kan tänka sig erbjuda ersättning	13,0	17,2	23,3	16,9
Har någon gång tagit emot ersättning	9,8	14,6	33,8	22,6
Kan tänka sig ta emot ersättning	10,8	13,4	24,2	12,2
Samtliga 16–25 år	20,8	8,2	10,8	3,5

Källa: Ungdomsenkäten 2009, Ungdomsstyrelsen

Några kommuners erfarenheter av unga som har sex mot ersättning

Det är svårt att få en helt sanningsenlig bild av omfattningen av prostitution. Det finns inga register över säljare och köpare av sexuella tjänster. Dessutom är det sedan 1999 brottsligt att tillskansa sig sex mot någon form av ersättning.

Vi har däremot försökt ringa in företeelsen utifrån olika perspektiv. Har omfattningen av sex mot ersättning bland unga ökat eller har gruppen med erfarenheter av sex mot ersättning förändrats som en konsekvens av framväxten av internet? Vi har frågat ett antal kommunala aktörer som möter, eller kan tänkas möta, utsatta unga om deras erfarenheter kring detta.

I detta avsnitt försöker vi att belysa i vilken utsträckning ett antal kommunala aktörer har kännedom om unga med erfarenheter av sex mot ersättning, inte att kartlägga hur vanligt förekommande det är.

I Sverige finns tre kommunala prostitutionsenheter: Kompetenscenter Prostitution i Malmö, Prostitutionsgruppen i Göteborg och Prostitutions- och Spiralenheten i Stockholm (benämns fortsättningsvis prostitutionsenheterna). Enheterna är operativa, det vill säga bedriver uppsökande och stödjande verksamhet, men ska också sprida erfarenheter och kunskap till personal inom socialtjänsten och andra relevanta aktörer i respektive region. De tre enheterna har etablerat ett nätverk med årliga träffar. Så vitt Ungdomsstyrelsen vet finns det i lan-

dets övriga kommuner och regioner inga motsvarande verksamheter. Någon samlad förteckning av lokala resurser finns enligt centrala intresse- och tillsynsorganisationer² sannolikt inte. Däremot finns det unga som, frivilligt eller ofrivilligt, erbjuder sex mot ersättning i hela landet, även om det är vanligast i våra största städer.

Ungdomsstyrelsen har besökt de tre prostitutionsenheterna och genom en förfrågan via e-post till ett fyrtiotal socialtjänstenheter och ungdomsmottagningar i olika kommuner i landet bett att få ta del av deras erfarenheter av unga i prostitution. Vi fick svar från 14 enheter inklusive enheter i de tre största kommunerna.

På senare år har ett antal rapporter på temat publicerats. Socialstyrelsen har sedan 2000 publicerat tre rapporter som belyser prostitutionens omfattning och utveckling i Sverige. Socialstyrelsens senaste rapport, *Kännedom om prostitution 2007*, baseras i stor utsträckning på enkäter och intervjuer med kommunföreträdare (Socialstyrelsen 2008).

Dessutom har de tre prostitutionsenheter under 2006 och 2007 publicerat studier om regionala erfarenheter av sex mot ersättning. Prostitutions- och Spiralenheten i Stockholms stad publicerade 2006 *Slutrapport från projektet Nätprostitution* (Johansson & Turesson 2006), en rapport från ett projekt med syfte att genom kompetensutveckling integrera ny kunskap och

ha fortlöpande överblick om prostitutionens förändringar på nätet, främst i Stockholmsområdet. Prostitutionsenheten i Göteborgs stad publicerade 2007 rapporten *I sexualitetens gränstrakter* (Abelsson & Hulusjö 2007) om unga som säljer och byter sexuella tjänster i Göteborgsregionen. Kompetenscenter Prostitution inom Malmö stad publicerade 2007 rapporten *När prostitutionen flyttade in i vardagsrummet* (Olsson 2007), om hur internet används för att erbjuda och marknadsföra sexuella tjänster i Öresundsregionen.

Erfarenheter av unga som erbjuder sex mot ersättning

I Socialstyrelsens kartläggning från 2007 (Socialstyrelsen 2008) var det uppskattningsvis 17 procent av landets kommuner (49 kommuner) som uppgav att de visste att det fanns personer som sålde sexuella tjänster i kommunen.³ Ytterligare cirka 17 procent svarade att de trodde att det fanns personer som sålde sexuella tjänster. I de kommuner där man vet eller tror att personer säljer sexuella tjänster anges att det i cirka 70 procent av fallen handlar om kvinnliga säljare och i 10 procent om manliga.

I *Slutrapport från projektet Nätprostitution* (Johansson & Turesson 2006) uppges medelåldern bland prostituerade på nätet vara 27 år. I rapporter om sexuella tjänster som saluförs på internet återkommer uppmaningar om att uppgifter om sexsäljares ålder ska behandlas med försiktighet. Det finns en kultur inom prostitutionssfären där ungdom är eftersträvanvärt och säljare gärna uppger en lägre ålder än den faktiska.⁴ Ungdomar som erbjuder sex mot ersättning på "gatan" framstår dock som relativt ovanligt. Det är något som också bekräftas av de tre prostitutionsenheterna. Däre-

mot kan säljare som söker kontakt med köpare i gatumiljö också ha en egen hemsida. På samma sätt kan säljare som företrädesvis använder teknik som internet som kontaktarena också befinna sig i andra miljöer. Prostitutionen är således flytande mellan olika arenor utan skarpa gränser.

I Socialstyrelsens *Kännedom om prostitution 2007* (2008) anges att det är få polismyndigheter och kommuner som hade kännedom om män i prostitution. Denna bild stöds av de socialtjänstenheter och ungdomsmottagningar vi har haft kontakt med. Målgruppen för många enheter är individer från 18 år och uppåt och de kan därför inte säga så mycket om yngre prostituerade. De har även liten erfarenhet av att möta unga mellan 18 och 25 år som prostituerar sig. Erfarenheten av killar och unga män som erbjuder sex mot ersättning är än mer begränsad.

De enheter som svarade på Ungdomsstyrelsens frågor har generellt en självkritisk inställning och menar att de alltför sällan frågar unga som de kommer i kontakt med om de har erfarenhet av sex mot ersättning, och särskilt gäller det killar och unga män. Många har dock en klar uppfattning om både killars och tjejers motiv för att utföra sexuella tjänster. Ofta handlar det om materiell ersättning där boende, droger och alkohol lyfts fram, men även ekonomisk ersättning. Kunskapen om situationen för unga personer vid prostitutionsenheterna tycks vara relativt begränsad. I den traditionella gatuprostitutionen och på strippklubbar är det sällsynt med unga personer. Det var "vanligare för", är ett återkommande svar på frågan om hur ofta de kommer i kontakt med unga prostituerade. Vad detta beror på är det svårt att få ett entydigt svar på. Dels kan det handla om att sexköpslagen inneburit att mötet mellan

säljare och köpare sker mer dolt. Dels har ny teknik gjort det möjligt att göra upp om ersättningen, genomföra transaktionen och även tillhandahålla tjänsten, utan att ens behöva träffas i ett fysiskt möte. Detta innebär givetvis begränsningar för enheterna att få kännedom om företeelsens omfattning.

Förändringar i gruppens sammansättning

Socialstyrelsen (2008) skriver att den synliga gatuprostitutionen minskat drastiskt sedan 1999 då sexköpslagen (SFS 1998:408) infördes och att den under flera år var relativt sällsynt förekommande jämfört med innan lagen infördes. Därefter har den successivt ökat och 2007 ansåg företrädare för myndigheter och frivilligorganisationer i Stockholm, Göteborg och Malmö att den var i nivå med två tredjedelar av vad den var innan lagen trädde i kraft. Samma rapport uppger att medelåldern inom gatuprostitutionen är högre än på andra prostitutionssarenor och att de yngsta huvudsakligen använder internet i kontakten med köpare. Erfarenheter inom polismyndigheten i Skåne är att situationen har förändrats i och med sexköpslagens tillkomst och att det numera uteslutande är missbrukare som finns inom gatuprostitutionen. Bilden bekräftas i stora delar av prostitutionsenheterna. Samtliga uppger att omfattningen av den synliga prostitutionen⁵ har minskat på senare år. Om det beror på förändringar i lagstiftningen 1999, den digitala teknikens genomslag eller en kombination av båda är svårt att säga.

De yngsta säljarna verkar kommunicera med köpare via internet. Även om internets betydelse inte ska underskattas svarar det inte på frågan om det blivit fler unga som köper, säljer eller byter sexuella tjänster. De flesta av de kom-

munala enheterna säger sig inte veta om gruppen unga som har sex mot ersättning har förändrats under det senaste decenniet. Man upplever dock att gruppen blivit yngre och att det ofta handlar om unga med även annan social problematik och med gränsöverskridande beteende. Det kan handla om kriminalitet och missbruk och ett i övrigt påtagligt sexualiserat liv.

I Abelssons & Hulusjös studie (2007) kunde man även se att det rör sig om en grupp som i stor utsträckning har sämre psykisk hälsa än övriga unga. I samtal med prostitutionsenheterna bekräftas denna bild. Prostitutionsgruppen i Göteborg har sedan mitten av 1990-talet observerat en kraftig nedgång bland både unga och äldre som prostituerar sig på gatan samtidigt som internet och mobiltelefoni fått ökat genomslag (Abelsson & Hulusjö 2007).

Något entydigt svar på om gruppen som erbjuder sex mot ersättning förändrats på senare år är svårt att få. Lokala erfarenheter inom socialtjänst och ungdomsmottagningar pekar på att sammansättningen av unga med erfarenhet av sex i utbyte mot pengar, materiella saker eller acceptans har förändrats. Samtidigt uppger prostitutionsenheterna att gruppen visserligen har minskat i den traditionella gatuprostitutionen men att det fortfarande är individer med liknande bakgrund som tidigare. Det har "alltid" varit unga med social problematik, labila hemförhållanden och missbruk, unga som varit psykiskt instabila och med utagerande beteende. Inte sällan har de sedan tidiga år varit i kontakt med socialtjänsten utan att handlingar som är prostitutionsrelaterade uppmärksammas. Samtidigt finns en uppfattning om att gruppen som via internet marknadsför eller på annat sätt tar kontakt med presumtiva köpare troligen är yngre och från mer stabila hem-

förhållanden och i mindre utsträckning än tidigare har varit föremål för socialtjänstens insatser.

Köpare som säljarna får kontakt med via internet uppges också vara mer ekonomiskt välbeställda och betala mer för tjänsterna än vad kunden på "gatan" uppges göra. I intervjuer med prostituerade i Öresundsregionen framgår att inkomsterna från sexförsäljning via internet i större utsträckning läggs på "vanlig konsumtion" medan de kvinnor som säljer sex på gatan i många fall lägger pengarna på droger (Olsson 2007). Denna erfarenhet och uppfattningar om att unga tenderar att ha en mer liberal och avslappnad inställning till sex mot ersättning än äldre grupperingar skulle kunna tyda på att prostituerade som opererar via nätet har en annan sammansättning.

Teknikens roll

Internet är en betydelsefull arena för att skapa kontakt i sammanhang där sexuella tjänster är i fokus. Den teknologiska utvecklingen har på senare år inneburit att andra mer traditionella medier som tryckta tidskrifter och tjänster via telefon minskat i betydelse och ersatts av "internetbaserad bild- och röstsex" (Socialstyrelsen 2008). Även svaren från de lokala enheterna vittnar om denna förändring. Många är överens om att den tekniska utvecklingen gjort det betydligt enklare att komma i kontakt med såväl köpare som säljare.

De tidigare "porrsajterna", med en explicit sexuell eller pornografisk profil, har allt mer lämnats till förmån för mer "oskyldiga" dejtingwebbplatser, communityn och chattar (Socialstyrelsen 2008). I en studie om den kommersialiserade sexualitetens innebörder och konsekvenser på internet visar Månsson och Söderlind (2004) att utbredningen av sexuali-

teten på internet kan ses som "en normalisering av delar av sexualiteten som tidigare skedde mer i det fördolda eller var direkt förbjudna". Från att tidigare varit beroende av att presumtiva köpare sökt sig till säljares egna hemsidor, tenderar säljare numera söka sig till platser där potentiella köpare redan befinner sig. Detta innebär att en allt större grupp exponeras för möjligheter att få sex mot ersättning.

I våra möten med socialtjänst och ungdomsmottagningar råder en samstämmighet om att tekniken spelar en betydelsefull roll och där unga enkelt "halkar in" i prostitution, något som bekräftar tidigare undersökningar (se Socialstyrelsen 2008).

I studien från Göteborg (Abelsson & Hulusjö 2007) om unga som säljer och byter sexuella tjänster genomfördes ett trettiotal intervjuer med yrkesverksamma som i sin profession kommer i kontakt med unga med social problematik. Deras utsagor gav en bild av att få unga har befunnit sig på "kända prostitutionsarenor". Det uteslutande vanligaste sättet att komma i kontakt med köpare, bland såväl tjejer som killar, var via internet.

Bilden av hur unga förhåller sig till sex mot ersättning

Samtliga enheter vi kommit i kontakt med, och som säger sig kunna ha en uppfattning om ungas attityder till sex mot ersättning, säger att de märkt av en mer liberal syn till att sälja sex eller erbjuda sex i utbyte mot någon form av ersättning. Men detta är något som lyfts fram i samband med en generellt förändrad attityd i samhället och som inte enbart omfattar unga människor. En genomgående hypotes är att det kan vara en följd av en ökad exponering av och tillgänglighet till sex och pornografi genom medierna, där internet spelat en stor roll men

även teve och press. Flera rapporter har gjort antaganden om att internet inneburit en förändrad syn på sex och sexuella relationer (Olsson 2007, Johansson & Turesson 2006, Socialstyrelsen 2004, 2008).

Även prostitutionsenheterna sluter sig till dessa antaganden, att internet inneburit att trösklarna för sexköp sänkts och att detta har lett till att sammansättningen av gruppen som ägnar sig åt köp av sexuella tjänster har förändrats. Internet har blivit en ny "spelplan" där man kan tänja på gränser och leka med olika identiteter. Genom att befinna sig i internetmiljö kan det antas att man påverkas av en "normalisering" och gradvis flyttar fram sin gräns och i förlängningen tar steget in i prostitution. Prostitutionsenheterna och övriga enheter inom socialtjänst och ungdomsmottagningar uppger trots allt mycket begränsad kännedom om unga med erfarenhet av sex mot ersättning. Internet och mobiltelefoni gör det *tekniskt* möjligt att skapa och upprätthålla kontakter för sexuella syften. Dock är det ännu svårt att belägga att det faktiskt inneburit en ökad förekomst av sex mot ersättning bland unga (se kapitel 3).

Baserat på verksamheternas erfarenheter och de publicerade rapporterna på området tyder mycket på att unga inte upplever att sex mot ersättning är detsamma som prostitution. Prostitution ses i regel som att en kvinna på gatan eller internet aktivt söker kontakt med en potentiell köpare, i regel en man. Flera lyfter istället fram ungas förhållningssätt till sex mot ersättning som ett – av flera – sätt att vinna personliga fördelar. Det kan handla om pengar, prylar, acceptans, alkohol, droger eller annat. En svårighet med generella insatser riktade till unga är att många unga inte själva ser på det de gör som prostitution (Abelson & Hulusjö 2007).

Svårt att prata med unga om prostitution

Flera av representanterna från de kommunala verksamheterna uppger att det är svårt att närma sig unga som har en klarlagd eller misstänkt erfarenhet av sex mot ersättning. Anledningen är att man inte vet vilka svar man kan få om man ställer frågor om dessa erfarenheter och hur man ska hantera de svar som kan tänkas komma. Det kan finnas en uppfattning om att det ofta handlar om traumatiserade unga och att det kan krävas en längre terapeutisk behandling, något som traditionellt ofta faller utanför socialtjänstens ordinarie verksamhet. På ett mer övergripande plan anses sex vara en privatsak, något man inte ska rota i om det inte är klarlagt. Inte minst gäller detta unga killar och unga män.

En svårighet som tagits upp i rapporterna från Stockholm, Göteborg och Malmö är vilka begrepp som professionella använder sig av. I *När prostitutionen flyttade in i vardagsrummet* (Olsson 2007) anses "en av vår framtids viktigaste uppgift för att förhindra nyrekrytering av ungdomar till prostitutionen (...) att bredda begreppet prostitution". Det är helt enkelt viktigt att professionella som möter unga där det finns eller kan tänkas finnas prostitutionserfarenheter använder sig av begrepp som unga kan identifiera sig med, något som Socialstyrelsen tog upp redan 2004.

Att unga inte själva betecknar det de gör som prostitution får konsekvenser för hur de besvarar frågor om egna erfarenheter, säger bland annat Hulusjö och Abelson (2007) i sin rapport om unga i Göteborgsregionen. Många av de professionella som de mötte i sin studie upplevde det som komplicerat att tala med unga om den här typen av erfarenheter. Särskilt då de inte är initierade av den unge själv, utan hand-

lar om misstankar. Även då unga själva eller de yrkesverksamma som möter dem inte benämner handlingen som prostitution är det lika fullt handlingar som är skambelagda och ofta stigmatiserande.

Göteborgsrapporten visar också att yrkesverksamma upplever det svårt att närma sig unga med frågor kring eventuella erfarenheter av byte eller försäljning av sexuella tjänster. Det är vanligare att möta unga offer för sexuella övergrepp. Sällan görs försök att identifiera om den unge också har egna erfarenheter av byte eller försäljning av sexuella tjänster. De yrkesverksamma har utvecklat förmågan att se signaler om övergrepp och har kompetens att arbeta med sådana frågor. Att tala med unga om sexuella övergrepp upplevs som mindre svårt då frivillighetsdimensionen inte finns med på samma sätt som vid byte eller försäljning av sexuella tjänster. Representanterna från de kommunala enheterna menar att det upplevs mer skamfyllt av de unga att ha "utsatt sig själv, att ha sålt sig själv", därför blir detta svårare att tala om. En förklaring till detta kan, enligt företrädare för prostitutionsenheterna vara att "ämnet" prostitution, och särskilt unga som via internet erbjuder sexuella tjänster, får begränsad uppmärksamhet inom socionomutbildningen och andra utbildningar för yrkesgrupper som kommer i kontakt med människor i behov av stöd, till exempel inom hälso- och sjukvården. Nyexaminerade upplevs generellt sett ha liten kunskap om unga som säljer sexuella tjänster eller erbjuder sex för att byta till sig något som för stunden är eftersträvanvärt. För att kunna erbjuda hjälp till de som söker hjälp och identifiera dem som kan tänkas befinna sig i denna situation är det viktigt att ha kännedom om de mekanismer som kan ligga bakom och kunna prata med sin unga klient på ett sätt som båda kan identifiera sig med.

Skillnader inom ungdomsgruppen

Det är viktigt att belysa situationen för unga män i prostitution. Det är svårt att få vetskap om den faktiska situationen, mörkertalet kan antas vara stort och det finns fortfarande skilda uppfattningar om prostitutionsbegreppets innebörd, men flera studier pekar ändå på att skillnaderna mellan unga tjejjers och unga killars erfarenheter av sex mot ersättning inte är så stor (se Svedin & Priebe 2004, 2009, Abelson & Hulusjö 2007).

Abelson & Hulusjö (2007) är inne på samma tema där de resonerar kring att killar som säljer och byter sexuella tjänster ofta blir osynliggjorda då de inte passar in i den rådande bilden av prostitution, vilket kan innebära att de blir lämnade ensamma med sina upplevelser. Frågor om erfarenheter av ett tabubelagt ämne som sex mot ersättning ska naturligtvis tolkas med försiktighet. Det finns risk för att olika individer lägger in olika saker i begreppet. Den traditionella synen på sexuell aktivitet hos tjejer respektive killar kan också spela in där tjejjers sexuella utrymme fortfarande begränsas av krav på sig att vara "respektabla" och "lagom" (Forsberg 2006).

En annan traditionell och sannolikt vanlig uppfattning är att det måste handla om en person som tvingats in i prostitution av någon annan eller av omständigheter där några andra alternativ inte funnits. Det kan finnas anledning att även ha med dessa perspektiv i mötet med unga som inte passar in i mallen som "offret" med en trasig bakgrund och sämre hemförhållanden.

Flera studier har visat (bland annat Abelson & Hulusjö 2007, Svedin & Priebe 2004, 2009, Cyberhus 2007) att en större andel unga hbt-personer, och särskilt unga homosexuella, har erfarenheter av sex mot ersättning jämfört med

unga heterosexuella. I underlaget framstår det som att det finns en mer tillåtande syn på unga homosexuella, bisexuella och transpersoners erfarenheter bland de som möter unga. Unga hbt-personer som via internet tar del av pornografiskt material eller kommunicerar med andra om sex anses "utforska sin sexualitet". Något som inte unga heterosexuella anses göra då de tillsynes öppet diskuterar sex, exponerar sig själva på ett sexuellt utmanande sätt eller tar del av pornografiskt material.

Avslutning

I detta kapitel har vi försökt att ge en bild av hur vanligt det är att unga exponerar sig sexuellt på internet och hur ofta de blir kontaktade av personer på nätet som försöker få dem att utföra sexuella handlingar samt vilken erfarenhet och vilka attityder unga har till sex mot ersättning. Vi har också gett en bild av kommunala aktörers kännedom om unga i prostitution.

Andelen unga som uppger att de har tagit emot ersättning för sex är liknande den som framkommit i tidigare studier (se kapitel 3), 1,7 procent av 16–25-åringarna uppger att de har gjort det. Även om andelen som har tagit emot ersättning är förhållandevis liten verkar aktiviteten att ta emot någon form av ersättning för sex inte vara främmande för unga, drygt en av tio uppger att de känner någon i sin egen ålder som har tagit emot ersättning för sex. För unga betyder dock inte ett sådant utbyte nödvändigtvis pengar, i begreppet ingår en rad olika former av ersättning och gränsen för vad som är ömsesidigt utbyte och vad som kan räknas som någon form av prostitution är för många flytande (Priebe 2008). Vi ser också att unga generellt

har en förhållandevis liberal attityd till sex mot ersättning.

Orsaken till denna attityd är troligen flerbottnad, men att samhället på senare år har blivit alltmer sexualiserat och att internet ökat tillgängligheten till porr och sexuella kontakter och underlättat prostitution är inte orimliga förklaringar (se Socialstyrelsen 2008). Internet kan vara en miljö där gränser flyttas fram genom de kontakter och sexuella inviter som många unga får.

För unga hbt-personer spelar internet en stor roll, bland annat för att komma i kontakt med likasinnade på ett enklare sätt än offline och för att mer anonymt kunna prova sig fram sexuellt. Statistiken visar också att unga hbt-personer i betydligt större utsträckning än heterosexuella unga har erfarenhet av sexuell exponering och av att kontakter på nätet sedan lett till sex utanför nätet. Det är också en klart större andel som har tagit emot och kan tänka sig att ta emot ersättning bland unga hbt-personer än bland unga heterosexuella.

Det finns också skillnader mellan killars och tjejers erfarenheter och attityder. Tjejer uppgav i högre grad att de lagt ut sexiga bilder och klipp på sig själva och att någon på nätet tagit kontakt med dem i sexuella syften mot deras vilja. Bland killar har en större andel en positiv inställning till sex mot ersättning, på så sätt att de tycker att det är okej att andra har sex mot ersättning om båda är med på det och att de kan tänka sig att erbjuda och ta emot ersättning för sex. I de enkätundersökningar som ligger till grund för resultatet finns det dock ingen skillnad mellan andelen killar och andelen tjejer som anger att de har tagit emot ersättning för sex.

Statistiken från Ungdomsenkäten och Ungdomsbarometern visar hur unga med erfarenhet av sex mot ersättning, såväl de som tar emot

som de som ger, markant skiljer sig från hela ungdomsgruppen i hur stora andelar som anger problem med sin sociala förankring, ekonomiska situation, psykiska och fysiska hälsa, självbild samt alkohol- och drogkonsumtion, så kallade riskfaktorer. Det är dock inte bara de som faktiskt har erfarenhet av sex mot ersättning som har höga andelar som mår dåligt och tar droger. Riskvariablerna ger även utslag för dem som *kan tänka sig* att ta emot respektive ge ersättning för sex. Att unga som har tagit emot ersättning för sex i högre grad uppger olika riskfaktorer än andra unga är knappast förvånande, men att utsattheten och riskbeteendena i de flesta fall även ger negativa utslag bland unga med erfarenhet av frivillig och ofrivillig sexuell exponering på nätet är mer uppseendeväckande.

Trots att större andelar anger olika former av utsatthet bland unga som exponerar sig på nätet än bland övriga och att resultat från undersökningen visar på samband mellan unga som exponerar sig sexuellt på nätet och de som har erfarenhet av sex mot ersättning är det mycket viktigt att poängtera att internet för de allra flesta kan ha en mycket positiv inverkan såväl socialt som för den sexuella utvecklingen.

Resultaten från Ungdomsenkäten visar bland annat att 16–19-åringar har större erfarenhet än 20–25-åringar av att någon på nätet tagit kontakt med dem i sexuella syften mot deras vilja, trots att den äldre gruppen alltså haft fler år på sig att utsättas för sådana kontakter. Likaså uppgav en fjärdedel av de 13–15-åringar som svarade på bilddagboksenkäten att de lagt ut sexiga bilder av sig själva på nätet. Även om det inte går att göra några generaliseringar av hur vanligt det är bland alla landets 13–15-åringar utifrån denna webbenkät kan det ändå ge en bild av att denna form av sexuell exponering sker långt ner i åldrarna. Därför bör också in-

satser och information om risker med sexuell exponering ske så tidigt som möjligt och definitivt före högstadiet.

Om socialtjänstens erfarenheter

Det är svårt att få en entydig bild av hur utvecklingen ser ut för unga som erbjuder sex mot ersättning. Samma slutsats drog Socialstyrelsen (2008) efter den nationella kartläggningen 2007: *"...svårt att se någon klar linje vad gäller utvecklingen: Har prostitutionens omfattning ökat eller minskat? Vi kan inte ge något entydigt svar på den frågan"*. Den allmänna bilden i Socialstyrelsens rapport och som även bekräftas i vårt underlag är att de aktuella enheterna upplever en generell brist på kunskap om unga som erbjuder sex mot ersättning.

Vid Ungdomsstyrelsens samtal med yrkesverksamma inom socialtjänst och behandlingsenheter för unga som varit utsatta för sexuella övergrepp på internet påpekades att det inte är "vem som helst" som tar vägen in i prostitutionliknande förhållanden. Social bakgrund, hälsa, bristfälliga kontakter med familj och kompisar samt ett riskbeteende, som kan visa sig i svårigheter att sätta gränser generellt men kanske i synnerhet när det gäller sex, är faktorer som anses öka risken.

De yrkesverksamma menar att gruppen unga som erbjuder sex mot ersättning inte nämnvärt skiljer sig från hur den gruppen såg ut innan internet fanns. Det finns dock en risk att den professionella hjälpen bara når unga som råkar riktigt illa ut eller som upptäcks av föräldrar eller andra vuxna i de ungas närhet. För unga som inte har samma komplexa problembild som många av dem som exempelvis har kommit till BUP Vasa och Rädda Barnen kan steget

in i en gråzon av sexuell exponering och exploatering vara kortare genom internets anonymitet och de stora möjligheterna till kontaktskapande. De unga som prostitutionsenheterna möter är "fortfarande" unga med en längre social problematik med sig i bagaget och där erfarenheter av sex mot ersättning bara är en del i en sedan tidigare komplex social problematik.

Om internet tillsammans med förändringar i synen på sex mot ersättning har inneburit att en större andel unga, och unga som tidigare inte uppmärksammats av socialtjänsten eller andra stödjande och vårdande institutioner ägnar sig åt sex mot ersättning, verkar vara för tidigt att säga. Kanske visar det sig först om ytterligare några år om dagens förhållningssätt i kombination med interaktiv teknik får några konsekvenser på detta område.

Det är viktigt att utbildningen för dem inom socialtjänsten, och för andra yrkesverksamma som möter unga, bidrar till kunskap om och förståelse för fenomenets karaktär. Om unga personer inte identifierar sig med bilden av en prostituerad kan det vara svårt att nå fram. Det är också viktigt att uppmärksamma och våga fråga unga med problem om just sexuella övergrepp.

Referenser

Abelsson, J. & Hulusjö, A. (2007). *I sexualitetens gränstrakter – om unga som byter säljer och byter sexuella tjänster i Göteborgsregionen*. Göteborgs stad.

Ahlgren, T., Näslund, J. & Rosander, M. (2009). *Ungdomars attityder och beteende när det gäller att köpa och sälja sex*. Jönköping: Luppen kunskapscentrum, Hälsohögskolan i Jönköping.

Brottsförebyggande rådet (2007). *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet. Omfattning, karaktär, åtgärder*. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Cyberhus/Århus kommune (2007). Unge – køb og salg af sex på nettet. En netbaseret surveyundersøgelse af unges brug af Internettet til køb og salg af sex. Århus.

Finkelhor, D., Mitchell, K. J., Wolak, J. & Ybarra, O. (2007). Internet prevention messages. Target the right online behaviors. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 161, 138–145.

Forsberg, M. (2006). *Ungdomar och sexualitet. En forskningsöversikt år 2005*. Statens folkhälsoinstitut.

Johansson, M. & Turesson, P. (2006). *Slutrapport från projektet Nätprostitution*. Stockholm: Stockholms stad.

Kendall-Tackett, A. I. (1993). *Impact of sexual abuse on children: A review of and synthesis of recent empirical studies*. Psychological Bulletin.

Månsson, S-A. & Söderlind, P. (2004). *Sexindustrin på nätet. Aktörer, innehåll, relationer och ekonomiska flöden*. Égalité.

Nordvinter, L. & Ström, A. (2000). *Torsk på nätet*. Institutionen för socialt arbete Göteborgs Universitet.

Olsson, N. (2007). När prostitutionen flyttade in i vardagsrummet. Malmö: Stadsdelsförvaltningen Centrum.

Priebe, G. (2008). *Sexuell exploatering av barn och ungdomar. Sammanställning av aktuell kunskap och forskning 2004-2008*. Stiftelsen allmänna barnhuset: Edita Västra Aros.

Priebe, G. & Svedin, C-G. (2004). Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter. I *SOU 2004:71*, bilaga 3.

Priebe, G. & Svedin, C-G. (2009). *Unga, sex och internet – attityder och erfarenheter*. Linköpings universitet/ Lunds universitet.

Socialstyrelsen (2004). *Kännedom om prostitution 2003*. Stockholm.

Socialstyrelsen (2008). *Kännedom om prostitution 2007*. Stockholm.

SOU 2006:77 *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa – Analyser och förslag till åtgärder. Slutbetänkande av Utredningen om ungdomars psykiska hälsa*. Stockholm: Fritzes.

Noter

¹ H-regioner (där H står för Homogena med avseende på befolkningsunderlaget) är en gruppering av kommuner efter lokalt och regionalt befolkningsunderlag, längs skalan storstad – glesbygd.

² Ungdomsstyrelsen har varit i kontakt med Sveriges kommuner och landsting och Socialstyrelsen för en samlad bedömning.

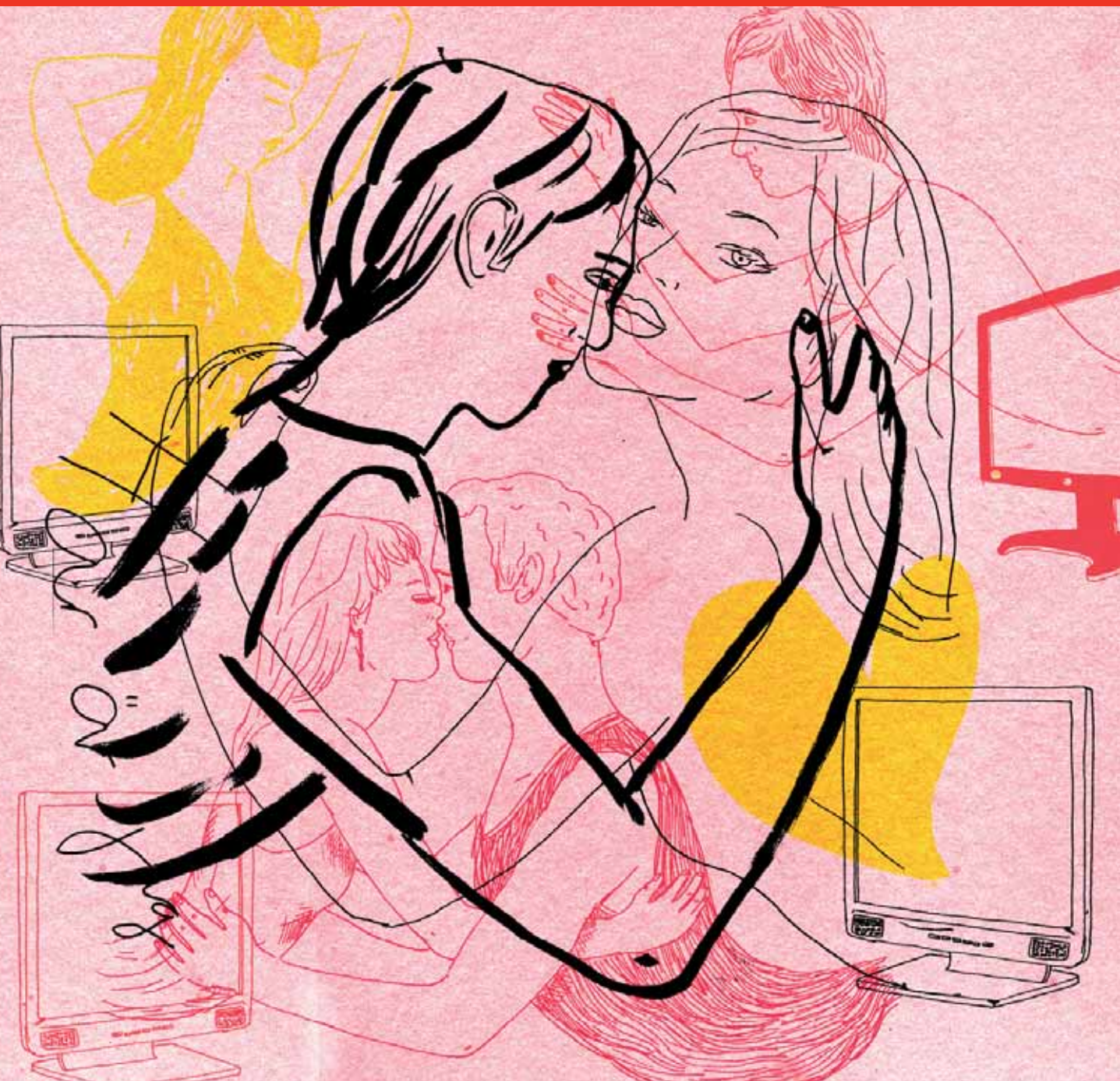
³ Enkäten skickades till ett slumpmässigt urval av 100 kommuner/kommundelar.

⁴ Socialstyrelsen 2008.

⁵ Till den "synliga" prostitutionen kan företeelser som gatuprostitution, strippklubbar och escorts-service räknas.

KAPITEL 5

Kärlek och sexualitet på internet 2009

Inledning och bakgrund

År 2002 genomförde vi den första större svenska studien om kärlek och sex på internet inom ramen för det så kallade *Nätsexprojektet* vid Göteborgs universitet (2002–2004). Drygt 1 800 internetanvändare mellan 18 och 65 år besvarade en online-enkät med ett 90-tal frågor om vilka erfarenheter de hade av sex och kärlek på nätet. I sin helhet syftade projektet till att belysa nätsexualitetens uttrycksformer, innebörder och konsekvenser, både på samhällsnivå och på individnivå. En viktig led i arbetet var att utforska och beskriva det vi kan kalla det sexuella nätlandskapet, det vill säga kontaktytorna, mötesplatserna och samtalsrummen som finns på nätet, samt att beskriva och analysera samspelet mellan aktörerna i detta landskap.

Vad gjorde man då på nätet? Enkätundersökningen gav en komplex och bitvis motsägelsefull bild. Den visade att männen främst var intresserade av att titta på pornografiska bilder och filmer, men också av att flirta och leta efter kärlekskontakter. Det var tydligt att kvinnorna i större utsträckning föredrog interaktiva aktiviteter som att flirta på en chatt eller söka någon att dejta. Intressant nog, och kanske en aning oväntat, tycktes nätet också fylla ett stort utbildningsbehov i vårt så kallade sexualupplysta samhälle. Därtill köptes det sexprodukter i stor utsträckning; inte minst kvinnor gjorde detta. Ett annat intressant område gäller det man brukar kalla *cybersex* (interaktiv sex på nätet). Internet hade gjort det möjligt att ha sex med en annan person utan fysisk beröring, något som drygt en tredjedel av respondenterna hade erfarenhet av. Dessutom visade det sig att

ännu fler hade träffat någon på nätet som de senare träffat utanför nätet (irl – in real life).

Vi kunde alltså se en del tydliga könsskillnader i användningsmönster. Överlag verkade männen mer "sexorienterade", medan kvinnorna föreföll mer "relationsorienterade" i sina handlingar. Samtidigt visade resultaten att en del av dessa skillnader minskade avsevärt när man tog hänsyn till ålder. De yngre kvinnorna var till exempel betydligt mer sexorienterade än de äldre. Medan endast några få procent av kvinnorna i den äldre generationen (50–65 år) tittade på porr, så redovisade drygt en fjärdedel av de yngre kvinnorna (18–34 år) sådana erfarenheter. Överhuvudtaget såg vi en svag men ändå tydlig tendens till ett närmande mellan män och kvinnor i de yngre åldersgrupperna, när det gäller sexuella aktiviteter på nätet, inklusive intresset för pornografi.

Kan man då säga att internet bidrar till att skapa jämställdhet mellan män och kvinnor när det gäller kärlek och sex? Bilden vi fick var svårtolkad. Våra respondenter menade att det finns vissa saker som främjar en ökad sexuell jämställdhet medan andra leder utvecklingen i rakt motsatt riktning. Kvinnorna var mest kritiska. Man menade att kvinnliga internetanvändare konfronteras med ofrivilliga sexuella erbjudanden, förslag och ibland rena trakasserier. Men många framhöll också fördelarna: att kvinnliga användare ges möjlighet att använda nätet för att utveckla och utvidga sina sexuella erfarenheter samt att söka, matcha och pröva sig fram och skapa relationer. Istället för att gå på krogen och söka en partner kan man ange önskemål, intressen och avsikter mer direkt i sitt

sökande. Med andra ord kan kvinnor agera sexuella subjekt och huvudpersoner i sitt eget sexualliv. Detta gäller naturligtvis också för män men får kanske större betydelse för kvinnor i förhållande till de normer och spelregler som gäller för sexuellt samspel i offentliga miljöer. Samtidigt är det förstås viktigt att komma ihåg att kontaktytorna, mötesplatserna och samtalsrummen i denna offentlighet också påverkas av andra aktörer. Sexindustrin är till exempel en aktör som genom sina produkter, tjänster och tekniker i viktiga avseenden påverkar och ibland till och med styr användningen av internet på sexualitetens område.

I en specialstudie inom *Nätsexprojektet om utbudet av pornografi och prostitution* kunde vi till exempel iakta hur vissa ungdomssidor blev en del av det pornografiska nätverket på internet (Månsson & Söderlind 2004). Uttrycket "fjortis" är användarnas egen beteckning på sidor som främst vänder sig till ungdomar i de yngre tonåren. Det är oftast enkelt konstruerade webbplatser, där besökarens uppmärksamhet dras till bilderna som ungdomarna lägger ut av sig själva. En av de mest populära och mest uppmärksammade webbplatserna i Sverige vid tidpunkten för vår studie, år 2004, var Snyggast.se. Den är fortfarande aktiv och är en av de mest långlivade i en genre där webbplatser annars kommer och går i snabb takt.

Ingångssidan på Snyggast.se är en bildsida där besökaren kan betrakta, bedöma och rösta på bilder av unga flickor och pojkar. Varje dag förnyas bildkavalkaden. "Fräscha" och "oskyldiga" semesterbilder varvas med "sexiga" och pornografiliknande bilder. Under rubriken *närbilder* exponeras ansikten, förföriska ögon, fuktiga plutande läppar, halvöppna munnar, piercade navlar, mer eller mindre nakna magar och rumpor med mera. Det hela ger ett både

avancerat och oskyldigt intryck på en och samma gång. Denna ambivalens understryks av att besökaren kan växla mellan närbilder på nakna kroppsdelar och bild- och textmaterial under rubriker som *barn*, *kul bilder* och *djur*. Dessutom erbjuds möjligheten att kommunicera med andra besökare i ett chattsystem.

Ungdomssidorna genererar pengar till ägarna genom reklam som riktar sig direkt till ungdomar. Det kan gälla datorspel och mobiltelefoni. Ur den synvinkeln är dessa webbplatser webbprodukter som rent kommersiellt står på egna ben. Själva affärsidén går ut på att webbplatsens ägare ställer en arena till användarnas förfogande, där de kan kommunicera med varandra. För att öka sidans attraktionskraft och värde för besökarna kan ägaren välja att skapa olika funktioner, till exempel omröstningar av den typ som finns på Snyggast.se, andra rent kommersiella verksamheter eller erbjudanden om fördelaktiga mobilabonnemang. Förhoppningen är förstås att allt fler ungdomar hittar till sidan och finner den intressant. Att ägarna känner till att besökarna på sidorna inte enbart är ungdomar framgår av länkar till kontaktsidor där besökaren kan komma i kontakt med baltiska och ukrainska kvinnor, "beredda att flytta till Sverige", eller där man kan chatta med "vackra thailändska kvinnor". Det mesta tyder på att sexindustrin drar nytta av och profiterar på fjortisfenomenet.

Pornografi är en unik mediegenre ur den aspekten att amatörer värdesätts särskilt högt. Det privata, icke-professionella, har ett värde. Och den ungdomliga oskuldssfullheten är ett etablerat tema i den pornografiska fantasin och bildberättelsen. Skillnaden mellan sådana berättelser och ungdomswebbplatser av typen Snyggast är att aktörerna på de senare är på riktigt, det är inga fantasifigurer utan autentiska ungdomar

som visar upp sig själva för varandra i syfte att göra intryck, inte i första hand på vuxna utan på andra ungdomar. Man är "personlig" både i ord och bild, man bjuder in användaren i sin egen värld. Lite förenklat skulle man kunna säga att syftet i första hand är att locka, hetsa och pröva gränser, men inte att sälja. Även om aktiviteterna på en webbplats som Snyggast.se till allra största delen kan betraktas som uttryck för ungdomars bekräftelsebehov, utan kommersiella baktankar, finns som sagt tecken på motsatsen. Länkar till kontaktsidor som främst vänder sig till vuxna besökare är exempel på detta.

Ett annat sätt för sexindustrin att direkt slå mynt av fjortistemat är att hämta (stjäla) autentiska bilder från ungdomssidorna för att sedan lägga ut dem på en webbplats med direkt pornografiskt innehåll.¹ Genom att förskjuta sammanhanget kan till exempel en förhållandevis "oskyldig" bild från en ungdomssida få en helt annan innebörd. I boken *Sexindustrin på nätet* visade vi hur detta kan gå till. Fallet Lena var ett exempel på denna omplanteringsverksamhet. En bild av henne lades först ut på Snyggast.se, förmodligen av henne själv eller av hennes pojkvän. En kort tid därefter återfanns den på porrsidan Pinup.se. Till saken hör att Pinup.se vid det aktuella tillfället ägdes av Flashback Media Group, som även drev webbplatsen Malmskillnadsgatan.st, som i sin tur förmedlade adresser till prostituerade.

På senare år har frågan om så kallad *online grooming* (ungefär uppvaktning på nätet) uppmärksammats i samhällsdebatten. Beteckningen innebär att vuxna, oftast män, kontaktar ungdomar på nätet i syfte att inleda en sexuell förbindelse av något slag. Med smicker eller olika sorters erbjudanden och löften om ersättning försöker de få ungdomarna att lägga ut "sexiga" bilder på sig själva och så småningom

kommer förslaget att träffas utanför nätet. Ett exempel på detta är det så kallade Alexandrafallet i Malmö under 2005, då en man greps efter att två flickor i yngre tonåren polisanmält honom för våldtäkt. I mannens dator upptäcktes en omfattande databas med namn på unga tjejer, deras ålder, telefonnummer och bilder. I långa samtal på internet hade han invaggat tjejerna i säkerhet och övertalat dem att ställa upp på nakenfoton, att spela in sexfilmer via webbkamera samt att ha sex mot betalning (Wagner 2008).

Debatten om unga och porr

Grooming-debatten speglar vuxensamhällets oro för konsekvenserna av ungdomars ökade exponering för sex och porr på nätet. Och debattens vågor har gått och går fortfarande höga. I den politiska sfären har ämnet väckt påfallande stor uppmärksamhet. Uttryck som sexualiseringen och pornofieringen av det offentliga rummet har använts för att beskriva en upplevelse av hur pornografin, dess bildspråk och sexuella koder infiltrerar och genomdränker vardagslivet och kulturen.

Medieforskaren Brian McNair (1996) myntade tidigt uttrycket *the pornographication of the mainstream* för att beskriva och namnge denna process. Enligt den danska forskaren Anette Dina Sørensen (2003), vars texter haft stor betydelse för de senaste årens skandinaviska debatt, är just "mainstreaming" det begrepp som bäst täcker pornografins avtryck och betydelse i kulturen. Hon menar att tre olika men samverkande tendenser har satt igång denna process. Den första handlar om volymen, som "skruvats upp", både när det gäller utbud och tillgång. Användningen av pornografi idag har inga gränser för tid, plats eller tillgänglighet. På denna punkt har internet haft en helt

avgörande betydelse. För det andra kan man tala om en "clean-up" tendens. Från att ha handlat om en "smutsig" hantering på samhällets bakgård har verksamheten tagit ett stort steg fram i ljuset. Det gäller själva innehållet – gränserna för vad som anses acceptabelt att visa har förflyttas och tänjts. Men det handlar också om massmediernas alltmer öppna och stigande intresse för området. För det tredje kan man tala om en "spill-over" process. Fragment av pornografin glider in i populärkulturen och håller på att bli en mer eller mindre integrerad del av innehållet och bildspråket i modetidningar, reklam och musikvideos. Brian McNair beskriver denna tendens med uttrycket porno-chic. "Porno-chic is not porn", säger han, "but the representation of porn in non-pornographic art and culture" (McNair 2002). Resultatet av denna utveckling har blivit en normalisering och idealisering av pornografin i populärkulturen och därmed en viktig och inflytelserik del av ungdomars tillvaro.

Denna utvecklingsbeskrivning är idag allmänt accepterad. Det är också ur denna som uttrycken sexualiseringen och pornofieringen av det offentliga rummet kommer. I den offentliga debatten handlar oron för denna utveckling ibland om olika saker. En är hur könen och relationerna mellan könen ofta avspeglas och framställs i den pornografiska bilden eller berättelsen. Rolfördelningen i denna framställning är ofta den gamla vanliga: mannen som det sexuella subjektet, kvinnan som det sexuella objektet. Anette Dina Sørensen menar att här går det att se en faktisk motreaktion i förhållande till utvecklingen på 1990-talet inom populärkulturen. Då, på den tiden, kunde man se vissa tendenser till upplösning av de traditionella representationerna av könen i till exem-

pel reklamens bildspråk. Kvinnorna framställdes som kompetenta, intellektuella och självständiga. På motsvarande sätt var det möjligt att bildmässigt "friställa manlighetens betydelse från försörjarrollen och makten och istället framställa män både som sexuella objekt, beroende, känsllosamma och som omsorgsfulla fäder" (Sørensen 2003, vår översättning).

Idag, fortsätter Sørensen, har detta mer mångsidiga och komplexa bildspråk pressats ut i populärkulturens marginaler. I stället rör vi oss nu tillbaka mot ett mer traditionellt bildspråk och "mot kvinnlighetens ultimata sexualisering: mot en förminskning av kvinnlighetens betydelse till 'sexy'". Sørensens slutsats är att genom denna alltmer endimensionella framställning av manlighet respektive kvinnlighet, som följer i spåren av pornografins populärkulturella mainstreaming, begränsas unga människors könsmissiga identifikationsmöjligheter högst väsentligt. Denna utveckling måste, enligt Sørensen, anses utgöra ett allvarligt hot, inte minst mot de jämställdhetsideal som finns i de skandinaviska länderna (Sørensen 2003).

Det var bland annat oron för en sådan utveckling som ledde fram till det stora nordiska forskningsprojektet *Unga, kön och pornografi* i regi av Nordiska Ministerrådet (2004–2006). Ett stort antal delstudier om pornografins utbredning och nya kulturella status genomfördes i de olika nordiska länderna. Den delstudie vi genomförde i Sverige inom ramen för projektet syftade till att utforska vilka innebörder och konsekvenser som ungdomarna själva uppfattade att pornografin hade för deras syn på kön och könsrelationer. Men inte bara det, utan också för deras syn på sexualitet och sexuella handlingar.

”Sex överallt, typ?!”

I studien genomförde vi intervjuer och fokusgrupper med över 70 ungdomar i åldern 14–20 år, lika många flickor som pojkar (Löfgren-Mårtenson & Månsson 2006). Centrala frågor var:

- Hur kommer unga kvinnor och män i kontakt med pornografi och den kommersialiserade sexualitetens representationer och uttrycksformer idag?
- Hur beskriver man egna upplevelser och erfarenheter av pornografi?
- Vilka innebörder lägger man i sin förståelse av pornografin?
- Vad säger man om pornografianvändning i förhållande till sexualitet, sin egen och andras?

Av ungdomarnas berättelser framgår att de hanterar exponeringen av pornografin och dess gestaltningar av sexualitet, kropp och kön på olika sätt. Även om den allmänna meningen tycks vara att nästan alla påverkas av pornografin, vare sig man vill det eller inte, så är de intervjuade ungdomarna samtidigt överens om att det finns stora individuella variationer, till exempel med hänsyn till hur negativ denna påverkan kan vara. De flesta menar dock att de själva ”klarar sig” relativt ”oskadda”, med inakt sexuell självkänsla, tack vare olika verk samma förhållningssätt.

Utifrån ungdomarnas resonemang på denna punkt kan man dra vissa paralleller till Parker, Aldridges och Meashams forskning om unga och droganvändning (1998). De har myntat uttrycket ”being drugwise”. Det innebär ett ansvarstagande som unga människor själva måste

axla i ett samhälle där droger i högsta grad är en realitet i vardagslivet, inte minst i populärkulturen. Parker menar att ungdomar skaffar sig, *måste* skaffa sig, ett kunskapsbaserat och reflexivt förhållningssätt. Hur fungerar olika droger? Hur ser de ut? Var finns de? Vem använder dem? Vad händer om man gör det?

På liknande sätt är det förstås inom sexualitetens och pornografins område. Det handlar om att de personliga val och ställningstaganden man gör ska vila på en så säker grund som möjligt. Individerna försöker helt enkelt använda sin rationalitet och genom olika strategier omvandla osäkerhet till säkerhet. Därför valde vi att karaktärisera ungdomarna i vår undersökning som övervägande aktiva och reflekterande aktörer som navigerar via olika tillvägagångssätt genom det sexuella och pornografiska landskapet. Den repertoar av strategier som intervjupersonerna använder utvecklas i ett samspel mellan egna personliga erfarenheter, möten med andra, främst kamrater och föräldrar, samt med de olika mer eller mindre samstämmiga eller motstridiga kulturella budskap som finns i det omgivande samhället.

Vi har inte studerat denna process på djupet, men vi har gjort vissa iakttagelser. Både flickorna och pojkarna menar för det första att det blir lättare att hantera mediernas sexualiserade bilder och pornografi ju äldre man blir, och att egna positiva sexuella erfarenheter fungerar som ett slags vaccin mot överdrivna bilder och ideal. För det andra berättar flera att de engagerat sig i olika föreningar och organisationer mot pornografi och kvinnoförtryck, vilket har upplevts som en trygghet och som ett stöd. För det tredje uppfattas skolans sex- och samlevnadsundervisning som viktig i detta sammanhang, inte minst för att den ofta representerar en motbild mot den man konfronteras med i populär-

kulturen. Det kan vara positivt men många anser att den är alltför bristfällig, både till omfattning och innehåll.

Slutligen anger ungdomarna att det är viktigt att prata med kompisar, syskon eller vuxna för att skapa en god självkänsla inför den egna sexualiteten och identiteten. På så sätt kan till exempel en äldre bror eller syster fungera som en förebild. Utifrån det här övergripande mönstret kan vi naturligtvis ana oss till att det också finns en grupp ungdomar som inte i samma utsträckning har verksamma och funktionsdugliga förhållningssätt eller strategier att använda sig av.

Ett föränderligt fenomen

Fokus i vår studie är åldersgruppen 18–24 år, det vill säga intervjupersonerna tillhör gruppen äldre tonåringar och unga vuxna. Man brukar säga att det var under 1994 som internet blev tillgängligt för den svenska allmänheten (Daneback & Månsson 2008). Det betyder att de yngsta i vår population, som idag är 18 år, var 3 år då och de äldsta, som är 24 år, var 9 år. Man skulle kunna säga att våra respondenter tillhör den generation som mer eller mindre föddes in i internetsamhället, vilket förstås i ännu högre grad gäller för efterföljande årskullar. De ungdomar som går i högstadiet idag, vet inte hur det är att leva i ett samhälle utan internet. Följaktligen är det främst yngre människor som regelbundet använder internet, 80 procent av befolkningen mellan 16 och 24 år uppgav under första kvartalet 2006 att de använder internet varje dag (www.scb.se). Denna siffra ökar för varje år och inte heller finns det några könsskillnader bland unga internetanvändare – det är lika många kvinnor som män.

Dessutom är internet ett föränderligt fenomen; ny teknik introduceras samtidigt som annan föråldras och försvinner. Också i samband med att nya nätmiljöer uppstår och nya användare tillkommer förändras sättet att använda internet. När vi genomförde vår stora enkätundersökning om kärlek och sex på nätet 2002 var det till exempel i de offentliga webbchattarna på stora internetportaler, till exempel Aftonbladet.se eller Spray.se, som många sexkontakter inleddes och utvecklades. Poängen med portalerna var bredden och den stora mängden besökare som använde dem som en naturlig ingång till internet. Idag är kontaktytorna mångfalt fler till antalet än för sju år sedan. Å andra sidan har bredden ersatts med en ökad differentiering och specialisering. Idag är communityn förmodligen den mest använda kontaktytan.

Community är i det här sammanhanget inte en engelsk fackterm, utan ett ord i vardagsspråket som kan översättas på många olika sätt. I internetsammanhang är den svenska motsvarigheten till exempel intressegrupp, webbforum eller nätförening. Det engelska ordet har också dykt upp i sammansättningen *virtual community*, som används just för att beteckna de nätverksbaserade sociala grupperingar som bildas eller uppstår mer eller mindre spontant när människor umgås elektroniskt. Ibland refererar community till den plats eller det forum där en grupp möts, då används till exempel termer som webbforum.

De flesta som använder ordet community vill betona en slags *värdegemenskap*. Innebörden av ett forum är att deltagarna har gemensamma intressen eller värderingar. I vissa fall kan detta vara mycket tydligt specificerat och preciserat i

Välkommen till klubb6!

Klubb6 är en gratis online-community med erotisk prägel. Du kan skapa din egen profil med presentation, Gästbok, bilder, videoklipp, noveller och mycket annat.

Säkert kan du även bläddra bland andra medlemmar, titta och rösta på bilder, chatta, skriva meddelanden och umgås.

På Klubb6 är alla sorters människor välkomna, helt oberoende vilken sexuell läggning man har eller vad man tänder på.

”vi-form”, till exempel ”vi som gillar håriga män”, i andra fall kan det räcka med att forumet vänder sig till ”ungdomar”. Låt oss ge några exempel på communityn som är relevanta just i vårt fall. Så här presenterar sig *Klubb6*:

En erotisk community ”för alla olydiga”! Tanken är att det som förenar medlemmarna på denna webbplats är det frisinnade och öppna intresset för sex i olika former – en samlingsplats för ”amatörer” som vill visa upp sig, själva eller tillsammans med andra, eller som tycker om att titta på andra som visar upp sig. I den tidiga forskningen om internet framhölls att en av fördelarna var att kunna vara anonym, att inte behöva avslöja eller visa sitt sanna jag.

År 1997 lanserade till exempel den amerikanske forskaren Al Cooper en så kallade *Triple A Engine* modellen som förklaring till varför människor använder internet för sexuella kontakter och sexuell stimulans. Grundstommen i modellen var begreppen *Anonymity*, *Affordability* och *Accessibility* (Cooper 1997). Både kön, sexuell identitet och den fysiska kroppen kunde för-

ändras på internet. Utifrån egna önskemål kunde eventuella funktionshinder, avvikelser från de rådande kropps-idealerna och individuella komplex minskas eller helt minimeras. På det viset kunde sexuella och kärleksmässiga ”idealmöten” uppstå mellan människor som tillsammans skapade en drömbild av mötet mellan två parter som uppfyllde varandras förväntningar, önskningar och behov av sexualitet och kärlek. Med åren har detta förändrats, kanske i takt med användarnas upplevda besvikelser när drömbilden konfronterats med verkligheten. I det perspektivet är det intressant att uppmärksamma Klubb6 äkthetsstämpel (se nedan). Är det ett tecken på att användarna tröttnat på att bli förda bakom ljuset, att det är den ”äkta” varan man vill ha? En del forskare menar att communityn är rotade i en hunger efter sammanhang och gemenskap som uppstått genom att de traditionella gemenskaperna i samhället har brutits ned (se till exempel Lövheim 2002).

Om någon har en stämpel i sin presentation så kan du vara helt säker på att medlemmen är en person med samma kön som han/hon utser sig för att vara.

Om ett par har stämpeln, så finns båda personerna och har det kön de säger sig ha.

För att klubb6 med stor säkerhet ska kunna avgöra om du som medlem är av ett visst kön, måste du ladda upp en bild.

Bilden behöver inte avslöja din identitet och du behöver inte visa ditt ansikte på bilden. Ingen kan se bilden förutom vissa administratörer på klubb6 och den tas bort då den blivit godkänd.

Det måste gå att utläsa ur fotografiet om könet på personen är en kvinna eller en man. Om ni är ett par, måste båda personerna vara med på fotot.

Det måste stå skrivet klubb6 OCH ditt/ert användarnamn någonstans på bilden. Till exempel någonstans på kroppen eller på en lapp som du/ni håller upp. Texten får INTE ha lagts på i dator, utan ska vara i fotot.

Kostnaden för stämpeln är en administrationsavgift på 30:- per bild. Är inte bilden godkänd enligt ovan punkter är betalningen förverkad.

Det är lätt att se att äkthetsgarantin är en garanti med vissa förbehåll – användarna kan fortfarande dölja sin identitet. Parallellt med ökande krav på äkthet kvarstår det faktum att ju mer anonym man kan vara på vissa webb-platser, desto mer explicit tenderar det sexuella innehållet att bli. Ett exempel är de tidigare nämnda offentliga webbchattarna, där man ofta kan se tydliga, ibland pockande sexuella anspelningar och ett grovt språkbruk. Även i ett webbforum kan man välja att vara helt anonym efter det att man loggat in på sidan. Man kan vara närvarande utan att delta, lyssna på andras sexuella erfarenheter och önskemål eller ta del av information i sexuella frågor och så vidare.

Det tycks råda en viss konkurrens om vilken som är den mest öppensinnade mötesplatsen. Ägarna bakom webbforumet *Porrigt.se* gör anspråk på att ha en tätposition i den kampen (se nedan). Samtidigt vill man framhålla att man inte är en "porrsite" (trots namnet), "utan en community där möjligheten är att utveckla en mer fritänkande sida". Uttryck som "snuskarki-

vet" och "gangbangs" ska alltså inte missförstås. I det senare fallet handlar det bara om olika (erotiska) intressegrupper som medlemmarna kan gå med i. Även *Porrigt.se* erbjuder medlemmarna en äkthetsgaranti", här kallad "Porr-säkring".² Enligt användarstatistiken har sidan nästan 22 000 medlemmar, varav en på tre är kvinna.

Ett tredje och sista communityexempel är en av de webbplatser som vi har rekryterat en stor andel av våra respondenter från (se mer om detta längre fram), nämligen *Playahead.com*. som vänder sig till unga människor mellan 16 och 29 år. Ägarna till forumet är medvetna om det uppskrivade tonläget i den tidigare debatten kring "fjortissajterna". De vet att de befinner sig i ett landskap med hög vuxenberedskap, deras devis är alltså att det är bättre att förekomma än att förekommas. Låt oss därför ta del av hur man presenterar sin verksamhet för (oroliga) föräldrar.

Sveriges hetaste mötesplats

Vi vågar påstå att vi är Sveriges mest öppensinnade mötesplats, och snabbast växande inom sitt område. Porrigt.se är inte en porrsite eller ett ställe där människor enbart byter sexuella kontakter, utan ett community där möjligheten finns att utveckla **en mer fritänkande sida**. Vare sig du söker vänner, sex, flirt eller WoW-medspelare så är Porrigt mötesplatsen för dig förutsatt att du fyllt 18.

Snuskarkivet

Är ditt privata filarkiv där du själv väljer vem som ska få se dina bilder. Du kan även ladda upp både filmer och bilder direkt från datorn eller från din mobil telefon.

Porrcam

Är en unik funktion som tillåter dig att sända live video från din webcam öppet eller direkt till dina vänner över Porrigt.

Bloggen- <http://blogg.porrigt.se>

Såklart har vi bloggmöjligheter här också. Bloggen är ihop länkad med ditt konto på Porrigt, så om du vill kan du exempelvis välja att visa ditt Snuskarkiv för de som surfar förbi. Som användare får du din egen domän till bloggen från oss som blir dittalias.porrigt.se

Gästbok / Privata meddelanden

Ett fullskaligt sätt att konversera med nya människor och gamla vänner. Enkla sorteringsmöjligheter om du vill spara på alla dina PM du får. Du kan även exportera allt till en fil du laddar ner, som du kan läsa när du inte är online hos oss. Gästboken är frivillig, vill du hålla din anonymitet uppe kan du alltid stänga av den.

Forumet

Diskutera öppet med andra medlemmar om allt från filmer, ställningar, leksaker, erfarenheter, relationer, mjuk och hårdporr.

Erotiska noveller

En uppsjö med noveller från våra snuskiga användare. Har du någon snuskig historia att dela med dig, kan du alltid göra en novell av den och skicka in den så andra medlemmar får ta del av njutningen.

Sök-O-Finn

Söker du kärlek, ny partner eller knullkompis kan du lägga in en kontaktannons i vårt annonssystem för att maximera dina träffar.

Gangbangs

Skapa dina egna och gå med i andras intressegrupper. Ett perfekt sätt att hitta likasinnade människor att dela bland annat konversationer, bilder och filmer privat mellan.

Porrsäkring

Porrigt.se var Sveriges första Community att utföra en personlig granskning av användare ifall det verkligen är de som de uppger sig för att vara på bilden de använder. Alla medlemmar som vill bli Porrsäkrade får en logga på sin Porrya (presentation) så man kan vara säker på att personen är den som den utger sig för att vara.

Porrigast- listan

Är man intresserad av att stå i rampljuset kan man låta andra användare rösta på en och därigenom hamna på listan. Vill du ta en titt på vem som är där, kan du klicka på "Porrigast" i menyn där uppe.

Surfa WAP

Är du på resande fot eller har det tråkigt i klassrummet kan du alltid underhålla dig med Porrigt på mobilen. Genom vår WAP-portal kan du alltid komma åt porrigt vart du än är för att chatta, kolla på bilder, läsa kommentarer och mycket mer.

Porrchatten

Realtidschatt där du kan diskutera eller bara fördriva tiden med andra användare på Porrigt.

INFORMATION TILL FÖRÄLDRAR

Playahead är en community om vi använder engelskan och på svenska blir det mer försiktigt med ord som mötesplats eller ungdomsportal. Playahead startades av tre ungdomar i Helsingborg 1998 och på den tiden fanns det inga mötesplatser på nätet för ungdomar. Sajten växte snabbt och blev mycket populär och den såldes till ett Stockholms företag. De nya ägarna lyckades aldrig med sitt koncept och sajten köptes tillbaka 2002. Den byggdes om och med en helt ny teknik kunde den gamla tanken om en egen mötesplats få liv igen.

Playahead bygger på att förse medlemmarna med en sajt med många olika nivåer och utvecklingsmöjligheter. Det är sedan upp till medlemmarna att skapa sitt eget innehåll. Det är därför som sajten blir så levande och speglar vad medlemmarna tycker och känner.

Idag har Playahead mer än en halv miljon medlemmar som är relativt lika fördelade mellan flickor och pojkar. Om vi ser på vad som sker en helt vanlig dag efter 17.00 så kan det finnas cirka 60.000 medlemmar som ständigt är online. Det motsvarar i stort sett en mindre stad där alla invånarna skulle vara under samma tak samtidigt. Medlemmarna "talar" med varandra skriver inlägg i varandras gästböcker eller lägger upp bilder. De diskuterar musik, film, uteliv, kläder, kändisar och annat i en ständig ström. Varje medlem har full frihet att skapa sin egen profil med bilder och texter utan kostnad. Förutom Playahead finns det även andra liknande sajter på den svenska marknaden. Playahead och Lunarstorm är tillsammans de klart dominerande på den svenska marknaden.

Vad gör då ungdomarna på denna webbplats? Jo, de "diskuterar musik, film, uteliv, kläder, kändisar och annat i en ständig ström". Playahead är inte ett webbforum som i likhet med de två tidigare explicit vänder sig till sexuellt fritänkande personer. Men det vänder sig till personer i åldern 16–29 år och unga människor i dessa åldrar är i allmänhet intresserade av sex, på ett eller annat sätt. Det visar sig också att av de 580 Playahead-medlemmar (över 18 år) som svarade på vår enkät, använder 92 procent internet för aktiviteter som på ett eller annat sätt har med kärlek och sex att göra. Därför rekryterade vi respondenter till vår undersökning från detta forum. Mer om detta längre fram.

Vår nya studie – kontinuitet och förändring

Framväxten av ett stort antal communityn är en av de tydligaste förändringarna i det sexuella nätlandskapet sedan vår förra enkätundersökning 2002. Därtill kommer förstås att tekniken för att producera olika medier blivit allt billigare och enklare att hantera, både utrustning för professionellt bruk och utrustning för amatörer. Överföringshastighet och prestanda ökar i samma takt.³ När vi nu presenterar resultaten från vår nya enkätstudie på internet (mars 2009) förväntar vi oss att dessa och andra förändringar i större eller mindre utsträckning ska spegla sig i respondenternas svar på våra frågor. Dessutom förväntar vi oss att vissa av de tendenser vi såg 2002 ska ha förstärkts. En av dessa är unga kvinnors internetanvändning. Som vi tidigare framhållit, kunde vi redan för sju år sedan se en svag men ändå tydlig tendens till ett närmande mel-

lan män och kvinnor i de yngre åldersgrupperna när det gäller sexuella aktiviteter på nätet. Frågan är om detta närmande har fortsatt. En annan fråga gäller själva synen på kärlek och sex på internet. För sju år sedan kunde man fortfarande tala om nyhetens behag. Det var en tid som för många präglades av expansiv och positiv upptäckarlusta. Hur ser det ut idag? Har ungdomarna blivit mer luttrade eller har de rentav tröttnat? Kanske kan man betrakta uppdykandet av de ovan nämnda äkthetsgarantierna som ett tecken på ett visst missnöje eller rentav besvikelse över det ytliga och flyktiga i nätkontakt-erna. Icke desto mindre framgick det förra gången tydligt att majoriteten av dem som använde nätet för sexuella syften hade en positiv syn på hur det påverkat dem. Förvisso fanns det en liten grupp som nätsex hade blivit ett problem för. Det kunde dels handla om att sexberoende människor sökte sig till nätet, dels om att nätet skapade ett beroende som inte fanns där tidigare. De nya möjligheterna till snabba kontakter medförde även en del andra risker, bland annat risken att utsätta sig för sexuellt överförbara sjukdomar. Våra resultat tydde på en viss ökad förekomst av några av dessa sjukdomar bland dem som svarat på enkäten jämfört med i befolkningen i sin helhet. Hur ser det ut idag på den punkten?

Kärlek och sex på internet – upplägg och genomförande

Enkäten

Ungdomsstyrelsen genomförde under 2008 och 2009 en studie bland unga i åldersgruppen 13–25 år "om deras erfarenheter av och attityder till exponering och exploatering av sexuell natur på Internet och andra interaktiva medier" (Dnr IJ2008/1824/UF). Det är inom ramen för denna som vi har gjort vår studie, som i första hand riktar sig till personer mellan 18 och 25 år. Tanken har varit att utnyttja erfarenheterna – både tekniskt och innehållsmässigt – från den enkätstudie vi genomförde 2002. För att erbjuda jämförelsemöjligheter har flera av de frågor som ingick i den studien behållits i den nya. Samtidigt har en hel del nya frågor tillkommit, vissa på direkt uppdrag av Ungdomsstyrelsen, andra på vårt eget initiativ. I det förra fallet inkluderade vi frågor i enkäten som också förekommer i en annan enkätstudie som Ungdomsstyrelsen genomförde samtidigt med vår och som riktade sig till skolelever i åldern 13–18 år, denna studie utfördes av Svedin och Priebe (se kapitel 3). Frågorna i denna del gäller "saker man varit med om när man varit ute på internet": om man gett sin e-postadress till någon man enbart känt via internet; om man lagt ut sexuella bilder på sig själv eller andra på internet; om man har träffat någon tidigare okänd person på nätet som uppmanat en att ha sex utanför internet och så vidare (frågorna 53–69 i enkäten). Innehållsmässigt knyter flera av dessa frågor an till groomingproblemet på internet, men de handlar också om intervjupersonernas erfarenheter av att sälja och köpa sex.

I övriga delar har vi själva bearbetat enkäten, vilket har varit en balansgång mellan att behålla jämförelsemöjligheterna med 2002 års studie och att samtidigt uppdatera frågorna så att de uppfattas som relevanta för dagens internetanvändare. Den största skillnaden är att vi i den nya enkäten har lagt större vikt vid att *i detalj* försöka fånga vad människor gör på nätet, som har med kärlek och sex att göra, vilket är rimligt med tanke på att möjligheterna och utbudet är större och mer differentierat idag än någonsin tidigare. Den delen, det vill säga vad man gör på nätet, innehöll 15 frågor i 2002 års enkät, medan motsvarande del i 2009 års enkät innehåller 28 frågor (44 frågor totalt, om man lägger till de frågor som är hämtade ur Svedin & Priebe's frågeformulär).

Totalt består enkäten av 85 frågor indelade i sex sektioner (bilaga 1). Den första sektionen innehåller 24 sociodemografiska frågor inklusive frågor om samlevnadsformer samt om förälskelse, kärlek och sexualitet. Sektion två består (som tidigare sagts) av 28 frågor om vad man gör på nätet med anknytning till kärlek och sexualitet. Enkätens tredje sektion innehåller 11 frågor om "saker man varit med om" när man varit ute på nätet (Ungdomsstyrelsens frågor, se ovan). Därefter följer en sektion (den fjärde) med 6 frågor om sex mot ersättning. Den femte sektionen innehåller 6 frågor om hur intervjupersonen upplevt sitt användande av internet för kärlekssyften och sexuella syften – positivt eller negativt. Enkäten avslutas med en sektion med 10 frågor om eventuella problem i

samband med att man använt nätet för sexuella syften (svårigheter att kontrollera sitt sexrelaterade internetanvändande, beroendeproblem, sexuellt överförbara sjukdomar med mera). I den sista frågan, som är öppen, ges möjligheter till synpunkter på enkäten.

Företaget Entergate som är specialister på webbapplikationer åtog sig att konstruera en online-version av enkäten. Innan den slutgiltiga versionen av enkäten lades ut på nätet testades den bland våra studenter på Malmö högskola. Pilotenkäten distribuerades via våra kursportaler på undervisningsplattformen *It's learning*, som används vid Malmö högskola. Målgruppen var studenter vid masterprogrammet i sexologi, en adekvat målgrupp med tanke på innehållet. Våra respondenter ombads att kommentera enkätens innehåll, frågornas innehåll och relevans samt eventuella svårigheter att förstå eller besvara dem. Svaren analyserades och därefter justerades enkäten.

Rekrytering av respondenter – ett självselekerat urval

Respondenterna till 2002 års enkät rekryterades via internetportalen Passagen. Varför vi valde just Passagen beror dels på att den då rankades bland de fyra största i Sverige med hänsyn till antalet unika besökare, dels därför att det inte var en portal som specialiserade sig på sex eller som kunde förväntas attrahera personer eller grupper med särskilt intresse för sexualitet och pornografi. I det avseendet och vid den tidpunkten fungerade den väl för våra syften. Vi ville helt enkelt åstadkomma en så fullgod representation som möjligt av svenska internetanvändare. Bland dessa ville vi jämföra dem som använder nätet för kärlekssyften och sexuella syften med dem som inte gör det. Därför var

Passagen i det närmaste perfekt för våra syften. Tillgänglig användarstatistik från portalen visade nämligen på stor spridning bland användarna med hänsyn till olika bakgrundsfaktorer, kön, ålder med flera (Månsson et al. 2003:17). Märk väl att det inte rörde sig om ett i statistisk mening representativt urval, utan om ett självselekerat urval. Annorlunda uttryckt handlade det om ett öppet erbjudande till alla som befann sig på den aktuella webbplatsen att besvara enkäten.

Vi annonserade genom en så kallad banner (webbbanners) med texten *Enkätundersökning om kärlek och sex. Vill du delta, klicka här*, som placerades på domänens öppningssida under två veckor 2002. Totalt besöktes sidan av ungefär 2 miljoner människor som från portalen klickade in på 12 respektive 14 miljoner webbsidor. I slutändan visade det sig att totalt 10 644 personer hade klickat på bannern och alltså länkats till enkätens introduktionssida. Av dessa valde drygt 3 600 personer att påbörja ifyllandet av enkäten, och av dessa valde drygt 1 800 att slutföra.

För 2009 års enkät har vårt sätt att rekrytera respondenter kommit att te sig delvis annorlunda. Vi började med att använda Passagen, precis som förra gången, men vi utökade med ytterligare en portal, Spray.se. Skälen till detta var två. Dels rankas Passagen inte längre lika högt bland webbplatser med ett stort antal unika besökare – vi var alltså osäkra på hur många vi kunde rekrytera den vägen. Dels ville vi, till skillnad från förra gången, försäkra oss om att kunna fånga in personer med erfarenhet av kärlek och sex på nätet. Det är ju detta som är uppdraget från Ungdomsstyrelsen. Valet av Spray hade att göra med att denna webbplats alltmer kommit att etablera sig som en av de stora som "hjälp folk att träffas", en dejtingsida med andra ord.

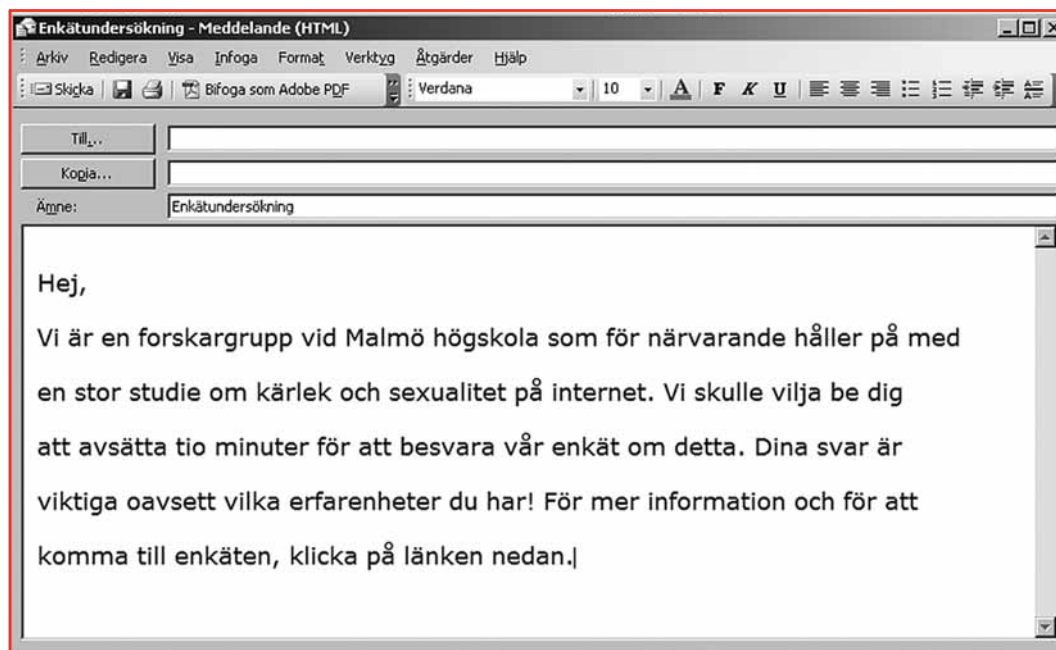
Här kunde vi alltså förvänta oss att fånga in personer med för oss relevanta erfarenheter.

På båda webbsidorna fick vi möjlighet att precis som förra gången placera ut en banner med följande text: *Delta i en stor studie om kärlek och sex på internet*. Genom att klicka på bannern länkades respondenten till frågeformuläret som var placerat på Entergates server. Bannern låg ute drygt en vecka under mars månad 2009. Ganska tidigt under veckan stod det klart för oss att vi inte på långa vägar skulle uppnå en svarsfrekvens av den storleksordning vi fick 2002, vare sig via Passagen eller Spray. Totalt inkom 105 fullständigt ifyllda enkäter via Passagen och 273 via Spray, sammanlagt 378, att jämföra med drygt 1 800 vid förra tillfället (och då enbart från Passagen).

Det finns flera tänkbara förklaringar till den relativt låga svarsfrekvensen jämfört med 2002. En är att själva nätlandskapet har förändrats.

Användarnas val av ingångar och mötesplatser annorlunda ut. Detta visste vi, men vi hade inte kunnat ana kraften i förändringen. Samma sak gäller användningen av banners, eller webbannonser, för att attrahera besökare. Webbannonser har länge använts av kommersiella aktörer på nätet. Men kanske kan man ana en viss trötthet bland besökarna, man klickar inte lika ofta på dem som tidigare. Och om man ska locka besökare via banners bör dessa placeras centralt på sidan. Vårt avtal med portalerna medgav inte detta utan vår banner placerades olyckligtvis förhållandevis långt ut i portalsidans marginal.

Vi bestämde oss för att utöka urvalet. För detta valde vi två olika kanaler. Den ena var ett massutskick till samtliga studenter vid Malmö högskola via högskolans e-postlista, med drygt 21 000 individuella adresser. Meddelandet gick ut i början av mars och innehöll följande text:

Efter drygt en vecka skickades en påminnelse ut. Resultatet blev 955 inskickade enkäter.

Den andra kanalen var en internetcommunity. Som tidigare framgått föll valet på Playahead, en av de två största mötesplatserna i landet för unga människor åldern 16–29 år. Vi bekostade ett direktutskick till ett slumpmässigt urval av 10 000 medlemmar i åldern 18 år och däröver. Meddelandet hade ungefär samma innehåll som det som gick ut till Malmöstudenterna. Resultatet blev 580 inskickade enkäter.

Hela materialinsamlingen avslutades den 20 mars. Vi hade då fått in sammanlagt 1 913 ifyllda enkäter, ungefär lika många som vid förra tillfället (1 828). Totalt hade 4 637 respondenter börjat fylla i enkäten, men av dessa valde 2 724 av någon anledning att avbryta sin medverkan. Vi tappar alltså 58 procent av respondenterna någonstans mellan första och sista frågan i enkäten. Detta är något vi känner igen från våra tidigare studier och fördelen med en nätenkät jämfört med en pappersenkät är det faktum att vi kan specialstudera dem som avbryter sin medverkan, vi kallar det dropoutfrekvens. I en mer traditionell studie är det oftast så att antingen skickar respondenten tillbaka en mer eller mindre komplett ifylld enkät eller också låter han eller hon bli. Eftersom vår enkät inleds med bakgrundsvariabler kan vi se vem som väljer att fullfölja och vem som väljer att avbryta i förtid. Vi vet att vissa demografiska karaktäristika har betydelse för detta, något vi uppmärksammat och analyserat i en tidigare studie (se Ross et al. 2003). Detta kommer vi att titta närmare på även i detta datamaterial, men det ryms inte inom ramen för det uppdrag vi fått från Ungdomsstyrelsen. Vi återkommer längre fram i texten med en närmare beskrivning av hur populationen fördelar sig på olika bakgrundsfaktorer som kön, ål-

der med mera. Men låt oss först säga något om hur vi ser på datamaterialets forskningsmässiga värde.

Det finns metodmässiga problem med en internetbaserad enkät där urvalet är självselekerat. I en metodöversikt konstaterar Daneback (under tryckning) att resultat från sådana enkätstudier inte kan generaliseras till att gälla för en större population. Men detta, framhåller han, är inte bara ett problem förknippat med denna typ av studier. Generaliseringsproblem gäller också för de flesta av senare års stora befolkningsbaserade sexvaneundersökningar i Norden. Här handlar det inte om själva urvalet och urvalsmetodiken utan om drastiskt sjunkande svarsfrekvenser, ofta långt under 50 procent. En gyllene medelväg för den nutida forskningen borde, enligt Daneback, istället vara att använda sig av "mixed mode designs", det vill säga av ansatser där man kombinerar olika typer av metoder för datainsamling.

Detta är ett ideal som vi inte lever upp till i den här studien. Vi har gjort ett självselekerat urval bestående av drygt 1 900 personer, varav den stora majoriteten, närmare bestämt 85 procent, använder nätet för kärlekssyften och sexuella syften. Genom våra frågor har vi fått veta vilka erfarenheter respondenterna har, vad de gör på nätet samt innebörderna och konsekvenserna av det de gör. På så sätt är materialet både intressant och relevant med hänsyn till uppdraget från Ungdomsstyrelsen.

I denna del av framställningen har vi valt att avgränsa analysen till att gälla respondenterna i åldersgruppen 18–24 år. Denna avgränsning har vi gjort av utrymmesskäl men också därför att det är den gruppen som står i fokus för Ungdomsstyrelsens intresse. Gruppen utgör drygt 50 procent av hela urvalet. Den näst största gruppen finns i åldersintervallet 25–34 år (28

procent) och därefter i intervallet 35–49 år (16 procent). I intervallet 50–65 år är antalet respondenter lågt, endast 98 personer (5 procent). Analysen av svaren i dessa tre grupper får anstå till ett senare tillfälle. Vi vet inte hur representativa respondenternas erfarenheter är i förhållande till en större population eftersom vi arbetar med ett självselekerat urval. Men vi kan på goda grunder anta att erfarenheterna delas av många fler än av dem som besvarat enkäten.

I den del som undersöker attityder till och erfarenheter av sexuell exponering och sexuell utnyttjande via internet har vi dock gjort en systematisk jämförelse mellan yngre och äldre respondenter.

En nackdel med webbaserade enkäter är att det är möjligt för en och samma person att fylla i flera enkäter. Hur vanligt förekommande detta är och i vilken utsträckning detta påverkar undersökningarnas resultat är svårt att säga. En strategi för att förebygga detta är att bara tillåta ett svar från en specifik IP-adress, men problemet är att alla inte har fasta IP-adresser idag. Våra egna erfarenheter talar för att multipla enkätsvar från samma IP-adress förekommer men att det är ovanligt. I vissa fall kan man se att IP-adressen kommer från en offentlig inrättning men att enkäten innehållsmässigt kan bedömas som individuellt ifylld. I andra fall kan man se identiskt ifyllda enkäter från samma IP-adress. I USA har man observerat problemet med multipla enkäter specifikt i de fall där man använder ekonomiska incitament för att kompensera deltagandet i olika studier (ett tillvägagångssätt som är mer vanligt förekommande i USA än i Europa), men att man i många fall lyckats identifiera och lyfta ut dessa från det empiriska materialet (se Konstan et al. 2005). Vi bedömer risken med multipla enkäter i den här studien som låg.

Vilka ingår i urvalet?

Av totalt 855 personer mellan 18 och 24 år kommer 483 från Playahead och 317 från Malmö högskola. Endast 42 kvinnor och 13 män i denna åldersgrupp kommer från Spray och Passagen och kanske ska vi förstå det som att dessa arenor inte attraherar yngre personer i samma utsträckning 2009 som 2002. En intressant fråga är förstås hur många i denna åldersgrupp som besvarat enkäten och som samtidigt angett att de **inte** gör något på internet som relaterar till kärlek och sexualitet. Vi kan konstatera att det är en minoritet, 80 kvinnor och 14 män, nästan samtliga från Playahead och Malmö högskola. Av dem som besvarat enkäten är det nio av tio som använder internet för kärlekssyften och sexuella syften. Och här är det ingen skillnad mellan studentpopulationen, det vill säga de vi rekryterat från Malmö högskola och de som vi rekryterat från de olika webbplatserna (och som vi fortsättningsvis kallar internetpopulationen).

Vi kan förstås inte veta om vår enkät i huvudsak besvarats av personer som använder internet just för dessa syften oavsett rekryteringsbas. Det är naturligtvis inte osannolikt att det är just dessa som känt sig manade eller lockade att klicka in sig på enkäten, vilket då skulle kunna betyda att de som inte använder nätet för sådana syften är underrepresenterade i vår undersökningspopulation. Detta är bara spekulationer då vi inte vet hur dessa båda grupper förhåller sig till varandra storleksmässigt i totalpopulationen. I det här sammanhanget är det inte något problem eftersom vi i första hand är intresserade av erfarenheter och användarm-

önster bland de personer som de facto använder internet för kärlekssyften och sexuella syften.

Vilka är då respondenterna i denna studie? Bland dem som är mellan 18 och 24 år och använder internet för kärlekssyften och sexuella syften är 62,5 procent kvinnor och 37,5 procent män. Här kan vi dock se att den skeva könsfördelningen finns i studentpopulationen, där nära 80 procent är kvinnor. Bland respondenterna från Playahead har vi däremot fått en helt jämn könsfördelning, nära nog på decimalen. På frågan om kön så erbjöd vi två svarsalternativ i enkäten – utöver man och kvinna – nämligen intersexuell och transperson. Detta gjorde vi bland annat mot bakgrund av den kritik som ibland riktas mot enkäter för att reproducera djupt rotade idéer i den västerländska kulturen om att det bara finns två kön (Fausto-Sterling 1993, Kulick 2005). Vi hade ingen klar bild av vad dessa tillägg skulle ge. Till syvende och sist visade det sig att det bara var ett par respondenter som kryssade för någon av kategorierna transsexuell och intersexuell. Så för enkelhetens skull har vi tagit bort dessa respondenter ur den fortsatta framställningen.

Det går helt enkelt inte att genomföra meningsfulla statistiska analyser med så små grupper.

Huvuddelen av respondenterna kommer från storstäder och är studenter, nio av tio är födda i Sverige, procentuellt sett något fler kvinnor än män. Drygt en femtedel har en eller två föräldrar som invandrat till Sverige. Var kommer de då ifrån? I princip kommer respondenterna från hela världen, möjligen att man kan ana något fler respondenter och föräldrar till respondenter med bakgrund från norden, de afrikanska länderna, mellanöstern och forna Jugoslavien.

Bland respondenterna anger knappt hälften (44 procent) att de för närvarande har ett fast förhållande. Det är procentuellt fler kvinnor än män som säger så, 51 respektive 31 procent. En intressant aspekt av detta är att titta på hur de har träffats, inte minst utifrån de nya kontaktarenor som tillkommit i och med internets utbredning. I tabell 5.1 kan vi se att de vanligaste sätten att träffas på är genom vänner, därefter kommer internet. Det är till exempel tre till fyra gånger vanligare att träffas via nätet än på något "uteställe", dansställe, klubb eller restaurang. Här blir internets genomslagskraft

Tabell 5.1 Hur man träffade sin nuvarande partner efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=376)

	Kvinnor	Män
Vänner	35	33
Arbete	6	3
Skola	14	13
Förening	3	3
Uteställe	9	7
Internet	28	39
Annat	5	2
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

mycket tydlig, i synnerhet bland yngre människor. Faktum är att bland männen är internet det vanligaste sättet att träffa den nuvarande partnern på. Dessutom kunde man i enkäten ange exakt var eller i vilket sammanhang man träffats på nätet. Vi kan då se att det vanligaste sättet är att träffas genom webbcommunityn. Nästan en fjärdedel anger detta, en större andel män än kvinnor. Att träffas på arenor som dejtingwebbplatser, webbchattar och online-spel förefaller vara mindre vanligt förekommande. Detta mönster kan vi knyta till resonemanget i inledningskapitlet om framväxten av och förskjutningen av tyngdpunkten till just communityn.

Vi ställde också frågan om man under det senaste året med sin partner allvarligt diskuterat att gå ifrån varandra. Var fjärde respondent säger sig ha gjort det. Det är för övrigt en lika stor andel som de som i 2002 års studie angav att de diskuterat separation de senaste tolv månaderna. Siffrorna är inte riktigt jämförbara eftersom den senare gruppen avser populationen i samtliga åldersgrupper.

Ett fenomen som uppmärksammas en hel del i forskningen under senare år är det som sägs vara en ökad förekomst bland unga av tillfälliga sexuella kontakter (one-night stands) och så kallade kk-relationer (knullkompis), där man umgås socialt och sexuellt med varandra utan att beteckna det som ett kärleksförhållande (Forsberg 2006). Bland våra respondenter är det 22 procent av kvinnorna och 31 procent av männen som svarar ja på frågan om man för närvarande har något tillfälligt förhållande (älskarinna/älskare, kk, etcetera).

Om vi dessutom tittar närmare på dem som angett att de för närvarande har ett fast förhållande finner vi att 30 procent av de manliga

och 13 procent av de kvinnliga respondenterna anger att de har ett tillfälligt förhållande vid sidan av det fasta. Vi har inte möjlighet att gå djupare in på frågan, men det är utan tvekan intressant att ett förhållande de facto definieras som tillfälligt, vilket väl borde betyda att man inte har ambitionen, viljan eller lusten att etablera något mer varaktigt eller att man ser relationen som temporär i väntan på något annat. Tittar vi sedan på dem som har diskuterat att separera så anger 13 procent av kvinnorna och 38 procent av männen att de har en tillfälligt relation. Kanske är det så att de är på väg ur ett fast förhållande, att de är mellan två förhållanden eller på väg in i ett nytt? I denna studie får vi inte veta varför man benämner sitt förhållande som tillfälligt och om denna uppfattning delas av båda parter. Vi kan bara spekulera kring detta. Det förefaller dock som att en indelning i kategorierna fast förhållande eller inget förhållande inte längre låter sig göras.

Hur ser det då ut med våra respondenters erfarenheter av samkönad kärlek och sex? För att mäta detta har vi valt att använda samma frågor som i 1996 års befolkningsbaserade sexvanestudie *Sex i Sverige*. Det betyder att vi fokuserar på konkreta erfarenheter av sexuella fantasier, attraktion och sexuella handlingar i förhållande till personer av samma kön (Månsson 1998). Resultaten ger flera intressanta mönster, inte minst för unga kvinnors benägenhet att uppge sexuell dragning till personer av samma kön. Men låt oss börja från början, med erfarenheten av att vara förälskad. I tabell 5.2 kan vi se att majoriteten av respondenterna har varit förälskade i människor av motsatt kön. Dock uppger var tionde kvinna – mot tre procent av männen – att hon ibland förälskat sig i kvinnor.

Tabell 5.2 Människor man varit förälskad i efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=853)

	Kvinnor	Män
Enbart kvinnor	1	90
Oftast kvinnor, ibland män	1	3
Både män och kvinnor	2	0
Oftast män, ibland kvinnor	11	1
Enbart män	84	3
Har inte varit förälskad	2	2
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Tabell 5.3 Människor man blivit sexuellt attraherad av efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=853)

	Kvinnor	Män
Enbart kvinnor	1	88
Oftast kvinnor, ibland män	2	7
Både män och kvinnor	6	1
Oftast män, ibland kvinnor	31	3
Enbart män	59	2
Har inte blivit sexuellt attraherad av någon	1	0
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

När det gäller människor man känt sig sexuellt attraherad av förstärks skillnaderna mellan män och kvinnor (tabell 5.3). Här kan vi intressant nog se att även om majoriteten enbart känt attraktion till det motsatta könet så har 31 procent av kvinnorna ibland känt sexuell attraktion till andra kvinnor. I männens fall är andelen klart lägre, sju procent.

Tendensen förstärks ytterligare för sexuella fantasier (tabell 5.4). Bland kvinnorna är det

nästan lika vanligt att inkludera kvinnor i sina sexuella fantasier (40 procent) som det är att fantisera sexuellt enbart om män. Nästan var tionde kvinna fantiserar om både män och kvinnor i lika stor utsträckning, motsvarande andel bland männen är betydligt lägre. Slutsatsen är att kvinnor är mycket mer bisexuella i känslor och fantasier än män, åtminstone om man får döma av hur de svarat på våra frågor.

Tabell 5.4 Människor man fantiserat sexuellt om efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=851)

	Kvinnor	Män
Enbart kvinnor	1	86
Oftast kvinnor, ibland män	4	8
Både män och kvinnor	9	2
Oftast män, ibland kvinnor	39	2
Enbart män	46	2
Har inte fantiserat sexuellt om någon	1	0
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Tabell 5.5 Människor man varit sexuellt tillsammans med efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=851)

	Kvinnor	Män
Enbart kvinnor	1	86
Oftast kvinnor, ibland män	1	3
Både män och kvinnor	1	0
Oftast män, ibland kvinnor	13	2
Enbart män	78	3
Har inte varit sexuellt tillsammans med någon	6	6
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Men hur ser det då ut på handlingsnivån? Vilka erfarenheter har man av sex med personer av motsatt respektive samma kön? I vilken utsträckning realiserar man sina fantasier? I tabell 5.5 kan vi se att man i huvudsak har sexuella erfarenheter tillsammans med människor av motsatt kön. Men 13 procent av kvinnorna uppger att de ibland även har sex med andra kvinnor. Sexuella fantasier och sexuell attraktion verkar alltså inte påverka själva beteendet i lika stor utsträckning. Däremot ser vi en tydlig korrespondens mellan förälskelse och hand-

ling. Om vi tittar specifikt på den grupp kvinnor som angett att de oftast varit förälskade i män, men ibland kvinnor, så har fler än hälften också varit sexuellt tillsammans med andra kvinnor.

Vår studie ger inget svar på frågan om varför det ser ut så här. Är den påfallande "bisexualiseringen" bland kvinnor ett fenomen som ökat eller kan det vara så att kvinnor idag jämfört med tidigare känner sig mer bekväma med att berätta om sina sexuella känslor och fantasier? Tanken får stöd i en norsk intervjuundersök-

ning (Pedersen 2005), som visar att det finns en mindre rädsla för homosexualitet bland kvinnor än bland män; särskilt bland yngre kvinnor. Här talas det också om glidande övergångar mellan väninnebaserad intimitet och sexualitet samt om bisexuellt experimenterande i kombination med ett annars heterosexuellt levnadssätt. Men vi ska inte glömma bort männen i sammanhanget. Nästan var tionde man blir ibland sexuellt attraherad av andra män eller har fantiserat sexuellt om andra män. Men skillnaderna jämfört med kvinnorna är intressanta. En tolkning är att en man som har en erotisk kontakt med en annan man överskrider en tabugräns för en "normal mansroll" och att detta kan förklara åtminstone en del av könsskillnaderna (Pedersen 2005, Larsdotter 2009). Här behövs mer kvalitativ forskning.

En intressant fråga är naturligtvis internets roll i denna utveckling. Vi har tidigare kommenterat nätets betydelse för kvinnor i förhållande till de normer och spelregler som gäller för sexuellt samspel i offentliga miljöer. Mycket tyder på att kvinnors sexuella socialisation påverkas starkt av internet när det gäller möjligheterna att agera sexuella subjekt. Här ingår också upplevelsen av frihet att uttrycka sexuella fantasier och drömmar, både i förhållande till det motsatta och det egna könet. Som vi tidigare fram-

hållit gäller detta förmodligen också unga män, men för unga kvinnor tycks utvecklingen på denna punkt ha gått snabbare (Nigård, se kapitel 7).

Majoriteten av respondenterna, 88 procent, anger att de haft sex under det senaste året. Vanligast är att man har haft *en* sexpartner de senaste tolv månaderna, knappt 40 procent har haft detta. Männen anger att de har haft något fler sexpartners jämfört med kvinnorna. I tabell 5.6 kan vi se hur ofta respondenterna har sex. Resultatet visar inga stora skillnader mellan könen, bortsett från att en klart större andel bland kvinnorna (54 procent), jämfört med männen (47 procent), anger att de har sex minst varje vecka. Motsvarande skillnad, fast i omvänd riktning, finns bland dem som anger att de har sex mer sällan. Sammanfattningsvis visar resultaten att medan männen har något fler partners än kvinnorna, så är kvinnorna mer sexuellt aktiva med de partners de har.

Kanske är det denna skillnad mellan könen i sexuell aktivitet med en partner, som också avspeglar sig i våra siffror för ensamsex, förutsatt att man betraktar onani som en ersättning för sex med en partner. Majoriteten av respondenterna, 91 procent, anger att de onanerar (tabell 5.7), men av tabellen kan vi se att männen onanerar mer frekvent jämfört med kvinnorna.

Tabell 5.6 Hur ofta man har sex efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=790)

	Kvinnor	Män
Varje dag	8	9
Varje vecka	46	38
Varje månad	28	28
Mer sällan	18	25
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Tabell 5.7 Hur ofta man onanerar efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=850)

	Kvinnor	Män
Varje dag	5	29
Varje vecka	28	42
Varje månad	31	15
Mer sällan	24	10
Aldrig	12	4
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

En tredjedel av kvinnorna onanerar minst en gång i veckan, att jämföras med knappt tre fjärdedelar av männen. Vi kan också se att 12 procent av kvinnorna och 4 procent av männen anger att de aldrig onanerar.

Hur ska vi förstå den sexuella aktivitetsnivån i vår population? Finns det anledning att betrakta den som särskilt hög eller låg jämfört med andra unga människor i samma åldersgrupp? Svårt att säga, men en liten indikation får vi om vi jämför antalet sexpartners de senaste 12 månaderna bland våra respondenter med motsvarande uppgifter i Herlitz studie *Hiv och aids i Sverige* från 2007, som visar att cirka en fjärdedel av 18–24-åringarna hade haft tre eller flera partners under det senaste året (Herlitz 2008). Bland våra respondenter är motsvarande andel 35 procent. Som jämförelse kan vi se att 25 procent av respondenterna i vår studie anger att de haft fyra eller fler sexpartners under det senaste året. Den sexuella aktivitetsnivån är alltså något högre i vår studie jämfört med i Herlitz. Till detta bör läggas att vårt urval består av personer som är sexuellt aktiva på nätet. Och det är väl rimligt att anta att aktiviteterna man har där stimulerar den sexuella fantasin och lusten att ha sex med andra eller med sig själv.

Avslutningsvis har vi också frågat respondenterna om deras tillgång till internetuppkopplade datorer och var de har tillgång till dessa. Det är slående att 99 procent av både kvinnorna och männen anger att de har tillgång till internet i hemmet. Allt eftersom tekniken har utvecklats har den också blivit billigare. När internet för 15 år sedan blev tillgängligt för allmänheten var hårdvaran dyr, otymplig och mer eller mindre låst till den miljö där den installerades. Internetuppkopplingen gjordes via telefonjacket med långsamma modem. Idag kan vi se en trend där allt fler skaffar bärbara datorer med trådlös uppkoppling, en trend som av allt att döma kommer att fortsätta. År 2002 fanns ingen anledning att ställa frågan, men på grund av den beskrivna utvecklingen frågade vi respondenterna denna gång om de hade tillgång till en dator med internetuppkoppling, *som ingen annan hade tillgång till*. Bakgrunden till frågan är förstås att vi tror att graden av och inriktningen på den sexuella aktiviteten på nätet hänger samman med i vilken utsträckning denna aktivitet är skyddad från andras insyn och vetskap. Resultaten visar att 65 procent av kvinnorna och 74 procent av männen har exklusiv tillgång till en dator med internetuppkoppling.

Vad gör man på internet i kärlekssyften och sexuella syften och varför?

Vad betyder det då att använda internet för kärlekssyften och sexuella syften? Vad räknas in i det? Som vi ska se handlar det om en mängd olika aktiviteter, allt ifrån målmedveten användning av nätet för att bli sexuellt upphetsad (till exempel genom att titta på pornografi) till att söka "den stora kärleken". Det kan också handla om att söka kunskaper om sex, leta sexpartners, läsa erotiska texter och köpa sexprodukter. Gemensamt är att det sker över internet.

Den första stora studien om kärlek och sexualitet på internet som genomfördes i USA 1999 (för precis tio år sedan) av Al Cooper och hans medarbetare gav en bild av kärlek och sexualitet på internet som ett i huvudsak manligt fenomen, det vill säga att det främst var män som använde internet för dessa syften (Cooper et al. 1999). Den första svenska studien på området som vi genomförde 2002 förändrade den bilden. Precis som vi beskrivit i inledningen till denna rapport fann vi att kvinnorna i lika stor utsträckning som männen använde internet för sexuella syften. Däremot hade kön betydelse för vilka aktiviteter man ägnade sig åt. På ett övergripande plan fick vi en ganska traditionell bild av relationsorienterade kvinnor och sexorienterade, pornografitittande män. Men den bilden komplicerades ganska snart när vi tog hänsyn till användarnas ålder. Vi kunde då se att könsskillnaderna minskade i förhållande till de aktiviteter man ägnade sig åt. De yngre användarna, de som vi senare kom att referera

till som internetgenerationen, det vill säga de som växt upp med internet, skilde sig från de äldre användarna genom att de föreföll ha ett mer sammansatt användande av internet. De gjorde mer av allting, medan de äldre verkade ha specifika syften med sitt användande, till exempel att söka en partner eller titta på pornografi. För de unga verkade kärlek och sexualitet på internet vara en integrerad del av deras vardagsliv.

Allteftersom vi fördjupade våra analyser gjorde vi nya upptäckter. Bland annat fann vi att användare som definierade sig själva som homo- eller bisexuella i större utsträckning än hetero- och bisexuella ägnade sig åt att söka sexuell njutning på internet, bland annat genom att konsumera pornografi och söka sexuella kontakter. Bisexuella var i större utsträckning intresserade av att söka likasinnade och söka information om sex på internet. Heterosexuella ägnade sig åt samma aktiviteter som homo- och bisexuella, men i lägre grad förutom när det gällde nätdejting.

I en nyligen genomförd norsk studie fann man att 99 procent av män under 30 år använder internet för kärlekssyften och sexuella syften och att 90 procent av männen i denna åldersgrupp använder internet för att titta på pornografi (Daneback & Træen 2009). Av kvinnorna i samma åldersgrupp är det en nästan lika stor andel (nio av tio) som använder nätet för kärlek och sex, även om det är långt färre (en på

fem) som uppger att de tittar på pornografi. Drygt 40 procent bland både kvinnorna och männen uppger att de läser erotiska texter. Andra aspekter som uppmärksammas är att i jämförelse med den svenska studien från 2002 används internet i högre grad till att söka kunskaper om sex samt att handla sexprodukter bland såväl män som kvinnor under 30 år. I den norska studien är det nästan hälften av kvinnorna under 30 år som använder internet för att söka information om sex. Intressant nog visar de norska resultaten att intresset för att söka partners via internet är lägre i jämförelse med resultatet i den svenska studien. Sammanfattningsvis indikerar den norska studien ett mer individcentrerat användande jämfört med den svenska studien från 2002. Det verkar som om relationer, flirtar och partnerletande trots en kraftigt ökande nätdejtingsektor får stå tillbaka för egen nyfikenhet, kunskapsörst och orgasmer. Kanske kan det ställas mot aktiviteter som pornografitittande och shoppande av sexprodukter. I synnerhet verkar detta gälla internetgenerationen, där mer eller mindre alla använder internet för kärlekssyften och sexuella aktiviteter.

Vilka aktiviteter ägnar man sig åt på internet?

Hur ser det då ut bland respondenterna i vår nya studie? I enkäten ställde vi ett 30-tal frågor om vad man ägnar sig åt på internet. Frågorna var konstruerade med ett större eller mindre antal fasta svarsalternativ (bilaga 1). Vi gav även respondenterna möjlighet att i fritext ange om de saknade något alternativ. Men det fåtal respondenter som använde sig av denna möjlighet formulerade alternativ som ganska enkelt kunde sorteras in under de redan befintliga svarsalternativen. Vi drar därför slutsatsen att vi i huvudsak lyckats fånga in de olika aktiviteter man ägnar sig åt idag. I tabell 5.8 kan vi se hur svaren fördelar sig. Här har respondenterna haft möjlighet att ange flera alternativ och vid en närmare analys kan vi konstatera att 90 procent (854 av 947) har angett minst ett av alternativen. En jämförelse mellan könen visar att 96 procent av männen och 87 procent av kvinnorna använder internet för kärlekssyften och sexuella syften. Procentsatserna är i det närmaste identiska med vad som framkom i den norska studien och visar på hur vanligt det är att använda internet för dessa syften.

Tabell 5.8 Aktiviteter man ägnar sig åt på internet efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=854)

(Flera svarsalternativ var möjliga)	Kvinnor	Män
Läser erotiska texter	41	42
Tittar på pornografi	35	88
Chattar med andra om sex	32	50
Söker kunskap om sex	57	51
Köper sexprodukter	23	17
Flirtar med andra	52	70
Letar kärleksrelation	22	40
Letar sexpartner	7	35

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Användningen av internet för att titta på pornografi och erotik har uppmärksammats sedan de första studierna gjordes. Liksom i 2002 års studie så är pornografikonsumtion den vanligaste aktiviteten bland männen. Faktum är att det är en större andel män som anger att de ägnar sig åt pornografitittande idag jämfört med vad vi fann förra gången. Och procentsatsen är nära nog identisk med den som framkom i den norska studien från 2008. Också bland kvinnorna har pornografitittandet ökat. Idag är det 35 procent av kvinnorna, som anger att de tittar på pornografi jämfört med 24 procent 2002. När det gäller erotiska texter så noterar vi att det är lika vanligt bland både männen och kvinnorna. Ungefär 40 procent säger att de gör detta och andelen stämmer både överens med vår tidigare studie och med den norska studien.

När sexualitetsforskarna började uppmärksamma fenomenet kärlek och sexualitet på internet var möjligheten till information och kunskapsspridning en av få fördelar man framhöll med fenomenet. I övrigt hade man i forskningen ett förhållandevis problemorienterat perspektiv på användarnas verksamhet på nätet, ofta med fokus på fenomen som otrohet, beroende, missbruk, spridande av sexuellt överförbara infektioner etcetera. En av de första böckerna på området med stor internationell genomslagskraft var Al Coopers *Cybersex – The Dark Side of the Force* (2000), en talande och tidstypisk titel.

I vår studie från 2002 fann vi att en femtedel av männen och en tredjedel av kvinnorna i åldersgruppen 18–24 år använde internet för att söka kunskap. Motsvarande fördelning återfinns i den norska studien från 2008, men då i gruppen 18–30 år. Av resultaten i tabell 5.8 ser vi att drygt hälften av respondenterna använder internet för att söka kunskap om sex. Bland

kvinnorna är det faktiskt den huvudsakliga aktiviteten. Här kan vi klart se att internet verkar fylla ett stort behov bland de yngre användarna. Vilken kunskap söker man, var söker man den och hur förhåller man sig till den? Påverkas sexualiteten av det man tar del av och i så fall på vilket sätt? Frågorna bör fördjupas i framtida studier. Det kan ju tyckas paradoxalt att det är de yngre – och kanske mest upplysta – som i så stor utsträckning använder sig av nätet för att söka kunskap. Eller så är det bara helt logiskt – kunskap föder ökad nyfikenhet och behov av mer kunskap. Därtill får vi inte underskatta den sexuella upphetsning som kan vara förknippad med själva kunskapssökandet.

Ett område som i vissa avseenden kan sägas ligga nära kunskapsområdet är att köpa sexprodukter på internet. Det kan handla om nyfikenhet och lust att utforska sin sexualitet, ensam eller tillsammans med en eller flera partners. I tabell 5.8 kan vi se att 23 procent av kvinnorna och 17 procent av männen har köpt sexprodukter på internet. I 2002 års studie angav knappt 15 procent av respondenterna av båda könen i åldern 18–24 år att de köpt sexprodukter på internet. Överlag verkar det som att det blivit vanligare att köpa sexprodukter på internet, kanske framförallt bland kvinnor. Sexbutikerna på internet har mångfaldigats och i vissa avseende aktivt tvättat bort kopplingen till pornografi, just för att nå målgruppen kvinnor. Samtidigt har vi i överlag blivit alltmer bekväma med att handla på internet, något som kanske specifikt gäller internetgenerationen.

Men vad inbegrips då i uttrycket sexprodukter? Som framgår av frågeformuläret (fråga 34, bilaga 1) gav vi respondenterna en mängd olika alternativ inklusive möjligheten till fritextsvar. Resultaten visar att man handlar varierat ur utbudet. Det vanligaste är massagestavar/dildos

och det minst vanliga är, intressant nog, porr-tidningar. En förklaring till detta är förmodligen den stora tillgången till gratis pornografi på nätet. Vi noterar också att det finns förhållandevis många som handlar analstavar/analpluggar/analkulor. Redan 1998 års studie *Sex i Sverige* visade att erfarenheten av och därmed intresset för analsex i stor utsträckning tycks vara en generationsfråga (Lewin et al. 1998).

Om vi övergår till de mer relationsorienterade aktiviteterna så kan dessa delas upp i två kategorier. Det handlar dels om interaktiva aktiviteter på internet som att chatta med andra om sex och att flirta, dels om aktiviteter som går ut på att träffa en partner för kärlek eller sex. I tabell 5.8 kan vi se att samtliga av dessa aktiviteter är mer populära hos männen jämfört med hos kvinnorna. Bland männen anger 70 procent att de flirtar med andra på internet och 50 procent chattar med andra om sex. Motsvarande andelar bland kvinnorna är 52 respektive 32 procent. Visserligen visar detta på en relativt stor könsskillnad, men samtidigt är flirtande med andra den näst mest populära aktiviteten bland kvinnorna, några få procent efter kunskapssökande. I vår studie från 2002 såg vi liknande tendenser, men jämfört med idag är det en större andel kvinnor som använder internet för dessa syften.

Det är en betydligt större andel män än kvinnor som anger att de ägnar sig åt de relationsorienterade aktiviteterna som att söka partner(s) för kärlek och sex. Här har vi inte möjlighet att direkt jämföra 2002 och 2009 års studier eftersom frågorna är något olika formulerade. Till exempel frågade vi 2002 om man kollat kontaktannonser, vilket 12 procent av kvinnorna och 27 procent av männen gjort. Men vi frågade också om man sökte efter en partner (11 respektive 21 procent) samt om man letade

kärlekskontakter (46 respektive 38 procent). Det en större andel män än kvinnor som mer aktivt sökte partners på dejtingwebbplatser, något som fortfarande håller i sig. Men när vi använde det mer diffusa ordet "leta kärlekskontakter" var förhållandet det omvända. I stora drag ser vi samma mönster i 2009 års studie – kvinnorna ägnar sig i större utsträckning åt att leta kärlekspartners än sexpartners medan männen i högre grad än kvinnorna ägnar sig åt båda sakerna.

Varför ägnar man sig åt kärleksaktiviteter och sexuella aktiviteter?

Frågan går inte att besvara på ett enkelt sätt eftersom aktiviteterna väsentligt skiljer sig från varandra. Ändå är det så den har ställts i tidigare studier, både av oss själva och av andra. Detta beror på att vi inte haft tillräckliga kunskaper och att vi först nu har insett att kärlek och sexualitet på internet inte kan reduceras till en homogen aktivitet. Vi måste titta på enskilda aktiviteter eller olika dimensioner av dessa för att få kunskap om varför man ägnar sig åt respektive aktivitet. Och, som vi ska se, är det ibland så att en ungefär lika stor andel män som kvinnor ägnar sig åt en viss aktivitet men att skälen till att de gör det är olika.

Låt oss börja med pornografi. Här visade tabell 5.8 att det var nästan 90 procent av männen som angav att de tittade på porr på nätet. För kvinnornas del var det drygt en tredjedel – i den aktuella åldersgruppen var porrtittandet den fjärde vanligaste aktiviteten. I tabell 5.9 kan vi se vilka skäl männen respektive kvinnorna anger för att titta på porr. Vi ser att för männen handlar det främst om sexuell tillfredsställelse, att man vill bli upphetsad och för att det är en-

kelt (i betydelsen lättåtkomligt). Även bland kvinnorna är upphetsning och tillfredsställelse huvudsakliga anledningar, men många anger också nyfikenhet. Intressant är att männen anger tillfredsställelse i första hand medan kvinnorna nämner upphetsning.

Var femte respondent tittar på pornografi för att få kunskaper om sex. Intressant nog kan vi konstatera, i likhet med andra studier inom området, att pornografi i första hand används för den egna sexualiteten, för att onanera, och i väsentligt mindre utsträckning som ett inslag i sexuallivet med en partner, i alla fall för männen. Ungefär en tredjedel av kvinnorna anger att de tittar på pornografi på internet för att bli upphetsade tillsammans med sin partner (man eller kvinna), bland männen är det betydligt färre som anger detta som skäl (12 procent) (tabell 5.9). Kanske kan man spekulera i att det är ett uttryck för det mönster vi såg redan i 2002 års studie och som vi formulerade i termer av att kvinnors aktiviteter på nätet är mer relationsorienterade medan männens är mer

sexorienterade, vilket också tycks påverka hur man motiverar sin pornografikonsumtion på nätet.

I tabell 5.8 kunde vi se att det var en klart större andel av männen (50 procent) än av kvinnorna (32 procent) som angav att de chattar med andra om sex. Om vi sedan studerar vilka skäl de anger så finns en del likheter. Både kvinnorna och männen anger att de huvudsakligen chattar med andra om sex på internet för att de helt enkelt tycker om att prata om sex (en något större andel kvinnor än män) samt för att få veta vad andra gör och gillar sexuellt. Men det finns också en del könsskillnader. Männen svarar i högre grad än kvinnorna att de chattar om sex med andra för att bli upphetsade. Det är en större andel kvinnor än män anger att de chattar om sex med andra på internet därför att de då kan prata om sex på ett annat sätt än de kan göra offline.

Man kan naturligtvis fråga sig varför män chattar om sex i större utsträckning än kvinnor. Kanske är det så att möjligheten att chatta

Tabell 5.9 Skäl för att titta på pornografi på internet efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=471)

(Flera svarsalternativ var möjliga)	Kvinnor	Män
Det är enkelt	31	46
För att koppla av	17	28
För att jag är nyfiken	54	28
För att min partner vill det	6	4
För att få kunskaper om sex	21	23
Vill inte köpa pornografi offline	9	25
För att den pornografin jag har ett specialintresse av är lättare att hitta online	9	16
Jag kan vara anonym	32	36
För att bli upphetsad	65	63
För att bli upphetsad med min partner	29	12
För att tillfredsställa mig sexuellt	56	68

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

med andra om sex över internet betyder mer för männen överlag eller att det helt enkelt är så att det är männen som gör störst anspråk på utrymmet, åtminstone i det heterosexuella landskapet på nätet? Det vill säga att det beror på vilken typ av samtal som förs och vem som sätter agendan för dessa samtal? Pernilla Nigårds studie i kapitel 7 visar att kvinnor ibland är kritiska till mäns samtalston, kommentarer eller "skamliga" förslag". Kvinnorna känner sig irriterade och nedvärderade och avstår hellre från att logga in.

I huvudsak handlar om tre skäl till varför respondenterna använder internet för att söka kunskap om sex (tabell 5.10): för att få kunskaper om den egna kroppen (större andel kvinnor än män), om hur man har sex (större andel män än kvinnor) och för att man är nyfiken. Därutöver anges skäl som att man vill veta om man fungerar normalt sexuellt. Det är också viktigt att man har möjligheten att vara anonym. Skillnaderna mellan könen är intressanta. Det är till exempel en betydligt större andel män än kvinnor som anger att de inte vill prata om

sex med andra offline, att de inte har någon annan att prata sex med offline samt att de kan prata om saker som de inte vågar prata om offline. Internet verkar helt enkelt fylla ett större behov hos männen när det gäller att prata om sexuella frågor, bland annat när det gäller om man är som andra, vilket en knapp tredjedel anger som skäl (mer än dubbelt så stor andel som bland kvinnorna).

Om vi kopplar tillbaka till frågan om varför man chattar med andra om sex så kanske det är så att männens samtal i högre grad än kvinnornas handlar om sexualitet och upphetsning, medan kvinnorna i större utsträckning än männen är intresserade av den egna kroppen. Därför finner kvinnorna kanske ett mindre behov av att chatta med andra om sex och istället söker den information de är intresserade av på andra platser på internet. Vi kan ändå se det som att det överlag finns ett behov av att få kunskap om kroppens funktioner och om man fungerar normalt, men det finns också ett behov av att få reda på vad andra gillar och hur man själv ska göra. Som vi visade i tabell 5.8 så

Tabell 5.10 Skäl för att söka kunskaper om sex på internet efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=463)

(Flera svarsalternativ var möjliga)	Kvinnor	Män
Vill inte prata sex med andra offline	5	16
Jag har inga andra att prata med om sex offline	3	9
Jag kan vara anonym	26	33
För att få kunskaper om min kropp	63	49
För att få reda på om jag fungerar normalt	31	35
Få kunskaper om hur man har sex	51	60
För att bli upphetsad	4	13
Jag är nyfiken	50	59
För att prata med någon om saker jag inte vågar prata om offline	5	11
För att få reda på om jag är som andra	13	28

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

angav drygt hälften att de använde internet just för att söka kunskap om sex. Här finns också anledning att fundera kring vilken typ av kunskaper och information som efterfrågas. Våra tidigare studier indikerar att man är intresserad av erfarenhetsbaserad kunskap, det vill säga erfarenheter som gjorts av människor som liknar en själv och inte representerar någon institution eller organisation. Frågan är hur detta påverkar den egna sexualiteten och sexualiteten tillsammans med andra? Hur värderar man den information man tillgodogör sig och vad får det för konsekvenser. Det här är frågor som vi idag vet mycket lite om och som vi behöver studera mer i framtiden.

Varför flirtar man på internet? I tabell 5.8 såg vi att flirt var den näst vanligaste aktiviteten både bland männen (70 procent) och bland kvinnorna (52 procent). I nedanstående tabell kan vi se vilka skäl man angivit för detta (tabell 5.11). För kvinnornas del handlar det främst om att flirta på internet inte uppfattas som lika seriöst som att flirta med någon utanför internet samt att det är lättare att avbryta en flirt på

internet. Här handlar det troligen om att kvinnorna kan pröva på att vara flirtiga mer "på skoj" utan att känna sig tvungna att gå vidare med kontakten. Kanske ger det en möjlighet att pröva en mer vågad och utmanande hållning till andra, samtidigt som man kan känna att man trots det har kontroll över situationen. Bland männen finns inget skäl som sticker ut på motsvarande sätt. Den kanske mest iögonenfallande skillnaden är att männen i större utsträckning flirtar för att inleda en kärleksrelation eller för att hitta någon att ha sex med. Enkelt uttryckt skulle man kunna säga att kvinnorna flirtar "på skoj" medan männen vill att flirten ska resultera i ett verkligt möte. Också i 2002 års studie såg vi att de kvinnliga användarna känner sig förhållandevis bekväma och trygga med att såväl inleda som avsluta flirtar utan att riskera negativa konsekvenser.

Varför använder man internet för att söka efter partners för kärlek eller sex? När det gäller kärlekspartners så kan vi se att det vanligaste skälet för båda könen (i något högre grad bland kvinnorna) är den möjlighet internet ger att

Tabell 5.11 Skäl för att flirta på internet efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=503)

(Flera svarsalternativ var möjliga)	Kvinnor	Män
Jag kan vara anonym	20	14
Jag är blyg offline	17	21
Jag kan vara mig själv på internet	26	34
Jag flirtar bättre på internet	28	32
Det är enklare att hitta någon att flirta med på internet	35	42
Det känns inte lika seriöst att flirta på internet	57	45
Det känns säkrare att flirta på internet	11	19
Det är lättare att avbryta en flirt på internet	55	40
För att inleda ett kärleksförhållande med någon	15	31
För att hitta någon att ha sex med	7	32

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

själv kunna kontakta personer som man tycker verkar intressanta (tabell 5.12). Det handlar troligen om upplevelsen av att ha kontroll över situationen. Samtidigt anger 37 procent av kvinnorna att det är skönt att inte behöva ta initiativet. Den här motsägelsefullheten bland kvinnorna har vi mött i våra tidigare studier, där internet dels bjuder nya möjligheter, dels reproducerar mer traditionella könsmonster (till exempel där mannen är den som "bjuder upp"). Anonymiteten verkar dock inte ha så stor betydelse för att träffa kärlekspartners. Här är det troligen så att om ändå avsikten att träffas utanför nätet finns så finns inte samma behov av anonymitet. Överlag förefaller männen vara något mer positiva till nätet som mötesplats för kärleksrelationer. Inte bara är det de som i störst utsträckning använder internet för detta ändamål, de anser också att det är enklare att hitta och lära känna någon via nätet och kanske framförallt att det finns ett större utbud av potentiella kärleksrelationer på internet. Dessutom

ökar möjligheten att ha flera tänkbara kärlekspartners på gång samtidigt.

Om vi övergår till dem som uttalat söker sexpartners via internet, en förhållandevis liten andel i vårt material, så kan vi återigen konstatera att det finns både likheter och skillnader mellan könen. I tabell 5.12 kan vi se att de skäl kvinnorna anger kretsar kring sexuella möten, att kunna tala om vad man vill göra och att hitta partners som är intresserade av just detta. Nästan hälften av kvinnorna anger att det är lättare att träffa sexpartners via internet och en ungefär lika stor andel menar att de via internet kan ha flera sexpartners på gång samtidigt. Det handlar alltså om det sexuella talet och den sexuella praktiken. Möjligen kan vi förstå det som att kvinnorna på internet kan formulera sina önskningar och leva ut dem på ett sätt som inte är kulturellt accepterat för hur en kvinna förväntas bete sig i andra sammanhang. Bland männen finns inte lika tydliga tendenser, de skäl den största andelen anger är att kunna ha

Tabell 5.12 Skäl för att söka kärlekspartners på internet efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=242)

(Flera svarsalternativ var möjliga)	Kvinnor	Män
Jag är blyg	32	35
Jag kan vara anonym	11	9
Jag kan vara mig själv på internet	33	31
Jag kan kontakta dem som verkar intressanta	71	65
Jag behöver inte själv ta initiativet	37	25
Jag har lättare att presentera mig på internet	32	28
Det är enklare att hitta en kärleksrelation på internet	20	27
Det är lättare att lära känna en person via internet	20	33
Det är ett komplement till andra platser	38	31
Det finns ett större utbud av möjliga kärleksrelationer	35	45
Jag kan ha flera tänkbara kärleksrelationer på gång samtidigt	17	25

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Tabell 5.13 Skäl för att söka sexpartners på internet efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=146)

(Flera svarsalternativ var möjliga)	Kvinnor	Män
Jag är blyg	23	23
Jag kan vara anonym	14	16
För att ha den typ av sex jag är intresserad av	46	32
Jag har lättare att uttrycka mina sexuella önskningar på internet	49	21
För att bli sexuellt upphetsad utan att behöva träffas	26	17
Det är enklare att hitta sexpartners på internet	49	40
För att inbjuda flera personer till sexuell samvaro vid samma tillfälle	17	10
Det är lättare att lära känna en sexpartner via internet	26	30
Det är ett komplement till andra platser	37	28
Jag kan ha flera sexpartners på gång samtidigt	46	44
Jag kan få omedelbar sexuell tillfredsställelse	34	31

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

flera sexpartners på gång samtidigt följt av skälet att det är enklare att hitta sexpartners på internet. Kanske kan man se det som att männen inte behöver bryta mot konventioner på samma sätt som kvinnorna. Återigen är det värt att notera hur anonymiteten inte förefaller vara ett huvudsakligt skäl till att använda internet för att söka sexpartners. Att man är blyg eller att man har lättare att uttrycka sig på internet är däremot något en större andel respondenter anger som skäl. Om man som sagt har för avsikt att träffa någon utanför internet så är anonymiteten inte så central. Det är en betydligt större andel som åberopar anonymiteten när de söker kunskap om sex eller tittar på pornografi. Det står också i relation till vilka arenor man befinner sig på eller kommunicerar genom, något vi stött på i tidigare studier, berört i inledningen av denna rapport samt återkommer till i den avslutande diskussionen.

Cybersex och irl-sex

I vår studie används uttrycket cybersex för att beteckna *interaktiv sex på nätet*. Beteckningen innefattar alla typer av utbyte av textmeddelanden och bilder med sexuellt innehåll, mellan två eller flera personer. Innehållsmässigt kan det handla om allt från att "bara" flirta och prata om sex med en annan person, tidigare känd eller okänd, till att dela fantasier om att vara sexuellt tillsammans, medan den ena eller båda parter onanerar. Forum för sådana samtal och handlingar kan vara både offentliga chattrum och mer privata rum som e-post, ICQ eller Messenger, där utbytet utspelar sig i realtid. Det bör påpekas att genom att reservera beteckningen cybersex för just *interaktiv sex*, så skiljer sig vår definition från de flesta andra definitioner som förekommer i den internationella forskningslitteraturen (Cooper 2002, Ross & Kauth 2002). I dessa inkluderas ofta också olika typer av sexuell envägskommunikation, till exempel den enskildes konsumtion av pornografi på nätet. Poängen med en snävare definition, som betonar interaktiviteten, är att den fångar ett nytt sexualkulturellt fenomen som möjliggörs av internet, nämligen att två eller flera per-

soner kan ha sex med varandra och uppnå utlösning utan fysisk beröring. Detta tillsammans med att använda internet för att träffa någon på internet som man sedan har sex med utanför internet, in real life (irl) som det ibland kallas, är aktiviteter som inbegriper interaktion med andra människor. I det ena fallet har man sex med någon annan på nätet och i det andra fallet träffar man någon på nätet och har sedan sex utanför nätet. Just fokuseringen på det sexuella umgänget, vare sig det är på eller utanför internet, gör att vi väljer att presentera dessa aktiviteter under en egen rubrik. Dessutom är det enligt vårt sätt att se på saken en viss skillnad mellan att leta efter en partner på internet och att faktiskt träffa någon!

Ungefär var fjärde respondent har haft cybersex. Detta är en något lägre andel jämfört med i vår studie från 2002. Möjligen kan vi ana en trend där det idag inte upplevs lika spännande som när fenomenet var nytt. Vi vet också att terminologin för olika företeelser på nätet förändras i snabb takt, men då vi definierat betydelsen av cybersex i enkäten torde det ha framgått vad vi frågat efter ("sex online"). Då som nu kan vi dock konstatera att det inte är så stor

Tabell 5.14 Skäl till att man haft sex med någon man träffat på internet efter kön och ålder, 18–24 år. Procent. (N=419)

(Flera svarsalternativ var möjliga)	Kvinnor	Män
Inleda ett förhållande	44	27
Sexuellt förhållande	10	16
Var sexuellt upphetsad	6	14
Tillfälligt sex	4	11
Det bara hände	32	28
Annat	5	4

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

andel som har cybersex på *regelbunden* basis, de flesta har haft det vid något eller några enstaka tillfällen. Det är männen som i störst utsträckning har erfarenheter av cybersex. I allmänhet anser respondenterna att det varit en positiv upplevelse. Männen är i något högre grad positiva än kvinnorna, men det rör sig inte om stora skillnader. Utifrån vår studie från 2002 vet vi att den vanligaste platsen för cybersex då var i så kallade webbchattar. Dessa för idag en tynande tillvaro och detta är säkert en bidragande orsak till det minskade intresset. Platsernas, eller arenornas, betydelse ska inte förringas, det vet vi sedan tidigare. När vi idag i många avseenden går mot en mer icke-anonym tillvaro på internet kan det också medföra att aktiviteterna förändras både till form och till innehåll.

Om vi övergår till frågan om träffar *utanför* internet kan vi se att 44 procent av kvinnorna och 60 procent av männen har träffat någon på internet som de sedan träffat utanför internet och haft sex med – en högre andel jämfört med vad vi fann 2002. I synnerhet bland männen, där andelen i denna studie är dubbelt så stor som i vår tidigare studie. De flesta anger att det skett vid ett eller ett par tillfällen de senaste tolv månaderna. I tabell 5.14 kan vi se att de främsta anledningarna till att man träffat någon på internet, som man sedan hade sex med utanför internet, är att inleda ett förhållande alternativt att "det bara hände". Extra intressant blir det här att titta på könsskillnaderna. Det är nämligen en betydligt större andel kvinnor som hade tankar om att inleda ett förhållande. Männen däremot hade i större utsträckning än kvinnorna tankar om mer renodlade sexuella förbindelser.

Vi har också frågat om hur man värderat upplevelsen att ha sex med någon man först träffat på internet. De allra flesta som har haft detta anger att det varit positivt eller mycket positivt (omkring 70 procent), männen är i något högre grad positiva än vad kvinnorna är.

Exponering

– erfarenheter och attityder

I uppdraget från Ungdomsstyrelsen ingick också att undersöka attityderna till och erfarenheter av sexuell exponering och sexuellt utnyttjande via internet. Om man:

- kommunicerat och interagerat med okända personer på nätet.
- spridit bilder eller filmer med sexuellt innehåll av sig själv eller andra
- gett eller tagit emot ersättning för sexuella tjänster.

Tabellerna i detta kapitel är uppställda så att vi jämför åldersgruppen 18–24 år med dem som är 25–65 år. Vi uppmanar till viss försiktighet när det gäller slutsatserna av dessa jämförelser, eftersom den åldersmässiga spridningen i den äldre åldersgruppen är så stor.

I redovisningen av svaren på frågorna har vi inkluderat samtliga respondenter, inte bara dem som säger sig använda nätet för kärlekssyften och sexuella syften. Skälet till det är förstås att utnyttjande även kan drabba dem som inte självmant använder nätet för att interagera sexuellt. Vi börjar med frågan om man lämnat ut sin e-postadress till någon man enbart känt via nätet.

I tabell 5.15 kan vi se att detta är något som de allra flesta har gjort. Kvinnorna förefaller vara något försiktigare än männen. Bland respondenterna mellan 25 och 65 år har man lämnat ut sin e-postadress i lägre grad än vad de yngre har gjort, men könsskillnaderna består. Intressant nog så har en del av våra respondenter kommenterat denna fråga direkt i enkäten. De är kritiska till den och vad den kan säga eftersom de menar att det är mycket vanligt att man idag, i en mängd olika sammanhang, lämnar sin e-postadress till personer man inte har träffat och inte känner utanför internet. Dessutom är det

Tabell 5.15 Att ha lämnat ut sin e-postadress till någon man enbart känt via internet efter kön och åldersgrupper, 18–24 och 25–65 år. Procent. (N= 1 882)

	18–24 år (N=946)		25–65 år (N=936)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Flera gånger	56	74	32	45
En gång	11	7	8	6
Aldrig	33	19	60	49
Totalt	100	100	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

inte helt ovanligt att en person som är aktiv på nätet har flera e-postadresser som används i skilda sammanhang. Alltså blir frågan svår att svara på för respondenten. Vilken e-postadress är det som avses? Men det kanske också kan vara som indikerats tidigare i rapporten, att anonymiteten inte längre spelar så stor roll för respondenterna i den yngre åldersgruppen (18–24 år), i synnerhet inte när det gäller interaktion med andra.

En fråga som liknar denna är om man lämnat ut sitt telefonnummer till personer man endast känt genom internet. Svaren på frågan redovisas i tabell 5.16. Återigen kan vi se att en majoritet av respondenterna mellan 18 och 24 år har lämnat ut sitt telefonnummer, om än en något mindre andel jämfört med att ha lämnat ut sin e-postadress. Samtidigt kan vi se att det är en större andel män än kvinnor som lämnat ut sitt telefonnummer. Samma mönster kan skönjas i den äldre åldersgruppen även om andelen som gjort detta är klart mindre än bland de yngre. Men återigen får vi ta hänsyn till hur frågan har tolkats av respondenterna. Idag finns allt fler situationer på internet där man lämnar ifrån sig personlig information till människor man inte känner eller vet vilka de är utanför internet. Här skulle vi behöva komplettera våra

kvantitativa data med kvalitativa intervjuer. Vi tycker ändå att vi kan säga att man är mer restriktiv med att lämna ut sitt telefonnummer jämfört med sin e-postadresser och att kvinnorna är mer restriktiva än männen.

I enkäten ställs frågan om man har publicerat sexuella bilder eller filmer av sig själv på internet. I tabell 5.17 kan vi se att 6 procent av kvinnorna och 12 procent av männen mellan 18 och 24 år har gjort detta. Här finns nästan inga skillnader mellan de yngre och de äldre. Erfarenheten tycks som sagt vara något vanligare bland männen, men skillnaderna mellan könen är på det hela taget små. Svårigheten att bedöma om detta ska anses vara problematiskt eller ej understryks av vi inte vet vilken typ av sexuella bilder eller filmer man lagt ut och inte heller på vilka platser eller fora man lagt ut dem. Har det handlat det om att exponera sina könsorgan eller sitt eget och andras deltagande i sexuella handlingar och situationer? Har bilderna varit beskurna eller maskerade för att dölja identiteten? Har man publicerat dem i så kallade sexuella webbcommunityn där medlemskap krävs eller på webbplatser där vem som helst kan ta del av dem? För en närmare inblick i hur de som har sådana erfarenheter tänker och reflekterar kring sina beslut och

Tabell 5.16 Att ha lämnat ut sitt telefonnummer till någon man enbart känt via internet efter kön och åldersgrupper, 18–24 och 25–65 år. Procent. (N= 1 882)

	18–24 år (N=946)		25–65 år (N=936)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Flera gånger	34	54	19	29
En gång	20	16	12	9
Aldrig	46	30	69	62
Totalt	100	100	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

gränssättningar samt vilka konsekvenser det kan få, hänvisar vi till Pernilla Nigårds studie i kapitel 7.

Vi har också frågat om man spridit bilder eller filmer av andra på nätet. I tabell 5.18 kan vi se att den absoluta majoriteten *inte* har gjort detta. Bland dem som har gjort det, dominerar männen. Kvinnorna saknar nästan helt sådana erfarenheter.

Att andra personer har spridit sexuella bilder eller filmer av en själv är något vanligare, om än, totalt sett, ganska ovanligt (tabell 5.19). Här kan vi för övrigt inte se någon skillnad mellan könen. Skillnaderna mellan de yngre och äldre är också marginell. Vi kan återigen konstatera att fenomenet förekommer men att vi inte vet något om innehållet och arenorna för detta eller vilka konsekvenser det får.

Tabell 5.17 Att ha lagt ut sexuella bilder/filmer av sig själv på internet efter kön och åldersgrupper, 18–24 och 25–65 år. Procent. (N= 1 879)

	18–24 år (N=944)		25–65 år (N=935)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Flera gånger	3	4	3	6
En gång	3	8	1	5
Aldrig	94	88	96	89
Totalt	100	100	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Tabell 5.18 Att ha spridit sexuella bilder/filmer av andra på internet efter kön och åldersgrupper, 18–24 och 25–65 år. Procent. (N= 1 878)

	18–24 år (N=943)		25–65 år (N=935)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Flera gånger	1	4	1	3
En gång	1	4	0	1
Aldrig	98	92	99	96
Totalt	100	100	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

I enkäten ställs frågan om man blivit tillfrågad av någon man enbart känner genom internet att skicka sexuella bilder eller filmer. I tabell 5.20 ser vi att det är ganska många respondenter i åldern 18–24 år som blivit tillfrågade om detta, 60 procent av kvinnorna och 47 procent av männen. Vi ser dessutom att det ofta inträffat vid flera tillfällen. Här ser vi en klar skillnad mellan de äldre och de yngre. Bland de äldre är det en dryg fjärdedel som bli-

vit tillfrågade mot över hälften bland de yngre.

Från vår tidigare forskning vet vi att det inte är ovanligt att personer byter sexuella bilder med varandra i en relation. Men det är förmodligen inte alls vad det handlar om här, utan här handlar det om att respondenten av någon mer eller mindre okänd person uppmanats (kanske efter viss övertalning) att skicka sexuellt explicita bilder eller filmer av sig själv. Men vi vill återigen betona att svaren på frågan inte ger några

Tabell 5.19 Att andra har spridit sexuella bilder/filmer av en själv på internet efter kön och åldersgrupper, 18–24 och 25–65 år. Procent. (N= 1 874)

	18–24 år (N=943)		25–65 år (N=931)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Flera gånger	2	3	1	2
En gång	3	3	1	1
Aldrig	95	94	98	97
Totalt	100	100	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Tabell 5.20 Att ha blivit ombedd att skicka sexuella bilder eller filmer av någon man enbart haft kontakt med på internet efter kön och åldersgrupper, 18–24 och 25–65 år. Procent. (N=947)

	18–24 år (N=???)		25–65 år (N=???)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Flera gånger	50	34	23	20
En gång	10	13	5	7
Aldrig	40	53	72	73
Totalt	100	100	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

besked om i vilka sammanhang eller på vilka arenor man haft dessa erfarenheter. Och vi vet förstås inte heller vem som har frågat.

I vilken utsträckning har då respondenterna gjort det de blivit ombudda att göra? Av dem som blivit tillfrågade är det den absoluta majoriteten som *inte* har gjort det, närmare bestämt 83 procent av kvinnorna och 60 procent av männen mellan 18 och 24 år. För respondenterna mellan 25 och 65 år är andelarna 79 respektive 53 procent. Dessa har vare sig skickat sexuella bilder eller filmer på förfrågan eller uppmaning av okända.

Om man vänder på det hela, kan man emellertid konstatera att det är en långt vanligare erfarenhet bland pojkar att skicka sexuella bilder eller filmer på sig själv. Det räcker med besök på olika webbforum av typen Porrigt.se och Kanal6.se för att konstatera att en del manliga besökare gärna lägger ut sexuellt explicit material på sig själva. Det gör kvinnor också, men inte alls i samma utsträckning som män. På dessa webbplatser går det tio bilder av män i olika sexuella situationer på en bild av en kvinna. Och detta sannolikt utan att man blivit direkt uppmanad av någon.

En intressant fråga är förstås om det hela också har en kommersiell aspekt – gör man det för pengar? Det visar sig att i den utsträckning man gjort det så har man gjort det gratis. Men på denna punkt finns en viss (förväntad?) könsskillnad. För det första är det en större andel män som skickat bilder eller filmer på sig själva – de har dessutom i större utsträckning tagit emot ersättning för detta. De är dock alltför få i vårt datamaterial för att vi ska kunna dra några mer långtgående slutsatser om dem.

En annan fråga är i vilken utsträckning man blivit uppmanad av någon okänd person på internet att ha sex med honom eller henne utanför internet. I tabell 5.21 kan vi se att knappt hälften av respondenterna mellan 18 och 24 år fått en sådan förfrågan. I åldersgruppen 25-65 år är motsvarande andel en fjärdedel. Här finns alltså betydande ålderskillnader. Ju yngre man är, desto större är sannolikheten att man blivit uppmanad att ha sex med någon man inte känner. Märk väl, på denna punkt är erfarenheten nästan lika frekvent bland männen som bland kvinnorna.

I princip sönderfaller populationen i två huvudgrupper, dels de som *inte* fått en sådan fråga överhuvudtaget, dels de som har fått en sådan fråga *vid flera tillfällen*. Återigen vill vi knyta detta till vårt tidigare resonemang om just den möjlighet internet erbjuder, nämligen att ställa frågor till andra människor som tidigare inte varit möjliga att ställa på samma sätt. Detta samtidigt som graden av anonymitet på arenan (platsen) avgör hur sexuellt explicita frågorna tillåts bli. Och precis som vi tidigare sagt, så vet vi inte på vilka platser man fått dessa förfrågningar. Vi vet heller inte om detta gäller inom en begränsad tid eller från det att man började använda internet. Om vi ska spekulera så kanske vi kan tänka oss att polariseringen mellan en grupp som inte fått frågan om att ha sex irl och en annan grupp som har fått frågan *flera gånger* speglar en skillnad mellan de som är förhållandevis sexuellt aktiva på nätet och de som inte är det. Tillhör man den senare gruppen så innebär det också att man sannolikt rör sig på arenor där det pratas mycket sex och där man alltså kan räkna med att bli tillfrågad om eller inbjuden till sex.

Tabell 5.21 Att ha blivit uppmanad att ha sex utanför internet med någon okänd person man träffat på internet efter kön och åldersgrupper, 18–24 och 25–65 år. Procent. (N= 1 878)

	18–24 år (N=943)		25–65 år (N=935)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Flera gånger	37	32	22	21
En gång	8	15	3	7
Aldrig	55	53	75	72
Totalt	100	100	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Också i det här sammanhanget har vi frågat om man tillmötesgått uppmaningen att ha sex med någon tidigare okänd person som man träffat på nätet. Bland kvinnorna anger 81 procent i båda åldersgrupperna att det aldrig inträffat, bland männen är bilden en annan. Här säger över hälften att det inträffat. Och bland dessa så har en liten andel, någon enstaka procent, fått någon typ av ersättning. Könsskillnaden är intressant och det hade varit värdefullt att veta på vilka arenor man träffats. Handlar det om reguljära ungdomscommunityn eller om mer sexuellt inriktade communityn som de vi be-

skrivit i inledningen? Vi kan heller inte utsluta att respondenterna refererar till så kallade dejttingsajter, där många av medlemmarna är okända för varandra tills man eventuellt bestämmer sig för att träffas. Frågan är som sagt intressant, men vi behöver mer information för att kunna tolka vad siffrorna står för i detalj.

Avslutningsvis har vi ställt några frågor kring attityderna till och erfarenheterna av att köpa och sälja sex. I tabell 5.22 redovisar vi respondenternas attityder till att köpa sex. Här kan vi se att det finns en tydlig könsskillnad där majoriteten av kvinnorna, omkring två tredjedelar,

Tabell 5.22 "Det är ok att köpa sex" efter kön och åldersgrupper, 18–24 och 25–65 år. Procent. (N= 1 879)

	18–24 år (N=944)		25–65 år (N=935)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Ja	13	34	15	34
Nej	63	32	61	40
Har ingen åsikt	24	34	24	26
Totalt	100	100	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

inte tycker att det är okej att köpa sex. Motsvarande andel bland de unga männen (18–24 år) är en tredjedel och bland de äldre männen (25–65 år) är det fyra av tio. En tredjedel av männen tycker däremot att det är okej att köpa sex, att jämföras med 13–15 procent bland kvinnorna. Bland respondenterna mellan 18 och 24 år är det också en något högre andel män som anger att de inte har någon åsikt i frågan.

Siffrorna är intressanta i förhållande till det vi känner till om den svenska befolkningens attityder till kriminaliseringen av sexköp. I en befolkningsbaserad studie genomförd under 2008 uppger 71 procent av svenskarna att de är positiva till sexköpslagen. Av männen är det 60 procent som vill behålla lagen och bland kvinnorna är det 79 procent (Holmström & Skilbrei 2008). I det perspektivet avviker vår population från den allmänna uppfattningen, särskilt männen. Kanske är det ett tecken på att attityderna till olika sexuella företeelser och uttrycksformer är mer "liberala" bland människor som i stor utsträckning använder nätet för kärlekssyften och sexuella syften.

Hur ser då attityderna till att *sälja* sex ut? Totalt sett är man i högre grad positiva till att sälja sex än till att köpa sex (tabell 5.23). Kvinnorna är i

störst utsträckning negativa till att sälja sex, medan det är en större andel män som tycker att det är okej än som inte gör det. Precis som i fallet ovan är åldersskillnaderna förhållandevis små.

Hur ser då respondenternas egna erfarenheter ut av att sälja och köpa sex? Bland kvinnorna uppger 99 procent av 18-24-åringarna och 98 procent av 25-65-åringarna att de aldrig sålt sex. Dock säger sig omkring 7 procent ha fantiserat om det. Bland männen är det exakt 98 procent i båda ålderskategorierna som aldrig sålt sex, omkring var tionde man har emellertid fantiserat om det.

I vårt material finns endast en kvinna mellan 18 och 24 år som anger att hon köpt sex. I den äldre åldersgruppen är det fyra kvinnor som har denna erfarenhet. Bland männen är det betydligt vanligare, särskilt bland dem i åldersintervallet 25-65 år. Här är det exakt 43 män (14 procent) som har denna erfarenhet, bland de yngre är motsvarande siffra 14 (4 procent). Andelen män i den äldre åldersgruppen som har köpt sex är i stort sett densamma som i hela befolkningen (13 procent) enligt den senaste befolkningsbaserade undersökningen om sexuallivet i Sverige som genomfördes 1996, alltså

Tabell 5.23 "Det är ok att sälja sex" efter kön och åldersgrupper, 18–24 och 25–65 år. Procent. (N= 1 879)

	18–24 år (N=944)		25–65 år (N=935)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Ja	21	38	21	44
Nej	53	30	52	33
Har ingen åsikt	26	32	27	23
Totalt	100	100	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

tre år före sexköpslagen infördes (Månsson 1998). Att det finns klart mindre erfarenheter av sexköp i den yngre åldersgruppen kan ha flera orsaker. Det kan röra sig om det man brukar kalla för en kohorteffekt, det vill säga att unga människor nuförtiden mera sällan går till prostituerade än tidigare, kanske beroende på sexköpslagen och den offentliga debatten om prostitutionen. Den lägre siffran kan emellertid också bero på att yngre människor har färre sexuella erfarenheter eller att de helt enkelt inte har uppnått den ålder då betalning för sex är mest frekvent. Om vi tittar på andelen som fanatiserat om att köpa sex så ser vi att den är betydligt större bland männen jämfört med bland kvinnorna, 11 procent bland de yngre och 14 procent bland de äldre. Bland kvinnorna är motsvarande andelar 1 respektive 2 procent.

Ett problem med många av de frågor som redovisats i detta avsnitt är att de är svårtolkade, vilket vi kommenterat i anslutning till redovisningen av varje enskild fråga. Men ändå så tycker vi att svaren ger hel del information, samtidigt som nya frågor uppstår som kräver andra metodologiska (läs: kvalitativa) ansatser för att kunna besvaras.

Problem och sexuellt överförbara infektioner

Frågan är då vilka konsekvenser användandet av internet för kärlekssyften och sexuella syften får för den enskilde? Genom åren har medierna målat upp en förhållandevis mörk bild, framförallt när det gäller användandet för sexuella syften. Det har handlat om pedofili, prostitution, otrohet, pornografiberoende, grooming etcetera. Men det är inte bara i medierna som den negativa bilden har förmedlats, utan också forskningen inom området har bidragit, vi har varit inne på detta tidigare. Det har skrivits en hel del om nätsexberoende och den ökade risken för spridning av sexuellt överförbara infektioner. Vad grundar sig då denna bild på? Först och främst handlar det om analyser från mitten av 1990-talet som fortfarande hänger kvar. De första rapporterna var fantasifulle och spekulativa och antingen utopiska eller dystopiska till sin karaktär. Förhållandet mellan människa och maskin, teknikens könlöshet och anonymitet samt tankar kring artificiell intelligens skapade bilder av användare som satt framför sina skärmar iförda hjälmar och handskar. Idag vet vi att dessa bilder inte kom att förverkligas.

Samtidigt är det intressant att konstatera att med dagens ögon var den då tillgängliga tekniken – till skillnad från fantasierna om den – lågt utvecklad med förhållandevis svaga datorer och långsamma uppkopplingshastigheter. I allt väsentligt var internet ett textbaserat medium, där möjligheten att kunna spela olika roller och förstå sin identitet möjliggjordes. Man kunde inte veta vem som fanns bakom

den andra skärmen. Det var även syftet i de internetbaserade rollspel där man först upptäckte cybersex och kärleksrelationer mellan fiktiva personer i en fiktiv miljö (Daneback & Månsson 2008). Idag har internet utvecklats så mycket att denna bild ter sig ålderdomlig och främmande för många. Vi vet att vi inte är mer anonyma än att det går att spåra oss via IP-adresser. Ändå lever myten om den anonyma miljön vidare, inte minst i samband med frågor som rör sexualiteten.

I frågan om beroende bör man ha med sig att de forskare som började uppmärksamma detta, framförallt i USA, var kliniska psykologer med ett speciellt intresse för sexuellt beroende (Kandell 1998, Young & Rogers 1998, Cooper 2000, Cooper 2002). De hade tidigare mött problemet och nu kunde de även se en koppling till internet. Därför kom en stor del av forskningen att kretsa just kring dessa frågor. På liknande sätt kom epidemiologer att fokusera på smittspridning via internet, framförallt bland män som har sex med män, och baserat på denna forskning så blev kärlek och sexualitet på internet sammankopplat med dessa båda problemområden. Man hittade alltså det man letade efter, men som vi sett i vår egen forskning så är det långt ifrån en fullständig bild av fenomenet som förmedlats. Vad säger då våra respondenter själva 2009? I vilken utsträckning har deras användande av internet för kärlekssyften och sexuella syften orsakat problem för dem?

Vi ställde frågan i enkäten, och i tabell 5.24 kan vi se utfallet. Det rör sig totalt om ett drygt 100-tal respondenter, ungefär 15 procent, som säger sig ha fått problem av varierande grad, en något större andel män (20 procent) än kvinnor (14 procent). Förra gången, 2002, var skillnaden betydligt större mellan männen och kvinnorna. Då svarade 32 procent av männen och 14 procent av kvinnorna att de hade problem som uppstått av deras användande av internet för kärlekssyften och sexuella syften. Situationen för kvinnorna är densamma, medan det förefaller som om de manliga respondenterna i den nya studien upplever sitt användande som mindre problematiskt än tidigare.

Vi har också frågat vilken typ av problem det handlat om och här kan vi se att det finns en stor individuell variation. Möjligen skulle man kunna tala om en känslodimension som innebär att användandet orsakat ångest, skuld och skamkänslor. Någon säger sig ha blivit polis-anmäld (för vad vet vi inte), medan någon annan fått minskat självförtroende av att titta på pornografi. Vi ser också att det för några har inneburit konflikter i deras relationer eller att de känt sig förföljda av någon de träffat på internet, medan andra upplever sig ha blivit

lurade. Två personer talar om missbruk och beroende medan någon menar att det inte handlar om "seriösa problem." I anslutning till detta har vi också frågat om de som haft problem haft någon att vända sig till. Här anger drygt 40 procent av både männen och kvinnorna att de inte haft någon att vända sig till, medan ungefär 40 procent har kunnat vända sig till en nära vän. Betydligt färre har angett att de vänt sig till föräldrar, syskon eller myndigheter.

Även om förhållandevis få av våra respondenter verkar ha problem som orsakats av användandet av internet för sexuella syften, så är det en viktig fråga att uppmärksamma. Därför har vi ställt ett antal följdfrågor till denna grupp om drygt 100 respondenter, lika många kvinnor som män. I tabell 5.25 kan vi till exempel se utfallet av frågan om de tycker sig ha svårt att kontrollera sitt sexrelaterade internetanvändande. Generellt sett tycks männen ha något större problem än kvinnorna på denna punkt. Bland de senare är det bara några få procent som i viss utsträckning upplever problem på denna punkt. Samtidigt som det endast är bland männen som det finns personer som i hög grad har svårt att kontrollera sitt användande. Exakt vad detta innebär vet vi inte.

Tabell 5.24 Användandet av internet för sexuella syften har orsakat personliga problem efter kön, 18–24 år. Procent. (N=653)

	Kvinnor	Män
Stora problem	1	2
En del problem	4	4
Få problem	9	14
Inga problem	86	80
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Tabell 5.25 Svårt att kontrollera sexrelaterat användande av internet efter kön, 18–24 år. Procent. (N=104)

	Kvinnor	Män
I hög utsträckning	0	6
I viss utsträckning	6	9
I liten utsträckning	22	34
Inte alls	73	51
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Vi har dock frågat om respondenterna mår dåligt av sitt sexrelaterade internetanvändande. Den största andelen mår inte alls dåligt (tabell 5.26). Men bland dem som gör det ser vi samma mönster, det är männen som i störst utsträckning mår dåligt. Men också bland kvinnorna finns det en liten grupp som i stor utsträckning mår dåligt. Samtidigt är det viktigt att inte överdriva, tabellen visar klart att den största andelen av dem som mår dåligt gör det i liten utsträckning.

I enkäten ställer vi också frågan om man känner att man blivit beroende av användandet av internet för kärlekssyften och sexuella syften (tabell 5.27). Och det är tydligt att i den grupp

som säger att deras sexrelaterade internetanvändande orsakat problem så finns en viss andel som upplever att de blivit beroende. Vi vill understryka att vi (i samband med att vi ställt frågan) inte har definierat vad vi menar med beroende utan överlämnat åt respondenterna att bestämma detta. Givet detta ser vi att klart mer än hälften av männen i denna grupp anser sig vara beroende, bland kvinnorna är det en mindre andel (38 procent). Det är också så att männen graderar sitt beroende som tyngre. Men vi måste komma ihåg att det är ett litet antal vi har att göra med här, samtidigt kan vi konstatera att den största andelen av dem som uppfattar sig vara beroende är det i liten utsträckning.

Tabell 5.26 Mår dåligt av sexrelaterat användande av internet efter kön, 18–24 år. Procent. (N=102)

	Kvinnor	Män
I hög utsträckning	4	6
I viss utsträckning	8	6
I liten utsträckning	26	39
Inte alls	62	49
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Tabell 5.27 Blivit beroende av användandet av internet för kärlek och sex efter kön, 18–24 år. Procent. (N=106)

	Kvinnor	Män
I hög utsträckning	4	8
I viss utsträckning	6	14
I liten utsträckning	28	34
Inte alls	62	44
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

De som angett att de blivit beroende av användandet av internet för kärlekssyften och sexuella syften har sedan fått besvara en fråga om huruvida de skulle söka behandling för beroendet om någon sådan fanns. Det är viktigt att framhålla att det rör sig om totalt 50 respondenter, 20 kvinnor och 30 män. I absoluta tal är det alltså en man och en kvinna som angett att de definitivt skulle försöka få behandling för sitt beroende (tabell 5.28).

I vår tidigare studie från 2002 fann vi att 6 procent av respondenterna kunde kategoriseras som sexuellt tvångsmässiga och det är samma andel (5,7 procent) bland respondenterna i den här undersökningen mellan 18 och 24 år som

anger att de blivit beroende. Vi vill dock återigen göra läsaren uppmärksam på att det rör sig om en liten andel och vi har därför avstått från mer fördjupade analyser av denna grupp. Problemet med tolkningen av resultaten har naturligtvis också att göra med att vi inte vet exakt vad respondenterna lägger in i ordet beroende. Uttrycket används ju inte sällan i dagligt tal och umgänge, till exempel när någon vill beskriva att han eller hon gör någonting i stor omfattning och ofta, utan att för den delen tycka att det egentligen är ett problem. Ofta är det kanske precis tvärtom, det finns helt enkelt "positiva" beroenden som rankas högt på den kulturella värdeskalen i vårt samhälle. En del säger

Tabell 5.28 Söka behandling för beroende om sådan fanns efter kön, 18–24 år. Procent. (N=50)

	Kvinnor	Män
Definitivt	5	3
Ganska troligt	5	7
Kanske	35	40
Inte alls	55	50
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

sig till exempel vara "beroende" av att jogga, vilket egentligen bara betyder att man gör någonting som är bra och att man gör det regelbundet. När man missar ett tillfälle eller tvingas avstå för att något annat kommit emellan, så känner man saknad eller till och med en viss olust. Personerna ifråga skulle nog inte själva på allvar jämställa detta med till exempel ett beroende av droger, alkohol eller narkotika. Det är helt enkelt bara ett talesätt för att markera att aktiviteten tar stor plats i ens liv. Detta måste vi hålla i minnet när vi tolkar resultaten.

Dessutom finns också ett annat problem med så kallat internetberoende. Internet är ju som bekant själva infrastrukturen, som möjliggör kommunikationen mellan datorerna (eller nätverken av datorer). I det perspektivet finns risk att uttrycket internetberoende leder tankarna fel, det skulle vara som att tala om vägberoende eller vägnätsberoende, när man kör bil och inte vad eller hur man gör för att ta sig fram. Det är alltså själva aktiviteterna som borde vara i fokus. Ibland pratas det om just nätsexberoende, men även detta anser vi vara problematiskt. Vad är nätsex? Som vi sett inbegriper detta en rad aktiviteter och vi menar att man måste veta vilken aktivitet det gäller, eftersom det är skillnad mellan att till exempel titta på

pornografi, söka kunskap om sexualitet och leta efter kärlekspartners. Vi menar också att man möjligen något okritiskt övertagit kriterier från substans- och spelberoende och applicerat dessa på användandet av internet i kärlekssyften och sexuella syften.

Vi kan konstatera att även om beroendebegreppet är oklart och tvetydigt så är det ändå något som omnämns av en liten grupp respondenter och vi behöver veta mer om just dessa individer och de sätt som problemen yttrar sig på. Men vi behöver samtidigt se det i ett helhetsperspektiv där en övervägande majoritet har positiva erfarenheter av att använda internet för kärlekssyften och sexuella syften. Låt oss avsluta den här diskussionen just med att titta på i vilken utsträckning de som använder internet för kärlekssyften och sexuella syften anser att de fått utlopp för sina sexuella önsningar. I tabell 5.29 kan vi se att tre fjärdedelar av kvinnorna och fyra femtedelar av männen anger att de i varierande grad fått utlopp för sina sexuella önsningar genom internet. Samtidigt som vi fördjupar våra kunskaper om den grupp som far illa behöver vi alltså fördjupa våra kunskaper om den stora grupp för vilka internet medför klart positiva upplevelser på detta område.

Tabell 5.29 Har fått utlopp för mina sexuella önsningar genom användandet av internet efter kön, 18–24 år. Procent. (N=576)

	Kvinnor	Män
I mycket hög utsträckning	5	14
I hög utsträckning	12	13
I viss utsträckning	29	33
I liten utsträckning	27	20
Inte alls	27	20
Totalt	100	100

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Ytterligare ett problematiskt område som uppmärksammats i tidigare forskning och som vi nämnde i inledningen av detta kapitel är frågan om i vilken utsträckning internet bidrar till att sprida sexuellt överförbara infektioner. Låt oss först se i vilken utsträckning våra respondenter under det senaste året haft någon eller några sexuellt överförbara infektioner. Här har vi valt att inkludera samtliga respondenter i materialet mellan 18 och 24 år (tabell 5.30). Drygt var tionde respondent (totalt 90 personer) anger att de haft någon eller några sexuellt överförbara infektioner under det senaste året och den vanligaste hos båda könen är klamydia.

Detta är ungefär samma procentuella fördelning som vi fann i vår tidigare studie från 2002. Men siffrorna är svåra att jämföra eftersom vi i den studien frågade efter om man *någon gång i sitt liv* haft en sexuellt överförd infektion. Fem procent av männen i åldersgruppen angav då att de haft klamydia, den siffran är större 2009 (7 procent), men då gällde frågan enbart hur det varit under de senaste 12 månaderna. Det vi ser här är kanske ytterligare ett belegg för den "klamydiaepidemi" som anses råda i landet med nästan 50 000 fall under 2007, varav nästan 90 procent rörde unga människor i åldern 15–29 år (Forsberg 2009).

De som angav att de haft någon eller några sexuellt överförbara infektioner fick också frågan om hur de fick kontakt med den person de tror att de blev smittade av. Där angav 18 procent av kvinnorna och 33 procent av männen att de fått kontakt via internet, resten hade fått kontakt på annat sätt. Vi vill dock mana till försiktiga tolkningar av dessa resultat eftersom det rör sig om en liten andel respondenter. Frågan är dock om det är internet som är orsak till detta eller om det helt enkelt bara är en följd av att det idag är så vanligt att ha träffat sin partner genom internet, 28 procent av kvinnorna och 39 procent av männen hade som vi tidigare visat mött sin nuvarande partner på detta sätt. Det innebär att vissa blir smittade av någon de mött på internet precis som andra blir smittade av någon de mött på krogen, på arbetet eller i föreningslivet. Att använda internet för kärlekssyften och sexuella syften har kommit att integreras i de yngre användarnas vardagsliv och nätet har helt enkelt kommit att bli ytterligare en av flera arenor att röra sig på där man aktivt eller passivt möter kärlek och sexualitet, inklusive risken att träffa någon som bär på en sexuellt överförd infektion och som man kan bli smittad av.

Tabell 5.30 Sexuellt överförbara infektioner senaste 12 månaderna efter kön, 18–24 år. Procent. (N=948)

(Flera svarsalternativ var möjliga)	Kvinnor	Män
Gonorré	0	1
Syfilis	0	1
Kondylom	3	4
Klamydia	6	7
Herpes (könsorganet)	1	1
Hiv	0	0
Har inte haft någon sexuellt överförbar infektion	88	86

Källa: Daneback och Månsson. Enkätundersökning: Kärlek och sexualitet på internet år 2009.

Avslutning och sammanfattning

Vi inleder med att sammanfatta rapportens huvudsakliga resultat. Först och främst kan vi konstatera att det finns både likheter och skillnader med den studie vi genomförde 2002. Samtidigt ligger resultaten förhållandevis väl i linje med till exempel den nyligen genomförda norska befolkningsbaserade studien vi refererat till och de fördjupade analyser och observationer vi själva har gjort under de åtta år som gått sedan vår första studie.

Vad gör man på internet i kärlekssyften och sexuella syften och varför?

Ett av de mest iögonenfallande resultaten från denna studie är den stora, nästan överväldigande, andel mellan 18 och 24 år som använder internet för kärlekssyften och sexuella syften. Det framgår tydligt att internet har kommit att bli en kunskapskälla dit man vänder sig för att få råd och information i sexuella frågor. Det handlar dels om den egna kroppen, dels om hur man gör när man har sex. Internet som kunskapskälla är något som särskilt unga kvinnor har tagit till sig.

Vi noterar också den stora andelen unga män som tittar på pornografi och som gör det för att bli upphetsade och tillfredsställa sig själva. Men vi ser också att en relativt stor andel kvinnor tittar på pornografi, de gör det i stor utsträckning för att bli upphetsade *tillsammans med sin partner* (man eller kvinna) och för att de är nyfikna. Intressant nog är det en större andel kvinnor mellan 18 och 24 år som anger att de tittar på pornografi idag jämfört med vad vi fann 2002.

Det är utan tvivel en intressant utveckling. Utbudet har ökat lavinartat, inte bara den kommersiella pornografin utan också webbfora och communityn, där unga människor kan interagera kring pornografi, prata om den, diskutera den och visa upp sig själva i mer eller mindre explicita sexuella situationer.

Vi har i andra sammanhang talat om att internet bidragit till en ökad normalisering av pornografin (Löfgren-Mårtenson & Månsson 2006). Att som de flesta unga människor idag växa upp med "sex överallt" förefaller leda till en förhållandevis avdramatiserad syn på sexualitet, och inte minst på pornografi. Men det betyder inte att de flesta sväljer den traditionella pornografins budskap utan kritik eller motstånd. Pernilla Nigård (kapitel 7) visar till exempel hur unga kvinnor som lägger ut nakenbilder av sig själva på vissa communityn tydligt vänder sig mot att bli betraktade som "porriga", vilket kan förefalla motsägelsefullt. Men vad det förmodligen handlar om är att de inte vill bli betraktade som passiva eller viljelösa offer utan som reflekterande och aktiva aktörer. Man vill helt enkelt vara med om att forma och definiera den sexuella bildframställningens innehåll och uttrycksformer, särskilt den man själv deltar i.

Att ta del av andras sexualitet, antingen genom interaktion eller genom information, är alltså aktiviteter man ägnar sig åt på nätet i förhållandevis stor utsträckning. Ett starkt skäl är nyfikenheten. Här kan vi se vissa könsmonster. Som vi indikerat ovan förefaller kvinnorna vara orienterade mot kunskap och då om den egna kroppen när det gäller såväl informations-

sökande som interaktion med andra. Männen är mer orienterade mot sex och sexuell upphetsning. Intressant nog är det många män som anför skäl som att de överhuvudtaget inte har någon att prata med om sexualitet utanför internet, medan kvinnorna menar att de kanske inte saknar någon att prata med, men att de kan prata på ett annorlunda och friare sätt på nätet än vad de kan göra offline.

Att flirta på internet är även detta något många ägnar sig åt, en större andel män än kvinnor. Respondenterna anger att de gör det därför att det inte känns lika seriöst som att göra det utanför internet och de känner sig i högre grad bekväma med att avbryta flirten. En större andel kvinnor än män anför dessa skäl.

Även om många har träffat sin nuvarande partner via internet så är det aktiva partnerletandet långt ifrån den mest populära aktiviteten, i alla fall inte bland kvinnorna. En del av våra respondenter träffar dock sin partner via internet, särskilt män, som i långt större utsträckning än kvinnorna i denna åldersgrupp söker både kärleks- och sexpartners på nätet. Men jämfört med andra aktiviteter vi studerat, och jämfört med vad som framkom i den norska studien som vi refererar till, så verkar det generellt sett vara de sexuella aktiviteterna *på* internet som är mest intressanta framför de aktiviteter som mer eller mindre implicit förutsätter en träff *utanför* internet.

Jämfört med vår tidigare studie 2002 kan vi också se att man idag använder internet i större utsträckning för att köpa sexprodukter. Precis som förra gången är det främst kvinnorna som handlar. Våra resultat visar att man handlar brett och varierat ur det utbud som finns, knappast porr eftersom den är så lätt att komma åt gratis på nätet utan istället massagestavar och andra så kallade sexuella hjälpmedel.

Överhuvudtaget så uppvisar våra respondenter en stor variation i hur de använder nätet. Förmodligen har detta att göra med att de känner sig förhållandevis bekväma med att använda internet på detta livsområde såväl som på andra. Internet ingår helt enkelt i deras kärleks- och sexliv. Eller annorlunda uttryckt: internet är en integrerad del av vardagslivet, som kärlek och sex också är en del av.

Exponering

– erfarenheter och attityder

Många har lämnat ut såväl telefonnummer som e-postadresser till personer de enbart känt genom internet. Något som förmodligen kan förklaras av hur internet används i vardagslivet, där det ingår att dela med sig av information i olika sammanhang och att det inte är något de reflekterar över. Detta trots den "vuxna" uppfattningen att inte lämna ut personliga uppgifter till främmande människor.

Vi ser att erfarenheter finns bland respondenterna av att publicera sexuella bilder eller filmer av sig själva och av andra samt att andra har spridit bilder eller filmer av en själv. Förvisso är det förhållandevis få respondenter som anger att de har dessa erfarenheter men det ger förstås upphov till nya frågor om hur bild- eller filmmaterialet ser ut, var de publiceras eller hur de sprids – och inte minst vilka konsekvenser detta får.

Vi ser också att en stor andel av våra respondenter har blivit tillfrågade om eller uppmanade att skicka sexuella filmer och bilder på sig själva eller om att ha sex med någon de enbart haft kontakt med genom internet. Av dem som fått frågan har den absoluta majoriteten inte gjort det. Vi kan återigen fundera över konsekvenserna av internet som en tillåtande arena

för sexprat och umgänge. Här kan man ställa frågor som skulle vara omöjliga att ställa utanför internet utan att riskera negativa personliga konsekvenser. Dessutom kan man få svar på frågorna. Det gör att vi inte riktigt vet hur man ska tolka detta. Kan det kanske vara själva spänningen och upphetsningen i att ställa den här typen av frågor till någon man inte känner som ligger bakom? I en intervjustudie med danska prostituerade om deras samspel med köparna på internet visade det sig att kvinnorna föredrog direkt telefonkontakt med köparna i stället för e-postkontakt, därför att männen egentligen bara ville komma i kontakt med kvinnorna av ren nyfikenhet, för att prata sex och för att de ville ha bilder och detaljerade beskrivningar av vilka sexuella handlingar kvinnan kunde erbjuda (Haansbæk 2001). Det ingick helt enkelt i det sexuella spelet på nätet. Detta spel skulle vi behöva få veta mer om, men det kräver en helt annan typ av forskning.

För övrigt frågade vi respondenterna om deras attityder till och erfarenheter av att köpa och sälja sex. Resultaten pekar på en del intressanta och kanske förväntade könsskillnader – kvinnorna är i högre grad negativa till detta än männen. Men det är intressant att konstatera att denna unga och sexuellt aktiva population överlag i mindre utsträckning är negativa till prostitution och könsköp än befolkningen i övrigt. Ytterst få har emellertid köpt eller sålt sex för egen del, men vi kan se att ungefär en tiondel har fantiserat om att sälja sex.

Problem och sexuellt överförbara infektioner

Svaren på de frågor vi ställde om eventuella personliga problem som kan ha orsakats av det sexrelaterade internetanvändandet visar att detta berör en ganska liten grupp. Totalt är det ett drygt hundratal (cirka 15 procent) respondenter som säger sig ha fått problem av varierande art, endast ett par procent säger sig ha fått stora problem. Utan att på något sätt förringa betydelsen av detta menar vi att de flesta har positiva erfarenheter av att använda internet för dessa syften. Vi såg till exempel att tre fjärdedelar av kvinnorna och fyra femtedelar av männen angav att de genom att använda internet för kärlekssyften och sexuella syften fått utlopp för sina sexuella önskingar. Den här positiva bilden framkom även i vår studie från 2002.

Vid en närmare analys av gruppen som anger att de har problem så är det, som sagt, få som mår direkt dåligt och få som har svårt att kontrollera sitt sexrelaterade internetanvändande eller som har blivit beroende av det. Vissa könsskillnader går att se även om materialet är litet och det är männen som mår sämst. Av dem som anser sig beroende så är det endast två respondenter som definitivt skulle försöka få behandling för beroendet om någon sådan gick att få. Våra tidigare erfarenheter på detta område består och vi tror att problemet i olika sammanhang har framställts på ett obalanserat och onyanserat sätt. Det finns där, det ska ägnas uppmärksamhet, men det ska också sättas in i ett sammanhang. Våra erfarenheter från den här studien visar också att frågorna måste bearbetas ytterligare samt kompletteras med följdfrågor. Med största sannolikhet skulle kvalitativa forskningsintervjuer vara mer lämpade för att undersöka frågorna om problem och bero-

ende. Inte minst om det nu är som det ser ut i vår studie, det vill säga att problemet är underordnat. Vi har också signalerat att frågetecknen kring själva beroendebegreppet behöver rätas ut i framtida forskning på området.

För sexuellt överförbara infektioner så ser det ut på ungefär samma sätt som i vår studie från 2002. Drygt var tionde respondent har haft en eller flera sexuellt överförbara infektioner det senaste året. Bland kvinnorna hade 18 procent kommit i kontakt med den partner de tror att de blev smittade av genom internet. Motsvarande andel bland männen var 33 procent. Med tanke på hur många som använder nätet för sexuellt kontaktskapande är det inte någon särskilt uppseendeväckande siffra. Den betyder att mellan 70 och 80 procent hade smittats via personer som de fått kontakt med utanför nätet.

Avslutning

Till sist vill vi åter betona att resultatet i denna rapport bygger på ett icke slumpmässigt urval, vilket gör att vi måste vara försiktiga med slutsatserna i förhållandena till hela befolkningen i den aktuella åldersgruppen. Vi har fått veta vilka erfarenheter de intervjupersoner har som har svarat på våra banners och upprop på olika webbplatser och webbfora. På så sätt är resultatet både intressanta och relevanta, inte minst i förhållande till uppdraget från Ungdomsstyrelsen. Hur representativa de är i förhållande till en större population vet vi inte. Men som vi tidigare sagt kan vi på goda grunder anta att de delas av fler än av dem som besvarat enkäten. Det visar bland annat de jämförelser vi gjort med andra aktuella studier på området.

Att internet är ett kraftfullt medium som på ett dramatiskt sätt påverkar mänskliga relationer och sexualiteten är många forskare numera överens om. Komplexiteten i sexualiteten syn-

liggörs också genom de olika former som uppstår, framställs och används på nätet. Här finns den kommersiella delen, där olika entreprenörer och profitörer driver rovdrift på andras ensamhet sida vid sida med den mer "relationellt" styrda delen av sexualiteten, där mäniskor utan kommersiella förtecken söker partners för kortare eller längre förbindelser av olika slag.

Hur internet påverkar individers sexualitet vet vi fortfarande mycket litet om. I ett samhälle där allt större krav ställs på perfektion och kroppsideal, vilket i sin tur pressar individer att förändra, påverka och ständigt arbeta med förbättringar av kroppen, växer nu parallellt fram en annan "spelplan" med möjligheter att attrahera och attraheras av andra faktorer än bara det yttre. Personliga egenskaper, charm och humor är viktiga faktorer liksom gemensamma intressen och värderingar. Samtidigt utkristalliserar sig också nya möjligheter att på ett rakt och konkret sätt uttrycka sexuella önskemål och mötas sexuellt på nätet. Här behövs inga utdragna förförelseritualer eller stegvisa närmanden, utan båda parter är överens om de spelregler som gäller. Oavsett kön, ålder eller utseende kan man leka sexuella lekar eller utväxla sexuella fantasier utan löften om fortsatt samvaro. Vidare finns det tecken som tyder på att användandet av nätet för sexuella syften även minskar den traditionella risk som framför allt kvinnor utsätts för i sexuella möten. Här kan man istället hemifrån och på förhållandevis säkert fysiskt avstånd ta kontakt med främmande personer och ha ett sexuellt utbyte på egna villkor. Internet är alltså ett revolutionerande medium där både sexualitetens fria möjligheter, maktaspekter och lockelser existerar parallellt.

Men myntet har naturligtvis också en baksida. Vår studie visar att trots att internet i allmänhet beskrivs i positiva ordalag av våra respondenter så finns det en del problem, framför allt i en mindre grupp användare. Förhållanden bryts, nya sexuella problem uppstår och redan existerande svårigheter förvärras. Våra data visar att "nätproblematikern" existerar, även om han eller hon inte är särskilt vanligt förekommande. Våra resultat är inte grund för någon larmrapport utan en försiktig påminnelse om behovet av en nyanserad diskussion om sex på internet. Det finns förvisso ingen anledning att ignorera de problem som drabbar en mindre grupp användare. Samtidigt är det viktigt att hålla i minnet att själva tekniken *i sig själv* inte är behäftad med några onda avsikter.

Går det då att hävda att ansvaret helt och hållet vilar på användaren? Nej, det gör det inte heller. Spelförutsättningarna för mötet och samspelet på nätet speglar dominansmönster och hierarkier i samhället, vilket i vissa fall betyder att det under skenet av öppenhet och ärlighet också frodas manipulation, medveten bedräglighet och känslomässigt bondfångeri. Men problemen behöver inte ha sin upprinnelse i medveten manipulation från någon annan, utan kan ibland helt enkelt handla om användarens egna bedrägliga förhoppningar om den "perfekta partnern", den "fulländade sexualiteten" eller "idealförhållandet".

Vad internet egentligen betyder, på ett djupare plan, i unga människors liv förblir tills vidare en obesvarad fråga. Det betyder att vi blir svaret skyldiga på många av de frågor som våra data väcker. Vad innebär till exempel medvetenheten om den stora gruppen "potentiella partners" på nätet, eller nyfikenheten inför oupptäckta sexuella fantasier eller upplevelser för den enskilde i det sociala vardagslivet? Kommer de

samhälleliga restriktionerna kring sexualiteten att minska, tabun att brytas och normer att förlora sitt värde i ännu större utsträckning än hittills? Eller är uppståndelsen kring sex på nätet bara en storm i ett vattenglas – är det inte så att nya uttrycksformer och kommunikationsmöjligheter kring kärlek och sexualitet alltid skapat oro och ängslan i tider av förändring?

Referenser

- Cooper, A. (1997). The internet and sexuality. Into the new millennium. *Journal of Sex Education and Therapy*, 22, 5–6.
- Cooper, A. (Ed.) (2000). *Cybersex: The dark side of the force*. New York: Taylor and Francis.
- Cooper, A. (Ed.) (2002). *Sex and the Internet: A Guidebook for clinicians*. New York: Brunner Routledge.
- Cooper, A., Scherer, C. R., Boies, S.C. & Gordon, B.L. (1999). Sexuality on the internet: From sexual exploration to pathological expression. *Professional Psychology: Research and Practice*, 30, 154–164.
- Daneback, K. (under tryckning). *Webbenkäter som datafångstteknik: En litteraturoversikt*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Daneback, K. & Månsson, S-A. (2008). Internetforskning. I A. Meeuwisse, H. Swärd, R. Eliasson-Lappalainen & K. Jacobsson (Red.), *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Daneback, K. & Træen, B. (2009). Love and sexuality on the internet in Norway. (Opublicerat manuskript).
- Fausto-Sterling, A. (1993). *The Five Sexes: Why male and female are not enough*. *The Sciences*, 20–24.
- Forsberg, M. (2006). *Ungdomar och sexualitet. En forskningsöversikt år 2005*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Forsberg, M. (2009). Ungdomar och sexualitet: Senmoderniteten innebär en mix av traditionella, moderna och senmoderna tanke-mönster, *Socionomen*, 4, 12–16.
- Haansbæk, T. (2001). *Køb og salg af seksuelle ydelser på Internettet*. Köpenhamn: PRO-centret.
- Herlitz, C. (2008). *Hiv och aids i Sverige – Kunskaper, attityder och beteenden hos allmänheten 1987–2007*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Holmström, C. & Skilbrei, M-L. (2008). *Prostitution i Norden, Konferensrapport, Stockholm 16–17 oktober 2008*, ANP 2008:739, Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.
- Kandell, J. J. (1998). Internet addiction on campus: The vulnerability of college students. *Cyberpsychology & Behavior*, 1, 11–17.
- Konstan, J.A., Rosser, B.R.S., Ross, M.W., Stanton, J. & Edwards, W.M. (2005). The story of Subject Naught: A cautionary but optimistic tale of internet survey research. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 10: artikel 11.
- Kulick, D. (2005). *Queersverige*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Larsdotter, S. (2009). ... som att slicka på en regnjacka. En kvantitativ studie av kvinnor som har sex med kvinnor och sexuellt överförbara sjukdomar/säkrare sex. Malmö: Malmö högskola/Hälsa och samhälle.
- Lewin, B., Helmius, G., Månsson, S-A., Lalos, A. & Fugl-Meyer, K. (1998). *Sex i Sverige: Om sexuallivet i Sverige 1996*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet 1998:11.
- Löfgren-Mårtenson, L. & Månsson, S-A. (2006). *"Sex överallt, typ?!" Om unga och pornografi*, Stockholm: Gothia.
- Lövheim, M. (2002). *Nätet – en plats för nya former av gemenskap?* I P. Dahlgren, (Red.), *Nätet: Medier och kommunikation i internetåldern*. Lund: Studentlitteratur.
- McNair, B (1996). *Mediated Sex*, London: Arnold.
- McNair, B. (2002). *Striptease Culture. Sex, media, and the democratisation of desire*, London: Routledge.
- Månsson, S-A. (1998). *Sexuella förhållanden mellan människor av samma kön*. I B. Lewin (Red.), *Sex i Sverige*, s. 167–182, Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Månsson, S-A., Daneback, K., Tikkanen, R. & Löfgren-Mårtenson, L. (2003). *Kärlek och sex på internet*, Göteborgs universitet/Malmö högskola: Nätsexprojektet 2003:1.
- Månsson, S-A. & Söderlind, P. (2004). *Sexindustrin på nätet. Aktörer, innehåll, relationer och ekonomiska flöden*, Stockholm: Egalité.
- Parker, H. J., Aldridges, J. & Measham, F. (1998). *Illegal leisure*. London: Routledge.

Noter

Pedersen, W. (2005). Nye seksualiteter. Oslo: Universitetsforlaget.

Ross, M.W. & Kauth, M.R. (2002). Men who have sex with men, and the internet: Emerging clinical issues and their management. In A. Cooper (Ed.), *Sex and the internet: A guidebook for clinicians* (pp. 47–69). New York: Brunner-Routledge.

Ross, M.W., Daneback, K., Månsson, S.-A., Tikkanen, R. & Cooper, A. (2003). Characteristics of men and women who complete or exit from an online internet sexuality questionnaire: A study of instrument drop out biases. *Journal of Sex Research*, 40, 396–402.

Sørensen, A.D. (2003). *Pornografi og køn i massekulturen*, NIKK magasin, 1, 32–34.

Young, K.S. & Rogers, R.C. (1998). The relationship between depression and Internet addiction. *CyberPsychology & Behavior*, 1, 25–28.

Wagner, K. (2008). *Alexandramannen: en berättelse om vår tids största nätsexhärva*. Stockholm: Svenska polisidrottsförlaget.

Internet

(www.scb.se).

¹ Det är inte ovanligt att det motsatta sker, nämligen att användarna hämtar bilder från "riktiga" porrsajter som sedan läggs in i bildgallerierna på ungdomssidorna under förespegling att bilderna är privata, självmant utlagda av den person (oftast flicka) vars namn eller "nick" (alias) före kommer på sidan.

² För en mer detaljerad analys av interaktionen på denna webbplats, se Nigård, P, kapitel 7.

³ Se till exempel beskrivningen av den teknik Playahead erbjuder sina användare: Playahead har en mycket speciell teknisk lösning som gör att alla medlemmar kan se vad alla medlemmar som är online gör i realtid vilket kräver mycket av såväl programvara som bandbredd. På Playahead kan man alltid se vad som sker, samtidigt som det händer. Exempelvis: "medlem-1" talar med "medlem-2" samtidigt som "medlem-3" skriver i gästboken för "medlem-4". Allt visas direkt när det sker och man kan då även se en bild och annan information om medlemmen. Denna lösning kräver förutom mjukvaran även en otrolig prestanda av våra HP-serverar. Playahead är idag den enskilda verksamhet som tar mest bandbredd av alla företag och verksamheter i Helsingborg (www.playahead.com).

KAPITEL 6

Internet utanför heteronormen

Inledning

Under de senaste åren har internetns roll i socialt umgänge blivit allt mer framträdande, och idag spelar internet en central roll i många unga människors liv. För många är internet en stor tillgång, ett forum där kontakter kan knytas och upprätthållas och en arena där nya möjligheter till interaktion med andra människor ges. Ungdomars användning av internet i kärleks- och sexsammanhang är även den omfattande (se Priebe 2008). Det kan till exempel handla om att flirta, sexchatta, använda sexuellt explicit material, knyta kontakter och bestämma träff utanför internet.

Fastän möjligheterna och de positiva aspekterna med internet är många, innebär denna arena för kommunikation även utmaningar. Anonymiteten och de snabba kontakterna som möjliggörs av internet upplevs många gånger som positiva aspekter, men det kan också innebära risker. Flera olika studier har pekat på risker och faror som finns för ungdomar vid användning av internet i kärleks- och sexsammanhang (se Priebe 2008).

För unga hbt-personer har internet en särställning. Användningen av internet för att såväl träffa vänner som inleda kärleksrelationer och sexuella relationer är utbredd och har också ofta en viktigare roll för unga hbt-personer än för unga och unga vuxna överlag (Johansson 2004). Det är inte ovanligt att som ung hbt-person känna sig ensam och oförstådd och uppleva brist på socialt stöd (Roth, Boström & Nykvist 2006). Att komma i kontakt med personer som man kan relatera till och identifiera sig med kan vara svårt. Därför har internet fått en viktig roll i många unga hbt-personers liv. Detta kan dock innebära att risken för att

hamna i oönskade eller utsatta situationer i anslutning till att internet ökar. Därför finns det anledning att misstänka att unga hbt-personer många gånger kan vara särskilt drabbade av sexuell utsatthet och risktagande på internet.

En annan aspekt som är värd att lyfta är att många av de riskfaktorer som enligt en studie från Brottsförebyggande rådet (Brå 2007) ökar risken för att unga ska hamna i sexuellt utsatta situationer på internet också är sådana faktorer som är vanligare bland unga hbt-personer än bland ungdomar i allmänhet (Roth et al. 2006). Exempel på sådana riskfaktorer är dålig kontakt med familj och närstående, känslor av ensamhet och utsatthet samt hög alkohol- och drogkonsumtion. Därför finns det anledning att tro att det bland unga hbt-personer finns en förhöjd risk att hamna i sexuellt utsatta situationer på internet.

I mycket av den forskning som rör kommunikation över internet har begreppet irl (in real life), som används som motsats till kommunikation över internet, kritiserats i och med att det anses implicera att livet på internet är mindre verkligt (se Dunkels 2007). I denna rapport har vi dock valt att använda oss av begreppet irl. Detta beror till största delen på att begreppet används av samtliga informanter som en självklar benämning på det som sker utanför internet. Dessutom finns i materialet en stor samstämmighet i åsikten att det är en helt annan aspekt att träffa och kommunicera med någon över internet mot att göra det irl. Ingen av informanterna likställer träffar eller kommunikation irl med sådan över internet, varför vi valt att i rapporten använda oss av detta begrepp.

Syftet med denna studie är att utifrån kvalitativa intervjuer med 17 unga hbt-personer mellan 14 och 22 år belysa erfarenheter och upplevelser av internet i sex- och kärleks-sammanhang. Med hbt menas här personer som definierar sig som homosexuella, bisexuella eller transpersoner samt personer som definierar sig som queer eller på något annat sätt som icke-hetero. Begreppet hbt är dock så etablerat att det ansetts som relevant att använda det som ett paraplybegrepp för alla sexuella identiteter och könsidentiteter som faller utanför heteronormen.

Ansatsen för studien har varit bred, och vi har eftersträvat att få en så fullständig bild som möjligt av vilken roll kärlek och sex i anslutning till internet har för de informanter som deltagit i studien. Såväl positiva som negativa upplevelser och erfarenheter har varit viktiga att lyfta i vår strävan efter att ge en så rättvisande bild som möjligt av den komplexa roll som internet har i informanternas liv.

Det insamlade materialet är omfattande och visar på den komplexa roll internet har i informanternas liv. Många informanter har i intervjuerna framfört kritik mot den förenklade bild av internet som enbart farligt eller enbart positivt som de upplever framförs i den allmänna debatten. Att belysa unga hbt-personers erfarenhet och upplevelse av sexuell exploatering, exponering och utsatthet i anslutning till internet är mycket relevant, men detta kan enligt vår mening inte göras utan att sätta det i ljuset av den totala internetanvändningen.

För att inte ge en onyanserad och ensidig bild av internet på det sätt som kritiserats av informanterna har en ambition för studien varit att fokusera på såväl positiva erfarenheter och möjligheter som negativa upplevelser och hinder för ett bra internetanvändande. Detta är viktigt för att se sexuell exploatering, exponering och utsatthet i anslutning till internet i det större sammanhang som internet är för informanterna, vilket i sin tur är viktigt när strategier för att minska den sexuella utsattheten via internet ska utformas.

De resultat som presenteras i denna rapport kan inte ses som representativa för unga hbt-personers erfarenheter och tankar överlag, utan enbart vad som framförts av de 17 individer som intervjuats. Syftet med studien är inte heller att ge en heltäckande bild av informanternas upplevelser av internet i sex- och kärleks-sammanhang, utan målsättningen har varit att analysera och visa exempel på erfarenheter som finns hos de unga hbt-personer som medverkat i studien. Dock kan resonemang som återkommer och tendenser som går igen i flera intervjuer vara en fingervisning om att dessa troligtvis finns hos många personer i liknande situation som informanterna.

Metod

Rekrytering av intervju-personer och intervjuer

Denna studie bygger på intervjuer med 17 unga hbt-personer mellan 14 och 22 år om kärlek, sex, dejtande och flirt i anslutning till internet. Intervjupersonerna rekryterades genom RFSL Ungdoms medlemmar och andra nätverk för unga hbt-personer. Ett e-brev skickades ut till alla medlemmar med information om studien och en förfrågan om man kunde tänka sig att bli intervjuad. Detta gav emellertid få svar varför en enkel webbenkät konstruerades med bakgrundsfrågor (ålder, om man bodde i stad/mindre stad/landsbygd) och några få frågor om internetanvändande (hur ofta man använde internet för att flirta/dejta, vilka webbplatser man använde, om det hände att man stämde träff med personer i verkligheten som man först träffat på nätet). Enkäten avslutades med en fråga om man kunde tänka sig att ställa upp på en längre intervju om dessa frågor och möjlighet att i så fall lämna kontaktuppgifter. Ett e-brev med en länk till enkäten skickades ut till alla RFSL Ungdoms medlemmar, via RFSL Ungdoms Facebook- och Quiser¹-grupp samt via Egalias² e-postlista. Omkring 300 personer svarade på enkäten varav cirka 100 kunde tänka sig att bli intervjuade. Av dessa valdes 17 personer ut med hänsyn till geografisk och åldersmässig spridning samt en jämn fördelning av kön och könsidentitet. Innan tid bokades för en intervju skickades ett e-brev ut till intervjupersonerna med information om studien samt en fråga om de identifie-

rade sig som hbt-person och i så fall på vilket sätt. Endast personer som själva identifierar sig som hbt eller icke-hetero valdes ut för att delta i studien.

Intervjuerna har genomförts på bibliotek eller i lokala RFSL-avdelningars lokaler i informanternas hemstäder. I de fall informanterna varit bosatta eller befunnit sig i Stockholm har intervjuerna genomförts i RFSL Ungdoms lokaler. Intervjuer har antingen gjorts av den ena eller av båda författarna, spelats in på band och transkriberats av en extern person. Vid intervjuerna har informanterna först informerats om bakgrunden till studien och sekretess. Intervjuerna har betonat att alla informanter kommer att vara anonyma, att det bara är intervjuerna och den som transkriberar som kommer att lyssna på intervjun, att vissa frågor kan vara känsliga och att de bara behöver svara på de frågor de vill, samt att ingen i efterhand kommer att kunna spåra informanterna. Intervjuerna har pågått mellan 45 och 90 minuter.

Alla intervjuer har inletts med frågan "Vad tänker du på när vi säger kärlek och sex på internet/vad betyder det för dig?". Resten av intervjun har i stor utsträckning styrts av svaret på denna fråga. Frågeguiden har använts som en checklista för att säkerställa att samma teman täcks i alla intervjuer, men intervjuerna har i stor utsträckning styrts av intervjupersonerna själva. I enlighet med Steinar Kvaales (1997) metod för intervjuanalys har intervjuerna un-

der intervjuens gång tolkat informanten genom att ställa motfrågor som speglar det som berättats. Genom att ställa tolkande frågor ("Menar du alltså att...", "Har jag förstått dig rätt om...") sänder intervjuaren tillbaka meningen till informanten som får möjlighet att bekräfta, nyansera eller avfärda tolkningen.

Vid flera tillfällen har intervjupersonerna berättat om saker som kan vara svåra att prata om som övergrepp, sex mot ersättning eller saker man gjort som man ångrat efteråt. Många gånger har det framkommit att det var första gången intervjupersonerna pratat om det som inträffat. Efter intervjuerna avslutats har intervjuarna alltid frågat om det varit något som kommit upp som kändes jobbigt att prata om. Informanterna har även fått information om vart de kan vända sig för att prata mer om något i de fall när det har varit aktuellt samt erbjudits att i efterhand kontakta författarna för att följa upp diskussioner, ställa frågor eller bli hänvisade till relevant instans för fortsatt stöd.

Analys

Efter att intervjuerna transkriberats har de lästs igenom i sin helhet. I analysens första steg skedde en ad hoc-tematisering av intervjuerna (Kvale 1997). Det innebar att båda författarna återigen läste igenom intervjuerna för att hitta relevanta och återkommande teman i materialet. Temana var inte bestämda på förhand utan växte fram under analysens gång. Fördelen med att göra tematiseringen ad hoc är att man kan vara flexibel och öppen inför materialet och inte begränsa tolkningen efter på förhand bestämda kategorier. Författarnas tematiseringar jämfördes sedan och utifrån dessa skapades 21 gemensamma kategorier. Intervjuerna lästes sedan igenom igen och materialet systematiserades utifrån de nya kategoriseringarna. Att två

personer har varit delaktiga i analysen ökar möjligheten till olika infallsvinklar på materialet och minskar risken för en ensidig tolkning. Självklart har det bland de hundratals sidor text som intervjuerna resulterat i funnits flera teman som varit intressanta att analysera vidare, men en avgränsning av relevanta teman har gjorts utifrån studiens syfte.

De teman och resultat som presenteras i studien är sådana som återkommer i en majoritet av intervjuerna. Däremot har materialet inte kvantifierats – hur många av informanterna som berättat om ett visst tema anges bara på några få ställen i redovisningen av resultaten. Syftet med studien har inte varit att undersöka hur många unga hbt-personer som till exempel använder internet för tillfälliga sexuella kontakter utan istället att beskriva *hur* man resonerar kring dessa och en rad andra frågor. Vid några tillfällen redovisas erfarenheter eller förhållningssätt som sticker ut i materialet, som bara en eller ett fåtal av intervjupersonerna berättar om. När detta görs är det för att resultatet bedömts vara särskilt intressant mot bakgrund av studiens syfte. Ett exempel är sex mot ersättning, som få informanter har erfarenhet av men som ändå bedömts vara viktigt att behandla.

Resultat

I denna del presenteras de teman som framkommit i intervjuerna. Först redovisas vilken betydelse internet har för informanternas skapande av en hbt-identitet. Sedan diskuteras hur informanterna ser på risker, hur man skapar ömsesidiga kontakter, vilka negativa aspekter som finns av internetanvändande, hur man förhåller sig till irl-kontakter, erfarenheter av sex över internet, vilka strategier man använder sig av för att få positiva och undvika negativa upplevelser samt hur man ser på föräldrars eller andra närståendes kontroll över internetanvändandet. I det avslutande kapitlet diskuteras gränssättning och självkänsla såväl på som utanför internet. Varje tema avslutas med en kort sammanfattning av de viktigaste resultaten.

Identitet

De ungdomar som intervjuats för denna studie identifierar sig alla på något sätt som hbt-personer (se inledningen). Informanterna har gemensamt att de bryter mot heteronormen, den norm som säger att det bara finns två kön, att man ska identifiera sig som sitt biologiska kön och att män och kvinnor ska attraheras av varandra. För ungdomar som bryter mot heteronormen är det särskilt viktigt att kunna komma i kontakt med andra med liknande erfarenheter för att utveckla en positiv identitet (se Darj & Nathorst-Böös 2008). I mötet med andra blir det möjligt att sätta ord på sina egna tankar om kön och sexualitet, något som kan ske på fysiska mötesplatser eller i virtuella rum. I följande avsnitt diskuteras internets betydelse i en komma ut³-process och i att skapa en positiv identitet som hbt-person.

Identitetsstärkande

Informanterna menar alla att internet har en viktig betydelse i deras liv, inte minst i kärleks- och sexsammanhang. För huvuddelen av de som intervjuats har internet haft en särskilt viktig funktion i en komma ut-process och i att skapa en identitet som hbt-person. Flera av de intervjuade har använt sig av porr för att komma på vad de gillar. Genom att titta på sexuellt material har man kunnat utforska vad man själv tänker på (se vidare under avsnittet *Sex över internet*).

"Internet [är] bra om man vill veta nåt om sig själv, vad man tänker på eller vad man gillar. Det finns ju så mycket, porr och vad som helst."

(Tjej, 17 år)

Informanterna ger många olika exempel på hur internetanvändande kan fungera identitetsstärkande. Förutom att ta reda på vad man tänker på ger internet en möjlighet att komma i kontakt med andra som också är hbt-personer. En av de intervjuade berättar att hon i tio-elva-årsåldern började tänka på sig själv som lesbisk men att hennes bild av sig själv inte stämde överens med den gängse bilden av en grabbig manhaftig lesbisk kvinna. Hon berättar hur ingen hade kunnat gissa att hon skulle vara något annat än hetero.

"Då var det ett stöd att man kunde gå in på nätet och se att men här finns ju alla sorters homo- och bis sexuella och transsexuella tjejer och det finns nog alltid nån som man kan identifiera sig med. Man kunde liksom ventilera tankar och så och då var det ju ett jättestort stöd absolut."

(Tjej, 21 år)

På samma gång som internet kan vara en plats där man som ung hbt-person kan få förebilder eller få kontakt med personer med liknande erfarenheter är det flera av informanterna som berättar om hur man kan få en skev bild av hur det är att vara hbt-person om man bara använder sig av nätet. Framförallt gäller detta de intervjuade killarna, som uppfattar att det finns en normativ bild av hur man "ska vara" som bög som förmedlas på internet.

"När jag började det här med söka upp lite människor för att fråga en del om det hur det är att vara bög, då var liksom 90 procent porr, kiss och bajs-sex och massor av extrema saker och jag blev bara mer och mer rädd. [...] Jag trodde ju så också att jag shit, jag är ju värsta äcklingen här, jag mädde jättedåligt. Men sen så fattade jag ju att det bara var några, det var ju bara en liten del av det homosexuella communityn som var så, det fanns ju ganska normala människor till slut."

(Kille, 19 år)

Flera av informanterna tar upp den anonymitet som internet erbjuder som något positivt. För den som inte kommit ut för föräldrar och vänner kan nätet ha en särskild betydelse, eftersom man kan ställa frågor och leta efter information som upplevs som känslig. En 17-årig kille säger att "[på internet] har jag kunnat vara mig själv. /.../ Jag vet att inte mina föräldrar är där, jag vet att mina vänner inte är där." För en stor del av informanterna har den första kontakten med hbt-världen skett via nätet. Att få svar på sina funderingar kring kön och sexualitet eller få kontakt med andra med liknande erfarenheter känns ofta enklare via nätet än i ett fysiskt möte. Det framstår som att tröskeln

till att söka kontakt eller stöd med andra är lägre på internet jämfört med fysiska på mötesplatser.

"Jag ville ju vara jätte... så anonym det bara gick liksom. Jag ville snacka med folk jag känner, folk i samma ålder [om] hur de kom ut och [få] hjälp och lite så där. Jag ville ju absolut inte [...] gå till nåt möte eller nåt sånt där, det kändes jätteläskigt för jag visste ju inte om jag var det. Sen så visste jag inte ens vad bögar gjorde, liksom, vad de tyckte och tänkte och så där. Det kändes som att de var ett helt annat folkslag. Det var så främmande så därför ville jag vara så anonym som jag bara kunde."

(Kille, 19 år)

Internet framstår som viktigt för att förstå att man inte är ensam om att fundera över sin sexuella identitet. Dels kan internet vara ett sätt att komma i kontakt med andra personer, men lika gärna kan det fungera som en bekräftelse av att det finns andra i samma situation som en själv. En av informanterna berättar om hur han i tidiga tonåren gick in på Quiser och letade efter hur många andra som fanns där han bodde.

"Det var ju en väldigt häftig känsla att kunna söka hur många som finns [i stadsdel] till exempel. Det var jätteviktigt. Man fick den insikten och den upplevelsen av att inte vara helt ensam."

(Kille, 18 år)

Citatet pekar på en annan tydlig tendens i materialet, nämligen att internet framförallt används lokalt. Informanternas berättelser handlar ofta om att komma i kontakt med per-

soner i sin geografiska närhet som man sedan kan träffa irl. Att använda internet för att knyta kontakter över hela världen framstår inte som lika vanligt.

Internet som frizon

Internet beskrivs också av informanterna som en frizon där man kan uttrycka sidor av sig själv som man inte vågar visa i övriga världen. Internetforum för hbt-personer blir en paus i ett i övrigt heteronormativt samhälle (se även Johansson 2004). En 17-årig kille uttrycker det som att det är bra att det finns en sida där alla samlas som har samma läggning som en själv "så att man inte känner att man är annorlunda jämfört med alla andra, för det tycker jag annars". På webbforum som Qruiser blir det möjligt att komma ifrån den heteronormativitet som annars präglar vardagen. Samma informant som citerats ovan ställer tillvaron på internet i kontrast till hur det är i till exempel skolan: "De [mina kompisar] bara pratar om hur skönt sex de har med tjejer och man ba 'intressant', typ sådär." I den heteronormativa vardagen blir internet därför ett viktigt andrum, särskilt innan man kommit ut för familj och vänner.

Även för den som kommit ut och är öppen med sin ickenormativa sexuella identitet eller könsidentitet kan internet ha en mycket stor betydelse, särskilt för unga som fortfarande bor hemma hos sina föräldrar. En informant på 17 år, vars föräldrar försökt hindra henne att gå till Egalia, beskriver Qruiser som hennes "livlina till gayvärlden". Flera av de intervjuade berättar också om hur internet kan bli ett sätt att leva ut sidor av sig själv som kanske är svåra att visa i verkliga livet. En informant reflekterar över skillnaden mellan hbt-specifika forum som Qruiser och forum som Bilddagboken, som inte

särskilt riktar sig till personer vars könsidentitet eller sexualitet bryter mot normen.

"På QX, där är man väldigt accepterad för den man är, där får man vara precis den man är. [...] Vill jag springa runt i kalsonger och tejpade, lindade bröst så är det ingen som tycker jag är konstig för det. Och är det en kille som vill springa runt i lösögonfransar, paljetter och korta shorts så är det inga problem med det alls. [...] På Bilddagboken vet jag att det är väldigt många som blir påhoppade för att de använder kalsonger eller klänningar beroende på att det inte passar i normen."

(Tjej, 18 år)

Internet erbjuder också den konkreta möjligheten att komma i kontakt med andra hbt-personer för att eventuellt inleda en relation (se vidare under avsnittet *Ömsesidiga kontakter*). Att kunna ta kontakt med andra för att kanske träffas utanför nätet är en viktig aspekt av många informanternas internetanvändande. Detta beskrivs som lättare på internetforum som Qruiser jämfört med i vardagen i stort. En av informanterna uttrycker det som att det positiva med Qruiser är att man, i motsatt till resten av livet, kan utgå från att personer man träffar inte är heterosexuella. Att träffa någon blir enklare på nätet, som en 17-årig kille berättar: "Man går ju inte [utanför nätet] direkt fram och frågar, 'Tja, är du homosexuell?'. Då är det mycket bättre med internet, då går ju alla till samma sida och söker en kille, eller nån att vara med." Flera av informanterna beskriver en trygghet som kommer med att kunna ta kontakt med andra på internet eftersom man slipper en rädsla för fysiskt eller verbalt våld som annars kan vara närvarande om man vill ragga på någon av samma kön.

"Man är ju inte så säker om man går ut och raggar, om jag till exempel vill ragga på en tjej, då vet ju inte jag om hon är bi eller lesbisk, då kan man hamna i väldigt konstiga situationer. Det blir ändå bekvämt med internet, då kan man ju kolla upp det."

(Tjej, 16 år)

Anledningen till att internet känns säkrare är inte bara att man på förhand kan veta att den man stöter på är intresserad av icke-heterosexuella kontakter. Den distans som finns över internet bidrar också till en känsla av att det är säkrare att ragga och flirta på nätet än irl.

"Man sitter bakom sin dator, man har avståndet om man känner att det här blev ändå inte som jag hade tänkt mig. Medan om man träffar varandra [...] då blir det ju svårare. Om man upptäcker att det här inte kommer funka, då är det svårare att backa ur och dra en gräns, medan om man har anonymiteten kan man verkligen säga stopp och blocka människan."

(Tjej, 16 år)

Ingen skillnad mellan stad och landsbygd
Enligt intervjuerna i denna undersökning verkar det inte finnas någon skillnad i vilken betydelse internet har för unga hbt-personer beroende på om de bor i en större eller i en mindre stad. De informanter som bor i mindre städer eller på landsbygden betonar visserligen alla att internet har en särskilt viktig betydelse för dem beroende på att det inte finns så många andra unga hbt-personer där de bor, men samma sak gäller i hög utsträckning de som bor i en större stad. En informant som tidigare bodde i en liten stad beskriver att det där var svårt att träffa någon.

"I en stad som jag bodde i tidigare var det jag och två till. De två var ihop [skratt], så det är inte så mycket att hitta där. Då vart man väldigt tacksam att nätet fanns. Då hade jag i och för sig pojkvän, så det var inte nödvändigt att leta så, men det kändes såhär, stackars jävel om det finns nån mer här, för det finns inget mer att ta av. Då är internet en väldigt bra tillgång."

(Intergender⁴, 22 år)

Samtidigt är det många även av informanterna som bor i storstäder som saknar mötesplatser för unga hbt-personer och som tror att de hade känt sig ensamma om internet inte fanns. Även de informanter som bor i större städer beskriver hur internet är deras enda möjlighet att komma i kontakt med andra unga hbt-personer. En 17-årig kille som bor i en förort till Stockholm uttrycker det som att "alla andra är straighta i hela skolan och det är skittråkigt" och att internet därför är hans enda sätt att komma i kontakt med homo- eller bisexuella jämnåriga killar. Upplevelsen av att vara ensam verkar alltså vara gemensam oavsett om man bor i storstäder, i mindre städer eller på landsbygden.

Sammanfattning

I intervjuerna framgår det hur internet har en särskild betydelse för unga hbt-personer på många olika sätt. Genom att komma i kontakt med andra unga hbt-personer kan man bryta den känsla av ensamhet som många vittnar om. Internet ger också en möjlighet att utforska den egna sexualiteten genom konsumtion av porr eller erotiskt material och genom att söka information om sexuella identiteter och könsidentiteter. Informanterna tar vidare upp den anonymitet som internet erbjuder som något

positivt – här blir det möjligt att vara den man vill vara utan att riskera att stöta på en förälder eller någon från skolan. Ytterligare en viktig aspekt av internet för unga hbt-personer är att det erbjuder en frizon i ett i övrigt heteronormativt samhälle. På nätet blir det möjligt att ta kontakt med någon av samma kön utan rädsla för repressalier som våld eller ryktesspridning.

Resonemang kring risker

I det tidigare kapitlet beskrevs hur internet var viktigt för informanternas skapande av en hbt-identitet och hur de upplevde internet som en trygg plats där de kan vara sig själva. Samtidigt talar informanterna om de risker som finns på nätet, som att man inte kan vara säker på att människor är de som de utger sig för att vara. I detta avsnitt diskuteras hur informanterna resonerar kring risker på nätet: hur den egna bilden av risker stämmer överens med bilden som målas upp i medierna och i den allmänna debatten samt vilket eget ansvar de upplever att de har för att utsätta sig för risker.

Upplevelse av risker som reella

Samtliga informanter menar att det finns risker förknippade med att använda internet i kärleks- och sexsammanhang. De risker de påtalar handlar framförallt om att man kan bli lurad att träffa någon som ljugit om sin identitet eller som vill skada en. Flera av informanterna berättar om att de har kompisar som råkat illa ut i samband med internetdejter och att det är viktigt att vara försiktig. De menar också att det är bra att man pratar om de risker som finns på nätet.

”Man borde prata så att man vet att chansen [att råka illa ut] finns. Jag känner en som skulle träffa en kille och åka hem till den andra och när han kommer dit blir han våldtagen. Då var han tretton. /.../ Man borde ha det i baktankarna att man ska vara säker, så att [man] liksom inte bara pratar med nån i ett par dar och så ska man träffas och åker iväg 30 mil nånstans, bara hux flux sådär. Då kan vad fan som helst hända.”

(Tjej, 15 år)

Det är också tydligt att informanterna, när de får frågor om risker på internet, tänker på mycket mer än att råka illa ut eller bli lurade. En risk kan lika gärna vara att dejten ska bli misslyckad och full av pinsamma tystnader, att en kärleksrelation inte ska hålla för att man inte känner varandra tillräckligt bra eller att det tillfälliga sexet inte ska vara så bra som man hoppats på. När informanterna får frågan om vad som är negativt med kärlek och sex på nätet är det oftast den typen av problem man tar upp, snarare än farliga aspekter av internetanvändande. En informant berättar till exempel att hen⁵ tycker att kärleksförhållanden som inleds på nätet ofta blir misslyckade:

”Jag har hittat pojkvänner på nätet och visst har det varit misslyckat av andra skäl än att det har varit på nätet, men det har bara varit nätrelationer som har gått så pissdåligt. Jag har haft tre pojkvänner som jag träffat via nätet, och det har varat i max två veckor. Jag tror att man bör lära känna personen ordentligt och det gör man inte via nätet, det gör man via irl-träffar.”

(Intergender, 22 år)

Det är viktigt att vara medveten om att risker på internet kan betyda väldigt många olika saker för de ungdomar som intervjuats, allt från ett misslyckat förhållande till att man blir våldtagen på en dejt som initierats på internet. Saknas denna medvetenhet riskerar insatser för att göra ungdomar mer medvetna om hur de kan använda internet på ett säkert sätt att formuleras på ett sätt som inte känns relevant för målgruppen.

Upplevelse av risker som överdrivna

Samtidigt som samtliga informanter menar att det finns risker med att använda internet i sex- och kärlekssammanhang är det en stor del som beskriver den bild av riskerna som ofta ges som överdrivna och förenklade. Flera av informanterna uttrycker att de inte känner igen sig i den bild av unga och internet som förmedlas i medierna.

”Man ska inte rita upp internet som världens farligaste plats. [...] Jag har inte stött på att man har blivit rålurad. Därför kan jag tycka att det kan vara lite väl uppblåst ibland, typ 14-åringar ska inte ha tillgång till nätet! Men snälla nån tänker jag då, det är ju faktiskt bisarrt. Men det är viktigt att man pratar om det, det är ingen säker plats.”

(Intergender, 22 år)

Liksom informanten i citatet ovan menar flera av de intervjuade att det är viktigt att prata om risker med nätet men att det ofta görs på ett sätt som är svårt att känna igen sig i. Om den bild som förmedlas av internet inte stämmer överens med ens egen bild finns en risk att man inte tar till sig informationen. En av de inter-

vjuade beskriver också hur ett överdrivet fokus på faror med nätet riskerar att osynliggöra den kompetens som unga faktiskt besitter när det gäller att undvika risker.

”Jag tycker att de överdriver [riskerna] väldigt mycket. Man behöver ha en öppen dialog med sina barn, och också visa tillit till barnen och ungdomarna som träffar folk från nätet. För det är inte så illa. Jag har träffat väldigt många från nätet, och det har gått bra varenda gång. Det har aldrig blivit nåt grymt fel.”

(Tjej, 16 år)

Flera av informanterna uttrycker också att det inte är lika accepterat att träffa någon via nätet som i något annat sammanhang. Att träffa någon via internet upplevs som lite tabubelagt:

”Jag tycker att man ska prata om internet på ett mer positivt sätt. Nu känns det som att det här med att träffa folk och dejta via internet, är man äldre så känns det såhär han är desperat, han har en match.com⁶ liksom. Jag tycker man ska ha en bättre inställning för det är sjukt svårt som ung flata att träffa nån utanför internet om man inte träffas i de kretsarna. [...] Nu känns det som att internet har blivit lite svartmålat genom att såhär, en 14-årig tjej blev våldtagen efter nån internetträff.”

(Tjej, 17 år)

Det tabu som informanterna upplever finns mot att träffa personer på nätet kan förstärka bilden av internet som en farlig plats, en bild som informanterna inte känner igen sig i. Även om man håller med om att det finns risker på

internet tenderar de att beskrivas på ett sätt som känns överdrivet. Att måla upp internet som en farlig plats riskerar också att bidra till en känsla av att man får skylla sig själv om något händer.

Hantera risker

Gemensamt för informanterna är att man inte betraktar risker som något man passivt och hjälplöst utsätts för utan något man kan lära sig att hantera. Flera av de intervjuade pratar om en förändring över tid och att man när man började använda internet inte var lika kunnig kring att hantera risker. En 17-årig tjej uttrycker det som att "internet [var] farligare för några år sen än vad det är idag" och menar att "ju äldre man blir, desto mer förstår man riskerna och hur man borde tänka sig för". En av de intervjuade säger apropå att han inte är orolig att bli lurad av någon som ljuger om sin identitet:

"Jag tror att man ska vara ganska korkad innan man lyckas hamna i en sån situation [...] är det någon som är äldre så märker man det. De skriver inte på samma sätt och vet inte om samma saker. Pratar man med nån i telefon kan man i regel märka om det är något skumt på gång. Det har aldrig hänt mig."

(Kille, 19 år)

Informanterna beskriver att de idag har goda kunskaper kring hur man undviker farliga situationer på nätet. De menar också att man har ett eget ansvar för att inte råka illa ut.

"Jag tror att] man måste lära känna sig själv så pass mycket att man kan känna av om det här är nåt att satsa på och lämna ut nummer till exempel, eller borde jag stoppa. Så det ligger mycket på det personliga ansvaret vad internet innebär för risker för en, för en person kanske det finns många risker varje dag för att den personen inte tänker riktigt."

(Tjej, 17 år)

Flera av informanterna säger att det är viktigt att man pratar om risker med internet eftersom det finns *andra* som inte vet hur man använder internet på ett säkert sätt – inte för att de själva behöver den informationen. Detta tyder på att de inte upplever information om hur de kan använda nätet på ett säkert sätt som relevant för dem själva.

Sammanfattning

Informanterna är väl medvetna om de risker som finns med att använda internet i kärleks- och sexsammanhang. De risker de är oroliga för är framförallt att bli lurad av någon som vill dem illa. Samtidigt finns en tydlig tendens i materialet att de inte känner igen sig i mediebilden av ungdomars utsatthet på nätet. Denna bild beskrivs som överdriven och stämmer dåligt överens med deras egna erfarenheter av att använda internet. Vidare menar informanterna att risker är något man lär sig hantera med tiden, och de betonar den egna möjligheten att påverka vad som händer en på nätet.

Ömsesidiga kontakter

Användningen av internet för att knyta kontakter och inleda relationer är utbredd. För informanterna spelar internet en väldigt viktig roll i det sociala livet, och många av de kontakter och relationer som de har utanför internet har inletts via nätet. Att via kontakter på internet bli bekräftad och få uppskattning är också något som framställs som positivt. Kontakter behöver inte leda fram till en irl-träff för att kännas meningsfulla, utan själva delen att flirta, ta kontakt med intressanta personer eller själv bli kontaktad kan vara tillfredsställande, roligt och ett mål i sig.

I materialet finns exempel på en mängd olika typer av relationer som inletts på internet och sedan fortsatt utanför nätet. Oavsett vilken typ av relation som kontakten leder fram till genomgår i stort sett alla relationer samma typ av process med byte till allt mer privata kommunikationsforum, något som behandlas vidare i avsnittet *Strategier*.

Många informanter upplever stora fördelar med att lära känna personer via internet innan de träffas irl. Internet ger möjlighet att fokusera på annat än utsidan och ger på en gång tillfälle att ta del av en persons tankar och känslor. Det gör att kontaktskapande på internet ses som en möjlighet att träffa personer som man har mycket gemensamt med på ett djupare plan istället för att främst gå på utseende, som oftast blir fallet utanför nätet.

”Jag tror att en fördel med internet är att man kan lära känna en person först mycket på djupet innan man ser en persons yttre. Det är klart det kan vara både positivt och negativt, för sen när man träffas irl kan det vara långt ifrån det man förväntar sig. Men samtidigt kan man ju inte ha så

många förväntningar på någons utsida om man fattar tycke för någon på insidan, så det är nog fördelaktigt med internetflörtar tycker jag. [...] Om man springer på någon på gatan, då är det så himla lätt att störa sig på såna där småsaker, typ han hade på sig en ful mössa, hon hade på sig en ful jacka eller nåt sånt där ytligt, så det tror jag.”

(Tjej, 17 år)

Värt att särskilt notera är den dubbelhet som blir tydlig kring kontakter på internet – på flera ställen i denna rapport framkommer att informanterna upplever ytlighet och sexfokus på internet som något negativt. Samtidigt ses internet som en tillgång eftersom det gör att kontakter snabbt kan gå vidare från att vara just ytliga. Detta är ett exempel på den ambivalens och de många gånger motstridiga uppfattningar kring internet som finns i informanternas berättelser.

Hur man väljer ut vilka personer man övergår till mer intima kontaktformer med (som msn, sms eller irl-träff) kan vara svårt att ge entydiga förklaringar till. För informanterna tycks det dock ofta finnas en ganska tydlig känsla av vilka kontakter som de vill utveckla och vilka som inte är intressanta att fortsätta. Vad som avgör detta är självklart komplext och innehåller ett flertal olika parametrar. En del av dessa är tydliga och mätbara – som ålder eller att den andra personen har svårt att kommunicera i det forum där kontakten knutits, medan andra är mer diffusa och beskrivs i form av en ”magkänsla”. Hur snabbt en kontaktform kan överges för en annan är också det varierande. En 18-årig informant förklarar hur han brukar göra på följande sätt:

"Jag kan ge ut MSN-adressen efter tre, fyra gånger så kan vi chatta där, men om jag tycker den personen är jättelångtråkig där, då om han ba "kan jag få ditt mobilnummer?", "nej, jag vill inte ge ut det", eller nåt sånt där. Men annars så brukar jag ge ut det efter ett tag. Den andra personen kan ju också vilja ge ut sitt, det händer ibland att man ger ut sitt mobilnummer på en gång för att den andra personen inte kommer att vara inne på datorn så mycket, så vill man veta hur den är så kan man prata via telefon istället.

Intervjuare: Så det händer att du messat med en person bara en gång och så ringer ni varandra istället?

Ja, men då går jag på ålder och hur trevlig han verkar va. Då är det en gräns på typ 19 år.

Intervjuare: Ok, så om nån är under 19 så känns det ok?

Ja, under 19 för då brukar de inte vara så perversa som alla andra. Så typ 19 och neråt, ibland 25 och neråt, beroende på hur trevliga de verkar va. Om de skriver typ att de söker sex och så brukar jag inte vilja ge ut."

(Kille, 18 år)

Det är ofta inte möjligt, eller från informantens perspektiv ens önskvärt, att definiera vilka olika typer av relationer som kontakterna via internet har som syfte att leda fram till. Relationer utvecklas, förändras och är ofta inte möjliga att sätta in i på förhand bestämda kategorier. I analysen har ändå en ansats gjorts till en uppdelning mellan olika typer av relationer för att få en tydligare bild av vad kontakter på internet kan leda fram till. De tre olika typer av relationer som har definierats är vänskaps-

relationer, kärleksrelationer samt sexuella relationer och kontakter. Det bör betonas att det är i analysen som dessa kategorier har definierats och klassificerats, det är inte något som med nödvändighet stämmer in på informanternas syn på eller definition av de relationer som här beskrivs. Det är viktigt att vara medveten om att kategoriseringen är en förenkling av de verkliga relationernas dynamik. Ett exempel är följande utdrag ur ett samtal om en mycket positiv relation som en av informanterna har inlett på internet:

"Vi började prata 2003, 2004, så vi har känt varandra jättelänge, och det går fortfarande jättebra. Vi har mycket gemensamt, så det blev att vi fann varandra väldigt snabbt. Även när vi träffats har det varit klick. Det var väldigt mycket så då, att vi har gemensamma intressen. Den människan är nog den som är mest lik mig. Intervjuare: Har ni ett vänskapsförhållande, eller nån annan typ av förhållande? Eh, vi har väl ett vänskapligt men sexuellt förhållande."

(Tjej, 16 år)

Utdraget tydliggör att relationen för informanten inte är definierad på det sätt som efterfrågas av intervjuaren, och att det nästan upplevs som en märklig fråga att svara på. Detta är viktigt att ha i åtanke i det följande resonemanget kring olika typer av relationer.

Vänskapsrelationer

Att hitta kompisar som man känner samhörighet med är för många av informanterna en viktig del av internet. En informant berättar följande om hur en nära vänskapsrelation som startade på internet har utvecklats. Inför att hon

skulle flytta till Stockholm gick hon in på Qruiser och sökte på tjejer i Stockholm.

"När jag kom till sida 15, 16 nåt sånt där av presentationer så var hon där. Jag tyckte presentationsbilden såg intressant ut, så jag klickade in och så hade hon ett album från Spanien på jättesöta apor. Då skrev jag "åh vilka jättesöta apor" eller nåt sånt där. Sen frågade jag var bilderna var tagna och sen började vi prata kring det. Sen helt plötsligt när jag skulle upp till Pride i somras så frågade hon har du lust att ses och så där och sen blev det att vi träffades och det har hållit i sig. Det var väl väldigt positivt, det är ju så det har blivit med de flesta att vi träffats så."

(Tjej, 21 år)

Att hitta vänner på internet kan vara stärkande och givande. Samtidigt går det att utläsa i informanternas berättelser att det oftast finns i åtanke att relationer kan utvecklas till kärleksrelationer eller sexuella relationer – i varje fall när inte någon av de berörda befinner sig i ett monogamt kärleksförhållande. En informant berättar följande om hur hon träffade en flickvän när hon ombeds ge exempel på något positivt som hänt på internet:

"Det började som en kompisgrej, att vi bara pratade. Vi träffades via QX. Hon var tillsammans med nån då men de gjorde nog slut ganska snart. Så det började som en vanlig kompisrelation och så utvecklades det mer och mer.

Intervjuare: Var det hon som tog kontakt? Det var jag som tog kontakt med henne. Jag tyckte hon verkade intressant. Hon skrev väldigt bra, och var söt."

(Tjej, 17 år)

Citatet visar att det ofta ligger en tanke kring någon form av potentiell kärleksrelation i många av de vänskapsrelationer som inleds. Ett flertal informanter berättar att de inlett vänskapsrelationer genom att skriva till en person att den är söt eller snygg. Samtidigt är renodlade vänskapsrelationer en väldigt viktig del av internet för många av informanterna. Det finns alltså ingen skarp gräns mellan vänskapsrelationer och kärleksrelationer, utan relationer är – liksom i livet utanför internet – något som kan vara flytande och i högsta grad föränderligt.

Kärleksrelationer

Ett tydligt drag i intervjuerna är att kärleksrelationer som inleds på internet många gånger egentligen inte skiljer sig från de kärleksrelationer som startas utanför nätet. I materialet finns visserligen ett flertal exempel på informanter som uppger att kommunikation över internet är rakare och har andra sociala spelregler. Dock framträder också ett stort antal exempel på att relationer som inleds på internet liknar dejting utanför internet, bland annat genom att de gradvis utvecklas till att efter hand bli allt mer privata och intima. För många av informanterna är det ganska långt från en första kontakt till att inleda någon form av relation. Att lämna ut sitt telefonnummer till någon ses av många av informanterna som något som sker när en kontakt är långt gången, såväl på internet som irl. En informant formulerar det så här:

"Det är ju inte så att jag skulle slänga ut mitt nummer till alla jag träffar på krogen och pratar lite med, typ den här verkar rolig, den ger jag mitt nummer. [...] Då hade jag nog istället sagt att jag vill väldigt

gärna hålla kontakt med dig för att du verkar väldigt trevlig, har du någon mejladress eller nånting. Sen om den personen sa att vi kan väl sms:a, och om det kändes bra, då är det möjligt att jag lämnat ut första dan men det är inget jag gör till vem som helst.”

(Tjej, 17 år)

Ett exempel i materialet är intresseväckande eftersom det vänder på det gängse perspektivet för hur en relation i anslutning till internet uppstår. Informanten berättar om hur hon mycket målmedvetet har använt internet för att ragga upp en nuvarande partner. Det hela började med att hon såg en person som hon tyckte var väldigt tilldragande, som hon lyckades leta upp namnet på via internet. Därefter blev de på hennes initiativ vänner på ett internetforum, där personen frågade hur de kände varandra. Informanten kringgick frågan och till sist blev personen så pass intresserad av henne att de bestämde sig för att träffas. Träffen resulterade i en kärleksrelation mellan dem. I detta fall blev internet möjligheten att få kontakt med en person som informanten först sett och fått intresse för utanför internet.

Många gånger är det uppenbart att fysisk närhet är något som eftersöks, trots att kontakt på nätet kan tas med personer oavsett avstånd. Som tidigare nämnts i avsnittet *Identitet* använder informanterna internet främst för att få kontakt med personer i sin fysiska närhet, vilket även framkommer till exempel hos den tidigare citerade informanten som inför en flytt till Stockholm letade efter tjejer där. Det finns i materialet även exempel på distansrelationer som startats på internet, men det långa avståndet anges i samtliga fall som problematiskt.

Nedanstående längre utdrag ur en intervju syftar till att ge ett konkret exempel på hur internet kan användas för att inleda en kärleksrelation. Informanten har ombetts ge ett exempel på något positivt i ett sex- eller kärleks-sammanhang som han varit med om i anslutning till internet:

”Jag har ju skrivit på min presentation att jag gillar film och så där och att jag går medieutbildning och så där och han skrev att han gick, hade gått på min skola innan. [...] Han var väldigt trevlig och charmig och så, så jag snackade mycket med honom [...] Sen så blev det ju msn-stadiet [och sen] så blev det sms. [...] Sen var det då första träffen och då var det hemma hos mig faktiskt, vi träffades första gången. Intervjuare: Hur kändes det att han skulle komma hem till dig?

Det var faktiskt första gången som en kille skulle komma hem till mig första gången, då var det lite extra nervöst faktiskt, men jag hade ju snackat med honom [i förtroende] jag märkte att jag kunde lita på honom[...]

Intervjuare: Hur länge hade ni haft kontakt då?

Oj, då hade vi kanske snackat i ett halvår från att han då skickade första mejlet till att vi sms:ade och sånt, så någonstans där-omkring.

Intervjuare: Hur kändes det när han kom hem till dig? Hur kändes det i verkligheten?

Det var lite spänd stämning det var det ju [...], och sen slutade ju det tyvärr med att vi hade sex, eller tyvärr och tyvärr, det var ju väldigt bra sex, så det var väldigt trevligt, det var ju som en laddning efter allt

vi hade skrivit till varandra. [...] Vissa kan tycka att det är fel att ha sex på första dejten men jag tyckte absolut inte det [...] för att vi just hade snackat så mycket. [...] Intervjuare: Men du sa [tyvärr], tyckte du att det var dumt på nåt sätt att ni hade sex?

Nej absolut inte, jag tyckte att det var jätteskönt och väldigt trevligt faktiskt.”

(Kille, 19 år)

Citatet är typiskt för hur informanterna berättar om hur en relation byggs upp: den första kontakten tas via ett publikt forum för att sedan övergå till msn och sedan telefon. Relationen pågår under relativt lång tid (i detta fall ett halvår) innan den första irl-träffen sker. I utdraget blir det också tydligt hur informanten förhåller sig till normer kring hur sex ”ska” vara. Trots att händelsen var alltigenom positiv för informanten försvarar han den mot den förmodade åsikten att det skulle vara fel att ha sex på första dejten. När intervjuaren inte visar sig ifrågasätta handlandet kan informanten också visa sig mer positiv till hela händelsen.

Sexuella relationer och kontakter

En del informanter använder internet för att direkt träffa personer att ha sex med. Detta är inte något som är lika vanligt i materialet som de övriga händelserna exemplifierade ovan, som handlar om att bygga upp relationer under en längre tid. För vissa av informanterna är dock möjligheten att knyta kontakter för sexuella relationer utanför nätet en väldigt positiv aspekt av internet. Som nämnts tidigare kan det kännas svårt för människor som bryter mot heteronormen att hitta personer att inleda såväl kärlekskontakter som sexuella kontakter med. En informant tror att det är vanligare att

unga hbt-personer söker efter sexpartners via internet än att andra personer gör det, och förklarar sitt resonemang på följande sätt:

”Jag tror att många hbt-personer [som] sällan träffar andra hbt-personer [inte] har lätt för att få sex, och då söker det via internet. För vänskap kan man ju alltid få, det spelar ju ingen roll för den sexuella läggningen. Det är svårare att finna sex i det heteronormativa samhället.”

(Kille, 17 år)

Möjligheten att få den typ av sexuell kontakt som man för tillfället känner för är också något som anges som något positivt. Internet gör det möjligt att kommunicera kring sex på ett helt annat sätt än vad det går att göra i övriga samhället, vilket flera informanter beskriver som positivt:

”Ibland kanske man känner för att vara jätterak, ”jag vill knulla”, liksom. Andra gånger vill man ha romantisk middag och prata, så har man jättemycket förspel så får man se vad som händer. Man kan liksom alltid hitta nån, eller flera, som är där man är. Det tycker jag är jättepositivt. Och så kan man hitta människor att experimentera med och göra nya saker. Det råder ju andra sociala regler på internet, man kan vara öppen på ett nytt sätt, alltså vara rakt på, som man aldrig skulle kunna vara annars.”

(Kille, 18 år)

När det gäller att träffa någon för en tillfällig sexuell relation blir det tydligt att det råder andra regler på internet jämfört med irl. De informanter som använder internet för att hitta

tillfälliga sexuella kontakter påtalar att det på internet är lättare att vara rakt på sak och att man kan säga vad man gillar och inte gillar sexuellt. Den öppenhet som råder kring sex som påtalar i citatet ovan har också en negativ sida, nämligen att personer på internet kan komma med sexuella förslag på ett sätt som känns obehagligt och påträngande.

Sammanfattning

Informanterna har erfarenhet av flera olika typer av ömsesidiga kontakter i anslutning till internet. Många har en nyanserad bild och resonerar kring både positiva och negativa sidor av kontaktskapande via internet. För att få en förståelse för internets roll i ömsesidiga kontakter är det viktigt att ta tillvara de positiva berättelser och erfarenheter som informanterna delger. Dessa kan nämligen ses som en stor del av motivationen för informanterna att använda internet i sex- och kärlekssammanhang. För att kunna minimera de aspekter av internet som informanterna tycker är negativa är det viktigt att även ta i beaktande vad som upplevs som positivt och värdefullt med internet i informanternas liv.

Negativa aspekter

Som beskrivits tidigare berättar informanterna om många positiva aspekter med att använda internet i kärleks- och sexsammanhang. Det kan handla om att hitta någon att ha tillfälligt sex med eller inleda en relation med, eller att komma i kontakt med andra personer med erfarenheter av att bryta mot heteronormen. Samtidigt finns i informanternas berättelser en rad negativa aspekter av internetanvändande. De negativa aspekterna handlar främst om att få ovälkomna kontakter av personer på olika internetcommunityn. Berättelser om hur detta

går till och hur man hanterar det tar en stor plats i intervjuerna. I detta kapitel redogörs för informanternas erfarenheter av oönskade kontakter och hur de upplever dessa samt hur man resonerar kring att söka hjälp om något jobbigt händer på internet. I slutet av kapitlet diskuteras även andra typer av obehagliga situationer i relation till internetanvändande.

Oönskade kontakter

Samtliga informanter beskriver att det är vanligt med ovälkomna kontakter på internetforum. Att bli kontaktad av personer man inte känner sedan tidigare beskrivs för det mesta inte som något problem i sig, men många av de intervjuade berättar att det kan kännas obehagligt att bli kontaktad av personer som är äldre än de själva och som ger explicita sexuella förslag. Denna typ av kontakter framstår som mycket vanliga, särskilt på Quiser som är ett forum som alla intervjuade utom en använder. De kontakter som beskrivs som obehagliga kan vara alltifrån att någon man inte känner skriver att den tycker att man är snygg till att äldre män eller killar skriver sexuella meddelanden på ett sätt som uppfattas som påträngande. Två sinsemellan ganska olika exempel på kontakter som upplevs som obehagliga kommer från två av informanterna:

”Det kan skrivas typ en gång i veckan, det kommer från nån som man aldrig ens har hört talas om, han kan ju va 20 liksom och säga så här ”Hej du var jättesnygg, vill du träffas”. Jag tycker det är [...] ganska oförskämt, att de ens vågar säga så till nån som man inte ens pratat med, ja, jag tycker det är väldigt obehagligt.”

(Tjej, 14 år)

"De flesta äldre, de är ju mer inne bara på sex och de kommer med idiotiska krav och idiotiska saker. [...] Sånt som man aldrig säger i verkligheten till nån, liksom det är ju inte så att man så fort man träffar nån så "Hej ta mig hårt i röven"."

(Kille, 19 år)

Gemensamt för de kontakter som känns obehagliga är ofta att de kommer från personer som är flera år äldre än informanterna själva. Vad som räknas som "äldre" varierar mellan informanterna: det kan vara alltifrån fem år och uppåt. I det första citatet rör det sig om en åldersskillnad på sex år, medan det andra citatet kommer från en kille som är 19 år och som refererar till män i 45–50-årsåldern.

Det vanligaste exemplet på en oönskad kontakt är alltså en äldre man som kommer med sexuella förslag. Det förekommer också att informanterna råkat ut för personer som ljugit om sin identitet (oftast sin ålder), men dessa berättelser är ovanliga i materialet. Vid de få tillfällen när detta har hänt beskrivs det dock som mycket obehagligt. En av informanterna har råkat ut för en "nätpedofil", vilket ledde till en polisutredning. Det gick aldrig så långt som att de träffades irl, men informanten känner sig ändå väldigt illa till mods över det som hände.

"Det tog en oväntad vändning sen, och den här personen påstod sig vara nån som inte alls visade sig stämma. Så det var väl mer en sån dramatisk händelse. Så jag kände mig väldigt lurad, det är nog det värsta jag varit med om. Det är flera år sedan, men det har jag fortfarande svårt att prata om. Vi var tillsammans när jag

var 14, det här kom fram när jag var 15 men nu är jag 17 och har fortfarande väldigt ont av det."

(Tjej, 17 år)

Även om denna typ av händelser framstår som ovanliga är vetskapen om att människor kan ljuga om sin ålder, sitt kön eller något annat ständigt närvarande i informanternas berättelser. Mycket av de säkerhetsstrategier informanterna använder sig av handlar om att säkerställa att människor verkligen är de som de utger sig för att vara.

Hot

Även om det är sällsynt berättar några av informanterna att de varit med om att bli hotade på internet. I de fall där det förekommit är det nästan alltid sexuella inviter som övergått i hot om att söka upp dem. Även om hoten upplevs som obehagliga är det få som tror att de faktiskt kommer att realiseras. En av de intervjuade berättar apropå att det är ganska vanligt att äldre killar eller män tar kontakt med henne:

"Så skriver oftast, återigen heterosexuella män, skriver att jag vet var du bor, vill du ha en het kväll med mig, jag kan komma hem till dig och så där. Och oftast så är det ju förmodligen folk som inte alls vet var man bor men de kör med det för att man ska, ja på nåt vis ska bli rädd och göra det. [...] Men det är klart att man tänker tanken att bara det inte står en vilt främmande människa utanför dörren om två timmar."

(Tjej, 21 år)

En informant beskriver hur hon brukar testa om det ligger något bakom när någon skriver att de har sett henne på stan och vet var hon bor.

"Då så brukar man ju alltså testa dem och "jaha var såg du mig" och så där. Då skriver de en gata som inte ens finns i stan eller nåt sånt där dumt. Centralvägen är väldigt förekommande just för att det är klart att det finns i väldigt många städer, men den finns inte i [staden där informanten bor]. [...] Då förstår man ju att den personen kanske sitter i Norrland och skriver, det finns ingen som helst sanning i det."

(Tjej, 21 år)

Upplevelse av oönskade kontakter

I vilken utsträckning som oönskade kontakter upplevs som obehagliga varierar mellan informanterna. Upplevelsen av den typ av kontakter som beskrivits ovan (sexuella förslag från framförallt äldre män) spänner från oproblematiske och kanske till och med lite smickrande till mycket obehagliga. Ett vanligt förhållningssätt till oönskade kontakter är att de är en del av tillvaron på internet som man helst skulle vara utan men som heller inte är särskilt problematiskt. Ett exempel kommer från en informant som berättar hur hon reagerat på ett förslag att ta emot ersättning för sexuella tjänster:

*"Jag har till och med blivit erbjuden 1 000 kr för att suga av nån. [...]
Intervjuare: Vad svarade du då?
Jag bara skrattade och visade mamma, jag tyckte det var lite kul. [...]
Intervjuare: Så det kändes inte obehagligt?"*

Nej. Man blir van. Det är precis samma som att man går ut på stan och okända människor klämmer en på arslet, man blir van, vilket också är lite dumt. Det finns ju de som känner sig förnedrade också har jag hört. Det finns också de som känner sig snygga att folk pratar med dem."

(Tjej, 15 år)

Informanten menar att det inte är någon större skillnad mellan att bli kontaktad av främlingar på nätet eller på stan, det är en del av livet. Samtidigt menar hon att det finns en risk med att man vänjer sig vid sexuella trakasserier och accepterar saker som egentligen inte borde vara okej. Flera av de intervjuade har olika sätt att försöka undvika oönskade kontakter men menar att det är svårt att slippa helt.

"Jag vet att det är många unga tjejer som har på sina presentationer, jag vill inte ha kontakt med äckliga gubbjävlar som visar era kukar på bilderna och bla bla bla, men jag kom på att de som skickar såna bilder läser ändå inte min presentation så det spelar ingen roll. Nej... de får väl trycka upp sina kukar på bilder om de tycker det är kul. [...] Jag tänker inte på det men jag tar inte illa upp av det."

(Tjej, 17 år)

Hur informanterna hanterar oönskade kontakter varierar. Ett fåtal av informanterna uppger att det är svårt att säga nej till personer som kontaktar dem som de inte vill prata med eller träffa. Några av informanterna menar att de känner att de behöver komma med ursäkter om de inte vill ses eller ha kontakt. Denna svårighet att sätta gränser är något som diskuteras mer ingående i det avslutande kapitlet, "Gräns-

sättning och eget värde". Ett exempel kommer från en 17-årig kille som på frågan om det ofta är han som tar kontakt med personer på internet eller tvärtom svarar:

"Det brukar bero på vilken ålder det är egentligen, är det folk som är 17, 18 då är det alltid jag [som kontaktar dom], och det tycker jag är skittråkigt. Om det är nån som är 49, 50 då är det alltid dom [som kontaktar mig], det är alltså helt olika. Det beror på åldern och vad man är intresserad av mest. Men för det mesta är det jag.

Intervjuare: Ok, men om det är äldre så är det dom [som kontaktar dig]?

Ja, och jag brukar ha "usch, nej".

Intervjuare: Har du nån gräns, att är de i en viss ålder så svarar inte du?"

Jag brukar svara på alla åldrar, men jag brukar inte vilja träffa de som är typ 50 år. Jag brukar säga "jag vet inte" eller, "kanske", usch nej. Jag brukar försöka svara så snällt som möjligt, typ "tyvärr, jag kan ju inte träffas" eller nåt sånt där."

(Kille, 17 år)

I citatet ovan blir det tydligt att informanten känner sig tvingad att komma med ursäkter eller slingra sig om han inte vill träffas. Svårigheten att avspisa oönskade kontakter gäller framförallt vissa av de killar som intervjuats. Samma informant som citerats ovan menar att det kan vara svårt att säga nej till äldre män som kontaktar en på nätet eftersom det kan leda till att man får dåligt rykte. Rädslan att förlora kompisar på nätet leder till att det blir svårt för honom att säga nej. På frågan om vad han brukar svara äldre män som kontaktar honom på nätet och vill träffas berättar han:

"Jag brukar försöka trassla mig ur, jag brukar säga att jag har tävlingar, att jag ska träffa kompisar, att släktingar fyller är eller nåt sånt där.

Intervjuare: Men du brukar inte säga så här: men gubbäckel dra hem nu, typ?

Men jag vill inte vara så taskig.

Intervjuare: Nej.

För då kan man få ett rykte, att nej chatta inte med den, han är jätteelak.

Intervjuare: Jaha.

Och det vill inte jag ha jag vill ha så många som möjligt som jag kan prata med."

(Kille, 17 år)

Flera av de andra informanterna uttrycker dock att de har ganska lätt att sätta gränser mot personer de inte vill ha kontakt med. Sätten att säga nej på är många: man kan ignorera meddelandet, blocka personen i fråga eller skriva ett argt svar. Majoriteten av informanterna menar att det känns relativt oproblematiskt att avspisa en ovälkommen kontakt:

"Ja alltså [hur man svarar] beror på vad man är på för humör ... har man haft en dålig dag är det ju tillfredsställande att vara elak mot dem. [...] Oftast så blir det bara att jag ignorerar dem."

(Kille, 17 år)

Att säga nej till en önskad kontakt på internet beskrivs alltså i de flesta fall som relativt enkelt, men det kan däremot vara svårare med någon man haft kontakt med en längre tid. En informant säger apropå att säga nej när någon försökt övertala henne till sex:

"På internet är det lättare, fast det är svårare att när man fått kontakt med personen och sen börjar den tjata, så att man lärt känna den och tycker om den. Då tycker jag det är svårare att hantera än om det är en främling. Och i verkliga livet så är det ännu svårare att säga nej."

(Tjej, 17 år)

Det är viktigt att understryka att även om informanterna ser oönskade kontakter som något relativt oproblematiskt som är lätt att hantera är det fortfarande en del av tillvaron på internet som beskrivs som negativ och som man helst skulle vilja vara utan. Att vuxna kontakter ungdomar, i vissa fall under 15 år, i sexuella syften är problematiskt oavsett reaktionen hos den som blivit kontaktad. Syftet med detta kapitel är dock lyfta fram hur informanterna förhåller sig till och agerar vid denna typ av kontakter.

Brist på kontroll

Som beskrivits ovan är det vanligaste exemplet på obehagliga situationer på nätet att främlingar tar kontakt och kommer med sexuella förslag. Men det finns även andra situationer som kan upplevas som obehagliga i efterhand. Några av informanterna har visat sig i webbkamera för antingen en avlägsen bekant eller en främling och har i efterhand ångrat det som inträffat.

"När jag var 13 visade jag mina bröst i webcam till en kille och det ångrar jag väldigt mycket. Han var väldigt manipulativ.

Intervjuare: Hur gjorde han då?

Han var väldigt diskret, jag var väldigt ung. Han lockade och lockade, och till slut så gör man det. Det ångrar jag efteråt, jag blir jättesur.

Intervjuare: Om det hade hänt nu, hade du reagerat annorlunda?

Ja, det tror jag nog. Jag hade nog blockat honom på en gång om han hade kommit med nåt sånt där. Men det är väl så att man får erfarenheter så man vet hur man ska göra nästa gång.

Intervjuare: Finns det tecken som man lär sig känna igen?

Ja, absolut. Det var väldigt såhär ... att ingiva en trygget. Han var ändå ganska rakt fram med att "jag vill att du ska göra det här på webcam", och så var han väldigt bestämd med det han ville ha. "Jag kommer inte visa det för nån annan", och sånt. Så det var väldigt mycket det här med att inge den här tryggheten."

(Tjej, 17 år)

Förhållningssättet till incidenten som beskrivs ovan visar hur man med tiden känner sig allt mer trygg i sitt internetanvändande, något som är en tydlig tendens i materialet. I efterhand kan informanten analysera vad som har hänt: hon är medveten om vilka strategier killen använt för att få henne att visa sig i webbkamera, hon menar att hon lärt sig något av det inträffade och säger att hon skulle agera annorlunda idag. Trots att webbkameraincidenten känns obehaglig visar hennes inställning till det som inträffat hur hon idag ser sig som ett subjekt med kontroll över sin tillvaro på nätet.

Informanterna beskriver även andra situationer på nätet som de ångrar i efterhand. En kille som idag går på gymnasiet berättar att han på högstadiet brukade lägga ut bilder på sig själv:

"I början då la jag ut lite utmanande bilder och då fick jag mer utmanande mejl, det fattade jag ju också men sen så blev jag också mobbad för min sexualitet i nian också. Då hade de skrivit ut en av mina utmanande bilder så då blev jag, shit det här måste jag ta bort.

Intervjuare: I skolan eller?

Mm, så då blev jag fan, nej nu får det vara nog, och sen kom jag på att det var ganska dumt också att lägga ut så att alla kan få och ta tag och ta med sig, dela med sig och så. Så att då slutade jag helt med det, nu har jag bara bilder på mitt ansikte eller liksom jag som helbild med kläder på."

(Kille, 19 år)

Även detta citat visar hur man med tiden lär sig att hantera eller undvika jobbiga situationer. Att råka ut för något obehagligt på nätet kan vändas till en användbar erfarenhet, något som tydligt framträder i materialet.

Stöd vid utsatthet

På frågan vart de skulle vända sig, eller har vänt sig, om något jobbigt skulle hända på internet nämner informanterna att de skulle prata med vänner eller gå till en ungdomsmottagning eller skolkurator. Vissa tar också upp att man kan anmäla personer till sidans administratör eller göra en polisanmälan om det skulle hända något allvarligt.

"Skulle jag känna att den här människan behöver en polisanmälan för att den här ska skärpa sig, då skulle jag absolut gå till polisen, jag skulle inte tveka. Eller nu krävs det att den här människan blir avstängd, då skulle jag antagligen kontakta ledningen

på sidan. Jag är absolut inte rädd för att göra nånting sänt."

(Tjej, 18 år)

Informanterna tar också upp att det kan vara lättare att öppna sig för någon på nätet än vid ett fysiskt möte. En webbplats som Umo.se (ungdomsmottagningen på nätet) lyfts fram som ett exempel på en onlineresurs om något jobbigt skulle hända. En av informanterna berättar om Tjejjonen, en sida där man kan chatta med experter inom olika områden, som ätstörningar eller sex. Hon tycker att det kan vara lättare att öppna sig för någon på internet jämfört med vid ett fysiskt möte.

"På den här "Tjejjonen", då säger de att man kan komma till oss om man har några problem, och om man har de problemen så känner man liksom att de är här för att prata om bara de här problemen, då kan jag lika gärna säga dem. När man är hos en psykolog då kan det bli lite så här att man, alltså jag tycker att det kan vara jobbigt att prata om problem när man är med en person, det kanske är lite lättare att öppna sig på msn då för nån som man vet att den verkligen lyssnar.

[...]

Intervjuare: Är det mer att man vet att den här personen, om jag går och pratar med den så vet den att jag kommer att vilja prata om ätstörningar eller om övergrepp eller vad det nu kan vara.

Exakt, mm."

(Tjej, 14 år)

Citatet belyser flera intressanta aspekter av att söka hjälp vid jobbiga situationer. Dels verkar informanten tycka att det är lättare att öppna

sig via ett forum som msn. Dessutom framgår det att tröskeln för att berätta om sina problem blir lägre när man vet att den man pratar med är förberedd på vilka frågor man vill ta upp. Detta är särskilt intressant i relation till unga hbt-personer, som kan uppleva att det är jobbigt att behöva komma ut som icke-hetero hos psykologen eller kuratorn. Flera av informanterna uttrycker att de inte vet var de skulle vända sig om de behövde stöd:

"Jag är typ oinformerad om alla saker, jag kan typ ingenting, eller jag kan ju mycket saker men jag vet inte vart jag ska ringa om jag behöver hjälp eller så. Jag vet till exempel inte var ungdomsmottagningen ligger, jag har ju ingen koll. Det enda jag har koll på är att här kan man få trygghet [syftar på Egalia]. Det är typ det enda."

(Kille, 17 år)

Citatet ovan är ett exempel på hur viktigt det kan vara att man som hbt-person känner att omgivningen har kunskap om hbt-frågor och inte utgår från en heterosexuell norm. Informanten beskriver RFSL Stockholms ungdomsverksamhet Egalia som en plats där han kan få stöd, medan han inte verkar känna sig tilltalad av den vanliga ungdomsmottagningen. Ytterligare ett exempel kommer från en 19-årig kille som säger att hans föräldrar och vänner inte vet "hur det är att liksom va böj och få de här mejlen [med sexuella förslag] varje dag" och att han därför tycker att det är svårt att prata med dem om jobbiga saker som händer på nätet. Han är rädd att de inte ska förstå och därför förstora upp de saker han kan råka ut för. Av samma anledning drar han sig för att söka professionell hjälp:

"Jag vill inte ha nån psykolog heller för då känns det som att jag är en klient och då känns det liksom som att patient nummer 47 och han är böj så här, det känns, nämen det känns usch ..."

(Kille, 19 år)

Även i detta citat blir det tydligt att informant-
en känner att han inte kan vara ärlig mot personer i sin närhet och inte heller söka professionell hjälp av rädsla för negativa reaktioner i och med att han är homosexuell och har sex med killar. Informantens inställning är ett exempel på hur omvärldens heteronormativitet kan bidra till att unga hbt-personer har svårare att söka stöd vid de tillfällen när det behövs.

Även om de flesta informanter känner att de har nätverk i form av vänner, syskon ungdomsmottagningar eller skolkurator dit de kan vända sig om något jobbigt skulle hända, är det flera som menar att de skulle skämmas och känna att det var deras eget fel om de råkade ut för något. En informant berättar hur hon läst i tidningen om någon som polisanmält en stalker på nätet och reflekterar över att hon antagligen inte skulle göra samma sak själv:

"Jag skulle känna att det var så överdrivet, men det var ju inte överdrivet. Jag skulle känna att ingen skulle ta mig på allvar bara ... jag skulle må skitdåligt över det, men jag skulle inte våga på nåt sätt. Då känns det som att jag också måste ha gjort nånting för att få den personen att göra så. Jag känner bara att man måste ta ansvar själv, och det är ju fel egentligen."

(Tjej, 17 år)

Känslan av att man har ett stort inflytande och eget ansvar över vad som sker på nätet är något som diskuterats tidigare. En positiv sida av detta kan vara att man upplever kontroll och möjlighet att sätta gränser, men en baksida kan vara att man skuldbelägger sig själv om man inte lyckas avvärja en oönskad kontakt, något som speglas i citatet ovan. I avsnittet *Gränssättning och eget värde* utvecklas resonemanget om upplevelsen av det egna ansvaret vid obehagliga upplevelser.

Sammanfattning

Informanterna beskriver sexuella förslag från äldre killar och män som en del av vardagen på internet. Dessa personer är i regel öppna med sin ålder och sitt syfte. Denna typ av oönskade kontakter framstår i materialet som mycket vanliga. Ingen av informanterna berättar om att de blivit kontaktade på motsvarande sätt av kvinnor.

Att man råkat ut för att någon ljugit om sin identitet verkar ovanligt utifrån informanternas berättelser. Hur informanterna upplever oönskade kontakter varierar kraftigt. Vissa tycker att de är oproblematiskska och lätta att avspisa, medan andra tycker att de är mycket obehagliga. Det finns även exempel på att man kan tycka att det är svårt att säga nej till personer som kontaktar en via internet. Informanterna beskriver även andra typer av obehagliga upplevelser på internet, som att ha visat sig naken i webbkamera mot sin vilja eller lagt ut sexuella bilder som man sedan ångrat. En tydlig tendens i hur man förhåller sig till oönskade situationer är att man i takt med att man blir mer van vid att använda internet också upplever att det blir lättare att hantera och undvika negativa aspekter.

Irl-kontakter

Som beskrivits tidigare menar informanterna att internetkontakter kan vara värdefulla i sig, vare sig de leder till en träff utanför nätet eller inte. Det är dock tydligt att målet med en internetkontakt ofta är att den ska leda till en träff irl. Oavsett om det handlar om en potentiell sexuell kontakt, ett förhållande eller vänskap är syftet med irl-träffen att se om man trivs tillsammans och, om så är fallet, utveckla en närmare relation. Vad kontakten ska leda till är sällan uttalat innan man ses utan träffen beskrivs som förutsättningslös. Det är tydligt att det för många av informanterna är ett stort steg att träffa någon från nätet i verkligheten.

"Innan vi träffas, hela dan är jag helt nervös, jag blir skitnervös bara för att jag tror att allt kommer att gå fel. [...] Jag brukar inte stressa fram att träffas, jag brukar försöka få in en väldigt bra relation först på nätet och snacka och kommunicera mycket via sms och sånt, om det känns bra så kan man börja träffas så. Men just att jag blir jättenervös, jag tror att det kommer att gå jättefel och så men oftast så gör det ju inte det."

(Kille, 19 år)

Känslan inför en irl-träff beskrivs som pirrighet eller nervositet, vilket tyder på att man ser det fysiska mötet som ett stort steg från att ha kontakt på nätet. Motsvarande nervositet beskrivs inte i samband med till exempel e-post, chatt, msn-kontakt eller att sms:a. Nervositeten handlar inte så mycket om en rädsla för att råka illa ut utan istället om att man är förvåntansfull eller lite orolig för hur man ska "klicka" med personen man ska träffa. Detta blir tydligt när man ser på svaren på frågan om det är nå-

got särskilt man brukar tänka på inför att träffa någon irl. Frågan ställdes framförallt för att undersöka hur informanterna tänkte kring risiker och säkerhet, men svaren handlade ofta om vad man valde att ha på sig eller vad som passade att göra på en första dejt.

"Jag brukar tänka på att [...] jag ska vara så lik mig själv som möjligt [...] så jag ska bli lätt att känna igen, också för att göra ett trovärdigt intryck. Och kanske inför första träffen att man inte tar på sig finkläderna direkt och så där va, att man kanske klär sig lite som när man ska ut och fika med nån som man alltid umgås med, att man inte ser ut att ha för stora förväntningar för det är lätt att misstolka. [...] Sen att komma i tid, inte komma för sent..."

(Tjej, 21 år)

I citatet blir det också tydligt att informanterna inte bara funderar över att andra kan ljuga om sin identitet för dem utan att det även finns en oro över att andra kan misstänka samma sak om dem själva. Att ge ett " trovärdigt intryck " är både viktigt för hur man framställer sig själv och i vilken utsträckning man känner att man kan lita på andra.

Vare sig avsikten med irl-träffen är sex, en flirt, kärlek eller vänskap börjar de på liknande sätt. De flesta av informanterna väljer att träffas över en fika eller liknande för att sedan se vad det leder till. Även de träffar som mer uttalat handlar om att ses för att ha sex brukar inledas på en neutral plats så att man har möjlighet att dra sig ur om det inte känns bra.

Säkerhetsstrategier inför irl-träffar

För informanterna är det i allmänhet ett stort steg att träffas irl. Den relativa anonymitet som internet erbjuder gör det lättare att dra sig ur en situation som inte känns bra, jämfört med om man träffar någon i verkliga livet. Därför är det viktigt att undvika att hamna i irl-situationer som känns jobbiga eller kanske till och med hotfulla. Detta återspeglas i informanternas tankar inför en irl-träff. Många vill byta telefonnummer, se bilder på varandra och kanske se varandra i webbkamera, innan de tar steget till att träffas irl. Inför själva irl-träffen har man också säkerhetsstrategier, som att ses på en offentlig plats och kanske ta med någon kompis den första gången man ska träffas.

"Det brukar väl bli fika [på första irl-träffen], det blir aldrig så att man ska åka hem till personen, eller att den personen ska åka hem till en själv men ...

Intervjuare: Varför inte?

Jag vet inte, det blir bara så personligt första gången och ifall det mot förmodan inte skulle kännas ok så vill man inte ha den så nära."

(Kille, 19 år)

Informanterna berättar att de gärna ses på en offentlig plats första gången de träffas irl. Det finns bara några enstaka exempel i materialet på att man åker hem till någon man inte träffat tidigare eller bjuder hem en person till sig själv. När detta sker handlar det ofta om träffar som uttalat ska leda till sex. En informant berättar om hur han när han var yngre var mindre noga med var han valde att träffas.

"När jag var liten 14-åring och knappt hade kommit ut som man var rädd för allt, då var det väldigt läskigt det här med att prata, då var det mer "ja men, vi ses hemma hos dig så knullar vi".

Intervjuare: Hur kändes det?

Det var ju lite läskigt såklart, det är det fortfarande ibland."

(Kille, 18 år)

Det finns också exempel i materialet på hur man har som regel att alltid träffas på en offentlig plats men ibland frångår denna regel på grund av omständigheter som att den man ska träffa bor långt från en själv. Några informanter berättar att de åkt till en annan stad för att träffa någon och bo hos den personen, vilket kan kännas som att man tar en risk. Även dessa träffar inleds emellertid på en offentlig plats som tågstationen eller liknande. Dessa fall handlar i regel om personer man haft kontakt med under en längre tid, ibland flera år.

Erfarenheter av irl-träffar

Informanterna har exempel på både positiva och negativa irl-träffar. De positiva erfarenheterna kan vara allt från nära vänskapsrelationer som fortsatt utanför internet, direkta sexträffar som initierats över internet samt olika typer av flirt- eller kärleksrelationer som inlets på internet men fortsatt irl eller där irl-träffar varit en del av relationen. Ofta följer inte de relationer som informanterna berättar om en linjär utveckling där att bli ihop är det främsta målet, utan relationerna kan se väldigt olika ut. En informant berättar på följande sätt om något bra som hänt i anslutning till internet:

"Vi träffades på QX, det var faktiskt jag som la märke till honom, skrev att han var snygg. Sen så chattade vi ganska länge, blev vänner på Bilddagboken. Sen MSN. Sen valde vi att träffas under Pride. Vi tog en fika, det var fint, sen har vi hållit kontakten. Dock bor han långt bort. Vi är inte ett typiskt par, men vi gillar varandra."

(Kille, 18 år)

När träffarna inte känts bra handlar det oftast om att den man träffat haft andra förväntningar än man själv haft. Ibland har det bara lett till att man inte velat ses igen, men i enstaka fall har informanterna hamnat i obehagliga situationer som varit svåra att ta sig ur. Flera av de intervjuade menar att det är svårare att säga nej till någon irl jämfört med på nätet. En kille som vid intervjutillfället går på gymnasiet berättar:

"Första gången jag träffade nån så gick det ju ganska fel. Då trodde jag att jag skulle träffa en, eh, jag gick i åttan då och han sa att han gick sista året på gymnasiet, fast han var 27 kom jag på sen. Efteråt visade det sig [att han] hade lagt ut felaktiga bilder och han liknade ju dom på bilderna men på fel sätt. Och, eh, han tog mig till sin bil och jag följde ju efter honom för jag vet inte vad jag skulle göra, jag kunde ju inte springa därifrån för det kändes så ohövligen men det kändes så fel för han hade ju ljugit för mig. Jag var så panikslagen att jag var som i nån trans men han körde mig iväg dit till sitt hem men då kände jag att nu, nu vill jag åka hem. Som tur var så lydde han mig så då släppte han av mig några kvarter från mitt hus. Jag var ju så rädd att jag snackade ju inte mer med honom efteråt."

(Kille, 19 år)

Att informanterna blivit lurade av någon de sedan träffat i verkligheten, som i exemplet ovan, är relativt ovanligt. För det mesta har inte kontakterna gått så långt innan man upptäcker att personen man har kontakt med ljuger om sin ålder. Det kan också vara så att man känner sig osäker på någon man har kontakt med men ändå väljer att ses. Orsaken kan vara en kombination av nyfikenhet och att man har svårt att säga nej. En tjej som vid intervju tillfället är 17 år berättar om hur hon två år tidigare hade pratat med en person under en längre tid när han föreslog att de skulle träffas. Några dagar innan träffen frågade hon hur gammal han var och han berättade att han var 36 år. Trots att hon tyckte att det kändes konstigt att han var så mycket äldre än hon själv gick hon med på att träffas. Mannen sa att han inte bodde i Sverige utan hade beställt en resa till staden där hon bodde. Informanten beskriver känslan innan träffen som "skräckblandad nyfikenhet".

"Så vi träffades på nåt sånt där jättestort café, med massor av människor, och jag var jättenervös, samtidigt som jag försökte dölja det och tyckte att det var väldigt spännande, det var den här typiska ungdomskänslan av att vara lite nyfiken och samtidigt skitnervös. Men den här personen var väldigt manipulativ eller så är han en av de få som är en bra person för att vi tog en fika och pratade lite, och sen sa han att han hade köpt en present till mig, som han hade på sitt hotellrum. Då sa jag att varför tog du inte med dig den då, och då sa han att han hade varit ute på en promenad när jag sms:ade och sa att jag var på cafét. Så då ville han att vi skulle gå och hämta den men det sa jag att det gör jag inte, jag var väldigt på min vakt. Men vi

har lite kontakt fortfarande. Han är ju väldigt trevlig, men man vet ju aldrig. Det är ju inte så att jag skulle riskera mer än att prata med honom."

(Tjej, 17 år)

Berättelsen är på samma gång ovanlig och typisk för materialet. Att man faktiskt tar steget och träffar någon som man vet är så mycket äldre än en själv är relativt ovanligt, även om det förekommer. Samtidigt är resonemangen kring träffen gemensamt för många av informanterna. Informanten är väl medveten om att det finns en risk med att träffa den 36-åriga mannen och bestämmer därför träff på ett café. Hon framstår också som säker på att dra gränsen vid att följa med mannen upp på hans hotellrum. Idag har hon fortfarande kontakt med mannen trots att hon tycker att han verkar opålitlig. Denna balansgång mellan att å ena sidan vara medveten om risker och å andra sidan utsätta sig för dem - å ena sidan vara tydlig med var de egna gränserna går och å andra sidan göra saker som man kanske inte tänkt sig från början - är något som går igen i informanternas berättelser. En tydlig tendens i materialet är att de risker man faktiskt tar sällan handlar om omedvetenhet eller kunskap utan snarare om nyfikenhet eller bristande förmåga att sätta gränser.

Sammanfattning

Att träffas irl ses ofta som ett mål för de kontakter informanterna skapar på internet. Om träffen ska leda till vänskap, ett kärleksförhållande eller sex är sällan uttalat. För en majoritet av informanterna ses en irl-träff som ett stort steg från att ha kontakt via nätet och ofta har den föregåtts av e-postande, kontakt via msn, telefon eller webbkamera under en längre tid

(ibland upp till ett år). Syftet med detta är att lära känna varandra bättre och att bli säker på att personen man har kontakt med verkligen är den som den utger sig för att vara. Den första irl-träffen sker i regel på en offentlig plats, som ett café eller liknande. Vissa av informanterna brukar också som en extra säkerhet ta med en kompis till träffen. Det är tydligt att informanterna tänker mycket på vilka risker som finns med att träffas irl, även om man ibland väljer att ändå ta dessa risker.

Sex över internet

Det finns exempel på en stor variation av sex över internet i materialet, såväl konsumtion av porr, erotiska berättelser och annat sexuell material, som interaktivt sex med andra personer i form av sexchatt eller sex via e-post eller webbkamera (ofta kallat cybersex). För många av informanterna är möjligheten till sex över internet en viktig del av deras sexualitet, vilket en informant uttrycker på följande sätt:

”Rent sexuellt så använder jag internet rätt mycket, flörtmässigt och så. Det känns väldigt bra. Det känns väldigt säkert, och ibland så kanske man vill ta steget längre och träffa nån, webcamsex använder jag mig av, porr, absolut, typ sexnoveller och så.”

(Kille, 18 år)

Sex på nätet fyller för många en viktig roll både på ett sexuellt och på ett identitetsstärkande plan, något som tidigare nämnts i avsnittet *Identitet*. Att till exempel kunna läsa om eller se sex och lust mellan personer av samma kön beskrivs som stärkande i en tillvaro som i övrigt nästan enbart ger exempel på olikkönad attraktion och lust. Sexuellt material på internet kan också verka identitetsstärkande och som en till-

gång för informanternas sexualitet i ett vidare perspektiv än att enbart ge exempel på samkönat sex. En informant säger:

”Jag testar lite allt möjligt när det gäller porr och sex för jag kan inte säga att det är äckligt förrän jag testat det. Det finns ju folk som tänker på allt möjligt så varför inte ge sig själv den chansen. [...] Jag kan inte döma det innan jag testat. [...] När det gäller sex så är porr ganska viktigt ... jo men det är viktigt för min sexuella identitet.”

(Tjej, 17 år)

Även interaktivt sex via internet – som sex via chatt eller webbkamera – är en positiv del i många informanternas sexuella liv. Det uppges som en tillgång eftersom det är lättare att online hitta personer som har samma sexuella önskemål som man själv. Många av informanterna uppger att de känner sig begränsade av att det är så svårt att hitta personer som de kan ha sex med utanför internet, mycket på grund av att det inte går att veta vilka personer som är intresserade av att ha sex med personer av samma kön och vilka personer som skulle reagera negativt om de blev föremål för sexuella inviter. Säkerhetsaspekten är en viktig del för flera av informanterna – sex över internet gör att risken att råka ut för kränkningar och fysiskt våld blir mindre. Variationen av vilka typer av medier som används för interaktivt sex över internet är stor. En informant formulerar sina tankar kring sex över internet på följande sätt:

”Så länge det är förutsättningslöst kan det bli väldigt bra sex. Det kan vara väldigt skönt och det kan vara lättare att hitta folk via nätet, än ... att träffa nån irl, om man

bara är ute efter sex. Det kan ju vara lite jobbigt att gå ut på stan och ba, men du, du och jag, nu! Nej, [det blir] lite fel. Men på nätet är det ju lättare.

Intervjuare: Tänker du på chatta eller webcam ...?

Chatta och webcam och MSN och Skype och allt annat som finns. Skype vet jag inte om jag använt, men det finns säkert de som gör det.”

(Intergender, 22 år)

Sex över internet kan alltså vara ett praktiskt och säkert sätt att ha tillfredsställande sex på. Andra informanter uppskattar sex över internet men ser det inte som något fullständigt utan mer som ett förspel inför en sexuell kontakt utanför internet. Dock spelar den inledande kontakten och upphetsningen som sker på internet även för dem en viktig roll:

”Om det är nån som skriver i ett rent sexuellt syfte så ska det väl vara uppenbart att han vill ha sex med mig [...] Han berättar vad han gillar, och gärna skriver in nån såhär minisexhistoria. Det tycker jag är ganska påtändande.”

(Kille, 18 år)

Interaktivt sex över internet kan vara olika viktigt under olika perioder, vilket flera informanter vittnar om. Att man förändras i sitt beteende och sina önskemål med tiden är något som det finns en stor samstämmighet kring i materialet. Med ökad erfarenhet och förändring av sexuella preferenser förändras med tiden även användandet av internet i sex- och kärlekssammanhang. Många kan berätta om hur sex över internet var särskilt viktigt när de var yngre, ofta i samband med den egna komma ut-processen:

”Sexchatt och sånt känns som det tillhör när man var lite yngre, och cama⁷ och så. Det kan man ju göra fortfarande [...] om man har träffat nån på nätet, inte bara såhär random. Det gjorde jag mer när jag var yngre.”

(Kille, 19 år)

Samtidigt som en övervägande majoritet av informanterna har positiva erfarenheter av olika former av sex över internet finns det många exempel på att sex över internet kan upplevas som fult, påträngande och negativt. Både bilder av sex som återges på internet och kontakter som tas via internet i sexuella syften kan upplevas som negativa och störande. En informant svarar på frågan om vad hon tycker är negativt med sex och kärlek via internet:

”Att man får en konstig syn på vad sex och så är, en väldigt överdriven syn för det är så lätt att få tag på porrfilmer och så där, allt ska vara sådär superperfekt och alla ska vara si och så och man får kanske höga förväntningar. Helt okända personer kan ta kontakt med en hur lätt som helst. Det kan vara störande om man inte vill ha det. Speciellt på Qruiser, där kan man få meddelanden heeela tiden.”

(Tjej, 15 år)

Som diskuterats tidigare anger informanterna just det stora sexfokus och de ständiga sexuella förfrågningarna på de forum där de rör sig – främst Qruiser – som den största negativa aspekten med internetanvändande. Många gånger är det främst i kontakt med äldre personer på Qruiser som informanter upplever en fokusering kring sex som besvärande och direkt förolämpande. En annan typ av negativ sexuell hän-

delse som förekommer i materialet, om än sparsamt, är när informanternas privata kontaktuppgifter kommit ut till personer de inte själva valt att delge dessa. För en informant, vars msn-adress utan hennes vetskap lagts ut på en publik sida, blev privata kontakter i sexuellt syfte från personer hon inte hade en aning om vilka det var en obehaglig upplevelse. Hon berättar:

"Det kunde vara, hej sötis, vad går du med på? De kanske inte ens sa hej utan skickade en webcamförfrågan på en gång. Och så skriver man liksom att nej, jag vill inte visa i webcam, inte ens oskyldigt, och då bara nej, då har inte vi nåt att säga. Och så bara blockar dom. Det var inte alls kul."

(Tjej, 15 år)

En del informanter berättar om att de har skickat sexuella bilder eller visat sig i webbkamera och efteråt ångrat sig eller känt sig utsatta. Inte heller detta är speciellt vanligt, utan de flesta som skickat sexuella bilder eller haft sex via webbkamera upplever det även efteråt som en ömsesidig sexuell handling. Vid de tillfällen informanter vittnar om att ha ångrat sig eller att det känns jobbigt efteråt är aningen när de blivit övertalade att skicka bilder eller visa sig i webbkamera fastän de inte riktigt velat, eller när de blivit direkt lurade. Ibland kan sådana händelser vara svåra att hantera på ett konstruktivt sätt, men de flesta vittnar ändå om att det är något som efter ett tag inte längre känns som ett stort problem. En informant berättar:

"Det var två år sen, jag trodde att jag pratade med en person som jag efteråt kom på att det inte var den personen. Jag skickade en del bilder på mig själv jag inte borde ha skickat."

Intervjuare: Hanterade du det på nåt sätt? Jag har inte kunnat hantera det efteråt för att jag inte har kvar den personen på MSN. Intervjuare: Har det legat och gnagt? Ett tag efteråt gjorde det det. Men inte längre. Jag har inte hittat dem på nätet så att ... Jag antar att han har dom själv, eller har tagit bort dom. Får jag hoppas. Eller hon för den delen."

(Kille, 17 år)

Nästan samtliga informanter som medverkat i sexuella handlingar över internet som de senare ångrat vittnar om att de vid tillfället hade dålig självkänsla och en längtan efter bekräftelse (se avsnittet *Gränssättning och eget värde*). När man deltagit självmant i dylika sexuella handlingar, kan en ökad skuld-känsla och upplevelse av att man har sig själv att skylla försvåra känslorna kring handlingar utförda för att få bekräftelse. Samtidigt är det något som kan hanteras och inte kännas lika jobbigt om man med tiden får en bättre självkänsla och medvetenhet om sitt eget värde. Ett exempel kommer från en informant som visat bröstet i webbkamera för att få bekräftelse och efteråt kände att hon ångrade sig. Vid intervjutillfället har det gått några år sedan det inträffade:

"Alltså nu ser jag ju inte det som nån jättestor grej. När det gäller sånt är jag fortfarande ganska öppen och liberal. Det är ju inte hela världen om man visar bröstet för nån, även om det är ... även om jag inte mätte bra av det."

(Tjej, 17 år)

En informant berättar om hur hon på samma gång upplevt obehags- och nyfikenhets-känslor på ett webbforum som är väldigt hårt inriktat på olika typer av sex och fetischer. Detta har

främst skett när hon fått detaljerade förfrågningar om sexuella handlingar utanför internet från personer vars sexuella erfarenheter skiljer sig stort från hennes egna:

*"Ibland fick man meddelanden som man inte visste om man skulle tycka de var jätte-
obehagliga eller om man skulle skratta åt dem. Det var en där som hette [namn] som frågade om han fick packa in mig i latex. Eller nej, sån gladpack och om han fick knulla mig då. Först var jag såhär, är du dum i huvet? Och det var lite obehagligt men samtidigt vilken kul tanke, jag hade själv aldrig ja men nu ska vi köpa gladpack från ICA och såhär ... Sånt kan vara lite obehagligt när man pratar med såna som provat en massa man själv inte har testat. Då kan det ibland vara lite läskigt."*

(Tjej, 17 år)

Dubbelheten med samtidiga positiva och negativa upplevelser av cybersex hos informanterna är genomgående i materialet. Ibland är den ambivalenta känslan underförstådd och ibland mer uttalad. Samtidigt kopplas vissa delar av den negativa upplevelsen av sex över nätet till att det i samhället ses som något fult och inte riktigt okej. Att sex över internet många gånger är tabu kan bidra till en ambivalent hållning till cybersex. En informant uttrycker det som att det förekommer mycket dubbelmoral kring sex över internet:

"Jag tycker att det finns väldigt mycket dubbelmoral kring [sex över nätet], nånting som jag irriterar mig jättemycket på, att det är mycket såhär att alla gör det men också pratar om det i negativa ordalag. Det tycker jag är lite jobbigt, lite falskt."

Intervjuare: Kan du ge ett exempel på dubbelmoralen?

Ja, men man träffar människor som såhär "men gud, är du en sån där som sitter på QX?", sen ser man dem själva med status "kåt", mycket sån dubbelmoral. Det är inte riktigt ok, av nån anledning, det har blivit bättre men, det finns ändå en viss dubbelmoral kring det."

(Kille, 18 år)

Flera informanter anser att bilden av sex som ges via internet kan göra att man får en skev uppfattning om sex. Samtidigt finns en stor medvetenhet kring att sex på internet många gånger är en stereotypisering. Det kan ses som ett tecken på att informanterna har en beredskap för att inte oreflekterat påverkas av de bilder av sex som ges på internet. I samma sammanhang som internet av informanter anklagas för att ge en alltför idealiserad och stereotyp bild av sex framförs också att internets bredd ger möjlighet till att få en nyanserad bild av hur sex kan vara och att det kan verka identitetsstärkande i och med att man förstår att alla inte behöver passa in i samma mall. En informant berättar om hur hon aktivt har börjat söka upp sexuella berättelser på internet som ger en mer verklighetstrogen bild av hur sex kan vara:

"Jag har alltmer börjat tröttna på berättelser om] sex som är helt perfekt och man vill hellre läsa den här halvklumpiga lite pinsamma. Ja men till exempel om man läser när två ska ta varandras oskulder och allt är helt perfekt, då vill jag hellre läsa nåt som man vet kan vara realistiskt. Att det kan vara lite klumpigt och lite pinsamt och man vet inte riktigt vad man ska göra. Man är inte född till porrskadis."

(Tjej, 15 år)

Sammanfattning

Cybersex och konsumtion av sexuellt material är för många av informanterna en integrerad del av deras sexualitet och något givande. Flera informanter visar på en medvetenhet kring hur bilder av sex kan påverka ens egen upplevelse av sex och har direkta strategier för att hitta sex via internet som mer överensstämmer med deras egna sexuella preferenser. Informanterna ger flera exempel på negativa upplevelser kopplat till sex i anslutning till internet, men för många av de intervjuade är den totala upplevelsen av sex i anslutning till internet något positivt. Den identitetsstärkande funktion som porr kan ha för unga hbt-personer som flera gånger framkommit i materialet är viktigt att beakta som en positiv sida av sexuellt material på internet. Det gäller även den säkerhet som sexuella kontakter över internet innebär i jämförelse med sexuella kontakter och raggande irl för vissa av informanterna.

Strategier

Under studiens gång har det blivit allt tydligare att informanterna är medvetna aktörer på internet, många gånger med möjlighet att påverka kontakter i den riktning de finner önskvärdt. Informanterna är medvetna om både möjligheter, svårigheter och risker med internet samt har strategier för att påverka olika händelser på internet i den händelseriktning som de vill. Strategierna handlar såväl om hur de ska få kontakt med och väcka intresse hos personer som de är intresserade av, som hur de undviker eller avstyr kontakter som de inte har något intresse av eller rentav tycker är obehagliga. Hos en del informanter är strategierna klart formulerade som just strategier, hos andra är de mer omedvetna och formulerade som "jag brukar

göra så här". Självklart har olika informanter olika bred repertoar och olika typer av strategier. Det är också viktigt att betona att det aldrig ska ligga på en ungdoms ansvar om den blir utsatt för en obehaglig kontakt. Dock är det intressant att peka på den driftighet och det agerande som många gånger finns hos informanterna i studien. I det följande avsnittet kommer olika typer av strategier som kommit fram under intervjuerna att presenteras. Dessutom tydliggörs det resonemang som informanterna har fört om olika aspekter knutna till strategierna.

Bilder

Nästan samtliga informanter betonar hur viktig användningen av bilder är, både i strategier för att få positiva erfarenheter och för att undvika negativa sådana. Att bilder är en stor del av all användning av internet, och att det spelar en stor roll även i informanternas användning av internet i kärleks- och sexsammanhang, är inte en överraskning. Dock är det slående hur väl genomtänkta många informanter tycks vara när de berättar om sin användning av bilder för att få önskade upplevelser.

Flera informanter vittnar om hur viktiga bilder är för att visa vilka de själva är och för att väcka andras intresse. Att ha bilder på sig själva är både ett sätt att visa hur de ser ut och ge en ärlig bild av sitt liv. En informant beskriver hur han tänker om de bilder han lägger upp på Quiser:

"Aldrig sexuella bilder, jag ska göra grejer jag ska kunna stå för. Det är därför jag också säger mitt namn, för jag vill inte likasom att det ska bli mitt second life. I vissa bilder så förskönar jag mig själv, vissa tar jag bort det här ah vad söt han är så att

folk inte ska ha så höga förhoppningar. Så vissa som gör att de vill träffa mig och vissa som gör så att inte förhoppningarna är så stora (skratt)."

(Kille, 20 år)

En annan informant formulerar sina tankar om bilder och varför hon tycker att bilder är viktiga på följande sätt:

"Bilder representerar ju väldigt mycket vem du är, och i vem du är så uttrycker du ju så mycket. [...] Så för mig handlar det inte bara om att visa mitt ansikte [...] Självklart vill man ju se hur en människa ser ut och hur de uttrycker sig, och ens personlighet syns ju väldigt mycket i bilder."

(Tjej, 18 år)

Även i valet av vilka man kontaktar spelar bilderna en viktig roll. Bilderna är ofta det första som väcker intresse för en person och det som avgör om man ska initiera eller besvara en kontakt. Många påtalar det stora fokus som ligger på bilder som ett problem eftersom det uppfattas som ytligt. Dock resonerar de flesta att det är mer eller mindre oundvikligt med ett stort fokus på bilder, eftersom det är det första som noteras på en profil och att det är en av få möjligheter som finns för att få ett första intryck av en person via internet. Bilder är särskilt viktiga eftersom många andra aspekter hos en person som man går på vid fysiska möten inte finns tillgängliga vid kontakter via internet:

"Det första intresset ligger i bilden, sen spinner det vidare i texten, sen vidare i sms, sen dejt och dejten är avgörande för om jag vill fortsätta ses. Och när jag träffar en person på krogen är det inte alls

utseendet jag går på, det är kroppsspråket jag går på, hållningen, kommer man lite närmare är det doften. Det finns ju inte på nätet."

(Kille, 20 år)

En annan användning av bilder är att avgöra trovärdigheten hos de personer man pratar med. Bilder är ofta en viktig del av informanternas strategi för att undvika oönskade kontakter och personer som ljuger om sin identitet. Det viktiga är att inte enbart få se en ansiktsbild, utan flera informanter berättar om vikten av att bilderna ser genuina ut för att känna sig säkra på att de föreställer den person som man pratar med:

"Intervjuare: Har du några andra tecken just när det gäller trovärdighet, några grejer du brukar kolla efter?

Ja [...] för det första måste jag se bild på människan [...], det känns dumt att snacka med en främling i telefon i två månader liksom, [...] jag måste se bild. Om man ser en bild som man sett nån annanstans till exempel, då känns det fel, eller om det bara är bilder på modellkillar, eller en modellkille då känns det också väldigt [konstigt,] om alla är i en studio ... Det ska va handtagna foton."

(Kille, 19 år)

Att använda webbkamera för att bli säkra på att den person som man chattar med verkligen är den som den utger sig för att vara är något som många informanter berättar om.

"Sen camar jag helst också innan, så man ser att det är personen på bilden. Cama tycker jag nästan är bättre än att byta bild integritetsmässigt för att det är inte så många som vet att man kan spara videosamtal, jag vet inte hur man gör. Då ser båda varandra men man har inte varandras bilder och det känns bra."

(Kille, 18 år)

Många gånger känns alltså webbkamera ännu mer identitetsbekräftande än bilder, eftersom man där samtidigt kan få både bild- och röstbevis på att det verkligen är den personen som man pratar med. Detta är speciellt intresseväckande eftersom det ofta kommuniceras till unga att användning av webbkamera kan vara en säkerhetsrisk. För många av informanterna är det istället en stark verifikation på en persons ärlighet.

Bilder har alltså en viktig roll i flera av informanternas strategier, både för att få positiva och undvika negativa erfarenheter. Följande utdrag ur en intervju speglar hur integrerade bildernas roll är för informanterna, både för attraktion och verifiering:

"Intervjuare: Vad är syftet med att lägga upp bilder?

Det är allt möjligt. Om det övergår till ett mer flörtande syfte så är det ju självklart att man vill se vem man flörtar med, och om man kan känna sig attraherad av människan rent utseendemässigt.

Intervjuare: Upplever du det olika om folk har bild eller inte? Brukar du fråga om de inte har?

Ja, det brukar jag för, varför har de inte bild? Utger de sig för nånting de inte är?

De kanske utger sig för att vara ungdom men inte är det, eller tvärtom. Då blir man lite osäker, vad är det som egentligen finns där bakom datorn."

(Tjej, 16 år)

Presentationstext

En annan viktig del av informanternas strategier är presentationstexterna på de personliga profilerna, såväl de texter som de själva lägger ut på sin egen profil som de som finns på andra personers profiler. I sin egen profiltext vittnar flera av informanterna om vikten av att ge en komplex bild av sig själva så att andra personer lätt ska kunna få en uppfattning om vilka de är. Så här berättar en av dem om hur han tänkte när han skrev texten på sin personliga profil:

"[S]en skrev jag på min sida: det här tycker jag om det här tycker jag om och så här är jag. Jag skrev till och med typ tio saker jag tycker är bra med mig själv och tio saker som jag tycker är dåligt med mig själv. Och då har jag sagt saker som att jag har eksem och såna där saker som folk kanske inte ens är så attraherade av. Jag tycker ändå att de ska få en lite mer mångsidig inblick i hur jag är som person så de liksom inte bara 'Oj ja men shit du hade ju blont hår egentligen, det är jag inte alls into' liksom. Eller 'Jag dejtar bara mattesnillen' liksom och så har jag uppgett mig för att vara jättesmart på nätet."

(Kille, 19 år)

En del berättar också om taktiker med utformandet av presentationen som går utöver själva informationen som ges i presentationstexten. Att utforma profiltextern på ett intresse-

väckande sätt som ändå inte ger en fullständig bild utan istället öppnar för möjligheten att ställa frågor och påbörja en konversation med personer som kan vara intressanta är viktigt för flera informanter. En informant besvarar frågan om vad någon ska skriva för att verka intressant på följande sätt:

"Nåt annorlunda, nåt som inte är så här 'Hej vad gör du?' Jag tycker jag har skrivit så mycket att personen kan bygga på det på profilen. Jag har skrivit så att personer kan ställa frågor om det. Så att det inte så här 'Här är jag, nu behöver man inte fråga nåt mer utan bara läsa det.'"

(Tjei, 17 år)

Innehållet i profiltextern har också som syfte att man ska slippa bli kontaktad av personer som man inte är intresserad av. I många av intervjuerna berättar informanter om hur de genom att skriva långa presentationer som inte alls eller i väldigt liten utsträckning handlar om sex sållar bort personer som främst letar efter sexuella kontakter. I presentationstexten berättar många av informanterna att de explicit skrivit vilka typer av kontakter de inte är intresserade av – i de flesta fall att mycket äldre personer, personer som främst är ute efter sexuella kontakter eller personer som inte är av samma kön inte behöver besvara sig om att kontakta dem. Andra informanter anser inte att det är något problem vilka som än skriver till dem, eftersom de själva väljer vilka de vill besvara.

Samma resonemang som förs vid utformandet av den egna profiltextern används också vid kontaktandet av andra personer. Att ta del av vad som är skrivet på profiler avgör till stor del om en person kan anses vara intressant att in-

leda en kontakt med. Många gånger används det som skrivs i intresseväckande profiler för att inleda konversationer och utforma frågor som personen i fråga förhoppningsvis tycker är roliga och intressanta att svara på. En informant svarar på följande sätt när han får frågan hur han brukar börja skriva om han hittar en kille som han tycker är intressant:

"Jag brukar alltid läsa sidan, om jag är på QX, och se om han skulle kunna vara intresserad av mig och det jag vill just nu. Sen får man ju ta ställning lite, märker man att jo, det här skulle nog passa, beroende på hur sidan ser ut så skriver man något som skulle kunna anses passande. Ibland är det väldigt rakt på, ibland är det mer 'Hejhej, vad kul att du går på estetlinjen där' eller inte vet jag."

(Kille, 18 år)

Meddelanden

En annan typ av strategi som framkommit i intervjuerna är själva utformandet av meddelanden. Vanligt förekommande i materialet är informanternas resonemang kring hur de skriver till personer som de är intresserade av fortsatt kontakt med. En tendens som känns igen från utformandet av profiltexterna är att samtidigt vara rak och lagom hemlighetsfull, så att intresse väcks hos de personer som man skriver till. Så här berättar en informant om hur hon får personer att inleda en konversation med henne:

"Om jag vill att en person ska börja prata med mig då brukar inte jag verka så intresserad i första hand. Jag brukar slänga ut ett meddelande så att personen börjar

undra mer. Det finns en risk med det för antingen tycker de att man är dum i huvet, eller så blir de nyfikna, men det brukar vara min utgångspunkt. Så att inte verka så intresserad och öppen med allting.”

(Tjej, 17 år)

Det är tydligt att det finns en insikt i att alla typer av strategier inte fungerar på alla personer, och en medvetenhet om att den strategi som man använder lika gärna kan avskräcka som väcka intresse. Vilken strategi man väljer har alltså såväl att göra med vilket förhållnings-sätt som man själv känner sig bekväm med som vad som kan antas intressera personer som man önskar inleda kontakt med. Att ge ett första intryck som sticker ut från mängden är ofta det som informanterna lägger mest fokus på. En informant berättar:

”Jag säger nåt utmärkande. Jag säger inte ”Hej”, utan typ, ”Gokväll unge herrn, hur står det till denna mörka timme?”. Liksom såhär Oscar Wild-feeling. Målände språk, eller om jag ser nån bild som jag bara ”Ååh, vad vacker”, och skriver en hyllning på kanske sex rader. Ibland får jag svar.”

(Kille, 20 år)

Att inte kunna vara helt säker på vem det är man pratar med och om personer ljuger om sin identitet är något som kommer upp vid samtliga intervjuer och en risk som det finns en stor medvetenhet kring. Som tydliggjorts innan har flertalet informanter olika typer av strategier för att minimera risken för att personer de pratar med inte är de som de utger sig för att vara. Ett annat problem som många informanter brottas med är att själv misstänkliggöras för att inte vara den som de utger sig för

att vara. En strategi för att kunna benämna den tysta anklagelse som stundtals finns är att helt enkelt skämtsamt påtala den i ett meddelande:

”Intervjuare: Tror du att folk är osäkra på om du är den du utger dig för att vara? Det tror jag alltid! (skratt) Jag ba ’Tro inte det!’

Intervjuare: Varför tror du det?

Jag vet inte! Det känns bara som att ibland, nej personen är ganska osäker på mig ...

Intervjuare: Hur gör du då?

Jag vet inte, jag hoppas bara personen tror att det är bra. Ibland har det blivit att man skämtat om det, ba ’Jag är värsta snuskgubben.’”

(Tjej, 17 år)

Många informanter berättar också om hur de utformar svar till personer som de inte är intresserade av fortsatt kontakt med. Som diskuterats tidigare tycker många av informanterna att det inte är något stort problem att få sexuella förslag från personer som de inte vill ha sex med, utan att det bara är något som de ignorerar att svara på. Vissa upplever dock att det krävs ett svar, speciellt till personer som inte ger sig utan som fortsätter att skriva. En informant berättar i följande utdrag om hur han brukar hantera kontakter som han inte är intresserad av:

”Så fort jag får ett mejl som jag inte tycker om eller ett förslag eller så, då skriver jag bara att ’Jag har inte det ni söker’ och fortsätter de tar jag bara bort det och så får de konkret ’Nej jag är inte intresserad, gå vidare’, typ.”

(Kille, 19 år)

Ett annat sätt att hantera kontakter man inte är intresserad av är att helt enkelt på olika sätt driva med personerna som skriver. En informant, som uppger att hon har klargjort sitt förhållningssätt i sin profil, berättar att hon brukar vara ironisk och sarkastisk mot personer som kontaktar henne i sexuella syften:

"[O]m det kommer nån och pratar på nåt sexuellt sätt brukar jag bara bli sarkastisk och ironisk. [...] Det brukar jag speciellt göra på Qruiser för det står klart och tydligt. Då brukar jag spela med och säga tack för att du tycker jag är snygg och lova nånting fast jag inte lovar nånting. De kan läsa vad de vill mellan raderna men jag menar inte så. Det står klart och tydligt på min sida så de får skylla sig själv om de blir förnedrade. Det är inte mitt fel."

(Tjej, 15 år)

En annan informant har en speciell strategi för att hantera kontakter från mycket äldre personer än han själv:

"Är de över 60 brukar jag säga, åh är du över 60, är du homo? Du måste veta jättemycket, får jag intervju dig? Kan vi ta en kopp kaffe och bara prata? Då får jag inte svar tillbaka för då har jag helt gått över gränsen för diskretion. Det skulle vara jättekul att bara sitta ner och prata med nån som är över 70 år om gamla goda tider."

(Kille, 20 år)

Trots att informanten tycks uppriktig med intentionen att vilja fika och diskutera med personen i fråga är det uppenbarligen också en konstruktiv strategi för att i dessa fall undvika vidare kontakter i sexuella syften.

Tid, kommunikationsforum och trovärdighet

Tidigare redogjorda strategier har främst rört initiala kontakter och hur man i början skaffar sig en någorlunda säker uppfattning om att de personer som man skriver till är de som de utger sig för att vara. En tydlig tendens i materialet är att bli än säkrare på den person man skriver till när relationen fördjupas. En del av strategin är att helt enkelt låta kontakter ta tid och inte låta dem utvecklas för snabbt. Särskilt tydligt blir detta när informanterna berättar om hur det är att träffa någon irl.

"Oftast blir det såhär att jag har kontakt med personen en längre period, eller längre period är nog fel att säga, men tills jag lärt känna den ganska bra. I vissa fall kan det vara lite kortare mejl och gästboksinlägg som varar i år, i andra fall har det varit extremlånga mejl som bara varit i en månad, så har man fått en ganska bra bild av varandra. Men jag tror också att det är lite såhär två steg, om man ska trivas med det. Oftast börjar det med mejl och det, sen kan man gå över till msn. Ibland så har de ju samma msn och mejl, så kan man prata där. Sen efter det, där nästan kommer att man kan skicka telefonnummer till varandra och ringa upp."

(Kille, 19 år)

Den process som citatet ovan exemplifierar, det vill säga först e-postande och gästboksinlägg på ett forum, därefter chattkontakt via msn eller privat e-post och därefter byte av telefonnummer för sms- eller samtalskontakt, är något som går igen i nästan alla informanternas berättelser. Ibland kan ett av dessa steg hoppas över – exempel finns på att gå direkt från e-postande

via ett forum till att byta telefonnummer – och olika informanter har olika inställning för hur snabbt övergången till allt mer privata kommunikationsforum kan ske. Dock är processen samma oavsett om det är en långvarig vänskapsrelation eller en tillfällig sexuell kontakt. Syftet med att gå från ett kommunikationsforum till ett annat är både att öka säkerheten – man blir mindre och mindre anonym – och att ett mer privat forum som telefon erbjuder ökad intimitet och en möjlighet att lära känna varandra bättre.

Att ge ut privata kontaktuppgifter kan också göras för att bevisa att man verkligen är den som man utger sig för att vara. Flera informanter återkommer till problemet med att känna sig misstrodd och tas för att vara någon som ljuger om sin identitet. Att lämna ut privata uppgifter kan vara ett sätt att visa sig seriös:

”Jag brukar presentera mig ganska fort, jag vill inte vara anonym. [Vid] andra eller tredje mejlet. Det tycker jag är socialt. Då känns det som att jag är seriös åtminstone. Jag har nog varit ganska ivrig med att dela ut mitt telefonnummer. Då går man över till sms-kontakt.”

(Kille, 20 år)

Den höga riskmedvetenhet som finns kring kontakter på internet kan medverka till ett upplevt behov av att lämna ut privata kontaktuppgifter för att verifiera sig. Att lämna ut privata uppgifter blir ibland alltså en nödvändighet för att kunna utveckla ömsesidiga kontakter i önskvärd riktning. Man upplever sig tvungen att handla på ett sätt som kan upplevas riskabelt, för att visa att man själv inte är farlig eller lurad.

Att säkerställa att de personer man ska träffa är uppriktiga är också en viktig aspekt. Följande utdrag kommer från en diskussion om vad som brukar föregå ett möte utanför nätet:

”Men i regel träffar jag inte nån i verkligheten som jag känt mindre än ett år. Så det tar ett tag. [...]”

Intervjuare: Är det en säkerhetsregel du har?

Ja, om nån är ute för att lura en eller är oärlig är det svårt att hålla den charaden i ett år. Det kan ju fortfarande bli helt fel ändå, men det är större säkerhet att den människan är den [som] den utger sig för att vara.

Intervjuare: Händer det att du ger ut telefonnummer?

Det är ett ganska stort steg, det brukar bli i samband med att man möts, att man då har pratat en gång per telefon.”

(Tjej, 16 år)

Det blir än en gång tydligt att utlämnandet av telefonnummer, som betraktas som det mest privata kontaktforumet före det faktiska mötet, ofta ses som ett stort steg att ta. Det framgår också att vaksamheten för att det kan vara en person som luras ständigt är närvarande och att det finns en rent säkerhetsmässig aspekt på att låta kontakter fortlöpa under en lång tidsperiod innan det första fysiska mötet sker. Dock berättar många informanter om att tiden också beror på hur intensiv kontakten har varit – ett intensivt e-postande gör att man på kort tid hinner lära känna personen bra och brukar ha effekten att man kan träffas snabbare utanför internet.

Flera informanter kan i detalj berätta om hur de med tiden kommer fram till om en person är ärlig med sin berättelse eller inte. Att jämföra vilken information som ges på olika forum och studera om berättelser eller stilen i språket förändras sig över tid är exempel på några sätt som informanter använder sig av för att få tilltro till en person. I det stora hela framkommer i intervjuerna ett intrikat system av olika typer av säkerhetsstrategier för att verifiera personer som man inleder mer långtgående kontakter med. Nedan exemplifieras detta med utdrag från två informanters resonemang kring hur de försäkras sig om att personer inte ljuger om vilka de är.

"Jag brukar vara ganska observant på vad folk säger så att de inte en gång säger att de är femton, sen helt plötsligt är de sexton eller hette de det, eller bodde de där. Om personen finns på olika communitys och olika information finns där och inte exakt samma och ... Och bara känner personen och ser hur äkta den är."

(Tjej, 15 år)

"Alltså jag försöker komma ihåg vad personen säger så det inte ändras, typ att den går på den skolan och sånt. Och sättet personen skriver på. Man skriver ju alla på olika sätt, är man nån man inte utger sig för att vara måste ju sättet man skriver på förändras. Det tror jag är ett kännetecken."

(Tjej, 17 år)

Sammanfattning

De strategier som framkommer i intervjuerna rör många olika aspekter av kontakter och trovärdighet och tydliggör att informanterna har hög medvetenhet om såväl möjligheter som obehagliga aspekter och risker med internet samt mer eller mindre uttalade sätt som de använder sig av för att nå dit de vill med sitt internetanvändande. Informanternas strategier går i vissa fall tvärtemot den vedertagna synen på vad som är säker respektive osäker användning av internet, och trots detta har informanterna i stor utsträckning erfarenhet av att kunna forma sitt internetanvändande som de önskar. De goda exempel som finns i materialet och den skepsis mot en alltför förenklad kommunikation om risker på internet är något som bör tas tillvara och beaktas. Dessa strategier rymmer mycket samlad erfarenhet och väl genomtänkta resonemang som troligtvis kan användas för fler än enbart de informanter som bidragit till materialet i denna rapport.

Föräldrar och internetanvändande

I diskussioner om ungas användande av internet förs ibland fram att föräldrar har en viktig uppgift i att ge barn och ungdomar en säkrare tillvaro på internet (se Öhrlund & Hellqvist 2008). Föräldrars uppgift framställs som att skydda sina barn från negativa sidor av internet. Frågan hur föräldrars oro och ansvar för sina barn kan kombineras med respekt för barns och ungas integritet är ett tema som kommer upp i informanternas berättelser om sitt internetanvändande. För unga hbt-personer som inte är öppna för sina föräldrar eller vars föräldrar inte accepterar deras sexuella identitet eller könsidentitet är frågan om föräldrarnas kontroll särskilt viktig. I detta avsnitt beskrivs både positiva och

negativa erfarenheter av föräldrars inblandning i informanternas internetanvändande.

Informanterna beskriver internet som en privat plats och att det är viktigt att integriteten på nätet respekteras. Som beskrivits tidigare kan internet vara särskilt viktigt för att komma i kontakt med andra unga hbt-personer, surfa efter icke-heterosexuellt pornografiskt eller erotiskt material eller för att söka information om sexualitet. Flera av informanterna beskriver hur de har hållit detta hemligt för föräldrarna.

"Alltså innan jag kom ut som lesbisk så vet jag, hade jag en gaysajt uppe så stängde man liksom ned den eller klickade upp någonting annat istället, kanske Lunarstorm ..."

(Tjej, 21 år)

När föräldrarna inte respekterat informanternas integritet har det många gånger lett till konflikter. I intervjuerna finns flera exempel på hur föräldrar försökt begränsa informanternas användning av internet, särskilt hbt-webbplatser som Qruiser. En av de intervjuade berättar om hur hans föräldrar gått igenom hans konto och sett att han varit inne på porrwebbplatser och läst gamla msn-konversationer som sparats på datorn. Detta gjorde att hans mamma förstod att han var bög, vilket ledde till stora bråk. Informanten beskriver hur det kändes när han förstod att hans mamma gått igenom hans dator:

"Det känns som en del av min integritet, det är mitt konto, liksom mitt rum, så det känns lite jobbigt. Att läsa konversationer och så, det är ju som att läsa brev, plus att det finns bilder då som man inte vill ska uppdagas.

Intervjuare: Tror du att det var speciellt eftersom du inte var hetero?

Nja, det var väl en liten chock. Hade jag träffat en tjej via nätet hade det nog inte varit samma liv kring det. Men ... killar på nätet är ju liksom "gamla snuskgubbar"."

(Kille, 19 år)

De flesta informanter beskriver dock sina föräldrar som ganska tillåtande men att de ofta är oroliga att deras barn ska råka illa ut. Föräldrarnas oro beskrivs i stor utsträckning som en generationsfråga. Som diskuterats tidigare upplever informanterna att det särskilt hos en äldre generation finns ett tabu kring att träffa personer på nätet. För informanterna är det inget konstigt med att knyta nya kontakter genom internet, men de berättar att deras föräldrar är rädda att det ska hända något.

"Pappa har varit rädd just för riskerna och så med internet, men det är nog för att han själv liksom, han kan skriva ett dokument i Word i princip. Så datorn för honom överhuvudtaget är läskig och då tror jag att det blir så surrealistiskt för honom. /.../ Han förstår inte riktigt att det är helt vanliga människor som sitter där, det är inte bara jag."

(Tjej, 21 år)

Glappet mellan informanternas och föräldragenerationens syn på internet kan riskera att leda till att man drar sig för att berätta om man ska träffa någon från nätet eller om man varit med om något jobbigt. I materialet finns exempel på hur informanterna undviker att säga att de ska träffa någon från nätet och istället säger att de ska träffa en bekant. En av informanterna berättar apropå om han har

några särskilda säkerhetsstrategier inför att träffa någon irl:

"Innan jag kom ut för mina föräldrar ville jag inte säga vart jag skulle, då fick jag ju ta till lögner, och det är ju jättedumt. /.../ Nu brukar jag säga att jag träffar en kompis till en kompis som jag inte träffat ensam förut. Inte för att hbt-grejen är problemet utan för att jag känner att om jag säger att jag ska träffa en kille från internet och så gör jag det igen nästa vecka, jag vet inte vad de ska tro. De är lite överbeskyddande."

(Kille, 17 år)

Flera av informanterna beskriver hur föräldrarna kan ha en i deras ögon överdriven oro för att de ska råka illa ut på nätet. En kille berättar om hur hans mamma var skeptisk till hans första pojkvän, dels för att det var en samkönad relation men också för att det var någon han träffat via nätet.

"Jag var ju tvungen att övertyga dem att det inte var nån 45-årig lastbilschaufför, det är faktiskt någon jag pratat med jättelänge. /.../ Det känns som att hon inte litade på ens omdöme. Man har ju ändå någon slags koll."

(Kille, 19 år)

Som beskrivits i tidigare kapitel är informanterna mycket medvetna om risker på internet och har olika typer av säkerhetsstrategier som de använder sig av för att ta reda på att en person är den som den utger dig för att vara. När detta möter föräldragenerationens oro och bild av internet som något farligt uppstår en krock, vilket illustreras i citatet ovan, där informanten

upplever att hans mamma inte litar på hans omdöme utan känner sig ifrågasatt.

Samtidigt är det flera av de intervjuade som lyfter fram positiva exempel på hur deras föräldrar har förhållit sig till deras internetanvändande. Det finns undantag, även om de är få, från beskrivningen av föräldrar som okunniga kring internet. En av de intervjuade berättar till exempel att hennes mamma har haft ett eget konto på Qruiser och att mamman alltid haft mycket kunskap kring internet och datorer. Det som framförallt är positivt med mammans förhållningssätt är dock inte så mycket hennes teknikkunskande utan att hon har tilltro till informantens förmåga att hantera och ta ansvar för sitt internetanvändande.

Det finns också enstaka exempel på när föräldrars gränssättning och inblandning i barnens internetanvändande i efterhand upplevts som positivt av informanterna. En informant berättar om att hans pappa kommit på hen med att som trettonåring lägga ut en kontaktannons på nätet. Pappan, som brukade kolla vilka sidor som informanten hade varit inne på upptäckte detta och tvingade henom att ta bort annonsen.

*"Intervjuare: Hur kändes det att han kollade på de sidor du varit på?
Alltså just då kändes det skithemskt. Men nu känns det som att det var ganska bra att han gjorde det. Dels var jag ju minderårig, jag hade blivit väldigt förvånad om nån hade svarat på det där, nu. Men jag är väldigt glad att han gjorde det. Det hade ju kunnat bli så dåligt."*

(Intergender, 22 år)

Sammanfattning

Det är tydligt att internet för informanterna är en privat plats och det beskrivs som mycket viktigt att deras integritet respekteras. Bland de som intervjuats för denna studie finns flera exempel på hur man velat hemlighålla vilka sidor man använder på nätet för att slippa komma ut för föräldrarna. Att uppmana föräldrar att kontrollera sina barns internetanvändande riskerar att få negativa konsekvenser för unga hbt-personer som inte är öppna om sin sexuella läggning eller könsidentitet för sina föräldrar. I de fall där föräldrar gått in på informanternas konton för att ha kontroll över vad de gör på internet har det i ett flertal fall lett till konflikter. Det är också tydligt hur informanterna menar att deras egen och föräldragenerationens bild av att använda internet i kärleks- och sexsammanhang ofta krockar, vilket kan vara ytterligare en orsak till att man inte vill prata med sina föräldrar om dessa frågor.

Gränssättning och eget värde

I informanternas berättelser har det framkommit en stor variation av exempel på användning av internet i sex- och kärlekssammanhang. Internet är för samtliga informanter en självklar och integrerad arena för kommunikation, faktainhämtning och förströelse. I flera intervjuer framkommer det att andra sociala spelregler gäller på internet än irl, som att man till exempel är mer rak med vad man vill, vilket kan upplevas som både positivt och negativt. I många andra aspekter har dock informanterna likartade erfarenheter av kommunikation om sex på och utanför internet. Ett exempel är informanternas berättelser om gränssättning eller brist på gränssättning i situationer som

känns besvärliga på olika sätt. Flera informanter betonar visserligen att det är svårare att sätta gränser ju intimare relation man har med en person, och att det därför är lättare att sätta gränser på nätet än irl, men det framkommer samtidigt tydligt att samma typer av problem och resonemang gäller vid gränssättning såväl på som utanför internet.

I detta avsnitt kommer olika aspekter av handlingar och känslor som är kopplade till gränssättning att exemplifieras. Förmågan att sätta gränser mot negativa aspekter kommer att belysas, liksom möjligheten att stå upp för det som man mår bra av. Som i många andra aspekter av livet blir det tydligt att en bra självkänsla och bejakande attityd till det man mår bra av är något som är ett viktigt steg mot att få ut positiva och undvika negativa aspekter av internet.

En besvärlig och utsatt position kan upplevas mycket olika beroende på vilken förmåga att sätta gränser som den utsatta personen har. En informant berättar om hur en betydligt äldre man började göra sexuella närmanden via internet när hon var runt 14 år. Det blev uppenbart att han visste var hon bodde och vad hon gjorde, vilket gjorde henne säker på att det var någon som bodde i samma lilla by som hon själv. Bland annat bad mannen om att de skulle träffas kvällar när hans fru var borta. Informanten upplevde det hela som väldigt obehagligt men kände samtidigt att hon inte kunde prata med någon om det eller göra något åt situationen. I intervjun diskuteras hur informanten nu, fyra år senare, skulle göra om detsamma hände igen. Hon klargör att hon nu känner att hon skulle hantera det hela på ett annat sätt och är mindre rädd för att situationen återigen ska inträffa:

"Jag antar att den här människan känner mina föräldrar, eftersom de ändå är ungefär i samma ålder. Vart vill man komma med den här grejen? Då skulle jag nog kolla, har den här personen några barn som är i min ålder? Mamman, eller alltså, hans fru, vem är hon och är hon medveten om vad han håller på med? Där skulle jag nog göra det obekvämt för honom, och berätta för henne helt enkelt, och visa upp, det här är vad han skriver till mig, vet du om det? [...] Jag skulle vilja att han skulle veta att det han gör är fel och att jag inte tolererar det."

(Tjej, 18 år)

Citatet visar på en större säkerhet kring sitt eget agerande och förmåga att förändra en jobbig situation. Man ska vara medveten om att det möjligtvis inte skulle vara lika lätt i verkligheten som informanten här ger sken av. Att framträda självsäkert under en intervju kan vara ett sätt att visa sig självständig och med kontroll på ett sätt som troligtvis är en idealiserad bild av verkligheten. Emellertid ger den mentala säkerheten och tron på att man kan lösa en besvärlig situation säkerligen en större trygghet i sig själv och gör en bättre rustad om något jobbigt inträffar. Visserligen ska inte ungdomar känna att de själva behöver hantera utsatta situationer, men känslan att man kan göra det kan minska rädslan för utsatthet. Därför är tron på den egna förmågan att sätta gränser viktig för att minska den sexuella utsattheten på och utanför internet.

Sexuella kontakter utanför internet

Många gånger sätts den egna självkänslan på sin spets vid sexuella relationer utanför internet. Det har i analysen blivit tydligt att gränssättning vid sexuella händelser nästan alltid korrelerar med ens möjligheter att sätta gränser i andra relationer, såväl på som utanför internet. Därför är det av särskilt intresse att studera vilka åsikter och tankar det finns bland informanterna kring eget värde och sin möjlighet att avböja sådant som inte känns okej i sexuella relationer, såväl sådana som har initierats över internet som sådana som initierats på andra sätt.

Flera informanter visar en medvetenhet om vikten av att sätta gränser och inte göra sådant som inte känns bra. En informant berättar följande när hon blir tillfrågad om det någon gång har hänt att någon försökt att övertala henne till att ha sex:

"Ja det har hänt. Det gäller att man är väldigt tydlig med sina gränser, och det tycker jag personligen att jag är väldigt bra på. Jag vet hur man säger nej och tar avstånd."

Intervjuare: Kan du ge exempel på nån sån gång, hur du hanterat det?

Det har varit att jag gått hem till människan och att det blev intimt, och så antog han att jag skulle vara en död fisk i sängen. Då kände jag att nej, det här funkar inte. Så jag gick, helt enkelt."

(Tjej, 16 år)

Att lämna ett möte som har syftet att leda fram till sex kan dock många gånger vara svårt. Vissa informanter vittnar om skuldkänslor och oro för att göra den andra besviken när de har satt gränser och inte haft sex med en person de träf-

fat, fast den andra personen helt uppenbart har ljugit om till exempel sin ålder. Detta är ett exempel på hur det egna välmåendet underordnas andras, och att gränssättande därför blir problematiskt. En informant blir tillfrågad om det hänt att personer som han träffar utanför internet har ljugit om något, och svarar följande:

"Ja, oftast är det så att de säger att de är yngre än vad de är.

Intervjuare: Tycker du att det är jobbigt att gå därifrån då?

Jag tycker att det är jättejobbigt. [S]om att jag gett dem hopp och sen så bara slänga det i ansiktet på dem. Fast de är ju rätt sak att göra när man tänker efter men det känns ju ändå ohövligt."

(Kille, 18)

Utdraget visar att informanten logiskt sett inser att det borde vara en rimlig åtgärd att avbryta träffen när det visar sig att den andra personen har ljugit, men att han samtidigt tycker att det är problematiskt att göra detta eftersom den andra då blir besviken. För informanten ligger fokus snarare på obehaget att göra den andra personen besviken istället för att han själv faktiskt har blivit lurad och inte alls vill fortsätta träffen med personen i fråga. Samma informant ger ytterligare ett konkret exempel på svårigheten med att sätta sina egna känslor i fokus och dra gränser utifrån dem. Det handlar om ett tillfälle då han började ha sex med en person, men att det hela efter ett tag tog en oväntad vändning så att informanten helt tappade lusten att fortsätta:

"Då kände jag att fan då står jag väl bara ut då och då gjorde jag det, tog emot, och

sen då när han kom så var jag redan slak. Och sen ville ju han att jag skulle komma också men jag fick ju inte ens upp den så jag kände ja men fine nu vill jag typ dra, och så gick jag därifrån.

Intervjuare: Men kändes det inte som om du kunde säga ifrån om det var någonting som du inte ville?

Alltså jag skulle ju kunna säga "Nu vill inte jag", fast då känns det som att jag skulle skapa så, det här låter väldigt konstigt också, men det känns som att jag skulle skapa väldigt dålig stämning. Om man träffar folk och det är första dejten och man ska ha trevligt och man ska vara snäll och så, nej då känns det som om man är väldigt tvär ... Jag kanske liksom inte vill ta den i röven men jag kanske ändå vill kramas lite liksom. Men det känns som att liksom man stänger av allting helt och hållet, att man vill gå hem då, och det kanske jag inte vill."

(Kille, 19 år)

Citatet visar hur rädslan för att de egna känslorna inte ska tas emot på ett bra sätt gör att man hellre låter bli att sätta gränser till förmån för vad den andra personen vill. Flera andra informanter vittnar också om samma sak. För vissa informanter är det hela inte artikulert som att de känner sig utnyttjade eller att det beror på svårighet att sätta gränser och förmågan att följa det man känner, utan det framgår implicit att det ligger till på det sättet. Andra informanter har en klar analys av hur svårighet att sätta gränser hänger samman med tillfällen när man blivit utsatt för saker som inte känns okej, vilket kan exemplifieras med följande citat:

"Intervjuare: Har det hänt att du gjort nåt du ångrat efteråt?

Ja absolut, det händer lite då och då. Det hände mer förut när jag var 14–15 och var lite osäker och lite såhär halvt utkommen, då hände det ju väldigt ofta att man träffade människor som man direkt kände att det var fel med, som man lät utnyttja en lite. För att man inte direkt vågade och inte ville säga ifrån, att man inte riktigt hade den styrkan.

Intervjuare: Att ni hade sex fast du inte ville?

Ja, att jag lät dem utnyttja mig. Att man ljuger, att man säger att man vill fast man inte vill. Det är att låta sig själv bli utnyttjad. Det hände rätt mycket då"

(Kille, 18)

Som flera gånger påpekats ligger aldrig ansvaret på ungdomen om den utsätts för en oönskad sexuell handling. Dock blir det tydligt att förmågan att sätta gränser ofta ökar möjligheten att agera utifrån sina egna känslor.

Sexuella handlingar mot ersättning

Majoriteten av informanterna svarar att de någon gång har blivit erbjudna någon form av ersättning mot att ses och ha sex utanför internet. Ersättningen kan vara allt från pengar till saker eller en middag. Inte alla gånger behöver det vara speciellt värdefulla saker man blir erbjuden:

"[M]en den bisarraste grejen är att nån erbjud mig en keps. Typ såhär "jag kan ha sex med dig gratis, och du får till och med en keps på köpet". Det var ju såhär "tack, men nej tack, jag är inte direkt intresserad av den här kepsen"."

(Tjej, 16 år)

Flera informanter uppger också att de blivit ombedda att mot ersättning skicka sina använda underkläder och liknande. De flesta informanterna uppger att de avfärdar erbjudandena relativt oproblematiskt. Många benämner dem som erbjuder ersättning för att få ha sex med dem som desperata eller att det känns absurt att få erbjudandet. Några av informanterna uppger dock att de ibland känt sig tilltalade av erbjudandet och blivit smickrade av det. Många av informanterna anser att sex mot ersättning är något de aldrig själva skulle ha men att andra gärna får ha det om de vill. Dock återkommer flera informanter till problemet att komma i ett underläge och en beroendeställning när man ingått ett ekonomiskt avtal. Ett fåtal informanter hävdar bestämt att sex mot ersättning är något som aldrig kan vara bra, medan de flesta har inställningen att sex mot ersättning är problematiskt men inget man kategoriskt kan ta avstånd från. En informant säger så här:

"Alltså jag tycker att prostitution eller vad man ska kalla det, kanske inte är nåt fel. Det är ju kränkningen och integriteten som följer med som är det jobbiga, och för mig, jag skulle nog inte tycka att det var nåt problem om jag blev erbjuden pengar och sa ja, så länge det är på mina villkor. Å andra sidan är det inte världens säkraste grej att hålla på med, att jag går runt och säljer mig på nätet. [...] Så ur en ren trygghetsaspekt så är det inget jag skulle hålla på med. Sen är det ju också det här är ju inget jag nån sin gjort, så även om jag säger att jag tänker mig att om jag såg av nån för 500 så vore det asoft, men jag har ju inte gjort det så jag vet inte hur det skulle kännas. Eller hur det skulle kännas efteråt. Så väl vet jag inte om jag känner mig själv."

(Kille, 17 år)

Tre av informanterna i studien, två killar och en tjej, uppger att de har haft sex mot ersättning. Samtliga har kommit i kontakt med personer som gett dem ersättning via internet. För två av informanterna har det skett en eller ett fåtal gånger, medan den tredje vittnar om en relativt stor erfarenhet av att sälja sex. En 17-årig informant berättar att han har haft sex mot ersättning en gång, när han var i stort behov av pengar. Han berättar följande om hur kontakten togs:

"Det var nån som frågade mig. [...] Han ba "Vad ska jag ge dig?" och ja ba "Jag vet inte, jag måste gå och sälja lite saker" och han sa "Hur mycket behöver du då?", "Jag behöver typ 1 000 kronor" [...] Han ba "Men jag ger dig 1 000 kronor om vi ses" så okej. Det var typ så det hände.

Intervjuare: [...] Men var det nån som du skulle kunna haft sex med ändå?

Vi skulle aldrig haft sex annars. Han var över min gräns som jag brukar ha.

Intervjuare: Var han gammal?

Ja, 52, det var därför."

(Kille, 17 år)

I samtalet framkommer tydligt att informanten upplevde situationen som väldigt jobbig, och att han hade sex uteslutande för att få pengar. Flera gånger under intervjun framkommer det också att denna informant har svårt att sätta gränser och avböja saker som han inte mår bra av.

Den 18-åriga informant som har störst erfarenhet av att sälja sex berättar att han började ha sex mot ersättning utanför internet, men att han relativt snart började få kontakt med personer som ville ge ersättning för sex på internet. Han berättar hur internet kan användas för att komma i kontakt med rätt personer:

"Det är inte så svårt som man tror, fast är man jätteöppen med det på QX så dröjer det ungefär en halv dag, sen blir man utkastad och det känns lite pinsamt faktiskt. Men sen flyttar man ju från forum där det inte går att prata om sånt till typ msn, för det är ju inte övervakat, de har ju sina servrar i typ Kongo eller nånting. Det går ju inte att anmäla på samma sätt, det finns ju inget abusesystem på msn, det skulle ju liksom inte funka. Så man ger små antydningar sådär, väldigt subtilt. [...] Typ "snälla", eller att man strippar gärna, så blir det ju en hint, för strippa får man ju göra för pengar, eller massage. Man får vara lite så försiktig. Men jag har ju en speciell msn också för det som jag lämnar ut som alla får ta. Då kan man ju vara lite mer öppen, så kanske man heter typ Arbetslös⁸, så de som är beredda hittar ju det."

(Kille, 18 år)

Trots flera kontrollfunktioner på olika internetforum blir det uppenbart att det går lätt att få tag på personer som är beredda att betala för sex om man verkligen försöker. Denna informant lyfter vikten av att båda är överens om under vilka premisser sexet ska ske och att han aldrig går med på sex som känns fel. Dock framkommer det under intervjun att han när han är i behov av pengar ibland har sex som han aldrig skulle ha haft om han haft det bättre ekonomiskt ställt. Han berättar också att han började sälja sex efter att ha blivit utsatt för ett sexuellt övergrepp, och berättar på andra ställen i intervjun att han många gånger haft sex som varit destruktivt för honom.

Den tredje informanten som haft sex mot ersättning hade det första gången när hon var

under 15 år och fick som ersättning en sak som hon väldigt gärna ville ha. Hon berättar om det hela som något som kändes jobbigt och som hon skämdes för men tycker att hon kunnat lämna det hela bakom sig. Även för denna informant, som vid intervjutillfället är 17 år, är den som gett ersättning för sexet en betydligt äldre man.

I materialet är det två killar och en tjej som har haft sex mot ersättning. Självklart är det omöjligt att uttala sig i kvantitativa termer utifrån dessa tre individers berättelser. Dock stämmer de väl överens med flera studier där det framkommer att fler unga killar än unga tjejer har erfarenhet av att sälja sex (se Abelsson och Hulusjö 2008). I samtliga tre berättelser om sexsäljande framkommer en koppling mellan låg självvärdering och svårighet att sätta sexuella gränser.

Skuldbeläggande

Flera informanter antyder en känsla av att själva ha ett ansvar eller en skuld när de blir utsatta för obehagliga händelser. Som betonats ovan är en central utgångspunkt i denna studie att ungdomar aldrig själva har skulden för sexuell utsatthet, och det är ett stort problem att unga själva tar på sig skulden för detta. Denna självpåtagna skuld grundar sig även den i låg självkänsla och förvärrar redan jobbiga upplevelser. Ett exempel på detta är följande utdrag ur en diskussion om hur man hanterar jobbiga situationer på internet.

"Jag läste i morse tror jag det var om nån som hade fått en stalker via nätet. Jag skulle ju aldrig kunna ... hon var ju tvungen att gå till polisen. Jag skulle känna att det var så överdrivet, men det var ju inte överdrivet. Jag skulle känna att ingen skulle ta mig på allvar bara. Jag skulle må skitdåligt

över det, men jag skulle inte våga på nåt sätt. Det känns som att jag också måste ha gjort nånting för att få den personen att göra så. Jag känner bara att man måste ta ansvar själv, och det är ju fel egentligen. [...]

Intervjuare: Tror du att du skulle prata med en kompis eller så?

Nej, jag skulle nog skämmas lite för det. Jag tycker inte andra ska göra det."

(Tjej, 17 år)

Det blir tydligt att informanten upplever att det skulle vara hennes eget fel om hon råkade ut för en jobbig situation på internet. I flera andra avsnitt har det belysts hur informanterna upplever sig ha kontroll över sina relationer på internet och att de själva tycker sig ha ansvar för sitt internetanvändande. Denna inställning visar på ett starkt självförtroende och en uppvärdering av det egna agerandet. Det finns dock en baksida – när man väl råkar illa ut kan man ännu mer känna att man har en egen skuld för det inträffade. Detta kan ytterligare förstärkas av synen att internet är en farlig plats och att man får skylla sig själv om man råkar ut för något jobbigt. Detta kan göra det ännu svårare att söka hjälp när man faktiskt behöver.

Svårigheter att sätta gränser

Det finns många exempel på hur informanter själva ser ett beteende som de upplever som självdestruktivt som direkt kopplat till en svårighet att sätta gränser. Flera informanter berättar om hur de på internet sökt bekräftelse på ett sätt som de i efterhand upplever att de inte alls mådde bra av. I dessa berättelser är ett gemensamt drag att längtan efter bekräftelse och låg självkänsla gjort att informanterna inte upp-

levt sig ha möjlighet eller motivation att sätta gränser mot sådant de upplevt som jobbigt eller att de blivit utnyttjande. I en intervju kommer det även exempel på hur internet kan användas för att fortsätta och utveckla ett redan etablerat destruktivt beteende:

"När jag var 13–14 blev jag sexuellt utnyttjad och det blev jag på [badhus]. Jag gick där på simning eller nåt och hade ingen aning om att bögar träffades på bad. Jag var väldigt osäker i mig själv, i min sexualitet och allt annat som man ofta är när man är 13. Då var det inte så lätt att stå emot en blick liksom, då gav det en känsla av att bli sedd. Det var därför det fortsatte ett tag.

Intervjuare: Så det blev som en destruktiv vana?

Det var ju min första kontakt med sex, då trodde jag att sex skulle vara så. Sen försökte jag sluta ett antal gånger, och det gick ju inte så bra alls. Sen hade jag tur för jag kunde åka iväg från Sverige ett år [...] och då bröts den cirkeln.

Intervjuare: Men när du hade sex med folk du inte riktigt ville, började det på nätet? Det började nog på [badhus], sen var det nån av dem som tipsade mig om QX och sen kan jag bara tillägga att ingen av dem visste att jag var 14. Jag såg redan då lite äldre ut. Men nån tipsade mig och så kunde det fortsätta där."

(Kille, 18 år)

I citatet blir det tydligt hur den sexuella utsattheten till stor del kommer sig av dålig självkänsla och osäkerhet. Det finns flera exempel, bland annat det ovanstående, som handlar om att informanterna använder internet och sex

för att stärka en dålig självkänsla, vilket gör att de själva aktivt söker upp situationer som de inte mår bra av. Det finns också exempel på hur dålig självkänsla medför att man inte kan säga ifrån i en situation där man inte vill vara med om det som händer. För en informant är att säga ifrån när någon gör något som man inte vill synonymt med att vara taskig:

"Han ville ha sex med mig igen hela tiden bara, och då tycker jag att nej han får lära känna mig först istället för att bara ha sex tycker jag, så jag sa nej tack. [Det var] enda gången jag var elak mot nån.

Intervjuare: Det lät inte så elakt ändå.

Jag sa någonting annat också ... men det tänker jag inte ta upp för det lät lite elakare tycker jag.

Intervjuare: Men tänker du inte också att det kan vara bra att säga ifrån liksom?

Jo det är bra att säga ifrån för så slipper man få såna där frågor hela tiden. Men jag är inte så bra på att säga ifrån för jag vill ju vara så snäll som möjligt och inte säga "Nej tack du är för ful, jag hoppar inte i säng med dig, jag vill inte vara med nån som är så gammal tyvärr." För då kan ju den andra personen känna sig så här att "vad taskig han är då". [...] Så jag säger "Nej jag kan tyvärr inte" och då kommer nästa fråga som är "Varför då?" men, man bara, "Men jag ska fira kompisens födelsedag" så får man hitta på nånting mer tycker jag."

(Kille, 18 år)

Informanten i ovanstående citat verkar skämmas för den enda gång han sagt nej ordentligt. Istället berättar han om hur han brukar slingra sig och komma med undanflykter när han får

förfrågningar som han inte känner sig tilltalad av. Känslan av vad man själv vill och mår bra av verkar för informanten vara underordnad att inte andra ska känna sig taskigt behandlade. Samma informant svarar på frågan om hur han brukar hantera om någon försöker övertala honom till att ha sex på följande sätt:

"Nån börjar tafsa och tjata att man ska ta av sig naken, man ba "Nej" och de börjar dra en i kläderna och sånt där.

Intervjuare: Hur brukar du göra då då? Jag brukar sätta på teven. (skratt). Om det finns nån i närheten, då brukar han bli uttråkad och lägga sig bredvid. Det är typ det bästa tycker jag.

Intervjuare: Du brukar inte säga ifrån, eller då känner du dig taskig?

Jag brukar säga "Men sluta hörru", han ba "kom igen" man ba "nej, sluta" och så fjärrkontrollen, bara sätter på nåt sånt där random. Det kan vara typ One tree hill, eller nåt skittråkigt som man tycker är jättedåligt, ändå sitter man och ser på det, bara för att han ska glömma bort. Sen om han lägger sig bredvid kan han få krama om en eller sådär. Det är typ det."

(Kille, 18 år)

Även här blir informantens taktik för att hantera en obekvämlig situation att avleda och slingra sig, istället för att säga vad han tycker och sätta gränser utefter det. Citaten visar hur oförmåga att kunna sätta gränser och en låg självkänsla går igen såväl på som utanför internet, och att förmåga att sätta gränser väldigt starkt hänger ihop med känslan av det egna värdet.

Sammanfattning

Att känna att man har kontroll över och är säker i sitt internetanvändande korrelerar starkt med informanternas självkänsla samt förmåga och möjlighet att sätta gränser och bejaka sådant som de mår bra av. I analysen har det blivit tydligt att svårigheter att sätta gränser i sin tur intimt hänger samman med en låg självkänsla och en nedprioritering av det egna värdet. I flera av citaten i detta avsnitt uttrycker informanterna specifikt hur deras bristande gränssättning varit en effekt av låg självkänsla och bekräftelsebehov. Andra gånger framgår det mer subtilt, där till exempel informanter talar om svårighet för eller ovilja att sätta gränser på grund av rädsla för att det ska innebära att andra blir ledsna eller besvikna, och att alltså andras välmående värderas högre än det egna. Låg självkänsla föregår många gånger sexuell utsatthet och känslor av brist på kontroll och utnyttjande. Detta gäller i relationer och kommunikation som sker via nätet, via andra forum eller i fysisk kontakt med andra.

Självkänsla och syn på sitt eget värde är något som i nästan alla aspekter av livet har en avgörande betydelse för hur man mår. Detta gäller självklart för samtliga ungdomar (och vuxna), men för unga hbt-personer är skillnaden att den heteronormativitet som genomsyrar samhället stigmatiserar deras känslor, identitet och livsval. Detta betyder inte att de flesta unga hbt-personer har lägre självkänsla än andra ungdomar, men det är en aspekt som gör att fler unga hbt-personer mår psykiskt dåligt och därmed har större risk för att exploateras, exponeras, utnyttjas eller på annat sätt hamna i situationer som de inte mår bra av (Larsson, Lilja & Fossum 2008). Att arbeta för att stärka unga hbt-personers självkänsla och ge verktyg för att själva sätta gränser är alltså något som troligtvis skulle ha stor möjlighet att minska den sexuella utsattheten på internet.

Sammanfattande diskussion

För de unga hbt-personer som kommer till tals i denna studie fyller användandet av internet i kärleks- och samsammanhang en viktig roll. Informanterna berättar om hur de använder internet för att komma i kontakt med andra unga hbt-personer, för att komma underfund med vad de själva tänker på genom konsumtion av pornografi eller annat erotiskt material, eller för att hitta information om hbt-frågor som man saknar i till exempel skolans sex- och samlivsnadsundervisning. Internet erbjuder samsammanhang där heteronormen inte är självklar, där man kan flirta utan att vara rädd för en negativ reaktion och, kanske viktigast av allt, en känsla av att inte vara ensam.

Samtidigt som internet har en mängd positiva aspekter berättar informanterna också om baksidor med att använda internet i kärleks- och samsammanhang. De negativa aspekterna handlar framförallt om att bli kontaktad av äldre killar eller män som kommer med oönskade sexuella förslag. Även om man upplever dessa kontakter på väldigt olika sätt – från relativt opproblematiske till mycket obehagliga – är det tydligt att det är en del av tillvaron på internet som man helst skulle slippa. Vissa berättar också om hur de har eller har haft svårt att säga nej till denna typ av kontakter.

Utifrån våra intervjuer har vi inte sett någon skillnad mellan stad och landsbygd i hur man använder internet och vilken betydelse internet har för informanterna. Vare sig man bor i Stockholms innerstad eller i ett litet samhälle används internet för att komma i kontakt med andra som man kan träffa irl. Det är tydligt hur internet främst används lokalt, alltså för att hitta personer i sin fysiska närhet som man sedan

också kan träffa utanför internet. Få av de intervjuade ungdomarna verkar lockas av den möjlighet internet erbjuder med att knyta kontakter med människor i andra delar av världen. Det är också tydligt att de kontakter som knyts via nätet i de allra flesta fall följer ett ganska traditionellt mönster för hur relationer skapas och byggs upp: den stora majoriteten av informanterna betonar att det är viktigt att kontakten fördjupas under en längre tid och att man vill känna varandra ordentligt innan man ses irl.

I materialet framgår också hur vissa av informanterna genom internet kan utveckla eller upprätthålla ett destruktivt sexuellt beteende som har sin grund i låg självkänsla och svårighet att sätta gränser. Svårigheten att sätta gränser är inte unik för situationer på internet utan det är snarare så att en låg självkänsla tar sig uttryck i självdestruktivitet såväl på som utanför internet. I informanternas berättelser blir det tydligt att vid de tillfällen när man hamnar i jobbiga situationer eller gjort saker som man i efterhand ångrar handlar det sällan om att man inte haft kunskap om de risker som finns. Ett exempel är den tjej som berättar om hur hon visat bröstet i webbkamera, något hon ångrar efteråt. I berättelsen framgår att problemet inte är okunskap om att bilder går att spara eller att man inte vet vem eller vilka som får tag på bilderna, utan snarare ett bekräftelsebehov som gör att man har svårt att säga nej. Exempel på låg självkänsla återkommer i flera av intervjuerna, och det är detta snarare än en omedvetenhet om risker som i de allra flesta fall ligger bakom de problematiska situationer informanterna råkar ut för.

Informanterna framstår som väl medvetna om de risker som finns på internet. De kan berätta om flera olika typer av strategier de använder sig av för att undvika negativa situationer och för att säkerställa att personer de har kontakt med verkligen är de som de utger sig för att vara. När man tar fram och utvecklar metoder för att förebygga att unga personer råkar illa ut på internet är det viktigt att ta dessa strategier i beaktning. Det är värt att notera att många av de säkerhetsstrategier som intervjupersonerna använder sig av för att verifiera sin egen och andras identitet (till exempel att ge ut eller få telefonnummer, lägga ut bilder på sig själv eller titta på bilder på andra) är sådant som ibland nämns som en risk eller ett hot mot den personliga integriteten. Mot bakgrund av detta är det viktigt att ha vetskap om vilka säkerhetsstrategier som ungdomar själva använder sig av för att kunna utforma råd som är relevanta för målgruppen. Råd eller uppmaningar som inte tar hänsyn till målgruppens erfarenheter och värderingar riskerar att ignoreras eller till och med göra att förtroendet för denna typ av råd minskar. För de flesta av de informanter som intervjuats i denna studie fyller till exempel byte av telefonnummer en viktig roll både som en säkerhetsstrategi och som ett steg i utvecklingen av en relation. För dessa blir rådet som ibland ges att aldrig ge ut sitt telefonnummer till personer man inte har träffat i verkligheten utan enbart haft kontakt med över nätet orealistiskt.

Trots att informanterna pratar mycket om risker med att använda internet i kärleks- och sexsammanhang är det tydligt att många har svårt att känna igen sig i den bild som förmedlas av ungdomar och internet i medierna. Flera tycker att det finns en tendens att på ett ensidigt sätt måla upp internet som en farlig plats. En risk vi ser med att förmedla en bild av internet som

farligt är att man själv tar på sig ansvaret för om man blir utsatt för något. Om det beskrivs som ett risktagande att dejta någon från nätet kan det spå på en känsla av att man får skylla sig själv om man skulle råka illa ut vid en träff med någon man mött på internet. Irl-träffar med personer man träffat via internet är en central del av huvuddelen av våra informanters sociala liv och kärleksliv och att upphöra med denna typ av träffar är inte ett alternativ. Därför kan budskapet att det är ett riskfyllt beteende att dejta personer man träffat över internet få som effekt att skuldbelägga det fåtal ungdomar som råkar illa ut vid denna typ av träffar. Några av informanterna tar också upp att det i en äldre generation finns ett tabu mot att använda internet för att komma i kontakt med presumtiva kärleks- och sexpartners och att det därför kan vara svårt att ta upp negativa såväl som positiva aspekter av detta med vuxna, både professionella och föräldrar.

I arbetet med att minska den sexuella utsattheten på internet är det viktigt att inte ensidigt fokusera på risker utan även ta fasta på de positiva aspekter ungdomar upplever med att använda internet i kärleks- och sexsammanhang. För att man ska ta till sig de råd som ges är det viktigt att den bild som förmedlas stämmer överens med ens egen bild av att använda internet. Som tidigare nämnts bottenar sällan de problem man råkar ut för i omedvetenhet eller okunskap om risker utan i låg självkänsla. En viktig negativ aspekt av internet är att vissa personer, i detta material företrädesvis äldre män, aktivt söker upp ungdomar och utsätter dem för oönskade sexuella förfrågningar eller på annat sätt sexualiserar deras tillvaro på nätet på ett negativt sätt. Detta är ett strukturellt problem som måste motarbetas, men för att minska den sexuella utsattheten är det ur våra infor-

maners perspektiv inte varningar, förmaningar och information om risker som behövs utan istället förmågan att hantera de ovälkomna kontakter man utsätts för. Därför menar vi att den viktigaste åtgärden för att minska ungdomars utsatthet på internet är att fokusera på att stärka självkänslan och förmågan att sätta gränser.

Referenser

Abelsson, J. & Hulusjö, A. (2008). *I sexualitetens gränstrakter – en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster*. Göteborg: Göteborgs stad, Social resursförvaltning.

Brå (2007). *Vuxnas sexuella kontakter med barn via internet. Omfattning, karaktär, åtgärder*. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Darj, F. & Nathorst-Böös, H. (2008). *Är du kille eller tjej?* Stockholm: RFSU Ungdom.

Dunkels, E. (2007). *Bridging the Distance – Children's Strategies on the Internet*. Umeå: Umeå universitet.

Johansson, A. (2004). Qruiser är mitt samhälle på nätet. I *Lambda Nordica* 2004:1–2.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson S. & Lilja, J. & Fossum, B. (2008). i samarbete med Maj-Briht Bergström-Walan och Marianne Berg *Vem får man vara i vårt samhälle?* Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

Priebe, G. (2008). *Sexuell exploatering av barn och ungdomar – sammanställning av aktuell kunskap och forskning 2004–2008*. Stiftelsen allmänna barnhuset.

Roth, N., Boström, G. & Nykvist, K. (2006). *Hälsa på lika villkor? Hälsa och livsvillkor bland HBT-personer*. Rapport R 2006:08. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut. Öhrlund, D. & Hellqvist, P. (2008). *Skydda ditt barn på Internet*. ICA Bokförlag, Stockholm.

Noter

¹ Qruiser (kallas även QX) är en nordisk internetcommunity (www.qruiser.com) som riktar sig till hbt-personer. Där kan man lägga upp sin egen profil med bilder, presentationstext, gästbok med mera. Qruiser hade i maj 2009 drygt 105 000 användare.

² Egalia är en fritidsverksamhet för hbt-personer i åldern 13–19 år som drivs av RFSU Stockholm.

³ Komma ut brukar användas för att beteckna den process där man berättar för omgivningen att man är hbt-person. Komma ut-begreppet kan problematiseras eftersom man inte bara kommer ut en enda gång utan flera gånger i olika sammanhang, men här används det ändå för att beskriva den process då man själv upptäcker och för första gången berättar för andra om sin normbrytande sexuella läggning eller könsidentitet.

⁴ Intergender är en person som varken identifierar sig som kille eller tjej utan vars könsidentitet är mellan eller bortom de två könen man och kvinna. För personer som definierar sig som intergender brukar man använda det könsneutrala pronomenet hen.

⁵ Hen är ett könsneutralt pronomen som används istället för han eller hon om personer som varken identifierar sig som män eller som kvinnor.

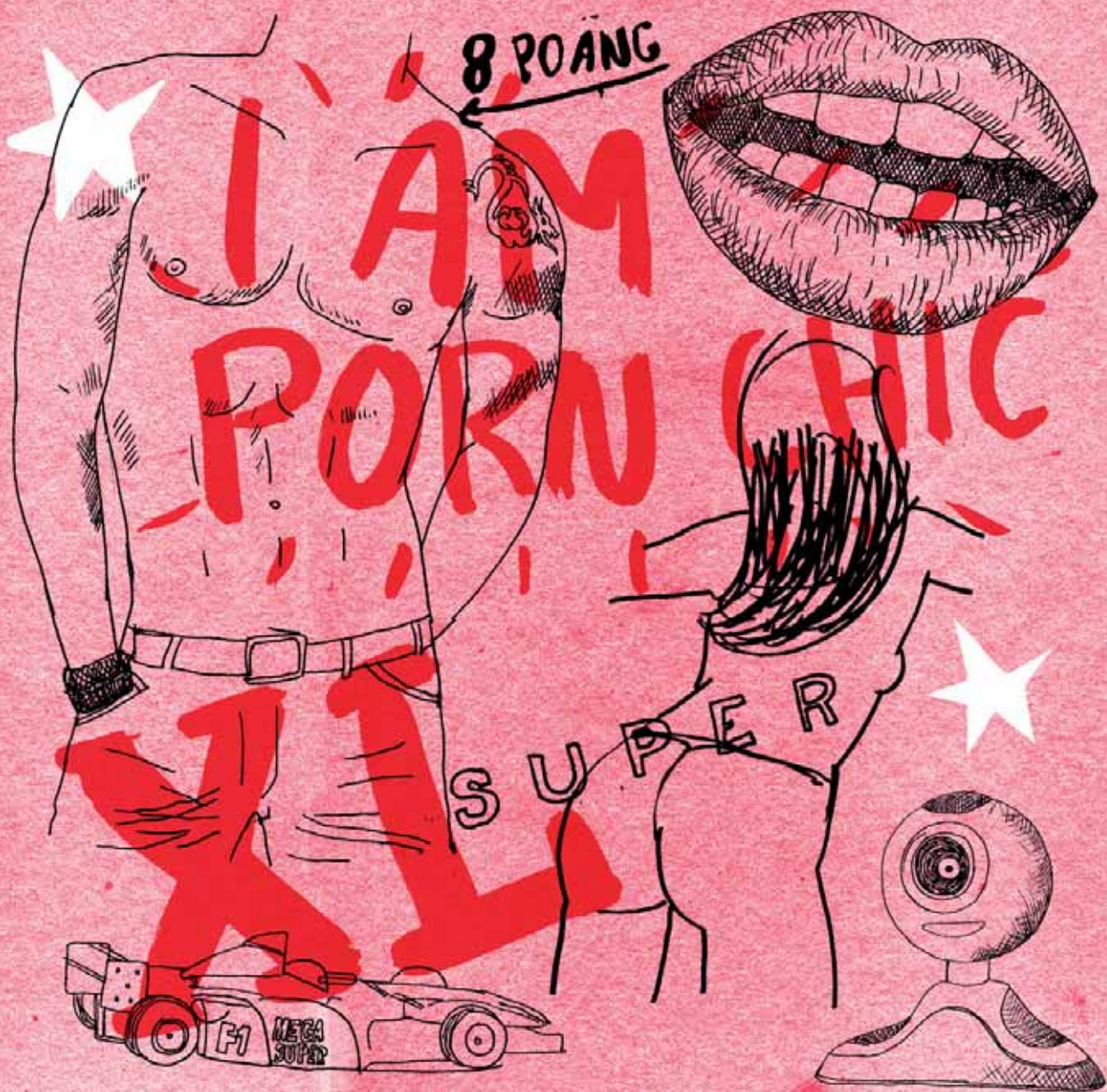
⁶ Match.com är en dejtingwebbplats som främst riktar sig till vuxna.

⁷ Använda webbkamera

⁸ Namnet är fingerat.

KAPITEL 7

Frivillig sexuell exponering på internet

Inledning

För vuxenvärlden är ungdomars liv på internet många gånger en källa till oro. Det finns en osäkerhet inför vad ungdomar gör på internet eftersom föräldrar och andra vuxna upplever att de saknar kunskap om och insyn i denna värld. En del koder och uttryck som ungdomar använder i till exempel virtuella presentationer på internet kan vara svåra att förstå och te sig främmande, inte minst de uttryck som anspelar på sexualiteten. Frågor kring hur unga visar upp sig på internet aktualiseras eftersom farhågan finns att i synnerhet tjejer ska bli offer för grooming.

En webbplats som har varit föremål för mycket kritik i både mediala och vetenskapliga sammanhang är ungdomswebbplatsen Snyggast.se, där man genom röstning i första hand blir bedömd utifrån sitt utseende. Debatten kring webbplatsen har, parallellt med debatten om risken för att bli utsatt för grooming, rört sig om att betraktarna tenderar att ge hög poäng till de presentationer där personen i fråga visar upp sig på ett sexuellt sätt. Ju sexigare och mer avklädd, desto snyggare, för att uttrycka saken något krasst. Detta är särskilt påtagligt för tjejer och här är det lätt att uppfatta dem som offer för en struktur som sexualiserar och därmed underordnar kvinnor överlag. I denna studie vill jag utifrån ungdomarnas röster se vilka drivkrafter som ligger bakom sexuell exponering på internet. Fokus i studien ligger på unga kvinnor, medan jämförelser görs med unga män. Ungdomarnas ålder är mellan 18 och 25 år, vilket kan uppfattas som högt i sam-

manhanget eftersom ingen är minderårig, men detta åldersspann gör det möjligt att urskilja processer kring erfarenheter av sexuell exponering hos ungdomarna.

Jag intresserar mig alltså för unga kvinnor och män, 18–25 år, som i någon utsträckning har exponerat sig sexuellt på internet. Vi vet för lite om vilka funktioner sådan sexuell exponering fyller för ungdomarna. Syftet med studien är att undersöka hur unga själva resonerar kring sina handlingar och sitt välbefinnande utifrån till exempel gränssättningar och risktagande i samband med exponeringen. Syftet är också att definiera de ungas aktörskap och ta reda på vilken mening detta har. Mer specifikt ställer jag följande frågor:

- Hur resonerar unga kvinnor och män kring att exponera sig sexuellt? Vilka likheter och skillnader finns mellan könen?
- Hur har man tagit beslutet att exponera sig sexuellt och hur beskriver man sitt handlingsutrymme i samband med detta?
- Vilka gränssättningar finns och hur motiverar man dessa?
- Vilka positiva respektive negativa konsekvenser beskriver de unga?
- Hur uppfattar dessa ungdomar sitt välbefinnande, särskilt i relation till konsekvenserna av risktagande och stigmatisering?

Sexuell exponering och aktörskap

Jag vill redan här ge en definition av begreppet aktörskap, liksom en förklaring till begreppet sexuell exponering. Aktörskap handlar om att tolka, reflektera, göra val och agera utifrån nuvarande situation och de möjligheter och begränsningar som är kända (Närvanen & Näsman 2006). Jag skulle dock vilja tillägga att det även kan finnas möjligheter och begränsningar som är okända. Här menar jag att vi inte alltid är medvetna om vilken inverkan vår omgivning har, till exempel olika förutsättningar som finns mellan könen.

Sexuell exponering är svårare att definiera och behöver därmed förklaras. Det kan vara att man visar upp hela eller delar av sin kropp med syftet att framstå som sexuell eller som erotiskt intressant ur betraktarens ögon. Situationen eller arenan för handlingen är central för om exponeringen ska uppfattas som sexuell. Att klä av sig hos doktorn eller på en badstrand handlar oftast inte om sexuell exponering. Det är inte heller alltid så att personen själv uppfattar det som att den vill ge ett sexuellt budskap eller att man exponerar sig för att man är sexuell intresserad. Här kan det finnas en diskrepans mellan betraktarens ögon och den som utför handlingen. Hur handlingen ska definieras är därmed beroende av om det rör sig om aktörens eget perspektiv eller betraktarens perspektiv. Det här illustrerar komplexiteten i fenomenet och det är alltså svårt att ge en entydig definition av vad sexuell exponering är. Det man kan säga är att själva handlingen, aktörens intention med den, situationen och betraktarens tolkning avgör om en handling är att betrakta som sexuell exponering.

Metod

Metodval

Utifrån mitt syfte och mina frågor har det varit mest lämpligt att göra kvalitativa forskningsintervjuer (Kvale 1997). Avsikten med intervjuerna har varit att få djupgående information av informanterna om den mening de tilldelar olika handlingar och erfarenheter som rör deras sexuella exponering. Jag har inte haft för avsikt att ta reda på hur vanligt det är med sexuell exponering, eftersom det kräver en kvantitativ ansats.

För att komma i kontakt med intervju personer skaffade jag medlemskap på olika sexuella exponeringswebbplatser – först Porrigt.se och BodyContact.com och sedan Klubb6.se. På så sätt kunde jag också röra mig på webbplatserna och lära känna de olika miljöerna som informanterna rekryterades ur. Jag besökte dessa mellan januari och maj 2009. Valet av just dessa webbplatser bottnar i många timmars surfande på ungdoms- och sexwebbplatser. Det som förenar dem är att de är communityn, virtuella mötesplatser som oftast kräver medlemskap, och just dessa bygger på att medlemmarna har sexuella intressen av olika slag. Möjligheten finns att interagera med andra personer och på så sätt befinner man sig i ett tydligt socialt sammanhang. Det är intressant med tanke på den respons informanterna får utifrån den sexuella exponeringen och vilken betydelse den får. Dessa tre communityn är dessutom bland de största i Sverige inom sexualitetens område. Porrigt är kanske dock i första hand en utpräglad ungdomswebbplats där man har möjlighet att exponera sig sexuellt, medan Klubb6 och BodyContact utgår från mer direkta sexuella syften och inte har någon ungdomsprägel.

Urvalet av informanter

Mina profiler på webbplatserna har innehållit sparsamt med information om mig själv och jag har inte angivit i dessa att jag utför forskning. Genom att skicka personliga meddelanden i olika omgångar till andra medlemmar på Porrigt (ett hundratal meddelanden till tjejer) och på Klubb6 (ungefär 50 meddelanden till killar och 10 meddelanden till tjejer) har jag i stället varit aktiv och sökt upp medlemmar som exponerar sig sexuellt och som befunnit sig i rätt åldersgrupp för studien. På BodyContact svarade jag på ett tiotal annonser under rubriken "Modell finnes", för att hitta informanter. På Porrigt sökte jag i synnerhet upp medlemmar som verifierats av administratörerna som den person som ligger bakom profilen. Däremot ansåg jag att Klubb6 hade för få personer med en sådan verifiering medan BodyContact saknar funktionen, därför utgick kriteriet på dessa webbplatser. På Porrigast.se gjorde jag slumpmässiga sökningar på bilder och skickade e-post till dem som angett sin e-postadress i samband med bilden.

De som har svarat på mina meddelanden och visat intresse för studien har fått utförlig information och därefter kunnat bestämma sig för om de velat medverka. Slutligen kom informanterna att utgöras av sex tjejer från Porrigt, två tjejer från BodyContact, två tjejer och sex killar från Klubb6 och två killar från Porrigast. De två killar som jag funnit genom Porrigast är till exempel både medlemmar på Klubb6 och BodyContact.

Jag har eftersträvat att informanterna ska befinna sig i mot den nedre åldergränsen (18 år för webbplatserna) – flertalet är mellan 18 och 20 år. Alla informanter är mellan 18 och 25 år. Flera informanter har erfarenhet av att visa upp sig sexuellt på internet även när de var minder-

åriga. Genom att informanterna har en längre tids erfarenhet av sexuell exponering är det lättare att studera en process – man kanske på grund av vissa upplevelser valt att skärpa eller lätta på sina gränssättningar.

Inte alla exponerar sig sexuellt på dessa webbplatser bara för att möjligheten finns. För att kunna ingå i studien skulle medlemmarnas profiler eller presentationer innehålla åtminstone någon bild där de exponerat bröst, kön eller rumpa eller där de varit helt avklädda (till exempel en nakenbild tagen bakifrån). Att jag har betraktat medlemmarnas profiler som att de innehåller sexuell exponering behöver inte nödvändigtvis betyda att de själva gör det.

Även det omvända förhållandet har uppkommit, det vill säga att jag varit osäker på om en person visat sig "tillräckligt" för att klassa det som sexuell exponering, men här har personen själv i fråga menat att det är sexuell exponering. Det sistnämnda förfarandet blev aktuellt när en kille endast visade överkroppen.

Informanternas sociala profil

Jag har inte systematiskt undersökt informanternas sociala bakgrund och var de kommer ifrån. Den bild som har framträtt är att de har och har haft goda hemförhållanden och en god uppväxt, några har berättat att familjen haft en mycket god ekonomi under uppväxten. Dessa uppger även att de har en bra kontakt med föräldrar och andra anhöriga. Men detta gäller inte för samtliga, några beskriver mer problematiska hemförhållanden med knappa ekonomiska resurser där föräldrarna har missbruksproblem eller inte finns med i bilden. Dock har jag inte kunnat se att det är personer som särskilt befinner sig i "riskzonen" som ägnar sig åt sexuell exponering, även om några informanter beskriver att de inte mår bra. Tan-

ken har varit att informanterna själva ska beskriva hur de mår utifrån sin sexuella exponering, inte att jag ska värdera deras hälsa.

Intervjuerna

Informanterna har själva fått välja hur de velat bli intervjuade – genom möte ansikte mot ansikte, över telefon eller via instant messenger (msn messenger) eller e-post. Detta för att ämnet för studien kan uppfattas som känsligt. Tidigare erfarenheter visar att informanter i stor utsträckning har valt att bli intervjuade via instant messenger när det handlat om ämnen som rör sexualitet (Daneback 2006). Flertalet tjejer har dock blivit intervjuade över telefon, medan killarna i regel valt att bli intervjuade via instant messenger. Inte någon har blivit intervjuad ansikte mot ansikte.

Telefonintervjuerna har försett mig med en mer djupgående information av informanterna än vad i synnerhet intervjuerna via instant messenger kunnat bidra med eftersom de innehåller färre ord. Dessa svar är mer koncentrerade, vilket inte nödvändigtvis behöver betyda att de innehåller knapp information. Eftersom tjejerna oftast har valt alternativet att intervjuas över telefon har de därmed gett mer målande citat än killarna som huvudsakligen intervjuats via instant messenger.

Etiska överväganden

Mina etiska överväganden har följt Vetenskapsrådets etiska riktlinjer (www.vr.se). Jag har arbetat efter principen om informerat samtycke. Informanterna har fått information om studien och därefter har jag inhämtat skriftligt samtycke. De har meddelats om att det är helt frivilligt att delta och de har fått veta att de när som helst kan avbryta sin medverkan i studien.

På BodyContact fick jag tillåtelse av webbplatsens administratörer att använda webbplatsen för att söka informanter. Däremot riskerade jag att bli avstängd som medlem på Porrigt eftersom jag rekryterade informanter genom webbplatsen och gick emot webbplatsens regelverk. Vid det laget hade jag dock funnit de flesta tjejerna för studien, men enbart ett par killar. Därefter fann jag webbplatsen Klubb6 och fick tillåtelse av administratörerna att söka informanter. Jag bestämde mig då för att rekrytera resten av informanterna genom den webbplatsen, det vill säga majoriteten av killarna.

Medier, kropp och pornografi

Fysiska företräden, som att vara snygg och sexig, har stor betydelse för den uppmärksamhet i synnerhet unga kvinnor kan förväntas få. Det är uppenbart att medierna i allmänhet och pornografin i synnerhet sätter sina avtryck i ungdomarnas framtoningar, framför allt på de sexuella exponeringswebbplatserna. Att avgöra exakt hur medierna påverkar en enskild ungdom är dock svårt att fastslå. Klart är att personens egen bakgrund, förhållanden och erfarenheter spelar roll.

Hypersexualisering i medierna

Frilansjournalisten Maria Jacobsson (2005) har skrivit en rapport om medier och kön, där hon sammanställer resultat från tidigare forskning. Hon redogör för några av populärmediernas grunddrag. Hon konstaterar att uttrycken för sexualitet och konsumering går "hand i hand". De bygger båda två på ytterst könsstereotypa idéer, vilket utmynnar i hypersexualisering, eller sexualitetens dubbelstandard om man så vill. Dubbelstandarden innebär att kvinnan gestaltas som ett *objekt att åtnjuta*, medan mannen framställs som ett *aktivt subjekt fritt att välja*. Vi ser inte sällan att marknadsföringen av tjänster och produkter bär dessa uttryck av hypersexualisering. Tudelning har visat sig vara effektiv i olika medierepresentationer – vinnare och förlorare, goda och onda och likaså den stereotypa manligheten och kvinnligheten. Maskuliniteten premieras i medierna med teman som behärskning, makt och framgång, aggressivitet och våld. Den maskulina, muskulösa kroppen disciplineras och skapas genom till exempel

sport och filmer. När kvinnor medverkar i medierna finns det ofta en betoning på deras skönhet och hur denna kan förbättras.

Jacobsson & Broman Norrby (2004) diskuterar hur behovet av att synas har ökat. Detta kan tolkas som ett led i det senmoderna samhällets individualisering. Representationer av självet får därmed en stor betydelse och utseendet sätts i fokus. Många av de budskap vi får från medierna är därför inte verbaliserade, utan bygger på koder. Både i reklam och i individers självrepresentationer på internet är till exempel ett särskilt posering och hur blicken riktas typiska sådana markörer.

Porno-chic

Denna hypersexualisering av populärmedierna bär på tydliga särdrag från pornografin. Den amerikanske medieforskaren Brian McNair myntade redan i mitten av 90-talet begreppen "porno-chic" och "mainstream of the sexualisation" för att beteckna detta fenomen. Han har identifierat tre olika men samverkande processer som har gett upphov till utvecklingen (McNair 1996). För det första talar han om att volymen av pornografi har ökat eftersom den tekniska utvecklingen har gjort det möjligt. Tillgången till internet har raderat alla tidigare hinder för pornografikonsumtion och konsumtionen i alla åldersgrupper har ökat (Månsson, Daneback, Tikkanen & Löfgren-Mårtenson 2003).

En andra process kan benämnas som en clean-up-tendens. Det betyder att vi kan se att pornografin i viss mån har blivit mer accepterad. Sveriges Television ägnade i oktober 2008

en hel lördagskväll åt temat pornografi genom att visa tre dokumentärer om "porrstjärnor" och pornografisk film, något som vi troligtvis inte hade kunnat se för bara tio år sedan.

Den tredje processen betecknas av att direkta fragment från pornografin kopieras till populärkulturen. Ett renodlat sådant exempel är en annons av klädmärket Sisley. Här refererar man till "the moneyshot" i både text och bild, när den kvinnliga modellen sprutar mjölk från en kos spene i sin mun. Det är en tydlig pornografisk metafor.

Ungdomars självrepresentationer på internet

Genom olika webbplatser och communityn (virtuella mötesplatser) finns idag möjligheter att representera sig själv och sin kropp på ett sätt som saknar motstycke i historien. Särskilt intressant i detta sammanhang är de bedömningswebbplatser med ett varierande sexuell innehåll som i stor utsträckning används bland ungdomar.

Vi börjar med att titta på hur det sexuella innehållet kan variera mellan olika webbplatser. I synnerhet kvällspressen har uttryckt oro för tjejer som befinner sig på mötesplatsen Lunarstorm, en stor community för ungdomar. Man hävdar att tjejernas självrepresentationer eller profiler baseras på provocativa sexuella anspelningar, som i sin tur kan utsätta tjejerna för olika faror. Medieforskaren Malin Sveningsson Elm (kommande publikation) har uppmärksammat mediernas sätt att resonera kring oron för tjejer men ifrågasätter om denna uppmålad problembild verkligen överensstämmer med verkligheten. Hon har därför studerat hur unga kvinnor och män egentligen visar upp sina

kroppar på Lunarstorm och resultatet kullkastar helt och hållet mediernas beskrivningar. Hon konstaterar att fler killar än tjejer publicerar halvkroppsfoton och att fler tjejer än killar lägger upp ansiktsbilder. De sexuella antydningarna är dessutom inte alls dominerande utan i själva verket mycket få. Sveningsson Elm tror att ungdomarna på Lunarstorm är medvetet försiktiga och strävar efter att uppvisa en bild av såväl femininiteten som maskuliniteten, som uppfattas som korrekt utifrån rådande resone-mang.

Eftersom många ungdomar idag främst har kontakt på nätet med personer som de redan känner smälter online- och offlinelivet ihop. Det man gör på nätet avviker därmed inte nämnvärt från det man skulle göra i verkliga livet. Sveningsson Elm tror att detta skulle kunna bero på att ungdomarna inte vill avvika från den normativa femininiteten genom att presentera en alltför sexig bild av sig själva. Att medierna i så hög grad har fokuserat på att unga kvinnor publicerar sexuellt provocativa bilder av sig själva och riskerna med det kan också medföra att man blivit avskräckt från att lägga ut sådana. Dessutom är Lunarstorm ingen bedömningswebbplats där man kan sätta betyg på andra medlemmars utseende.

Snyggast.se är till exempel en sådan webbplats. Här är de unga kvinnornas sexighet mycket viktigare om man har syftet att uppnå höga poäng av andra åskådare eller medlemmar. Här spelar också populärmediala bilder av könen en stor roll i utformandet av profilerna. Det är intressant att Anja Hirdmans studie om Snyggast.se visar på ett helt annat resultat än Sveningsson Elms, nämligen det motsatta (2007). Hirdman menar att ungdomarnas självrepresentationer på internet fyller olika funktioner. Man har möjlighet att uppvisa ett slags idealversion av

sitt fysiska jag och utifrån detta kommunicera med andra personer. Syftet är många gånger att uppnå bekräftelse och uppskattande, vilket är möjligt när betraktarna kan lämna kommentarer och ge poäng på en profil. När röstning är en viktig del av en webbplats funktion intensifieras de visuella koder som rör femininitet respektive maskulinitet. Så är fallet på webbplatsen Snyggast.se. Det visar att ungdomarna tror att de könsstereotypa uttrycken är de som uppskattas hos det motsatta könet (webbplatsen har framför allt en heterosexuell inramning). De profiler som har en tydlig sådan prägel har mycket riktigt också en tendens att hamna högt på listorna.

Hirdman (2007) visar också i sin forskning att dessa stereotypa bilder av femininitet och maskulinitet relaterar till bilder från populärmedierna. Hon konstaterar att veckopress som riktar sig till såväl tjejer som killar domineras av unga kvinnor i hel- eller halvkroppsbilder. Här finns en likriktning av bland annat bröstens form, hårfärg med mera. Den femininitet som premieras uppvisar en kroppslig medvetenhet som realiseras via ett visst posering som bland annat framhäver bysten. På de bilder där män finns representerade är den sexuella undertonen frånvarande, vilket markeras av att ansiktet är i fokus på de ofta svartvita fotografierna. Hirdman hävdar att tjejerna till mycket större del än killarna genom sina självrepresentationer på Snyggast.se kommunicerar med betraktaren. Som redskap för detta ändamål använder tjejerna kroppen, i enlighet med medialt standardiserade former (body-ism). Kroppslig omedvetenhet, intellektualism och oberördhet inför betraktaren står i motsats till de självrepresentationer som tjejerna på topp-10 listan ger. Däremot är denna distans kännetecknande för den maskulinitet som sätter killarna på motsvarande lista. Genom att killarna

uppvisar ansikte snarare än kropp uttrycks en känsla av ett reellt jag (face-ism). Enligt denna undersökning på Snyggast.se presenterar ungdomar sig själva utifrån en föreskriven mediebild.

Det pornografiska scriptet

Den föreskrivna mediebilderna liksom de könsstereotypa självrepresentationerna vilar ytterst på det pornografiska scriptet (Löfgren-Mårtenson & Månsson 2006). Det innebär att koderna och symboliken som används är hämtade från pornografin. (Jämför med McNairs tredje process.) De som använder sig av det pornografiska scriptet, i synnerhet tjejerna, har större chans att uppnå höga poäng eftersom pornografiska koder är det som uppskattas av betraktarna. Medvetet eller omedvetet använder man sig av pornografiska koder för att attrahera tittaren. I mindre sexuellt explicita sammanhang, till exempel på Snyggast.se, är plutande munnar, en trånande, "förförisk" blick som söker kontakt med betraktaren och framhävet av bröstet sådana exempel bland tjejer. På mer sexuellt explicita webbplatser på internet, till exempel Porrigt.se, kan man så att säga löpa hela linan ut, där nakna bröst och könsorgan exponeras på ett sätt som direkt överensstämmer med den kommersiella pornografin. Motsvarigheten för killar rör många gånger i stället uppvisandet av överkroppen och dess muskler.

Sex och porr på internet

Detta tydliga avtryck av pornografin i ungdomars självrepresentationer på internet väcker frågor om ungdomars konsumtion av och attityder till den "renodlade" pornografin. Tittar unga män och kvinnor på pornografi och vad tycker de i så fall om den? Hur påverkas de av den?

Forskare har beskrivit internets breda genomslag hos allmänheten i termer av en sexuell revolution. Söker man på ordet "free sex" på internet i april 2009 får man 31 400 000 träffar. Söker man på det mer svenskklingande ordet "porr" hamnar man på närmare tre miljoner träffar. Alla tidigare hinder för porrkonsumtion är idag raderade. Frågan är då vilken innebörd tillgången till internet har för användningen av pornografi. Cooper (i Månsson et al. 2003) har utvecklat modellen Tripple-A-engine som hänvisar till begreppen Accessibility, Affordability och Anonymity, för att förstå internets genomslagskraft för sexuella syften. Detta gäller i högsta grad pornografin på nätet. Troligtvis har de flesta internetanvändare någon gång surfat in på en pornografisk webbplats av misstag, vilket visar hur lätt det är att nå den – Accessibility. Samtidigt ger det en vink om hur stort pornografins utbud är. Affordability anger hur billigt det är att ta del av det internet har att erbjuda. Man betalar endast för den kostnad uppkopplingen mot internet innebär och utöver denna finns det därmed möjlighet att ta del av gratis pornografiskt material. Anonymity betecknar att man som internetanvändare automatiskt är anonym. Den som vill använda pornografi behöver inte känna sig utpekad, som när man hyr eller köper pornografi i handeln. Därefter har begreppet Acceptability lagts till av King (King 1999), vilket refererar till att gränsen förflyttas för normen för sexuella handlingar. Inom pornografins område finns numera ett varierat utbud, inte minst för de mer extrema varianterna av pornografi. Slutligen har Tikkanen och Ross (2003) tillfogat modellen ett femte A – Approximation. Steget mellan fantasi och verklighet kan på internet luckras upp och användaren ges möjlighet att laborera med olika sexuella identiteter. Med andra ord är det

som tidigare kan ha uppfattats som hinder för pornografianvändning, till exempel införskaffandet av porren, numera ett minne blott.

Den svenska undersökningen om kärlek och sex på internet visar att porrkonsumtionen har ökat i alla åldersgrupper (Månsson et al. 2003). Framför allt är det en manlig angelägenhet, nästan 60 procent av männen uppgav att de tittade på pornografi medan drygt tio procent kvinnorna gjorde det. Det vanligaste kärlekssyftet eller sexuella syftet på internet för män var därmed att titta på erotica och pornografi, medan kvinnorna föredrog mer interaktiva sysselsättningar som till exempel att flirta på en chatt. Studien visade dock att det fanns stora skillnader inom könen beroende på vilken åldersgrupp man tillhör. Av de äldsta kvinnorna i undersökningen (50–65 år) var det bara fyra procent som surfade efter porr, medan nästan tre fjärdedelar av den yngsta åldersgruppens kvinnor (18–24 år) ägnade sig åt det. Det resultatet innebär också en intressant skillnad mellan de unga kvinnorna och de äldre männen. Här visade det sig att undersökningens yngsta kvinnor såg mer på pornografi än den äldsta åldersgruppen bland männen (50–65 år). Av de unga kvinnorna tittade en av fyra på pornografi, jämfört med tre av fyra i motsvarande ålder bland männen. Dessa resultat visar sammantaget på att generationsskillnaderna är större än könsskillnaderna. Särskilt intressant för den här studien är att det verkar som att de unga kvinnorna och de unga männen närmar sig varandra i dessa avseenden.

Hur ungdomar påverkas av medier och pornografi

Medierna är självklart en medverkande faktor i ungas identitetsutveckling. Men exakt i vilken grad medierna påverkar skapandet av kön och sexualitet bland unga och hur en sådan effekt ser ut är som jag tidigare nämnt inte givet. Det har bedrivits mycket forskning kring mediernas påverkan på unga, men den är inte samstämmig. De flesta forskare menar dock att representationerna av kön i medierna är traditionella och inte ifrågasättande till sin karaktär.

Men hur anser ungdomar själva att de påverkas av pornografikonsumtion? I Sverige har det gjorts ett antal undersökningar som behandlar frågan. Det finns en tydlig uppfattning om att pornografin påverkar andra personer i högre grad än man upplever att man själv påverkas. En undersökning av tredjeårsgymnasister visar till exempel att 71 procent tror att andra personer påverkas av att titta på pornografi, medan endast 29 procent menar att de själva påverkas, 15 procent kunde inte bedöma om de själva påverkas (Häggström-Nordin, Hanson & Tydén 2005). Unga män tror dock att de i högre grad än unga kvinnor påverkas själva av pornografin (Rogala & Tydén 2003, Tydén & Rogala 2004). Detta kan bero på att män konsumerar pornografi i större utsträckning än kvinnor och att pornografin i första hand tilltalar män. Däremot uppfattar en större andel unga kvinnor än unga män att pornografi generellt sett påverkar på ett negativt sätt, att den till exempel kan leda till en förvriden uppfattning om kvinnors och mäns sexualitet. Ungdomar är mindre benägna att tro att pornografin påverkar än vad vuxna personer är (Carlsson 2005).

Det finns ett samband mellan pornografikonsumtion och praktiserandet av olika sexu-

ella aktiviteter som ofta förekommer i pornografin, till exempel analsex, men det går inte att fastställa ett orsakssamband häremellan – att pornografikonsumtion skulle ge upphov till utövandet av analsex. Det kan i stället röra sig om att man har en bred sexuell repertoar och utför en rad olika sexuella aktiviteter och att pornografikonsumtion och analsex är ett par av dem (Forsberg 2006). Däremot finns det forskning som visar att en femtedel av gymnasieungdomarna, med de unga männen kraftigt överrepresenterade, har provat sådana sexuella handlingar som de fått uppslag från i pornografin (Priebe, Åkerman & Svedin 2007).

Man pratar ofta om något som kallas för tredje-personeffekter av mediernas påverkan. Det betyder att man tror att andra personer påverkas mer än man själv gör av massmedier, och mycket forskning har visat på denna effekt. I studier menar kvinnor att de inte direkt tar intryck av mediernas stereotypa bilder – men att man tror att andra personer gör det och då i synnerhet män. Därför kan det vara svårt för många kvinnor att helt värja sig från mediernas påverkan (Choi, Leshner & Choi 2008, Milkie 1999).

Tidigare studier visar att självobjektivering bland kvinnor leder till ångestkänslor kring utseende och kropp, vilket i sin tur kan medföra en sämre kroppsbild och låg självkänsla. Strelan och Hargreaves (2005) undrar om den person som självobjektiverar löper större risk att objektifiera andra. Studien visade inte oväntat att kvinnor objektifierade sig själva i större utsträckning än vad män gjorde. Denna självobjektivering var intressant nog relaterad till missnöje med sin kropp bland kvinnor, men inte bland män. Kvinnornas objektivering av andra kvinnor skiljde sig inte i någon högre grad från objektiveringen av män. Detta var ett

oväntat resultat eftersom man hade förväntat sig att kvinnor i större utsträckning skulle objektifiera andra kvinnor till följd av de olika könsidealerna. Resultatet visade också att män objektifierade kvinnor mer än vad kvinnor gjorde, medan kvinnor objektifierade män mer än vad män gjorde. Kvinnor objektifierade oftare andra kvinnor än sig själva. Likaså visade det sig att högre självobjektivering bland både kvinnor och män relaterades till ökad objektivering av andra kvinnor och män, men sambandet var starkare för kvinnor. Huvudresultatet i studien var att kvinnor även objektifierar andra kvinnor, men inte till den grad som män objektifierar kvinnor.

Löfgren-Mårtenson & Månsson (2006) har intervjuat ungdomar mellan 14 och 20 år i fokusgrupper om deras användning av och attityder till pornografi. Ungdomarna uttrycker att det är ganska normalt att konsumera pornografi, åtminstone om man är ung. Det uppfattas inte som något avvikande eller konstigt. Här kan vi identifiera en förändring i ungdomars attityder till pornografi, eftersom pornografikonsumtion bland något äldre ungdomar uppfattas som skambelagd (Nigård 2007). Internets genomslag ligger säkerligen bakom en sådan attitydförändring, tillsammans med pornochic-utvecklingen i övrigt. Men dessa ungdomar köper inte pornografins könsstereotypa budskap ovillkorligt, utan de förhåller sig reflexiva och kritiska till pornografin. Killarna är generellt sett positiva till pornografin i de tidiga ungdomsåren men de tenderar att bli mer kritiska till pornografin ju äldre de blir. Denna ställning tydliggörs i takt med att de tillägnar sig egna sexuella erfarenheter. För tjejernas del tycks det vara det omvända förhållandet, att man är kritisk i början men att man efter hand och med stigande ålder börjar uppskatta porr.

Det ser alltså ut som att unga kvinnor och män "möts" på halva vägen. Detta är ett resultat som är synnerligen intressant för den här studien.

Löfgren-Mårtenson & Månsson (2006) tar också upp olika funktioner som ungdomarnas pornografikonsumtion kan syfta till att fylla. För det första är det vanligt att pornografin används som "onanimaterial", det vill säga att den syftar till att intensifiera den sexuella upplevelsen vid onanin. Detta är den kanske mest välkända och uppenbara funktionen pornografin fyller. I övrigt uppger ungdomarna att pornografikonsumtionen syftar till att ge kunskap om sex. Det kan till exempel röra sig om att man lär sig hur män och kvinnor ser ut eller att man får uppslag till olika samlagsställningar. En tredje funktion är att pornografin kan användas som argument för att utveckla olika normer i kamratgruppen.

Kontexter kring sexuell exponering

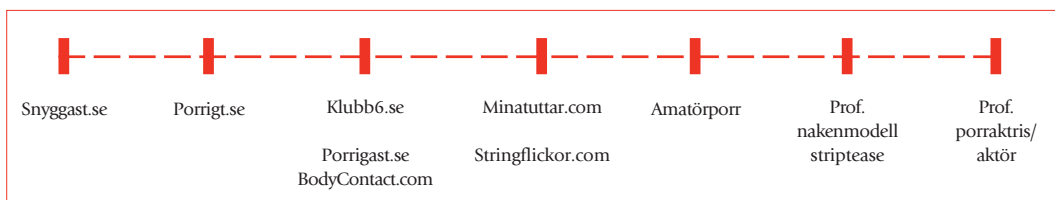
I detta avsnitt kommer jag först att demonstrera den sexuella exponeringens olika kontexter och arenor. För att göra detta tar jag hjälp av en modell i form av ett kontinuum, som visar den sexuella exponeringen i sin helhet och hur dessa olika kontexter förhåller sig till varandra. Därefter gör jag några nedslag i kontinuumet utifrån de positioner som mina intervju-personer rör sig inom och mellan. Jag kommer i synnerhet att diskutera webbplatsen Porrigt eftersom flertalet unga kvinnor i studien är rekryterade från detta sammanhang. Men jag vill även göra vissa beskrivningar av webbplatserna Klubb6, BodyContact och Porrigast.

Kontinuum över sexuell exponering

Jag vill här åskådliggöra en modell som antar en helhetsbild av sexuell exponering. Detta för att lättare placera studiens informanter i ett vidare sammanhang och för att ge möjligheten att se deras inbördes förhållanden till varandra samt för att synliggöra en process. Modellen är ett förslag på hur sexuell exponering som helhet kan gestalta sig, men jag vill inte göra anspråk på att den ska motsvara en en gång för alla given verklighet.

Utgångspunkten är att man kan betrakta sexuell exponering som olika positioner på ett kontinuum mellan två ytterpunkter. Man kan föreställa sig att olika personer rör sig längs detta kontinuum och det innebär att övergångar sker mellan de olika positionerna. I så fall skulle man kunna tala om olika processer eller karriärer. Dessa kännetecknas såväl av kontinuitet som av övergångar mellan olika stadier. Ibland kan man även finna vändpunkter i karriären som medför att individen lämnar eller bryter upp.

Vid den ena ytterpunkten har jag som exempel valt att placera ungdomswebbplatsen Snyggast.se. Syftet med att lägga ut en bild av sig själv på denna webbplats är att bli bedömd som så "snygg" och attraktiv som möjligt av andra ungdomar som besöker webbplatsen. Merparten av användarna är mellan 13 och 21 år. Webbplatsen har varit föremål för ett stort mediepådrag, då i synnerhet farhågan har funnits för att ungdomar utifrån sina ibland sexuellt anspelade bilder ska bli kontaktade av äldre personer för sexuella ändamål, vilket också har inträffat. För att motverka sådana risker har Snyggast.se därefter utarbetat strängare regler för vad som är tillåtet att visa upp av sin kropp.

Det är dock lätt att hitta exempel på att reglerna inte alltid följs och emellanåt dyker det upp "fejkade" medlemmar som den kommersiella pornografin ligger bakom. På grund av att Snyggast.se har dryftats i både medier och vetenskapliga sammanhang (till exempel Hirdman 2007) och därmed fått mycket uppmärksamhet, har vi valt att lämna webbplatsen därhän i studien. Det tycks också som att den har stagnerat när det gäller aktiva användare, och olika typer av annonser är i stället framträdande. Samma profiler ligger i topp månad efter månad och det verkar som om nyrekryteringen till sidan är liten. Kanske ungdomarna har fått "kalla fötter" efter all uppmärksamhet och håller sig borta från sidan.

Porrigt.se är en annan ungdomswebbplats, dock med 18-årsgräns, som med sitt bedömningssystem påminner om Snyggast.se (se nedan om Porrigt.se). Denna webbplats "flirtar" dock med pornografin på ett omedelbart sätt. Så har till exempel varje medlem sin "porrlya", sitt eget fotoalbum med "snusk" och möjligheten finns att ingå i "gangbangs" (olika intressegrupper). Porrigt har inte problematiserats i medier eller i den vetenskapliga litteraturen på samma sätt som Snyggast. Vid en sökning (090520) av "Porrigt.se" på Google finner vi 1 850 träffar medan "Snyggast.se" fick 12 800 träffar. För webbplatser som Klubb6.se, Porrigast.se och BodyContact.com är steget mot pornografin lite närmare. Minatuttar.com och Stringflickor.com är exempel på webbplatser med ett tydligt pornografiskt syfte och innehåll. En manlig motsvarighet är Sugmig.com. Man vänder sig till "amatörer" som vill visa upp en del av kroppen som man kanske är särskilt stolt över. Risker att bli identifierad framställs som liten, eftersom ansiktet ofta inte syns på bilden.

Amatörpornografin har fått luft under vingarna i och med internets möjligheter. Det innebär att allt fler "vanliga" människor skapar egna hemsidor där de exponerar sina kroppar och ibland sitt sexliv. Det varierar om man önskar visa sitt ansikte och riskera att bli igenkänd. Här, någonstans i "amatörpornografin", finns en gräzon mellan det "amatörmässiga" och det "professionella". Nakenuppträdanden i offentliga lokaler, striptease, förekommer numera i begränsad utsträckning i Sverige, men fortfarande finns ett antal klubbar och förmedlingar. Ju närmare vi kommer den högra ytterpunkten på vårt kontinuum, i desto större utsträckning arbetar kvinnorna som professionella nakenmodeller. Allra längst ut "på linjen" finns de kvinnor som medverkar i den kommersiella pornografin och som genomför samlag på bild eller i film. Det är viktigt att understryka att kontinuumet inte är en måttstock på individens hälsa och välbefinnande.

Tonvikten av studiens informanter placerar sig längs kontinuumets vänstra delar, med undantag från Snyggast.se som vi har valt att inte uppmärksamma. Någon gör dock erfarenheter även bortåt det högra hållet, som professionell nakenmodell.

Porrigt.se

"Porrigt.se – bättre än din förra dejt" – så lyder Porrigts slogan. En siluett av en naken kvinna liggande på mage utgör logotyp. I maj 2009 hade communityn Porrigt.se strax under 23 000 medlemmar, varav drygt en fjärdedel är tjejer. (Sedan följande beskrivning författats har Porrigt.se uppdaterat sin version och vissa förändringar har ägt rum.) Man beskriver sig som den snabbast växande och den mest porriga communityn på internet. Snabbast växande är dock en sanning med modifikation om man

syftar till medlemsantalet som minskar. Det betonas att Porrigt.se inte är en porrsida utan ett "öppensinnat community där ni har möjlighet att utveckla er mer fritänkande sida. Vare sig ni söker vänner, sex, flirt, eller kanske en cs-medspelare (datorspel som spelas över nätverk, min anmärkning) så är Porrigt.se mötesplatsen för er." Åldersgränsen för att bli medlem är 18 år och kostnaden är 50 kronor, vilket är villkor som tillkommit under senare år. Sidan har funnits sedan 2002. Idag är den mycket välskött, på så sätt att det inte är några svårigheter att komma i kontakt med administratörerna på sidan. Merparten av medlemmarna är mellan 18 och 25 år.

Flera av Porrigts olika användarfunktioner bär namn från den kommersiella sexindustrin (Gangbang, Bordell, Bitch, Peepshow) eller är varianter av ordet porr (Porrly, Porrlank). Dock är den enda direkta kopplingen till sexindustrin de pornografiska filmsnuttar som loopar (spelas om och om igen) på startsidan sedan man loggat in. Denna reklam för sms-film går att dölja om så önskas. Som medlem har du din egen Porrlank som motsvarar din profil. Där kan du välja att presentera dig med bild. Man kan uppge till exempel kön, ålder, sexuell läggning, utseende, favoritställning och vad man söker genom att använda sidan. Det finns också ett filter som anger vilka medlemmar som får kontakta dig genom att skicka interna meddelanden. Det är till exempel möjligt att enbart bli nådd av bisexuella kvinnor under 25 år.

Porrigt har alltså en pornografisk inramning men samtidigt är det en ungdomscommunity som har samma funktioner som andra virtuella mötesplatser på internet. Därmed spelar webbplatsen en social roll i ungdomars vardag, vilket betyder att det finns andra poängar med Porrigt än att webbplatsen har en pornografisk

inramning. (Det är också så som webbplatsen marknadsförs.) Spänningen och brytpunkten mellan den pornografiska och den sociala kontexten är spännande och den är föremål för diskussion i denna studie.

Bilder och de funktioner som finns är ett viktigt inslag i Porrigt. Medlemmarna kan ha sitt eget bildgalleri under rubriken Snusk. Somliga bilder kan vara av typen VIP-bilder eller vännerbilder, som enbart är synliga för utvalda medlemmar. Till varje bild går det att skriva en kort kommentar, liksom bilden är öppen för andra medlemmar att kommentera. Andras kommentarer syns enbart för den som lagt ut bilden. Varje profil är öppen för röstning och uppnår man tillräckligt många röster så hamnar man på den så kallade Porrigast-listan, uppdelad på tjejer och killar. För att detta ska ske måste man dock vara "porrsäker". Det innebär att man för administratörerna har bevisat att man verkligen är den person som man utger sig för att vara.

En tjej som toppar Porrigastlistan kan ha över 3 000 poäng, medan en kille på motsvarande plats kan ha uppnått endast en tiondel av den poängen. Det röstas alltså i mycket högre grad på tjejerna. Bilderna i tjejernas Porrigast-lista fokuserar på bröst eller uringningar, könsorgan och stjärtar med eller utan stringtrosor. Man poserar på ett sätt som riktar uppmärksamheten mot dessa företräden. En av tjejerna på listan har valt att i synnerhet fokusera på sina stora bröst. På flera bilder ser vi endast hennes bröst i olika typer av framhävanden. Ett par av bilderna visar när hon utför oralsex på en kille, men av killen ser vi enbart hans kön. Stora bröst är ett vanligt tema inom den kommersiella pornografin och dessa bilder skulle lika gärna kunna finnas i ett sådant sammanhang. Just koncentrationen på en kroppsdel som an-

ses vara sexuellt laddad är också typiskt pornografiskt. Mestadels rör det sig om den typen av "avklädda" bilder på tjejernas Porrigast-lista, men även någon vardagsbild visas upp. I stort sett är bildspråket hämtat från den kommersiella pornografin. Slumpmässiga sökningar på tjejer som inte ligger på listan visar att här är förhållandet det motsatta på så sätt att inga eller kanske endast ett par bilder utgörs av sexuell exponering och denna är i regel inte fullt så explicit. Bilder där man är påklädd dominerar tillsammans med vardagsbilder på husdjur eller bilder från till exempel fester. Det är uppenbart hur olika typer av bilder varvas i samma sammanhang för att presentera medlemmen i fråga, vilket också understryker att Porrigt inte nödvändigtvis tolkas som en pornografisk kontext i första hand, utan kanske snarare som ett socialt forum.

Killarnas lista visar inga direkta motsvarigheter till tjejernas. Ingen av dem som för närvarande är placerade på listan visar till exempel upp sitt könsorgan. Vi kan inte heller se några sexuellt explicita bilder för övrigt – ett par duschbilder tagna från sidan med förhålllet könsorgan. På killarnas bilder står i stället överkroppen i fokus, som för att premiera uppvisandet av muskler och tatueringar. Det är uppenbart att det som kille på Porrigt är mer framgångsrikt att exponera en sådan överkropp än sitt könsorgan om man vill uppnå höga röster. För övrigt är det "påklädda" bilder och vardagsbilder i stil med tjejernas som är populära. Söker man slumpmässigt bland killarna är det få som har sexuella bilder överhuvudtaget. Det är ansiktsbilder, festbilder och bilder på tatueringar.

Bilder på Porrigt utgör som sagt ett centralt inslag, men existerar inte i ett vakuum utan är beroende av kontexten. Bilder och text står i ett förhållande till varandra och texten sätter gränser för vad som kan uppfattas som acceptabelt och uppskattat i sammanhanget, men också i samhället för övrigt. Att man kan kommentera varandras bilder är redan nämnt, liksom möjligheten att skicka interna meddelanden till medlemmar. Man skulle kunna säga att Porrigt är som upplagt för olika typer av genusdiskussioner. En funktion som finns är möjligheten att ha en egen "porrfråga" i sin profil. Här kan man ställa vilken fråga som helst, öppen för andra medlemmar att besvara med ett ja eller nej. "Tycker du om analsex?", är ett sådant exempel.

Medlemmar kan föra samtal (i realtid) med varandra på det så kallade Porrplanket, som är öppet och offentligt för alla användare. Vilket ämne som helst kan diskuteras. Vid besök den 20 maj 2009 rör samtalet enbart vardagliga ting. Det är lunchtid och några påpekar att de är hungriga, en annan tappar upp vatten och ska ta sig ett bad och en tredje känner sig sjuk men ska ändå ta sig till jobbet efter att lunchlådan är tillredd. Det är inte ovanligt att Porrplankets samtal handlar om olika frågor som rör kön. Det är uppenbart när en diskussion äger rum om hur en tjej får lov att agera utan att ge ett slampigt intryck. Andra gånger är det mer subtilt. Frågor om dejting och förhållande varvas med frågor om utseende och träning. Sida vid sida pågår samtidigt sådana olika diskussioner medlemmar sinsemellan.

Klubb6.se och BodyContact.com

Klubb6 gör reklam för sig som en "gratis on-line-community med fokus på sex, gruppsex, partnerbyte, swingers, trekant, gruppsex, knull, foto, video" och kallar sig för "den hemliga klubben". BodyContacts slogan lyder "din kontaktsajt på nätet". Med sådana inramningar är Klubb6 och BodyContact mer inriktade mot pornografi och sexträffar än vad som är fallet för Porrigt. Båda är dock communityn. Några av bilderna vi kan se på Klubb6:s startsida är hämtade ur medlemmars "fotoalbum" och uppvisar sexuellt explicita företeelser som oralsex eller samlag. En grupp bilder visar medlemmar, både män och kvinnor som nyligen är inloggade, varav några har valt att ha ansiktsbild som profilm, medan andra är närbilder på kön eller bröst. Åldern tycks vara mer varierande på dessa webbplatser än på Porrigt. Varken BodyContact eller Klubb6 är utpräglade ungdomscommunityn, utan här rör sig medlemmar i olika åldrar, varav många dock är ungdomar.

På Klubb6 är medlemmarnas bilder och filmer centrala. Här finns inte den variation på bilderna (vardagsbilder varvade med sexuellt explicita bilder) som finns på Porrigt, utan här är bilderna oftare pornografiska, liksom filmerna som oftast bara är på några minuter. Det finns möjlighet att publicera bilder och film i publik respektive privat mapp. Den publika mappen har alla medlemmar tillgång till medan den privata kräver tillstånd från medlemmen som lagt ut den. Man kan bli medlem utan att ha publicerat bilder.

BodyContact saknar ett system som skiljer mellan offentliga och privata bilder. Däremot är sökfunktionen mycket utvecklad jämfört med motsvarande på Klubb6. Det rör sig om en

rad olika kategorier som det är möjligt att söka bland: tjej söker kille, tjej söker tjej, modell finnes, bondage, kinky, kille söker par och så vidare. På BodyContact är just kontaktannonserna i fokus, men det är möjligt att bli medlem utan att publicera bilder. På båda webbplatserna är det möjligt att skicka interna meddelanden till andra medlemmar och likaså finns det forum som i synnerhet diskuterar olika frågor om sex. På Klubb6 finns det både chatt och "klotter", där det inte är ovanligt att vardagliga ämnen avhandlas, liksom på Porrigt (Jämför med Porrplanket).

På Klubb6 och BodyContact är det lätt att komma i kontakt med administratörer för webbplatserna.

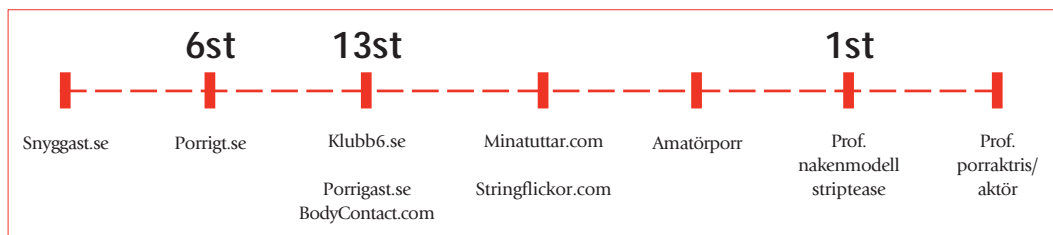
Porrigast.se

Det finns också en sexuell exponerings-webbplats som heter Porrigast.se. Denna gör anspråk på att vara "Sveriges snuskigaste sajt". Den kan beskrivas som en pornografisk variant av Snyggast.se, där det är möjligt att rösta på bilder utifrån en skala mellan ett och tio och ge kommentarer. För detta syfte krävs det inget medlemskap men däremot för att lägga ut bilder. Webbplatsen ger ett mycket torftigt intryck och den ser ut att vara uppbyggd på enklaste möjliga sätt. Jag uppfattar den inte som en community i den utsträckning som de tre övriga webbplatserna jag tagit upp. Försök att komma i kontakt med administratörer för sidan har misslyckats.

Även om informanterna är rekryterade från en specifik webbplats finns det andra webbplatser man kan ha exponerat sig på eller rört sig på. Det finns informanter som är medlemmar på Klubb6, Porrigt och BodyContact, några som är medlemmar på två av dem men kanske även andra och så vidare. Informanterna har klart för sig skillnaderna mellan dessa webbplatser och man kan till exempel använda olika arenor för olika syften.

Intervjuredovisning

I detta avsnitt kommer intervjuerna att redovisas. Jag vill med kontinuummodellen över sexuell exponering påminna om var informanterna placerar sig i den sexuella exponeringens värld. Samtliga informanter, förutom en, befinner sig i den andra och tredje rutan i modellens vänstra del. Den återstående informanten finner vi näst längst till höger.

Jag har kategoriserat tjejerna i tre grupper, som jag har valt att benämna acceptans-, förbehålls- och restriktivitetsgruppen. Skälet till detta är att jag finner tre olika mönster bland tjejerna som rör deras avsikt med och inställningen till att exponera sig sexuellt. Det finns inga tydliga avgränsningar mellan grupperna, men jag har valt att kategorisera dem för att kunna jämföra grupperna analytiskt. Då uppkommer en kontrastverkan som kan ge kunskap. Jag har valt att inte kategorisera killarna, utan de i sin helhet utgör ett jämförelsematerial. Acceptansgruppens (två informanter) egen avsikt är att exponera sig sexuellt på sexuella arenor. De använder sig helt och hållet av pornografiska script

när de exponerar sig sexuellt. Den största gruppen är förbehållsgruppen (sex informanter), som har vissa förbehåll när det gäller att exponera sig sexuellt. Det handlar om att man inte vill publicera pornografiska bilder eller att man inte vill ha pornografiska kommentarer från betraktarna. Gruppen är ambivalent i sin inställning till sexuell exponering. Restriktivitetsgruppen (två informanter) får betecknas som negativa gentemot sexuell exponering och de anser inte att de ägnar sig åt det på sådana sexuella arenor. Alla tre grupperna befinner sig alltså på sexuella arenor och visar åtminstone delar av kroppen på ett sätt som kan uppfattas som sexuell exponering. Även andra sätt att fördela

Tabell 7.1 Tjejer; acceptans gentemot sexuell exponering

Namn	Sexuell exponering, bilder	Rekryterad genom	Ålder vid intervjun
Catarina	Närbilder på bröst och kön i privat mapp	Klubb6	19
Robin	Pornografisk posering enligt fotografens önskemål	Body Contact	19

Tabell 7.2 Tjejer; förbehåll gentemot sexuell exponering

Namn	Sexuell exponering, bilder	Rekryterad genom	Ålder vid intervjun
Mina	Tidigare bröst och kön, nu i privat mapp	Porrigt	20
Margaretha	Bröst. Kön endast i privat intressegrupp	Porrigt	18
Alicia	Bröst enbart på strandbild	Porrigt	21
Sanne	Närbild på bröst som hålls för, rygg och rumpa	Porrigt	20
Annelie	Visar ryggen i duschen, närbild bröst (med behå)	Porrigt	21
Lina	Bild tagen bakifrån, naken	Body Contact	18

Tabell 7.3 Tjejer; restriktivitet gentemot sexuell exponering

Namn	Sexuell exponering, bilder	Rekryterad genom	Ålder vid intervjun
Josefin	Sittande naken, bild tagen bakifrån mot svart bakgrund	Porrigt	21
Belinda	Helkroppsbild, inte helt avklädd	Klubb6	19

materialet hade varit möjliga. De grupper tjejerna är kategoriserade i kan åskådliggöras enligt tabellerna 7.1–7.3

Eftersom fokus i studien ligger på tjejerna har killarna inte kategoriserats i olika grupper som tjejerna. De bildar i stället en killgrupp som fungerar som ett jämförande material mot tjejerna som grupp (tabell 7.4).

Tabell 7.4 Förteckning över killarna

Namn	Sexuell exponering, bilder	Rekryterad genom	Ålder vid intervjun
Johannes	Visar överkropp	Porrigast	22
Mattias	Visar kön i privat mapp	Klubb6	19
Björn	Naken i webbkamera	Klubb6	20
Anton	Visar kön i privat mapp	Klubb6	19
Sigge	Visar kön i privat mapp	Klubb6	20
Trulle	Visar kön i privat mapp	Porrigast	25
Stefan	Visar kön i privat mapp	Klubb6	21
Andreas	Visar kön i privat mapp	Klubb6	21
Paul	Visar kön i privat mapp	Klubb6	19
Max	Sexbilder i privat mapp	Klubb6	20

Vägen mot sexuell exponering – genom kamrater

Den sexuella exponeringen är bland intervju-personerna i regel knuten till vissa webbplatser, till exempel Porrigt och BodyContact, där det krävs ett medlemskap för att visa upp sina bilder. Att exponera sig sexuellt är oftast inte huvudsyftet med medlemskapet, utan det blir snarare en del av de möjligheter sidan har att erbjuda. Margaretha berättar varför hon blev medlem på Porrigt:

"Jag blev ju mest medlem för att jag ville kolla in mitt ex, för att jag fick höra att han var medlem där. Då blev jag alldeles avundsjuk av nyfikenheten, att man fick gå och hålla koll på honom. Men sen blev det att man började snacka med folk."

Margarethas ord antyder att Porrigt är ett socialt forum. Ingången till webbplatsen har i flera fall skett genom andra kamrater som tipsat om den. Man har antingen fått vänner där eller utnyttjar webbplatsen för att hålla kontakt med redan existerande kamrater. "Nästan alla" i Sannes vänkrets är medlemmar på Porrigt. Alicia tycker att den stora fördelen med medlemskapet är just denna sociala bit och hon har träffat flera personer som under åren blivit nära vänner. Annelie har varit medlem på Porrigt sedan hon var 15 år (innan åldersgränsen 18 år för medlemskap fastslogs) och poängterar också den sociala funktionen:

"Visst hade jag likaväl kunnat klara mig utan det men jag tycker att det har varit jättekul! /.../ Ett par stycken har jag träffat, men inte alla. Det är folk härifrån, från samma samhälle, men som jag inte har känt förut. Det kanske är en kompis

kompis. /.../ Jag har väldigt mycket kompisar där och ... Inte bara kompisar som jag har träffat, utan även kompisar som jag håller kontakten med via msn och Porrigt. Det är en rolig sida helt enkelt."

Surfandet på dessa webbplatser är en del av ungdomarnas vardag, där internetanvändningen i sig ingår i deras livsstil. Användningen av webbplatserna är bred, vilket innebär att det kan finnas flera olika syften för att använda dem. "Det är bara ett vardagsnöje bland många andra", menar Alicia. Det är inte ens säkert att det är de sexuella anspelningarna och bilderna som utgör lockelsen att använda webbplatsen, utan det kan likaväl vara de sociala kontakterna. Tidsfördriv är något som ofta framkommer som argument. Sanne tar upp just detta:

"Mitt huvudsakliga syfte, det är ju att man är sysslös. Man kollar på folk, man klickar in på bilder. Jag brukar inte ta kontakt med folk därifrån, utan jag kan bli kontaktad och det ges kommentarer via bilder och mejl. Och då kan jag svara på vissa, men inte andra. Andra kan gå vidare till msn-kontakter."

För informanterna tycks det som att användningen av sidan utifrån ett socialt syfte kommer först och därefter den sexuella exponeringen. Alicia beskriver hur den sexuella exponeringen är något som hon genom tiden har "vuxit in" i:

"Det är inte direkt något jag reflekterat över så noga innan det skedde. Kan inte ens säga när och hur 'det började'. Jag har varit medlem på Porrigt.se i många år. Dock har de gränser för vad man får visa

som omyndig (inga kön eller avklädda bröst) vilka jag har följt. Kan inte heller säga någon specifik orsak. Det är bara något som har vuxit fram genom åren.”

Genom detta citat illustrerar Alicia hur exponeringen blivit en integrerad del av hennes liv, men den har givetvis inte uppkommit i ett vakuum. Här spelar jämnåriga kamrater en stor roll och det tycks som att fotograferandet är en del av dessa ungdomars vardag. Nyare teknik som digitalkameror förenklar dessutom exponeringen, både när bilderna tas och vid eventuell publikation på internet. Flera av informanterna berättar att det är vänner som har tagit bilderna där man exponerar sig sexuellt. ”Den på ryggen”, säger Sanne, ”det är min tjejkompis som gjort det. Hon finns också på Porrigt.” Alicia menar också att de flesta bilder som visas har tjejkompisarna tagit. Hon beskriver hur det kan gå till: ”Det är inte så att jag bestämmer ’Oh nu måste jag lägga upp bilder, vem ska fota’ utan det är oftast spontant.”

Det här visar att den sexuella exponeringen kan vara ett vardagsfenomen bland dessa ungdomar, en livsstil som man socialiseras in i. Den sexuella exponeringen är inte heller specifik på så sätt att den är det enda eller kanske ens det huvudsakliga syftet med dessa webbplatser, utan den är snarare införlivad i en webbplats som kan fylla flera syften. Exponeringen blir därmed inte något ”konstigt” eller avvikande – ”ingen stor grej”, som Alicia uttrycker det.

Men det finns undantag. Ett sådant är Robin, vars beslut att exponera sig sexuellt inte på samma sätt går att koppla till socialisation genom kamraters inverkan. Genom BodyContact söker hon privatpersoner som mot betalning vill fotografera henne när hon poserar sexuellt. Ingången är här en annan:

”Jag var tillsammans med en kille som gillade fotografering och jag har alltid gillat att synas. Han berättade att man kunde tjäna pengar på det om man tog av sig lite kläder. Han fixade en fotograf åt mig och var med vid första fotosessionen och en timme senare stod jag med 750 kronor i handen, vilket var mycket då jag bara hade studiebidraget annars just då.”

Vägen in till den sexuella exponeringen kan i Robins fall uppfattas som motsatsen till den typ som jag tidigare angivit. Här rör det sig om en isolerad företeelse (pojkvännens förslag) som utgör grund för beslutet att exponera sig, snarare än att Robin ”vuxit in” i en social gemenskap där exponeringen inte uppfattas som något avvikande. Viktigt att poängtera är att det inte behöver betyda att hon ”viljelös” kastas in i den sexuella exponeringens värld utan aktörskap, för att det var pojkvännens förslag.

Jämförelse med killarna

Killarnas socialisering mot sexuell exponering går inte i samma utsträckning via kamrater, som för merparten av tjejerna. Det tycks vara vanligare att killarna har surfat efter pornografi och på så sätt stött på de sexuella exponeringswebbplatserna, där de sedan blivit medlemmar. För dessa har vägen mot sexuell exponering snarare ett individuellt och pornografiskt syfte än en kollektiv och social prägling. Ett sådant exempel på en ”pornografisk ingång” till sexuell exponering kan Hans ge. Han menar att han i låg ålder kom i kontakt med pornografiska tidningar och filmer. Han beskriver sig som en sexuell person och uppger att han onanerat sedan dagis. Redan vid 15–16 års ålder lät han lägga ut sexuella bilder av sig själv på olika sexuella exponeringswebbplatser. Han hade vid detta

tillfälle inte någon sexuell erfarenhet tillsammans med en annan person. "Det var de där klassiska pubertetskänslorna", menar Hans. "Jag var kåt hela tiden". Bilderna han publicerade gav upphov till många kommentarer, vilket han tyckte var spännande att få. Max är dock ett undantag. Hans väg till att exponera sig sexuellt har gått genom kamrater.

Paul anger att han via sitt porrsurfande kom i kontakt med femdom (female dominance, kvinnlig dominans), som han gärna ville prova på; "Sedan blev jag fast, säger han." Det innebär att Paul med dessa kvinnor upprättat en privat kontakt. Via webbkamerafunktionen på instant messenger kan kvinnorna se Paul. De ger sedan Paul order om vad han ska utföra sexuellt framför kameran. Paul använder Klubb6 och BodyContact för att annonsera och söka efter kvinnor som är villiga att göra detta. Även Paul beskriver sin exponering som en individuell angelägenhet eftersom hans vänner inte känner till att han visar upp sig framför webbkamera. Anton berättar att han vid 18 års ålder sökte på sexkontakter via Google och på så sätt nådde de här webbplatserna. Ett par informanter menar dock att de blivit tipsade av vänner eller av användare på andra communityn om dessa sidor, som Klubb6 och BodyContact.

Några av killarna har tidigare varit aktiva på Snyggast.se, där "någon sådan bild har landat", som Mattias uttrycker det. Anton använde mest webbplatsens chatt med syftet att via den ha cybersex med tjejer, något som han lyckades med ett par gånger. Mattias och Johannes nyttjade Snyggast mest för det sociala syftet och samsättningen och inte med ett uttalat pornografiskt syfte. De är de informanter som mest överensstämmer med tjejernas sociala ingång till de sexuella exponeringswebbplatserna och hur de används idag.

Erotiska eller pornografiska bilder?

Informanterna har valt att "gå olika långt" vid den sexuella exponeringen. De flesta av tjejerna exponerar sig sexuellt på sexuella arenor, men hänvisar till en mer "smakfull" exponering. Denna får inte sammankopplas med pornografi. Catarina, Margaretha och Robin visar dock alla upp sig på ett sätt som överensstämmer med explicit pornografisk posering. Låt oss börja med att titta på dessa informanter. Catarina som exponerat sig på Klubb6 visar, som hon uttrycker det, "allt". Det är närbilder eftersom hon menar att det är svårt att ta bilder långt ifrån utan självutlösare på kameran. En sådan närbild kan till exempel exponera underlivet. Närbilder på kroppsdelar som definieras som sexuella är just tydliga pornografiska signum. De övriga i gruppen har låtit publicera liknande bilder. Som tidigare nämnts finns dock möjligheten på Porrigt och Klubb6 att välja vem som får tillgång till dessa. Av informanterna som ägnar sig åt denna mer sexuellt explicita form av exponering har alla valt att visa upp bilderna i en privat kontext. Margarethas sexuella bilder på Porrigt samsas med mer vardagliga bilder, vilket är typiskt för webbplatsen. Fler-talet bilder har ingen anknytning till sexuell exponering. Bildernas egenskaper har alltså en stor spännvidd, vilket Margaretha ger exempel på:

"Om jag har tretton bilder, så kanske tio av dem är med kläder eller mitt ansikte. / .../ Jag har två bilder på mina bröst i mitt galleri. Sen är jag medlem i massa olika gangbangs. I ett av dem har jag lagt in en bild på mitt underliv."

Margaretha menar att "det egentligen är väldigt sällan som man visar sitt underliv", utan att det oftast sker i "gangbangen", de olika intressegrupperna på Porrigt. Hon visar upp sitt underliv på "Finast fitta". Att "det egentligen är väldigt sällan som man visar upp sitt underliv" kan ju låta ganska absurt för den som inte är insatt i sammanhanget. För att det är just sammanhanget som har betydelse för gränssättningen och detta är något vi återkommer till under avsnittet *Frågor om gränssättning*. I nuläget kan vi bara konstatera att Finast fitta är en intressegrupp för likasinnade och här avgör situationen att exponeringen av underlivet är accepterad.

Robin är den person som går att knyta till de mest pornografiska bilderna. Tidigare har hon varit ansluten till en webbplats där hon visat upp sig sexuellt framför webbkamera och medverkat i pornografiska tidningar. Idag erbjuder hon genom annonser möjligheten för privatpersoner att fotografera henne när hon poserar sexuellt. Kontexten är redan definierad som pornografisk eftersom annonsen innehåller en bild med typisk pornografisk exponering (händer som trycker upp bröstet) och pornografiska formuleringar. Mötena med männen, som det oftast är, sker hemma i Robins lägenhet. Hon är också den som på tydligast sätt möter sina betraktare afk (away from keyboard, ungefär "inte vid datorn"). (Det här kan aktualisera frågor om gränssättning och låt oss återkomma till hur Robin hanterar gränser under avsnittet *Frågor om gränssättning*.)

De övriga bilder har en lägre grad av pornografisk exponering, eftersom detta är informanter som önskar att bilderna ska uppfattas som erotiska eller konstnärliga. Bilderna får alltså vara sexiga, men de måste vara smakfulla och

det betyder att de inte får vara pornografiska. Alicia är mycket tydlig på den punkten:

"Det handlar om bilder som jag skulle klassa som sexiga, men inte alls porr. Topless är så långt naket jag har gått, det vill säga inga könsbilder eller direkt porr."

Sanne visar till exempel "ryggen och lite av rumpan" och så här resonerar hon om vilken typ av bilder som hon tycker om och kan tänka sig att publicera framöver:

"Så att man kanske fotar ena bröstet, med en fin belysning och sen kanske gör den svartvit. Att man kanske lägger lite mer bakom bilden än min patte. /.../ Men att man försöker få lite mer, lite mer fotokonst över det."

Genom att anlägga en konstnärlig ansats hoppas man på att manövrera bort från det pornografiska. Det ska ägnas tid och möda på bilderna för att modifiera dem för att uppnå detta syfte. Mina har dock publicerat mer pornografiska bilder men anser att det måste finnas en tanke bakom bilderna för att de ska vara värda att publiceras. Det får alltså inte röra sig om ett pornografiskt syfte. Vad detta egentligen handlar om är hur man vill framstå i andras ögon, vad andra personer ska tänka att man är för en slags person och hur man vill bli behandlad av omgivningen. (Se avsnittet *Interaktionen på webbplatserna – hur man vill bli uppfattas och bemötas av andra*.)

Jämförelse med killarna

Killarna har blivit rekryterade från Klubb6 som är en något mer sexuellt explicit webbplats än Porrigt, som de flesta tjejerna blivit hämtade från. Det är endast Johannes som inte visar könet av killarna. Han beskriver hur en lyckad bild ser ut:

"Jag står i bara kalsonger och visar upp den kropp jag har med en lätt lutande ställning för att få en så bra bild som möjligt."

Stefan är helt avklädd på sina bilder men han håller händerna för könet och är exponerad utifrån ett helkroppsperspektiv. De övriga informanterna har en mer pornografisk exponering. Hans och Paul menar till exempel att de visat "allt som går att visa". Sigge har svårt att beskriva sin sexuella exponering när jag ber honom om det:

Pernilla: Skulle du vilja beskriva hur de bilderna ser ut (vad du visar, om du poserar, om du gör något på bilderna)?

Sigge: Det är ju naket ... så ... finns inte så mycket att beskriva tycker jag.

Pernilla: Men är det till exempel kön i närbild, finns det bilder där du bara visar överkropp, onanerar du?

Sigge: De tre exemplen finns på bild.

Björn använder Klubb6 för att få kontakt med personer som vill exponera sig för honom och som han kan visa upp sig sexuellt för i mer privata sammanhang. Han vill helst bara visa sig via mobiltelefon eller webbkamera, men då

kan det röra sig om onani. Han säger att han "visar vad kille/tjej vill se och får samma tillbaka".

Max är den som utmärker sig i sammanhanget eftersom han har publicerat bilder från sexuella situationer med flera olika tjejer. På Klubb6 finns några publicerade i privata mappar. Oftast kommer han inte i kontakt med tjejerna genom olika webbplatser utan det är tjejer från hans hemstad som han träffar genom bekanta.

Killarna har inte samma krav som en del av tjejerna på att bilderna ska vara "smakfulla" eller "konstnärliga". Det finns ingen kille som gör någon sådan anknytning överhuvudtaget, utan det som skulle kunna utgöra en motsvarighet är att det går att se ett visst fokus på att kroppen ska vara vältränad – något som tjejerna i sin tur inte anger.

Det bör dock påpekas här att de flesta av killarna har placerat dessa mer sexuellt explicita bilder i privata mappar och de är alltså inte tillgängliga för alla.

Den sexuella exponeringens funktioner

Varför exponerar man sig sexuellt? Vilka funktioner fyller den sexuella exponeringen för dessa unga? Jag har visat att exponeringen kan uppfattas som ett vardagsfenomen bland dessa ungdomar. Jag har även visat att användningen av en viss webbplats, till exempel Porrigt eller Klubb6, är intressant i sammanhanget, där surfandet med dess interaktiva del har en sådan betydelse för exponeringen att de två kan sägas gå hand i hand. Det är en del av svaret på varför man exponerar sig sexuellt. Det finns dock andra karaktäristika som på ett djupare plan ligger till grund för exponeringen. För att få veta mer ställde jag frågor till informanterna om

vilka förväntningar man hade haft inför den sexuella exponeringen och vilka som varit dess fördelar. De följande är Minas ord och de låter förstå vilken funktion exponeringen egentligen fyller, trots att den för Mina är ett "billigt" knep:

"Jag får en kick av att få komplimanger. Jag tycker om att visa upp mig. Samtidigt så finns det en del av mig som tycker; 'Fan, vad ytlig du är!' för att jag söker komplimanger och positiv respons."

Samliga informanter i reservations- och acceptansgruppen anger på ett eller annat sätt att de söker bekräftelse genom att lägga ut bilder där de poserar sexuellt. Positiva kommentarer från andra medlemmar på sidan är det som i första hand utgör bekräftelsen. För informanterna har den dock något olika betydelse. En del använder bekräftelsen som ett slags bränsle för att "tanka på" sitt självförtroende när de känner att de har behov av det. Alicia uppger till exempel att hon alltid har haft gott självförtroende tack vare sitt utseende men att hon ofta känner sig "snyggare och bättre" den dag hon loggat in och haft trettio nya positiva kommentarer. Andra informanter söker på ett medvetet sätt bekräftelse för att bearbeta olika kroppskomplex. Lina är missnöjd med sina bröst och vill få fina bilder på sin kropp för att lära sig att uppskatta dem. Behovet av bekräftelse är långt från det enda skälet till den sexuella exponeringen bland informanterna, men det är likafullt något som förenar dem och kan därmed uppfattas som ett grundläggande motiv.

Påfyllning av självförtroendet

Margaretha, Sanne, Alicia och Mina tillhör dem som använder positiva kommentarer och uppmärksamhet som påfyllning när de känner att själen behöver det. Margaretha anser att kommentarerna får stor betydelse för hennes självförtroende men hon menar också att det inte är alltid hon har något sådant behov:

"Alla dagar är olika, så är det för alla människor. Ibland känner man sig jättenöjd med sin kropp, ibland är man mindre nöjd. Oftast när man loggar in där så har man fått kommentarer på sina bilder där man visar kroppen eller ansiktet. De flesta är ju positiva; 'Vad söt du är! Vad fin du är!' Vissa dagar suger man bara åt sig. 'Å, tack så mycket!' Det ger en betydelse. Vissa dagar har man så bra självförtroende så att man bara; 'Äh, skit samma, jag orkar inte bry mig om det där idag.'"

Men vid vilka tillfällen kan det vara som självförtroendet behöver en skjuts framåt? Det tycks som att det är när vardagen inte riktigt räcker till och inte har möjlighet att ge informanterna den uppmärksamhet och bekräftelse de känner att de behöver. Margaretha beskriver att hon är tillfreds med livet för tillfället, men hon vet också vilken möjlighet hon har annars. Då kan hon lägga in en "sms-orgasm" på Porrigt. Det innebär att hon med en rullande text på ett par rader kan annonsera på Porrigts sida, till exempel att medlemmar ska skriva till henne. Samtidigt går de antagligen in i hennes profil för att se "vem hon är" och chansen är stor att de tittar på hennes bilder och kommenterar dem. Margaretha menar också att behovet av bekräftelse hänger ihop med statusen i livet för övrigt. Har man kk (kompisknull, det vill säga

sex vänner emellan) kan man få den uppskattning man behöver på annat sätt. Mina beskriver på liknande sätt hur situationen styr bekräftelsebehovet:

"Det kan vara alltifrån att man sitter hemma och är lite halvner; jag lägger upp en bild så får vi se om någon skriver. Man blir på bättre humör. Det är en bekräftelse."

Men hon påpekar samtidigt att hon alltid har haft ett mycket dåligt självförtroende. Mina uttrycker mer än Margaretha att hon har en stor önskan att bli omtyckt. Hon har inte blivit mobbad, förklarar hon, men hon har haft det svårt i skolan. När hon blev medlem på webbplatsen QX – en webbplats för homo-, bi- och transpersoner, så fick hon dock respons på ett sätt som hon inte upplevt tidigare:

"... och så började man stå framför kameran lite. Det triggas ju igång, man blir nöjd med sig själv, i alla fall för stunden. Det är väldigt egoistiskt egentligen. Man mår bra, man känner sig helt plötsligt nöjd med sig själv. Det är väl den kicken man får."

Mina antyder att hon inte är helt tillfreds med metoden som hon skaffar sig självförtroende genom. Hon tycker att det är både ett ytligt och egoistiskt sätt, men effektivt. På liknande sätt som att lägga ut en "sms-orgasm", som Margaretha gör, har Mina jagat uppmärksamhet. Hon berättar här hur hon och en väninna gick till väga för att vinna så många röster som möjligt på Porrigt. (Lägg märke till att Mina gjorde detta *tillsammans* med en kamrat, apropå jämnårigas inverkan.)

"Jag vet någon gång, så fick jag och en kompis ett ryck där. Den bilden jag har upp nu det är för att jag vunnit en pokal och legat etta i hela Sverige som snyggaste tjej. Så la vi upp så många bilder vi bara hade på mig, bara just för att ... Egentligen är det pinsamt att prata om såhär i efterhand. Känns pinsamt att man lägger upp ... Oavsett om bilden är snygg eller ful så lägger man upp den bara för att den är naken, för att man ska få fler röster."

Mina konstaterar här att ju fler bilder som publiceras där man är naken, desto större är chansen att få uppmärksamhet och hamna på topplistan. Att hamna högst på listan som snyggast tjej i Sverige innebär förstås att man får bekräftelse. Hon menar att konsekvensen av detta är att andra användare idag fortfarande något år senare minns henne:

"Det lyckades och jag har skapat mig ett eget namn. Folk kommer fortfarande idag ihåg att jag hade bondagebilder och mycket naket och att det finns en efterfrågan, även om jag känner att det inte är aktuellt att ha de bilderna upp."

Margaretha menar dock att bekräftelsen har gett mer än bara en tillfällig tillfredsställelse eftersom hennes kroppsbild har förbättrats. Men bland dessa informanter som tydligt använder uppmärksamheten som "påfyllning" är missnöjet med kroppen inte uttalat (till skillnad från de informanter som bearbetar svåra komplex):

"Jag har lärt mig att leva med hur jag ser ut på ett bättre sätt, på ett positivt sätt. Jag är en stark, sexig kvinna, faktiskt. /.../ Så absolut, det har stärkt min självkänsla, det tycker jag. Att ligga på topplistan, vinna tävlingar och så. Jo, det stärker."

Margaretha lägger inte upp bilder som hon inte själv uppskattar från början eller tror kommer ge henne positiv respons. Till exempel vill hon inte publicera bilder på sin mage eftersom hon inte tycker om hur den ser ut, men bilder på bröstet går däremot bra. Hon anser att chansen är större att få fina kommentarer för bilderna om hon publicerar dem i sitt galleri än om hon själv hade valt att skicka dem till andra användare. Om hon valt att göra så hade hon riskerat att få fler negativa kommentarer eftersom det hade kunnat tolkas som att hon förväntar sig ett svar. I stället är det de som själva upptäcker bilderna som oftast skriver – och de som skriver ger i regel positiv respons, menar hon.

Dessa informanter får oftast bekräftelse för de bilder de lägger ut, vilket är det som driver dem. Om förhållandet varit omvänt och de huvudsakligen skulle få negativa kommentarer eller ingen uppmärksamhet så skulle man välja att ta bort bilderna, eftersom de inte längre fyller sin funktion. Alicia säger:

"Det enda som påverkar är väl om jag skulle få mycket negativa kommentarer, eller inga alls, så skulle jag antagligen sluta. Sen är det klart att det hade varit jobbigt om jag fick höra tjugo gånger om dagen att jag såg för jävlig ut, det hade nog ingen mått bra av. Men så är inte fallet."

Margaretha tar dock bort bilderna när hon blivit "mätt" på kommentarer:

"Någon enstaka gång har jag haft bilder på mitt underliv. Fast det har varit ganska korta perioder. Det har alltid slutat med att jag har fått för mycket saker som jag blivit trött för. Då har jag tagit bort dem. Sen efter ett tag när jag känner att, nu vill jag visa mig igen, då lägger jag upp dem igen. Det är alltid sådär."

I restriktivetsgruppen finner vi Josefin, som inte anser att hennes exponering är sexuell av något slag. På frågan varför hon har lagt ut bilder på Porrigt svarar hon att det var för hennes egen skull och för att hon skulle se vilken reaktionen blev, vilket får tolkas som en önskan att få positiva kommentarer och bli bekräftad. Belinda, även hon från denna grupp, menar att det är kul att få kommentarer eftersom hon enbart har en ansiktsbild bland de officiella bilderna. Hon tycker att det är roligt eftersom så många andra har bilder där de visar upp naket. Annelie är idag är negativt inställd till sexuell exponering för sin egen del. Hon har tidigare haft bilder på sig själv och pojkvännen, bilderna visade när de hade sex. Idag är hennes bilder inte lika avklädda, utan hon har "fina" bilder som ger bekräftelse och stärker självförtroendet. Att hon ägnade sig åt mer sexuell explicit exponering tidigare förklarar hon enligt följande:

"Tja, jag sökte väl efter bekräftelse antar jag. Jag ville visa upp mig som en kvinna och inte som en liten flicka."

Annelie är den enda informanten som uttrycker att om man exponerar sig sexuellt eller inte är en mognadsfråga. Flera informanter refererar till att sexuell exponering är en kul grej och att man blir glad över snygga bilder. På en annan nivå än att det rör sig om en "kul grej" ligger de som försöker använda sexuell exponering för att hantera sina allvarliga kroppskomplex.

Hantering och bearbetning av svåra kroppskomplex

Lina, Catarina och Robin har ett allvarligare syfte med sin sexuella exponering. Det finns ingen lekfullhet i deras relation till kameran på samma sätt som vi har kunnat se hos den andra gruppen. I stället uttalar de alla tydligt att de exponerar sig sexuellt för att komma tillrätta med sina kroppskomplex, som kan vara av ett svårt slag. Så här lät ett stycke ur intervjun jag gjorde med Lina:

Pernilla: Jag skulle vilja prata lite mer om det här som du skrev från början, att du vill att din kropp att ska se fin ut på fotona, då det är vissa kroppsdelar du inte är riktigt nöjd med. Hur missnöjd med dessa kroppsdelar skulle du säga att du är på en skala mellan 1 och 10 där 1 inte är missnöjd och 10 är supermissnöjd?

Lina: det är mina bröst och det är 10

P: Okej, jag förstår att det är något som verkligen besvärar dig!

L: ja, det är det verkligen!

Lina låter mig förstå att hennes komplex är av värsta möjliga slag. Av den anledningen söker hon fotografer genom BodyContact som hon önskar ska ge henne "fina bilder". Första gången jag kommer i kontakt med Lina har hon provat på att bli fotograferad naken i en studio av sin pojkväns klasskamrat. Bilderna blev dock inte alls som hon hade tänkt sig utan hon kände sig obekvämt och stel. Hon tyckte inte att hon fick någon vägledning av sin fotograf och dessutom blev redigeringen dålig. Att situationen för fotograferingen är avgörande för hur informanten upplever resultatet är helt klart. Och om inte resultatet upplevs som tillfredsställande fallerar hela syftet med fotograferingen. Nästa gång vill Lina prova att bli fotograferad av ett proffs, för att bilderna ska bli bättre. Hon har funnit en fotograf som ska ta bilder i tre planerade fotosessioner, genom vilka hon själv får en liten ekonomisk ersättning för att medverka.

Även Robin försöker hantera sina kroppskomplex genom sexuell exponering. Redan som åttaåring gjorde Robin första försöket att gå ner i vikt och övervikten är av ett sådant slag att hon nu har fått en remiss till en gastric bypass-operation, där magsäcken krymper. På frågan till Robin om det tillfredsställs några känslomässiga behov hos henne när hon visar upp sin kropp för män, så säger hon att hon får uppskattning för hur hon ser ut trots sin stora övervikt. Hon är själv mycket missnöjd med sin kropp och menar att hon har samma dåliga förhållande till den som förut, men att hon förmodligen hade mått ännu sämre om hon inte hade visat upp sig och fått bekräftelse.

Catarina menar på liknande sätt att hennes viktigaste anledning att publicera bilder på Klubb6 är att stärka självförtroendet eftersom hon upplever sig själv som "fet". Det har absolut hjälpt henne och hon har fått mycket be-

kräftelse för sin kropp, anser hon. Catarina är dock den enda informant som uttrycker att hon, tillsammans med de sexuella bilderna, använder sig av sex för att få bekräftelse och uppskattning. Det är samma personer som har kommenterat hennes bilder som hon sedan kan träffa för sexuella möten.

"Jag vet inte om det är kommentarerna som lockar mig mest eller att jag vill att de ska veta vad de får om de träffar mig, så ingen blir besviken, liksom."

För Catarinas del utgör bilderna en slags säkerhet. Hon vet att de personer (killar) hon kommer att träffa uppskattar hennes kropp. Känslan av att vara överviktig är något som följt med henne under livet. Hon säger att hon alltid varit "stor", men dock har hon självförtroende för hur hennes ansikte ser ut. Hennes kroppskomplex är liksom Linas och Robins av ett allvarligt slag. Hon har idag ändrat sitt tillvägagångssätt för att dämpa sin ångest. I det följande har hon just sagt att hon får den bekräftelse hon önskar genom sina sexuella möten, men hon berättar samtidigt att hon inte legat med samma person mer än vid tre olika tillfällen:

Catarina: Därav jakten på något nytt.

Pernilla: Är det så att du söker bekräftelse från ständigt nya personer?

Catarina: Ja

Pernilla: Du verkar ha detta väldigt klart för dig!

Catarina: Ja, mådde väldigt dåligt för några år sen och var självdestruktiv ... Det jag håller på med nu är väl också självdestruktivt, men på ett mycket bättre sätt, i alla fall enligt mig.

Pernilla: Skar du dig och sånt? Du skrev att du hade fått ett bättre självförtroende, är det på så sätt som det är en bättre metod?

Catarina: Ja, det gjorde jag ... Ja, och inga synliga ärr ... Dessutom är det något som man förhoppningsvis njuter av också ... Två fördelar i en nackdel!

Här fungerar alltså inte enbart responsen på bilderna utan även de sexuella mötena som bekräftelse. Catarina menar själv att detta är ett bättre sätt att få självförtroende än att skära sig. Ändå anser hon att det är en destruktiv metod.

Låt oss nu konstatera att åtminstone Lina, Robin och Catarina uppenbarligen är personer som inte mår bra. De använder den sexuella exponeringen och påföljande uppskattning och bekräftelse som en slags "självmedicinering". Även intervjupersonerna som exponerar sig för att fylla på självförtroendet kan som sagt utnyttja uppmärksamhet som självmedicinering, men samma tunga problem saknas i regel. Detta väcker naturligtvis frågor och antagligen oro hos läsaren för vad detta är för ett fenomen. "Självmedicinering" är ett sådant tema som jag kommer att titta närmare på i analysavsnittet, för att försöka förstå det bättre. Under tiden fortsätter vi att följa informanterna och vissa oklarheter kommer möjligen att redas ut under resten av intervjuredovisningen.

”Men va fan! Tjejer har också behov!” – Andra syften med den sexuella exponeringen

Bland informanterna – såväl bland dem som exponerar sig för att fylla på självförtroendet som bland dem som har allvarliga kroppskomplex – finns det de som har en aktiv sexuell livsstil. Med detta menas att det finns en nyfikenhet inför att prova på olika aktiviteter inom det sexuella området. Detta är särskilt tydligt hos Sanne och Mina, som har samlat på sig många olika sexuella erfarenheter. Sanne har till exempel gått på swingersklubbar och Mina har erfarenhet av gruppsex och bondage. Den sexuella exponeringen kan uppfattas som en del av en sådan aktiv sexuell livsstil och behöver därmed inte vara specifik i sig. Det är fullt möjligt att man ”gör mycket annat” också, på det sexuella planet. Lina anger en lust att experimentera med sexualitet och Margaretha ger intrycket av att ha mycket sex utan att hon har ett kärleksförhållande. Sanne, Mina och Lina betecknar sig dessutom som bisexuella. En sak förenar dessa med aktiv sexuell livsstil då det gäller sexuell exponering: fotograferingen och även bilderna i sig kan leda till sexuell upphetsning. Mina menar att hon får en kick av att bli fotograferad. Hon blir helt enkelt kåt av det. Mina berättar att detta var något hon inte förstod eller tänkte på i början. Men för ett och ett halvt år sedan blev hon fotograferad av en man hon träffat genom QX och när hon fick bilderna så ...:

”... såg jag på en bild som var tagen av mig, helt naken med rygg och rumpa. Så såg jag bara min gashud ... Så det var väl lite den bilden som fick mig att fatta det hela. Att det är inte bara kul att stå fram-

för kameran, utan det ger en ... Som sagt, jag blir kåt av det.”

Och Margaretha understryker det Mina säger när jag frågar henne om det finns en sexuell spänning i att fotografera och lägga ut bilder:

”Det blir ju just det. Det blir just spänning och spänning är upphetsande. Absolut, det håller jag med om. Det blir lite det här, lite utöver det tillåtna. Det är lite kul.”

Förbjudet, kul och spännande. Spännande antyder just att det finns en nyfikenhet inför sexualiteten. I linje med den aktiva sexuella livsstilen söker dessa personer sexuella partners med hjälp av sina bilder. Mina berättar:

”De flesta jag har träffat från internet har lett till sexkontakter eller ett förhållande. Det finns ju vissa man bara träffat en gång och man känner att det var inget mer med det. Jag är nog en ganska sexuell människa. Det får man väl vara? /.../ Men va fan! Tjejer har också behov!”

Mina ursäktar sig nästan här för att hon upplever att hon har starka sexuella behov. Trots allt är hon medveten om risken att hon betraktas som lösaktig. Det är en farhåga som flertalet informanter låter antyda att de har. I avsnittet *Interaktionen på sajterna – hur man vill uppfattas och bemötas av andra* aktualiseras den frågan.

Margaretha tror att bilderna kan fungera som en aptitretare om hon träffar en kille ute:

”Det finns ju folk som man har träffat på krogen och kanske pratat med. /.../ Så helt plötsligt dyker den personen upp på Porrigt. 'Hej, har du Porrigt? Vad trevligt!' Och

så ser den killen en bild på mina bröst eller på mitt underliv. /.../ Det är lite kul på ett sätt. Jag tror att killar känner att de blir lite retade.”

Bilderna fungerar här som en säkerhet. Personen som man kanske kommer att träffa senare och ha sex med vet vad den "får", vilket förvisso kan vara knutet till behovet av bekräftelse.

Robin (som jag inte vill placera bland dem som har en aktiv sexuell livsstil) har andra motiv för att exponera sig sexuellt. Hennes syfte är att få lättförtjänta pengar och hon är den person som ligger närmast prostitutionen eftersom hon vid ett par tillfällen sålt sex till de män som först fotograferat henne under deras möten.

Jämförelse med killarna

Det visar sig att killarnas och tjejernas syften för att exponera sig sexuellt är ganska likartade. Killarna uppger dock i större utsträckning att exponeringen handlar om sexuella syften som att träffa personer för sexuella kontakter eller se varandra via webbkamera. Men bekräftelsebehovet och glädjen i att få positiva kommentarer är närvarande för några på ett tydligt sätt. Johannes menar att han vill få kommentarer som säger att han har en snygg och attraktiv kropp. Anledningen till att han lägger ut sina bilder är i grunden för att han har dåligt självförtroende, säger han. Att få fina kommentarer har alltså betydelse för självkänslan, precis som flera av tjejerna angav. Han tar även upp Klubb6:s sociala funktion och berättar att han gillade att snacka med andra medlemmar där. När det tog slut med flickvännen tappade han intresset för sex överhuvudtaget, eftersom han menar att de sexuella känslorna var knutna till henne. Det bidrog till att han inte kände för att vara kvar på

Klubb6. Därefter har han registrerat sig och avregistrerat sig några gånger. I enstaka fall skulle han kunna träffa någon tjej att ha sex med via Klubb6, men det är inte hans huvudsyfte för att använda sidan. Mattias resonerar på ett liknande sätt att den sociala biten är hans viktigaste anledning för att använda sidan. Om respons från andra medlemmar säger han:

"Hmm ... jag antar att det långt in någonskans är en form av bekräftelsebehov. Alla gillar vi väl att få beröm, höra att man ser bra ut, etc. För att få det krävs det ju att man visar upp sig från en sida där man tror att man kan få beröm för just det."

Mattias menar att han kortvarigt kan bli glad av att få positiva kommentarer, men de har ingen stor betydelse för hans välmående. Han understryker att han inte i första hand har sexuella syften med att röra sig på Klubb6. Han tycker att det är "roligt att kika runt på bilder" men han menar att "stillbilder på kvinnor som han aldrig träffat kan vara sexiga, men inga onaniobjekt". Stefan menar även han att han "kollar runt på profiler", mestadels tjejers men ibland även killars. Han har inte som mål att träffa någon för sexkontakter, "men man vet aldrig". Stefan, Sigge och Max menar alla att det är mycket lättare att söka sexkontakter via andra communityn, vilket de också har gjort. Här nämns Lunarstorm och Kamrat – webbplatser som vanligen inte sammankopplas med sexuella syften. Sigge tror att man visar upp olika personliga sidor av sig själv beroende på vilken webbplats man använder och att det kanske är mer "ytligt" på Klubb6, men även på Porrigt där han också är medlem. Detta är intressant att notera eftersom tjejerna utlyser mer person-

liga kommentarer på sina bilder på sidor som Porrigt och på Klubb6. Max menar att killarna har förstört Klubb6:

"Alla tjejer tar ju avstånd alla från killar. Om de får ett mejl från en kille. De läser ju inte dem, de vet vad det står. 'Hej, jag är kåt, kan jag få din msn, bla bla bla.' Så även om man vill prata med någon så vill inte de svara. /.../ Tjejer blir alltmer distanserade, killarna blir alltmer desperata. Ju mindre tjejerna svarar, desto mer skriver de."

Max lägger ut bilder på sig själv och olika tjejer i sexuella situationer. Han förklarar här vad som ligger bakom det:

"Det är en skrytfaktor. Kolla vad jag har gjort. Det är väl i stort sett det viktigaste. /.../ Eller kolla vad jag får som inte du får. Det är en drivande faktor."

Detta uttalande ligger långt från tjejernas, som inte någon gång uppger att det finns någon status i att lägga ut sexuella bilder. Max berättar också hur det kan gå till vid en fotografering:

"... det är något som bara händer, det är inget man planerar. Ibland kommer vi överens om det här att vi ska få de här riktigt coola bilderna så att vi kan lägga upp dem. Då siktar vi på det. Då är det målet. Andra gånger är det sexuell eufori. Det är en drivande faktor. /.../ Det kan bli jävligt juste om båda är med på det. Om en är med på det till femtio procent då kan man lika gärna lägga från sig kameran."

När Sigge har tänkt efter en stund varför han har valt att publicera bilder på sig själv säger han att han tror att det skulle kunna vara för att få bekräftelse, men hans huvudsyfte för att röra sig på sidan är att han söker sexkontakter – både möten irl (in real life, ungefär i verkligheten) och cybersex. Det är dock väldigt sällan som han får några kommentarer och det är alltid han som får ta kontakt med tjejer:

Pernilla: Skulle du vilja bli uppbyggad själv?

Sigge: Det kunde nog vara en udda upplevelse.

Pernilla: Låter verkligen som att det är ovanligt!

Sigge: Ja, det har aldrig hänt mig att en tjej har raggat.

Anton har dock träffat flera tjejer genom Klubb6 och BodyContact, för sexkontakter. Han säger att hans syften med att använda sidorna är sexuella. "Man kommer i kontakt med varandra så pratar man. Sen kommer man överens om att öppna upp de privata bilderna för varandra." På frågan om det finns något bakomliggande syfte med att visa varandra bilder svarar Anton:

"Ja! Bor jag nära någon jag visar vill jag oftast knulla. När jag visar för någon som bor en bit bort är det för att få utlösning."

Bilderna kan alltså spela rollen av ett förspel mellan parterna. Anton säger att han är "en kåt kille som vill knulla", men samtidigt när jag frågar honom om han längtar efter ett kärleksförhållande så visar det sig att han hoppas på att

hitta en tjej att bli ihop med genom de sexuella exponeringswebbplatserna. Han säger att han via ett sexmöte ska kunna hitta kärleken.

Andreas uppger dock att han har en spärr mot att utveckla ett kärleksförhållande med tjejer via sexuella exponeringssidor, men att det går bra att ha sex med dem, vilket också är hans syfte med medlemskapet på webbplatserna. Genom att publicera bilder önskar han att tjejer ska bli attraherade av honom. Han tycker att det är kul att få kommentarer för de bilder han har men han anser inte att det är så viktigt för hans välmående. Andras bilder kan han använda som onanimaterial men han säger sig inte tycka om cybersex och han vill inte använda webbkamera, utan det ska vara sex irl.

För Paul har internet och de sexuella exponeringswebbplatserna varit helt nödvändiga för att komma i kontakt med kvinnor för hans speciella intresse – femdom. Han säger att han har provat på så mycket som han annars inte gjort. Han har annonser ute på de sexuella exponeringswebbplatserna och vid intresse går man vidare till msn-kontakt och dess webbkamerafunktion. Han tycker om att bli dominerad och han tänker på att göra som de säger, "även om det är konstiga saker". Han uppskattar att han har blivit dominerad av 40 kvinnor mellan 17 och 50 år. Han träffas gärna irl i längden vilket har skett med fem kvinnor.

För Hans, som är den äldsta i studien, 25 år, har syftet med att lägga ut bilder på sexuella exponeringswebbplatser "varit för att visa mig för att man gillar att höra vad folk gillar". Han säger att han tycker om att veta vad folk gör när de ser på bilderna. Han har mest fått kommentarer från killar, vilket varit smickrande trots att han betecknar sig som heterosexuell. Hans syften med att använda sidorna har varit att få

sexträffar och att han och den han får kontakt med ska visa upp sig för varandra i webbkamera, men han använder dem även som en social mötesplats. Han menar att han använde Porrigt "som vilket community som helst", men "fördelen var om man ville att visa x-rated bilder". När han var runt 19 år började han träffa tjejer genom webbplatserna. Den första flickvännen träffade han via Porrigt. Utan de här webbplatserna och bilderna hade det varit många sexkontakter som inte blivit av, menar han. Hans säger sig ha fått bättre självförtroende genom den bekräftelse han har fått. Bilderna har även en annan funktion, som vi kan känna igen från i synnerhet Catarina bland tjejerna:

"När man ska träffa någon som man snackat med ett tag på någon sida har ju den personen redan sett vad man har och därav slipper man vara osäker på hur hon ska tänka när man tar fram den. Jag blev också säkrare med personer jag inte träffat på nätet. Tack vare alla kommentarer så vet jag ju att det inte är något fel på den."

Här poängterar Hans att bilderna kan läggas ut som en "trevare", för att på så vis säkra att de personer han eventuellt kommer att träffa vet att de uppskattar hans kropp och kön. Hans uppger även, likt Mina och Margaretha, att det finns en sexuell spänning med att fotografera och publicera bilder:

"Jag blir av någon konstig orsak mer sexuellt upphetsad när en kamera är med. Jag gillar ju faktiskt min penis och en kamera gör att jag kan se den från helt andra vinklar än bara uppifrån."

Att fotografera och publicera bilder kan alltså även för killarna fylla flera olika funktioner – träffa personer via webbkamera eller irl för sexuella syften, sexuell upphetsning och onani, att få bekräftelse för sitt utseende, kärleksförhållande, som en kontrollstrategi för att veta att kroppen är accepterad. De sexuella syftena är de som killarna poängterar mest.

Den sexuella exponeringen som sprungen ur en livshistoria

När jag har intervjuat informanterna har mitt syfte inte varit att utreda deras livshistoria och uppfatta den som en bakgrund eller anledning till att man exponerar sig sexuellt. I några fall har dock informanterna själva berättat lite mer ingående om sitt liv, där de menar att den sexuella exponeringen är en tydlig följd av en tidigare livssituation. Mina är en sådan person. Hon kommer från en frireligiös familj och hon menar att hon inte hade kunnat komma ut som bisexuell hemma. När hon gick i tvåan på gymnasiet bröt hon helt med kyrkan:

”Jag sa till mamma och pappa att det där är inget jag tror på, jag vill inte vara delaktig. Det blev ett herrans liv under en längre period. Men jag kunde börja mitt liv och festa och skaffa pojkvän.”

Mina beskriver det nästan som att hon exploderade. Hon ville prova på ”allt” inom det sexuella området:

”Så fort jag blev 18 la jag upp dröser med bilder. /.../ Jag ville testa på det jag aldrig fått göra. Då inkluderade det att testa att ha sex med tjejer, äldre män, bondage,

bdsm. Allt som var tabu, ageplay. Jag ville testa allting som jag inte hade testat. Jag var jättenyfiken på livet. /.../ Så jag har hunnit med en del för att vara tjugo.”

För att kunna göra detta flyttade Mina från den stad i Sverige där hon är uppväxt till Malmö. Här kunde hon ”lära känna sig själv” och ”allting förändrades”. I Malmö kunde hon komma ut med att hon var bisexuell och hon flyttade ihop med några vänner som hon kommit i kontakt med genom webbplatsen QX. Vissa saker förstår hon inte så här i efterhand hur hon kunde göra. Till exempel hade hon ett förhållande med en man som var 47 år när hon själv var 18 år, där han var mycket dominant, vilket Mina tyckte var spännande. Dock tröttnade hon på att vara undergiven honom och gjorde slut efter ett par månader. Mina menar att det var nyfikenheten att bryta tabun som drev henne att prova på allt under den här tiden. Men det var också en mycket bra tid i Minas liv. Hon säger att hon kom underfund om vem hon själv var under denna halvårsperiod när hon också fick ”vänner för livet”. Hennes relation till föräldrarna kom också att förändras till det bättre. De har accepterat henne trots att hon idag röker och dricker alkohol. ”De har inte så mycket val”, säger hon. ”De tycker att det är bättre att ha sin dotter än att bråka.” Mina bor åter hos sina föräldrar, vilket fungerar idag. Detta aktiva sexuella liv, inklusive den sexuella exponeringen, kan därmed uppfattas som en direkt följd av att Mina ifrågasatte sina föräldrar och bröt med kyrkan.

Även Catarina kan sammankoppla sin exponering med sin livssituation. Hon vill inte berätta ingående om sin uppväxt, men hon nämner att hennes mamma tog livet av sig när Catarina var sju år. Hennes pappa har ett

alkoholberoende och sitter för närvarande i fängelse till följd av rattfylla. Hon menar att hennes bekräftelsebehov, som tar sig uttryck i sexuell exponering, är en konsekvens av hennes bakgrund och livssituation.

Frågor om gränssättning

Sammanhang

Var eller på vilken arena den sexuella exponeringen sker är absolut avgörande för om den kommer att uppfattas som provokativ eller gränslös. Ett gott exempel på detta är de "gangbangs", intressegrupper man kan bli medlem i på Porrigt, där likasinnade möts och kan publicera bilder. Men det finns också skillnader mellan webbplatserna. Mina upplever QX som mer tolerant än Porrigt när det gäller olika sexuella uttryck. "Man kan prata mer öppet där om bdsm. Du kan ha vilken fetisch som helst och du blir inte dumförklarad." Hon menar att det är mest heterosexualitet som råder på Porrigt och att det inte finns utrymme för mer experimenterande sexuella stilar. Här ger hon ett exempel på hur hon har fått radera bilder på Porrigt och flytta över dessa till QX eftersom arenan, det vill säga webbplatsen Porrigt, har varit "fel" sammanhang:

"När jag hade bondagebilderna uppe på Porrigt fick jag många jättemånga positiva kommentarer men även många väldigt ... Du är ju helt sjuk i huvudet som går med på det där. Tycker du om det egentligen? Man fick en dumförklaring också. /.../ Det ledde till att jag tog bort dem till slut. Det kändes som att ... Jag tycker om bondage men Porrigt var inte rätt sida att visa den sidan av mig, utan då fick man vända sig till QX i så fall för att kunna leva ut den sidan om man säger."

Minas bondagebilder fungerade alltså bättre på QX och väckte inte några upprörda reaktioner på samma sätt som på Porrigt. Graden av sexuell exponering eller som i Minas fall här, valet av sexuellt uttryck, måste alltså höra ihop med rätt sammanhang eller arena. Några av tjejerna har varit med om att bilderna har förflyttats till andra mer pornografiska sammanhang, där alltså bilden får en annan inramning. Detta är inte ovanligt (Månsson & Söderlind 2004). Låt oss återkomma till det under avsnittet *Erfarenheter och konsekvenser av den sexuella exponeringen*. På ett sätt kan rätt val av arena för sin exponering fungera som en kontrollstrategi – du riskerar inte i samma utsträckning att avvika från majoriteten och få utstå kritik från andra användare. Det bör poängteras att inte någon av informanterna önskar att deras bilder ska hamna på uppenbara pornografiska sidor, men Margaretha understryker här, på ett för informanterna ganska drastiskt sätt, vilken betydelse sammanhanget kan ha:

"Det är nästan värre tycker jag att sådana bilder hamnar på en allmän sida, för då blir ju bilderna stötande. Om de hamnar på Lunarstorm som inte har med porr att göra då blir det ju stötande. Men är de på en porrsida, det känns inte som att det skulle vara lika farligt på något vis."

Kontrollstrategier

Detta betyder att gränssättningen inom sammanhanget är viktig. För att inte riskera att överträda dessa gränser använder sig informanterna av olika kontrollstrategier. Även om det kan upplevas som att webbplatserna som informanterna är rekryterade från underlättar för sexuell exponering är det inte så att de är gränslösa. Som medlem i dessa community finns

för användaren en rad möjligheter för att sätta gränser (i avsnittet *Interaktionen på webbplatserna – hur man vill uppfattas och bemötas av andra* beskriver jag dessa möjligheter mer detaljerat). Detta är något som informanterna upplever som mycket positivt och de menar att det finns stora möjligheter att sätta gränser:

”Sen är det kul med internet, för att då får man ju välja. Man kan blockera och man kan välja att inte svara eller skriva, bara titta runt. Man kan vara väldigt aktiv. Jag tycker om att ha stora valmöjligheter och det är det man har på internet, på Porrigt då.”

Den viktigaste kontrollstrategin som informanterna tar upp är möjligheten att vara anonym. Catarina menar just att dessa webbplatser (BodyContact undantaget), ”ger en möjlighet att vara anonym men ändå våga”. I stort sett alla informanter utnyttjar eller har utnyttjat funktionen, vilket betyder att de som är aktiva på Klubb6 har privata bilder och de som använder Porrigt/QX har VIP-bilder. Man kan alltså själv välja vilka andra medlemmar som ska få tillgång till de bilder man har publicerat. Mina berättar att hon enbart har ansiktsbilder på sin profil på QX. Men i sin klubb på samma webbplats där hon exponerar sig sexuellt kan hon själv välja vilka som ska få se henne. Hon menar att hon på så sätt får makt över sina bilder trots att de är publicerade på internet.

Om man ändå väljer att exponera sig sexuellt på sina (för medlemmarna) offentliga bilder är det vanligt att man inte låter ansiktet synas på samma bild. På så sätt behöver man inte oro sig lika mycket för att bilderna ska komma på villovägar eller uppmärksammas. Sanne säger:

”Bilderna som jag har uppe på mig kan direkt inte anknytas till mig. För jag menar, den bilden på min rygg. Jag har tagit bort mitt födelsemärke. Det skulle kunna vara någon som är väldigt lik mig. Bilden på mina bröst – det är ett par bröst och ett par händer. Det kan vara att jag har samma ring, det är ingen som skulle lägga märke till det. De kan inte direkt förknippas till mig och om någon annan skulle använda dem i andra sammanhang.”

Sanne illustrerar här att hennes exponering är mycket genomtänkt ur ett kontrollperspektiv, och det är ett mönster bland intervjupersonerna, eftersom samtliga använder sig av kontrollstrategier av olika slag. På liknande sätt resonerar Lina om sin planerade fotosession. Hon vill inte att någon ska förknippa en bild av hennes bröst med henne och därför kommer hon inte att visa ansiktet. Belinda från restriktivhetsgruppen har enbart en ansiktsbild som är offentlig. Resten av bilderna är privata. Där har hon en bild publicerad där hon inte är helt avklädd. Det är dessutom enbart tre personer som fått tillåtelse att se den privata mappen. Hon beskriver hur hon inte vill visa upp sig:

”Jag vill inte visa ansiktet på bild om det är i typ underkläder. Jag vill inte ha string på mig eller stå typ på alla fyra för att verka extra sexig.”

En annan kontrollstrategi är alltså att inte visa upp sig på ett alltför ”porrigt” sätt, utan man hänvisar till att bilderna ska vara ”smakfulla” och kanske konstnärliga. På så vis försöker man barga för att bilderna inte ska ”sticka ut” på

något sätt och därmed väcka önskad uppmärksamhet. Detta är inget som märks i acceptansgruppen, men restriktivitetsgruppen och i synnerhet förbehållsgruppen uttrycker det. Josefin tror att hennes bilder är så smakfulla så att ingen tar notis om vem som är på bilden. (Se även avsnitten *Erotiska eller pornografiska bilder* och *Interaktionen på webbplatserna – hur man vill uppfattas och bemötas av andra*). Mina menar att det inte ger henne någonting om hon skulle bli fotograferad rakt mellan benen. "Det vill jag inte. Jag vill inte att någon ska ha sådana bilder av mig. Jag får ju begränsa mig själv." Alicia redogör här för en liknande ståndpunkt:

"De gränser jag har idag är att jag enbart visar upp mig på samma sätt som jag visar mig offentligt om man ser mitt ansikte, det vill säga alla topless-bilder är tagna på offentliga stränder, då jag faktiskt alltid solar så. Vem som helst kunde egentligen ha tagit bilder på mig."

Det tycks som att informanterna har utarbetat tydliga kontrollstrategier och gränssättningar för sin sexuella exponering. Ett tecken på att gränssättningen fungerar är att ingen informant bland dem som i synnerhet rör sig på de sexuella exponeringssidorna anger att de har lagt ut fler eller mer avklädda bilder för att andra medlemmar önskat det. Det är viktigt för dem att känna sig trygga på de sexuella exponeringswebbplatserna, vilket främst sker genom att man har möjligheten att vara anonym. Andra medlemmar som rör sig på de sexuella exponeringswebbplatserna har inte tillgång till några personuppgifter såvida man inte har valt att lägga ut till exempel en e-postadress i samband med sin profil. Överhuvudtaget uppper

informanterna att de är mycket restriktiva med att ge ut sin e-postadress till andra personer. Det krävs alltså ett aktivt beslut för att gå vidare från webbplatsen till ett mer personligt sammanhang. För i synnerhet Robin är anonymiteten dock ett svårare kapitel eftersom hon faktiskt träffar sina betraktare ansikte mot ansikte. De möjligheter hon tar upp för att sätta gränser är att hon redan innan hon träffar sina betraktare försöker bestämma exakt hur mötet ska gå till väga och vad det ska innehålla – det vill säga vilken typ av bilder de får lov att ta, om det är okej att även röra henne något och vad tjänsterna kommer att kosta. Robin har också fotograferats för en amatörpornografisk tidning vid några tillfällen. Här har hon dock valt att inte visa sitt ansikte, vilket ligger i linje med de övriga informanterna.

Erfarenheter och konsekvenser av den sexuella exponeringen

Av informanterna är det de som exponerar sig sexuellt för att bearbeta komplex som tycker att det är svårt att sätta gränser. De som uttrycker att de använder exponeringen som en påfyllnad av självförtroendet ser inga problem med detta. "Jag har alla möjligheter att sätta gränser", säger Alicia. "Det finns inga krav på mig alls, jag gör bara precis det jag har lust med." Flera av informanterna bland dessa har dock tidigare erfarenheter som bidragit till att de har upprättat de gränser de idag använder sig av. Erfarenheterna innebär oftast att bilderna från de sexuella exponeringswebbplatserna har spridits utan samtycke och publicerats på pornografiska webbplatser. Mina kan idag tycka att hennes "röstraggande" gick överstyr, vilket ökade risken för spridning:

"När jag la ut så mycket bilder jag bara kunde för att ragga röster, då gick det lite för långt. I efterhand har jag ju hittat bilder på andra sexsajter. Andra personer har hittat mig och kontaktat mig. Det är en äldre man som har fotograferat mig, han hittade några bilder och hade mejlkontakt med administratörerna för sajten. De är borta nu men finns kanske någon mer stans. Man kan aldrig veta."

Mina berättar även att Porrigts logga var synlig på dessa bilder, sedan de hamnat i andra sammanhang. Det är inte möjligt att spara bilder direkt från Porrigt, utan det krävs att man använder sig av "print screen"-funktionen på datorn, vilket innebär en del arbete som någon okänd person har ägnat sig åt. Idag är Mina mer noggrann med vilka bilder hon lägger upp:

"Man fick sig en tankeställare, alltså jag får ju skylla mig själv. Jag kan inte skylla på någon annan för att det är ju jag som lagt ut dem från första början, men de kom i fel händer helt enkelt."

Alicia har liknande erfarenheter. På frågan om hon ser några risker med att bilderna kan komma att finnas kvar framöver svarar hon att det finns det absolut. Tidigare var hon inte alls så noga med vad för slags bilder som publicerades och hon råkade ut för att de spred sig på sidor som hon inte godkände. Alicia menar att hon lärde sig av sina misstag och idag är hon inte rädd för att de bilder hon nu har publicerade ska komma att spridas. De som redan finns ute går inte mycket att göra åt, anser hon. Hon ångrar att hon inte var mer förutseende för vad som skulle kunna inträffa. Även Margaretha har

varit med om att hennes bilder spridits till porrsidor. Margaretha har dock en annan infallsvinkel än Alicia när det gäller den erfarenhet hon fått av det inträffade:

"Jag tror inte på begreppet ångra. Alltså, jag ångrar ju inte att mina bilder blev snodda. /.../ Det var inte mitt fel, jag kan inte anklaga mig själv. Jag kunde ha valt att lägga ut de bilderna men så känner jag att jag kanske inte varit den jag är idag om jag inte hade gjort det. Då kanske jag hade haft en annan syn. Det gör jag faktiskt inte."

Margaretha anser att fördelarna har övervägt nackdelarna. Hon uppfattar den sexuella exponeringen som en del av sin identitet (jämför med att hon som de flesta andra socialiserats in i den sexuella exponeringen) och en erfarenhet som hon inte skulle vilja vara utan. Dock ser hon risker med att bli stämplad som horaktig om en kille skulle fatta intresse för henne:

"Det kan vara så att killar inte tycker om det, för först kanske de tycker att det är kul att titta på bilder på mitt underliv och bli upphetsade. Men efter vi har haft sex så kanske de inte tycker att det är lika kul. Då kanske de tycker att jag lägger ut mig."

Belinda uppger att en viktig anledning till att hon inte vill uppfattas som sexig rör just risken att uppfattas som lösaktig:

"Jag har mer självrespekt än så. Sen är jag ingen som söker efter enbart sex. Jag ligger inte med vem som helst. Jag har aldrig haft

en kk eller one night stand, bara förhållanden. Jag har legat med tre stycken och jag vill inte ha ett rykte om mig att jag ska vara lättfotad.”

Informanterna talar annars sällan i klarspråk om att de upplever risken att bli uppfattad som en hora. Ändå så talar de indirekt om att de har sådana farhågor, som här genom att bilderna ska spridas eller att man motsätter sig en viss typ av kommentarer (som vi ska se längre fram). Både Margaretha och Alicia medger en oro inför vilka konsekvenser en spridning av bilderna skulle få i till exempel ett arbetssammanhang. Margaretha:

”Om man har en bild på sitt underliv och den bilden skulle spridas på något sätt så skulle folk få veta att det var mitt och så skulle det vara svårt att neka. Jag såg på vinjetterna någon gång att det hade hänt något liknande. Den här tjejen fick ju aldrig någon anställning. Det var ju ingen arbetsgivare som ville ha henne för hon hade visat upp sig och sådana saker. Då tänker jag att det skulle kunna hända mig också.”

Återigen ser vi sammanhangets betydelse. Avklädda bilder är accepterade på de sexuella exponeringssidorna bland likasinnade, men kommer de utanför sitt sammanhang finns risken för repressalier.

De informanter jag har intervjuat som upplever olika kroppskomplex tycks ha svårare att sätta gränser än de som uttrycker att de behöver påfyllnad av självförtroendet. Det beror bland annat på att kontexten där de exponerar sig sexuellt är annorlunda. Vid det andra tillfället när jag intervjuar Lina för att höra hur hon upplevt

en planerad fotosession berättar hon att hon inte tyckte om bilderna och hon var missnöjd med hur kroppen såg ut. Hon ansåg också att fotografen betedde sig oprofessionellt efter det att bilderna blivit tagna. Han publicerade bilder där man kunde se både Linas kropp och ansikte på samma bild – precis det som hon inte ville. Lina tar upp svårigheten när en annan person är fotograf och har ett eget intresse av bilderna. Dock kan hon tänka sig att bli fotograferad igen men här överväger hon att betala för sina bilder, i stället för att fotografen ska göra det och därmed styra intresset. På så sätt får man större kontroll över sina bilder, menar Lina.

Robin är den enda informanten som har låtit tänja på sina gränser, i stället för att sätta upp nya stramare regler utifrån de erfarenheter hon har varit med om. Det rör sig dock inte om att bilder blivit stulna och publicerats i otillåtna sammanhang, utan hon stöter i stället på andra risker när hon träffar sina betraktare. Robin var mer noga med gränssättningen när hon mötte sina första kunder än vad hon varit på senare tid. Hon säger att ”hon är en människa och inte gjord av glas”. ”Jag går ju inte sönder bara för att de tar på mig”, menar hon. Jag undrar här om det är okej att kunderna ”kladdar” på henne:

”Beroende på vad det är för person ... En man 50 plus som kommer i sunkiga kläder, luktar illa och uppenbarligen är riktigt kåt och bara tar för sig ... Nja, jag uppskattar det väl inte precis. En fräsch man runt 30, som luktar fräscht och ändå är försiktig och frågar om han får känna på bröstet eller liknande. Ja, då kan det vara okej. De som frågar är oftast de personer som det faktiskt känns okej med att

de tar på mig. Inte för att de frågar utan för att den 'kategorin' människor är beskedligare, enligt mitt tycke. /.../ Ibland är det medelålders män som kladdar på en och man vill bara skrubba och skrubba sin kropp efteråt ... Man vädrar genom hela lägenheten, då hans hemska andedräkt luktar ... /.../ Då kan jag tänka att det är ett jobb, jag gör det för pengarna."

Det Robin beskriver här är att personen ringar in sammanhanget, främst kanske utifrån sin ålder. Är det en yngre man som hon träffar liknar det mer ett autentiskt förhållande, till skillnad från om det är en man "50 plus" hon möter. Då rör det sig i stället om ett prostitutionsliknande förhållande. Robin uppfattar också sin verksamhet som ett arbete. Det som hon anser är svårast är just att hålla gränserna mellan privatliv och jobb tydliga. Hon berättar här om när det "blev mer seriöst med en kund", som hon uttrycker det. Efter att ha haft en "ganska tät kontakt" fick Robin problem med hundvakt:

"Jag kontaktade Magnus, som han heter, och frågade om han kunde tänka sig att vara hundvakt i utbyte mot att träffa mig fler gånger. Visst kunde han det, vi sa aldrig hur många. Vi träffades efter det utan att blanda in pengar och fattade tycke för varandra. Det varade nästan i ett år, men rann ut i sanden när det hela tiden var jag som fick ta initiativet till att ses och han för fjärde gången ställde in en planerad träff med kort varsel. Det var offentliga träffar. På nåt sätt ville han bara ha mig i hemlighet och jag fick aldrig träffa hans son som är åtta år."

Robin klargör genom detta exempel hur svårt det är när rollerna mellan henne och kunden inte är tydliga. Kanske denna man betraktade henne som prostituerad och därmed inte ville blanda in henne i sitt liv. Vid några tillfällen har Robin också sålt sex (samlag) och när det har varit med en kille som är bekant med henne i vardagen har det blivit problematiskt. I detta fall hade hon sex med en kille som var på samma arbetsplats som en bekant till Robin. Det var en kille som Robin själv var intresserad av och tyckte var attraktiv. Robin tar upp detta som ett exempel på vad hon ångrar:

"Han skrev till mig på en av sajterna att han hade tittat på mig i smyg och tyckte jag var fin. Vi hade en gemensam bekant, och så vidare. Till slut kom det fram att det var han och vi bestämde oss för att ses. Vi hade sex. Efteråt sa han; 'Du säger inte det här till nån, va?!' och räckte fram en femhundring. Jag skulle inte ha sagt något om han låtsades som om ingenting hade hänt. Men när han började undvika mig och behandla mig som luft valde jag att ta upp det med Tuva."

Därefter pratade Robin med sin bekant, det vill säga hans kollega, som känner till att Robin exponerar sig sexuellt mot pengar. Dock vägrade hon att tro på att Robin talade sanning om sexköpet utan valde att tro på sin kollega i stället; "Han skulle ju aldrig göra något sådant!" Vid tillfället för intervjun överväger Robin att polisanmäla händelsen, men är osäker:

"Anledningen till att jag inte vill anmäla är för att det känns dumt att lämna ut sig själv ... Det är ju ingen våldtäkt det handlar om."

Robin visar återigen hur svårt hon tycker att det är att skilja på en privat relation och en kundrelation. För mannen hon hade sex med rörde det sig uppenbarligen om en kundrelation. Robins möten med de här männen har också bidragit till att hon misstänkliggör andra män. På frågan om hon vill bilda familj svarar hon att hon gärna vill ha barn men är tveksam till om hon vill ha en man. Eftersom hon kommit underfund med att gifta män bedrar sina fruar efter att de fött barn för att de inte är lika intresserade av sex, så funderar hon på möjligheten att inseminera och leva själv med barnet. Robins tro på män har alltså ställts på kant genom den verksamhet som hon ägnar sig åt. Men trots dessa uppenbara nackdelar menar Robin att hon hade mått sämre om hon inte hade exponerat sig sexuellt. Fördelarna är större, anser hon. Hon tjänar pengar och hon får uppskattning för sin kropp som hon behöver få bekräftelse för.

Catarina tillhör också de informanter som upplever kroppskomplex och tycker att det är svårt att sätta gränser. För hennes del är det heller inte bilderna i sig som bidrar till svårigheten, utan hon använder dessa för att skaffa sig sexmöten och det är just dessa som är bekymret. När hon är berusad ägnar hon sig åt att ragga killar på nätet. Hon säger att hon förlorar alla sina gränser när hon druckit och kan träffa någon som "känns bra för stunden". Det kan vara någon hon "egentligen inte vill träffa". Det är inte ovanligt att hon njuter under det att hon har sex men efteråt kan hon få ångest. Det stora problemet för Catarina är att hon sätter så olika gränser beroende på om hon är nykter eller onykter. Det blir en stor diskrepans häremellan och Catarina har svårt att få ihop de två delarna i sitt liv, vilket också resulterar i ångest.

Jag blir förvirrad under intervjun och har svårt att förstå Catarina:

Pernilla: Har du fler exempel på hur du sätter gränser och hur du tänker kring gränser?

Catarina: Killen måste ha något som tilltalar mig, antingen se bra ut eller verka bra i sängen. Jag vill bli charmad, det ska kännas bra ... En kommentar om hur gärna någon vill träffa mig resulterar bara i ignorans. Det är viktigt att jag får den uppmärksamhet jag förtjänar (jag är extremt självgod och är min egen gud).

Pernilla: Jag tycker att vi kommer in på något som är väldigt intressant. Här uppger du ju klara gränser och du är tydlig! Det talar lite emot det vi har pratat om tidigare. Vad säger du om det?

Catarina: Gränserna finns inte när jag är onykter.

Enligt Catarina sker dessa möten för att hon genom ständigt nya relationer vill ha bekräftelse för sin kropp, men hon känner att hon skulle kunna bli stämplad av sin omgivning. Hennes vänner vet idag inte om att hennes sexliv ser ut på det sättet. Hon menar att de aldrig skulle acceptera det, utan de skulle uppfatta henne som lösaktig. Catarina skulle inte heller vilja berätta varför, att hon söker bekräftelse, eftersom hon inte vill uppfattas som svag av sina kamrater. För Catarina är det uppenbart att hennes drickande är ett problem och risken finns att hon utsätter sig för faror när hon är onykter i samband med att hon möter killar.

Anhörigas inflytande

De som beskriver omgivningen och anhöriga som problematiska när det gäller deras sexuella exponering är i synnerhet Robin och Lina. Robin beskriver att hon har haft mycket problem i relationen med sin mamma sedan hon blev tonåring, men relationen försämrades radikalt när Robins mamma av en slump fick veta att hon exponerade sig sexuellt för män:

"Hon uppmärksammade att jag hade mer pengar än vad jag borde ha haft. Att jag ofta kom hem med nya kläder, smycken, smink, med mera. En kille som fotat mig med kläder på, ett halvår innan, tog kontakt med min mamma för att tala om att jag var ute på hal is. Mamma gjorde då en polisanmälan mot honom och trodde att han hade fotat mig. Jag vägrade samarbeta med henne."

På frågan om Robin själv tyckte att hon var på hal is så svarar hon att hon hade läget under kontroll och dessutom tjänade hon egna pengar. Hennes mamma reagerade också mycket starkt på det Robin ägnade sig åt:

"Hon tyckte att det var äckligt att ha en hora som hon uttryckte det, boendes i samma hus som resten av familjen, att det var en skam. Och hon kunde inte förstå hur jag kunde bära kläder som jag köpt för de pengarna."

Robin är en av få informanter som uppger att hon uttryckligen blivit kallad för hora för att hon exponerar sig sexuellt och i det här fallet av en nära anhörig. Övriga informanter ger snarare en antydning av att man är rädd att bli betraktad som hora. Annelies före detta pojkvän tyckte inte att hon skulle lägga ut bilder när de hade sex, eftersom han inte ville att hon skulle visa upp sig för andra killar. För Linas del är det också pojkvännen som bromsar henne att ta mer "vågade foton" som hon uttrycker det. Han tycker att hon är besatt av att bli fotograferad. När jag intervjuar henne är förhållandet mellan dem dåligt. Lina tycker inte att han bryr sig om hennes motiv för att bli fotograferad, hon menar att han inte vill förstå henne.

Övriga informanter uppger att föräldrar och andra anhöriga sällan känner till att man ägnar sig åt sexuell exponering, såvida det inte rör sig om en partner eller vänner. Alicia menar till exempel att hennes pojkvänner aldrig har haft någon stark åsikt i frågan, medan föräldrarna inte har med hennes privata sexliv att göra. Margarethas föräldrar känner dock till att hon exponerar sig:

"Det går ju på nyheterna och de vet att jag är medlem på en sida som heter Porrigt. Pappa har väl mest sagt till mig att 'Så länge du inte visar ansiktet så är det väl ok.' 'Var försiktig', det är det enda han säger, medan mamma tycker att det är ganska hemskt och inte är så pigg på att prata om sänt."

Margaretha beskriver sin pappa som "öppen" när det gäller sexualitet medan hon menar att hennes mamma inte kan förstå hur man kan visa upp sig eller hur man kan ha en kk.

Egna eller publicerade bilder?

Informanterna är nogga med vilka bilder de publicerar på internet. Några beskriver att de bilder man tar tillsammans med en partner kan vara mer pornografiska än de man publicerar på internet. Mina säger till exempel att en pojkvän gärna hade kunnat ta bilder av henne i sexuella situationer. "För mig skulle en fotosession kunna vara ett förspel", säger hon. De bilderna skulle dock inte läggas ut på nätet. Sanne resonerar här kring i vilka sammanhang och vilka bilder hon kan visa upp:

"Jag kan tycka att det är helt okej att visa mina bröst. Jag har valt att hålla för händerna. Men om jag skulle få bilder på mina bröst, så skulle jag möjligtvis skicka dem om man har ett utbyte av sexuella bilder eller så. Och då väljer jag att skicka dem. Jag skulle nog inte lägga ut dem. Möjligtvis som VIP-bilder på Porrigt då. Då kan man välja vem som ska se dem. Men sen har man egna bilder, mobilbilder. /.../ Visar sin pojkvän via sms eller sådär."

Vi ser åter att anonymiteten spelar roll för hur man väljer att exponera sig. Ju mer privat sammanhanget är, desto mer acceptabelt att exponera sig. Annelie som tidigare har lagt ut sexuellt explicita bilder har fortfarande sådana bilder, men numera ligger de på datorn. Hon uttrycker att hon själv "bara vill ha dem" och de kommer inte att hamna i andra sammanhang. Något som också framkommer i intervjuerna är att man måste vara i en trygg situation när fotografierna tas. Det tycks då som att chansen ökar för att man ska lägga ut dem på internet.

Karriär utifrån den sexuella exponeringen?

Begreppet karriär kan ha något olika betydelser. Det kan röra sig om en yrkeskarriär, men i detta sammanhang går det även att använda ordet utifrån kontinuumet över sexuell exponering, som jag tidigare redovisat. När det gäller den första betydelsen så finns det flera informanter som har provat på att bli fotograferade i studio, några mot betalning och några utan. Det är inte ovanligt att man har kamrater som är fotografer eller som har tillgång till studio. Sanne menar att det var speciellt att befinna sig i den miljön; "Man kände sig mycket uppskattad", som hon uttrycker det. En karriär i detta sammanhang skulle också kunna vara att man blir känd som modell, men det är dock ingen av informanterna som uttrycker en sådan önskan. Dock har Mina sin egen klubb på QX där hon visar upp sig sexuellt. Den har ett par hundra medlemmar och dessa betalar Minas VIP-medlemskap. Med ett så stort antal medlemmar har Mina uppnått en viss status inom webbplatsen.

Frågan om man kan tänka sig att visa upp sig i mer pornografiska sammanhang aktualiserar den andra betydelsen av begreppet karriär. Här uppger informanterna att de är nöjda med de arenor som de befinner sig på och ingen kan tänka sig att "gå längre" än vad de redan gjort. Det finns dock två undantag från detta. Det är Sanne och Alicia som skulle kunna tänka sig att ägna sig åt professionell striptease. Sanne säger:

"Att lära sig använda strippstång skulle vara himla kul! Det skulle jag nog vilja göra. Det är också lite såhär performance och det är scenskräck liksom. Ja, det skulle jag vilja göra!"

Sanne sammankopplar striptease med teaterns värld, och inte med pornografi:

"Det är häftigt, erotiskt. Så som det funkar i Sverige ... Man får inte gå upp och ta på någon på scen, utan du kan bara leka. Du är i fokus, du är i centrum. Det är du som förmedlar och du gör det erotiskt. Jag tycker att det är ... Det behöver inte vara porr, beroende på vilket sätt du gör det, men väldigt erotiskt."

Hon antyder även här att man kan få bekräftelse och ha kontroll, något som vi känner igen från informanterna i övriga sexuella exponeringssituationer. Även Alicia ser en lockelse med att ägna sig åt striptease, vilket hon menar bottnar i att det är "kul att få uppmärksamhet". Hon berättar också att dans är hennes största intresse och det skulle hon kunna få utlopp för genom striptease.

Karriär i förhållande till kontinuumet hänvisar även till om man har lämnat den sexuella exponeringen. Det är enbart Annelie som menar att hon har gjort det. Övriga informanter har snarare skärpt sina gränssättningar. Annelie uppger att det var hennes eget beslut att ta bort de sexuellt explicita bilderna:

"Jag vet inte riktigt varför. Jag vet inte. Det var inte roligt bara. Jag ville inte att någon skulle se. Så tycker jag fortfarande."

Hon ångrar idag ingenting av det hon har gjort men hon uppger att hon har mognat och lärt sig mycket:

"Jag har vuxit upp på det sätt att jag inte behöver den bekräftelsen längre. Jag tycker att jag har lärt mig vem jag är och hur jag ser ut."

Jämförelse med killarna

För killarna är möjligheten att vara anonym den viktigaste kontrollstrategin. Samtliga informanter som visar könet har bilderna i en privat mapp och låser bara upp den för de medlemmar de själva önskar. Om man har valt att ha ansikte och kön på samma bild varierar mellan informanterna. Sigge och jag diskuterar frågan:

Pernilla: Visar du ditt ansikte på någon av bilderna?

Sigge: Nej ... å det kommer aldrig hända.

Pernilla: Okej, hur tänker du då?

Sigge: Nej men vill inte att folk ska förknippa bilderna med ett ansikte ... vill inte bli igenkänd.

Pernilla: Jag förstår. Vad skulle det kunna leda till om du blir igenkänd?

Sigge: Nej men de skulle nog kunna bli en pinsam situation. syskon och släktingar som kanske sett bilderna.

Mattias menar i stället att det är en slump att ansikte och kön är på olika bilder. Han menar att ingen skulle kunna bevisa att det är han på bilderna, men det skulle inte göra något om kön och ansikte hamnade på samma bilder på Klubb6:

"Precis som deras slogan säger "hemliga klubben" så är det lite så, en skyddad värld dit man kan fly om man har tråkigt."

Sammanhanget är alltså viktigt. På Klubb6 tycker han inte att det är viktigt att sätta gränser, såvida man är vuxen och han tycker att det är passande med sexuella bilder:

"På en sida som Klubb6 känns det naturligt. En nakenbild hör inte riktigt hemma till exempel på Bilddagboken.se."

Andreas har ansikte och kön på samma bild, men de ligger i en privat mapp. Han visar bara privata bilder för den som också visar honom sina. Det är en kontrollstrategi från informanternas sida att visa bilderna för varandra samtidigt. Då gör man det på lika villkor med den andra parten. Stefan menar att det är sällan han visar de privata bilderna. Han anser att det är viktigt att det ska kännas bra att göra det. På frågan om vad som ska till för att det ska kännas bra svarar han:

"Mest att jag kommer (kommenterar) på personens press (presentation), bilder och pratar lite med dem. Sen så får magkänslan säga resten."

Han var tidigare inte så noga med vem han visade bilderna för. Han började dock känna sig illa till mods och skärpte därefter sina gränser. Han kan inte förklara riktigt varför han kände så. Samma sak har Björn gjort. Han tog bort sina bilder från Klubb6 och han vill idag bara visa sig i webbkamera eller via mobiltelefon, men uppger framför allt att det är mer personligt – inte att han känt något obehag.

En stor skillnad mellan tjejerna och killarna är att åtminstone några av killarna inte vet exakt hurdana bilder de har publicerat, medan

alla tjejerna har absolut kontroll. Johannes bild har till exempel legat ute på Porrigast i flera år, medan han själv hade glömt bort det. Killarna uppger inte heller som tjejerna gör att bilderna har spridits till andra pornografiska sammanhang. Ingen av informanterna anger att det är svårt att sätta gränser för att lägga ut bilder och ingen menar att de ångrar något de gjort. Hans uppger till exempel att han sätter sina egna gränser och han lägger inte ut de bilder som inte känns rätt. Andreas menar att han inte fundrat i termer av gränssättning eftersom han endast publicerar sådana bilder som han känner för. Han säger att det bara är "normala saker" och därmed behöver han inte oro sig så mycket. Någon som exponerar sig på ett sätt som kan uppfattas som avvikande är Paul som blir sexuellt dominerad av kvinnor. Han menar att kvinnorna vill se allt konstigare saker efter hand. Han uppger till exempel att han har kissat sig själv i munnen och smakat på sperman utifrån deras önskemål. Paul menar att han inte har gjort något än så länge som han inte själv tycker om. Han tänker på att bli dominerad. Men han har vissa gränser som han är tydlig med att ange redan från början i en kontakt. Avföring och sådant som ger märken på kroppen är inte tillåtet. Paul uppger för övrigt att han har full kontroll över situationen, även om syftet är att kvinnorna ska uppleva att de har kontroll.

Max tror att alla kan ställa upp på att bli fotograferade i sexuella situationer om "tillfället bjuds och stämningen är rätt", som han uttrycker det. Men han anser att det är mycket viktigt att man sedan är överens om vad som ska ske med bilderna. Tillit och förtroende är nyckelord för honom:

"Det där måste man komma överens om, så man inte skickar iväg bilderna till allt och alla. Nästan alla bilder jag har i den kategorin, det är bilder som vi har tagit själva, som man visar de närmsta. De lämnar inte den här datorn. Sen kommer det här; 'Du, jag tänkte lägga ut den här på nätet. Är det okej med dig?' Det är jätteviktigt. Hade det börjat dyka upp bilder som inte jag vill att alla ska se, då hade jag blivit lite arg. Det utgår jag från att de också blir. Tillit och förtroende, det är sånt som är så jävla enkelt att förstöra."

Max kan inte enbart tänka på sig själv, som är fallet för de andra informanterna som publicerar bilder. För Max del är omsorgen över den andra inblandade parten minst lika viktig eftersom det inte enbart handlar om ens eget välmående. Han berättar här hur det kan vara när kameran är med vid de sexuella sammanhangen för första gången. Han är medveten om att det kan kännas osäkert att bli fotograferad:

"Första gången, då är det alltid lite nervöst, man vet inte vad som händer. Det är som att bli av med oskulden, liksom. Tänk om den människan gör det och det, liksom. Nästa gång blir det mer avslappnat. Då vet man det, han kommer inte göra så. Så man litar på mig, förtroende och sånt."

Som framgått tidigare är flera av informanterna intresserade av att få sexträffar genom webbplatserna. Också då menar informanterna att de är noggranna med att det ska kännas bra. Johannes beskriver här exakt hur det går till om han ska träffa någon:

"Jag måste ha pratat med personen ett bra tag. Det ska då vara först på själva sidan, sen via msn och webcam så jag vet att personen på bilderna är den person den utger sig för att vara. Sen via telefon och sedan irl."

De flesta killarna uppger inte att det finns några nackdelar med att exponera sig sexuellt. Det här är en kontrast mot tjejerna, som uppger att bilder har blivit stulna och förflyttade till pornografiska sammanhang, och de känner av en sexuell stigmatisering som saknar motstycke hos killarna. Den enda som uttrycker det är Paul. Han vill inte att vänner eller anhöriga ska få veta att han blir dominerad av kvinnor. Han har inte berättat detta för någon i sin närhet och kan inte heller tänka sig att göra det. Han är rädd att vännerna ska tycka att det är äckligt och därmed få en annan syn på honom, vilket skulle kunna leda till att de tar avstånd. Han är den enda av informanterna som är tydlig på den punkten. Anton uppger däremot att hans föräldrar säkerligen vet att han visar upp sig sexuellt och Hans förklarar sitt förhållande till vännerna enligt följande:

"Jag skäms inte direkt. Många polare har sett mig på några sidor men det inget jag har brytt mig om. Sex är så naturligt ändå. /.../ Det har inte ändrat något, lite skrott och 'Ja, det är så du är.'"

När det gäller karriärer för killarnas del så uppger några av killarna att de tycker om amatörpornografi och gärna skulle medverka i sådana filmer, dock inte i den kommersiella pornografien. På så sätt skulle de förflytta sig några steg åt höger längs kontinuumet över sexuell exponering. (Jämför med tjejerna som är

intresserade av striptease.) Hans är undantaget, som faktiskt har varit nära en filminspelning inom den kommersiella pornografin. Han kontaktades för en provinspelning men vid det tillfället låg han sjuk i hög feber och skulle inte hinna bli frisk till tidpunkten för inspelningen. Men idag håller Hans i stället på att sluta med att ägna sig åt sexuell exponering eftersom han idag har sambo och ska bli pappa:

"Jag har börjat slå mig till ro nu, jag lägger inte upp några nya bilder och jag har tagit bort många bilder. /.../ Jag kommer nog inte att fortsätta för evigt. Kanske börjar för fullt igen om jag någonsin blir singel igen, men just nu tonas det sakta ner."

Jämför här med Annelie bland tjejerna som menar att hon har mognat och inte har samma behov av att exponera sig sexuellt.

Interaktionen på webbplatserna – hur man vill uppfattas och bemötas av andra

Jag har poängterat att sammanhanget har stor betydelse för hur den sexuella exponeringen kommer att uppfattas. Detta avsnitt kommer att konstatera att det inte är så enkelt som att arenan bestämmer vad som är acceptabelt. Intervjuerna visar att det pågår ständiga förhandlingar om hur man bäst ska framstå på de sexuella exponeringssidorna och om hur man vill uppfattas av andra medlemmar. Emellanåt rör det sig om ganska hetsiga diskussioner både mellan könen och mellan tjejer. Det är helt uppenbart att man inte är överens om vad innehållet på de sexuella exponeringssidorna ska bestå av. Samtidigt är det dock ett mönster bland informanterna att deras egna ståndpunkter

framstår som motsägelsefulla. Hos några, till exempel Margaretha och Mina, är ambivalensen mycket påtaglig medan den inte är fullt så tydlig hos andra. Vi ska titta närmare på hur den här ambivalensen kan gestalta sig.

Killars kommentarer

Då jag intervjuar Margaretha är hon mycket upprörd över hur killar kommenterar hennes bilder på Porrigt. Hon uppskattar inte när killar kommer med "skamliga kommentarer" och "vulgära förslag". Hon menar att hon inte ska behöva höra vad som helst. Typiska sådana kommentarer och förslag är av pornografiskt slag. Margaretha beskriver här hur hon kämpar för sin värdighet:

"Om de skriver; 'Justa pappar! Ska vi knulla?' och jag säger 'Glöm det!' så tycker inte jag att de har rätt att säga att jag är en billig hora. Då har de ju ändå fått sitt svar. För att jag tycker att det de skrev var skamligt och de tycker inte om mitt svar. De kanske tycker att mitt svar var otrevligt men det tycker jag att de förtjänar. Jag förstår inte hur de tänker, för att jag är inte sån. Jag blir inte tänd på att de skriver så, men om de skriver; 'Ja, vad fin du är!' och 'Hur är det med dig?', något fint, så blir det mer ett intresse i det hela."

Det Margaretha eftersträvar verkar vara mer personlig respons än vad de pornografiska omvärlden kan bistå med. Hon känner sig kränkt av att bli kallad för "en billig hora", vilket inte är på det sätt som hon önskar framstå med sina bilder. Men samtidigt blir Margarethas egen position och krav motsägelsefulla när hon mycket bestämt uttrycker hur man lämpligen ska föra sig på Porrigt:

"Går man in på Porrigt, då är man porrig. När man går ut därifrån kan man vara den anonyma vardagliga människan man är i vanliga fall."

Margaretha uppger här att hon accepterar en del av den pornografiska kontexten, men hon kan inte godta det pornografiska språkbruk som enligt en del andra användare också ingår i ett sådant sammanhang. Därför uppkommer en kontrovers och en förhandling om vad som ska ingå i begreppet "porrigt". Hon är å ena sidan upprörd över medlemmar som påpekar att det äckligt när folk lägger ut bilder på sina könsorgan eller bröst; "Det tycker jag är ganska fjäntigt med tanke på att det heter Porrigt." Hon vill därmed poängtera att namnet på sidan säger vad den står för. Å andra sidan vill hon inte själv uppfattas som "porrig" eftersom hon riskerar att få porriga kommentarer. En ambivalens inför vad som är "porrigt" och vad sidan ska innehålla är det inte bara Margaretha som uttrycker. Som tidigare observerats så anser flera av informanterna att bilderna kan vara sexiga, men de får inte vara porr. Här blir förbehållsgruppen och restriktivitetsgruppen tydliga, medan acceptansgruppen inte har några starka åsikter. Bilderna ska vara smakfulla, rentav konstnärliga. För Sanne är det viktigt att bilderna är fina och det får gärna vara "fotokonst", som hon uttrycker det. Även hon eftersträvar det personliga, och det som eventuellt kan uppfattas som pornografiskt får inte ligga i framkanten av hennes profil:

"Jag har flyttat dem längst ner på min sida med bilder. För jag tycker det första man ska se bör vara något mer personligt än en kroppsdel på Porrigt i alla fall."

De kommentarer hon önskar få är inte heller de pornografiska, de opersonliga. Hon anser att sådana kommentarer är objektifierande och de tänder henne inte heller sexuellt:

"Att liksom 'Gud, vilka stora bröst du har!' eller 'De där skulle jag vilja lägga mitt kön mellan!'. Alltså, direkta anspelningar på sex."

Vad hon skulle vilja höra går mer i erotiska (personliga?) ordalag:

"Jag har haft någon kommentar där det var en kille som uttryckte sig erotiskt. /.../ Det var lite mer att; 'Jag skulle vilja undersöka din kropp med mina händer' eller ... Den sorten! Det ligger lite mystik över det. Det ligger erotik. Alltså, vad ska man säga? Om någon tar på ens kropp så blir man ju upprymd!"

Det pornografiska beskrivs härmed som alltför rättfram eftersom det har förlorat sin "mystik". Man kan dock tänka sig att det även finns något annat som kan ligga bakom informanternas uppenbara önskan att bli betraktade som personer med värdighet – nämligen risken att bli stämplade som lättfotade och horaktiga. I Minas fall blir det också tydligt att hon känner sig nedvärderad av killars kommentarer. Hon diskuterade med en väninna häromdagen just att man måste lämna någonting åt fantasin i sina bilder och inte visa upp allting i minsta detalj (som i pornografin). Dock har hon själv haft bilder med tydligt pornografiskt tema (på Porrigt) men inte fått de reaktioner hon hoppats på:

Mina: Såg du skolflickebilderna jag hade? Jag hade en bild, jag hade skolflickekläder på mig och då var det killar som kunde kommentera: 'Kom och lägg dig i mitt knä så ska du få smisk!' Riktigt sexuella kommentarer! 'Hitta på något roligt och skriv!'

Pernilla: Vad hade du hoppats på att få för kommentarer?

Mina: 'Vilken rolig fotodidé!' 'Vilken genomtänkt bild!' Något som inte bara är; 'Hej, vad snygg du är, ska vi knulla?'

Här nämner Mina den konstnärliga ambitionen med bilderna, och den betraktande parten har helt missuppfattat syftet med bilden. Som intervjuerna visar kan det bli problematiskt att befinna sig i ett sammanhang som av en del användare tolkas som absolut pornografiskt, om man inte själv gör det. Det går inte heller att styra betraktarens fokus eller intention med att titta på bilderna, något som en del av informanterna önskar göra för att försäkra sin värdighet. Här blir det också problematiskt för restriktivtetsgruppen, eftersom de är mycket sparsamma i sina sexuella uttryck men de facto är exponerade på webbplatser med namn som Porrigt och Klubb6. Josefin har till exempel en bild där hon är fotograferad naken bakifrån med svart kuliss som bakgrundsbild på datorn. Alla i familjen har sett den och tycker att den är fin. Vad händer med samma bild när den är publicerad på Porrigt? Det kan vara svårt för andra medlemmar att tolka hennes avsikt med bilden och med medlemskapet. Josefin förstår inte hur man kan lägga upp bilder på könsorgan. Hon tycker att det äräckligt, men även operosligt:

"Pratar jag med någon och blir intresserad av att veta vad det är för någon jag pratar med blir jag lite besviken om det bara finns en bild och personen jag pratar med visar sig vara en kuk. /.../ Man blir besviken. /.../ Han känns ju oseriös och misstänksam direkt."

Så här långt har andra medlemmar och deras kommentarer mest handlat om killar och män. Mina menar att det är ovanligt att man får kommentarer från tjejer. "Två, tre kommentarer på hundra, om ens det, säger Mina. "Tjejer är mer de som besvarar och klickar in på dem som skrivit någonting". Däremot uppger Annelie att tjejer ofta ger kommentarer i stil med "Vilken fin tröja!" eller "Vilket fint smink du hade!". De personer som hon har fortsatta kontakter med är dock killar.

Andras bilder

Genom att förhålla sig till andras bilder blir ens egen position i sammanhanget tydliggjord. Informanterna uttrycker sig inte på detta sätt men de har många gånger klara uppfattningar om hur medlemmar bör, eller framförallt hur medlemmar *inte* bör framställa sig. Informanterna berättar att de gärna klickar runt och tittar på andras bilder. Margaretha liknar det vid att komma in i en annan värld:

"Jag tycker om att titta på bilder. Jag tycker om att titta på fina kroppar och fina snoppar, liksom. Det är kul att titta på. Det är inget man slår upp i en tidning direkt hur som helst och ser, om det inte är en porrtidning förstås. Det är ingenting man ser på tv heller. Då sitter man där och drömmer sig bort ..."

Hon berättar att hon, trots att hon betecknar sig som heterosexuell, hellre tittar på tjejernas sidor på Porrigt. Tjejerna har ansiktsuttryck som säger något och ett kroppsspråk som gör en mer intresserad:

"Tjejer har ju mer att visa, pornografiskt, eller sådär sextigt. En tjej som svankar, det är ju sextigt, och sådana saker, eller putar med läpparna. /.../ Killar har två sorters bilder – antingen är det på deras kuk eller så är det på deras mage, oftast. De är bara ... tråkiga, faktiskt."

Och detta är ett mönster. Flera av tjejerna uppger att de lika gärna eller hellre tittar på tjejers profiler och bilder än på killars. Sanne menar att tjejer har fler sätt att visa upp sig sexuellt på och Annelie (heterosexuell) understryker på liknande sätt:

"Det är nog faktiskt tjejerna som är roligast att titta på då. En karl har jag sett förut och de ser ju precis likadana ut, men en tjej kan se väldigt olika ut. Det tycker jag är jätteroligt att titta på. Dessutom är tjejer mycket finare än karlar är."

Hälften av informanterna i studien betecknar sig dessutom som bisexuella, vilket förmodligen går hand i hand med att man tycker om att titta på tjejer. Annelie menar också att man jämför sig med andra tjejer när man tittar på deras bilder. På liknande sätt passar Mina också på att hämta inspiration och idéer från andra tjejers sidor, som hon sedan kan använda sig av när hon själv blir fotograferad. Margaretha tar upp en annan fördel med att röra sig på tjejers sidor:

"Går jag in på en tjejs sida, man kan ju se när folk har varit inne på ens sida. En tjej skriver oftast inte tillbaka. Det blir ju som att man lämnar ett fotspår då. Går du in på en killes sida så blir det direkt; 'Hej sötnos! Varför var du på min sida utan att skriva hej?' Det är kanske inte alltid det man vill. Man kanske bara vill titta och kolla runt lite på folk. Då är det ju roligare att kolla på tjejer för då får man liksom vara ifred känns det som."

Detta motstånd mot killars objektifierande kommentarer ställs på sin spets genom att man undviker att titta på killars bilder. Margaretha kan inte räkna med att vara "ifred" från killarna om hon surfar in på deras profiler. Ett sådant förhållningssätt blir ambivalent, eftersom Margaretha samtidigt söker bekräftelse av killar genom att visa upp sina bilder.

Sanne gör här en analys av vilka bilder som hamnar på Porrigts "porrigast-lista". Hon visar att det råder olika förutsättningar mellan könen för att placera sig på denna:

"Jag blir lite upprörd. Om man går in på den här 'porrigast', listan där man kan rösta. Så ser man vilka som fått flest poäng. Av killarna så handlar det om några hundra, av tjejerna så handlar det om flera tusen. /.../ Killar som ligger högt i topp behöver inte visa könsorgan. Det räcker med att de visar rumpen eller så, så kan de få mycket röster, medan tjejer måste visa mer. /.../ Medan tjejer väljer att ha med kön, bröst och ansikte, och sen bilder när man har sex. Eller om en tjej har en bild på när man suger av någon. Det tycker jag är mycket vanligare hos tjejer, för att det känns som att det förväntas mer av tjejer."

Samtidigt säger hon att hon blir glad när tjejer som inte är särskilt avklädda hamnar på "porrigast-listan". Återigen ser vi glappet mellan det pornografiska och det personliga. För tjejernas del tycks det alltså som att det är det pornografiska som placerar tjejerna på topplistan, medan det för killarnas del inte verkar finnas ett sådant bedömningskriterium.

Informanterna har också åsikter om andras bilder och om hur man inte "får" framställa sig i bild och ord. Man reagerar när andra tjejer följer det pornografiska scriptet till punkt och pricka. Margaretha är också mycket upprörd över en tjej som har skolflicksmundering på sina bilder, ett populärt pornografiskt tema. Hon påpekar att skolflickor inte brukar ha 20 centimeters plåtåskor men att hon samtidigt "tillfredsställer pedofiler". Resonemanget blir mycket ambivalent, eftersom hon inte heller vill se personliga ting som andras husdjur på Porrigt. "Vem vill se hur din hund ser ut på en porrsida? Vem bryr sig om det egentligen?"

Men det är inte enbart tjejer som granskas. Även killar får passa sig för kommentarer från tjejer. Margaretha:

"Där är en kille som alla vet vem det är som har jätteliten snopp. Den är väl kanske typ fem centimeter eller sju centimeter i stånd och ändå kräver han uppmärksamhet hela tiden. Han vill att folk ska kommentera hans snopp. Och det är ingen som vill ha den. /.../ Sju centimeter i stånd, det är ju bara ett skratt. /.../ Till slut så skrev jag: 'Men det är ingen som vill se din lilla snopp, förstår du inte det? Du skämmer ut dig själv!' /.../ Då tyckte jag själv att det var ju elakt sagt egentligen, men jag känner att han får skylla sig själv för han ber om det. Han vill ha uppmärksamhet på något sätt."

Margaretha har alltså inte enbart åsikter som hon håller för sig själv utan hon går in i förhandling med andra personer på Porrigt. Enligt Margaretha måste man också ha "rätt ålder" för att exponera sig sexuellt på dessa sidor:

"Om man kommer in på en 37-årig kvinnas sida och så är där en bild på hennes mus, det kan vara riktigt äckligt, för att hon har ju inte samma ... som vi har, vi yngre tjejer – tjugo, trettio ..."

Samtidigt beundrar Margaretha dessa kvinnor för de är "nästan medelålders och har barn" och trots det vågar visa upp sig sexuellt. En disparity utvecklades mellan Margaretha och en av dessa äldre kvinnor. I sin profil hade kvinnan skrivit att hon älskar sina barn och hennes bilder visade upp bröst och underliv. "Då blev jag direkt bara; Stackars barn! Alltså, 16 år ... Det var kanske den åldern jag var i när jag blev medlem där. Tänk då om hennes barn går in och ser det." Margaretha skrev till henne att hon skulle tänka sig för med tanke på barnen. Hon fick ett svar där det stod att barnen var för unga för att använda en sådan sida, samtidigt som Margaretha fick veta att även hon var det; "Alltså, jag tycker inte det. Jag tycker tvärtom att hon kanske är lite för gammal. Det blev en hektisk diskussion. Så det slutade bara med att hon var en gammal häxa och jag var en snorunge, ungefär. Det var inte så bra."

Margarethas resonemang går att knyta till att dessa webbplatser och den sexuella exponeringen är en del av ungdomarnas vardagsliv, något som särskiljer dem från äldre generationer. Margaretha betraktar dessa äldre kvinnor som utbölingar på de sexuella exponerings-sidorna. De har kommit på villovägar i nätlandskapet och ska inte uppehålla sig på

ungdomssidor. Margaretha menar att hon har rätt ålder för att visa upp sig sexuellt; "Därför gör jag det. Jag har den åldern, tycker jag, att det ska kunna vara accepterat att göra sånt."

Tankar om pornografi och sexualitet

Informanterna har också fått frågor om sin syn på pornografi och dess avtryck i medierna och vad de har för tankar om tjejs och killars sexualitet. På frågan om vad informanterna anser om sex och pornografiska drag i medierna delar de upp sig i två läger. En grupp informanter (inklusive restriktivitetsgruppen) är kritisk och menar att det finns alldeles för mycket sex i medierna, vilket är negativt eftersom bland annat skeva kroppsideal premieras. Övriga informanter intar en annan ståndpunkt och anser att det är "lagom" med sex i medierna, att det inte är något de reflekterar över eller rent av tycker är positivt – som Alicia:

"Ja, jag anser att sex är praktiskt taget överallt men ser det inte som något negativt, tvärtom. Jag tycker enbart att det är bra att man känner en trygghet i att man får vara precis vem man vill sexuellt utan att bli fördömd. Genom att prata och det och visa upp olika typer av sexualitet så ser man för det första att man inte är ensam och för det andra så blir samhället mer tolerant ju mer som visas. /.../ Det jag gör är i stort ganska accepterat, och hade det inte varit det hade jag nog inte gjort det."

Det sista Alicia säger är intressant: "Det jag gör är i stort ganska accepterat." Det som generellt går att säga om informanternas syn på sex i medierna är att de som mycket tydligt beskri-

vit hur de "vuxit in" i den sexuella exponeringen, som Alicia, är de som är positiva till sex i samhället. På liknande sätt knyter Margaretha intresset för sex till att hon är ung och ser kopplingen som "naturlig":

"Nu tycker jag att det är bra för jag är ändå ganska ung och tycker om det. /.../ Det verkar som att vi ungdomar och de under min generation är mycket kåtare eller liksom vad man ska säga, än vad man de var förr, verkar det som. Vi är mer öppna om att vi är det och vi har en massa olika sexpartners. Och egentligen är ju inte det bra, för klamydian ökar och hiv ökar. Så det är ju inte bra, egentligen. Men ändå tycker jag att det är bra för att jag vill ha sex."

När det gäller att titta på pornografi så fördelar sig informanterna olika i sina uppfattningar. Catarina från acceptansgruppen menar att hon tycker mycket om att titta på porr:

"Ja, jag älskar porr och tittar nästan dagligen. Fast jag är periodare, ibland kan det gå några veckor utan och ibland blir det flera gånger om dagen."

Däremot uppfattar Belinda från restriktivitetsgruppen pornografi som något mycket negativt:

"Jag gillar inte porr, killar tittar alldeles för mycket på det. De blir alldeles för porrfixerade och tror att det är bara köra in den precis som i filmerna, och sen så tolererar jag inte att min kille ser på porr ifall man bor ihop och båda är hemma."

Jag vill inte veta att han sett porr, gör han det får han se till att jag inte är hemma och ta bort varenda sak som kan leda till att jag vet att han sett på det.”

Som det låter har Belinda erfarenhet av detta. Hennes före detta pojkvän tittade mycket på porr och det kunde även ske just efter de haft sex. Hon tycker också synd om dem som medverkar i porren. Om porrdebatten anser Alicia:

”Jag anser att porrdebatten är väldigt uttjatad och mestadels bygger på fördomar och föreställningar av dem som inte medverkar. Tycker det är ganska tråkigt att inställningen är att bara för att ’motståndarna’ aldrig skulle vilja ställa upp, för att de skulle må dåligt av det, så måste de ’samma gälla dem som medverkar. Tycker man måste börja lära sig att vi är individer och vad som får dig att må dåligt kan få mig att må bra. Ett jobb som äcklar dig är något helt okej sätt för mig att tjäna mina pengar. Sen är jag av åsikten att spela in porr är ett jobb som vilket annat som helst. Visst alla kanske inte älskar sitt jobb, men det gör inte alla som städar, jobbar på kontor eller är advokater heller, men de anser att lönen är värt jobbet. Sen är det skillnad på dem som faktiskt tvingas in i porr- och sexbranschen, de bör absolut få hjälp att komma ur det, då de kommer att må mycket dåligt av det i längden.”

De flesta informanter anser att eventuella skillnader i kvinnors och mäns sexualitet beror på att det finns olika förutsättningar för könen. Mina beskriver det så här:

”Killar är mer öppna med att söka sex. De är mer öppna med sin sexualitet, vad de tycker om, vad de har för fetischer. De är nog mer öppna. Jag tror att tjejer är mer tillbakadragna, lite mer blyga.”

Margaretha berättar att hon och hennes tjejkompisar är väldigt intresserade av sex och de pratar gärna om det.

”Jag och mina tjejkompisar, vi sitter och pratar öppet om det sådär. Det är verkligen Sex and the city-prat. Vi sitter och snackar om sånt, hur det var det sist, med den vi var med, stort och smått och sånt. Jag tycker nog att vi är värre än de flesta killar jag känner.”

Hon menar att killar är mer ”rakt på sak”:

”De är på ett annat sätt. I stället kan jag tycka att en kille ... En killkompis kan skicka ett sms, som igår liksom, sent i natt, halv ett skickade han ett sms. En killkompis bara: ’Vad gör du?’ ’Nej, ingenting’, svarade jag. ’Jag har inget att göra, får jag komma och sova hos dig?’ Då blir det lite sådär ... ’Men du kan komma hit kan vi kolla på en film.’ Han bara; ’Du som har varit singel så länge, vad gör du när du är kåt?’ Då blir det såhär; ’Men skriver du ett sms till mig för att du är kåt? Är det därför du vill komma hit? Ge dig, du är min kompis!’ Sådär skulle jag inte göra mot en killkompis. Då är det antingen någon som jag känner lite halvt sådär eller någon som jag varit med tidigare. Killar är mer uppkäftiga. De vågar ta steget. Det gör inte en tjej faktiskt.”

Margarethas ord påminner oss även om de svårigheter som finns på de sexuella exponeringswebbplatserna, eftersom tjejerna ofta får sexuella kommentarer från killar som inte uppskattas.

Jämförelse med killarna

För killarna verkar inte samma dilemma finnas som för en del av tjejerna när det gäller hur innehållet på sidorna ser ut och vilken typ av kommentarer man får. Några killar tar upp att de ofta får kommentarer av andra killar även om de helst vill få dem från tjejer, men det är i regel inget de störs av; "Jag är helt hetero men blir inte äcklad av att kommentarer från killar. Kul att det är uppskattat", tycker Hans. Även Johannes blir smickrad av kommentarer från killar, men föredrar att få dem från tjejer. I övrigt uppger några killar att de är bisexuella, vilket har betydelse för vem man visar upp sig för och vilka profiler man tittar på. Detta är i regel inget man gör en poäng av på dessa webbplatser. "Frågar någon, så svarar jag", säger Björn, men det är inget han vill ange i sin profil.

De flesta killarna tycker om porr och har inget emot eller tycker att det är positivt att det är mycket sex i medierna. Några har inte funderat över det alls. Björn har inte så mycket att säga om saken utan han tycker att det är "najs" med porrfilm och han har inte tänkt på att om det finns mycket sex i till exempel reklam. Anton tycker att det är för lite sex omkring oss och önskar att samhället sexualiseras ytterligare. Mattias och Johannes är de som i stället anser att det är för mycket sex. Johannes tycker att man pratar sönder det intressanta med sex. Han förlorade sexlusten när det tog slut med flickvännen, eftersom de sexuella känslorna var

bundna till henne. Han tycker att sex är överskattat och bryr sig inte så mycket om det idag. Mattias är inne på samma linje men han anser i synnerhet att det är för mycket sex i tidningar:

*"Både Aftonbladet och Kvällsposten/Expres-
sen har fredagsbilagor som mer eller min-
dre är en lättporrtidning."*

Mattias tycker inte heller särskilt mycket om att titta på pornografi, utan han hävdar att "livesex är svårslaget, om man säger så". Som vi minns tittar han inte heller mycket på tjejers bilder på Klubb6.

Sammanfattande jämförelse mellan tjejer och killar

Tjejernas och killarnas intervjuer har visat på en del intressanta skillnader, men även på likheter. Här följer en sammanfattande jämförelse:

- Det är ett mönster bland dessa tjejer att de har socialiserats in i en sexuell exponeringskultur och jämnåriga kamrater spelar en stor roll. Bland killarna kan vi i synnerhet se att den sexuella exponeringen uppstår parallellt med surfandet efter pornografi på internet.
- För båda könen är det en vardaglig sysselsättning att använda webbplatserna.
- Webbplatsernas sociala funktion poängteras och värdesätts bland såväl tjejer som killar. Man skapar, utvecklar och underhåller sociala relationer genom webbplatserna. Inte sällan har man träffat andra medlemmar som gett upphov till hållfasta relationer.
- Tjejerna har ofta artistiska syften med sina bilder, medan killarna inte gör några sådana anspråk.
- Den sexuella exponeringen fyller i synnerhet bland tjejerna ett bekräftelsebehov, men även killarna uttrycker en sådan önskan om att bli uppmärksammade och uppskattade.
- Den sexuella exponeringen kan användas som medel för att få uppmärksamhet när vardagen eller livet i övrigt inte kunnat leverera den önskvärda andelen. Detta är särskilt påtagligt bland tjejerna.
- För några av tjejerna fungerar den som ett medel för att få bukt med allvarliga kroppskomplex.
- För en del informanter bidrar den sexuella exponeringen till att man blir sexuellt upphetsad. Detta gäller för båda könen.
- Den sexuella exponeringen uppfattas bland tjejer och killar inte som något avvikande så länge den sker i rätt sammanhang – det vill säga på de sexuella exponeringswebbplatserna.
- Både tjejerna och killarna söker efter sexkontakter genom webbplatserna. Det är dock ett tydligare mönster bland killarna.
- Informanterna ger i regel inte uttryck för att det finns några svårigheter att sätta gränser i samband med den sexuella exponeringen och publiceringen av bilder. Webbplatserna tillhandahåller funktioner som underlättar gränssättningar. Däremot har tjejerna ofta erfarenheter av att bilder har spridits till explicit pornografiska sammanhang, vilket har fått dem att skärpa gränserna.
- En typisk kontrollstrategi bland tjejerna är att inte visa upp sig på ett alltför pornografiskt sätt. Andra typiska kontrollstrategier bland båda könen är att vara anonym och att inte visa ansikte och kön på samma bild.
- Tjejerna uppger en risk för att bli uppfattade som lösaktiga. Det finns ingen sådan motsvarighet bland killarna.

Analys

I detta analysavsnitt resonerar jag kring sådana teman som framträtt särskilt tydligt i intervju-materialet: sexuell exponering som kulturell friställning; det pornografiska scriptet och ambivalens; "självmedicinering" individualisering och narcissism. Några av de teorier som jag här refererar till har utvecklats före tidpunkten för internet. Detta gäller i synnerhet för Ziehes resonemang (Sernhede 1996).

Tema 1: Sexuell exponering som kulturell friställning

Här kommer jag att diskutera hur den sexuella exponeringen kan förstås som ett fenomen bland ungdomar med vardagliga förtecken. Jag vill också resonera kring betydelsen av den särskilda arena där den äger rum, det vill säga de virtuella mötesplatserna som de sexuella exponeringswebbplatserna utgör.

I intervjumaterialet kan vi se hur framför allt dessa tjejer beskriver att de i samspel med jämnåriga kamrater socialiseras in i en sexuell exponeringsvärld, där internet är en viktig arena. Killarna har något andra vägar att gå mot den sexuella exponeringen, vilka inte sällan utgörs av surfandet på pornografiska sidor. Gemensamt för dessa tjejer och killar är att de exponerar sig sexuellt på webbplatser som Porrigt, Klubb6 och BodyContact och att de poängterar och värdesätter webbplatsernas sociala funktion. I samspelet med andra medlemmar odlas och skapas social gemenskap. Sexuell exponering på dessa webbplatser uppfattas inte av ungdomarna som något avvikande, utan tvärtom tillhör sådana uttryck kontexten. Vad innebär denna kontext och hur kan man förstå

sexuell exponering? Det ska jag försöka redogöra för här.

Sexuell exponering som uttryck skulle kunna betraktas som typiskt för det senmoderna samhället. Men för att förstå ett sådant samhälle måste vi titta närmare på vilka egenskaper senmoderniten utmärks av. Den brittiske sociologen Anthony Giddens (1996) menar att dagens samhälle bland annat kännetecknas av en otroligt hög förändringstakt. Aldrig tidigare har så många förändringar skett under så kort tid som det gör idag. Tekniken bakom internet är ett utmärkt exempel på en sådan förändring. Han talar om tre stora dynamiska krafter som omvandlat samhället – åtskiljandet av tid och rum, utvecklandet av urbäddningsmekanismer och den reflexiva kunskapstillägningen.

I det äldre samhället var tiden förbunden med platsen. När var tätt förankrat med var, det vill säga att man var tvingad till att fysiskt befinna sig på en plats för att uträtta det man ville. Idag har vi andra möjligheter – informanterna kan till exempel lägga upp sexuella bilder på internet som någon annan medlem kommenterar dagen efter. Det finns alltså en fördröjning. Urbäddning innebär att de sociala relationerna lyfts ur sitt sammanhang och man tömmer det sociala systemet.

Urbäddningsmekanismer utgörs av symboliska medel och expertsystem. I det här sammanhanget är symboliska medel viktigast. Pengar är ett sådant och medier ett annat. Här ingår internet. Vi kan på bilder se hur någon exponerar sig sexuellt, men vi har inte en fysisk person framför oss. Personen i det utförandet existerar bara på vår datorskärm. Här sammanlänkas alltså det lokala och det globala. Giddens benämner det som en utsträckning. Är jag till exempel i Malmö kan jag betrakta en person som exponerar sig sexuellt i Kiruna – eller i Australien.

En tredje kraft som kännetecknar senmoderniteten är den reflexiva kunskapstilläggnelsen, där vetenskapen är central. Den utmärks av ett samspel mellan tänkande och handlande, där tänkandet hela tiden ifrågasätter handlandet. I dagens samhälle "vet" vi mer än någonsin förut. Problemet är att i morgon kan en annan sanning infinna sig. De här krafterna innebär för det första att de reella mötena med människor minskar i omfattning. Man kan fråga sig hur individen påverkas som skapas i mötet med andra människor. För det andra betyder det att många valmöjligheter har uppkommit, som vi måste förhålla oss reflexiva mot, det vill säga vi blir tvungna att utveckla vår förmåga att reflektera över vår tillvaro, ifrågasätta oss själva, vår omgivning och de val vi gör. Detta försätter oss i en ständig osäkerhet i vår tillvaro, eftersom ett bättre alternativ alltid kan stå till buds. Så långt Giddens.

Den polsk-brittiske sociologen Zygmunt Bauman (2003) menar att vårt senmoderna samhälle, där internet har en stor betydelse, får en förödande effekt för våra sociala relationer. Vi vågar inte knyta våra sociala band alltför hårt eftersom en bättre partner kan finnas precis runt hörnet. Vi söker stabilitet men samtidigt måste vi vara flexibla i våra relationer, vilket kan vara en besvärlig balansgång. Bauman anser att dagens relationer snarare utgörs av nätverk som är lättare att lösa upp än de relationer som bygger på genuina känslor. Vi ger oss alltså inte möjlighet att utveckla relationerna utan känner vi oss missnöjda trycker vi på delete-knappen på datorn så försvinner personen direkt. Bauman menar därmed att vi har intagit ett konsumtionsperspektiv på relationer. Utifrån ett sådant perspektiv är ungdomarnas relationer (på internet) endast flyktiga och inte genuina.

Men ungdomarna beskriver tydligt hur viktig den sociala funktionen är på de sexuella exponeringswebbplatserna. Mina berättar att hon har fått vänner för livet genom en av webbplatserna och andra menar att de både har fått kompisar via nätet och underhåller redan existerande relationer. Vad består detta sociala kitt av?

I ett senmodernt samhälle är tidigare generationers traditioner upplösta. Tidigare fanns det inte så många olika handlingsalternativ att välja på som det finns idag. Detta innebär att dagens ungdomar måste bli sökare – sökare efter sin egen identitet. Denna företeelse benämner den tyske sociologen Thomas Ziehe som kulturell friställning (Sernhede 1996).

Den kulturella friställningen ger upphov till helt nya uttrycksätt, där sexuell exponering skulle kunna uppfattas som ett av dem. Jag skulle vilja hävda att den sociala gemenskapen på dessa webbplatser för det första utgörs av brytningen från tidigare generationer och därmed också ett avståndsmarkerande från vuxenvärlden. Det ungdomarna gör (den sexuella exponeringen) har vi inte sett tidigare på ett liknande sätt och det är ett fenomen som somliga förfasar sig över. För det andra sker det en gränsförskjutning och en normalisering av sexuell exponering på dessa webbplatser, som inte går att finna i samma utsträckning i omvärlden. (Vi minns till exempel hur Margaretha beskrev det som att hon gick in i en annan värld med Porrigt.) Det är ett annat sammanhang än det utanför internet, ändå uppfattas det som vardagligt och normalt för ungdomarna. Här vill jag föra in Ziehes begrepp potentiering. I det senmoderna samhället är det vanligt att man söker kickar av olika slag. Genom att växla mellan olika sammanhang, där det i det här fallet innebär en gränsförskjutning, skulle man

kunna hävda att ungdomarnas vistelse på de sexuella exponeringswebbplatserna innehåller sådana komponenter. Ungdomarna känner alltså en grupptillhörighet som i botten grundar sig på att de är (blir) likasinnade i sammanhanget. Men är det inte bara en artificiell gemenskap?

Det har skett en oerhörd ökning av användningen av virtuella mötesplatser, communityn. Under 2000-talet har de gått från nära obefintlighet till mötesplatser med ett stort antal medlemmar. Förra året var 27 procent av befolkningen över 16 år medlemmar i minst en community (Findahl 2008). Tidigare var det också vanligare att chatta med okända människor, som man kanske aldrig utvecklade en relation med, men idag har man mest kontakt med personer som man har befintliga relationer med (Svenningsson Elm 2008). Men enligt informanterna utvecklar man också nya kontakter genom de sexuella exponeringswebbplatserna. Jag skulle vilja tolka det som att uppkomsten och användningen av communityn är en reaktion på det som internet tidigare var, där kanske syftet, sensationen och spänningen låg i att komma i kontakt med just okända personer. Idag tycks syftet vara mer socialt, även när man pratar med okända. För de sexuella exponeringswebbplatserna finns också en viss detalj som gör att en tillhörighet kan utvecklas – att man "öppnar upp privata" (bilder) är ett bevis på att man känner tillit och förtroende för den andra parten. Denna reaktion mot internet och förändringen som följde skulle jag vilja koppla ihop med vad Ziehe har betecknat som subjektivering. Med det menar han att vårt senmoderna samhälle (internet-

användningen där man chattade med okända kan uppfattas som typiskt för ett sådant) föder en längtan efter intimitet, äkthet och personlighet. Mina har fått vänner för livet genom de sexuella exponeringswebbplatserna och det får symbolisera ett nytänkande när det gäller internetkontakter.

Men hur kan man förstå just uttrycket sexuell exponering som ett fenomen bland ungdomar? Här måste vi betrakta de stora förändringar som skett inom ungdomssexualiteten på senare år. En viktig förändring är just internets expansion och dess betydelse för sexualiteten. Idag anses det vara normalt bland många ungdomar att titta på pornografi. Dess tillgänglighet och utbredning har ökat dramatiskt. Pornografin finns också ständigt närvarande i olika medieprodukter och vi ser dess avtryck i ungdomarnas uttryck. En annan förklaring är att sex inte längre med nödvändighet är kopplat till kärlek. Det så kallade romantiska kärlekskomplexet, som Giddens (1992) talar om, verkar vara på väg att luckras upp. Den plastiska sexualiteten, som är en sexualitet som endast existerar för njutningens skull, har blivit möjlig genom att sexualiteten har skiljts från reproduktionen. Nu kopplas även den plastiska sexualiteten isär från kärleken. Bland ungdomar idag tycks begreppet k (knullkompis eller kompisknull) vara vedertaget och relationer där vänner emellan har sex tycks ha blivit accepterade (Forsberg 2006). Detta är något som vi också har kunnat bevittna genom intervjuerna. Den sexuella exponeringen blir alltså ett uttryck som ligger i linje med dessa förändringar.

Tema 2: Det pornografiska scriptet och ambivalens

Ett annat mönster som tydligt framträder i intervjuerna med tjejerna är deras ambivalens när det gäller den sexuella exponeringen. Ambivalensen uttrycks genom att informanterna ger motstridiga budskap. Resonemangen är alltså inte hållfasta, utan bär på "olika delar" som motsäger varandra. I första skedet är det kanske inte något man uppmärksammar som intervjuare, men när det är dags att sammanställa och analysera det som har sagts blir det uppenbart. Den ambivalens informanterna ger uttryck för består i att deras uppfattningar om sexuell exponering inte stämmer överens med kontexten för densamma. Kontexten, det vill säga de sexuella exponeringswebbplatserna, tolkas på olika sätt av olika medlemmar. Här går det att se en skiljelinje mellan tjejerna och killarna, men jag vill poängtera att det är en renodlad sådan. Killarna bemöter tjejerna på dessa webbplatser som att de är sexobjekt. (Vi minns Max ord om att killarna har förstört webbplatsen Klubb6.) De ger pornografiska kommentarer när tjejerna vill ha mer personliga kommentarer. Tjejerna vill uppfattas som både sexobjekt och personer, eller kanske som Margaretha säger: "Jag är en stark, sexig kvinna faktiskt." Här uppkommer det alltså en schism mellan könen, en gigantisk missuppfattning.

De tjejer som jag intervjuat skulle jag vilja betrakta som kvinnor typiska för vårt samhälle idag. De är kvinnor i en postfeminism, där målen för den andra vågens feminism anses vara avklarade och uppnådda (McRobbie 2004). Jämställdheten "bara existerar" och det är därför ingen fråga som intresserar dem. Intresset för sex är stort och man flirtar med pornografiska uttryck (eller internaliserar dem helt). Med

denna utgångspunkt exponerar man sig sexuellt på till exempel Klubb6 eller Porrigt och man förväntar sig att ha samma spelförutsättningar som killarna. Men som vi har sett i avsnittet om tidigare forskning ser kvinnors och mäns historia helt olika ut på det sexuella planet och en del mönster dröjer sig kvar. Tjejerna uttrycker det mer eller mindre tydligt, men det man antyder är risken att bli betraktad som en hora, genom till exempel pornografiska kommentarer. Det som uppkommer här är något av en kamp mellan strukturen, som visar att kvinnor fortfarande är sexuellt underordnade, och aktörskapet, där tjejerna vill och försöker agera självständigt och autonomt. I denna spänning uppkommer förhandlingar om kön och sexualitet. Margaretha anger till exempel att hon går i klinch med killarna som objektifierar henne och ger henne pornografiska kommentarer. Man skulle kunna uttrycka det som att Margaretha idkar krav på att uppfattas som en människa trots sin explicit uttryckta sexualitet.

Tjejernas bilder med sexuell exponering har många gånger traditionella pornografiska förtecken. Det kan röra sig om allt från "förföriska blickar" till en fokusering på kroppsdelar som underliv eller bröst. Eftersom den traditionella pornografin får uppfattas som gjord av män för män, innebär det också att tjejerna automatiskt internaliserar "the male in-the-head" (Holland, Ramazanoglu, Sharpe & Thomson 1998). Man betraktar sig alltså utifrån "manliga glasögon", medvetet eller omedvetet. Detta innebär att webbplatserna styrs av manliga spelregler till större del än man tänkt sig.

För att försäkra sig om att uppfattas som respektabla har kvinnor genom tiderna uttryckt ett måttfullt sexuell intresse (Forsberg 2006, Skeggs 1999). Informanterna uppfattar att det idag borde vara möjligt att både ge uttryck för

sexuella behov *och* uppfattas som respektabla. Hur ser ett sådant aktörskap ut? När det rör sig om handlingar som förstås som sexuella eller pornografiska (till exempel sexuell exponering) finns den sexuella dubbelstandarden (som förrespråkar kvinnors passivitet och mäns aktivitet) fortfarande med som ett mönster för hur en kvinna ska tolkas. En kvinna som ägnar sig åt sexuell exponering kan inte bestämma över eller styra omvärldens blick. Det visar intervjuerna på ett tydligt sätt. Den tjej som har ett "gediget" sexuell aktörskap upplever att de sexuella uttrycken är förankrade i henne själv (Sanchez, Crocker & Boike 2005), men samtidigt kan hon ignorera eventuella negativa kommentarer från omgivningen. Det uppfattar jag inte att informanterna kan. Hade de kunnat det hade de inte uttryckt en sådan ambivalens. Det finns alltså ingen informant som "sväljer" den sexuella dubbelstandarden "med hull och hår" och tänker att "jag vet att du betraktar mig som en hora, men det bryr jag mig inte om".

Några av informanterna betraktade inte sina bilder som sexuella. Andra försökte att tona ner det sexuella eller pornografiska med syftet att uppfattas som respektabla. Josefin från restriktivhetsgruppen hade samma nakna bild av sig själv som bakgrund på datorns skrivbord som hon publicerat på Porrigt. Att ha en utgångspunkt som inte är sexuell och sedan befinna sig i ett sammanhang som av andra kan uppfattas som sexuell eller pornografiskt *kan* vara förenat med risk, särskilt vid ett möte. Risken är för det första att man uppfattas som hora, för det andra att man behandlas som en sådan och för det tredje att man blir våldtagen. Det här aktualiserar frågor om hur mycket det egentligen är möjligt för kvinnorna att använda sig av det pornografiska scriptet och ändå försäkra sig om att inte drabbas av repressalier.

Tema 3: "Självmedicinering", individualisering och narcissism

Ett tredje tema som har framkommit i intervjuerna med tjejerna är att de uttrycker ett stort behov av att synas och att få bekräftelse. Informanterna var här uppdelade i två delar, för det första de som exponerar sig sexuellt för att "fylla på" självförtroendet. Vid tillfällen när man känner att vardagen eller livet i övrigt inte har försett en med tillräckligt mycket uppmärksamhet kan man lägga ut bilder av sig själv för att råda bot på det faktumet. Genom att man får positiva kommentarer är man åter tillbaka i rampljuset. Dessa informanter beskriver inte responsen på den sexuella exponeringen som nödvändig för sitt välmående. Även killarna uppger ett sådant bekräftelsebehov. För det andra fanns det informanter som lider av svåra kroppskomplex. De här tjejerna uttrycker en avsky över sin kropp och genom att exponera sig sexuellt upplever de att de, med hjälp av bekräftelsen, kan hantera komplexen bättre. Denna del av analysen rör i synnerhet de förstnämnda, det vill säga de som de som exponerar sig sexuellt för att "fylla på" självförtroendet.

Det senmoderna samhället har bjudit på stora förändringar. Thomas Ziehe diskuterar utifrån dessa en ny socialisationstyp – den narcissistiska (Schultz Larsen 1994). Han tyckte att han kunde se en rad förändringar hos den senmoderna ungdomen. Till dessa förändringar hör en försvagad identitet, ett större behov av andras bekräftelse och ett ökat intresse för sig själv. Han menar att det i detta samhälle inte finns någon fast mark att stå på för ungdomar. Det som gällde igår är inte aktuellt idag och föräldrarna kan inte längre uppfattas som förebilder. Detta medför att ungdomarna själva måste finna sin egen mening i livet. Det i sin

tur innebär att man måste förstärka intresset för sig själv. I det förmoderna samhället levde man i kollektiv, men med en jämförelse mot idag är våra kontakter ytliga och eftersom vår identitet skapas i relation till andra människor blir det intryck vi gör på andra viktigt. Eftersom vi är beroende av andras uppfattning för att definiera oss själva spelar vår personliga utstrålning allt större roll. Samtidigt har arbetet mist sin betydelse som identitetsskapande – konsumtion och fritidsintressen avgör i lika stor grad människors identitet. Genom olika yttre symboler kan man i stället göra reklam för sin personlighet. (Jag rider, alltså är jag en hästmänniska.) Livet handlar mer om självförverkligande och självutlevelse. Detta samhälle går att likställas med en labyrint i vilken man alltså är ganska obetydlig. För att råda bot på detta faktum blir man beroende av omgivningens bekräftelse. Slutligen kännetecknas den narcissistiska socialisationstypen av en självupptagenhet och en likgiltighet för andra.

Det tydliga uppmärksamhetsbehov som tjejerna uttrycker har mycket gemensamt med sådana drag som den narcissistiska socialisationstypen bär på. (Likgiltighet för andra personer är dock ingenting som går att se bland informanterna på de sexuella exponeringswebbplatserna, se första avsnittet av analysen.) Den sexuella exponeringen är ett skraddarsytt uttryck som ger ungdomar möjlighet att "sticka ut" och synas i mängden. Som Mina berättar så "gjorde hon sig ett namn" på en av webbplatserna, genom att publicera så mycket avklädda bilder som möjligt. Hon beskriver det nästan som en kupp. Än idag kommer andra medlemmar ihåg dessa bilder.

Slutdiskussion

Vi kan konstatera att tjejerna överlag är tydligare i sina gränssättningar än killarna, eftersom de i annat fall löper risk att bli betraktade som icke-respektable och horaktiga. Detta ställs på sin spets när tjejernas bilder sprids och hamnar i oönskade sammanhang, som på pornografiska webbplatser. Den sexuella dubbelstandarden finns alltså fortfarande närvarande, även om tjejerna på olika sätt värjer sig mot den och kräver att bli behandlade som likvärdiga de killar som exponerar sig sexuellt.

En brännande fråga i sammanhanget är hur mycket man kan förvänta sig att kunna använda sig av det pornografiska scriptet utan att riskera att råka ut för represalier. Här aktualiseras frågan om ansvar. Som intervjuerna visar är det inte möjligt att styra betraktarens blick och här dyker risker med sexuell exponering upp. Samtidigt måste vi slå fast att såväl killar som tjejer upplever att de har en kontroll över sin sexuella exponering och det är få som nämner att de har ångrat något av det de gjort. Det här är viktigt att poängtera och det måste uppfattas som ett viktigt resultat.

Vill man fortsätta att studera hur unga kvinnor mår utifrån sina sexuella referensramar kan man använda sig av en modell över unga kvinnors sexuella hälsa som tar fasta på sexuellt aktörskap. Tolman (1999) har utvecklat den och den tar avstamp från den sexuella dubbelstandarden. En motsvarighet för killarna har också diskuterats (Tolman, Striepe & Harmon 2003). Modellen utgår från samhälleliga, mellanmänskliga och individuella nivåer.

Slutligen ett citat från Hans som vill se en förändring för tjejer som är sexuellt aktiva:

"Tjejer tar för sig mycket mer idag än förr i tiden. Det tycker jag är bra. Jag vill ha bort 'slampa'-stämpeln. Om en tjej vill ligga mycket så ska hon få göra det om hon vill."

Referenser

- Bauman, Z. (2003). *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Carlsson, U-C. (2005). *Våld och pornografi i medierna*. Göteborg: Nordicom.
- Choi, Y., Leshner, G. & Choi, J. (2008). Third-Person Effects of Idealized Body Image in Magazine Advertisements. *American Behavioral Scientist*, vol. 52: 147–164.
- Daneback, K. (2006). *Love and Sexuality on the Internet*. Göteborg: Intellecta Docusys.
- Findahl, O. (2008). *Svenskarna och internet 2008*. Sverige: World Internet Institute.
- Forsberg, M. (2005). *Brunetter och Blondiner. Om ungdom och sexualitet i det mångkulturella Sverige*. Göteborg: Intellecta Docusys.
- Forsberg, M. (2006). *Ungdomar och sexualitet – en kunskapsöversikt år 2005*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Giddens, A. (1992). *Intimitetens omvandling. Sexualitet, kärlek och erotik i det moderna samhället*. Lund: Nya Doxa Orig. publ. 1992.
- Giddens, A. (1996). *Modernitetens följder* Lund: Studentlitteratur.
- Hirdman, A. (2007). "Please vote nicely..." Visualizing gender online. In S.V. Knudsen, L. Löfgren-Mårtenson, S-A. Månsson (Eds.), *Generation P? Youth, Gender and Pornography*. Köpenhamn: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Holland, J., Ramazanoglu, C., Sharpe, S. & Thomson, R. (1998). *The Male in the Head. Young people, Heterosexuality and Power*. London: The Tufnell Press.
- Häggström-Nordin, E., Hansson, U. & Tydén, T. (2005). Associations between pornography consumption and sexual practices among adolescents in Sweden. *International Journal of STD & AIDS*, nr 16, s. 102–107.
- Jacobson, M. (2005). *Young People and Gendered Media Messages* Göteborg: Nordicom.
- Jacobson, M. & Broman Norrby, A. (huvudsribenter) (2004). *Allt är möjligt: en handbok i mediekritik 3*. uppl. Göteborg.
- King, S.A. (1999). Internet gambling and pornography: Illustrative examples of the psychological consequences of communication anarchy. *CyberPsychology & Behavior*, vol 2: 175-193.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Löfgren-Mårtenson, L. & Månsson, S-A. (2006). "Sex överallt, typ!" *Om unga och pornografi*. Stockholm: Gothia.
- McNair, B. (1996). *Mediated Sex*. London: Arnold.
- McRobbie, A. (2004). Post-feminism and Popular Culture. *Feminist Media Studies*, vol. 4: 255–264.
- Milkie, M.A. (1999). Social Comparisons, Reflected Appraisals, and Mass Media: The Impact of Pervasive Beauty Images on Black and White Girls' Self-Concepts *Social Psychology Quarterly* Vol. 62, 2: 190-210
- Månsson, S-A., Daneback, K., Tikkanen, R. & Löfgren-Mårtenson, L. (2003). *Kärlek och sex på internet*. Nätsexprojektet 2003:1. Göteborg och Malmö: Institutionen för socialt arbete och Enheten för socialt arbete.
- Månsson, S-A. & Söderlind, P. (2004). *Sexindustrin på nätet. Aktörer, innehåll, relationer och ekonomiska flöden*. Stockholm: Égalité.
- Nigård, P. (2007). Young men's use. Attitudes toward and consumption of pornography among young men in Sweden. I S. V. Knudsen, L. Löfgren-Mårtenson, S-A. Månsson (Eds.), *Generation P? Youth, Gender and Pornography*. Köpenhamn: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Närvanen, A-L & Näsman, E. (2006). "Age order and children's agency". In Alanen, Olk, Sgritta, Qvortrup & Winterberg (Eds). *Children's Economic and Social Welfare*, Vol.1 Cost Action 19 A.
- Priebe, G., Åkerman, I. & Svedin, C-G. (2007). High-frequency consumers of pornography. A Swedish study. I S. V. Knudsen, L., Löfgren-Mårtenson, S-A. Månsson, (Eds.) *Generation P? Youth, Gender and Pornography*. Köpenhamn: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Rogala, C. & Tydén, T. (2003). Does pornography influence young women's sexual behavior? *Women's Health Issues*, vol. 13: 9–43.

Sanchez, D. T., Crocker, J. & Boike, K. R. (2005). Doing Gender in the Bedroom: Investing in Gender Norms and the Sexual Experience. *Personality and Social Psychology Bulletin* Vol. 31: 1445-1455.

Schultz Larsen, O. (1994). *Utvecklingspsykologi* Lund: Studentlitteratur

Sernhede, O. (1996). *Ungdomskulturen och de Andra. Sex essäer om ungdom, identitet och modernitet*. Göteborg: Daidalos.

Skeggs, B. (1999). *Att bli respektabel*. Göteborg: Daidalos.

Strelan, P. & Hargreaves, D. (2005). Women Who Objectify Other Women: The Vicious Circle of Objectification? *Sex Roles*, vol. 52: 707–712.

Sveningsson Elm, M. (kommande publikation). "Teenagers get undressed on the internet" - Young people's exposure of bodies in a Swedish Internet community, *Nordicom Review*.

Tikkanen, R. & Ross, M. (2003). Technological Tearoom Trade: Characteristics of Swedish Men Visiting Gay Internet Chat Rooms. *AIDS Education and Prevention* Vol. 15: 122-132.

Tolman, D.L. (1999). Femininity as a barrier to positive sexual health for adolescent girls. *Journal of the American Medical Women's Association*, vol. 54: 133–138.

Tolman, D.L., Striepe, M. I. & Harmon, T. (2003). Gender matters: Constructing a model of adolescent sexual health. *The Journal of Sex Research*, vol. 40: 4–12.

Tydén, T. & Rogala, C. (2004). Sexual behaviour among young men in Sweden and the impact of pornography. *International Journal of STD & AIDS*, vol. 15: 590–593.

Internet

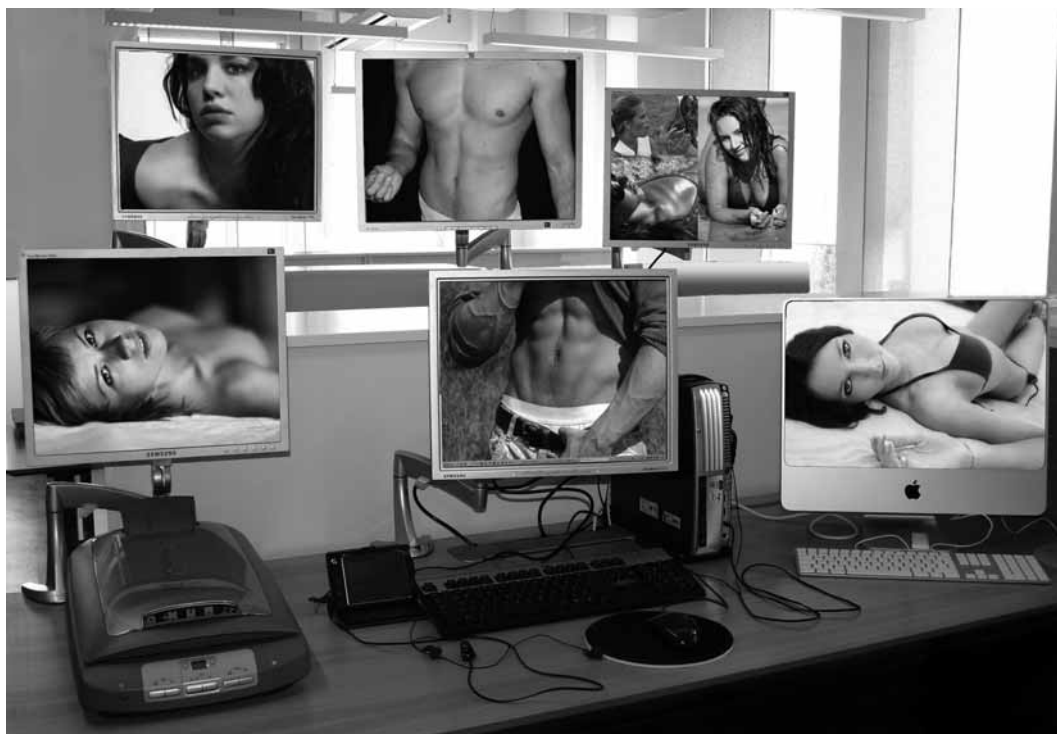
Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, <http://www.vr.se>

KAPITEL 8

Om det privata i publika och digitala rum

UPPRÖRD
KÄR ledsen
TRÖTT
GLAD KÅT

Sammanfattning

Studien syftar till att utforska teknikens betydelse för sexuell exponering och risktagande bland unga på nätet. Den sex månader långa studien omfattar observationer av cirka 100 bloggar samt observationer av webbplatser där privatpersoners bilder och filmer finns samlade. Observationerna har kompletterats med berättelser skrivna av unga och unga vuxna. I berättelserna reflekterar de unga över resultaten från observationsstudien och uttrycker sina personliga erfarenheter och upplevelser av sexuell exponering och risktagande på nätet.

Samtidigt visar studien att även om många unga uppvisar en medvetenhet om tänkbara

risker med exponering på nätet i allmänhet och sexuell exponering i synnerhet, och kan utveckla resonemang om genomtänkta handlingsberedskaper inför olika typer av riskfyllda situationer, så utsätter de sig något motsägelsefullt ändå för risker. Studien belyser teknikens utformning och förmåga att skapa en känsla av kontroll som en möjlig förklaring till detta. Många av de programvaror som används är idag förhållandevis enkla att bemästra. De är designade på ett sätt som skapar en känsla av kontroll och minskar upplevelsen av att det man gör på till exempel sin blogg är publikt och att man använder en teknik med globala

spridningsmöjligheter. Följden blir att man trots sin medvetenhet om tänkbara negativa konsekvenser kan riskera att hamna i utsatta och riskfyllda situationer.

Studien belyser även frågan om vem som bär ansvaret för hur tekniken utforskas och används. Idag florerar till exempel ett mycket omfattande bild- och filmmaterial som i sin rätta kontext inte nödvändigtvis kan betraktas som sexuellt exponerande. Om materialet återanvänds i andra sammanhang och med andra syften kan det däremot bli fråga om exponering och utsatthet. Den centrala frågan i sammanhanget är vem som bär ansvaret för hur tekniken utforskas och används, det vill säga, är det i detta fall de unga som relativt frikostigt väljer att lägga ut filmer, bilder och text om sig själva på nätet eller är det de personer som missbrukar materialet?

På grund av upphovsrättsliga skäl och anonymitetsskäl är bilderna i studien inte hämtade från bloggar och forum på nätet. Dock har de bilder som vi använder för att exemplifiera former av sexuell exponering valts på grund av att de har stora likheter med de bilder som florerar och som vi önskar att vi hade kunnat låna och kopiera från nätet. Även bilderna bör betraktas som ett erfarenhetsnära datamaterial.

Inledning

Barn och tonåringar i Sverige har idag inga egna minnen av hur världen såg ut innan internet fanns. Under 2000-talet har Medierådet genomfört återkommande undersökningar av ungas medievanor (Medierådet 2005, 2006a, 2006b, 20081), varav den allra senaste visade att 18 procent använder internet mer än tre timmar per dag, och att cirka 40 procent av de tillfrågade har en dator med internetuppkoppling placerad på sitt rum. Datainspektionens motsvarande undersökning (20082) bekräftar Medierådets bild av att ungdomar är frekventa och vana IT-användare. I Datainspektionens undersökning framgår att 98 procent av de tillfrågade kopplar upp sig mot internet varje vecka och att 85 procent gör det dagligen. I sin senaste studie visar även Wii (World internet institute) att det är vanligt eller mycket vanligt att unga är närvarande på internet flera timmar vare dag.

Att vara medlem i en community, chatta på msn, spela nätverksspel och att läsa eller skriva privata, dagboksliknande inlägg på en blogg är exempel på aktiviteter som nämns som de mest vanliga bland unga på nätet idag. Till exempel är drygt 65 procent av alla i åldern 13–25 år medlemmar i ett webbforum, till exempel Facebook³ eller Playahead,⁴ och cirka 20 procent av alla unga mellan 15 och 25 år designar och driver egna bloggar (Findahl & Zimic 2008).

Många unga fyller även sin tid på nätet med att dokumentera sitt liv i bilder, vilket till exempel Bilddagboken.se vittnar om.⁵ I skrivande stund finns där över 245 miljoner bilder uppladdade av drygt en miljon användare i åldern 13–25 år (Wyatt Media Group 2008). Snyggast.se är ett annat exempel där tusentals bilder på ungdomar finns, bilder som poäng-

sätts av besökaren beroende på hur snygg personen på bilden anses vara⁶. Många av de bilder som figurerar i detta sammanhang har utmanande och sexuella undertoner, till exempel plutande läppar, djupa urringningar och naken hud. Enligt Findahl och Zimic (2008) är det hela 60–67 procent inom ålderskategorin 15–17 år som uppger att de frekvent laddar upp digitala bilder på nätet. Att bildhantering är någonting som många unga ägnar sig åt bekräftas även av Datainspektionens studie (2008) som visar att 86 procent har lagt upp bilder på sig själva. Samma studie visar även att 23 procent har lagt ut videoklipp av sig själva på nätet.

Sammanfattningsvis visar statistiken att unga är vana internetanvändare. Vad siffrorna däremot inte inrymmer är en förståelse för det meningsskapande som uppstår och pågår i samband med att människor införlivar teknik i sin vardag (Nyberg 2008, Svedmark & Nyberg 2003). Statistiken lämnar till exempel obesvarade frågor om hur den sociala miljön på nätet växer fram och tar form (Ward 2005, Haddon 2003), hur nätets unga innevånare *tar till sig* tekniken (Lie & Sørensen 1996), eller *tar till* tekniken (Ågren 2001), och formar den till något eget och självvalt (Punie, Bogdanowicz, Berg, Pauwels & Burgelman 2003, Håpnes 1996). Statistiken visar inte heller på de ungas samtalston på msn, eller på drivkrafterna bakom valen att lägga ut personliga och privata livsberättelser på sina bloggar i såväl text som bild (Nyberg & Svedmark, pågående).

Det finns idag ett flertal kvalitativa studier som belyser just ungas medievänor och otvungna förhållningssätt till informationsteknik. De ledande rösterna inom dessa studier är relativt överens. Ungas förhållandevis oproblematiska och naturliga förhållningssätt till teknik i allmänhet och internet i synnerhet medför att de

rör sig hemtamt i digitala miljöer (Dunkels 2009, Hernwall 2001, Johansson 2000, Tapscott 1998). Studierna visar även att det finns en generationsklyfta att ta hänsyn till. Till exempel visar forskning på en slags kulturkrock eller kunskapsmässig distans mellan de som har upplevt internetsamhällets framväxt och de som föddes in i en redan uppkopplad värld. De senare beskrivs ofta med hjälp av begrepp som digitala immigranter, digitala infödingar, digitala turister och digitala bofasta (Dunkels 2007, Toledo 2007, Facer & Furlong 2001, Prensky 2001). Vidare visar till exempel Dunkels (2009) på vikten av att vuxna förhåller sig till det faktum att vi tillhör den äldre generationen av nätanvändare. Mer konkret innebär det att vi inte bör förblindas av det annorlunda och möjligen även provocerande i ungas nätvanor, utan att vi bör sträva efter att närma oss de unga genom att försöka anta deras perspektiv.⁷

Det senaste decenniet har det även publicerats en avsevärd mängd forskning som belyser sex och internet ur olika perspektiv. Till exempel innehåller Allmänna barnhusets rapport *Sexuell exploatering av barn och ungdomar* (Pribe 2008) en utförlig sammanställning av forskningen inom området sex och internet. Pribe visar att ungas attityder till vad som är att betrakta som risktagande på internet är *förändrbara*, samt att en normalisering av sex och nakenhet på internet är pågående. Statistiska undersökningar av sex och pornografi har tidigare visat att antalet vuxna som porrsurfar är stort (Månsson, Daneback, Tikkanen & Löfgren-Mårtensson 2003, Cooper 2002).

Med utgångspunkt i doktorsavhandlingen *Att studera digitala artefakter i människors vardagsliv* (Nyberg 2008), där människors förhållningssätt till informationsteknik problematiseras, har den studie som denna rapport bygger på

genomförts med syftet att utforska teknikens betydelse för ungas utforskande av sexuell exponering och risktagande på nätet. Studien, som är kvalitativ med influenser av narrativ metod, har pågått under sex månader och omfattar observationer och skrivna berättelser av unga och unga vuxna i åldern 13–25 år.

Studien bygger på antagandet att i strävan mot att skapa en nyanserad förståelse för hur ungdomar lever sina liv på nätet är det viktigt att inte separera teknik från det sätt som den kommer till användning på. Snarare krävs ett helhetsgrepp som möjliggör att studera hur såväl teknik som upplevelser av teknik påverkar och påverkas av sin omgivning. En sådan kunskap öppnar upp för möjligheten att bättre förstå rationaliteten bakom en del av ungas handlingar som idag upplevs som motsägelsefulla och som upprör, fascinerar eller förbryllar (Nyberg 2008).

Disposition

Avsnittet *Metod* visar på studiens metodologiska utgångspunkter. *Ur forskarens ögon – observationer* återger de samlade erfarenheterna från observationsstudien. *De ungas röster – närmandet* innehåller ett antal utvalda citat som belyser teknik, exponering och utsatthet på nätet ur olika perspektiv. Kapitlet avrundas i avsnittet *Teknikens betydelse för sexuell exponering på nätet* och innehåller studiens bidrag till en mer nyanserad förståelse för exponering och utsatthet bland unga på nätet. Särskilt uppmärksammas teknikens betydelse.

Metod

Projektets arbetsmetoder och tekniker och har följande struktur. Kapitlet inleds med några ord om den etiska prövning som projektet har genomgått. Därpå presenteras ett övergripande resonemang om den valda metoden och en mer detaljerad genomgång av projektets två faser. Denna genomgång visar mer konkret hur metoden har tillämpats i det praktiska arbetet. Kapitlet avrundas med ett metodkritiskt resonemang.

Metodmässigt sett har projektet *Om det privata i publika, digitala rum* varit både spännande och utmanande att arbeta med. Dels har många informanter, det vill säga de personer som har deltagit i studien, upplevt att själva ämnet sexuell exponering och utsatthet på internet har varit känsligt och någonting som de inte gärna har önskat uttala sig om. Dels har studiens åldersgrupp (13–25 år) bidragit till att vi har tvingats att vara mycket försiktiga med hur vi har kontaktat våra informanter.

För att vara så väl förberedda som möjligt inför att möta de förhållandevis unga personerna inleddes vårt arbete med en etisk prövning av projektet. En detaljerad beskrivning av projektets syften, planerade tillvägagångssätt och förväntade resultat sändes till EPN (Etikprövningsnämnden) för prövning. Beskrivningen kompletterades även med utförliga diskussioner om etiska och moraliska förhållningssätt till projektets syften och en detaljerad beskrivning av handlingsberedskaper i relation till olika typer av tänkbara scenarion som skulle kunna utspelas i möten med informanter i allmänhet och utifrån detta projekts syften i synnerhet. Projektet godkändes av EPN den 17 februari 2009.

En kvalitativ studie med inspiration av narrativ metod

Studien är kvalitativ med influenser av narrativ metod (Nyberg 2008, Riessman 1993). Valet av metod bygger bland annat på att man inom narrativ metod inte enbart är intresserad av vad människor faktiskt *gör* utan även hur någonting *upplevs* (Riessman 1993). Detta förhållningssätt stämmer väl överens med de syften som vägleder oss i vårt arbete, där vi alltså inte är odelat intresserade av vad våra informanter gör med sin teknik, hur de till exempel använder den för att exponera sig. I studien ser vi även ett värde i att försöka förstå hur de upplever det som sker. Att vara uppmärksam på *hur våra informanter väljer att uttrycka sig* om i detta fall sexuell exponering och utsatthet på nätet kan lära oss en del om deras känslor inför ämnet.

En annan viktig anledning till varför vi har valt detta arbetsätt har att göra med det undersökta ämnet. Med tanke på mer eller mindre vedertagna idéer om hur vi förväntas förhålla oss till frågor om sexuell exponering och utsatthet på nätet, vad som möjligt ibland anses rätt och fel och så vidare, är det inte självklart att veta vad man ska tänka och tycka. Det är med andra ord inte helt enkelt att ha en tydlig ståndpunkt, och har man det är det inte säkert att man vill uttrycka den.

Ett sätt för människor att skapa mening och ordning i en sådan förhållandevis komplex situation är att forma sina erfarenheter och sina tankar i så kallad narrativ form, det vill säga i berättelser (Mishler 1995). Det innebär att informanterna skapar sin ordning och handling i det ostrukturerade genom att skriva sin berättelse. På så vis får det komplexa en ny struktur och en helhet som eventuellt inte var tydlig och möjlig att uttrycka tidigare.

Det skrivna passar även bra med tanke på att ämnet är förhållandevis känsligt – sexuell exponering och utsatthet på nätet. Det är sannolikt enklare att uttrycka sina känslor, upplevelser och erfarenheter i skriven text, jämfört med att föra ett samtal med en förhållandevis okänd person (forskaren).

Slutligen bygger valet av metod även på antagandet att det skrivna är en uttrycksform som passar projektet bra eftersom informanterna är vana vid att i sina bloggar uttrycka sig i skriven text och i berättelser.⁸

Analys

När det gäller analysarbeten av olika slag är det viktigt att visa hur man som forskare har gått tillväga för att nå fram till sina resultat. På så vis blir det möjligt att granska om resultaten och diskussionerna har sin grund i allmänt tyckande eller om de bygger på ett noggrant och vetenskapligt arbete.

En kortfattad beskrivning av analysarbetet handlar om att det har följt samma form som den amerikanske socialantropologen Geertz arbete om begrepp som ligger nära respektive långt från erfarenheten (Geertz 1979). Begrepp som ligger nära är sådana som våra informanter själva använder sig av i sina skriftliga berättelser. Erfarenhetsdistanserade begrepp handlar om sådana vi i egenskap av forskare använder för att försöka föra fram, beskriva och förklara det som vi har intresse och kunskap om. Vad som kan sägas ligga nära eller långt från erfarenheterna avgörs av vilka erfarenheter vi bär med oss och varierar även beroende på vilket samhälle vi befinner oss i.

Att arbeta erfarenhetsnära innebär bland annat att redovisa människors erfarenheter och åsikter i form av citat. Citaten återger informanternas egna ordval och är viktiga för att lä-

saren ska kunna förstå och följa arbetet. De ger även läsaren en möjlighet att själv göra sina tolkningar och därmed även granska forskarens. Här är citaten även viktiga eftersom detta kvalitativa och tolkande arbete har inspirerats av narrativ metod.

Projektets två faser

Medan de föregående sektionerna syftade till att något mer teoretiskt beskriva projektets arbetsmetoder syftar de följande sektionerna till att beskriva dem ur ett mer praktiskt perspektiv. Det handlar om att konkret visa hur vi steg för steg har arbetat för att slutligen kunna presentera denna rapport.

Observation

I grova drag kan studien delas in i två större faser: *observation* och *närmande*. Observationsfasen handlade om att studera unga och unga vuxna som är aktiva på nätet och som väljer att visa upp sig på olika sätt, till exempel med hjälp av skrivna texter, bilder eller filmer. Syftet med observationsfasen var att skapa förståelse för de kulturer och det språkbruk som har utvecklats och att kunna lägga en grund för det förtroende som vi ansåg var nödvändigt för att kunna gå vidare till studiens andra fas som innebär ett *närmande*.

Att närma sig människor på ett förtroendegivande sätt handlade inte om att försöka lura in tänkbara informanter i projektet och att på något vis locka dem till att delta. Det handlade snarare om att lära sig hur man kan närma sig utan att det skapas en onödig distans mellan forskare och informanter. Distans kan till exempel skapas genom okunskap, oförståelse eller skillnader grundade i att man befinner sig i olika livssituationer eller att man bär på olika

erfarenheter av sexuell exponering och utsatthet på internet.

Observationerna har i huvudsak genomförts på privatpersoners bloggar, men i studien ingår även observationer av bildbloggen *bilddagboken.se* och sajten *snyggast.se*. Både *bilddagboken.se* och *snyggast.se* innehåller ett stort antal bilder som privatpersoner lägger upp och delar med sig av, och de är båda två vanliga platser på nätet där många unga visar upp sig idag.

Dessa två skiljer sig från de övriga bloggarna som ingår i studien, bland annat genom att de inte innehåller text i någon nämnvärd utsträckning. I 13–25-åringarnas bloggar finns, om än i varierande utsträckning, stora mängder text i kombination med bilder och ibland också filmer. Bloggarna är därmed lättillgängliga och *mycket* innehållsrika att arbeta med. Texterna är publika på nätet, vilket gör det möjligt att lära känna såväl den specifika bloggaren, som att bilda en uppfattning om vad det innebär att vara ung idag. Bloggarna är även intressanta på grund av deras relativt flexibla utformning som ger bloggaren möjlighet att själv sätta sin prägel på bloggen.

Bortsett från *bilddagboken.se* och *snyggast.se* omfattade observationsfasen cirka 100 bloggar och pågick under sex veckors tid. Bloggarna berörde alla möjliga typer av ämnen. De var skrivna av såväl flickor som pojkar, unga kvinnor som män och urvalet var inte baserat på några andra kriterier än att bloggarna skulle författas av personer i åldern 13–25 år.

Innehållsmässigt representerade bloggarna olika typer av intresse- och ämnesinriktningar och handlade om allt från mode, musik, livet i allmänhet, skolan och destruktiva självskadebeteenden av olika slag (till exempel ätstörningar), men även sexuell exponering i varierande utsträckning.⁹ För studien var det viktigt

att de bloggar och bloggare som deltog visade på en bredd av syften och ämnesinriktningar. Studien fokuserar teknikens betydelse för ungas upplevelser och erfarenheter av sexuell exponering på nätet och alltså inte enbart unga som exponerar sig på ett utmanande sätt.

En första, andra och tredje analys

Efter två veckor genomfördes en första analys. Analysen resulterade i fem olika nyckelord som tillsammans formade ett så kallat analysraster. Analysrastret bestod av nyckelorden *känsla* (beskriv den upplevda känsla som bloggen förmedlar), *språkbruk* (beskriv det språk som används av bloggaren), *text- eller bildbas* (är bloggen i huvudsak text- och/eller bildbaserad?), *upplevt syfte* (vilket syfte upplever man som läsare att bloggaren har med sin blogg?) och *anonymitet* (väljer bloggaren att vara anonym eller inte?).

Rastret tjänade i sin tur som stöd för en andra analys av 36 bloggar. De 36 bloggarna motsvarade projektets krav på jämn fördelning av kön och ålder. Precis som vid urvalet av de första 100 bloggarna motsvarade de 36 bloggarna olika typer av bloggar med olika syften. Bland de 36 återfanns modebloggar, musikbloggar, bloggar som behandlade destruktiva självskadebeteenden, så kallade dagboksbloggar, nöjesbloggar, sportbloggar och bloggar som behandlade sex ur olika perspektiv.

Efter sex veckors observation skapades sammanfattningar av de 36 utvalda bloggarna, även dessa följde analysrastrets struktur. Observationsfasen avslutades i och med att de 30 sammanfattningarna analyserades. Resultatet blev följande fyra teman: *sexuell exponering och ut-satthet*, *teknik*, *syfte* och *anonymitet*.

Observationer av 13- och 14-åringar

I studien ingår även ungdomar i åldern 13–14 år. Eftersom barn och unga under 15 år är särskilt skyddade av lagen har vi följt EPN:s rekommendation att inte inkludera dem i studiens andra fas. För att denna studie ändå ska omfatta åldern 13–25 år har vi valt att observera 13–14-åringarna under en längre tid jämfört med 15–25-åringarna. Vi har även valt att observera ett proportionellt sett större antal 13- och 14-åringar jämfört med de övriga åldrarna.

Observationerna har omfattat 6 bloggar som skrivs av flickor (4 stycken) och pojkar (2 stycken) i åldern 13 och 14 år. Dessa bloggar studerades under hela observationsfasen och även under den andra fasen. Från dessa bloggar finns inga citat redovisade i denna rapport. Anledningen är att citat enkelt skulle kunna knytas till de sex bloggarna efter en snabb sökning på internet, och därmed vore de inte längre anonyma. Erfarenheterna av observationsstudierna finns däremot analyserade tillsammans med övriga observationer under den första fasen. I avsnittet där den andra fasens analys presenteras, finns även fler analyser av 13- och 14-åringarna. Dock har vi alltså valt att inte ordagrant återge material från bloggarna.

Närmande

Fasen *närmande* byggde vidare på erfarenheterna från den första fasens observationer. Syftet var att övergå från att *observera* till att *kontakta* unga och unga vuxna, be dem delta i studien och därmed komplettera observationerna med skriftliga berättelser från ett antal utvalda personer i åldern 15–25 år.

Själva närmandet gick till på två olika sätt. Dels närmade vi oss genom att lämna en kommentar på den utvalda personens blogg, där vi kort redogjorde för projektet och bad dem kon-

takta oss om de var intresserade av att veta mer. Dels valde vi i de fall vi kunde hitta en e-postadress att skicka e-post med samma beskrivning och förfrågan. I denna första kontakt var vi noga med att understryka att deltagandet kunde ske helt anonymt. 10 Till de personer som valde att svara skickade vi ett brev där projektet och deltagandet beskrevs mer ingående.

Förfrågan om att delta i studien

De första förfrågningarna sändes ut till 30 av de 36 utvalda bloggarna från den första fasen (de övriga sex skrevs av 13- och 14-åringar, som alltså inte kunde inkluderas i den andra fasen). Utskicket resulterade i tre svar.

Därpå gick vi vidare och valde ut 115 nya personer och nya bloggar som kontaktades med samma förfrågan.¹¹ Urvalet av de 115 skedde på samma grunder som tidigare urval, det vill säga vi strävade efter en rik variation av olika typer av bloggar med olika syften. Av dessa valde ytterligare 12 personer att delta. De 15 personerna motsvarade tio kvinnor (i åldern 15–22 år) och fem män (i åldern 15–19 år).

Instruktioner för de skrivna berättelserna

Så snart som informanterna hade tackat ja till att delta i studien började utväxlingen av skrivna frågor och svar. Frågorna syftade till att belysa de fyra teman som var sprungna ur observationsfasen (*sexuell exponering och utsatthet, teknik, syfte och anonymitet*).

Till sitt stöd fick informanterna en skriftlig instruktion som visade hur de kunde gå tillväga. Informanterna fick själva fritt bestämma omfattningen, detaljrikedomen, stilen och språket på det skrivna. Detta innebar att olika personer lämnade ifrån sig olika typer av skrivna

berättelser. De skiljde sig åt i längd, vad man valde att fokusera inom ramen för studiens teman, i vilken utsträckning man höll sig till temat, hur personlig man valde att vara och så vidare.

Vi var även noga med att påpeka att detta inte var något bekymmer, att det helt enkelt var bra att försöka forma sina berättelser som man själv ville. En fördel med detta är att man som forskare har möjlighet att ta del av erfarenheter och upplevelser som inte var kända sedan tidigare och som därigenom kan överraska (Nyberg 2008). Denna metod ökar med andra ord forskarens möjligheter att lyckas fånga det potentiellt nya och annorlunda.

Metodkritik

En viktig poäng med att inleda arbetet med att observera bloggar var att lära oss om hur vi skulle kunna närma oss bloggare på ett förtroendeingivande sätt. Till exempel ansåg vi att det var viktigt att minska distansen till informanterna, att hitta ett sätt att närma oss andra människors val och liv utan att på något vis uppfattas som till exempel dömande, moraliserande, auktoritära eller helt enkelt alltför okunniga om kommunikation på nätet, olika typer av sexuell exponering, nätetikett eller bloggkutym. Det är helt enkelt svårt att kliva in på personliga och privata arenor så som bloggar och tala ett formellt forskarspråk.

Med facit i hand kan vi se att några av de forskningsetiska ställningstaganden som har varit nödvändiga för detta projekt har bidragit till att det stundtals har varit svårt att få till en önskvärd närhet till informanterna. Detta är en viktig erfarenhet att bära med sig inför framtida internetstudier.

Ur forskarens ögon – observationer

Som vi har nämnt tidigare handlar studien om att undersöka ungas erfarenheter och upplevelser av sexuell exponering och utsatthet på nätet och därmed är det viktigt att spegla en variation av uppfattningar och bloggar. Avsnittets struktur motsvarar de fyra teman som observationerna utmynnade i.

I huvudsak bygger avnittet på erfarenheter från de 100 observerade bloggarna, men vi bär även med oss erfarenheter från observationerna från webbplatserna snyggast.se och bilddagboken.se.

De är privata

I arbetet med denna studie har vi överraskats av det stora antal bloggar som kan liknas vid publika och privata dagböcker. Det finns otaliga exempel på personliga bloggar där bloggaren redogör för vad denne tänker och tycker om förhållandevis personliga och privata frågor.

Det finns även ett stort antal bloggar som liknar dagboksanteckningar men som inte upplevs som särskilt underhållande. De innehåller helt enkelt mycket kortfattade noteringar om vardagliga göromål och händelser. Jämfört med de dagboksliknande bloggar som till exempel speglar funderingar om relationer, kärlek, problem och ilska, upplevs underhållningsvärdet för läsaren här som ganska lågt och vi har många gånger frågat oss vad syftet med bloggen kan vara. Kanske handlar det helt enkelt om att bloggen skrivs mer eller mindre uteslutande för bloggaren själv, och därmed med syften som inte är tydliga för en utomstående.

Frågan är också vad det beror på att man väljer att skapa och underhålla en publik blogg som inte har något tydligt intresse för andra människor. Helt enkelt, varför väljer man att använda en teknik som är global och som gör det privata publikt i stället för att använda papper och penna eller den gamla hederliga dagboken?

Observationsfasen visar att det verkar vara viktigt att synas på nätet, att på något sätt i text, bild eller film finnas representerad där. Möjligen är de bloggar som vi upplever saknar innehåll, syfte och läsvärde just ett tecken på vikten av att synas på nätet. Syftet med just dessa bloggar är möjligen att *finnas* och att bloggaren därmed *syns*.

De säger vad de heter

Bland de cirka 100 bloggar som vi har observerat uppskattar vi att det finns ungefär lika många ungdomar som väljer att vara anonyma, som de som väljer att avslöja viss information om sig själva, det vill säga som väljer att öppet lägga ut bilder av sig själva, skriva ut sitt namn eller ha en e-postadress som visar vad de heter.

När det gäller olika typer av bloggar är det svårt att uttala sig om till exempel personer med musikbloggar skulle vara mer eller mindre försiktiga med att avslöja sin identitet jämfört med någon annan typ av blogg. Dock finns det en bloggenre som sticker ut, där i stort sett samtliga av de bloggare som vi har observerat väljer att vara helt anonyma. Det handlar om de bloggar som skrivs av personer som exponerar

sig genom till exempel nakenbilder, bilder av delvis avklädda och utmanande poserande personer, sexnoveller eller dagboksliknande bloggar med fokus på sexuella äventyr. Inom denna bloggenre väljer man ofta att ta bilder av delar av sin kropp och till exempel utesluta ansiktet, man tar bilder i profil eller bakifrån, och detsamma gäller för de filmer som finns tillgängliga.

Slutligen finns det även många personer som väljer att placera sig i gränslandet mellan att vara anonym och att inte vara det. Vi har observerat otaliga exempel på personer som väljer att inte visa namn och bild av sig själva. Samtidigt väljer de att uppge namnet på sin skola i något blogginlägg, medan de i ett annat skriver att de precis har fyllt år och anger hur många, och där de i ett tredje inlägg till exempel kan skriva om sin favorithobby. Sammantaget bidrar uppgifterna till att det är relativt enkelt att räkna ut vem personen i fråga är.

De exponerar sig sexuellt

Vad som är att betrakta som sexuell exponering på nätet skiljer det sig sannolikt en hel del åt. I urvalet av deltagande bloggar och urval från webbplatser handlar det om vår (forskarnas) uppfattning om sexuell exponering.

Vi har till exempel betraktat personer som är lätt- eller avklädda på bild, sexnoveller, sexualrådgivning ungdomar emellan och till exempel text av diverse underkläder och sexleksaker i text och bild som olika typer av sexuell exponering. Detta är även en form av exponering som vi anser sker *medvetet*.

Observationsfasen visar att tillgången på bilder med sexuella undertoner är mycket god. Det finns till exempel många modebloggar där vanligtvis unga kvinnor och flickor visar hur de är

klädda för dagen. Där finns även pojkar och unga män, dock är det flickor och unga kvinnor som innehar merparten av dessa bloggar. Även bilddagboken.se och snyggast.se är fylla med den här typen av bilder, där personerna i fråga i många fall poserar på mer eller mindre utmanande sätt.

Vi ser även att man leker en hel del med designen av sin så kallade header, det vill säga den bild som ligger överst på en blogg och där man vanligtvis anger bloggens namn samt laborerar med färger, typsnitt, bilder och bakgrunder. Headern är ett område på bloggen där man har möjlighet att sätta sin prägel och ange ton och stil på bloggens innehåll. Det finns gott om exempel på bloggar som har en header med utmanande bilder, arrangerade i ett kollage. Bland alla dessa finns även många bloggare som väljer att använda bilder på andra än sig själv. Till exempel figurerar en hel del bilder på fotomodeller och skådespelare som är utmanande klädda och medvetet sexuellt poserande på olika sätt.

Omedveten sexuell exponering

Vi ser även många exempel på en slags *omedveten* sexuell exponering. Det handlar till exempel om bilder från solsemestern där någon bär badkläder, från gymnastikuppvisningen där någon bär gymnastikdräkt eller bilder på den nyligen inköpta tröjan med djup uringning. I sitt rätta sammanhang, i till exempel det blogginlägg som gymnastikbilden exponeras, behöver detta dock inte uppfattas som något med sexuella undertoner. Men återigen, med en betraktare som har andra syften kan det bli fråga om sexuell exponering. Vi bedömer även att den omedvetna sexuella exponeringen är mycket vanlig och lättillgänglig på nätet.

De behärskar teknik

Observationsstudien visar att de allra flesta behärskar sin teknik i en sådan utsträckning att de själva kan skapa och underhålla sin blogg. De kan forma den så att den blir personlig med färger, typsnitt och bilder, och de kan göra sina inlägg med filmer och länkar samtidigt som de hanterar de kommentarer som eventuellt lämnas i samband med olika blogginlägg. På en blogg är detta exempel på förhållandevis grundläggande funktioner som de allra flesta verkar kunna hantera.

En populär och intressant blogg har ibland många kommentarer kopplade till bloggens inlägg. Det finns dock inte alltid ett tydligt samband mellan ett stort antal kommentarer och en stor skara besökare. Många välbesökta bloggar har inte några kommentarer alls. Det senare är möjligt att avgöra tack vare alla de små program som kan kopieras till bloggen och som till exempel håller räkningen på antalet besökare sedan bloggen skapades, hur många besökare bloggen har haft under den senaste veckan eller dagen, eller hur många som är online i realtid, i detta nu.

Det finns även program som visar hur många och vilka som prenumererar på bloggens inlägg och som därigenom blir uppmärksammade på att ett nytt inlägg har skrivits. Dessa program knyts ofta till olika typer av rankningssystem som listar de populäraste bloggarna med mest besökare i olika kategorier. Ett sådant exempel är bloggkoll.com.¹²

Vi ser även att det är vanligt att läsare som besöker bloggar väljer att läsa inlägg, men avstår från att lämna någon kommentar på det lästa. Detta innebär att man inte lämnar några tydliga digitala spår efter sig som visar vem det är som har besökt bloggen. Dock finns olika

programvaror som man kan använda sig av, som enkelt och tydligt visar bloggens besökare. Det finns till exempel program som sammanställer en lista över de ip-adresser som har varit i kontakt med bloggen under det senaste dygnet. Det finns även varianter som visar från vilken webbplats besökaren anlände och till vilken de surfar vidare. På så vis kan man som bloggare få en uppfattning om vem besökaren är, och man kan även få viss uppfattning om dess rörelsemönster. Det här är endast några få exempel på olika typer av program som flitigt kopieras, används och läggs upp på bloggarna.

Vi väljer nu att återigen hänvisa till de bilder som har valts ut för att exemplifiera såväl medveten som omedveten sexuell exponering i detta arbete. I denna sektion kommer vi inte att fokusera på vad bilderna visar, utan snarare diskutera vi bildernas kvalitet. Även om utbudet av bilder sträcker sig alltifrån de av lite sämre kvalitet, som har fotograferats med hjälp av mobilkameror, till de mer professionella, har vi många gånger slagits av den goda bildkvalitet som genomsyrar väldigt många av de bilder som finns tillgängliga på privatpersoners bloggar. Nu syftar vi inte på kopierade bilder av till exempel fotomodeller, utan det handlar om privatpersoners bilder av sig själva och andra i deras omgivning. I stor utsträckning figurerar mycket väl komponerade bilder där färger, motiv, bakgrund, perspektiv och ljus är noga avvägt och genomtänkt. Bilderna upplevs många gånger som professionella och antagligen tyder detta på att många behärskar olika typer av bildredigeringsprogram. Intresset för bilder och foto tycks vara stort. Det verkar alltså inte bara vara viktigt att synas, det är även viktigt hur man gör det.

De ungas röster – närmandet

Från att vi i det föregående avsnittet har redogjort för observationer sett ur forskarens perspektiv skiftar detta avsnitt fokus till att ge röst åt studiens unga och unga vuxna. Kapitlet bygger på de skrivna berättelser som samlades in under studiens andra fas, *närmandet*.

Kapitlet inleds med erfarenhetsnära redogörelser för upplevelser av att vara ung idag och av att leva delar av sitt liv på nätet. Detta följs av olika perspektiv på känslan av att ha kontroll över såväl teknik som det material man lägger ut. Avslutningsvis lyfts exempel på deltagarnas tankar om sexuell exponering.

Jag finns på nätet

De informanter som har deltagit i den andra fasen av denna studie driver allt från renodlade sexbloggar¹³ till bloggar av mer vardaglig karaktär. Oavsett blogggen syfte kan samtliga informanter beskrivas som vana skribenter som använder sina bloggar för att dela med sig av vardagliga händelser, intressen och känslor. De lägger till exempel upp bilder, länkar till filmer som de roas av och vill rekommendera andra, de tipsar om musik och svarar även på läsarnas frågor.

En av deltagarna som reflekterar över olika typer av bloggar och deras syften, lyfter även fram vikten av att dela med sig av sina åsikter och menar att ungas bloggar är en viktig källa för vuxenvärlden i vår strävan att förstå dagens unga.

”Det finns väldigt många olika slags bloggar. Tyvärr är det ”mode” att skriva ”fortisblog-garna” som jag nämnde ovan. Bortser vi från dem, som egentligen inte fyller någon egentlig funktion - förutom att det ibland kan vara lite underhållande att följa en annan människas liv (även om jag anser att det är bättre att fokusera på sitt eget) – så är andra bloggar, där ungdomar skriver sina åsikter och tankar om saker och ting en viktig källa där även vuxna kan få mycket lärorika idéer, om de bara lärde sig att lyssna på den yngre generationen vill säga. Fotobloggar har också ett budskap, här vill man, relativt offentligt, framhäva sin lite konstnärliga sida, som vanligtvis kan vara väldigt svår att upptäcka för omvärlden (jag tvivlar på att jag anses särskilt konstnärlig av dem som inte sett mina bilder). ”

(Erik, 17 år)

Flera av våra deltagare är också noga med att understryka att de representerar sitt sanna jag på ett rättvisande sätt och de ger uttryck för känslan av att just nätet erbjuder en plats där de ärligt kan vara sig själva. De uppger också att de inte bara finns representerade på sin blogg, utan de är också medlemmar på någon form av social mötesplats, som Facebook, Playahead och Lunarstorm.¹⁴ Därtill håller de även daglig kontakt med sina vänner via msn eller annan liknande chatt.

Flertalet berättelser visar på uppfattningen att det är lättare att skriva än att tala. Dessa informanter lyfter fram bloggen som en möj-

lighet att kunna och våga uttrycka sig och ta den plats de inte förmår ta utanför nätet.

"Jag skulle säga att jag är en relativt lugn och tillbakadragen person i verkligheten, så jag tycker det är enormt kul och nyttigt att få ta ut svängarna rejält och verkligen få ut mina åsikter om allt som händer via min blogg eftersom jag är alldeles för blyg att stå för dem och våga säga det i verkliga livet. Jag tycker det är mycket bättre att skriva istället för att prata, så bloggen är det perfekta redskapet för mig ..."

(Albin, 15 år)

Att våga skriva om vad man verkligen känner tycks dock inte ha något tydligt samband med valet att vara anonym. Det ligger till exempel nära till hands att tänka att man vågar mer på nätet, att man höjer sin röst just på grund av att man har möjligheten att gömma sig bakom en fiktiv identitet eller ett alias. Något sådant samband är det dock inte möjligt att se i informanternas berättelser, utan det tycks snarare handla om att få möjligheten att tänka och skriva ostört, samt att därigenom få en chans att tala till punkt.

"Jag hörs och jag syns, men ändå är jag en person som är både osäker och blyg. Jag tar för mig i det verkliga livet för att jag vill dölja oron som gnager i min kropp om att jag inte ska passa in, eller vara lika mycket värd som resten av mina medmänniskor. Men när jag väl får chansen att skriva i min blogg så är jag mig själv, jag är den person som jag känner mig själv som. Jag skriver det jag känner för, det som jag vill få fram och om det som jag tycker är vik-

tigt. När jag skriver ner mina tankar i ord så vågar jag stå för allt. — Bloggandet ger mig ett utrymme att uttrycka mina livserfarenheter, åsikter och synpunkter. På min blogg blir jag inte avbruten, tystad, misstänkliggjord eller förlöjligad."

(Sara, 22 år)

Valet att överhuvud taget börja skriva om sig själv och sitt liv är dock inte alltid tydligt genomtänkt. Snarare uttrycker flertalet informanter relativt vaga idéer om varför bloggandet inleddes. I sina försök att beskriva det syfte som bloggen har idag, lyfter de fram att bloggen används som en form av digital dagbok där livets händelser får spegla dess innehåll. Anledningen till att de väljer nätet för sitt dagboksskrivande i stället för den gamla hederliga pappersvarianten har de däremot inget direkt svar på. Dock spekulerar några kring att det kan ha att göra med att de uppskattar vetskapen att andra potentiellt sett *kan* läsa deras texter. Även möjligheten att få respons i form av till exempel en kommentar på bloggen eller några rader per e-post beskrivs som en fördel med en publik och digital dagbok.

Ytterligare en positiv effekt av att skriva sin dagbok i bloggform och som många av våra informanter tycks dela är det faktum att tankar som kontinuerligt tecknas ned förhöjer upplevelsen. Tunga tankar kan helt enkelt upplevas som mindre jobbiga, liksom roliga händelser upplevs som något lite roligare efter att ha dokumenterats, delats med andra, kommenterats och diskuterats.

"Syftet med bloggen var väl i början att skriva om mina dagar i skolan som kunde vara riktigt roliga ibland. Det ville jag få

ut till mina vänner som inte var med. De fick i och för sig höra det ändå när jag träffade dem nästa gång men det var lite kul att skriva det någonstans.”

(Jonna, 20 år)

Ibland är det inte så lätt att veta varför man är upprörd, glad eller ledsen, hur saker och ting hänger ihop eller helt enkelt hur man kan och bör agera. Att skriva ned sina känslor, menar den unga kvinnan i citatet nedan, bidrar till möjligheten att kunna förstå dem bättre. Tanken överensstämmer med de narrativa inslagen i detta arbetes metod. Genom att teckna ned sina känslor och erfarenheter i berättelser blir det möjligt att se mönster och förklaringar som man möjligen inte kunde se tidigare. Det komplexa får därigenom en ny struktur och en ny slags helhet.

”Jag har alltid tyckt om när jag är arg/ledsen/glad/kär att skriva det. På så sätt får jag ner mina känslor på papperet och kan förstå de bättre och det gör ett mönster t.ex. med kärleken eller vänner.”

(Ellen, 20 år)

En naturlig och vardaglig aspekt av att vara ung idag handlar om att vara och finnas på nätet. Att andra *ser mig* på nätet och *bekräftar just mig* tycks vara en tydlig drivkraft. Att spegla sig själv i omgivningen är inte endast förunnat den fysiska världen. Jag syns – jag finns – jag är.

Jag har kontroll

Många av de skrivna berättelser som vi har tagit del av vittnar om en inställning till att lämna ut detaljer om sig själv och sitt vardagsliv som relativt självklara. Man tycks heller inte uppfatta det som särskilt riskfyllt eller konstigt. Att representera sig på olika sätt genom text, film och bild på nätet uppfattas som helt naturligt, och att driva en blogg är bara ett sätt att göra det på.

Det ligger nära till hands att tänka på publika dagböcker i bloggform som mycket tillgängliga och därmed som allt annat än privata. En av deltagarna som strävar efter att bli frisk från en ätstörning uttrycker dock ett annorlunda perspektiv på valet av plats för sina innersta tankar.

”På sätt och vis kändes det säkrare att skriva dagbok på internet för de som jag helst inte vill ska läsa den är de som är minst tekniska eller insatta i bloggande. Då var det mer risk att de skulle hitta min dagbok och läsa den.”

(Fia, 17 år)

Huruvida deltagarna anser att deras uttrycksstil är *personlig* eller *privat* verkar det råda delade meningar om. Några av informanterna ställer sig till och med tveksamma till om det överhuvudtaget går att vara privat på det publika och globala nätet. Alternativt, går det att vara personlig och är det möjligen detsamma som att vara offentlig?

”Är jag bara anonym när jag inte lägger ut bilder på mig själv och inte avslöjar mitt namn? Eller kan jag vara anonym trots att jag laddar upp bilder på mig själv, skriver om min vardag och avslöjar mycket ur mitt liv? - - Enligt mig är man aldrig riktigt offentlig på Internet. Även fast jag avslöjar

mycket ur mitt liv, lägger upp bilder på mig själv och så vidare, kan ingen som inte känner mig personligen i verkliga livet känna mig, hur offentlig jag än är på Internet. Jag anser alltså att alla, mer eller mindre, är anonyma på Internet.”

(Herman, 17 år)

I samband med att våra informanter skapade sina bloggar tog samtliga ställning till om de ville vara öppna med sin identitet eller inte. Valet att vara anonym eller inte är med andra ord genomtänkt och högst medvetet. Av de ungdomar som bloggar har vi varit i kontakt med ungefär lika många som väljer att uppge sin identitet som de som väljer att inte göra så. Bloggens innehåll och fokus uppges vara det mest avgörande för hur de väljer att agera.

De allra flesta som driver en blogg med en mer vardaglig framtoning anser att om bloggen verkligen ska fungera som en plats där de ventilerar sina åsikter, vardagliga händelser och till exempel fritidsintressen, ja då är det också viktigt att stå för den man är. Därmed berättar de öppet om vad de heter och var de bor.

Det har dock inte alltid varit självklart hur de ska agera i frågan, och flertalet av informanterna har prövat sig fram för att hitta ett förhållningssätt som passar just dem, just nu. Till exempel berättar de att de började blogga anonymt, men att de så småningom valde att övergå till att vara öppna med sitt namn. Förändringen har skett successivt i takt med att bloggen har fått fler läsare och att intresset för personen bakom bloggen har ökat.

”Från början var jag helt anonym, och var inte offentlig med varken mitt namn eller stad. I takt med att bloggen växte och växte så kände jag att intresset kring min person

ökade och att det skulle bli roligare för läsarna att läsa min blogg om de visste lite mer om mig. Därför så gick jag ut offentligt med mitt namn, stad, och andra personliga detaljer. För cirka två månader sedan så laddade jag efter mycket tvekan upp en bild på mig själv, så att alla skulle få se hur jag såg ut.”

(Albin, 15 år)

”Jag är inte anonym i min blogg, jag skriver ut mitt hela namn, mejladressen och ibland dyker det upp i vilken stad jag bor i. Om man ska lyckas i bloggvärlden och lyckas få många regelbundna läsare ska man vara en smula personlig. Det ska kännas för läsaren att man är en vän. Just nu tror jag inte att jag kommer ångra att jag inte var anonym.”

(Cia, 16 år)

”I början var jag faktiskt lite anonym och vågade inte berätta så mycket om mig själv utan mer om vad jag gör dagligen. Men en dag tyckte jag att det var dags och inte vara anonym och la upp då bilder på mig och berättade mer öppen vem jag är. Men, jag berättade aldrig vart jag bor osv. När jag la upp bilder på mig visade sig att många av mina läsare kände igen mig och visste vem jag var och det tyckte jag var kul. Så jag kommer inte hålla mig anonym mer, tror jag. Om jag ska hålla mig anonym kan jag lika gärna ta bort bloggen.”

(Musse, 19 år)

I vårt urval av bloggare ingår även ett antal personer som driver bloggar med en uttalad sexprofil. Bland dessa har samtliga valt att hålla sin identitet dold. Som skäl för detta uppger de

främst att de vill skydda sin familj från att läsa om deras sexäventyr, men de känner även att det är lättare att vara helt ärlig och fri i sitt sätt att uttrycka sig och visa upp sig om de får skriva under ett alias. För de flesta sexbloggare är det ganska självklart att vara anonym om man vill kunna vara helt ärlig.

"Jag är inte jättenoga med att dölja min blogg utan jag har en hel del vänner som sitter och lusläser min blogg dagligen utan att ha några större invändningar ang innehållet. En annan stor anledning till att jag försöker vara lite anonym är för min familjs skull. De vet om att jag skriver en sexblogg och att jag alltid tänker på sex men jag tror ändå inte de skulle vilja höra från vänner att de läst min sexblogg."

(Mimmi, 17 år)

"Jag valde att vara anonym var för jag vill kunna skriva EXAKT vad jag vill. Utan att oroa mig för någon annans åsikter, utan att behöva oroa mig att någon som inte bör läsa det råkar göra det. På så sett kan jag skriva, Jag har varit otrogen, utan att vara rädd att min pojkvän flippar ur! Jag kan skriva frispråkigt att jag vill ha sex utan att en vän läser det och tycker jag är pervers dagen efter. Slipper pratet bakom min rygg och jag får skriva i min dagbok vad jag vill. Det kan komma en dag då det ändras att jag kanske bestämmer mig för att publicera mina bilder och skriva mitt namn öppet. Men jag tror att jag kommer vara lite blygare när jag skriver."

(Ella, 20 år)

Att äga sitt material

Känslan av kontroll har så här långt belysts ur perspektivet om man väljer att vara öppen med sin identitet eller inte. En annan aspekt av upplevd kontroll handlar om att själv kunna bestämma var de egna texterna, bilderna och videoklippen publiceras.

De allra flesta unga som ingår i studien ger uttryck för att de inte vill att andra ska kopiera material från deras blogg. De är dock fullt medvetna om att det både är väldigt enkelt och vanligt att låna såväl texter och bilder som filmer, i syfte att sprida eller förvanska.

"Det spelar roll för mig [om någon kopierar något ur bloggen]. Speciellt om det är bilder på mig och mina texter. Känns som stöld. Men å andra sidan publicerar jag något accepterar jag automatisk att förlora kontrollen över det. Jag vet sedan inte i vilket sammanhang min bild poppar upp och det kan sedan skapa problem för mig."

(Ella, 20 år)

"Så länge inte bilderna har sexuellt tema så bryr jag mig inte om det. Om man lägger ut någonting på nätet så finns det alltid kvar, och jag tycker man får skylla sig själv om man lägger ut grejer på nätet och sen blir förbannad för att någon annan använder ens material i ett annat sammanhang. Så funkar internet, och så är det bara."

(Albin, 15 år)

Samtliga informanter ger uttryck för att de inte upplever att de lämnar ut sig eller exponerar sig på sätt som de inte själva önskar eller har kontroll över. Vidare resonerar de medvetet om var-

för de har valt att vara öppna eller anonyma och de är fullt medvetna om att deras bilder, filmer och texter olagligt kan kopieras och användas av andra personer och med andra syften, samt i helt andra sammanhang än de som de själva har valt. Trots detta lägger många upp till synes utmanande bilder av sig själva.

Jag utforskar min sexualitet

Att *medvetet* lägga upp sexuellt laddade och utmanande bilder av sig själva och i stil med några av de bilder som har inkluderats i rapporten står dock inte enbart för personer som driver sexbloggar. Lättklädda bilder dyker upp lite varstans på nätet, och frågan är varför det är så många som väljer att lägga upp den typen av bilder – särskilt med tanke på den medvetenhet om stöld och spridningsrisker som uttrycktes tidigare. Vi lät informanterna reflektera över frågan om de anser att vuxna och ungdomars syn på vad som är en sexig bild och text skiljer sig åt och i så fall hur. Möjligen skulle svaret på den inledande frågan om varför de lägger upp sina bilder ha att göra med att vi forskare bedömer bilderna annorlunda eftersom vi gör det ur vårt vuxna perspektiv.

De svar vi fick ta del av var entydiga. Studiens deltagare uttryckte samstämt att de upplever att ungas och vuxnas uppfattningar går isär i fråga om vad som är att betrakta som sexuellt utmanande på nätet. Var gränsen går mellan sexuellt utmanande bilder och mer oskyldiga motsvarigheter är dock inte lätt att uttrycka i ord.

"Jag tror att ungdomars och vuxnas inställning till sexuell exponering på nätet skiljer sig rätt kraftigt. Så gott som alla vuxna (förutom de som själva sexchattar!) tror jag föraktar all form av sexuell expo-

nering på nätet och tycker att det är rent vidrigt och borde förbjudas, medan de flesta ungdomar har en relativt liberal och frisläppt syn på det."

(Albin, 15 år)

"Jag tror verkligen inte att vuxna och ungdomar har samma syn på vad som är okej och inte. Min pappa tex. vill knappt att jag lägger ut en bild på mitt ansikte (Jag tar inte hänsyn till hans åsikt). Vänner till mig har råkat lite illa ut på grund av allt för "vågade" inlägg i sina bloggar. En vän till mig hade på skämt lagt upp en video på sig själv där hon skämtade om att hon hade klamydia osv. Lärare på hennes skola fick se denna video och kallade till ett möte. Så jag tror absolut att saker som vi ungdomar anser är rätt oskyldiga är väldigt stora för vissa vuxna."

(Fia, 17 år)

Att vuxna och ungdomar inte har samma syn på vad som är sexuellt utmanande på nätet är möjligen varken särskilt kontroversiellt eller överraskande. Vad som är mer oroande är däremot att flertalet av de unga som ingår i studien uppfattar vuxnas inställning till risktagande som överdriven i förhållande till vad som faktiskt händer.

Risktagande

Några informanter uttryckte uppfattningar i stil med att vuxna betraktar ungas utforskande av sin sexualitet som någonting riskfyllt och kontroversiellt *särskilt* eftersom det sker på Internet. En av våra yngsta deltagare menar dock att många trots allt vet vad de gör, och att de har kontroll över den teknik som blir en del av utforskandet.

"Många i min omgivning, speciellt tjejer, har en rätt avslappnad inställning till sexchatt, även om det knappt är någon som tar steget fullt ut och ämar sig framför en webbkamera. De flesta nöjer sig med att bara sexchatta anonymt, utan webcam eller mikrofon, och ljuger alltid då om dem själva. Jag överdriver inte när jag säger att många tycker det är roligt att gå in på sexchatter och blåsa gamla gubbar och konstatera hur lättlurade och tragiska de är. Det är typ som ett kvällsnöje för vissa unga tjejer. Förr så ringde man alltid "Heta linjen" och lurade alla kåtbockar som ringde in dit, men numera har det mesta av det flyttat till internet. Jag måste säga att jag har en rätt slapp inställning till sexchatt, så länge det sker anonymt och inte involverar webcam. Då är det en helt annan grej, och känns bara äckligt och motbjudande."

(Albin, 15 år)

Flertalet av studiens deltagare ger även uttryck för att de aldrig skulle delta i sexuella handlingar eller exponera sig sexuellt på nätet, i alla fall inte medvetet. De uttrycker en stark motvilja inför att bli betraktade som objekt, och de vill inte att lättklädda bilder används i andra syften än de som de själva har valt.

"Jag har självklart bilder på mig själv och kompisarna när vi ligger på stranden och sånt men jag tycker inte riktigt att det är sexuell exponering eller risktagande på något sett. Det jag tycker är fel är när folk lägger ut nakenbilder, push-up bilder eller BH och trosor så som string eller bilder som på något vis kan få någon att se på det som upphetsande."

(Anna, 16 år)

Bland de deltagare som bloggar öppet om sex uppger samtliga att valet att vara öppen med sina sexuella erfarenheter på nätet är ett syfte i sig. En ung kvinna menar att det också kan skapas en press att ha mycket sex för att få bra uppslag och material till kommande blogginlägg.

"Jag har många gånger haft sex med folk för att ha något att skriva, jag går dagligen och tänker på vad jag ska skriva, hur jag ska formulera mig och vad jag vill få ut av inlägget. Ibland hade det varit skönt att ha en lite mer alldaglig blogg där jag ska skriva om mina tankar som inte har med sex att göra men jag har alltid älskat att prat om sex, att ha sex och att skriva om det. Jag älskar responsen från människor, att veta att folk möjligen sitter och runkar till det jag har i hjärnan. - - - Sen är det självklart lite jobbigt ibland när man träffar folk som läst bloggen eftersom de tror att jag är någon slags sexgudinna som kommer ge dem världens åktur i sängen. Pressen ligger oftast ganska högt. - - - Jag är inte lika bloggberoende längre som jag var förr men om något sexuellt händer har jag väldiga problem att hålla det borta från bloggen. Vill man inte bli publicerad ska man inte ha sex med mig."

(Mimmi, 17 år)

Huruvida man anser att det innebär ett risktagande eller inte när man chattar eller skriver om sex, eller visar sig lättklädd på utmanande bilder, skiljer sig åt beroende på vem som kommer till tals. Studien omfattar såväl röster som inte ser det som ett risktagande som röster som uttrycker att de aldrig skulle exponera sig så just på grund av diverse risker. Frågan är om risktagandet beror på den egna personen, alternativt det egna könet?

Utsatthet

Vi bad våra informanter att reflektera över hur vanligt det är att unga blir utsatta för oönskade sexuella inviter. Flertalet av de unga kvinnor som ingår i studien skriver att de har blivit kontaktade av okända män med motiv som de har bedömt som sexuella. Detta har skett på lite olika platser på nätet och är inte tydligt knutet till deras blogg. Ofta har dessa män utgett sig för att vara fotografer eller modelljägare som *hittat dem* på nätet, och som uttrycker en smickrande åsikt om att kvinnorna är vackra.

De unga kvinnorna uttrycker en tydlig medvetenhet inför att dessa män antagligen inte är den som de utger sig för att vara och menar att de har utvecklat strategier för att hantera, blockera och ignorera den här typen av inbjudningar.

"Jag blev kontaktad om en plåtning för några år sedan, som skulle vara underklädermodell i Göteborg. Jag blev direkt misstänksam och blockade personen i fråga. Jag liter inte på någon jag inte känner på internet alls."

(Jasmine, 20 år)

"Något jag har varit med om det är att olika mindre kända fotografer har försökt att kontakta mig och fråga om jag ville gå med att bli fotograferad, både med moderna underkläder och minibikini. Nu är jag inte säker vad de hade för baktanke med detta men det är inte speciellt vanligt att just modellbolag går ut på nätet för att leta efter unga tjejer för att fotografera oerfarna."

(Cia, 16 år)

Eftersom frågan om utsatthet och risktagande är central för studien valde vi att ställa ytterligare och fördjupande frågor om just detta. I uppföljningen framkom att flertalet av de kvinnliga deltagarna själva, eller någon av deras vänner, har upplevt obehagliga närmanden på nätet.

"Jag eller någon jag känner har aldrig råkat illa ut. Jag har bara på webcamsen med kompisar jag känner. Jag har bilder på mig själv på msn och min blogg, men det är bilder som jag inte bryr mig om någon ser. En av mina kompisar har dock råkat väldigt illa ut. En vuxen man, en förälder frågade väldigt opassande frågor till henne, och frågade om dom skulle träffas. Dom gjorde inte det som tur var."

(Bella, 15år)

"Jag vet inte hur många gånger jag har suttit inne på msn och blivit addad av någon man som bett mig att visa mig i cam. Jag tror att killar tar lite lättare på sådant. Men jag anser att killars syn på sex är snedvriden överhuvudtaget."

(Anna, 16år)

Studiens deltagare ombads även att reflektera över de risker som finns förenade med att lägga ut sexuellt laddade bilder på sig själva på nätet. Många uppgav att de var oroliga för att bilder som de idag lägger ut på nätet ska återanvändas senare i livet och att de då ska medföra problem av olika slag. Att självmant skicka avklädda bilder på sig själv till någon som man för stunden litat på kan vara ett ödesdigert misstag, menar de.

"Jag har tyvärr själv varit med om sexuell exponering. Som sagt ung och dum. Jag var på G med en kille och vi chattade varje dag och skickade bilder till varandra då jag skickade till honom en lite mer privat bild. Det hela slutade med att minst 30 pers hade sett mina bilder. Killen nekade till händelsen, men jag fick höra att han spred de vidare. Man tar nu med tiden det som en komplimang, han tyckte kanske jag var så snygg att han ville dela med sig, men å andra sidan kan jag inte sluta tänka på VAD FAN GJORDE JAG. Ville han se mig naken får han väl träffa mig! Killar gillar att skryta mycket och dela med sig, jag blev en så kallad "hora" i mångas ögon. Jag brydde mig inte för jag stod för det jag gjorde, men man mär dåligt av tanken att man inte kan lita på någon och hur lätt saker sprids.— Jag pratade inte med någon, lät det bara rinna ut med tiden."

(Jasmine, 20 år)

"En killkompis till mig skickade en nakenbild till sin förra flickvän. Efter att de gjort slut skickade hon runt bilden till hela vår bekantskapskrets som i sin tur skickade den vidare. Han tyckte att det var väldigt jobbigt och folk pratade och pekade länge. Men han lät det bara vara och till slut dog snacket ut."

(Elin, 18år)

Som citaten visar är en strategi att bara låta saken bero i de fall då någonting otrevligt händer. Det är endast ett fåtal av studiens deltagare som uppger att de känner till att ärendet har förts vidare till skola, polis eller någon vuxen i deras närhet.

Tjejer och killars olika villkor

De skrivna berättelserna vittnar även om att unga kvinnor och män inte anser sig vara utsatta för samma risker på nätet. Flertalet uttrycker uppfattningar i linje med att det är värre för en ung kvinna som visar upp sig lättklädd på nätet, jämfört med när en ung man gör det.

"Jag tror att killar lättare kan lägga ut bilder på internet. Jag tror att det liksom är coolar om killar gör det, inget kan ju hända killar de kan försvara sig osv. Så jag tror att killar kanske känner sig säkrare om de lägger ut bilder på internet men det är inte redigt samma kultur mellan könen. Min uppfattning är kanske som många andras att det är bara killar som våldtar andra människor och känner sig därför säkrare. Tjejer tänker kanske inte att när dem ser än bild på en lättklädd kille, han ska jag bli vän med och förföra och våldta. Det är inte lika enkelt för tjejer. Därför tror jag att det är värre om tjejer lägger ut bilder på internet. Å andra sidan om killar gör det är det oftast för att få uppmärksamhet, dem har si och så stora magrutor osv. osv... Tjejer som lägger ut bilder känns mer desperata."

(Mimmi, 17år)

"Tjejer ses ofta som ett sexobjekt, mer än vad killar ses som. Tjejer är snygga, attraktiva och billiga om de visar upp lättklädda bilder. Dock är det värre när tjejer gör det eftersom samhället har vänt upp och ner så är det normalt att höra en massa kränkande ord som cirkulerar runt tjejernas beteende."

(Cia 16år)

"Jag som kille klagar ju inte direkt om en tjej med bra utseende lägger upp lättklädda bilder på sig själv, samtidigt kan tjejer bli avundsjuka på personen och kommentera något i stil med "Hora" eller "Sluta tro att du är något". Ska jag dock dra en allmän slutsats anser jag att det är mer allmänt accepterat att en tjej exponerar sig själv än att en kille gör det. Oftast brukar de flesta killar och även många tjejer acceptera kvinnlig exponering medan speciellt killar ofta ogillar manlig exponering."

(Erik, 17år)

Värt att notera i sammanhanget är att samtliga som har reflekterat över sexuell exponering definierar detta som ett problem förbehållet unga kvinnor. Kvinnlig sexualitet ses som särskilt utmanande och är även någonting som ifrågasätts av de unga kvinnorna själva.

Avsnittet har syftat till att på ett erfarenhetsnära sätt belysa ungas egna upplevelser av sexuell exponering och risktagande på nätet. I det efterföljande avsnittet knyts dessa erfarenheter till diskussioner om teknikens betydelse för såväl sexuell exponering och risktagande som utsatt-
het.

Teknikens betydelse för sexuell exponering och utsatthet på nätet

Vårt uppdrag har handlat om att utforska teknikens betydelse för sexuell exponering och risktagande bland unga på nätet. Så här långt har vi visat på våra erfarenheter av att observera unga och unga vuxna, och vi har även redogjort för ett antal ungas personliga erfarenheter och upplevelser av teman och frågor sprungna ur observationerna. I detta avsnitt tar vi ännu ett steg tillbaka från observationer och berättelser och reflekterar över de sammantagna erfarenheterna av studien.

Reflektionerna sammanfattas i tre ämnen. Inledningsvis förhåller vi oss till teknikens betydelse för den *känsla av trygghet* som skapas och som bidrar till att man delar med sig av sig själv på olika sätt. Vi håller kvar vid teknikens utformning och dess sociala konsekvenser i en därpå följande reflektion över *kontextens betydelse* för upplevelsen av sexuell exponering och utsatthet på nätet. I en avslutande diskussion belyser vi de två inledande ämnena i relation till frågan om vem eller vilka som kan sägas bära *ansvaret* för hur teknik utforskas och används och därmed för de risker och den utsatthet som skapas på nätet.

Att invaggas i trygghet

Observationerna visar att det finns ett rikt utbud på nätet av såväl privatpersoners bilder som filmer, och att de skiljer sig åt i fråga om hur privata eller sexuellt exponerande de är. Det finns exempel på allt från förhållandevis oskyldiga bilder som upplevs sakna eller ha mycket svag sexuell underton, till bilder som tydligt,

öppet och mycket medvetet exponeras i sexuellt syfte.

Det ligger nära till hands att tänka att många unga utsätter sig för risker på grund av att de helt enkelt inte tänker sig för, eller att de inte är medvetna om hur den teknik de använder fungerar fullt ut och vilka konsekvenserna kan bli av att lägga ut privata bilder och detaljerade texter som för alltid finns kvar, och som med enkla och snabba kommandon kopieras, sparas och kanske också förvanskas.

I våra kontakter med studiens unga har vi slagits av den *medvetenhet* unga har om hur den teknik de använder sig av fungerar. De känner mycket väl till risker med att bilder, texter och filmer kan kopieras och missbrukas för olika ändamål. Vi har även tagit del av väl utvecklade strategier för hur man kan skydda sig från olika former av risker, eller hur man kan undgå att känna sig utsatt eller att uppleva obehag av att figurera i sammanhang som inte är önskvärda.

Trots medvetenhet och handlingsberedskap inför oönskade situationer utsätter sig många unga ändå för risker. Det finns otaliga exempel på bloggar skrivna av unga och unga vuxna där de väljer att exponera sig utmanande och skriva utlämnande och personligt om sig själva. Frågan är hur det kommer sig att de trots sin medvetenhet och sina utvecklade strategier ändå väljer att utsätta sig för risker.

En del av svaret anser vi har att göra med *teknikens utformning*. Bloggprogrammets design spelar roll för hur tekniken används och upplevs. Många av de bloggprogram som finns till-

gängliga idag är förhållandevis enkla att lära sig bemästra. Det går till exempel snabbt att förstå hur den ursprungliga mallen för bloggen kan förändras så att bloggen blir personlig och så att den tydligare och mer nyanserat speglar bloggaren.

Enkelheten bidrar till att det skapas en känsla av *kontroll*. Man har kontroll över den teknik man använder, och därmed ökar möjligen även känslan av kontroll över det material man skapar och lägger ut. Det verkar också vara vanligt att blogga från privata och trygga miljöer, till exempel hemmet. Många informanter väljer att beskriva sin blogg som en form av dagbok där de personligt och målande skriver om sitt liv och sin vardag.

Att befinna sig i en miljö som är trygg och privat och att använda en teknik som man behärskar och känner kontroll över anser vi kan påverka upplevelsen av teknikens egenskaper. Plötslig framstår teknikens spridningseffekter möjligen inte som fullt så omfattande och globala, och det privata upplevs därmed inte fullt lika publikt. Detta kan vara en del av förklaringen till varför unga väljer att utsätta sig för potentiella risker trots sin kunskap och medvetenhet om tekniken.

Sammanhangets betydelse

Någonting annat som vi anser inverkar på varför unga väljer att utsätta sig för risker har att göra med att teknikens utformning stödjer en kultur där man delar med sig och återanvänder eget och andras material. Detta får i sin tur konsekvenser för de förhållningssätt som utvecklas gentemot hur man använder sitt material och de eventuella risker det kan innebära.

Studien visar att samtidigt som flertalet informanter uttrycker en stark irritation över att bilder kopieras, stjäls och sprids, så tycks de ändå

ta ganska lätt på det som sker. De uttrycker uppfattningar i stil med att det helt enkelt är en del av leken, och ger man sig in i leken får man leken tåla. Andra menar att det är i sin ordning så länge som bilden kopieras tillsammans med dess rätta text, till exempel att hela blogginlägget kopieras innan det sprids.

Ibland kan det till och med upplevas positivt att bilder, texter och filmer kopieras och återanvänds. Till exempel kan det handla om att en bloggare lägger in en länk i sitt blogginlägg som hänvisar till en annan blogg. I ett sådant sammanhang är det inte ovanligt att man samtidigt passar på att låna en bild eller några rader text från den blogg man vill uppmärksamma sina läsare på. Den uppmärksammade bloggen ökar därmed antalet besökare på kort eller lång sikt. Kanske stiger den därmed även ett par steg i popularitetsrankningen på de webbplatser som tillhandahåller just sådana typer av system.

Oavsett om man gillar eller inte gillar att material kopieras och sprids till andra sammanhang uttrycker de allra flesta en slags distans till det faktum att detta sker. Distansen uttrycks i strategier som bidrar till att man inte nödvändigtvis upplever det som särskilt farligt eller irriterande om till exempel en bild hamnar i ett annat sammanhang än den var avsedd för. Ett sådant exempel är den unga kvinna vars pojkvän spred hennes egna och mycket privata bilder efter att förhållandet hade tagit slut. Vad som först upplevdes som en personlig katastrof vändes snart till en annan inställning, och den unga kvinnan valde att se det som en slags komplimang. Hon insåg att det ändå inte fanns någonting att göra åt saken, och dessutom var hon medveten om vilken teknik hon hade vävt in i sitt kärleksliv.

Sammantaget visar studien att beroende på i vilket sammanhang någonting är publicerat,

liksom hur det är placerat – till exempel vilken förklarande bildtext som finns i anslutning till bilden eller vilka andra typer av bilder och filmer som en bild placeras tillsammans med – kan upplevelsen av utsatthet och exponering påverkas.

Vi har tidigare redogjort för att studien omfattar unga och unga vuxna i åldern 13–25 år. Dock har unga i åldern 13 och 14 år inte omfattats av studiens andra fas *närmande*, och därmed har vi inte haft möjlighet att ställa våra frågor direkt till dem. För att ändå kunna skapa en uppfattning om dessa åldrar har vi observerat ett proportionellt sett större antal informanter och gjort det under en längre tid. Det är ovisst vad studiens allra yngsta anser om förmågan att kunna distansera sig från det faktum att material ibland hamnar i fel kontext eller vilken mognad de uppvisar inför teknik och dess konsekvenser. Observationerna visar däremot att olika former av sexuell och utmanande exponering förekommer bland såväl 13–14-åringar som yngre.

Risktagande och utsatthet – en fråga om ansvar

Studien innehåller flertalet berättelser som visar på en tämligen okomplicerad syn på sexuell exponering på nätet. Att visa upp sig till exempel på sin blogg, bilddagboken.se eller snyggast.se med förhållandevis lättklädda bilder, menar många är ett vanligt förekommande sätt att representera sig på nätet. Den typen av exponering är inte heller någonting som man självklart förknippar med risktagande. Det bör dock tilläggas att det även finns exempel på unga röster i studien som visar på andra förhållningsätt där man i stället kritiskt frågar sig om det är nödvändigt med allt det lättklädda.

Vidare visar observationerna att det finns mycket god tillgång till bildbaserade bloggar i stil med de så kallade modebloggarna, där killar och tjejer visar upp sig i de kläder som de har kombinerat ihop och valt för dagen. Många gånger är bilderna fotograferade ur en vinkel som visar unga kroppar på ett förhållandevis utmanande sätt. Kameran kan vara riktad ned i en djup urringning och visa stora delar av en byst, eller så är bilden tagen snett bakifrån på en svankande ung kvinna eller på en ung man som visar musklerna på sin tränade kropp. Precis som bilderna kan uppfattas som sexuellt utmanande kan de upplevas som sensuella och vackert komponerade i fråga om ljus och omgivande miljö. Gränsen är många gånger hårfin och huruvida en bild uppfattas på det ena eller andra sättet avgörs av betraktaren och betraktarens syften.

Erfarenheterna av studien pekar sammantaget mot att studiens deltagare i större utsträckning provoceras av den lättklädda unga kvinnan än den lättklädde unge mannen. Till exempel beskrivs unga kvinnor som exponerar sig på nätet i termer som omogna, vulgära och lite dumma. Det finns även antydningar om att de säkert också är ett lätt byte för jämnåriga pojkar, liksom ett extra lättlurat offer för äldre sexsökande män. Däremot tycks våra informanter inte ifrågasätta lättklädda bilder på unga män och pojkar, utan de som vågar lägga ut bilder på sig själva betraktas istället som coola och självsäkra. Huruvida den avklädde unge mannen är ett lättlurat offer eller inte är heller inte föremål för reflektion, och inte heller tycks han provocera sin omgivning med sin nakenhet. Dock bör det tilläggas att några av informanterna ger uttryck för en orättvisa att flickor och unga kvinnor får sämre rykte om de ser sexiga ut på nätet.

En försiktig tolkning av de ungas berättelser handlar om att både unga kvinnor och unga män är djupt präglade av samhällets syn på kvinnors sexualitet, en sexualitet som sällan eller aldrig sammankopplas med ett aggressivt och utåtagerande beteende. Normen för kvinnors sexualitet beskrivs tvärt om som passiv och skör och som någonting som behöver skyddas. Kanske är den unga avklädda kvinnan ett uttryck för en ny generations mer självbejakande sexualitet och för ett mer öppet och befriat förhållningsätt där kvinnlig sexualitet får ta plats, och där kvinnan tillåts visa upp sig och markera revir. En negativ men också mer rimlig tolkning handlar däremot om att kvinnans medvetna utvik är ett tecken på så kallad falsk medvetenhet och ett naturligt svar på en rotad objektivering av kvinnans kropp.

I studien har vi även diskuterat så kallad *omedveten* sexuell exponering, vilket syftar på förhållandevis oskyldiga bilder i stil med ungdomar på stranden i solklänning eller badbyxor. Studien visar att det finns ett rikt utbud av den här typen av bilder och som i andra eller fel sammanhang, och med andra syften och betraktare, mycket väl skulle kunna missbrukas.

Just den här typen av omedveten sexuell exponering är enligt observationsstudien vanligt förekommande bland studiens allra yngsta (13–14-åringar). En möjlig förklaring till varför det ser ut så anser vi är att man i den åldern inte självklart har börjat reflektera över frågor som rör sexualitet och vad som kan uppfattas som utmanande eller inte. De är i mångt och mycket ännu unga flickor och pojkar, och en slags naivitet riskerar därmed att genomsyra förhållningsättet till de bilder som läggs ut på nätet.

Därtill är det möjligt att förhållningsätten till teknik inte är fullt lika reflekterande som det är för studiens äldre deltagare. De något äldre vitt-

nar om en relativt nyanserad medvetenhet och om strategier för hur man kan agera i olika potentiellt riskfyllda och utsatta situationer.

Resonemanget visar sammantaget på risken att studiens allra yngsta potentiellt sett skulle kunna hamna i fler riskfyllda och utsatta situationer. Till exempel på grund av att man inte tänker på bilder från gymnastikuppvisningen som möjlig sexuell exponering. Denna naivitet i kombination med teknikens utformning och förmåga att invagga oss i en känsla av säkerhet och kontroll kan bidra till att man inte tänker sig för, eller att man inte har kunskap och erfarenhet att nyanserat reflektera över de bilder man lägger ut och vilka följderna kan tänkas bli. Risken finns att de förhållandevis oskyldiga bilderna stjäls, kopieras olagligt och hamnar i sammanhang man inte kunde föreställa sig och som inte alls är de man önskar bli förknippad med.

På sätt och vis är det möjligt att argumentera för att den exponering av utmanande material som idag finns tillgänglig på nätet handlar om ungas utforskande av sin identitet och sexualitet och att det är en fullt naturlig del i resan mot att bli vuxen. Själva utforskandet är i sig ingenting nytt. Nytt i sammanhanget är däremot att det kan ske med hjälp av en teknik som många unga ser som en naturlig del av livet och som uppvisar både spännande, överraskande, positiva och negativa egenskaper.

Den teknik som stödjer unga i deras formande och utforskande av identitet och sexualitet riskerar dock på samma gång att försätta dem i riskfyllda och utsatta situationer. Det senare sker inte så sällan på grund av att vuxna missbrukar det material som finns tillgängligt och väljer att exponera det i kontexter med andra syften och betraktare än vad de ursprungligen var avsedda för. I sammanhanget är det förrä-

diskt lätt att hävda att de unga som väljer att exponera sig borde agera annorlunda. Frågan är dock om inte de som väljer att missbruka materialet är de rättmätiga problemägarna.

Med detta sagt är det ändå viktigt att understryka att unga och unga vuxnas förhållandevis omfattande exponering av utmanande material inte är oproblematiskt. Det finns ett potentiellt problem med att så många unga exponerar sig sexuellt och att de därmed *kan* utsättas för olika typer av risker.

För att skapa en bättre beredskap inför riskfyllda, önskade och kanske även överraskande situationer krävs att vi för fler och mer nyanserade diskussioner om teknikens sociala konsekvenser. Precis som unga behöver reflektera över sin teknik och dess för- och nackdelar är dessa diskussioner minst lika nödvändiga för vuxenvärlden. För vuxna krävs också en mer nyanserad förståelse för vad det innebär att vara ung idag och leva stora delar av sitt liv på nätet. På så vis minskar risken att vi enbart förfasas och att vi därmed riskerar att gå miste om möjligheterna att förstå de ungas perspektiv och drivkrafter. Det senare är en förutsättning för att vi ska kunna skapa mer reflekterande och sunda förhållningsätt till hur vi ska använda, utforska och leva med teknik.

Referenser

- Cooper, A. (Ed.). (2002). *Sex & the Internet: A Guidebook for Clinicians*. New York: Brunner-Routledge, 2002.
- Datainspektionen (2008). *Ungdomar och integritet – 2008*. En studie utförd av Kairos Future för Datainspektionen. Stockholm: Kairos Future.
- Dunkels, E. (2007). *Bridging the Distance - Children's Strategies on the Internet*. Doktorsavhandling, Interaktiva medier och lärande, Umeå universitet.
- Dunkels, E. (2009). *Vad gör unga på nätet?* Lund: Gleerups
- Facer, K. & Furlong, R. (2001). Beyond the myth of the "cyberkid": young people at the margins of the information revolution. *Journal and youth studies*, 4 (4), 451–469.
- Findahl O. & Zimic S. (2008). *Unga svenskar och Internet 2008*. Ansvarig utgivare: World Internet Institute.
- Geertz, C. (1979). From the Native's point of View: On the Nature of Anthropological Understanding. In P. Rabinow & W. M. Sullivan (Eds.), *Interpretive Social Science: A Reader*. Berkeley: University of California Press.
- Haddon, L. (2003). Domestication and Mobile Telephony. In J. E. Katz, (Eds.), *Machines That Becomes Us: The Social Context of Personal Communication Technology*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Hernwall, P. (2001). *Barns digitala rum – berättelser om e-post, chatt & Internet*. Doktorsavhandling, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
- Håpnes, T. (1996). Not in their machines. How hackers transform computers into Subcultural artefacts. In M. Lie, & K. Sørensen, (Eds.), *Making technologies our own? Domesticating technology into everyday life*. (pp. 121–150). Oslo: Scandinavian University Press.
- Johansson, B. (2000). *Kom och ät! Jag skall bara dö först*. Doktorsavhandling, institutionen för etnologi, Göteborgs universitet.
- Lie, M. & Sørensen, K. (1996). *Making Technology our Own. Domesticating Technology into Everyday Life*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Medierådet (2005). *Ungar och medier 2005. Fakta om barns och ungas användning och upplevelser av medier*. Stockholm: Utbildnings- och kultur-departementet.
- Medierådet (2006a). *Ungar och medier 2006. Fakta om barns och ungas användning och upplevelser av medier*. Stockholm: Utbildnings- och kulturdepartementet.
- Medierådet (2006b). *Koll på porr – skilda röster om sex, pornografi, medier och unga*. Stockholm: Medierådet.
- Medierådet (2008). *Ungar och medier 2008. Fakta om barns och ungas användning och upplevelse av medier*. Stockholm: Utbildnings- och kultur-departementet.
- Månsson, S.-A., Daneback, K., Tikkanen, R. & Löfgren-Mårtenson, L. (2003). *Kärlek och sex på Internet [Love and sex on the Internet]*. Göteborgs universitet och Malmö högskola. Rapport 2003:1
- Nyberg, A. & Svedmark, I. E. (200x). *Privata samtal i publika miljöer*. [under arbete]
- Nyberg, A. (2008). *Att Studera Digitala Artefakter i Människors Vardagsliv*, Doktorsavhandling. Institutionen för informatik. Umeå universitet.
- Mishler, E. G. (1995). Models of narrative analysis: a typology. *Journal of Narrative and Life History*, 2, 87–123.
- Priebe, G. (2008). *Sexuell exploatering av barn och ungdomar. Sammanställning av aktuell kunskap och forskning 2004–2008*. Allmänna barnhuset: Stockholm.
- Punie, Y., Bogdanowicz, M., Berg, A.-J., Pauwels, C. & Burgelman, J.-C. (2003). *Living and Working in the Information Society: Quality of Life in a Digital World*. Final Deliverable, European Media Technology and Everyday Life Network (EMTEL).
- Presky, M. (2001). *Digital natives, digital immigrants*. On the Horizon, 2001 (5).

Riessman, C. K. (1993). *Narrative Analysis*. Sage publications: Newbury Park, CA.

Svedmark, I. E. & Nyberg, A. (2003). *Capturing sense making of IT-use*. Presented at the EMTEL-conference, London, UK, April 23-26 2003 & at Proceedings of IRIS-26, Haikko Manor, Finland, August 9-12, 2003.

Tapscott, D. (1998). *Growing up digital. The rise of the Net Generation*. New York: McGraw-Hill.

Toledo, C. A. (2007). *Digital culture: Immigrants and tourists responding to the natives' drumbeat*. International Journal of Teaching and Learning in Higher Education, 19 (1), 84-92.

Ward, K. (2005). The bald guy just ate an orange. Domestication, work and the home. In T. Berker, M. Hartmann, Y. Punie, & K. J. Ward (Eds.), *Domestication of Media and Technology*. (pp. 145-164). Maidenhead: Open University Press.

Ågren, P-O. (2001). Domesticering genom virtualisering. In L. Palmquist & L. Kallin (Eds.), *Från Siffror till Surfning. Könsperspektiv på informationsteknik*. (pp.126-141). Lund: studentlitteratur.

Webbplatser

Av anonymitetsskäl finns inga direkta referenser till de specifika forum, bloggar och chattar som ingår i studien.

Bilddagboken
www.bilddagboken.se

Blogger
www.blogger.com

Devote
<http://www.devote.se/>

Guys with Iphones
<http://guyswithiphones.com>

Metrobloggen
www.metrobloggen.se

Snyggast
www.snyggast.se

Wyatt Media Group
"Bilddagboken spräcker drömvallen -1.3 miljoner unika besökare/vecka"
http://www.newsdesk.se/press-room/wyatt_media_group/pressrelease/view/bilddagboken-braecker-droemvallen-13-miljoner-unika-besokarevecka-240174

Foton

Samtliga foton är köpta av iStockphoto.com

Noter

¹ Medierådets undersökningar omfattade barn och ungdomar mellan 9 och 16 år samt föräldrar till barn och ungdomar i denna ålder.

² Datainspektionens undersökning omfattade ungdomar mellan 14 och 18 år.

³ <http://www.facebook.com>

⁴ <http://www.playahead.com>

⁵ <http://www.bilddagboken.se>

⁶ <http://www.snyggast.se>

⁷ I rapporten har ett antal bilder inkluderats, bland annat med syfte att exemplifiera hur en del unga väljer att exponera sig på nätet idag. Bilderna är inte enbart viktiga för rapportens observationer och analyser. Med tanke på den potentiella generationsklyfta som diskuterades ovan tjänar bilderna även som stöd för den vuxne läsarens förståelse. Mer utförliga diskussioner om val och analys av bilder återkommer i kapitlets olika avsnitt: metod, observationsstudie, de ungas röster samt i slutdiskussionen.

⁸ Bloggar utgör det huvudsakliga empiriska underlaget i denna studie.

⁹ Det skiljer sig en hel del åt vad man anser är att betrakta som sexuell exponering och inte. Vi återkommer till frågan om sexuell exponering längre fram och den uppfattning som har väglett detta arbete.

¹⁰ För studien är inte namn, bostadsort etcetera av intresse, däremot bad vi att informanterna skulle uppge kön och ålder.

¹¹ Dessa 115 var med andra ord nya bloggar och personer och sammanföll därmed inte med de 100 bloggar som observationsfasen grundades i.

¹² <http://www.bloggkoll.com>

¹³ Benämningen sexblogg

är hämtad från våra informanter som själva använder ordet för att beskriva inriktningen på sin blogg.

¹⁴ <http://www.lunarstorm.se>

KAPITEL 9

Avslutande diskussion

D

en här rapporten syftar till att belysa ungas erfarenheter av och attityder till sexuell exponering och sex mot ersättning, med utgångspunkt i interaktiva medier som internet och mobiltelefoni. Att unga på olika sätt exponerar sig sexuellt via interaktiva medier har de senaste åren rönt allt större uppmärksamhet och i medierna beskrivs internet ibland som en farlig plats att vistas

på för unga. Vad består då denna exponering i, hur vanlig är den och hur kan man förklara ungas val att exponera sig sexuellt?

En rapport som denna tenderar att sätta fokus på det negativa, det som upplevs problematiskt och riskfyllt med internet. I debatten på senare år har diskussionen ofta berört de sexuella inslag som finns på internet. Internet är ett revolutionerande medium där både sexualitetens fria möjligheter, lockelser och maktaspekter verkar parallellt. Internet är som samhället i övrigt, det finns glädjemen och det finns baksidor. Internet har även blivit en arena för att köpa och sälja sexuella tjänster. På nätet kan man lättare, mer anonymt kontakta säljare och köpare. Hur vanligt är det att unga tar emot och ger ersättning för sex och vilka attityder har unga till sex mot ersättning?

Internet – glädje eller risk?

Internet har sedan genombrottet i Sverige på 1990-talet kommit att spela en allt viktigare roll i människors liv, och inte minst för unga människor är internet idag en integrerad och helt naturlig del av vardagen och livet i stort. Internet används på en mängd olika sätt. Genom internet skapas och upprätthålls sociala kontakter, information söks och sprids och privata filer och dokument delas mellan användarna. För många unga innebär internet även en arena för att presentera sig själv och sitt liv för kända och okända. En viktig del i presentationen är bilder och på hemsidor och communityn kan besökare ta del

av bilder på personen i fråga och kanske dennes familj, kamrater, partner, husdjur och annat. Undersökningar visar att cirka 65 procent av unga i åldern 15–17 år publicerar bilder på internet (Findahl & Zimic 2008) och att 85 procent unga i åldern 14–18 år har publicerat bilder på sig själva, dock inte nödvändigtvis av sexuell karaktär (Datainspektionen 2009).

Ikonomidis Svedmark och Nyberg förklarar att unga, i motsats till många vuxna, har ett förhållandevis oproblematiskt och naturligt förhållningssätt till teknik i allmänhet och internet i synnerhet, vilket medför att de rör sig hemtamt i digitala miljöer (se Dunkels 2009). Det finns en generationsklyfta. Det uppstår en "kulturrock eller kunskapsmässig distans" mellan de som har upplevt framväxten av dagens internetsamhälle och de som idag är unga vuxna och som mer eller mindre fötts in i en värld där internet är ett självklart inslag. Att det finns baksidor med en oreglerad och öppen arena som internet är väl känt. Unga som växt upp med mediet har i regel lärt sig hantera en del av de problem som vuxensamhället identifierat. Ett sådant är kontakter från ofta okända män med oönskade förslag av sexuell karaktär. Även om också killar visat på sådana erfarenheter är det framför allt något som tjejer och unga kvinnor tvingas handskas med. I Dunkels (2009) forskning om barn och internet framkommer att sådant som vuxna identifierar som allvarliga problem med internet som sex, porr och risk för övergrepp, hamnar långt ner på de

ungas egen lista över internetrelaterade problem där aspekter som virus, "datorkrångel" och kostnader för spel istället var reella problem.

För unga som inte identifierar sig med den heteronormativa bild som i många avseenden präglar vårt samhälle, de som definierar sig som homosexuella, bisexuella eller transpersoner, har internet ofta en ännu större betydelse. Nathorst-Böös och Gäredal beskriver i kapitel 6 att det inte är ovanligt att unga hbt-personer upplever sig ensamma och oförstådda och att de har brist på socialt stöd. Internet är ett effektivt sätt att söka information om hbt-frågor och hbt-organisationer och ett lättare och säkrare sätt att komma i kontakt med andra hbt-personer. För unga hbt-personer erbjuder internet ett sammanhang där heteronormen inte är självklar.

Den som idag är 25 år, den övre åldersgränsen för regeringens nationella ungdomspolitik, är född 1984. När de som föddes 1984 var tio år gick det som ofta benämns som startskottet för internet i Sverige.¹ För dem som fötts senare ter sig ett samhälle utan internet som främmande. "Ny" digital teknik inte är ny om den varit ett naturligt inslag i vardagen stora delar av ditt liv. Att dela med sig av privata bilder, är för många en självklar del i kontakten med andra och ett sätt att visa vem man är. Internet och mobiltelefoni handlar mycket om bilder och utvecklingen av intresset för bildhantering och de tekniska möjligheterna går hand i hand.

Sexuell exponering

Det finns olika sätt att beskriva sexuell exponering. Sexuell exponering kan förstås som att man visar upp hela eller delar av sin kropp på bilder eller i filmklipp med syftet att framstå som sexuellt eller erotiskt intressant. Situationen eller arenan för handlingen är av stor betydelse för om bilderna uppfattas som sexuella. Det är inte alltid så att personen själv uppfattar det som att den vill ge ett sexuellt budskap. Bilder kan dock tolkas som sexuella av betraktaren och skapa en form av omedveten sexuell exponering. Således är handlingen, aktörens intention med den, situationen och betraktarens tolkning avgörande för om handlingen kan definieras som sexuell exponering. Det kan till exempel finnas skillnader mellan hur olika generationer uppfattar en lättklädd bild eller pose.

Sexuell exponering kan alltså ske på olika sätt. Sexuella bilder eller filmer som läggs ut på internet eller som skickas via mobiltelefon kan vara riktade till en enskild person, till exempel en pojk- eller flickvän, med avsikten att det just bara är vederbörande som ska se bilderna. I andra fall är bilderna avsedda att ses av en större publik på allmänna webbplatser, bloggar eller communityn. I vissa fall skickas bilder till personer som man enbart träffat på internet som en del i ett sexuellt spel. Förutom webbplatser med tydlig sexuell inriktning där man kan lägga ut bilder förekommer bilder på unga som kan tolkas som "sexiga" på mer rent ungdomsinriktade webbplatser. Dessa bilder framställer inte nakna kroppar, men genom poser och framhävande av sexuella attribut kan de uppfattas som sexiga. På dessa webbplatser kan unga lägga upp bilder där de blir bedömda och betyg-satta av besökarna på webbplatsen. Att visa upp

sig, exponera sig själv, med ett mer eller mindre utmanande bildspråk på internet, är för vissa inget konstigt sätt att presentera sig på och inget som naturligt förknippas med risktagande menar Ikonomidis Svedmark och Nyberg i den studie om teknikens betydelse för exponering och risktagande som presenteras i kapitel 8. Sexuell exponering kan även innefatta en mer fysisk exponering i realtid, att man visar sig via en webbkamera. Syftet kan variera. Man kan tycka att det är spännande och sexuellt upphetsande i samförstånd med de inblandade, men det finns också exempel på att man efter övertalning motvilligt visat upp sig via en webbkamera.

Hur vanligt är det?

Hur vanligt är det då att unga frivilligt exponerar sig sexuellt på internet? Man bör vara medveten om att begreppet "sexiga bilder" kan betyda olika saker för olika personer. Varje person gör sin egen tolkning av begreppet och vi kan inte veta om de i sina svar åsyftat mindre utmanande bilder som förekommer på webbplatser som snyggast.se, och som för vissa kan betraktas som sexiga, eller mer sexuellt explicita bilder. I svaren får vi till exempel inte heller reda på vilka webbplatser som bilderna publicerats på eller vilka som har kunnat ta del av dem. Det hindrar dock inte att de statistiska undersökningarna ger en generell bild av hur vanligt detta fenomen är bland unga.

Bland skolelever i gymnasiet år 3 uppgav drygt 4 procent att de hade lagt ut sexuella bilder av sig själva på internet eller via mobiltelefon *de senaste 12 månaderna* och det fanns inga skillnader mellan tjejer och killar. Bland eleverna hade också 12 procent av de manliga och 16 procent av de kvinnliga eleverna någon gång blottat sig via en webbkamera.

I Ungdomsstyrelsens Ungdomsenkät (kapitel 4) var det en högre andel, knappt 8 procent av unga i åldern 16–25 år som uppgav att de *någon gång* har lagt upp sexiga bilder eller klipp på internet. I Ungdomsenkäten var det vanligare att tjejer (9 procent) än killar (6 procent) gjorde det och unga vuxna gjorde det i större utsträckning än yngre ungdomar. Det är dock inte enbart den äldre åldersgruppen (20–25 år) som förklarar den högre andelen i denna undersökning. Även andelen bland yngre ungdomar (16–19 år) är högre än bland eleverna i år 3. Det framkommer tydliga skillnader då vi jämför unga heterosexuella med unga hbt-personer, där erfarenheter av sexuell exponering är betydligt större i den senare gruppen. Vi finner däremot inga tydliga genomgående mönster i graden av exponering beroende på socioekonomisk bakgrund, utländsk eller svensk bakgrund eller i vilken region man bor.

I Priebe och Svedins studie bland RFSL:s medlemmar (18–25 år) (kapitel 3) var det en betydligt större andel än i de tidigare nämnda studierna som hade lagt ut sexuella bilder av sig själva på internet eller via mobil det senaste året. Det var stora skillnader mellan grupper med skilda könsidentiteter. Bland de unga männen uppgav 35 procent att de hade lagt ut sexuella bilder av sig själva på internet eller via mobil det senaste året jämfört med 8 procent bland de unga kvinnorna. I medlemsgruppen uppgav vidare 44 procent att de blottat sig via en webbkamera eller mobiltelefon.

I Danebacks och Månssons webbstudie (kapitel 5) uppgav 6 procent av kvinnorna och 12 procent av männen mellan 18 och 24 år att de publicerat sexuella bilder eller filmer av sig själv på internet. Värt att notera är att det endast var små skillnader mellan denna yngre grupp jämfört med en äldre åldersgrupp (25–65 år). Det

tycks vara något vanligare bland männen, men skillnaderna mellan könen är förhållandevis små.

Nästan alla unga är ute på internet varje dag och de flesta använder då internet i flera timmar. För att sortera ut en grupp som kan betraktas som storanvändare har gränsen satts vid mer än fem timmars användande per dag. Gruppen rymmer ungefär 15 procent av alla 18-åringar. Storanvändare av internet har i större utsträckning publicerat sexuella bilder av sig själva på internet. Även om det är vanligare att storanvändarna har erfarenhet av sexuell exponering på internet så är dessa betydligt färre i antal än de som är ute på internet kortare tid. Däremot finns inget som tyder på att unga som spenderar väldigt mycket tid på internet, i större utsträckning själva har erbjudit eller blivit erbjudna sex mot ersättning.

I Priebe och Svedins studie bland elever i gymnasieskolans år 3 uppgav 18 procent att en person som de enbart kände via internet under de senaste 12 månaderna bett dem att skicka sexuella bilder av sig. Detta var betydligt vanligare bland tjejer (23 procent) jämfört med bland killar (12 procent). Av dem som fått frågan hade cirka 17 procent också sänt bilder av sig själva. Totalt innebär detta att cirka 2,8 procent på frågan skickat bilder på sig själva. Killar gjorde det i större utsträckning än tjejer.

I Danebacks och Månssons (2009) webbstudie visade sig att en stor andel av respondenterna har blivit tillfrågade om eller uppmanade att skicka sexuella filmer och bilder på sig själva. Det är framförallt vanligt bland yngre kvinnor där hälften svarade att de hade blivit tillfrågade. Bland yngre män uppgav en tredjedel att de blivit tillfrågade om att skicka filmer eller bilder på sig själva. Av unga som blivit tillfrågade har majoriteten inte följt uppmaningen och skickat

filmer eller bilder, 83 procent av kvinnorna och 60 procent av männen mellan 18 och 24 år. Även om det var en mindre andel som uppgav att de blivit tillfrågade i gruppen över 25 år uppgav cirka 30 procent att det hänt dem. I denna grupp har också en mindre andel än i ungdomsgruppen *inte* skickat material. Yngre får alltså i större utsträckning sexuella förfrågningar via internet än äldre men är mindre benägna att besvara förfrågningarna.

Killar och tjejer

Internet kan ses som en möjlighet att minska skillnaderna mellan hur killar och tjejer kan agera som sexuella varelser. Genom att båda könen kan prova sig fram sexuellt och skapa kontakter utan att regleras av de normer som finns kring sexualitet i det övriga samhället kan jämlikheten mellan könen öka. Kvinnor ges på internet möjlighet att utveckla och utvidga sina sexuella erfarenheter och kan därmed få större inflytande och kontroll över sitt eget sexliv.

Tjejer konfronteras dock med oönskade sexuella erbjudanden och närmanden på internet i betydligt högre grad än killar. Internet verkar inte heller vara något större undantag från den vanliga samhällsnormen för tjejers möjlighet att sexuellt exponera sig utan att löpa risken att bli betraktade som lösaktiga. Tjejerna befinner sig alltså på en balansgång för hur långt de kan gå i sin exponering. I studien om unga bloggare (kapitel 8) menar ungdomarna att risken för konsekvenser är större för en ung kvinna som visar upp sig lättklädd på internet än för en ung man. Av de unga i studien som reflekterat över sexuell exponering, var det enbart tjejer som definierade detta som ett problem. Den utmanande kvinnliga sexualiteten ifrågasätts även av tjejerna själva och studiens deltagare provoce-

ras i större utsträckning av den lättklädda unga kvinnan än av den lättklädde unge mannen. Medan tjejer som exponerar sig beskrivs som omogna, vulgära och lite dumma och ger bilden av att de är lätta offer för killar och äldre män anses killar som lägger ut sexiga bilder som coola och självsäkra. Att det råder skillnader mellan hur tjejer och killar exponerar sig blir även tydligt på olika ungdomswebbplatser, där tjejers bilder tenderar vara mer sexuellt utmanande och visar i regel mer sexuella attribut än killarnas.

Nigårds studie av unga som exponerar sig på olika communityn visar också att det finns skillnader i hur tjejer och killar börjat exponera sig sexuellt. Där killarnas ingång i den sexuella exponeringen gått via ett sökande av pornografi har tjejernas socialisering mot sexuell exponering främst präglats av kamrater och fått en kollektiv och social prägel. Tjejerna bryr sig i exponeringen också mer om att åstadkomma artistiska syften med sina bilder, något som är ovanligt bland killarna. Likaså verkar tjejernas bekräftelsebehov kopplat till exponeringen vara större än hos killarna.

I mediedebatten lyfts ofta tjejers situation på internet som oroande. Nigård refererar i kapitel 7 till Svenningsson Elm som studerat mötesplatsen Lunarstorm, en stor community för ungdomar, och ifrågasätter om den gängse problembilden av att tjejers presentationer eller profiler baseras på provokativa sexuella anspelningar som kan utsätta dem för olika risker verkligen överensstämmer med verkligheten. Hon konstaterar att de sexuella antydningarna inte alls är dominerande utan i själva verket mycket få, att fler killar än tjejer publicerar halv-kroppsfoton samt att fler tjejer än killar lägger upp ansiktsbilder.

Dessa resultat bekräftas av Daneback och Månsson i kapitel 5 som konstaterar att det är mycket vanligare bland killar att göra sexuella bilder och/eller filmer av sig själv tillgängliga på internet. På communityn med uttalat sexuellt fokus det går tio bilder av män i olika sexuella situationer på varje bild av en kvinna.

Varför gör man det?

En viktig del i denna rapport är att försöka fånga vilka attityder unga har till bland annat sexuell exponering. Hur kan man förklara att vissa unga väljer att exponera sig sexuellt på internet? I de kvalitativa delstudier som ingår i rapporten återkommer några teman när unga som exponerar sig sexuellt utvecklar varför de gör det.

En genomgående förklaring till varför unga exponerar sig handlar om att man genom exponeringen kan stärka sin självkänsla genom att få bekräftelse. Det kan såväl handla om att förstärka och fylla på ett självförtroende till att använda den positiva responsen från de som sett bilderna på internet till att bearbeta ett dåligt självförtroende och olika kroppscomplex. Den sexuella exponeringen blir ett enkelt och snabbt sätt att få uppskattning för sin kropp.

De kvantitativa undersökningarna visar att det bland unga som lägger ut bilder på sig själva finns en betydligt större andel som uppger att de är oroliga över att inte duga, över sitt utseende och över sin vikt. Det kan tyckas paradoxalt att personer som lider av dåligt självförtroende, bland annat för sin kropp, vill lämna ut sig på det sättet på internet. En förklaring är att de väljer vilka som kan se på dessa bilder genom att bara visa dem för medlemmar på den community de valt att lägga ut bilderna på. Då resultatet av att lägga ut allt mer sexuella bilder generellt ger allt mer positiva responser är det troligt att unga också lockas till att göra mer

utmanande bilder för att få den respons de eftersträvar, alltså positiva, självförtroendehöjande kommentarer om sina kroppar.

För vissa tjejer blir exponeringen ett sätt att manifesteras sin mognad, från flicka till kvinna, då man genom sin kropp kan få uppmärksamhet menar Nigård. För andra är exponeringen en del i en sexuell livsstil, där det finns en nyfikenhet inför att prova på olika aktiviteter inom det sexuella området och där exponeringen på internet blir en del av det sexuella livet. Bland dem som exponerar sig på olika sexuellt inriktade communityn uppges även de sociala kontakterna spela en viktig roll. Webbplatserna spelar inte bara en sexuell roll utan är lika mycket en plats för att knyta kontakter och skapa ett umgänge. Här blir den sexuella exponeringen ett slags vardagsfenomen, en livsstil som man socialiseras in i.

För att förstå ungas önskan att exponera sig sexuellt bör man också sätta in dessa aktiviteter i ett strukturellt sammanhang. På ett sätt kan man se ungas sexuella exponering som ett exempel på hur man under ungdomstiden provar sig fram inom en mängd områden, bland annat på det sexuella planet. Genom internet har möjligheten för dagens unga att nå ut till fler och få kontakt med andra sexuellt intresserade, utan att nödvändigtvis behöva träffa dem ansikte mot ansikte, underlättats.

I Ikonmidis Svedmarks och Nybergs studie om unga bloggare försöker författarna hitta förklaringar till varför unga exponerar sig trots en till synes god kunskap om teknikens möjligheter och risker. I stunden kan man uppleva en känsla av kontroll som en följd av teknikens utformning. Det är enkelt och kontexten är ofta visuellt tilltalande. Att befinna sig i en miljö som upplevs trygg och privat, att man behärskar och känner kontroll över det man gör, på-

verkar möjligen upplevelsen av teknikens spridningseffekter som mindre omfattande och globala. Författarna menar att detta kan vara en del av förklaringen till varför unga väljer att utsätta sig för potentiella risker trots sin kunskap och medvetenhet om teknikens möjligheter.

Sex – inte bara på internet

Daneback och Månsson lyfter i kapitel 5 ett resonemang om sexualiseringen eller rent av pornofieringen av det offentliga rummet. Författarna resonerar kring vuxensamhällets oro för konsekvenserna av ungas ökade exponering för sex och porr på internet. Det är innebörden i själva sexbegreppet, vad som är sexigt, som förändrats med tiden. För att sex ska fortsätta locka, chocka, vara spännande och attraherande/upphetsande måste positionerna flyttas framåt. I stort sätt all kultur som vänder sig till den breda ungdomsgruppen domineras av sexuella koder och symboler: press, musik, reklam, mode etcetera. Daneback och Månsson talar om en "spill-over-process" där porrindustrin tar fler och fler andelar av den populärkulturella markanden och bli en mer eller mindre integrerad del av innehållet och bildspråket inom medier som vänder sig till unga. Pornografin blir "porno-chic". Porno-chic är inte porr "...but the representation of porn in non-pornographic art and culture". Utvecklingen kan sägas ha blivit en normalisering av pornografin i populärkulturen och, därmed, i en viktig och inflytelserik del av ungas liv.

Internet anses ha spelat en avgörande roll under det senaste decenniets sexualisering av det offentliga rummet. "Volymen, har skruvats upp", både utbud och tillgång har ökat. Tillgängligheten har i sin tur bidragit till en större acceptans för sex och pornografi, inte minst bland unga som tillbringar en stor del av

sin tid med aktiviteter via internet. Det vi återkommande exponeras för normaliseras och vi lär oss i regel att hantera det. Vi ser att ungas mer avslappnade inställning till sex sannolikt är en effekt av den ökade tillgängligheten, där internet utgör en av flera kanaler men inte den enda. Inte minst traditionell reklam och massmedier som teve och press har ofta en väldigt "avslappnad" inställning till sex, och att löpsedlar och förstasidor inom kvällspressen pryds med sexskandaler och sexchocker är mer regel än undantag.

Ungdomsåren är den tid då man träder in i puberteten och intresset för sex är i regel stort. En del i mognandet handlar om att på olika sätt prova sig fram sexuellt. Internet spelar en viktig roll för ungas sexualitet och används för en rad olika syften som att bli sexuellt upphetsad genom pornografi, leta livspartner, få kunskap om sex, köpa sexprodukter och leta sexpartners. Internets lättillgänglighet, ungas frekventa internetanvändande och deras vana vid att lägga ut egna bilder kan tillsammans med ungdomsårens starka sexuella nyfikenhet alltså leda till att vissa ungdomar även lägger ut sexiga bilder eller filmklipp på internet.

Risker och ofrivillig exponering

För de flesta unga innebär sexuella aktiviteter via interaktiva medier ett ömsesidigt deltagande som inte kan ses av alla på internet. Att först träffa någon på internet och sedan möta personen offline och ha sex är till exempel inte nödvändigtvis en riskfylld handling. Relationer som skapas via nätdejting har till exempel ofta just detta mönster. I debatten har dock ungas sexuella aktiviteter på internet i regel kommit att förknippas med risker.

Den interaktiva teknikens möjligheter är också en del av riskerna med internet. Det är

enkelt att publicera eller distribuera egna eller andras bilder. I Priebe och Svedins studie bland elever i gymnasieskolans år 3 var det cirka 2 procent som hade erfarenhet av att fått bilder spridda mot sin vilja de senaste 12 föregående månaderna och killar i något större utsträckning än tjejer. I Ungdomsstyrelsens Ungdomsenkät uppgav 2,4 procent att de hade fått sexiga bilder spridda mot sin egen vilja. Det var små skillnader mellan könen och mellan yngre och äldre unga. Bland elever i gymnasieskolans år 3 uppgav mindre än 1 procent att de har spridit andras sexuella bilder utan att de ville eller visste om det under det senaste året. Skillnaden mellan killar och tjejer var dock stor där killar i betydligt större utsträckning spridit sexuella bilder eller filmer av andra. I Ungdomsenkäten angav drygt 1 procent att de hade lagt ut andras bilder och även här var andelen killar större än andelen tjejer.

Ungas upplevda risker på internet behöver dock inte bara handla om önskade kontakter och sexuella förslag. De kan också innefatta en rädsla för att en dejt med en person man bara träffat på internet ska bli misslyckad och pinsamt tyst, att relationen inte ska fungera eller att det tänkta sexuella mötet inte blir så bra som man hade hoppats. Bland de intervjuade unga hbt-personerna i kapitel 6 är det snarare den typen av problem man nämner när risker på internet diskuteras, något som även Dunkels (2009) studier av unga och internet bekräftar. Risker med internet associeras snarare till pinsamheter eller icke införlivade förhoppningar än sexuell utsatthet.

Studierna visar att ungdomarna i regel är medvetna om de risker som finns på internet. De betraktar i regel inte riskerna som något man passivt utsätts för utan något man lär sig att hantera på olika sätt. Ungdomarna upplever gene-

rellt inte att de lämnar ut sig eller exponerar sig på sätt som de själva inte önskar eller har kontroll över. Många är medvetna om att bilder och filmer kan kopieras och användas av andra personer för andra syften, samt i helt andra kontexter än de som de själva har valt. Flera menar att man med tiden lär sig att hantera detta och det därmed inte är något reellt problem. I regel upplever man att man har goda kunskaper kring hur man undviker farliga situationer på internet och det finns också en bild av att man har ett eget ansvar för att inte råka illa ut. Det finns dock exempel på att bilder som lagts ut på mer "oskyldiga" ungdomliga webbplatser har publicerats på pornografiska sidor utan att aktören själv varit medveten om eller godkänt det (Månsson & Söderlind 2004). När kontexten ändras kan en förhållandevis oskyldig bild få en annan innebörd. Det förekommer också att mer sexuellt material hamnar på populära ungdomswebbplatser som inte har en uttalad sexuell inriktning. Det är inte ovanligt att aktörer i porrbranschen annonserar på dessa webbplatser.

Hur man upplever de risker som trots allt finns på internet är naturligtvis individuellt och i studierna framkommer det ibland en ambivalens i hur unga uppfattar risker och negativa upplevelser på internet. I intervjustudien bland unga hbt-personer upplever till exempel vissa den ytlighet och det sexfokus som finns på internet som något negativt. Samtidigt ses internet som en tillgång eftersom det gör att kontakter snabbt kan gå vidare från att vara just ytliga. Många av ungdomarna upplever dock inte att det är något stort problem att få sexuella förslag.

Att publicera information, även detaljer om sig själv och sitt vardagsliv upplevs som relativt självklart och inte som särskilt riskfyllt eller konstigt menar Ikonomidis Svedmark och Nyberg. Det är också tydligt att ungas och vuxnas uppfattningar om vad som betraktas som sexuellt utmanade och riskfyllt går isär. I Nathorst-Böös och Gäredals intervjustudie av medlemmar i RFSL Ungdom uttrycks att det finns risker med internet i sex- och kärlekssammanhang men samtidigt att dessa risker är kraftigt överdrivna i den allmänna debatten. Författarna menar att om den bild som "vuxenvärlden" förmedlar av internet inte stämmer överens med ungas egna erfarenheter finns en risk att de inte tar till sig information om faktiska risker. Ett alltför dramatiserat fokus på faror riskerar att osynliggöra ungas kompetens att undvika eller hantera uppkomna problem.

Ofrivilliga sexuella kontakter

Ett relativt vanligt perspektiv på unga och internet har på senare år varit de ofrivilliga kontakter från äldre män som unga, särskilt tjejer, tvingas hantera. Flera av undersökningarna bekräftar att unga ofta blir kontaktade av personer med sexuella avsikter på internet. Förfrågningarna behöver inte nödvändigtvis vara förknippade med något negativt, man kanske själv vill dela med sig av sådana bilder även om man inte har träffat personen som frågar. I Ungdomsstyrelsens Ungdomsenkät uppgav en knapp tredjedel av unga i åldern 16-25 år dock att de någon gång har blivit kontaktad av någon på internet som försökt få dem att prata om sex, skicka bilder eller göra något framför en webbkamera när de själv inte har velat. Här råder en mycket stor skillnad i erfarenhet mellan könen. Medan nära hälften av tjejerna har upp-

levt detta är motsvarande andel bland killarna 13 procent. Det är också vanligare att tjejer i åldern 16–19 år blivit kontaktade på detta sätt än att äldre tjejer blir det.

I debatten kring ungas risker på nätet förekommer begreppet grooming. Med grooming menas att en vuxen person via internet aktivt försöker etablera en förtroendefull kontakt med ett barn i syfte att senare begå någon form av sexuellt övergrepp, antingen online eller offline. Den vuxne kan använda sig av en falsk identitet, till exempel som en yngre tjej, för att vinna barnets förtroende och lättare få kontakt med det.

I den icke-representativa undersökningen på webbplatsen Bilddagboken (kapitel 4) uppgav drygt 60 procent i åldergruppen 13–19 år att de någon gång har varit med om att en person på nätet som var äldre än dem velat prata om sex eller skicka bilder/filmklipp när respondenten inte själv ville. De stora skillnaderna kan eventuellt förklaras med att undersökningen riktade sig till unga som är inne på Bilddagboken, en webbplats som bland annat bygger på att ungdomar skapar egna profiler med bilder på sig själva som andra kan besöka. Samma undersökning visar återigen att det är en stor skillnad mellan könen och där en kraftig majoritet bland framför allt tjejer uppger dessa erfarenheter. Enbart bland 13–15-åringar är det tre av fyra unga tjejer i undersökningen som uppger sådana erfarenheter. Motsvarande andel bland unga killar är cirka en av tre.

Sexuella kontakter tas dock inte bara av äldre utan även av unga, jämnåriga. En fjärdedel, 25 procent, av 18-åringarna i Priebe och Svedins undersökning har skickat obehagliga sexuella meddelanden på mobilen, 6 procent har spridit rykten eller skrivit elaka saker om andra på

internet och cirka 2 procent har elektroniskt eller digitalt spridit sexuella bilder eller filmer av andra utan att de ville eller visste om det eller skrivit eller lagt ut obehagliga saker på andras internetprofiler.

I Nathorst-Böös och Gäredals studie i kapitel 6 bekräftas bilden av att sexuella förslag, särskilt från äldre killar och män, tillhör vardagen på internet. De som kontaktar är i regel öppna med sin ålder och sitt syfte, något som lyfts fram även i andra studier (Dunkels 2009) och bland yrkesverksamma som möter unga som utsatts på nätet. Att råka ut för att någon som visar sig ljuga om sin identitet verkar vara mindre vanligt.

Ungas agerande och riskhantering

Hur agerar då unga som får oönskade sexuella förslag och kommentarer på nätet? Dunkels (2009) forskning visar att många unga har ett förhållandevis avslappnat förhållningssätt till ofrivilliga sexuella kontakter. Snuskiga förslag från okända är inget man vill ha men det upplevs samtidigt inte som särskilt traumatiserande, det är del av internet. Sexuella inslag har normaliserats och är sällan något som upprör. Många kontakter av detta slag är att betrakta som "opersonliga", det vill säga den som kontaktar vet i regel inte vem mottagaren är.

I Medierådets senaste undersökning om unga och medier (Medierådet 2008) uppgav närmare 70 procent av de tillfrågade 12–16-åringarna att de "blockade" personen som tagit kontakt, och försvarade på så sätt fortsatta kontakter från samma person. En stor andel sade sig inte "bry sig" och gjorde därför ingenting. Unga tjejer är de som i störst utsträckning blir kontaktade med sexuella förslag och också de som i högre grad än killar upplever kontakter som obehagliga.

I Brottsförebyggande rådets webbundersökning bland unga upp till 18 år (Brottsförebyggande rådet 2007) uppgav 40 procent av tjejerna att kontakterna upplevdes som ganska eller mycket obehagliga, jämfört med 24 procent av killarna.

Bland unga i rapporten finns det både de som inte tycker att de sexuella kontakterna från främlingar på internet är något större problem och de som upplever kontakterna, främst från äldre, som obehagliga. Av eleverna i gymnasieskolans år 3 uppgav 15 procent att de under det senaste året har blivit kränkta av grovt sexuellt språk när de chattat med personer som de enbart kände via internet, nästan en dubbelt så stor andel tjejer än killar uppgav detta. Unga tjejer som exponerar sig sexuellt på olika communityn reagerar också på det hårda, sexuella språkbruk som besökande killar på deras sidor använder sig av i sina kommentarer enligt Nigård. Även i mer sexuella sammanhang kan alltså språkbruket uppfattas gå för långt och tjejernas mer konstnärliga avsikt med bilderna kan uppfattas på ett helt annat sätt av betraktaren.

Det verkar otvetydigt som att unga tjejer konfronteras med oönskade kontakter med sexuella inslag i större utsträckning än killar. I gruppen 16–25 år uppgav nära hälften av tjejerna att de fått sådana kontakter jämfört med 13 procent bland killarna.

De kvalitativa studierna visar trots allt att många har en medvetenhet och ett avslappnat förhållningssätt till dessa kontakter. Det upplevs som internets mer negativa aspekter men samtidigt något man mer eller mindre tvingats vänja sig vid och lära sig att hantera.

Strategier för att minska risker

Studierna som presenteras i denna rapport visar att det finns en medvetenhet bland unga om riskfyllt agerande på internet och att unga har skapat strategier för att minimera dessa risker. En ofta återkommande uppmaning till internetanvändare är att vara sparsam med privat information. I ungas strategier framkommer dock en ambivalens när det gäller att behålla anonymiteten på internet. Dels vill man kunna känna sig fri uttrycka sig, i text eller bild, utan att riskera att till exempel den egna familjen ska få vetskap. Dels menar unga hbt-personer att de genom att vara öppna med namn och bilder i kommunikation med andra visar att de menar allvar och inte har dolda avsikter. Öppenheten blir istället en form av strategi för att inte fastna i motpartens "säkerhetsfilter". Man försöker undvika att misstänkliggöras eftersom anonymiteten kan uppfattas som att man har något att dölja. Strategierna handlar i dessa fall såväl om hur man ska få kontakt med och väcka intresse hos personer som man är intresserad av, som hur man undviker eller avstyr ointressanta eller obehagliga kontakter. Strategierna för att säkra identiteten på den man har kontakt med liknar vid dessa tillfällen de som man har vid nya kontakter utanför internet, med ett gradvis närmande till den andre personen.

Liknande strategier förekommer bland de unga som exponerar sig på olika communityn med mer sexuell profil i Nigårds undersökning. Att lämna ut privata uppgifter blir ibland alltså en nödvändighet för att kunna utveckla ömsidiga kontakter i den riktning man vill. Ungas strategier går alltså i vissa fall tväremot den vedertagna synen på vad som är säker respektive osäker användning av internet. Det kon-

takter som knyts via internet i de allra flesta fall följer ett ganska traditionellt mönster för hur relationer skapas och byggs upp. Det finns inget i underlagen som tyder på att det skulle vara vanligt att unga urskillningslöst får kontakt med tidigare okända och delger privat information eller bestämmer sig för att träffas.

I det statistiska underlaget ser vi att det är ganska vanligt att lämna ut mailadresser och telefonnummer till personer som man enbart har träffat på internet. I skolundersökningen uppgav hälften av gymnasieeleverna att de under det senaste året lämnat sin mailadress till någon de enbart kände via internet och 30 procent uppgav att de hade lämnat sitt telefonnummer. Det är dock inte ovanligt att unga har flera olika e-postadresser, som används i olika sammanhang, och "faran" med att lämna ut en e-postadress och på det sättet riskera att bli identifierad bör inte överdrivas.

Ytterligare en "säkerhetsstrategi" exponerande unga använder sig av är vad Nigård i kapitel 7 benämner gränssättning. Flera av de ungdomar som exponerar sig på communityn med sexuell prägel väljer att begränsa exponeringen till delar av sina presentationer, dit enbart medlemmar har tillgång. Exponeringen sker alltså inte öppet, för vem som helst, utan för de medlemmar som visar att de har ett specifikt intresse. Det sociala sammanhanget och överenskommenheten mellan aktör och betraktare gör att den sexuella exponeringen inte uppfattas som något avvikande så länge den sker i rätt sammanhang. Dock finns risk för att denna strategi endast har en skenbar effekt, då bilder med lätthet kan spridas från medlemmar till fora utanför den aktuella communityn.

Flera unga i Nigårds studie betonar vikten av att framställa sig själva på ett smakfullt sätt. De vill att bilderna ska vara mer konstnärliga och inte direkt kunna sammankopplas med pornografi. Den sexuella exponeringen är alltså sällan gränslös utan den görs utifrån en rad regler och gränssättningar och den som exponerar får på så sätt kontroll över bilderna, trots att de alltså ligger ute på internet. De tjejer som exponerar sig på communityn har i regel bättre kontroll över vilka bilder de har lagt ut och vilka som kan se dem än killarna, som inte verkar uppleva samma problematik med att exponera sig sexuellt.

På internet är det i regel enkelt att utge sig för att vara någon man inte är. Ungar har själva utvecklat sofistikerade strategier för att genomskåda äldre personer som uppger sig vara ungdomar. Dessa tekniker har inte initierats och förmedlats av vuxensamhället. Genom att i dialogen ställa frågor, till exempel om skönhetsprodukter, aktuell musik, filmer och dokusåpor som få äldre män antas ha djupare insikt i kan de avslöja om den de har kontakt med är den som den utger sig för att vara (Priebe 2008, Dunkels 2007).

Sex mot ersättning

Sex mot ersättning bland unga väcker starka känslor. Fram tills för några år sedan fanns det relativt få studier om unga som säljer sex. De flesta tidiga undersökningar har fokuserat på vuxna prostituerade, framförallt kvinnor (Priebe & Svedin 2004). I samband med en statlig utredning om sexuell exploatering av barn i Sverige (SOU 2004:71) väckte resultaten att 1 procent av tjejerna och 1,8 procent av killarna i gymnasieskolans år 3 hade erfarenheter av att sälja sex stor uppmärksamhet. Någon svensk representativ studie bland unga om sex mot ersättning hade tidigare inte gjorts.

Priebe och Svedins studie från 2009 bland elever i gymnasieskolans år 3 visar inte på någon nämnvärd ökning i andelen unga som uppger att de tagit emot ersättning för sex. Andelen killar minskade med 0,1 procentenheter till 1,7 procent, medan andelen tjejer ökade med 0,2 procentenheter till 1,2 procent. För ungdomsgruppen innebär det en förändring från 1,4 till 1,5 procent mellan åren 2004 och 2009.

Den genomsnittliga åldern då man första gången sålt sex är 14,4 år vilket är lägre än i studien från 2004 då debutåldern var 15,9 år. Andra studier som publicerats på senare år visar på liknande resultat, att debutåldern för sex mot ersättning för många infinner sig i mitten av tonåren (Priebe & Svedin 2004, Abelsson & Hulusjö 2008, Cyberhus 2008).

Sexdebutåldern, första gången man hade samlag överhuvudtaget, skiljer sig också mellan dem som har sålt och dem som inte har sålt sex. De som uppgett att de har sålt sex gör sin sexualdebut cirka två år tidigare än de som inte har sålt sex, 13,3 år jämfört med 15,4 år. I undersökningen bland RFSL:s medlemmar var

debutåldern för sex mot ersättning högre än i skolundersökningen med en medelålder på 17,8 år jämfört med 14,4 år. Ungdomar med erfarenhet av att ta emot eller ge ersättning för sex har i betydligt större utsträckning också erfarenhet av att lägga upp sextigt material av sig själva och andra på internet.

I Ungdomsstyrelsens Ungdomsenkät uppgav 1,7 procent att de någon gång har tagit emot ersättning för sex. Undersökningen omfattar ett bredare urval och äldre unga som därmed haft längre tid på sig att debutera och därmed få dessa erfarenheter. Det blir tydligt när man ser att erfarenheter av sex mot ersättning är mer än dubbelt så vanligt förekommande i den äldre gruppen (20–25 år) jämfört med i den yngre (16–19 år), 2,3 procent respektive 1,0 procent. Det är inte särskilt förvånande att andelen som uppger att de har erfarenheter av att ha tagit emot ersättning för sex är större bland unga i den äldre åldersgruppen, 20–25 år, eftersom de dels har haft fler år på sig att få sådana erfarenheter, dels kan antas ha ett större handlingsutrymme som ofta följer efter tonårstiden än unga i åldersgruppen 16–19 år, då många fortfarande bor hemma med sina föräldrar.

Det fanns inga skillnader mellan i vilken utsträckning tjejer och killar har tagit emot ersättning för sex. Däremot finns det påtagliga skillnader om vi tittar på tjejers och killars erfarenheter av att ge ersättning för sex där framförallt killar i den äldre åldersgruppen i störst utsträckning har sådana erfarenheter. Andelen killar i denna grupp är 3,8 procent jämfört med 1,1 i den yngre. Bland unga tjejer är det någon enstaka promille som säger sig ha erfarenheter av att ha gett någon form ersättning för sex.

I The Baltic Sea Regional Study on Adolescents Sexuality (Mossige, Ainsaar & Svedin 2007) jämförs situationen i Sverige med andra länder i östersjöregionen. Studien visar att andelen unga som säljer sex i Sverige är förhållandevis låg jämfört med i Litauen och Polen. I Norge och Estland är situationen liknande den i Sverige.

Den vanligaste formen av ersättning var i såväl skolundersökningen som medlemsundersökningen pengar för både killar och tjejer. Andra typer av ersättning var mat och boende samt alkohol, cigaretter och droger men även saker som till exempel kläder och smycken. Dessa uppgifter bekräftas i Gäredal och Nathorst-Böös studie av 17 unga hbt-personer mellan 14 och 22 år där majoriteten av dessa säger sig någon gång ha blivit erbjuden någon form av ersättning i utbyte mot sex. Det var dock bara 3 av informanterna som faktiskt hade tagit emot ersättning i utbyte mot sex.

Attityder till sex mot ersättning

Hur ställer sig unga till möjligheten att sälja sexuella tjänster alternativt ge ersättning för sex? Resultaten av Priebe och Svedins skolundersökning i gymnasieskolans år 3 är att andelen killar med en mer tillåtande attityd är signifikant större än andelen tjejer. Jämfört med studien 2004 har andelen med positiva attityder till olika former av sex mot ersättning ökat.

Även i Ungdomsstyrelsens Ungdomsenkät bekräftas de könsmässiga skillnaderna där cirka 5 procent bland tjejerna i åldern 16–25 år kan tänka sig att ta emot ersättning. Motsvarande andel bland killarna är 16 procent. Det finns det inga skillnader mellan ungdomar i tonåren och unga vuxna mellan 20–25 år, men jämförs

ålder och kön ser vi att medan andelen killar som kan tänka sig att ta emot ersättning för sex är högre i den äldre åldersgruppen råder motsatt förhållande bland tjejer, där yngre tjejer i större utsträckning har en positiv inställning än äldre även om skillnaderna är förhållandevis små. Den positiva inställningen till sex mot ersättning avtar alltså med stigande ålder bland tjejer medan den ökar bland killar. Unga i åldern 16–25 år som lagt ut sexiga bilder, såväl på sig själva som på andra utan deras vetskap, har både en mer tillåtande inställning till sex mot ersättning och har i större utsträckning själva tagit emot ersättning för sexuella tjänster än unga som inte lagt ut sådana bilder.

Teknikens betydelse för sexuell exploatering

Internet är numera den viktigaste arenan för erbjudande om och köp av sex. I Priebes och Svedins studier uppgav 57 procent i skolundersökningen och 69 procent i medlemsundersökningen av de som sålt sex att de fått kontakt med köpare via nätet. I Gäredal och Nathorst-Böös studie hade de tre individerna med erfarenhet av att sälja sex samtliga kommit i kontakt med sina köpare via internet. Men kontakter med köpare och säljare utanför internet är också viktiga, 60 procent i skolundersökningen respektive 50 procent i medlemsundersökningen uppgav att krogen, kompisar och andra vuxna varit viktiga i kontakten med köpare.²

Det är otvetydigt att teknik som internet och mobiltelefoni spelar en avgörande roll för kontaktskapande mellan säljare och köpare. Däremot är det svårt att dra några slutsatser kring om internet är orsaken till den mer positiva *inställningen* till att köpa och sälja sex bland unga.

Det finns heller inget som tyder på att internet i sig bidrar till att unga i större utsträckning verkligen säljer sex mot ersättning. Tekniken finns och används för att skapa kontakter mellan köpare och säljare men den är inte orsaken till att unga säljer sex. Andelen elever i gymnasieskolans år 3 med erfarenheter av sex mot ersättning är en relativt liten grupp som i stort sett varit oförändrad de senaste sex åren, trots att tillgången och användandet av internet ökat. Antalet internetanvändare en vanlig dag i åldersgruppen 15–24 år ökade från 48 procent till 86 procent mellan 2004 och 2008. Det är nästan en fördubbling av andelen användare mellan de båda undersökningarna (Nordicom-Sveriges Internetbarometer).

Riskgruppen

Även om unga tenderar att vara väl medvetna om teknikens möjligheter, vilka risker som finns och medvetet förhåller sig till dem finns det trots allt unga som av olika anledningar inte lyckas hantera farorna utan hamnat i olika former av sexuell exponering och exploatering där internet, åtminstone i något skede, spelat en central roll. Vad beror det på och finns det några gemensamma drag hos dessa unga?

Svårt med gränssättning

Gränssättning är som nämnts en av de strategier som unga använder sig av för att hantera risker på internet och följaktligen har de allra flesta unga som varit med om negativa erfarenheter på internet svårt att sätta gränser. Detta gäller inte bara på internet utan generellt i vardagen, oavsett miljö. Svårigheterna att sätta gränser hänger också ofta ihop med låg självkänsla och det bekräftelsebehov som vi beskrivit som en förklaring till varför man exponerar

sig sexuellt. Var dessa gränser går är naturligtvis individuellt. Problem med att säga nej kan förekomma i en mängd olika situationer, från att man inte vill göra den person som man efter kontakt på internet ska träffa offline besviken genom att neka denne sex trots att man egentligen inte vill, till att man efter tjat, komplimanger och kanske någon form av ersättning går med på att visa upp sin kropp på internet. I Nathorst-Böös och Gäredals studie berättar intervjuade ungdomar att de vid tillfällen då de hamnat i jobbiga situationer eller de gjort saker de sedan ångrat sällan varit okunniga eller ovetande om riskerna.

Medvetenheten om riskerna bland de utsatta ungdomarna är något som bekräftas av den personal som möter utsatta ungdomar på Rädda Barnens kriscentrum och i Barn- och ungdomspsykiatri. Det är ofta aktiva och kunniga tonåringar som svarar på inviter och vill prova sig fram sexuellt. Åsa Landberg på Rädda Barnen definierar tre grupper av unga som löper risk att råka särskilt illa ut. Det är dels de "grundlurade", som egentligen inte är så risktagande utan verkligen tror att de har kontakt med någon med ärliga avsikter. I denna grupp kan även unga med förståndshandikapp ingå, då de kan ha svårare än andra att inse vilka konsekvenserna av deras handlande kan bli.

Den andra gruppen är "risktagarna" eller "gränstestarna". I gruppen ingår ganska vanliga tonåringar som gillar att medvetet testa gränser, inte bara på internet utan även i andra sammanhang. Det kan vara brådmogna tjejer som tycker att de jämnåriga är barnsliga och inte ger något i utbyte. De flesta råkar inte illa ut, men en del gör det.

Den tredje gruppen är de "självd destruktiva". Denna grupp visar samma kännetecken som unga i andra riskzoner gör, till exempel sociala problem i familjen, självskadebeteende, olika former av missbruk, ätstörningar och dålig självbild.

Priebe och Svedins studier från 2004 och 2009 visar att gruppen som uppgett att de tar emot ersättning för sex utmärker sig genom att i större utsträckning visa på ett utagerande, prövande och gränsöverskridande beteende som kom till uttryck i en påtagligt ökad förekomst av rökning, alkoholkonsumtion och olika regelbrott som stölder, inbrott (främst allt bland pojkar) och missbruk (främst bland flickor). Denna grupp visade också ett större intresse för pornografi, hade ett mer tillåtande förhållningssätt till att sälja sex för egen del i framtiden eller att acceptera att andra gör det. Dessa ungdomar levde ett påtagligt mer sexualiserat liv, med tidig sexualdebut, intensivare sexualliv och större förekomst av sexuella förövarbeteenden än dem som inte hade liknade erfarenheter av sex mot ersättning

Problematisksociala relationer

Bland unga som farit illa framkommer också drag av problem med sociala kontakter. De kan ha svårt med kompisar, en bästa kompis kan ha flyttat och man känner sig ensam. Möjligheten till uppskattning och känsla av sammanhang kan då finnas på internet. Det finns även ofta problem i relationen mellan ungdomarna och deras föräldrar. Problemen är inte nödvändigtvis kopplade till en svår social eller ekonomisk situation, utan handlar oftare om brister i kontakt och kommunikation med föräldrarna.

De karaktäristika som beskrev den tredje typen av utsatta ungdomar, de självdestruktiva, är samma som allmänt brukar känneteckna risk-

utsatta ungdomar. De kvantitativa undersökningarna visar också att det finns stora skillnader mellan unga som har erfarenhet av sexuell exponering eller sex mot ersättning och de som inte har denna erfarenhet. Skillnaderna framkommer såväl inom hälsa och nöjdhet med livet som inom social förankring, ekonomisk situation och alkohol- och drogkonsumtion. Här kan det också finnas en växelverkan, då erfarenheten av exponering i sig gör att man till exempel upplever ett större missnöje med livet och sig själv. Anmärkningsvärt är att det i regel fanns skillnader i upplevd hälsa mellan unga som till exempel uppgav att de hade lagt ut sexiga bilder på internet och de som inte hade gjort det. För de unga som får hjälp kan det också vara svårt att inse att de faktiskt har varit med om något otillbörligt. Särskilt i början av samtalen med professionella uppfattade inte ungdomarna att de behövde hjälp. I flera fall har de utsatta varit förälskade i personen som har utnyttjat dem och de inser inte att det skett ett utnyttjande. De utsatta ungdomarna har ofta själva varit medvetna om vad som skulle hända och ser sig därför sällan som offer. Ju mer risktagande de unga är, desto mindre hjälpsökande brukade de vara.

Sexuell utsatthet

Enligt Priebe och Svedins studier är sexuella övergrepp i uppväxtåren det mest extrema sambandet mellan problematisksociala förhållanden och att sälja sex. Av de elever i skolundersökningen som uppgav att de någon gång sålt sex mot ersättning (51 individer) hade 78 procent också utsatts för sexuella övergrepp. Detta innebär att av dem som utsatts för någon form av sexuellt övergrepp har 7 procent också sålt sex, jämfört med 0,4 procent av de ungdomar som inte utsatts för sexuella övergrepp. Det

innebär att det är 18 gånger så vanligt att ungdomar som utsatts för sexuella övergrepp även har, eller riskerar att få, erfarenhet av att sälja sex.

Av de 154 individer bland unga medlemmar i RFSL som uppgav erfarenhet av någon form av sexuella övergrepp hade 11 procent också sålt sexuella tjänster jämfört med 4 procent av dem som inte hade utsatts för övergrepp. Sambandet mellan sexuella övergrepp och att sälja sex visas även i denna studie. I denna urvalsgrupp löper utsatta för sexuella övergrepp en nästan trefaldig riskökning för att också sälja sexuella tjänster. Även i denna grupp var andelen utsatta för penetrerande övergrepp och som också sålt sexuella tjänster betydligt högre.

Skolundersökningen visar på att i 80 procent av fallen inträffade övergreppet (det första övergreppet om upprepade) samma år eller tidigare än den första gången man sålde sex. I undersökningen bland medlemmar i RFSL visade det sig att 17 individer, alla utom en, hade erfarenheter av sexuella övergrepp innan de för första gången sålde sex.

Framtida utmaningar

I denna rapport har vi undersökt ungas attityder till och erfarenheter av sexuell exponering och sex mot ersättning, främst via interaktiva medier. Vi har försökt ge svar på om den digitala tekniken och dess möjligheter kan ha påverkat ungas attityder till sexuell exponering och att sälja sexuella tjänster. I det framtida arbetet med att förebygga ungas utsatthet på internet är det några saker som är särskilt viktiga att lyfta fram.

I de olika delstudierna återkommer bilden av att unga upplever att deras egen och vuxenvärldens syn på internet och vad som upplevs som sexuellt utmanande skiljer sig åt. Enligt unga är vuxnas upplevelser av riskerna på internet överdrivna. Ungas internetanvändande och deras sexuella aktiviteter styrs av koder som kan vara främmande för vuxenvärlden. På internet prövas gränser. Språk och handlingar som för äldre kan verka chockerande kan lätt misstolkas. För äldre personer kan det finnas tabu kring att överhuvudtaget träffa en annan person via internet och inleda ett förhållande med denne.

Det är viktigt att inte den oro som finns hos vissa föräldrar över deras barns och ungdomars internetanvändande går ut över ungas integritet på internet. För unga hbt-personer som kanske inte har kommit ut inför sina föräldrar eller vars föräldrar inte har accepterat deras sexuella identitet eller könsidentitet är frågan om föräldrars kontroll över internetanvändande kanske särskilt viktig. Ungas utforskande av sin sexualitet kan för vissa vuxna bli extra oroväckande för att det sker på internet, men för många unga är internet en ovärderlig källa för den sexuella utvecklingen och för att skapa sexuella kontakter.

Då unga inte känner igen sig i vuxenvärldens bild av internet kan det också finnas risk att de inte tar till sig den information som faktiskt kan vara relevant för unga för att förebygga risker. Risken blir också att man känner en starkare egen skuld om något obehagligt skulle hända när man är ute på internet.

I beskrivningen av unga som utsatts på internet blir det tydligt att de flesta av dem även har andra problem utanför internet. Internet är inte en isolerad företeelse, utan snarare en kanal där sociala relationer och kontakter kan se annorlunda ut, men där det mesta är snarlikt världen offline. Internet har dock inneburit fler kontaktvägar för vuxna som vill nå barn och unga för sexuella syften. Åsa Landberg på Rädda Barnen menar att man när internet var nytt hade lätt att generalisera alla unga som varit med om olika former av internetrelaterade övergrepp till en homogen grupp, men att gruppen unga som idag blir utsatta på internet är betydligt mer heterogen och kan behöva olika insatser i ett förebyggande arbete. Även om resultaten i rapporten visar på en förhöjd risk att råka illa ut på nätet bland unga som även har andra problem, är det viktigt att förstå att även andra, till synes mindre utsatta unga, kan råka illa ut på nätet. Unga som utsatts sexuellt på nätet skiljer sig också i regel från unga som utsatts sexuellt i andra miljöer. De som utsatts på nätet har i regel varit mer aktiva och mer risktagande än andra sexuellt utsatta unga. Detta kan göra att de kan känna en än större egen skuld för det som hänt.

För att få en riktig bild och kunna motarbeta och förebygga ungas utsatthet på internet är det viktigt att sätta in internet i dess rätta sammanhang och uppmärksamma hur unga själva ser på risker och fördelar med internet. Man kan inte bortse från alla de positiva sidor som inter-

net faktiskt innebär för de allra flesta unga. Internet beskrivs till exempel av unga hbt-personer som en frizon där de kan uttrycka sidor av sig själv som de inte vågar visa i övriga världen. Det samma kan gälla för heterosexuella unga, inte minst tjejer som på internet kan formulera sexuella önsningar och leva ut dem på ett sätt som sällan är lika accepterat i andra sammanhang. För att man ska ta till sig de råd som ges är det viktigt att den bild som förmedlas stämmer överens med ens egen bild av att använda internet.

I arbetet med att förebygga ungas utsatthet på internet är det viktigt att vända sig till de yngre åldersgrupperna. I denna rapport har främst situationen för unga över 15 år kartlagts, men det finns också information om unga från 13-årsåldern. Äldre ungas beskrivningar av att man lärt sig säkerhetsstrategier med åren indikerar att de yngsta grupperna kan löpa större risk att utsättas, då deras naivitet och mindre utvecklade förmåga till självreflektion kan försvåra deras gränssättning. I det förebyggande arbetet bör man också titta på hur unga själva agerar på internet.

Rapporten har visat att de flesta unga har kunskap om risker och väl utvecklade strategier för att minska riskerna när de är ute på internet. I vissa fall går dessa strategier i motsatt riktning mot vad vuxenvärlden brukar lära ut som riskminimering. Råd eller uppmaningar som inte tar hänsyn till målgruppens erfarenheter och värderingar riskerar att ignoreras eller till och med att göra att förtroendet för denna typ av råd minskar. För att minska riskerna att unga utsätts på internet är det också viktigt att man ser till ett bredare perspektiv. Att lära barn att kunna säga nej och sätta gränser är viktigt, inte bara i samband med internetanvändning.

Det är också viktigt att vuxna som arbetar med utsatta unga får bättre kunskap om hur de ska gå tillväga i behandlingen. I våra möten med prostitutionsenheter och barn- och ungdomspsykiatri påpekades bristande kunskap både om sexuella övergrepp i allmänhet och internet i synnerhet bland vuxna professionella som möter dessa barn. Detta problem lyfts även av utvärderingen av Onlineprojektet inom Barn- och ungdomspsykiatri i Linköping (Jonsson, Warfvinge och Banck opublicerad). Onlineprojektet har varit ett treårigt projekt som syftat till att fördjupa kunskapen bland professionella om unga sexuellt utsatta på nätet.

I arbetet med de utsatta unga är det också viktigt att uppmärksamma och nå utsatta killar i större utsträckning än vad som hittills skett. Såväl Onlineprojektet som landets prostitutionsgrupper har i mycket liten utsträckning kommit i kontakt med utsatta killar. Därför behövs det särskilda insatser för att yrkesverk-samma ska upptäcka sexuell utsatthet även hos killar.

Referenser

Abelsson, J. & Hulusjö, A. (2008). *I sexualitetens gränstrakter – en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster*. Göteborg: Social resursförvaltning. Göteborgs stad.

Brottsförebyggande rådet (2007). *Vuxnas sexuella kontakter med barn via internet*. Stockholm: Fritzes.

Cyberhus (2008). *Unge – køb og salg af sex på nettet – En net-baseret surveyundersøgelse af unges brug af internettet til køb og salg af sex*. Cyberhus/Århus kommune.

Datainspektionen (2008). *Ungdomar och integritet – 2009*. Stockholm: Datainspektionen/Kairos future.

Dunkels, E. (2007). *Bridging the Distance – Children's Strategies on the internet*. Umeå universitet.

Dunkels, E. (2009). *Vad gör unga på nätet?* Malmö: Gleerups.

Findahl, O. (2008). *Unga svenskar och internet 2008*. World Internet Institute.

Jonsson, L., Warfvinge, C. & Banck, L. (opubl.). *Barn och sexuella övergrepp via IT*. Landstinget i Östergötland. BUP Elefanten 2009.

Månsson, S-A. & Söderlind, P. (2004). *Sexindustrin på nätet. Aktörer: innehåll, relationer och ekonomiska flöden*. Stockholm: Égalité.

Nordicom-Sveriges Internetbarometer: Nordicom_1351_9510_internetuse_sexage_1998-2008.xls. 2009-08-13.

Priebe, G. & Svedin, C-G. (2004). *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter*. Lunds universitet.

Priebe, G. (2008). *Sexuell exploatering av barn och ungdomar. Sammanställning av aktuell kunskap och forskning 2004–2008*. Stockholm: Allmänna barnhuset.

Noter

¹ Carl Bildt, den dåvarande statsministern, skapade rubriker när han skickade en e-post till Bill Clinton.

² I undersökningarna kunde man ange flera svarsalternativ.